SOKFÉLE

A'

BÉTSI MAGYAR ÚJSÁG

mellé

TOLDALÉKÚL

KIADJA

MÁRTON JÓ'SEF

PROFESSOR

Mézet gyüjt, táplál, gyógyit, gyertyája világit:
Fúlánkos! de tsak azt sérti, ki bántja szegényt.

KÖTET

Bétsben. Pichler Antal betüivel,

1832

306.968

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

SOKFÉLE.

I szám Béts. Május 1-sö napján. 1832

Vélemény.

Egyeden Sopron Vármegyében 1831 esztendőben találtatott Égyptomi Emlékről.

Hazánkban eddig találtatott mindennémű Régiségeken túl hat az Égyptombelieknek Isteni tiszteletét képzető *Réz Veder*, vagy Korsó, melly a' mult eſztendőnek őſzi napjaiban Egyeden Sopron Vármegyében Festetits Grófnak jóſzágában találtatott.

Leírása következendő: a' Veder vagy is Korsó dereka tojás gömbölyűségű, mellynek magassága hat, szélessége pedig felyűl öt és fél hüvelyknyi. A' Korsónak nyaka derekától, mellyre különösen forrasztatott — már elválván, hibázik, nem is találtatott meg az ásáskor. Nem öntött, hanem kiveretett veres rézből készült, melly előbb ezüstel megfuttatva, ezen ezüst megfuttatás pedig többnyire, de még sem mindenütt átaljában, bizonyos barna Zomántzal vagy is inkább mázzal már akkoron, midőn készült, befedeztetett, mert ezt bizonyitják azon fényes arany és ezüst keskenyebb, vagy szélesebb szálkák között látható helyek, mellyekből ezen Vedret ékesitő, úgy a' személyes, mint a' tzifraságos rajzatok alkottattak. — Ekképen elő adott, és a' Vedernek terület szinén lévő képzetek fényes arany és ezüst szálkákból az előre kivésett vonásokban helyheztettek. — Nevezetes az, hogy a' nyaka miképp hibázik e' Korsónak, de annak hova volt forrasztatása nyilvánságos, — úgy ellenben semmi jele nintsen talpalatjának, az az annak, letétethetett e', a' vagy álha-

tott e' magától, vagy sem? mivel annak alsó része a' tojásnak gömbölyű tsútsos, és vékonyabb részét voltaképpen ábrázolja, lábaknak jegye nélkül, — azonban a' Korsó fülének, vagy is fogattyújának ragasztása helye szembetünő lévén, kétség kivül Füles Korsónak (Hydria Amphora) hafználtatott.

Terület szinének képzetei egymás felett három gömbölyü Udvart formálnak, mellyek az alsó és felső övedzetek külömböző tzifraságaik által elkülömböztetnek.

Legalsó tsútsát a' Vedernek vagy arany vagy ezüst megfuttatás ékesíthette, melly más fél hüvelyk általmérői gömbölyűségre terjedhetett, — ebből mint a' Napból, vagy valamely kerek agyból súgárképpen, a' mint észre venni lehet, arany és ezüst szálkákból előbb a' rövid szárú levelek, ezután hoszszasabb, utóbb nagyobb, és magasabb virágszálak körüskörül rajzoltattak, és rendszerént helyheztettek, úgy, hogy a' legrövidebb szárú ezüst levelek 32, — a' hoszszabb és már dupla szárú Virágok 16, — a' legmagasabb pedig 17 számmal rajzoltatván, szinte a' körüskörül folyó övedzetig felhatnak.

De azomban fájdalmasan észre lehet venni, hogy valamint az alsó, úgy a' felső övedzeteken túl lévő tzifraságoknak, sőt egy oldalról a' Képzeteknek is arany 's ezüst szálkái és levelei az edző Király-és Választó-Vizektől (Aqua regia et fortis) ezen ritka és ditső emléknek soha többé helyre nem hozható kárára egészen megrontatván, elenyéfztek, nem pedig akár tűz, akár a' föld savannya által, a' mit az arany, ezüst, sőt a' Réz szine öfzve forrásának látható jelei tagadhatatlanul bizonyítanak, de valóságát ezen állításnak magától a' Méltóságos tulajdonostól nyert

tudósitás is kétség kivül tette, melly szerént a' jeles találmány, annak bizonyos kémlélése végett, ha egészen aranyból lenne e? a' Pápai Ötvösnek egy napra kezére bizattatott.

Ezen alsó övedzet, melly bévésett 's béhelyheztetett ezüst levelekből és ezek között kinyölt bogyókból, (bimbókból?) az az Borostyán (Laurus) Koszorú formán készittetett — egyik oldalon az Isis Isten Aszszonynak képzete alatt balra és jobbra elfordúl, — szinte úgy a' tulsó oldalon tőlem vélt Osiris alatt is ellenkező felekre egymástól elhajlik.

Fő részét teszik a'Vedernek ezen most leirt alsó és felső övedzetek között lévő, többnyire fényes arany szálkákból előre tett vésésben berakott képzetek.

Itt a' körüskörül szembe állitott, és aranyból ábrázolt személlyek közt fő helyet tulajdonitani lehet annak, ki két oltár között áll, és minden oldalról két és két személy hozzá forditja artzulatját. Ezt Isisnek Égyptomiak Isten Aszszonyának lenni, fejének fedezete, a' kezében tartó Sistrum, Báb, és Lótus virágszál attributumok nyilván jelentik, mellette vagyon jobbra és balra egy forma ezüst oltárokra helyheztetve a' Békának aranyból abrázolt bálványképe, melly állatnak Egyptusi Mythos szerént való imádása tudtunkra vagyon. Jobbról az Isten Aszszonyra tekintő kánya, vagy is Ibis Madárnak fejével rajzolt Férjfiaknak személlyei, ne talántán Typhont és Horust Isisnek két Férjfi Testvéreit, ezeken túl álló Aszszonyi személyek pedig, mellyeknek egyaránt Lotus virágból készült ékesség fejeket díszesiti, Leány testvéreit jelenthetik. Ezen öt személynek által ellenben a' körnek tulsó oldalán áll egy férjfi, kezében azon attributumok, mint az Isisében, t. i. a' Sistrum, vagy is Égyptomi tsenditő, és a' kis

gyermeket képzelő Báb, Lótus virágnak hoszszú szálával együtt; ez alatt az övedzet szinte két felé oszlik és a' melléje állított személyek a' középsőre tekintenek, melly környűllállások oda vezetnek, hogy ezt Ozirisnek, az Isis Isten Aszszony férjének és Testvérének állítani lehessen. Melette álló két férjfiaknak egyike Dárdával, vagy nyilával fejét emelő kigyó ellen szúr, ez netalántán a' Gonosz Typhont meggyőző Horust képzeli, a' bal oldalról helyheztetett másik személynek rövid órú Kánya feje vagyon, jobb kezében Báb forma gyermeket nyújt Osirisnek, melly ne talán tán annak Isistől szült gyermekét Harpocratest képzeli. Ezen nyoltz személyek bétöltik a' két övedzet közé szorított, és körösköríl folyó udvart, melly a' Vedernek legjelesebb része.

A' Személyeken felyűl vonatott egy dupla övedzet, melly szálassabb ezüst hártyákból készült, és nem szegletes, hanem gömbölyűs Meánder tzifraságot formálván az egész Vedernek legszélesebb domborúságát környékezi.

Hol a' Korsó domborúsága a' nyakazatjához öszve vonul, ott hasonlóképpen bérakott ezüst fonalakból, vagy szálkákból 12 darab tzifraságok egyenként helyheztettek. — Ezen tzifraságok közűl bár némellyek kétszer vagy háromszor ismételtetnek és noha megtartják fa levelet vagy tollakat ábrázoló formájokat, de még is többnyire külömbözők, úgy tűnnek elő mintha külömbféle fejékességeket jelentenének, a' mi ismét Egyptomi szokást képez, az Isisnek fején szinte illyen forma ékesités mind a' jelen Vedren, mind a' Turini Mensa Isiaca réztáblán láttzatván; ezt Pignorinak tudós előadása Musának neveztetett és Damiata körül Égyptomban termő faleveleinek lenni állítja, melly

levelekből készült Koszorú, Isis fejének többnyire minden faragott képzeteit diszesíti. — Szentelték e' Leveleket Isis tiszteletére az Égyptomiak azon okból, mivel ők a' Holdnak Isis neve alatt Isteni tiszteletet adván, ollyan nálok termő fának, mellynek Levelei minden új Hold napján újdonnan kihajtanak, azon újdonnan kihajtásait Isteni tisztességre méltatták.

De az Isis homlokához ragasztott kisded madárfej is figyelemre méltó, mert ez többnyire minden fentartatott Isis képzetében, sőt még észre vehetőbbképpen, és nyilványabban találtatik Kircher, Pignori, Montfaucon, Caylus 's több Égyptomi Régiségekről értekező szerzők könyveiben, kik egy értelemmel megegyeznek, hogy azon madár- fej, és Isis fejét tetező tollak a' Numidiai hím, és külömb féle élő színekkel kérkedő Kakasoknak tollai volnának, mellyeknek megnyúzott bőrén épségben maradott tollakkal az Égyptomi Királynék fejeiket egészen bétakarván, magokat ékesítették, és így ebben is a' jeles Vedernek Arany képzetei hajdani Isis viseletével 's formájával tökélletesen megegyeznek.

De nem tsak az Égyptomi Mythos Rajzatjának eredeti helyétől olly szörnyű távulaton, Magyar Országban talált egyetlen egy emléke teszi ezen Régiséget nevezetessé, hanem és főképpen azis, mivel Matériája, és mivbeli alkotása az Égyptomi emlékek leg diszesebb maradványával, az úgy nevezett Isis táblájával (Mensa Isiaca) megegyezvén, arra vezérel, hogy ezzel egy időbelinek, sőt azon egy nemzettől származottnak és alkatottnak vélhetjük. — Le irta ezt Pignoria Lőrincz illyen tzím alatt „*Mensa Isiaca, qua Sacrorum apud Aegyptios Ratio et Simulacra exhibentur*" és Amsterdámban már 1669dik esztendőben ne-

gyed rétben kinyomatta. Ezen emléket a' Conversations Lexiconnak Szerkeztetői Mántuának 1630dik esztendei vivásában elveszettnek igen hibásan hírlelik, mert mai napiglan a' Turini Királyi Leveles-Tárban tartatik, hová Mántuának ostroma, és Páva Kárdinal ajándéka után a' Szavójai Hertzegeknek birtokába jutott, a' mint erről Bougine Handbuch der Literatur, Zürch 1789, 8 rétben; és Volkmann Nachrichten von Italien, Leipzig 1777, 8 rétben bennünket tudósítnak. Bougine róla ím így tudósít: Das merkwürdigste Monument der Egyptischen Hieroglyphen ist die *Mensa Isiaca* die noch in dem königlichen Archiv zu Turin aufbewahret wird, sie ist eine länglicht viereckigte kupferne Tafel, darin viele Hieroglyphische Figuren mit Silber, und einem vermischten blauen Metalle eingelegt sind. — Volkmann észre vette: dafs es mit einem schwarzen Schmelzwerk überzogen sey. Az Egyedi Veder hasonlóképpen rézből alkattatott, többnyire mindenütt ezüstel megfuttatva és általjában valamely barna mázzal béboritva volt, mellynek az erőszakos lerontása alatt azon ezüstel való megfuttatása láttzatik, — a' rajzolt képzetek pedig nem tsak bévésett ezüst, de többnyire inkább arany szálkákból készültek.

Mind ezeknek tekintetében annál inkább a' tudós Világnak figyelmét magára vonná ezen Hazánknak mostani feltaláltatott emléke az Isis Táblájához Mensa Isiakához hasonló alkatású Égyptomi Régiség, melyhez hasonló mind eddig sehol e' széles világon nem találtatott, 's ezen két emléknek öszve hasonlításából kihozandó következtetések, az egész tudós világot egyaránt részessé tennék, mind a' tudományok közönséges terjesztetésére szükségesnek, mind pedig Nem-

zetünknek díszére ditsőségesnek vélném, valamelly Tudósnak bélátása mellett ezen Vedernek Rézre, vagy köre mettzendő Rajzolata közre botsátását, hogy hajdani Régiségekben gyakorlott külső Országi Tudósok véleményeinek egybe szerkeztetése által valamint az Égyptomi Rajzolatoknak értelme, — úgy az is, miképpen — és honnan származott, — hol alkattatott — és miképpen jutott ide ezen egyetlenegy jeles tüneménye Hazánknak, felvilágosíttatnék. Mellyet azomban én koránt sem eredetikép Égyptomban készültnek, hanem a' tzifrázatok formája, személyeknek tsinos rajzolata, és ezekben a' mesterségnek immár jobb ízlése, sőt felső leptsőn már volt helyheztetése miatt bátran Görög mívnek lennie állítok, azt mindenkor szemmel tartván, hogy az Égyptomi vallásbeli szertartások (sacra Isidis) több külömb Nemzeteknél, de főképpen Athenében, Rómában, és utóbb Hazánkban is gyakoroltattak. Pesthen Febr. 2-kán 1832.

W. Jankowich Miklós.

London városának egy új Statistikájában ezt olvassuk: Londonnak kerülete 10 óra járás, szélessége pedig ötödfél óra. Vagyon benne 1100 nevelőház; 98 jóltévő intézet; 73 orvosló intézet; 12 politzia ház; 49 fogház a' fizetni nem tudó adósok bezárására; 13 tömlötz a' többi raboknak; 31 ítélőszék; 93 tudományos raktár; 580 patika; 800 orvos; 1180 seborvos; 150 fördőház; 1150 prokátor; 3480 ügybajos biztos; 763 könyvkereskedés; 360 olvasó kabinét; 150 játszóház; 5500 mássánt író (copirozó); és a' lelkek száma 1,500,000-nél többre megy.

A' Chinai időszámlálás szerént a' Világ már 96,961,740 esztendővel megvolt a' mi számlálásunknak kezdete előtt; ellenben a' Mongol Krónikák szerént tsak 88,638,741 esztendővel régibb, mint mi tartjuk.

Anekdota. *A' Közepe.* A' Frantzia országos követek kamarája, a' mint tudva van, három részre oszolva foglal helyet. Jobb oldalon ülnek a' régi törvényes országlás (Dynastie légitime) pártfogói; bal oldalon a' liberálisok; középen a' ministerialis rész; mellyet most igazi középnek (juste milieu) neveznek. Egy jámbor német földmivelő kérdi egykor egy Prokátortól: „Ugyan Uram, magyarázza meg nekem, mi külömbség van, a' frantzia kamarában a' jobb oldal, bal oldal, és az igazi közép között?" „Azt én egy példával legvilágosabban megfejthetem kendnek" felele az Ügyvéd. „Képzelje kend a' frantzia népet, mint keresztben maga előtt álló tehenet. Neki megy a' jobb oldal 's törekszik azt a' farkánál fogva magához rángatni; a' bal oldal ellenben a' szarvába fogódzva húzza azt maga felé; az alatt míg így ide oda tzibálják, az igazi Közép kedvére fejegeti a' tehenet.

Élni halni kell a' Hazáért.

Szép meghalni Hazám érted! jobb élni sokáig,
'S hasznos tettekkel holtig adózni neked.

Kitalálnivaló.

Tegnap még holnap voltam, noha holnapután már
Tegnapelőtt leszek én, 's mind eggyütt véve vagyok — (?)

SOKFÉLE.

II szám Béts. Május 4-dik napján. 1832

A' Nemzeti nyelv pártolása.

Tek. Esztergom Vármegyének a' Magyar nyelv terjesztéséről hozott végzése (summás kivonatban a' Posonyi Újs. Told *)

Minthogy a' Nemzeti létel, az országnak virágzása, és a' közjót előmozdító hazaszeretet a' nemzeti nyelvnek kimivelésével és közönséges elterjesztésével legszorosb egybeköttetésben áll; köz akarattal végezte a' Megye:

1. Hogy az a' több esztendők előtt hozott végzése a' Vármegyének, melly szerént minden kérőleveleknek és folyamodásoknak magyarúl kell irva lenniek, ezentúl nemtsak pontosan megtartassék, hanem annak felette:

a) Minden felírási ezen Vármegyének Nádor Ispán Ő Ts. K. Fő Hertzegségéhez és a' Magyar Királyi Udvari Cancelláriához ezentúl tsupán magyarúl készíttessenek, a' mint az a' N. M. Kir. Helytartó Tanátshoz küldött felírásokra nézve eddig is történt.

b) Minden pereknek ezentúl is, eleitől fogva végig, tsupán tsak magyarúl kell folyniok, és az ítéleteknek magyarúl mondattatniok.

c) A' falusi jegyzők minden alkuleveleket és rendeléseket, a' mennyiben az őket illeti egyedűl tsak magyarúl írjanak, bárha tsak harmada álljon is a' lakosoknak magyarokból.

2. Minden földesuraságok és törvényhatóságok ebben a' Vármegyében felszólíttassanak, hogy jövendőben protokollumaikat tsupán tsak magyarúl vitessék; az urasági tisztek hasonlóan magyarúl vigyék számadásaikat; és az a' rendelés, melly szerént a' Várme-

*) A' mennyiben t-i ez a' végzése a' Megyének az Országos törvényekkel megegyez. Red.

gyéhez valaki tsak magyar nyelven írott folyamodással járulhat, az Úriszékekre is kiterjesztetik.

3. Ha egy más Vármegyétől vagy Törvényhatóságtól valami nem magyar nyelven írott levél érkeznék, legelső esetben elfogadtassék ugyan, de a' reá adandó válaszban figyelmetessé kell tenni a' Törvényhatóságot az új Megyevégzésre, és meg kell kérni, hogy jövendőben magyarúl levelezzen, ha választ akar kapni.

4. A' Főtiszt. Egyházi Törvényhatóság ebben a' Vármegyében megkérettessék, hogy az egyházi törvényszékek előtt forgó perekre nézve ugyanazokat a' rendeléseket tétesse, mint a' Vármegye a' polgári perekre nézve; és a' Tiszt. Papságnak hagyja meg, hogy jövendőben a' keresztelő-, esketö-, és halottas-mátrikulákat magyarúl vigyék, és bizonyságleveleket azokból tsak magyarúl adjanak.

5. Tagadhatatlan lévén, hogy a' hazai nyelvnek terjedését a' más nyelveken tartott közönséges Isteni tisztelet kiváltképpen gátolja; erre nézve meg kell kérni a' Főtiszt. egyházi Törvényhatóságot, hogy jövendőben a' predikátziók, éneklések és egyéb ájtatosságok tsupán tsak magyar nyelven tartassanak; mindazáltal a' melly helységekben a' tót vagy német nyelvet egyszerre egészen kirekeszteni nem lehetne, ott az Isteni tisztelet tartassék ugyan tót vagy német nyelven, de felváltva a' magyarral. A' melly helységekben a' Papok nem tudnak magyarúl, kötelesek legyenek magyar Káplánokat tartani. — Jövendőben Clérikusnak az Esztergomi Kispapok házába senki fel ne vétettessék, a' ki legalább annyira mennyire magyarúl nem tud; és ki ne botsáttassék, míg ottan jól és folyvást beszélni meg nem tanult.

6. Minthogy a' puszta tót vagy német falukat si-

keres következéssel tsupán tsak az oskolai tanitás által lehet megmagyarositni, tehát jövendőben a' gyermekek a' falusi oskolákban olvasni, irni, számvetni és imádkozni, minden más nyelvnek kirekesztésével, egyedül magyar nyelven tanuljanak, és senki jövendőben oskolamester vagy tanító ne lehessen, ha nem tökélletes magyar; a' mostaniaknak kik a' magyar nyelvben járatlanok, annak megtanúlására három esztendei idő engedtetik, mellynek eltelésével, ha még akkor is alkalmatlanoknak találtatnának, a' tanitóságból elmozdittassanak. A' Papokat, mint helybeli felvigyázókat az oskolákra meg kell szóllitani, hogy a' tanitókat a' feljebbi végzéseknek szoros megtartására kénszeritsék, és a' szüléket gyermekeiknek az oskolábavaló jártatására nógassák és intsék.

7. A' földes Uraságokat fel kell szóllitani, hogy a' magyar nyelvnek terjedését a' többek között azzal is segitsék, hogy a' mennyire lehet a' falukban birókká, esküdtekké 's a' t. tsak ollyanokat tétessenek, kik magyarúl tudnak.

8. A' német mesterembereknek eddigleni különözése a' magyar tzéhektől ezentúl megszűnjön; a' szabadúló és vándor-levelek vagy vándor-könyvek tsak magyarúl irva adattassanak; a' magyarúl nem értő inasok fel ne szabadittassanak, és a' magyarúl nem tudók mesterekké ne lehessenek. — Nem lévén a' mesterembereknek magyarúl sok mesterszavaik, erre nézve meg kell kérni a' Magyar Tudós társaságot, hogy ezen a' fogyatkozáson segitsen *).

9. A' N. M. Kir. Helytartó Tanátsot meg kell

*) A' Magyar Tudós társaság az ez eránt hozzá intézett kérésre azt válaszolá, hogy a' mesterszavak és kifejezetek az általa kiadandó nagy magyar Szótárban elő fognak jöni.

kérni, hogy jövendőben a' ki magyarúl nem tud, orvos, patikás vagy bába ne lehessen.

10. Minthogy a' magyarosodásra az is tészen valamit, ha a' más nyelvekből való familiai nevek magyarokká elváltoztatnak; a' mi a' törvényhatóságnak felvígyázása alatt, minden lehető viszszaélésnek kikerűlésével, megeshetik; tehát kérni kell Ő Ts. K. Felségét, hogy jövendőben, a' kik idegen familiai neveiket magyarra elváltoztatni akarnák, azok minden hosszas folyamodózás nélkűl, az illető törvényhatóságnak kiküldöttjei előtt előadván kívánságokat, azt azonnal megnyerhessék.

11. Hogy ezen rendeléseknek tzélja annál bizonyosabban elérődjék, egy állandó kiküldöttség nevezetik ki, mellynek kötelessége, a' magyarosodást illető végzéseknek végrehajtására fel ügyelni, és időről időre tzélarányos javallatokat tenni.

12. Meghagyattassék a' közelebbi Országgyűlésre küldendő Megyeköveteknek, hogy az Országgyűlésen azon legyenek, hogy az Országgyűlési tanátskozások, a' Karoknak és Rendeknek felírásai, és a' törvénytzikkelyek tsak magyarúl írattassanak, és az által a' nyelv törvényhozó és országos nyelvvé emeltessék.

Üstökös tsillagok. A' folyó 1832-dik esztendőben — a' tsillagvizsgálók jelentése szerént — két nevezetes üstökös tsillag fog megjelenni. Az egyik Május elején, a' másik Szeptemberben. Felfedezőinek nevéről amazt *Enke*, emezt *Biela* névvel nevezik. Ez utolsónak útja földünkhöz az idén szokatlan közelségre esik; a' honnan némelyek, a' mint tudva van, a' két égi testnek öszveütődését és a' földnek végromlását lehetségesnek következtették; kiknek megnyugtatására közelébb sok tudós tsillagvizsgálók megszóllamlot-

tak, azzal a' vigasztalással, hogy szoros felszámitás szerént, a' nevezett két égi testek legnagyobb közelségeknek pillantatjában is, 18,526,500 mértföldnyire állanak távol egymástól *). Azt nem is emlitvén, hogy az ártatlan kis *üstökös tsillagotska*, kitsinysége miatt puszta szemmel nem látható **). E' két üstökos tsillagoknak feltetszésén kivűl, több más égi nevezetességek is fognak ez esztendőben történni, úgymint: hét bujdosótsillag-fogyatkozás, (a' hold eltakarja őket), három első nagyságú tsillagfogyatkozás; Merkuriusnak keresztül menetele a' nap tányérján, és a' Szaturnus gyűrűjének eltűnése.

Az ekkorig esmeretes üstökös tsillagok közzül legközelébb jártak a' Földhöz, az 1680-diki, 1684-diki, és 1826-diki; ez utolsó tsak 160,000 mértföldnyire vala távol, 's még sem okozott legkissebb rendetlenséget is a' földön. Az idei két üstökös tsillagok a' kitsinyek közzül valók, és tsak meszszelátó tsőveken láthatók; de majd 1835-ben megjelen a' *Halley* nagy üstökös tsillaga, melly 1436-ben, 1521-ben, 1607-ben, és 1759-ben olly ditsően látszott. Ez egész Európában látható lesz, és Nov. 7-dikén (1835-ben) fog napunkhoz legközelebb járni.

Az Ujságlevelek szaporodása. Egy Anglus Újságlevél ezt az észrevételt teszi: „Az Újságlevelek bámúlásra méltó hirtelenséggel szaporodnak a' világnak

---

*) Azoknak kik e' tárgyról bővebben olvasni kívánnának, ajánljuk a' következő tzímű könyvetskét: „Was hat die Welt von dem Kometen des Jahres 1832 zu fürchten? (Mi félnivalója van a' Világnak az 1832-diki üstökös tsillagtól?)"

**) Mellesleg megjegyezve, az üstökös tsillag név nem egészen jó; legalább nem illik az ollyan vándor tsillagokra, melyeknek üstökök nints, mint a' millyen p. o. a' Biela is.

minden részeiben. Algirból sőt Konstantzinápolyból is Újság jár, mellyet ott a' Frantziák, itt maga a' Szultán adat ki. — Még a' Szeretsenek is tudnak Újságlevelet mutatni Libiában; és a' *Hattyúvizétől* vett utolsó tudósítások szerént, az ekkorig kézzel irott *Havi írás* helyébe, melly az odavalóknak egyedűlvaló tudományos eledelek volt, most már nyomtatott Újság állott, és 1831-dik eszt. Máj. 16-ka olta rendesen jár. — Még kelet Indiában is kiütött az Újságírás dühe a' született Indusoknál. — Kilentz Újsághlevél jár Bengál nyelven, ú. m. *Jan Jahan Nama*, (Szerkeztetője Huri Hur Duttu); *Sudhakur*; *Pruhbakur*; *Harkura*, 's a' t. és a' tizedik két nyelven jelen meg, Persául és Bengálúl. Azonkivűl most Cuttában megint egy új Havi írást szándékoznak kiadni három nyelven, persául, bengálúl és orissául. Szerkeztetői mind született Indusok. — Ausztráliában is újra két Újság lépett napvilágra, t. i. Sidney Herald, és Life in Sidney. — Az Ejszakamérikai Státusokban Cincinnati városából, melynek 28 ezer lakosai vannak, 17 Újsághlevél jár; 3 naponként jő; 2 kétszer és 7 egyszer hetenként, 5 pedig kétszer hónaponként.

Az Újság levelek sokasága Európában. A' burkus Kir. Újság Expeditiója lajstromában, mellyet Berlinben az idén adott ki, 1013 külömbféle Újsághlevelek számláltatnak elő, úgymint 667 német, 177 frantzia, 72 ánglus, 29 olasz, 28 hollandus, 15 lengyel, 11 orosz-német, 6 dánus, 5 svéd, 3 magyar, 2 tseh, 1 spanyol, 1 deák, és 1 új-görög.

Nadálykúra, v. piótzázás Frantzia országban. A' Németországi Correspondent (Újsághlevél) irja. „A' vérszopó nadálynak használása Frantzia országban az utóbbi tiz esztendők alatt rendkivűl elhatalmazott.

Esztendőnként 53 milliom darabra van szükségek a' Frantziáknak, és hazájok nem adhatván annyit, külföldről hozatnak évenként 35 milliom darabot, a' miért — egyet-egyet 10 centimesre (mintegy 2 jó kr-ra) számítván — legalább is negyedfél milliom frankot kell kiadniok. Egy Európai nemzetnek sintsen, a' mint látszik, ollyan sok felesleges, vagy ollyan gyúladásra hajlandó forró vére, mint a' Frantziáknak. A' nadályok itt úgy jelennek meg, mint valóságos jóltévői az emberiségnek. Mert minő gonosz károkat nem tehetne a' világban ez a' sok felesleges és gyúladékony vér, ha általok szépen félre nem takaríttatnék" *).

Az elmaradott bál. Fő Cancellárius Hertzeg *Cambaceres* kérte *Napoleon* tsászárt 1810-ben Jan. 18-kán, hogy jelenjen meg a' bálban, mellyet ő Jan. 21-kén adni akar vala. „Jan. 21-kén?" monda a' tsászár komoran, „én nem tántzolok egy betsületes embernek (XVI Lajosnak) halála napján." A' bál azután elmaradt.

Az elakadás. — Panthcon. Avignonban A*** Úr, a' hajdani rendalkotó (Constituante) Gyűlésnek egyik tagja megholt. Ő volt az, a' ki a' szóllószékbe tsak egyszer állott fel, és beszédjét így kezdette: „Uraim! Az ember tsak egy állatt....." Itt körültekintvén, a' ditső gyűlés látására megdobbant és — elakadt. Egy ideig mély hallgatás lőn. — Végre a' tagok közűl egy felkiáltott. „Uraim! nekem az a' kívánságom, hogy ez a' beszéd kinyomtattassék, és a' szerzőnek képével ékesíttessék." — Párisban egy országos Követ az Újságban ezeket olvasván, így szóllott: „érdemesebb lett volna, legalább, A*** Ur képe a' kimetszésre, mivel

*) Hány milliom piótzát visznek évenként a' Fertő tavából Frantzia Országba, szeretnénk e' felől arról a' tájról hitelesen tudósíttatni.

a' szóllószékbe tsakugyan felállott és szóllani kezdett; mint némely ollyan Követeké, kiknek köremetszett képeket bizonyos gyüjteményben a' nem-szóllásig eltalálva látjuk; hollott a' Kamarákban soha tsak meg sem szóllaltak.

A' falusi oskolák ritkasága Frantzia Országban. Annak a' nagy tudatlanságnak, melly Fr. Országban a' falukban uralkodik, világos példáúl szolgálhat a' többek között — egy Párisi Újságlevél szerént —, hogy P — faluban, Nievre Megyében, 600 ember között tsak négy találkozik a' ki olvasni tud.

Mit vár a' nép Angliában a' Reformbilltől? Angliában a' nép ollyan sokat vár és igér magának a' Parlamentben most fenforgó Reformtól, hogy várakozásában lehetetlen meg nem tsalatkoznia. Mikor a' Bill az Alsóházban felolvastatott, annak hallására egy mosó aszszony mindjárt nem akart többé mosni egy úri aszszonyságnak, azt mondván: „ha a' Reformbill keresztül megyen, *Maga* fog mosni Aszszonyom! — *nekem.*" Egy másik aszszony kivel az ura igen rútúl bánt, 's annál fogva válópert kezdett ellene, a' bill felolvastatásának hírére kérte a' bírót, hogy a' dolgot hagyja abban, mivel az Ország törvényei, a' mint hallja, meg fognak jobbíttatni, és így az ő férjének is *meg kell osztán jobbúlni.* — Szegény aszszony!

Persa Példabeszéd.

Míg fogaim voltak, nem volt mit törni velek, most
Volna dióm, fog nints; illyen az emberi sors!

Rejtett szó.

Öt betü, három elöl kérd, a' két végseje rug, vág;
Fő nélkül nyír, vág; dögre vadász az egész.

Megfejtés (1-sö Szám) *Ma.*

SOKFÉLE.

III szám Béts. Május 8-dik napján. 1832

Artézi kútak.

Az Ártézi vagy fúrott kútak (puits artesiens) nevezetes tárgyai a' köz figyelemnek. De meg is érdemlik ezek a' nagy mélységre lefúrott kútak az Igazgató-székeknek és Nemzeteknek figyelmetességét, mert hasznok nagy, és a' fáradtságot, mellyel költséges készitések jár, bőven megjutalmazza. Ugyanis, *egy* az, hogy a' fúrott kútak még a' száraz és vizetlen tájékokon is vizet adnak, még pedig tiszta friss ivó vizet, melly soha ki nem apad, sem meg nem zavarosodik, télen nyáron egyforma; *más* az, hogy mivel az illyen kútaknak vize kiapadhatatlan, nem csak a' kerteknek, réteknek 's a' t. öntözésére, hanem az erőmíveknek hajtására is állandóan lehet azokat használni; *harmadik* az, hogy mivel a' nagy mélységből felfúrott vize az Artézi kútaknak télen nyáron egyforma temperaturájú, t. i. mint a' minő a' mélységben fekvő földterületeké, az az, a' mi éghajlatunk alatt körülbelől 10° Cent. (kútainké télben 8° Cent.); tehát azt a' fábrikákban, üvegházakban 's a' t. télnek idején fűtésre is használhatni; *végezetre*, azt is nyereségnek lehet tartani, hogy a' fúrott kutaknak tsinálása alkalmával, a' tájéknak mélyebb földterületei szorosan megesmertetnek, és az által út nyílhatik, a' köszénnek, mésznek, sónak és más hasznos ásványoknak felfedezésére, ollyan helyeken is, hol azoknak léteket más külömben még tsak gyanítani sem lehetett.

Az Ártézi kútaknak neve Frantzia országnak *Artois* nevű megyéjétől jő, hol azok a' mult századnak Közepe táján nagyon szokásba jöttek, és tsak hamar

puits artesiens név alatt elhíresedtek. Mindazáltal ez a' találmány nem a' Frantziáké, mert Olasz országban és Ausztriában régebben meg voltak, mint Frantzia országban. Hogy a' fúrott kútak Chinában nagy idő ólta szokásban voltak és vannak ma is, hol 2000, sőt 3000 lábnyira is lefurják (mint Humboldt Úr és más útazók erősítik), igaz lehet; onnét mindazáltal nem következik, hogy a' kútak fúrásának igen egyszerű gondolatja Chinából jött volna Európába. Úgy látszik, hogy Ausztriában és felső Olasz Országban a' puszta történet vitte az embereket erre a' felfedezésre; mint p. o. 1815-ben Münster városában egy *Nigye* nevű szökőkút-mester tsupa történetből készített egy Artézi kútat, a' nélkül, hogy annak valaha tsak hírét is hallotta volna.

Az Artézi kútaknak Theoriája igen egyszerű, és a' szökőkútakétól keveset külömbözik. Képzelj p. o. magadnak egy sok száz lábnyi hoszszú tsövet vagy tsatornát vízzel tele, melly a' láthatár síkjára ré'sut fekszik; ha ennek a' tsőnek oldalán feljűlről egy függőleges lyuk esik, a' víz azonnal kiszökik, még pedig annál nagyobb erővel és annál nagyobb magasságra szökik, minél lentebb és alantabb esett a' lyuk a' tső oldalán. A' magasság mellyre a' víz felszökik, — ha a' hydraulikus akadályokat és a' levegő nyomását félregondolod, — éppen megegyezne a' fúrott lyuknak a' tsatornavize felső *libellá*ja (*niveau*ja) alatti függőleges elhajlásával. — Ha már most e' helyett a' tső vagy tsatorna helyett, a' vizet két nagy, párhúzamos, és a' láthatár síkjára megdűlve fekvő földfalak közzé rekesztve képzeled; a' következés akkor is ugyan az leszsz, és mihelyt a' felső falon függőleges lyuk esik, a' víz egyszeriben sugárral felszökik, még pedig annál nagyobb erővel és annál tetemesebb magasságra,

minél lentebb és alantabb esik a' lyuk a' megdűlve fekvő felső falon. Ezt a' felső falat úgy is lehet képzelned, mint egy mindenfelé és így felfelé is vastag és nagy kiterjedésű földfalat, mellynek egész vastagságát keresztül kell fúrni, hogy a' berekesztett vízterűletnek felszabadult sugárja a' függőleges lyukon felszökhessék. Igy van éppen a' dolog a' természetben, de nagy formában, mindenütt a' hol az Artézi kútaknak tsinálása lehetséges. Melynek lehetsége két fő feltételektől függ. Elsőben megkívántatik két a' láthatár síkjára megdűlve fekvő bértz-terűletek közzé mint falak közzé rekesztett viz-terűlet. Ez az első feltétel mulhatatlanúl megkivántatik, de annak felette, hogy a' földszínének egy bizonyos kiadott pontján Artézikút készülhessen, megkívántatik az is, hogy a' kiadott ponton lefúrott lyuk a' vízterűletnek felette, lentebb essék, mint annak felső síkja (*niveau*ja), mert külömben a' megtalált víz nem fog felszökni. Ez a' két feltétel szerentsére igen gyakori a' természetben. Mihelyest tehát az ember, a' szükséges Geognostikus és Geodaetikus visgálódásokat megtette, és a' megnevezett két feltételeknek jelen valóságáról megbizonyosodott, meg-van a' hihetőségnek Maximuma a' kútfúrásnak szerentsés következéséről. Tudva van, hogy földünk színét legfeljűl a' termőföld (humus) fedi, melynek alatta a' fövényből, agyagból, márgából 's a' t. álló ülepföld következik széles terűletekben; az a' vízterűlet, melly-kivált a' lapályos vidékeken-ezekben találtatik (kútvíz), ritkán tiszta és jó; lejjebb feküsznek a' leszivárgott vizet nagyobb tisztaságban tartó úgy nevezett új és legújabb eredetű bértzterűletek, és végre legalól az avas bértz és ó-bértz (Übergangsgebirge és Urgebirge), de ez az utolsó, — mellyen túl és alól ember még nem hatott, — a' föld színén

sok helyeken felemelkedik a' mélységből és a' legmagasabb hegyeknek kopasz szikláit formálja. Ezek a' föld- és kő- terűletek a' lapályos sikságokon tsaknem vagy néhol egészen vízmértékesen feküsznek egymáson, de a' nagy hegyek és bértzek felé lassanként felemelkednek, és annál fogva a' Láthatás síkjához képest megdűlve feküsznek. — A' fúrásnak modját és eszközeit leírni hoszszas volna. Elég légyen megemlíteni, hogy *Spetzler* egy 200 lábnyi mélységű lyuknak elegendő Furóeszköz költségeit 400 ezüst tallérra betsűli. A' legtökélletesebb kútfúrót Párisban *Flachat* testvérek árúlják, és a' 307 lábnyi mély lyuknak valót 12,000 frankon adják. Jóval oltsóbb ennél az, a' mit *Camilla* leír, és itt Béts környékén szokásban van. — (Mint jó könyveket ajánljuk e' tárgyra: *Garnier*nek „Traité sur les puits artesiens, Paris 1826" tzímű munkáját és *Spetzlers* Anleitung zur Anlage artesischer Brunnen. Lübeck, 1832).

Burkus Ország a' közelebb lefolyt 142 esztendők alatt, a' következő arányban nagyobbodott, népesedett, gazdagodott, és erősödött:

Esztendő.	□mértf.	Népesség.	Jövedelem.	Katonaság.
1688	1,961	1,500,000	1,533,795 tal.	30,000
1740	2,105	2,200,000	7,400,000 -	75,000
1786	3,396	5,800,000	27,000,000 -	200,000
1796	5,496	8,700,000	30,000,000 -	240,000
1804	5,640	9,000,000	36,000,000 -	250,000
1830	5,714	11,000,000	50,000,000 -	260,000)
			mások szerént:	300,000)

New-York városában több van 100 templomnál, mellyek között egy a' szeretseteké és egy a' rézszinüe-

ké, kik ottan papokat saját nemzetségekből tartanak. — Az éjszak amérikában találtató számtalan vallásfelekezetek között, legkülönösebb a' *tántzoló Quakereké*, kik *Labonon*ban — Newyorktól 140 mértföldnyire — laknak, és mintegy 100 férjfiakból és 80 aszszonyokból állanak. Öltözetjek szürke, és furtsa formájú; Hiteknek egyik fő pontja a' Szent Irásnak az a' verse, mellyben Dávidról mondatik, hogy a' szövetség ládája előtt tántzolt. Ő nálok soha nem papolnak, hanem vasárnaponként rendesen felgyűlnek a' templomba két sorjával, egy felől a' férjfiak, másfelől az aszszonyok, és az Isteni tiszteletet tántzolva kezdik, 's végezik. Látni őket nem kis múlatság, de nevetni nem tanátsos, mert mindjárt keményen számot kérnek az embertől. Egyébaránt ennek a' tsudálatos Isteni tiszteletnek látására nagyon sok idegenek szoktak hozzájok felgyűlni, kik egyszersmind emlékezetnek okáért tőlök mindenféle apróságokat (mellyeket kézi munkájokkal tsinálnak) vásárolnak, és az által léteket segítik.

Egy nemzetnél sints a' tobákolás, miólta szokásba jött, ollyan kedvességben, mint a' Portugallusoknál. Mikor VI Alfons Királynak a' segítségére jött ánglus seregek egy ütközetet megnyertek, jutalmúl a' király minden katonának két font tobákot adatott. A' Portugallus sokat el tud tűrni, de a' kétségbe esés kiáltása hallatszik, ha pikszisét nem leli. A' koldúsok egy szippantat tubákért esedeznek; és a' síró kis gyermekeket azzal tsitítják le, hogy orrotskájokat tobákkal tele tömik. (*Bernhard* Útazása Portugalliában. Hamburg, 1802. lap 280).

Dr. *Badham* Dávid egy skótus orvos igen nagy

barátja a' mu'sikának, és ő maga is szerző, vágy compositor, a' mint mondják. Ez azt állítja, hogy a' beteg szívnek dobogását és verését a' mu'sika segítségével lehet legjobban felvenni, és másokkal felvetetni. Egy aszszony betege volt a' többek között bizonyos szívnyavalyában, kinek betegségét ő (nem tréfából, hanem valódi komolysággal), egy *Valzer*ben írta le. — A' *Glasgovi* Újság midőn ezt jelentené, jelentését e' szavakkal rekeszti: „A' szegény beteg aszszony aligha gondolta, hogy orvosának, midőn a' pulsust fogja, *Ouverture* forog a' fejében, és midőn fülét a' betegen verő szívre teszi, *Valzer*re keresi a' taktust."

Az úgy nevezett Élet-assecuráló Intézetek Londonban, azólta, hogy a' Cholera Angliában kiütött, többet bévettek 500,000 font sterlingnél.

A' virágok óriása. Brown Robert, a' *Linné* nevét viselő Fűvész társaságnak Londonba egy értekezést küldött, egy új plántáról melly szumátra szigetében találtatik. Erre a' plántára *Arnold* ánglus útazó talált legelsőben, ki is azt *Raffles* Urnak tiszteletére *Rafflesianak* nevezte el. Ez a' plánta vízarányosan terjedő gyökeréből egyenesen nyúlik fel, és kövér kerek levelei egymást borítják, hasonlítván a' káposztafőhöz, mellynek közepéből három lábnyi átmérőjű óriás virága emelkedik. A' virág teljes kifejlésekor 15 font, és bele fér 12 pint víz. — Eddig a' legnagyobb esmeretes virág az Amérikában termő piros *Szíves Gégevirág* (Aristolochia cordiflora) volt, mellyet Humboldt Úr 16 ujjnyi általmerőjűnek ír. De e' szerént ezt az első óriás virágnak rangjából a' Rafflesia kiszorítja.

Szíren. Az ánglus Kurir a' minap egy levelet közlött Pool faluból (Dorseth megyében) a' f. e. Jan. 14. kéről, melly egy úgy nevezett *tengerilyánynak* — a' régiek Szírenének — megjelenését, szavahihető tanúk után erősíti: „A' mult vasárnap," így szóll a' levél, „Mackenzie Sándor Úr egy ladikon által akart menni az Ullapool nevű tengernyúláson, midőn egyszerre *Green*, *Stone* és Point halászok, az általellenben fekvő kősziklán egy ember forma teremtést látnak ülni és halászattal foglalatoskodni. Tsudálkozván rajta hogy valaki innep napon halász, közelíteni kezdtek feléje újságkívánásból, és nagy bámúlással látták a' tsuda állatot, mellynek felső része fejér volt és asszony termethez hasonlatos, alsó része kékes barna és halfark. A' monstrum igen szelid volt és félni a' halászoktól nem látszott; szemei szelídek voltak, és néha a' ladik felé tekintgetett, néha pedig a' tengeri sirályok felé, mellyek feje felett a' levegőben repkedtek.

Egy frantzia kisvárosi Ujságlevélben a' következő furtsa jelentést olvasni: „Az a' személy, ki *** útszában az általány alatt estvénként énekel és muzsikál ezennel tudósíttatik, hogy őtet 48 óra olta egy fazék, *forró vízzel* tele, készen várja." — Illyen esetben már az ember nem mondhatná, hogy hidegen fogadják.

A' hirtelen nagy öröm halált okozhat. Párisban egy szegény özvegy aszszony, ki három számot (15, 35, 60) álmodott, és ternóra megtévén a' Lotteriában, Jan. 15kén 35,060 Frankot nyert vele, abban a' pillantásban, midőn a' pénzt a' kezéhez vette, örömében — megholt.

Anekdota. *Egyűgyű böltselkedés.* Nagyon elszaporodván egy uradalomban a' tzigányok, természe-

tesen annál nehezebben elősködhettek, rongyosan, sőt a' purgyék többnyire tsupa mezitelenen jártak. Eljövén pedig az idő, hogy a' köz tsinosodás munkába vétessék, 's ehez képest, a' tzigány nevezet is eltöröltetvén, új magyar névvel tseréltessék fel: az Uraság parantsára béidéztettek egy városba minden falukból a' vajdák, 's felolvastatott előttök az Uraság végzése, melly oda ment ki, hogy ezentúl az eddig úgy nevezett tzigányok ringyben rongyban ne járjanak, mezitelenen kin járni ne mérészeljenek, hanem mint már új magyarok tisztességesen öltözködjenek, posztó 's más e' féle ruhában járjanak, 's ez által új nevezetekre magokat érdemesekké tenni igyekezzenek. Ezen parantsot a' felolvasó uraságí tiszt ezzel rekeszté be: „most tehát menjetek haza felekezeteitekhez, beszéljétek el nekik az Uraság felőlök való gondoskodását, 's mondjátok meg, hogy magokat szorosan ehez tartsák. Felvidámított érzéssel tódultak kifelé a' vajdák, hogy minél előbb jó hírt vihessenek rokonaiknak. De egy öreg vajda gondolkozva meg áll, 's tsak nem akar menni. Ezt látván a' parants hirdető megszóllítja: „hát te mit akarsz, van valami mondani valód?“ — Tsak azt szeretném — szólla az öreg — alázatosan kérdezve megtudni, ha kűdtek (küldöttek) e' B—ből posztót?

Pesti kérdés.

Attila dolmányon fénylik most nemzetiségünk:
Bétsi szabó mond meg tart e' sokáig ez így?

lásd Tud. Gyüjtem. Szép. Lit. ajándék. 1828.

Dolmányunk fényjét meg tudjuk adatni, tehát tsak
Posztót készítsünk már kebelünkbe' neki.

Kitalálni való.

Orrával vág, lába rug, a' két szárnya lever, 's még
Rettenetesb ha hogy a' körme közé kaparít.

Megfejtés. 2-dik Szám Holló.

SOKFÉLE.

IV szám Béts. Május 11-dik napján. 1832

Hazai jóltévő Intézetek.

A' millyen szomorítók a' mai időkor viszontagságainak következései általjában a' szegény sorsú emberekre nézve; éppen olly szív-vídámítók, különösen édes Hazánkban, a' hasznos jóltévő Intézetek szaporodásai, a' szenvedő emberiség vígasztalására és felsegéllésére. Gyönyörűségünknek tartjuk, ha ezeknek számát, 's tzéljait érdemes Olvasóinkal időről időre közölhetjük. A' munkás emberi szeretet jótéteményei, leghatalmasabban ébreszthetik az indúlatokat követésre. — Az illy jóltevő Intézetek alapításában Magyar Aszszonyságainknak érdemeik is különösen tündöklenek. Közelebbről itten:

A' Pesti jóltévő Aszszonyi-egyesület intézete kiterjedését vagyis tzéljait adjuk elő, mellyek ezek:

I. Az olly tehetetlen szegények, kik vénség, bénaság vagy sulyos nyavalya miatt élelmeket meg nem szerezhetik, eleséget, öltözetet, ruhát 's orvosi segedelmet és szereket vagy ezek helyett kész pénzt kapnak hetenként 's hónaponként.

II. Egészen nyomorékok, gyenge és gyámoltalan személyek 's elhagyatott árva kisdedek illő bérért betsületes személyekhez adatnak.

III. Otthon gyám nélkűl nyomorgó betegek az egyesület költségein kórházakba vitetnek 's gyógyíttatnak.

IV. Aszszonyi kézműhely, hol a' szegény, dolgozni szerető, de munkát nem kapó anyák 's leányok mind munkát, mind ahoz kivántató szereket kapnak 's munkájokért a' kiszabott bér azonnal

kifizettetik. Ezen munkáknak saját rak- és árúhelyek van, hol azok eladatnak, 's így a' nemesebb társasági rangú 's ennél fogvást a' házon kivül dolgozni szégyenlő, de gyakran még szegényebb háznépektől az azoknál megrendeltetni szokott munkák éppen nem vonatnak-el.

V. Önkéntes dologház v. keresményintézet (a' Therésia városban kerttel és udvarral) akár millyen korú, nemű 's ügyességű személyeknek, kik vagy csak egy valamihez értvén, vagy tetemesebb munkát már nem tehetvén könnyen koldúsbotra szorulnának, 's kik itt korok és tehetségekhez illő munkát (illyenek: a' gyapju- és kenderfonás, posztó, vászon 's más illy szerek szövése, tsipkekészítés, szabó és asztalos munka, szalmafonás) kényekre választhatnak; azért bért, eledelt 's igen oltsó, részenként bérekbe tudandó árron ruházatot is kapnak. A' gyengélkedőknek kiadatik lakjokhoz a' munka.

VI. Oskola az éppen gyámoltalan gyermekek számára, kik e' nélkül koldusokká, 's talám tolvajokká is nevekednének, innen pedig illő előkészülettel 's jó erköltsel szogálatra, vagy mesterségre adatnak.

VII. Szegény vakok (belső hályogosok) gyógyitó 's ápoló intézete.

VIII. Az útszai koldulás eltöröltetése 's további meggátoltatása. Ezen nagy és rég óhajtott tzélra a' városi előljárókkal 's kivált a' mostani érdemes polgármesterrel egyetértőleg 's köz jóra munkálódva, következőket teszi 's tevé az egyesület: *a*) Az idegen koldúsokat 's kóborlókat haza útasitá, 's hogy ezek viszsza ne térjenek többé, arra a' városi tisztség ügyel. *b*) A' helybeliek közzül azok, kik tsupa nyerekedésből vagy restségből

koldultak, a' koldulástól eltiltva, dologra 's rendes keresetre szoríttattak. *c*) A' dologra éppen alkalmatlanok vagy tsak kevés keresetű munkára képesek az egyesület fenérintett intézetébe osztattak szélyt. *d*) Az elvénült-vagy éppen elerőtlenültek egy az egyesület által bérlakban felállított önkéntes gyám és kórházban kapnak mind végig mindennemű gondviselést. *e*) A' koldulástól elállani éppen nem akarók kénszeríttetnek munkára külön intézetben, férjfiak és aszszonyok külön választva. Végre *f*) a' kórházakból kijövő gyógyultakat a' gyógyúlók háza fogadja-fel, 's ez ápolja őket míg keresetjekhez viszszatérhetnek.

IX. Sokan, kiknek tsak időszakonkénti segedelemre van szükségek, hogy keresetjeket folytathassák, de folyvást a' segedelemben úgy mint az I. számbeliek kár nélkűl nem részesűlhetnek, bizonyos napokon, egy saját megbizottság ítélete után kapnak segedelmet. — Mind ezekre a' múlt esztendei egész bévétel öszveleg tett 255,612 for. 28. 1/2 kr. V. Tz. (így: az aszszonyi kézmüvek árából 2,984 for.; a' keresetházi 's iskolákbeli készitményekből: 136,721 fr.; uj évi köszöntésváltságból 1022 for.; egy bálból 3,610 for.; egy concertből 2,850 fr. 'sat.) A' kiadás (mindöszve 3,034 személyre) öszvesen szintúgy 255,612 for. 28. 1/2 krajtzárra van téve, minthogy a' 35,060 ft. 31. 8/10 kr., mellyel a' valóságos jövedelmeket a' tőkékből pótolni kelle, megint a' bevételekhez van tudva.

Jó a' meghatározott ár, ha nem kell alkudni. Párisi havi irások szerént a' Királynál másfél óráig tartott a' minap egy ifjú tudósnak audientziája. Ezen al-

kalommal az Ország szükségeire megkivántató költségekre (Civilliste) nézve a' Király igy nyilatkoztatta ki gondolatit. „Angliában nem szoktak alkudni. Ha bemegy az ember valamelyik boltba 's kérdezi p. o. hogy ez a' pár findzsa? megmondja a' kereskedő, ez ennyi meg ennyi; ha pedig alkudni kezd a' vásárló, igy szóll a' boltos: a' portéka annyit ér, a' mennyi az ára. De Frantzia országban alkudozni szoktak. Ha a' kalmár hat frankot kér valamiért, ötöt igér a' vevő 's annyiért meg is kapja a' portékát; mert előre tudta a' boltos, hogy alkudni fog a' vevő. Azért akartam én a' Kamarától 25 milliót kívánni Civilliste név alatt, hogy adjon az legalább 18 milliót; de a' miniszterek nem akartak annyiba beleereszkedni; kézalatt ők 18 milliót kívántak, azért kaptam én tsak 12 milliót; ennyit pedig nem azért kaptam, mintha tsak 12 m. akartak volna adni, hanem azért, mert 18 m. kértem. — Ez az oka, hogy az ország javára nem sokat építtethetek. Mikor még, mint Királyi vérből származott, Printz voltam, esztendőnként 600,000 frankot költöttem építtetésekre, 's a' munka vitele ollyan jól volt elintézve, hogy minden 3 milliónyira vetegette az építés költségeit. Ha tehát 6 millióval többet adtak volna a' Civilliste-re; úgy négy millióra menőt építtettem volna, 's a' publikum azt fogta volna hinni, hogy 20 milliónyit építtettem."

Az óvilág óriás állatjainak maradványa. A' f. E. Januar. 25ikén Professor *Schleiss* a' Vürzburgi Históriai Egyesületnek tagja, *Untereisenheim* nevű falutól egynehány száz lépésnyire (a' *Volkachi* kis kerületben Bávariában) az Ó-világ egy iszonyú nagy állatjának töredék-tsontjaira talált, a' *Götz Ignátz* fiainak a' Moenus vize színénél 12 lábnyival magasab-

ban fekvő földjében. Ezeket a' tsont-darabokat ide, hajdanában valamikor a' víz vihette, mert nehány lábnyira követstsel, fövennyel 's a' t. valának béhordva 's temetve. Kiváltképpen szembetűnők valának hét nagy darabjai egy 7 ujjnyi általmérőjű, 6 lábnyi hosszú, és 27 font nehézségű, fél karika formájú görbe fognak; mellynek elefánt-tsont fehérségű bélét igen szép fejéres ró'sa szín keríti, és kivülről fényes sárgás máz (email) bórítja. Továbbá egy záp fognak töredékei, melly — a' mint darabjaiból ítélni lehet — 10 ujjnyi széles, 5 ujjnyi vastag és gyökérhegyéig mintegy 15 ujjnyi hoszszú lehetett. A' fog mázza olly kemény, hogy az ánglus ráspoly tsak alig fogja. Az idomtalan nagyságú zápfogakból ítélvén, az Ó-világnak ez az állatja az éjszakamérikai *Mammuth*nak vagy *Óhió-állat*nak egyik fajja (*Cuvier* szerént *Mastodonte*), mellynek tsontjait az *Urál* hegyénél is találni. — Tavasz nyiltával tovább fogják ásni a' felfedezés helyét.

Ragadós e' a' Cholera? A' Glasgowi *Courier* irja: „Annak kitudására, hogy a' Cholera ragadósé vagy nem, egy Orvos Glasgowban a' következő mérész próbára vetette fejét. Egy Cholera-beteg meghal az ispotályban; az orvos egyszeriben lévetkezik és a' meg nem hült ágyba belefekszik, ugyan azon takaróval fedvén magát, mellyel a' megholt beteg. Igy feküdt az ágyban harmadfél óráig; ha a' nyavalya ragadós volna bizonyosan megkapta volna. Midőn ő ezt a' próbát tette, tökélletesen egészséges volt, és azólta is-a' mint örömmel halljuk változást nem érzett. Collegái ollyan bizonyosnak hitték, hogy az a' próbatétel neki életében kerül, hogy másnap némellyek közzülök az Ispotályban egyenesen halála órája felöl tudakozódtak.

Vezúv temetményei. Nápolyból Februar. 17kéröl irják, hogy Professor *Zahn* a' Vesuv hegye és Pompéji között új kiásásokat kezdetett, és a' Láva alatt egy új eltemetett városra talált, melly tehát az eddig ki ásottakon kivül (t. i. *Herculanum*, *Pompéji* és *Stábia*) a' negyedik volna. Az első épületben, mellyet már egészen kiástak benne, számos régiségeket találtak és nem kevés emberi tsontvázakat.

Kővévált erdő. Mostanában egész erdőt fedezett fel valaki Róma szomszédságában, mélyen a' föld alatt, melly már kővé vált állapotban van, és mintegy 40 lábnyi magasságú, 's több mértföldre kiterjed. A' fáknak mostani misége mészkönemű. Feltalálója szorosan megvizsgálván a' természet ezen ritka tüneményét, úgy vélekedik, hogy az erdő földindúlás által temettethetett el a' föld alá, 's gyaníthatóképpen jóval Róma városának még épittetése előtt. Megjegyzésre méltó környülállás az is, hogy e' felöl a' tudósok annyi száz esztendő elforgásától fogva éppen semmit sem tudtak, legalább semmit fel nem jegyzettek.

Malborough Hertzeg. Ez a' vitéz fő hadvezér megnyervén Hochstädtnél az ütközetet, meglát egy fogságba esett frantzia közembert, 's tsudálván annak még a' fogságban is szembetünő vitézi bátor magaviseletét, így szóllítja meg: „no ha a' Frantziáknak tsak öt ezer illyen hadratermett emberek volna mint te vagy, nem nyerénk vala olly könnyen rajtatok győzödelmet.“ „*Parbleu*,“ — felele a' frantzia, — „van nekünk elég illyen emberünk, mint a' millyen én vagyok, tsak *egy ollyan* hijjával vagyunk, mint az Úr.“

Angliában ezt az észrevételt igaznak tartják: Ha a' békatojás tavaszszal a' víz közepén fekszik, száraz meleg nyár következik; ha a' parton fekszik vagy légalább a' víz szélén, vizes nedves nyár leszsz. Mihelyt tavaszszal a' kakuk megszóllal, többé a' hidegtől vagy fagytól nem kell félni.

Egésség fentartása.

Orvosság a' vízibetegség ellen.

Az itt következő orvosság leírását a' Posonyi Ujság toldálékjából közöljük, melly közrebotsátás végett annak szerkeztetőjéhez Kőszegről küldetett, e' szerént: „Városunkban egy már korosotska aszszony több esztendőnél, hogy vízkorságban sínlődött. A' nyavalya már annyira erőt vett rajta, hogy három izben kellett a' vízet belőle kitsapolni, a' mit negyedikszer nem vala tanátsos próbálni, mivel a' betegség már nagyon elhatotta az egész testét 's végéhez látszott közelgetni. Itteni kalmár és esmeretes gyümöltstermesztő Wölfl Úr, a' Bádeni ferdőből, több héti ott múlatása után viszszatérvén, egy bizonyos gyógyítószer leírását hozta meg onnan, a' mi betegünknek, mellynek hathatós erejét ott tapasztalás után magasztalni hallotta. Ez az orvosság a' következő módon készítendő főttléből áll: Végy apróra vagdalt téliretek héjjat és petrezselyem gyökeret; fenyőmagot, és tsombort (borsos Szátorja: *Saturcja*). Mindenikből egy-egy öszvemarokkal vess egy fazékba 's tölts rá két ittze vizet és jól befedve főzzd mind addig, míg szinte felényire lefőtt, 's akkor szűrd le, és ezt napjában többször bévéve fogyaszszd el. Mindennap frisset kell e' szerént főzni, és vele addig élni, míg a' nyavalya el nem oszlik. — A' mi beteg aszszonyunk tíz napig élt ezen főttlével, a' nélkül hogy hasznos foganatját

tapasztalta volna, és már fel is akart vele hagyni; de a' férje 's fijai addig kérték, míg annak további használására reábírták. Egynehány nap alig telt belé, hogy a' beteg jobban kezdett lenni, mivel a' főtt lé hatalmasan izzasztotta és vizelletre hajtotta. A' test daganatjai napról napra inkább enyésztek és a' már kisebesedett lábak magoktól begyógyúltak; 's így a' beteg egynehány hét mulva tökélletesen meggyógyúlt. Már félesztendeje elmult, hogy a' kigyógyúlt aszszony állandó jó egésségben vagyon. Az ólta más, hasonló nyavalyába esett személyek is éltek az ő javaslására ezen orvossággal, még pedig legjobb sikerrel, és sokkal hamarább meggyógyúltak, minthogy nyavalyájok sem vett volt még annyira erőt" *).

Omne trinum perfectum.

Három az oldala, mint embernek, az emberi nemnek;
Lélek, test, törvény-tétel, ez egybekötő.
Oldalaink három védőre találtak, ezekben:
Pap, Doktor, 's Ügyvéd, mindenik emberi véd.
A' Pap az el nem hágy soha, a' Doktor se halálig;
Ügyvédök védik holtod után is ügyed.

Rejtett szó.

Öt betü, hárma elöl jobb úgy ha utólja ditséri;
Négye gulyásos hús fűszere, hogyha török.
Két végsőm nélkül az egész áttörve nem ízes.
Négy végsöm télen többnyire nyújtva pereg.
Mond ki nevem 's hat szót mondál ki az öt betü hangal,
A' megfejtésem pentameterre telik.

Megfejtés. 3 Szám. — *Sas.*

---

*) Meg kell mindazáltal jegyezni, hogy a' beteg láztalan legyen, az az: hideglelés ne járja.

SOKFÉLE.

V szám Béts. Május 15-dik napján. 1832

Schwartzenberg beszédje hadaihoz a' Nemzetek tsatája előtt Liptsénél, 1813-ban.

Elértük a' szent háború legfontosb pillantatját! Vitéz Bajnokok! készüljetek a' hartzra! azon kötelék, melly által hatalmas Nemzetek egy tzélra egyesülnek szorosban fonódik egybe a' tsatamezőn. Oroszok! Burkusok! Austriaiak! egy, a' miért hartzoltok, Európa szabadságáért, hazátok függetlenségéért, 's nevetek halhatatlanságáért. Mindenki valamennyiért! Valamennyi egyért! Feleljetek-meg férjfiasan ezen fenséges meghivásoknak, 's tiétek a' győzedelem!

Közlötte H. M.
P. n. P.

Az ujjak egykor öszvekaptak. Mindenik elébbvaló akart lenni a' másiknál, 's ditsekedett jelesebbségeivel a' többi felett. A' hüvelyk így szólla: „ki ollyan legény közöttetek, mint én? Tudjátok e', hogy ha én a' szemeit befedem valakinek, (t. i. a' haldoklónak) vége neki!" — „Többet tehetek én, — monda a' mutatóujj, — én mutatok ki mindent, fenyegetek, — magamhoz intek, 's a' homlokra fektetve gondolkozom." — A' közép ujj monda: „Mit fetsegtek! én vagyok a' legnagyobbik köztetek, 's többet is érek, mint ti, én vagyok a' kellő közép." — Mit? — kiálta a' nevendékujj, — hiszen én hordom a' petsétnyomót, 's a' jegygyűrűt; hát nem enyim az elsőség? nem engem betsül minden?" — Végre a' kisujj is megszóllal: „Hát nem én vagyok mindnyájatok között a' legokosabb, a' legtudósabb? Mit felel, a' kitől ezt kérdezik:

„ugyan kitől tudja ezt vagy amazt, hiszen ez titok? — a' kisujjomtól.“ — „Ki segít a' füleken ha bedugulnak, ha jól nem hallanak? — én.“ — A' mint így tzivódtak, oda megy egy ember, 's kineveti őket. Ezen megboszszankodva, ökölle válik az öt ujj, öklözik és megszalasztják az embert. — Erre a' kar felemelkedik 's így szóll: „Mit veszekedtek? Mindeniteknek megvan ön-betsetek; de tsak egyesűlve vihettek ki nagy dolgokat, ha az én erőm segít benneteket.“

A' Burkus Birodalom, Baró Zedlitz szerént 5o54 négysz. mértföldre terjed. Egész hadi ereje, ide számítván az úgy nevezett Landwehrt, vagy polgári katonaságot is, 53o,ooo emberből áll, ezekből most 122,ooo szolgálatban van. Vallásra nézve az egyesült Evangélikusok száma 7,7oo,ooo a' Katholikusoké több mint 4,8oo,ooo többnyire a' Rajna táján, a' Mennonitáké 15,65o a' Zsidóké 16o,ooo. Légnépesebb Városai: Berlin 236,8oo lakossal, Breslau (Vratislavia) 9o,ooo, Königsberg (Regiomontum) 68,ooo, Köln (Colonia) 65,ooo-el. Ezek után Dánzig, Magdeburg 's, a' t.

A' legkedvesebb gyümöltsök Európában nagy részént Ásiai eredetűek. Így p. o. a' tseresznye Pontusból, a' gesztenye *Kastaná*ból (kis Asiában), a' baratzk Árméniából, az őszibaratzk és mogyoró Persiából, a' szilva Syriából, a' gránát alma Cziprusból, a' birsalma Ceylonból, 's a' tzitrom Médiából jött hozzánk. — Az olajkörte és füge Görög Országból, a' murok v. sárga-répa frantzia Országból, a' káposzta Cziprusból, a' Saláta *Kósz*ból, és az ártitsóka Szitziliából terjedt el.

Egy természet visgáló *Rennie* a' pókokról, a' töb-

bek közt, ezt írja: „Kétséget nem szenved, hogy a' *tapintás* érzése *(tactus)* a' pókoknál rendkivűl kivagyon fejtődzve. Mikor a' pók új halóját ereszti, vagy a' romladozottat igazgatja, soha addig új sort nem kezd, míg annak a' mit már készített, erős és tartós voltáról meg nem győződött. Azzal nem szokott megelégedni, hogy fonalát, a' botsátás közben, húzza vonja, és rántzigálja; hanem lele botsátkozik ón sujj gyanánt fonalán, és testének egész terhével hintázik rajta, hogy erősségét megpróbálja. Szorosan és pontosan megtud mindent, a' mi halójának körében esik; de méltán kételkedni lehet felőle, hogy azt tsupán a' hálófonalainak mozgásaiból és igy a' tapintás érzése után tudná meg. Mert legalább is 6, rendesen pedig 8 kiálló fényes szemei vannak; mellyekre nem lenne szükség, ha a' tapintás érzése olly rendkivül való volna nálok, mint közönségesen hiszik. Számos próbákat tettünk, a' pókoknak több fajjainál, és mozgásba hoztuk hálóját, a' lehetségig majmolván egy felakadt légynek rángatódzó mozgásait; de a' pókot nem lehetett kitsalnunk leshelyéből, mert hihetően észrevette a' tsalást szemeivel. Ha pedig legyet tart az ember a' hálóhoz közel, és dongani hagyja; a' pók azonnal előballag zugjából, hogy lássa, nem akadt-é fel valami állat a' hálónak ollyan fonalaiba, mellyet leshelyéből meg nem láthat. A' honnét megtetszik, hogy a' látás és hallás a' pókoknál szint ollyan finom kifejlésű, mint a' tapintás. Ha egy kis póknak a' hálójában történetből ollyan bogár akad fel, mellyet a' pókotska igen erősnek ítél és látja, hogy vele ki nem köthet, akkor ki nem mozdul zugjából. Ezt könnyü megpróbálni; vessen az ember egy eblegyet vagy bögölyt a' kis házipóknak hálójába, 's megfogja látni, hogy a' póknak egy tsepp kedve sem lészen előszaladni, nem

úgy mint a' kis légynek felakadásakor. *(Rennie* „Insects Miscellanies").

E**** városkában a' minap a' biró későn estve a' következő jelentést kapja: „Ámbár én tegnap estve házamat jól bézárattam és az éjjeli bátorságra minden szükséges rendeléseket megtettem; mindazáltal egy gyanús fejérszemély még is módot talált benne, hogy egész tsendességgel és suttomban házamba bélopakodott és azt fellármázta. Szerentsére a' dolog, némi-némüképpen el lévén árulva, előttem már előre tudva volt, és a' fejértselédet egyszeriben kéz közzé fogattam és a' kiáltásnak megakadályoztatására száját annak módja szerént illendően bedugattam. A' sohonnai személy néma, legalább nem ád mást értetlen monoton hangoknál; levele nints, és teste tsak nem egészen mezítelen. Physiognomiája nem látszik ugyan veszedelmesnek, sőt félelmetlen tekintetéből ítélve, szinte ártatlannak lehetne ítélni; mindazáltal én a' bűnös tselédet a' helybeli bíróságnak által akarom szolgáltatni, és annál fogva hólnap 10 órára magamhoz ezennel kikérem; E**** April 1 napj. N. N." — A' város birája és az esküdtek ennek hallására nem kisség felindultak, és kevésbe mult, hogy a' harangot egyszeriben félre nem verették; de a' Notarius nékik a' titokban való felkészülést ajánlotta, hogy így talán az egész bandát elfoghatják. Mitsoda rettenetes dolog! így szóltak az emberek a' városban — éjjel betörni akarni valakire a' házat, és kém gyanánt egy leányt küldeni előre! Kilentz órakor már tömve volt N. N. udvara fegyveres parasztokkal, hajdúkkal, és tizedesekkel, kik ajtót nyittatni kivántak. N. N. nem akarta nékik kinyitni, és megütközve látszott lenni a' látáson. „Ne féljen az Úr, mi elegen vagyunk, ne féljen sem-

mit!“ kiáltották néki vigasztalólag a' fegyveresek, és bérontottak a' házba, feljártak, kerestek, kutattak hirtelen minden szobákat, és — nem találtak semmit. Végre egy mellékszobában egy ujonnan született gyermeket (leánykát) és egy beteg aszszonyt találtak. — N. N. elégtételt kivánt a' házi békének ezen megháboritásáért; előmutatják néki hívó levelét, de ő azt hamisnak esméri, és az egész dolgot költeménynek, gaz tsalárdságnak. Valósággal ki is sült később, hogy némelly karakán szomszédjai N. N. Úrnak — megtudván, hogy felesége szült, — szerezték az izgágát.

A' *Komét* Újságlevél Redaktora így szóll egyik utolsó levelében: „Ne boszszantsatok a' sok versezetekkel! Miért nem nyomtattatja ki minden poéta, saját költségén verseit, ha a' nyomtatásra méltónak tartja?“

A' Turai *Sentinelle* a' következő tsuda munkáját beszélli a' szeretetnek. *Péter* és *Rósa* (Tura városában) számos atyjokfiaitól késértetve a' Notáriushoz indúlnak, hogy a' Házassági Contractust feltétessék. Péternek öröm súgárzik szemeiből. A' Contractus pontjai mind a' két félnek megelégedésére megállíttatnak. A' menyaszszony már önként alája is írta nevét; midőn Péter a' pennával egy goromba vonást rántván, mondja, hogy az, aláírás gyanánt van. Abban a' pillantásban hátralép *Rósa*, azzal a' nyilatkoztatással, hogy ő nem akar férjhez menni. Ezer meg ezer kérdéssel veszik körül, de ő nem felel, hanem kimenvén a' szobából, a' pitvarban leül nagy szomorúan. Itt az anyjának megvallja okát hirtelen megidegenedésének. „Péter nem tud irni, az az ember pedig, ki ezt a'

mai világban olly közönséges esméretet megszerezni nem akarta, nem lehet ollyan gondolkozású és érzésű, mint a' minőt ő férjében megkíván." Az anya mindjárt megmondja ezt az okot a' még egybegyülve lévő társaságnak. *Péter* elpirul, mentségére dadog valamit, és azzal — elfut. *Másnap* egy szép levélkét kap Rósa, mellyben szeretője jelenti, hogy ő a' napot és éjtszakát arra fordította, hogy olvasni és írni megtanulhasson, és méltó lehessen hozzá. A' menyegző egyszerben meglett. (A' menyegzői vendégség alkalmatosságával erős szóváltás támadt a' völegény és Tanítója között, minthogy amaz ezt a' Példátlan elömenetelt a' szeretetnek; emez pedig az ő tanítása módjának tulajdonította; és alig lehetett őket egymással megegyeztetni).

A' leghatalmasabb aszszonyok a' földön kelet Indiának *Karnatik* nevű tartományjában vannak. Itt a' két Nem egészen megfordított arányban áll egymáshoz, és — a' mint *Manro* Ur Madrasnak hajdani Helytartója beszélli — mindennek gondját az aszszonyok viszik, a' férjfiaknak szóllójok semmibe nints, amazok parantsolnak, ezek szót fogadnak és engedelmeskednek. Alázatosan fogadja a' férjfi aszszonya szájából a' kiadott parantsolatot, és ha benne nem jár el jól, meghunnyászkodva hallgatja és nyeli a' pironságot.

---

*Uj orvosság égett sebre. Ostendé*ben egy ember történetből egy igen hamar és fájdalom nélkül gyógyító orvosságát találta fel az égett sebnek, t. i. a' veres Ribiszkével (tengeri szőlővel) tsinált fagylaltat.

NB. Ezzel *minél hamarább* be kell kenni az égett tagot, mert később nem használ.

Egy aszszony Párisban könyvet írt a' „*Nyakravaló kötésnek mesterségéről*“ A könyv igen kapós, és jól kell neki kelni; mert már a' hatodik kiadást megérte.

Kurta felelet. A' Waterlooi nagy ütközet megesvén Sir John *Sinclair* szerette volna az ütközetet 's az abban előfordult jelesebb tetteket környűllállásosan léirni. Ir tehát Lord Wellingtonnak, 's kéri, hogy a' tsatának egyes nevezetes történeteiről tudósítná; a' ki a' levélre ekként felelt: „Én az Úrral holmi egyes történetek leírását éppen nem közölhetem. Lelkemnek minden tehetségeit az ütközetnek *nagy* történetei annyira foglalatoskodtatták, hogy az apróbb tettekre nem is ügyelhettem. Tsak annyit mondhatok az Úrnak, hogy az ellenséget megtaláltuk, vele megütköztünk és győztünk.“ (Correspondence of Sir John Sinclair, London, 1832. 2 Tom.).

Herodot állítása szerént az Égyiptomi legnagyobb pyramison, a' *Cheops*-on, húsz esztendeig szakadatlanúl kétszázezer ember dolgozott. Ez ugyan álmélkodásra indító emléke az égyiptomi hiúságnak; de mégis szinte tsekélységgé és haszontalanná válik előttünk, midőn ezt azzal az óriási munkával egybehasonlítjuk, mellyel Napoleon 1801 — 1806-tig a' Helvetziát és Lombardiát öszvekötő Simploni országútat készíttette, a' hol tsaknem meggyőzhetetlen nehézségekkel küszködve, kősziklákat, hegyeket kellet elhordani vagy általvágni, iszonyú mélységeket betölteni, sebes folyóvizeket hídakkal megrakni, hogy a' tzél elérődjék.

A' mostani Török Tsászár, Mahmud, bevitte egész tsászári palotájába, hogy ezentúl nem a' földön — ván-

kosokon keresztbe vetett lábakkal, hanem székekre ülve 's villákkal egyenek, 's megtiltotta, hogy akarki is marokkal egyék, mint eddig. Hihető, hogy ez az új szokás közönségessé lesz lassan lassan, noha ezt vallás ellenvalónak tarták még eddig a' Törökök.

Anekdota. A' napokban egy Párisban múlató Anglus éjjel felébred nagy hasrágásra, és azt hívén, hogy a' Cholera akarja megkörnyékezni, hirtelen Orvosokért küld; kiknek elérkezéséig magát egyik Inassa által szüntelen dörgölteti. Az Orvosok eljövén nem kevéssé tsudálkoznak, midőn a' patiensnek hasát *feketé*nek találják; a' honnét azt következtették, hogy a' nyavalya rettenetes hirtelenséggel erőt vett, és elhatalmazott nála. De szorosabb megvisgálás után kijött, hogy az Inas Urát a' tsizmá-kefével dörgölte, melly a' legjobb féle Párisi Schuhwichs fekete nedvével bőven meg volt itatva. A' hasrágás fájdalmai azonközben elmultak.

A' ki először megtsalt, akkor az abba' hibázott;
Másodszor ha megint megtsal, — az a' te hibád.

Rejtett szó.

Dugd a' hüvelykedet az első betümbe,
Nevendék ujjodat a' másik gyürümbe;
Két betűt látsz köztünk keresztben állani,
Ebből áll a' nevem; 's merem gyanítani,
Hogy valaha Magyar talált fel engemet,
Magamból tsinálván ki is a' nevemet.

Megfejtés: 4-dik Szám. Borsó; mellyből ez a' pentameter telik: Borsó, bors, orsó, só, bor, utól van az ó.

SOKFÉLE.

VI szám Béts. Május 18-dik napján. 1832

Statistikai Jegyzetek.

T. T. Kovács Mátyás Egri Érseki megyebéli Aldozópap szerkeztetése alatt megjelent *Egyházi folyófrás* 1-*ső* füzete szerint az egyházi megyék schematismusát áttekintve Magyar Ország, a' hozzá tsatolt tartományok, 's Erdély-nagyfejedelemség Catholica diák szertartású szentegyházának 1830 statistikai állapotja következő vala: Az egész szentegyházat, melly 5,779,383 hívet számlál, 's 21 megyére (a' pannonhalmi főapátsággal) 327 alesperesi kerületre, 3360 parochiára, 1388 káplánságra, 's 14,940 fiókegyházra osztatik, kormányozza 3 érsek, 17 megyés püspök, 1 főapát, 35 val. apátság, 54 valós. prépostság, 101 főesperestség, 23 káptalan, 240 kánonokság. (Az apátság, 's prépostságok között 14 szerzeteseké, 5 apátság t. i. a' Sz. Benedekí rendé, 4 a' Cistercitáké, és 5 prépostság a' Praemonstrati rend kánonokié). Az isteni tiszteletet egyedűl magyar nyelven 977 parochián; magyar, 's más idegen ajakkal vegyest 1481-en tartják; tótúl 744-en; horváton 303; németen 229; illyr nyelven 78; vandalon 14-en; 's örményen 4-en. A' szerzetes monostorok száma 218: közöttök 2 Sz. Antal örménybarátié. Benedek rendieké 12; Carmelitáké 1; Cistercitáké 6; Dominicanusoké 4; Sz. Ferencz szerzetesié 129 (különösen a' bolgár tartománybelieké 3, Kapisztrán félieké 16, Capucinusoké 9. Sz. Keresztieké Horvát országban 4, Sz. László félieké (Ladislaitáké) 14; Maria félieké 20, Minoritáké 17, Üdvezítő félieké 25, Sz. István félieké 21). Az irgalmas barátoké 12; kegyes iskolabelieké 27; Praemonstratiaké 10; Szervitáké 3;

angol kisaszszonyoké 1; Erzsébeti apátzáké 2; Notredámáké (Boldogasszonyunk szűzeié) 1, Ursulináké 8. — A' tsupán magyarországi cath. görög egyház 3 püspökmegyében 678,756 hívet számlál, 18 kanonoksággal, 74 alesperességgel, 805 parochiával, 19 káplánsággal, 2,521 fiókegyházzal, 's 7 bazilita szerzetbeli klastrommal. Az erdélyi, 's horvátországi egyesült görög egyházak száma nints feljegyezve, mivel a' horvátkörösi, 's erdély-fogarasi püspökmegyék schematismusihoz nem juthatott a' Közlő. Igy összeleg az egyedűl magyarországi diák 's görög Cath. szertartású keresztények száma 5,142,253. — A' nem egyesült görög *egyház* száma 1214; az ágostai vallásuaké 574, helvétziai vallásköveiőké 1649, Zsidó synagogáké 411. Vajha ez utóbbi négy osztálybéli honföldieink lélekszámát szerentsénk lehetne minélelébb olvasni az egyházi folyóirásban, mellyből e' közleményt egész örömmel költsönöztük. Megyéink egyházi fejeinek van legoltsóbb, leghivebb, 's legbiztosb módjok népesedésünk megtudhatására, vallási, nyelvi, számi, 's egyéb tekintetben, azért általánosan ezer köszönet a' haza 's tudományosság nevében mind azon világos lelkű érsekeink, 's püspökeinknek, kik schematismusikat nem tsupa név — 's tzimtárrá fordítják évenként, hanem megyéik archaeologiai datumit is közölve minden vallásfelek népességét is híven tudatják a' n. mélt. magy. K. helytartó Tanáts intéző nyilvános kivánata szerint nemzetünkkel, 's igy azokat fokonkénti művelődés, 's haladásban valódi történeti, és statistikai érdemű füzetekké betsesítni buzognak.

Az Ánglus Kurír egy Tartományi Újság után beszélli elő a' következendő történt dolgot, mely, a' mint szóll, megbetsteleníti az Emberiséget, viszsza teszi azon Tarto-

mányt, hol ilyenek esnek, a' durva bárdolatlanság századiba, 's bebizonyítja, hogy nem egyedül a' Parlamentumi Újjítás szükséges azon rang megérdemlésére, mellyet foglal el az Anglus Nemzet a' mai civilisált Nemzetek sorában; hanem általjában a' törvények megjobbítása, szükséges újak hozása, és az emberiség nevelése is megkívántatik az emberi méltóságot fentartó kötelességek tiszteletére 's telyesítésére..... Egy Aszszonynak Férje által lett közönséges eladattatására van a' tzélzás, mely Ápr. hónap 7-dikén Carlisle-ben történt. Thompson Jósef egy falusi lakos, elvett 1829 eszt. egy 22 esztendős aszszonyt. Nem tetszvén néki e' házasság, kihírdetteti eladó szándékát, 's a' meghatározott órára megérkezik a' már akkor kivántsi Nézőkkel megtelt piatzra.

Nem lévén gyermeke Férjétől az Aszszonynak, ki a' mellett, hogy szépen volt öltözködve, igen jó indúlatúnak, 's elég szeretetre méltónak tetszett és sokszor ki lévén téve a' per-patvarnak, fenyegetéseknek, nagyon megelégedettnek mutatta magát azon változással, mely reá nézve munkában volt. Az árúba botsátott aszszony egy nagy székre volt állítva, — nyakán egy szalma kötél, — ruhái a' legújabb módi szerént készítve, — szóval, semmi kéméllve nem volt, a' mivel szeretőket bájoljon magának. Mellette állt férje, 's körül belől így szóllott a' felgyülekezett Közönséghez: „Uraim! ím bemutatom az Uraknak az én feleségemet Thompson született Wiliamson Mária Annát, kit a' legtöbbet ígérőnek akarok eladni. Ő szintúgy óhajtja, mint én a' mi örökös elválásunkat.

Ő kígyó volt az én keblemben. Gyönyörűség 's gazdagságom jó karban tartása tzéljából vettem el őtet; de ő gyötrelmemmé lett, házi átkommá, — éjjel bószorkány, nappal ördög volt. (hangos nevetés).

Én igazán beszéllek, Uraim, midőn mondom, hogy az én legforróbb kívánságom az, hogy bártsak örökre megmenekedhetnénk a' magokat unszoló, fejes aszszonyoktól. Kerüljék az Urak ezeket, mint veszett kutyát, mint dühös oroszlánt, mint töltött pisztolyt, mint cholera-nyavalyát, mint Etnát tűz okádásakor, mint meg annyi szerentsétlen tsillagű tüneménnyeit a' Természetnek. —

Most, minekutánna meg mutattam az Uraknak az én feleségem árnyék-oldalát, erőtlenségeit, hibáit megesmertettem; most már illő, hogy megmutassam az ő mosolygó oldalát is. Ő tud románt olvasni, 's tehenet fejni; ő tud sírni, 's nevetni szint oly könynyűséggel, mint az Urak midőn szomjúhoznak egy pohár sert kiürítnek; — ő tud vajat köpülni 's a' szolgálókra perelni, — tudja fújni a' Moore nótájit, fejkötőjét, keszkenőit egyengetni, — 's ha nem tud is rhumot, geniévre-t vagy whiskyt készítni, legalább hoszszú tapasztalásánál fogva tud ítéletet hozni miném űségekről..... Őtet, minden előszámlált tulajdonságival eggyütt oda adom az Uraknak 50 schillingért."

Kevés óra mulva megvette a' Menyetskét *Henri Mears*, egy Pensionarius, 22 Schillingen és egy Newfoundlandi kutyán. A' szerentsés pár elhagyta azonnal a' várost a' nép örvendezési 's éljen kiáltási között, — Thompson pedig az eladó férj, a' képzelhető legnagyobb kedvel, rá kötvén új kutyájára a' szalmakötelet, mellyet kedves feléről, leoldoza, betért a' legelső kortsmába, hogy ott vigan töltse el e' szerentsés nap hátra lévő részét.!!!

New-York-ban, (éjszaki Amérikában) melly városnak mintegy száz ezer lakosai vannak, az Orvos Doktorok számát 400-ra teszik, a' kiknek ott igen

jó állapotjok van. Mert minden orvosi látogatásnak szabott ára 1 Dollár (2 for. 18 kr. p. p.), de a' tehetősebbek két Dollárt szoktak adni. Ha orvosi tanátskozásba hívják a' Doktort, annak dijja 5 — 10 D.; mikor gyermekszülő aszszonyhoz, akkor 20 — 25 D.-t fizetnek; szinte illy gazdagon fizetik a' Seborvosok operatióikat is. Legjobb karban vannak jövedelmekre nézve az orvosi tudományokat tanító Professorok Philadelphiában és New-Yorkban, holott a' Kormányszéktől semmi fizetések nem jár, 's azzal kell beérniek, a' mit tanítványaiktól honorariumúl bévesznek. De minthogy az Orvosokat és Ügyvédőket fáradtságaikért leggazdagabban megjutalmazzák; a' legtehetősebb familiák gyermekeiket többnyire Doktorságra és Törvénytudományra taníttatják, a' honnan a' nevezett két városban mindenkor nagy számmal vannak a' tanúlók. Pensilvaniából esztendőnként 400 — 500-an tanulnak annak fővárosában Philadelphiában, kik közűl mindenik 20 Dollárt tartozik a' Professorának a' letzkékért fizetni. Ha már a' tanúlók számát tsak 400-ra teszszük is, egy egy Professor évenként 8000 Dollárt vesz be, a' mit előre kell lefizetni, azért pedig az ottani rendtartás szerént, tsak négy hónapig tanít, ú. m. Nov. 1sö napjától kezdve Mártz. 1sö napjáig.

Miért nem házasodtak meg *Kant* és *Hippe?* Mind a' két híres tudós szép vagyont hagyott maga után halálakor, sőt még Hippel gazdag ember is volt, midőn megholt. Mind a' kettő hathatósan ajánlotta az ifjúságnak a' házassági életet 's intették tanítványaikat, hogy annak idejében megházasodjanak: magok azomban soha meg nem házasodtak. Ha kérdezték őket, miért nem vettek ők magoknak feleséget? e' volt a' feleletek: Midőn megházasodhattunk volna, nem voltunk ollyan

állapotban, hogy feleségünket eltarthassuk; midőn pedig már ebben módunk lett volna, már megöregedtünk. — Szerentséjére az emberiségnek sokan nem illy akadékonyak; 's úgy gondolkozván, hogy ügyességek és szorgalmok után feleségeket eltarthatják, kezet nyujtnak szivek kedveltjének.

Egy üres idejű Anglus felszámitotta, hogy körülbelől mennyi időt veszt el az ollyan ember, a' ki tobákolni szokott. P. o. a' ki minden *tíz* minutumban (hatszor egy óra alatt) *egyet* szippant, az napjában (a' nappalt 16 órára számitván) 96 szippantatot vészen. A' pikszisnek elővételére, a' fedélnek felnyitására, a' portubáknak kitsipésére és felszippantására, a' kaputra eső pornak leverésére, a' pikszisnek eltevésére, a' zsebkendőnek elővételére, és orrának rendbe hozására rendesen mindenkor *másfél* minutum kell néki; a' mi tőle napjában, ha 96-szor szippant, 2 órát és 24 minutumot ragad el. Vegyünk már most fel egy ollyan embert, a' ki 40 esztendeje miólta tubákol, annak öszveséggel 1,401,600 szippantatot kellett venni és (minden szippantásra másfél minutum) öszveséggel 2,102,400 minutumot kellett reá elveszteni. — Hány órát, napot, és esztendőt tégyen az? az Olvasó könnyen felvetheti.

Ez alatt a' tzim alatt: *Az örökös Játékszín*, egy Lipsiai Ujságlevélben ezt olvassuk: „Játékszin a' világ, Szinjátszók az emberek. A' játszani való darab a' Történet munkája. A' rőllékat a' szerentse osztogatja ki. Nézők a' philosophusok. A' lo'sikban és zártszékekben a' gazdagok űlnek, a' szegények fent a' karpadokban és galleriákban állanak. Frissitőt a' szép nem hordoz. A' kiket a' szerentse elhagyott vagy elfelejtett,

azok a' métset igazgatják 's a' gyertyákat koppantgatják. Mu'sikát mellé a' Bolondság tsinál; és a' kárpitot le 's fel az Idő vonja.

A' híres *Scott* Valter, ki most Nápolyban mulat, a' mint halljuk, megint egy uj Románon dolgozik. A' Máltai Rend historiájából választotta reá a' tárgyat. Hihetően a' minapi Máltában mulatása adta reá a' legelső gondolatot.

Duplex libelli dos est; quod risum movet,
Et quod prudenti vitam consilio monet.

Nem jó a' kisgyermeket ideje előtt oskolába adni.

Bizonyos nagy városban egy polgár, — éppen a' piatz útszán lakván, a' hova héti vásáronként sok szekér szokot vidékről bégyűlni, — így gondolkozott. Ezt a' tsintalan fiút már tsak oskolába kell adnom, hogy itt az útszán a' szekerek el ne gázolják, vagy a' ló agyon ne rugja. Hiszen ha semmit sem tanúlhat is még, legalább űlni tanúl 's nem lesz kitéve veszedelemnek, mint itthon, ha széllyel szaladgál. Elviszi tehát a' kis Pistát oskolába 's így szóll a' tanítónak. „Édes Préczeptor Uram, én ezt a' kis fiút tsak azért hoztam fel oskolába, hogy otthon valami szerentsétlenség ne essék rajta, mert igen eleven, nem lehet eléggé rávígyázni, 's félek, hogy ha az útszára szaladgál, még a' lovak agyon rugják vagy eltapodják, minthogy éppen a' piatz útszán lakom. Arra kérem Kigyelmedet, ne tanítsa ezt még semmire is, ne hogy elmenjen a' kedve az oskolábajárástól, hiszen tsak négy esztendős; hanem azt szeretném, ha mindennap hozzászóllana, legalább úgy azt gondolja, hogy rá is szükség van az oskolában. Vettem neki Abétzét is, hogy könyv nélkűl ne járjon." — A' mi fiúnk mindég

örömmel ment vagy két hétig az oskolába, mert a' többi gyermekekkel jól mulatta magát, 's nem volt egyéb dolga, mint mindennap egy két illyen kérdésre felelni: No Pista jókor felkeltél ma? — Van e' sok szekér a' piatzon? Nem rugott meg a' ló? — De ne is menj ám közel hozzá. — Árulnak e' már tseresznyét? hát zsenditzét? — Hol van az aranyos fedelű Ábétzéd? — Ejnye be szép. — Majd megmutatják a' szomszédaid, hogy kell az Ábétzét fogni, 's hol a' nagy Á, hol a' nagy B. 's a' t. Egyszer a' Praeceptort némelly pajkos tanítványai felboszszantották 's keményen kezdé őket letzkézni. Pistára is rákerűl a' sor. „Hát te tudsz e' már valamit? Mutassd meg, melyik az Á, melyik a' B?" — Nem tudom én, felele Pista. — „Kis szamár vagy." — Haza megy a' fiú, 's délután az udvaron játszik, eszébe sints, hogy oskolába menjen. — Meglátja az Attya. „Hát te miért nem mégy oskolába? hiszen már két óra is elmult." — P. Nem megyek én soha többé... A. „Miért te?" P. Hiszen nem tud az a' Préczeptor semmit. A. „Hogy ne tudna te?" P. Nem biz a', hiszen ma még én tőlem kérdezte, hogy mutassam meg neki, melyik az Á, melyik a' B? 's hogy nem tudtam megmutatni, még azt mondta, hogy szamár vagyok.

Haszna lehet kettő, egy az, tréfája nevettet;
Más hogy okossággal jó tanuságra vezet.

Rejtett szó.

Tsak három a' betüm, de sok népből állok;
'S szégyenlem! már szinte módiba ment nállok:
Hogy néha én bennem tsak azért forognak
Vígan, mert inségben mások nyomorognak.
Fordits meg, 's látd, mikor ők engemet adnak,
Én fáradok, mivel tsak rajtam vígadnak.

Megfejtés: 5-dik Szám. Olló.

SOKFÉLE.

VII szám Béts. Május 22-dik napján. 1832

Statistikai Jegyzetek.

Egy angol folyóirás szerint, melly legújabb füzetében az egész világ keresztény papság jövedelmeit közli, Magyar Országban

a' Cath.	papok	jövedelme		8,000,000
a' Helv.	vall.	—	—	1,575,000
az Ágostai	—	—	—	650,000

Öszvesen 10,225,000 Fr-ra mégyen.

(Nézd Pletz: Neue theolog. Zeitschrift).

1829-től fogva 1830-ig a' Leopoldine társaság pénztárába küldetett Magyar Országból 10,296 fl. 2 kr. p: Különösen az Esztergomi e. m. 4220 — a' Kalocsai 900 — Egri 500 — Zágrábi 50 fl. 59 kr. — Kassai 30 fl. 44 kr. — Diákovári 119 fl. 16 kr. — Pécsi 400 fl. — Nagyváradi 627 fl. 27 kr. — Zólyomi 210 fl. — Nyitrai 500 fl. — Györi 550 fl. 20 kr. — Rozsnyói 40 fl. — Szombathelyi 415 fl. — Székesfejérvári 306 fl. 3 kr. — Szathmári 377 fl. 27 kr. — Vátzi 284 fl. — Szepesi 436 fl. 46 kr. — Erdélyi 328 fl. p. p.

Az egész jövedelme pedig 67,903 fl. 25 7/20 kr. p. p. állott.

Ugyan azon angol folyóirás legújabb füzetében az egész keresztény-világ papságának jövedelmét is közli, melly közleményből láthatni, hogy az angol püspöki egyház papjainak jövedelme az egész világ papjainak jövedelmét 11,514,125 Frankkal felülhaladja — a' mi tsaknem hihetetlen.

Az Angol p.e. papjainak egész jövedelme 236,489,125 Fr.
Az egész világ — — — — 224,975,000

Különösen:

Spanyol Ország — — —	27,500,000
Franczia Ország — — —	26,250,000
Austria (Magy. Orsz. ide nem számlálva)	23,750,000
Magyar Ország (mint feljebb) —	10,225,000
Orosz Ország: *a*) a' Görög 12,750,000, *b*) cath. 's evang. 10,000,000 összesen	22,750,000
Olasz Ország (az Austr. birtokot kivéve)	19,400,000
Éjszak Amérika egyesült Státus —	14,400,000
Borussia — — — —	13,175,000
Déli Amérika — — — —	11,250,000
Portugalia — — — —	7,500,000
Belgium — — — —	6,300,000
Svéd Orsz. — — — —	5,850,000
Hollandia — — — —	4,000,000
Török birodalom — — —	4,000,000
Dánia — — — — —	3,750,000
Helvétzia — — — —	2,175,000
A' többi Országok összesen —	3,750,000

A' havi írások 's újságlevelek száma a' földkerekségen:

Földrészek Státusok és főbb városok.	Népesség.	Havírások.
Európában van - - -	227,700,000 -	2142
Frantzia orsz. - - -	32,000,000 -	490
Párisban - - -	690,000 -	175
Lyonban - - -	146,000 -	13
Marszíliában - -	116,000 -	6
N. Britanniai szigetekben -	23,400,000 -	483
Londonban - - -	1,400,000 -	97
Dublinban - - -	227,000 -	28
Edinburgban - -	138,000 -	18
Glasgowban - - -	147,000 -	14
Manchesterben - -	134,000 -	12

Földrészek Státusok és főbb városok.	Népesség.	Havirások.
Birminghámban - -	107,000 -	9
Liverpoolban - -	119,000 -	9
Helvétziában - - -	1,980,000 -	30
Genevában - - -	25,000 -	4
Az Austriai Birodalomban -	32,000,000 -	80
Bétsben - - -	300,000 -	24
Májlandban - - -	151,000 -	9
Pesten-Budán - -	100,000 -	10
Burkus orsz. - - -	24,464,000 -	288
Hollandia és Belga orsz. -	6,143,000 -	150
Amsterdámban - -	201,000 -	35
Brűszelben - - -	100,000 -	33
Antverpiában - -	60,000 -	6
Német szövetségben -	13,000,000 -	305
Svéd és Norvég orsz. -	3,866,000 -	82
Dániában - - -	1,950,000 -	80
Kopenhágában - -	109,000 -	5
Spanyolországban - -	13,900,000 -	12
Madridban - - -	201,000 -	4
Portugalliában - - -	3,530,000 -	17
Liszbonában - - -	260,000 -	12
Szárdiniában - - -	4,300,000 -	8
Turinban - - -	114,000 -	3
Két Szitziliában - -	4,600,000 -	51
Nápolyban - - -	360,000 -	3
Egyházi státusokban - -	2,590,000 -	6
Rómában - - -	154,000 -	3
Orosz orsz. és Lengyel orsz.	56,515,000 -	84
Sz. Pétervárban - -	400,000 -	29
Varsóban - - -	126,000 -	13
Moskauban - - -	250,000 -	17
Török országban, Európ. -	9,000,000 -	1
— Európ. kivűl. - -	11,000,000 -	—
Konstantzinápolyban -	500,000 -	1
Görög orsz. - - -	1,100,000 -	3
Nápoliban - - -	10,000 -	1
Amérikában - - -	39,300,000 -	978
Az egyes. Ejsz. Amer. Státus.	11,600,000 -	840
New-Yorkban - -	169,000 -	30
Columbiában - - -	3,000,000 -	30
Szanta Fe-ben - -	30,000 -	4

Földrészek Státusak és főbb városok.	Népesség.	Havírások.
Mexicói Szövetségben -	7,500,000 -	28
Mexicóban - - -	180,000 -	7
Brasiliában - - -	5,000,000 -	28
Rio Janeiro - - -	140,000 -	3
Anglus Amérikában - -	2,290,000 -	30
Spanyol Amérik. - -	1,290,000 -	4
Holland. Amérik. - -	114,000 -	2
Frantz. Amérik. - -	240,000 -	3
Haiti-ban (Domingo) -	295,000 -	5
Ásiában - - - -	390,000,000 -	27
Calcuttában - - -	500,000 -	9
Szuratében - - -	450,000 -	1
Pekinben - - -	1,300,000 -	1
Oceaniában (Austráliában) -	20,000,000 -	9
Bataviában - - -	46,000 -	9
Van Diemensland - -	2,000 -	1
Otahajtiban - - -	7,000 -	1
Áfrikában - - - -	60,000,000 -	12
Kajróban - - -	260,000 -	1
* * *		
Európában - - - -	227,700,000 -	2142
Amerikában - - - -	39,300,000 -	978
Ásiában - - - -	390,000,000 -	27
Áfrikában - - - -	60,000,000 -	12
Oceaniában - - - -	20,000,000 -	9
Öszvesen -	737,000,000 -	3168

Jóltévő Intézetek.

Nagy Károlyból, Apr. 17-dikén 1832. Ezen Ns Megye Közbirtokossai 's Tisztviselői a' szegény jobbágyok iránt viseltető atyáskodó hajlandóságból a' fenyegető éhség veszedelmei elhárítására N. Károly M. Városban éhség háríttó Intézetet állítottak, és élet házat nyitottak, a' mellyben a' közadakozásból gyűlendő élet tartatik, 's szükség esetére legalább ezer köböl gabona 's tengeri nemű készen fog állani. — A' nemes lelkű Birtokosok közt említésre méltó T. Berentzei

Kováts Sándor úr tette, a' ki feles számú jobbágyai iránt való atyai gondoskodásból a' történhető éhség veszedelmének megelőzésére, most azon szép 's jóltévő szándékkal foglalatoskodik, hogy tiszta birtokaiban alattvalóit tengeri górék állítására serkentse, fát az építéshez 's földet a' termesztésre ingyen ajánlva, hogy ezt minden esztendőben tengerivel bevetve 's a' lakosok megművelvén a' nak termését esztendőről esztendőre gyüjtsék öszve a' történhető éhség idejére.

Mártz. Isőjén I-sö Ferentz áldott ditső Királyunk 40 eszt. Országlásának örömtiszteletére N. Károlyban adott tántzos mulatság alkalmatosságával 135 for. 20 kr. e. p. jövedelem jött be, melly a' szegényeknek számára ajánltatott.

Mentő - szer a' cholera ellen. Egy frantzia Orvos, az itt következő rendelését ajánlja, mint tsalhatatlan oltalom - szert a' cholera ellen. Reményljük, hogy nem lesz, óhajtjuk is, hogy soha se is legyen, többé effélére Hazánkban szükség azon gonosz nyavalya ellen. Minden esetre azonban közöljük.

Végy:	A' melegségből	40	részt.
	Tisztaságból	5	—
	Mértékletességből	1	—
	Munkásságból	1	—
	Jó álomból	1	—
	Egésséges táplálatból	1	—
	Tiszta levegőből	1	—
	Nemfélésből	50	—
		100	

---

*Siam*ban egy törvény, ezzel a' rendel számlálja elő 28 Szám alatt, azokat a' személyeket, kik a' tör-

vény szék előtt mint *Tanúk* és Bizonyságok meg nem jelenhetnek: 1) A' vállástsúfolók. 2) az eladósodottak. 3) a' peres Félnek rabszolgái és jó barátjai. 4) az esztelenek. 5) a' gyilkosok és tolvajok. 6) a' pálinkaivók. 7) a' kik a' böjtöt megszegik. 8) a' kik a' papnak vagy annak atyjafiának ágyában aludtak. 9) a' játékosok. 10) a' sohonnaiak. 11) a' hóhérok. 12) a' kuru'solók. 13) a' komédiások. 14) a' Tsirák. 15) a' vandorló musikások. 16) a' parázna aszszony személyek. 17) a' kovátsok. 18) a' gyógyíthatatlan betegségben szenvedők. 19) és 20) kik hét esztendőn alól, vagy hetvenen feljűl vagynak. 21) a' rágalmazók. 22) a' dühös bolondok. 23) a' heves indúlatú emberek. 24) a' tsizmadiák. 25) a' koldúsok. 26) a' rézmivesek. 27) a' bábák. 28) a' bübájosok.

Egy Orosz Ujságlevél jelenti, hogy *Kamtsatká*ban az Orosz Tsászárnak nagy örömeré az idén *szántanak*. A' földmivelés ez előtt ott esmeretlen volt; az emberek tsak vadászatból és halászatból éltek; és tavaly öszszel támadtak a' legelső Kamtsatkai parasztok, kik a' földmivelést megkezdték.

Ekatharinenburg tájékán igen szép színű smaragdokra találtak, még pedig olly nagy számmal, hogy a' már eddig kikeresett és szedett köveknek betsét 200,000 Rúbelre tészik. A' smaragd, a' mint tudva van, a' drágakövek között főfő helyet foglal, 1-sö a' gyémánt, 2-dik a' saphir, 3-dik a' rubin, 4-dik a' smaragd.

Az Olasz Országi hírés képirókról és kép faragókról nevezetes megjegyzés, hogy (kivévén egynehányat) igen sokáig éltek. Igy p. o. *Titián* 90, *Spinella*

tsaknem egészen 100, *Cignan* 91, *Angelo* 90, da *Vinci* 75, *Calabresi* 86, *Loraine* 82, *Maratto* 88, *Tirborotti* 82, *Dolce* 70, *Ricci* 78, *Albano* 88, *Guido* 68, *Guorcino* 76, *Crospi* Bastian 76, *Crospi* Guis. 82, *Sacchi* 74, *Zucharelli* 86, *Vornot* 77, és *Shidon* 76 esztendeig éltek.

Hazánknak több vidékein szokásban vagyon a' szegényebb sorsú nép között, hogy midőn lakodalmaznak, ha a' vőlegénynek a' menyegzőre szánt egy két akó borát számos vendégei elfogyasztják, előáll a' vőfély, felteszi a' bor fogyatékját 's így szóll a' lakodalmas néphez: Uraim! eddig van a' gazda embersége, a' ki Kigyelmeteket, mint kedves vendégeit továbbra is szívesen marasztja, hogy múlassanak, valameddig tetszik. A' ki tehát a' mi vőlegény fiatal gazdánknak szíves meghívását a' további múlatásra elfogadja, ez által felszólíttatik a' fillérezésre. Itt a' tányér fillérezzünk! Kiki annyit adjon, tehetségéhez képest, a' mennyit akar, — minél több annál jobb.

Jó pénzért jó bort kaphat akárki hol is.

Erre a' múlatni kívánó vendégek fillérezneK, 's mulatnak ki világos ki virradtig. — —

Tudós Olvasóim! Éppen illyen az én sorsom a' Sokfélével! a' mi t. i. legközelebb ennek a' sarogjájában találtató mértékes] versekbe foglalt tzikkelyeit és találós meséit illeti, mellyek talám éppen olly megkívántató valamik, némellyekre nézve, mint a' felerésztett papiros sárkányon annak tzafrangos farka. Jaj de, ha szegény a' gazda, ha soha sem lehetett szerentséje CLIÓ-val a' Parnaszon megesmerkedni, 's tőle valamitskét tanulni; már ebben az esetben kéntelen, Vőfélyei — szedője 's nyomtatói — által folyamodni, múlatni kívánó érdemes és tudós Olvasóihoz, hogy ha

magokat folyvást múlatni akarják, 's másokat is múlattatni kívánnak; — fillérezzenek; az az: én, a' Sokféle kiadója, egyenesen megvallom, hogy már a' találós mesék tsinálásából szinte kifogytam, 's folytatásokra ollyan módon, hogy kedves Olvasóim előtt általok kedvet találhatnék, sem tehetségem nints, sem időm. Ez az utolsó kivált, helyheztetésemben még az elsőt is kémélletlenül zabolázza. Nints tehát itt egyebet mit tennünk, hanem vőfélyként kérjük kedves és tudós Olvasóinkat, hogy hibátlan, 's tsínos versekbeszedett elmefuttatásbeli siklusaikkal fillérezzenek, kitől mi telik; minél jobb, — annál kedvesebb. — Megvallván, hogy a' Sokféle VII első számában olvasható verselési próbatételeim tsekélyek; ezeknél jobbakkal kívánnék ezentúl, az itt kért 's megnyert segedelem által, Olvasóimnak kedveskedni. Különben ha ezt meg nem nyerhetem, ezentúl is tsak illy tsekélyekkel kéntelenittetem szolgálni.

A' sírásó és a' barátja.

Sírásó: Hát ha én meghalok pajtás,
Sírom ásót lel é?
Barátja: Óh ne búsúlj azon pajtás;
Mert a' ki másnak vermet ás,
Maga esik belé.

Rejtett szó.

Parnasz dísze nevem, százötvent végy el elölem.
A' két hátulsóm ember is állat is úgy.

Megfejtés: a' 6-dik Szám. Bál, megfordítva Láb.

A' M. Kurir és Sokféle kiadójához a' levelek e' ként útasíttassanak:
An die K. K. Oberste Hof-Post-Amts Zeitungs-Expedition
in Wien.

Pro Magyar Kurir.

SOKFÉLE.

VIII szám Béts. Május 25-dik napján. 1832

T. T. Professor Imre János Emléke.

Áh Imre! hol vagy? napjaid ily hamar
Eltűntek? és már néma homály között
Szendergve hervadoznak áldott
Hamvaid, éktelenül örökre!

Térj viszsza, 's köztünk élni ne szűnj meg; ím
Hűs sírod ormán esdekel a' Haza,
A' mellynek éltél; itt barátid
Számtalanok, szomorún siratnak.

A' honni Múzsák szűz koszorújokat
Gyász-fátyolokkal befedik, és komoly
Tsendben lebegnek sír-kereszted
Karjai közt, 's temetőd köréből.

Életre hívnak, kedveseket. Keserg
Számos nevendék hantodon és kiált:
Kelj fel tanítónk jöjj közinkbe
Viszsza komor nyugovó helyedből!

Ah! viszsza nem térsz; Kisfaludink gyepes
Sírdombja mellett hervadozol, 's porod
Felett tsak a' győző enyészet
Szelleme leng örök évekiglen!

A' föld' ölében alszod a' végtelen
Álmot, ki földről, másokat, Égfelé
Vágyódni, a' legfőbb Valóhoz
Szüntelenül betsesen tanítál.

Gyászos setétség környezi álmodat,
Ki fogytodig, szent gerjedelemmel, az
Ész, és a' lélek bús homályát,
Égbeli tiszta világgal űzéd. —

Így Így enyészik hirtelen életünk!
És Orfeus már Eurydicét soha
A' túl-világból viszsza-többé
Nem hozod; érte hiába esdessz!

Tsak az, ki böltsen, 's hasznosan éli-le
Sebes folyamként elhaladó korát,
Az halhatatlan; 's áldva szál bé
Zordon ölébe a' Sírhalomnak.

Így, Imre! élsz még, 's élni maradsz ditsö!
A' meddig izmos halmai állanak
Szép Hunniánknak: 's áldni fognak
A' Haza, 's emberiség örökké. —

Nyúgodj, ditsőült! hamvaid' a' kegyes
Égnek hatalma, 's gondviselő keze
Ápolja, — míg egy boldog óra
Visszateremt, hogy örökre éljél!!!

Lévay Sándor
Pazmaneumi Nev. Pap.

A' nevetésről, és nevetségesről.

(Töredékek).

A' *nevetés* és mosolygás az *ember*nek tulajdona. Minden más állatok ő kivűle *serio* vagy komolyan vannak. Mert azt, hogy némellyek p. o. a' katzagó gerlitzék nevetéshez hasonlító hangokat adnak, igazi nevetésnek nem lehet mondani. Mi légyen az oka, hogy a' nevetésnek szép tehetsége az állatoktól megtagadtatott? a' tudósok (kik rendesen mindent szoktak tudni a' mi szükségtelen) nem tudják. Némellyek mindazáltal azt hiszik, hogy a' nevetést a' természet az embernek *privilegium* gyanánt adta, melly által ötet minden más teremtett állatoktól megkülömböztesse. Mások ellenben annak okát abban keresik, hogy

az állatok előbb valának teremtve az embernél; annálfogva nem volt minn nevetniek. — Már akármint légyen a' dolog, elég az hozzá, hogy a' teremtések között egyedül az *ember*, az állatok királyja vagy (minthogy a' titulusok hágnak) tzárja az, a' ki *nevet*.

Esmeretes ama régi vers: *Simia quam similis turpissima bestia nobis.* Linné a' nagy természet visgáló nyilt szivvel megvallja: *Nullum hactenus characterem eruere potui, quo simia ab homine internoscatur*: Még nem tudtam egy esmértető jegyet is találni, melly által az embert a' majomtól meglehetne különböztetni. — Az újabb tudósok sokat törték a' fejeket rajta, hogy egy illyen esmértető jegyet, a' minémüt *Linné* nem tudott lelni, találjanak és bennünket a' majmoknak alkalmatlan atyafiságától megszabadítsanak. Ezek között az újonnan talált jegyek között főfő a' *Risibility*, az az: nevethetés, katzaghatás, vagy *nevetni tudás*. Ez által a' szerentsés felfedezés által nagyot nyert a' természet tudományja. *Linné* szerént, (ki a' dolgot túl a' rendén is szorosan vette és az Embert a' Természethistoriájában „*Homo sapiens*" név alatt hozza fel), nem könnyű lenne gyakorta megesmérni és meghatározni, hogy valyon a' szemközt jövő *kétlábú tollatlan állat* (Plato szerént) igazán a' *Homo sapiens* e' vagy sem? de az új felfedezés szerént, mihelyt látom hogy nevet, egyszeriben kiáltom: „Ember!" —

Mi a' nevetés? A Physiologusok úgy nézik a' nevetést, mint a' lélekzet vételnek és hangnak (vagy szóllásnak) egyik saját módosítását, melly az embert hirtelen meglepő, és (többnyire) kedves érzésnek a' kifejezése. De látni való, hogy ez a' képzet a' nevetésre csak akkor illik, ha az már kifakadt; pedig nevet az ember a' nélkül is, hogy hahotára fakadjon. A' ne-

vetés közben az artzvonások megváltoznak; általjában véve az ábrázat megkerekedik és elszélesedik. A' sírás egészen ellenkező változást okoz, mert az ábrázatot hoszszúvá és keskenyebbé teszi. Az *ortza*, a' *száj*, és a' *szem* a' nevetéskor különös életet mutatnak. A' két ortza felduzzad, és mindeniken — kivált ha a' nevető vídám fiatal személy — egy egy kis gödrötske esik. A' száj kinyílik, elszélesedik és a' fogak kilátszanak; mindazáltal nem példa nélkül való dolog, hogy a' redves fogúak (és nem férjfiak) öszvekultsolt ajakokkal nevetnek, a' nélkül, hogy fogaik világosságra jönnének. A' szem kerekebb és fénylőbb lészen a' nevetéskor. Mindég a' szem (és nem a' száj) nevet legelsőben és igazán. A' honnét a' gyermekek és állatok (kiknek gyakorta ha több eszek nints is, de finomabb érzések van, mint némelly nagy bohóknak — látszik), legelsőben is a' szeme közzé tekintenek az embernek, ha azt akarják megtudni, hogy való e' vagy tréfa a' mit akarunk velek.

A' nevetés közben, míkor hangra kifakad, nemtsak az ábrázat változik meg, hanem megváltozik a' lélekzet is; az az, a' kilehelleni való levegő nem folytában és tsendesen, hanem megszaggatott, hangos darabokban lövellik ki. Ez a' hang, különböző embereknél különbféle; és belőle a' nevetőnek természetére következést húzni sokaknak szokása. *Aldrovisius* erről egy egész könyvet írt (Gelatoscopia, seu Divinatio ex risu. Neapol. 1611. 4.), de minthogy én ezt a' könyvet nem láttam, tsak hírét hallottam; az Olvasó meg fog engedni, ha foglalatját halgatással elmellőzöm. *Damasceni* azt merte állítani, hogy ő akárkinek a' temperamentumát megesméri a' puszta nevetéséből; A' Cholerikus *ha-ha-há*-val, a' Phlegmatikus *he-he-hé*-vel, a' Sanguineus *hi-hi-hí*-vel, és a' Melan-

cholicus *ho-ho-hó*-val nevet. — Annyi igáz, hogy a' férfiaknál az *A* és O, az aszszonyoknál ellenben az I és E hallatszik leginkább a' nevetéskor. Az is igaz, hogy *U*-ban ritkán hall az ember valakit nevetni, kivévén az eszelősöket és forró hideglelősöket.

A' mássalhangzók közzűl tsak az egy *H* hallatszik a' nevetéskor, még pedig annál kitetszőbben, minél szabadabb a' nevetés. A' honnét a' Magyar az illyen hangos *H*-val való katzagást igen természetesen és helyesen, *Hahotázás*nak nevezi. Rendes, hogy a' Magyarnak hét hangzója lévén, mind a' héten tud 's szokott is nevetni. Az illetlen nevetést Ö hangzóval, röhögésnek nevezi. Mikor kétségeskedik, hogy nevessen e', a' legmélyebb Ü hangzón nevet ugyan, de öszvefogván ajakait tsak az orrán botsátja ki a' hü hü hü hangot.

A' kis gyermek, minekelőtte járni vagy beszélni tudna, már nevet. Mikor kezd el legelsőben nevetni? *Aristoteles* azt mondja, hogy 40 napos korában. A' bizonyos, hogy *sírni* előbb tud mint nevetni. Mert születésekor, vagy — a' mint Szent *Cyprian* erősíti — kereszteltetésekor egész elkeseredéssel sírni szokott. III. *Innocentius* Pápa írja: „Az újonnan született, tsetsemők sírnak, a' fiútska *A*-t a' leányka *E*-t zokog, Ádámon 's Éván sírván, és az Eredendő bűnön.“ — A' Physiologusok azt mondják, hogy a' tsetsemő akkor kezd el nevetni, mikor kis kaponyájában hajnallik és az ész világa nála fel kezd tetszeni. A' tsetsemő beszédje tsak két jegyet esmér, sírást és nevetést. Takard be a' szemét egy kendővel, sír; vedd el ismét a' kendőt, nevet. De nem a' Síró és rikoltó, hanem az ártatlanságban mosolygó és nevető tsetsemők azok, kikre az Idvezítő tzélozott ama szavaival: Bizony mondom néktek, ha ollyanok nem lesztek, mint a'

kis gyermekek, bé nem mehettek a' mennyeknek országába.

A' nevetésnek sokak és nagyok az érdemei. Azt már oda feljebb említettük, hogy az embert az állatoktól megkülömbözteti. *Horatius* azt mondja:

„Prudens futuri temporis exitum
Caliginosa nocte premit Deus
*Ridet*que, si mortalis ultra
Fas trepidat.“

Ő szerénte tehát a' nevetés *mennyei* dolog. Fűszere az életnek; és a' ki a' sorstól reája kimérett tsapások és viszontagságok alatt eltsüggedve búsong, nem találhat magának hatalmasabb orvosságot, mint ha megemlékezik erről az egyedűl az embernek adott nagy égi ajándékról, a' *Risibility*ről, és — el kezd nevetni. Mit ér az ollyan élet, mint a' *Heraklitus*é, a' ki szüntelen Sír és jajgat. Nagy kár, hogy a' História fel nem jegyzette nevét annak a' frantzia katonának, kinek lábát az ágyú golyóbis elhordta, és fa-lábával azután ekként vigasztalta magát: „Millyen sok szeles ember ráhágott azelőtt a' lábomra, és millyen keservesen fájtak utánna tyúkszemeim, — most már nem. Hogy podagrát kapjak, attól félnem nem lehet. Ha a' kutya megharapja, vagy a' szekérkerék keresztűl megy rajta, fel se veszem. Hó, sár, potsolya, tövis, 's a' t. fa-lábamnak nem árt; tsizmára, strimflire a' mit költenék, azonn most egy egy pohár bort iszom. Máskülömben is hasznát veszem, diót török vele, vagy a' kandalló előtt piszkafa gyanánt használom. Utoljára pedig, ha elkopik és mást kell tsináltatnom, tüzet rakok belőle és melegszem nála.“ 'S e' szavaival nevetve odébb sántikált.

A' nevetésnek nagy az ereje még a' kemény fájdalmaknál is. *Lichtenberg*nek minden éles fájdalmai

között is, nevetnie kellett, midőn eszébe jutott a' térítő Missionariusoknak az a' gondolatja, hogy a' nagy számmal megtérített és az udvarra gyüjtött Proselytusokat — rövidebbségnek okáért — vízipuskával keresztelják meg. Esméretes történet Kardinál *Salviani*-ról, hogy halálos betegen feküdvén, midőn tselédjei látnák uroknak közel halálát és kiki a' mit tsak kaphatott megragadná és félre dugná; a' házi majom is élni akarván a' közönséges szabadsággal, elkezdett a' szobában kutatni, és a' Kardinál-süveget megtalálván, fejébe nyomta és a' tűkör előtt begyeskedett vele, — mellynek látására a' haldokló Kardinál *elnevetvén* magát, torkának belső daganatja megfakadt és szerentsésen meggyógyult. — Egy derék Frantzia tiszt, *Latour Maubourg* elvesztvén egyik lábát az ütközetben, midőn azt elvágnák, a' fájdalmas Operatio alatt, mellyet inassa sirás nélkűl nem nézhetett, nevetve így szólla: „Mit sírsz? ezután már tsak egy tsizmát kell tisztítanod!“

A' nevetés vidám elmét és belső megelégedést árul el. Mikor nevet az ember legtöbbet és legörömestebb? ifju korában, midőn elméje legvidámabb, elevenebb 's a' belső elégedetlenséget tsak hírében nevében esmeri. Jol tudják ezt a' Diplomatikusok, az Udvariak, és az úgy mondatott ritka miveltségű személyek, kik mindenkor mosolygó ábrázatot mesterkéznek, hogy az embert ama példabeszédre emlékeztessék: „A' bú, baj komorít, a' ritka szerentse vidámít.“ — *Cato* soha sem nevetett; de a' ki az ő nevét hallja egyszeriben eszébe jut a' híres „Verum enimvero - - - - tamen delenda est Carthago!“ a' mit minduntalan hajtott, akármiről volt légyen is a' szó a' Római tanátsban. Meglehet hogy ha a' Carthagó romlását megérhette volna, talán nevetett volna. — *Sarassas* könyvet irt a' *vidám ételnek*

mesterségéről. De minthogy ő nagyon theologice veszi fel a' dolgot, midőn az egész mesterséget az Isteni gondviselésbe vetett Hitben keresi, más szókkal tsak ezt akarja mondani: Ne aggódj a' holnapi napról, bízz Istenben, élj a' mái nappal, és — nevess! — Talám eleget is nevettünk már ma. Máskorra is kell a' nevetni való, — a' miből ugyan nehéz kifogyni a' világon. De:

Mindennek megárt a' soka:
'S hogy elhagyjuk, ez az oka.

Enyelgő kérdés.

Valljon, mellyik az a' szabad
és Királyi egy Város,
Mellytől törvény azt meg tagad,
a' mit tehet más város:
Mert ez egyben lám fen-akad;
ülne is ben Boráros?
De szeny azért rá nem ragad;
van benne sok bor-áros.
Könnyeden ki-nyomozhatod:
tsak a' törvényt jól forgassd:
Kilentzven-egy huszonhatod
majd rá vezet: tsak olvassd
Principia vigentia:
Ezekbe' van jelesül
Rejtekezve, meg ládd mi a'?
A' mit adék remekül.

G. I.

Megfejtés: 7-dik Szám. CLIO.
CL = 150.
IO, Jupiter szeretője, kit tehénné változtatott, a' Mythologia szerént.

SOKFÉLE.

IX szám Béts. Május 29-dik napján. 1832

Hazai hasznos intézetek.

Kanisán Május 17-én Zala Megye néhány ditsőfiainak azon szent tzél tűne nagyra termett lelkek eleibe; hogy ők is több Megyék példájára kebelekben a' szép tudományok Isten aszszonyának oltárt emeljenek, 's ez által az emberiségnek a' legszebb erényre ú. m. a' mivelődésre útat nyissanak. Alig hogy a' szándék kijelentődött, máris igen igen számos áldozók találkoztak, kik a' ditső vágyat hatásokhoz képest ápolni készek voltak, jeles ajánlások történtek készpénzben, de sokkal jelesbb, 's örök emlékezetre méltóbb adakozások tétettek könyvekben, sok nevezetes Férjfiak a' tzél alapítására egész könyvtáraikat ide ajándékozák; mellyeket minden Megyebéli Nemesek nek, 's egyébb pallérozódni vágyó lakosoknak az eddigi feltételek szerént tsupa viszáló Levél (reversalis) mellett fizetés nélkűl olvasni lehet. Az eddig bé jött pénzek a' szükséghezképest alkalmatos helynek Zala Egerszeghen leendő épitésére fognak fordíttatni; jövendőre pedig reménylhető, hogy e' szent tzél gyámolitására egy nevezetes Társaság szerkeződik, melly a' folyó irásoknak, 's jelesbb munkáknak megszerzésére tzélirányos intézeteket fog alapitni. A' ditső tett fáradhatatlan eszközlői T. Koppány Ferentz Tábla Bíró 's Fő Adó Szedő, Tubolyszeghi Tuboly Mihály Tábla Bíró 's Első Al-Jegyző Urak, és többen. — Melly boldog leszel szeretett Honn néhány évek alatt midőn napról napra a' mivelődés, nyelv tsinosodás, nemzeti ditsvágy 's minden erköltsiségre vezető útak új meg új

kiapadhatatlan források által gyámolítva kedvelt lakóidra áradva, eredni szemléltetnek!!!

K. F.

Loudon 's Gellert.

A' hét esztendős háború elmultával Loudon Carlsbadba ment, hogy a' sok véres hartz viszontagságai után kinyugodja magát. Itt esmerkedett meg e' nagy hadvezérrel a' szeretetre méltó Gellert, ki így ír róla: „Első 's legkedvesb ismerősöm Loudon General lett; különös characterü férjfiu; komoly, szerény, félig szomorú, tsaknem mint én; ki keveset beszélt, tsaknem mint én, de sulyosan, 's igazán, soha semmit ön tetteiről, keveset a' háborúról; ha más szóllott, ő a' legnagyobb figyelemmel hallgatta, egész viseletében, 's ruházkodásában kitűnő vala azon szép kellemes egyszerűség, 's illendőség, melly beszédében uralkodott. Termetére nézve nem nagy, de szép növésű, sovány, de kevesbé, mint én, világos szürke, vagy-is kékes szemei, mellyek mindenkor gondolatokba merülve látszanak, mélyen vannak fejébe rejtve. — Tsak lassan lett nyájas, 's barátságos irántam, oka talán szomorú képem lehetett. „O!“ Így szóllott egyszer hozzám, midőn a' fasorban találkoztunk, „sokszor örömmel látogatnám-meg Kegyedet, de félek; nem tudom szivesen lát-e' Kegyed.“ — Máskor pedig így kezdé beszédét: „Tsak mondja meg Professor Ur, hogy írhatott annyi könyvet, 's pedig annyi édesdeden nyájast, annyi elmésen, 's tréfásan mulattatót? Én meg nem foghatom, ha így megnézem Professor urat.“ — „Ezt bizony megmondhatom,“ felelék, „de mondja meg Generál úr előbb, hogy lehetséges az, hogy Generál úr megnyerhette az ütközetet Kunnersdorfnál, 's hogy bévehette egy éj alatt az erős Schweidnitzet? Én meg

nem foghatom, ha igy megnézem Generál urat.“ — Ekkor láttam elöször igazán nevetni, máskor tsak mosolygott.

Szokásimat kitudakozta, ebédre tsak akkor hivott, midön maga volt, többnyire puha étkeket készittetett, tulajdon boromból hozatott, ebédután nem marasztott, szóval hozzám alkalmaztatta magát egészen. Mindég tsak jót hallottam szájából, 's azt tapasztaltam, hogy istenfélő volt. Kérelmére egy kis könyvtárt jegyzék-fel néki: mert az vala panasza, hogy ő sokat nem tanult légyen; de természeti éles elméje tökéletesen kipótolta benne a' tudományok hiányát. — Ezen felyül igen szeret olvasni. „Mit adjak,“ úgy szólla egyszer, „mivel kedveskedhetnék Kegyednek, szeretném tudni.“ „Generál úr,“ vala a' feleletem, „ha az egész világot nékem adja, az jelen körülményeimben nem érdekel.“

Igen röviden bútsúztunk-el egymástól. „Éljen,“ mondá, „Kegyed boldogúl! minél előbb írok Kegyednek.“ Éljen kedves Generál úr is boldogúl, az Isten áldja-meg Generál úr életét!

H. M.
P. n. P.

A' nevetésről, és nevetségesről.

(Töredékek).

Az értelemnek kifejlését és az itélő tehetségnek élesitését segiti a' nevetés. Játszva tanúl a' gyermek legkönnyebben. Horatius idejétől fogva mind e' mái napig más gondolatban voltak 's vannak a' bangó és gyáva Orbiliusok, kik nem látszanak hinni, hogy a' vidamság és egésség többet ér, mint a' Görög, 'S idó, és Deák böltsessége minden könyveknek, és nem tudják megfogni, hogy valamit tanulni és tanitani lehet-

ne, a' nélkül, hogy a' gyermeknek szükségesképpen Papi komolyságra kellessék ábrázatját componálni. Mintha látnám most is hajdani Praeceptoromat, ki egy szegény mészáros fiút, a' ki hasonlóképpen mészárosnak volt elszánva, minden héten haragosan öszve vert a' Prosodia kegyetlen verseiben való akadozásáért. *Basedow* volt az első, ki a' természet szavára a' tanítókat figyelmeztette, és a' nevetni természettel szerető gyermekekbe veszszővel bottal belevertt idétlen komolyságot kárhoztatta. Hasonló értelemben vagyon *Kant*; sőt *Jean Paul* (nagyon is liberaliter) azt kivánja, hogy a' Tanító vagy Nevelő az egész Házban legtréfásabb és legjobb kedvű légyen, ki a' tudományoknak néhol néhol darabos és kopár mezejét, a' kitsin fiúknak tsupa tzúkormezővé tegye. Egyébaránt nem mindent lehet vagy szabad játszva tanulni; és ha a' gyermek, — mint *Bahrdt* tselekedett — az Izráel fiainak a' Jordánon való keresztűlmenetelét játztza pajtássaival, és maga Mosesként egy seprűn elől-lovagol, 's a' Jordán vizének ábrázolására, kiönti a' dé'sa vizet atyjának tanuló szobájában, senki sem sokallhatja az öreg Atyában, ha bottal keresi a' Jordán forrását. — Arra, hogy valaki valamin nevessen, megkivántatik, hogy a' dolognak nevetséges oldalát lássa, vagy kikeresse és felvegye. A' honnét a' tudós elmés mondásokon a' tanulatlan egyűgyű nem tud nevetni. Kik szoktak legkomolyabbak lenni? az ostobák. A' tudós ostobák azt is alig tudják megfogni, hogy a' komoly tiszti ortzával és *stylo gravissimo* előadott 100 tárgyak közzűl, 90 tsupa nevetség vagy haszontalanság, a' miből koránt sem lehet annyit tanulni, mint egy két elmés embernek eleven mondásaiból, kik *nevetve* mondják ki, a' mit gondoltak. *Talleyrand*, mikor kérdeznék tőle most Londonban, mit gondol, hogy

mi leszsz az Európai dolgok mostani zavaros állapotjának utolsó vége? azt mondá nevetve: „*Ah mon Dieu! ça finira par hasard!*“ (Isten tudja! már azt tsak történet választja el). 'S nem többet mondott-é vele mint azok a' nagy politikai böltsességgel és komolysággal irott Értekezések az *Allgemeine Zeitung*-ban, (über die Holländische Frage, über die Lage Europa's, 's a' t.), mellyeket az ember megun olvasni, a' nélkül, hogy belőlök tsak annyit is okosodnék, mint *Talleyrand* kurta mondásából.

A' nevetés az ortzát szépíti, és a' mosolygó tekintetet kellemetessé tészi. Ezért mondja Kánt: „hogy a' gyermekeket, főképpen pedig a' leánykákat nemtsak nem kell tiltani a' nevetéstől, hanem inkább jókor reá kell őket szoktatni az erőltetlen mosolygásra, mivel az ábrázatnak vidám tekintete lassanként természetté válik bennek, és belső hajlandóságot szerez nálok a' vidámságra, barátságosságra és jóakaratra.“ Tudták ezt a' régiek is. Homer Φιλομμειδες = *Nevetniszerető* nevet ád Vénusnak, és Plútó Urat ἀγελαστος = *nem nevető* borzasztó titulussal említi. Ki meg nem szeretné *Horatius*nak amaz egy pár sorát?

— — — dulce *ridentem*
Lalagen amabo, dulce loquentem.

Mire van az embernek egy egy nagyobb szüksége az életben mint jó akarókra és barátokra. Ebben a' tekintetben is nagy szolgálatokat tészen a' nevetés. Soha sem lehet ollyan hamar és bizonyosan megbarátkoznunk valakivel, mint ha — bárha tsak egyszer is — szivesen nevetkeztünk vele. Egy nevető ortza, vidám homlok és mosolygó szemek — minden időben a' legjobb ajánlólevél. „Kitsoda az a' katzagó Uratska?“ kérdé tőlem rántzba szedett homlokkal egy komor, kevély tekintetű Úri ember, intvén fejével egy jó kedvű

fiatal felé, ki távolatska tőlünk többed magával nevetközött. „Én sem esmerem" — felelék néki, 's nyilván láttam rajta, hogy Úri jelenlétében illyen kiereszkedett jó kedvet nem szeret. Mégis, tsak hamar hozzá jövén a' katzagó Uratska, tsudálkozva kellett látnom, hogy a' rántzolt homloknak barázdáit a' nevető ortzának legelső látása eligézi és lesimítja, a' fintorító ajakok mosolygásra szélesednek, később hahotára fakadnak, és — fél órai nevetkőzés után kézszoritással váltak meg egymástól, mint ha ki tudja millyen régi jó esmerősök lettek volna.

Ki a' *boldog* ember? Horatius dudolva felel: *Beatus* ille, qui procul negotiis 's a' t.

Be boldog a' ki távol aggodalmitól
Miként a' régi nemzetek,
Nagy attya telkeit szántatja ökrein,
'S ha senkinek se tartozik, 's a' t.

Hanem ez ellen sok a' kifogás. — Ama hires falusi Pap (Vicars of Wakefield) nagyon *prosaice* így irja le a' boldog embert *versekben*:

Beatus ille homo,
Qui vivit sua domo,
Habet bonam pacem,
Et sedet post fornacem,
Laudat Deum trinum,
Et bibit bonum vinum. —

E' magában véve nem roszsz gondolat, de — de — (hogy egyebet elhalgassunk) *jó bort* inni nem mindenki fijának lehet. Én részemről azt mondom, boldog az, a' ki nevetni tud. Az Orvosok azt mondják, a' ki *igazán* egésséges, az vidám. A' ki vidám, az nevet; és így az egyik földi nagy jó, — a' testi egésség — igazán tsak azé lehet, a' ki nevet. A' Papok azt tanitják, hogy a' kinek szíve igazán tiszta minden álnok-

ságtól, és lelkiesmérete jó, azé a' belső öröm és lelki béke. Úgyde az örömnek (külsőnek, belsőnek) egyenes jele a' nevetés; mert a' kit a' lelkiesméret mardos, az nem nevet. És igy a' másik földi nagy jó, a' lelki egésség igazán tsak azé lehet, a' ki nevet. Mi kell pedig más a' boldogsághoz?

A' Hortensia.

Ezen szép virágra 1767-ban Chinában Commerson Frantzia Fűvész akadt, ki néhány példányt hozott magával Isle de Francebe. Itt ő 1773-ban meghalt, 's ez vala oka, hogy tsak 1790-ban vitetett Angliába a' Kewi Királyi kertbe, a' hol mindenki mint ritkaságot tsudálta. A' 19 század elején Frantzia, 's Német Országban még több Louisdoron vették. A' legszebb, 's legnagyobb virult 1817-ban Angliában, hol 680 virágot mutatott. Köre 24 lábra terjedt, magassága pedig 4 1/2 lábnyi vala. Hortensianak Commerson nevezte Hortense Barr nevű Kedvesének tiszteletére, ki őtet vadász ruházatban követte útazásiban.

A' világszerte hires *Párnai sajt* (Parmesankaese) jóságát főképpen attól a' ditső réttől és gyönyörű mezőtől szókták származtatni (nem is ok nélkül), mellyet Parma és Piacenza környékén láthatni. Az ott legelő tehenek ollyan bőven adják a' tejet, hogy 50 darabnak egy napi tejéből 100 fontos kövér sajt rendesen kikerül. Egyébaránt a' mi a' Hollandiai sajtokról igaz, hogy kevés látta azok közzül Hollandiát; igaz, a' Párnai sajtról is, hogy annak ezered része sem látta a' Párnai vagy Piacenzai réteket. Többnyire *Lodi*ból, *Trino*ból, *Bologná*ból 's a' t. való a' sajt, bárha Párma nevét viseli is. Legjobbnak tartják a Párnai sajtot, ha már 3 vagy 4 esztendeig állott.

A' Lipsiai „*Zeitung für die elegante Welt*“ 29-ik számu levele beszélli, hogy *Stüber* a' *Rheinthali* pap (Strassburg mellett) midőn *Waldbach* faluban az Oskolát megakarná nézni, odavezetik egy nyomorult viskóhoz, hol a' bent 'sibongó gyermekeknek lármája kivülről már meszsze hallatszott. Egy sovány vén ember hevert a' földön a' viskó közepén. — „Kend az Oskolamester?“ — Igen is, Tiszteletes Uram. — „Nohát, mire tanítja kend ezeket a' gyermekeket?“ — Semmire sem, Tiszteletes Uram. — „De hát miért nem tanítja kend?“ — Mert magam sem tudok semmit, kedves Tiszteletes Uram. — „'S még is Oskolamester kend?“ — Igen is, mert látja Tiszteletes Uram, én itt a' falunak sok ideig *disznó pásztora* voltam, de megöregedvén nem vagyok többé alkalmatos a' szolgálatra, annálfogva a' disznópásztorságból kitettek, és oskolamesterré tettek.

Egy Magyarhoz.

Más idegen köntöst mért váltasz honni ruháddal
Óh Magyarom! váltsad hogy vele honni szived?

H. M.

Kik mondják ezt.

Bort iszom én ha van vizem;
De tsak vizet, ha nints vizem.

Rejtett szó.

Kong szava 's minden nap levegöt rezzent, morajával
Érintvén füleid, mihelyest ing 's bömböl ütöje.
Elseje feltételt fejező; de utólja különbzést
Tészen az egy tzélú sok ezer rokon emberi nem közt.

Meg-fejtés.

Buda 26: 1791 §. 11 és Constit. Joseph. in Re Matrimonii ddto. 6-tae Martii 1786 §. 33.

SOKFÉLE.

X szám Béts. Junius 1-sö napján. 1832

A' Nefelejts.

Hő, 's kedves kívánságok kedves jele, édes
Kis Nefelejts! néked hány lantos zengedezett már,
És Kedveltjének hány Szép kedveskede Véled
Nem tudván: ki adá gyönyörű nevedet? Tudom én, kit
A' nyájas szerelemre hevült hölgy ömledezési
Nem vídámitnak soha — elmondom, ha veendi
Lantom zsengéjét örömest — az elég nekem.
Ott, hol
Nagy zajjal rónára kijő a' Rajna, lakott volt
Hajdan Gróf Guntrám egy szalmafedélnek alatta
Lóra leányával, 's ez volt neki mindene, erre
Vetve könyette szemét megszünt haragudni azokra,
Kik megfosztották mindentől, 's szíve szerette
Lóráját hagyták-meg. Bájló szép vala Lóra.
Szép vala kék szeme, mint ragyagó esttsillag az égen
A' nap szállta után, mikor a' kék fellegen uszkál,
Ajkai a' feselő rózsához szinte hasonlók,
Fürtjei mint az arany, mint a' hó artza, igéző
Hablebegés minden kis mozdúlatja, hasonló
Nem volt több hozzá az egész nagy Rajna vidékén.
Forrón, és titkon már két év óta szerette
Őt mint élte sajátságát egy szép nemes ifjú,
Ez jó volt, de szegény valamint Guntram maga. Szája
Még meg nem vallá, tsak lángszeme. Lóra szerette
Szintúgy. A' mikoron neve napján májusi gyöngyből,
Ez volt még akkor neve a' kisded Nefelejtsnek,
Font koszorút neki, és megvallá tiszta szerelmét.
Elpirul a' lányzó mejjéből szálla sohajtás,
A' vallott szerelem legszentebb szózata, akkor

A' koszorú kettős kötelék lett, 's egybe tsatolta
A' két lángszívet. — Már boldogságok is évig
Tartott, 's álomként lebbent-el nékik az élet.
'S ím egy éj Válánt a' duzs Grófót viszi Guntrám
Lakjához, Lórát neki látni, szeretni tsak egy volt.
Kétszer még az ezüst szarvú hold Rajna vizébe
Nem nézett, 's Válán meg kéré már feleségül
Lórát Guntrámtól, ki örömmel néki igéri.
Meg döbbent a' lány, könyözönnel vallja meg Attya
'S Válan előtt, hogy már régtől mást zára szivébe.
Áh de haszontalan ez. Már mennyegzője közelget,
Guntrám lakja előtt űl Válán Kedvese mellett,
Szolgát küld, jöjjön hozzá Lórája szerette.
Eljö. Nyujtja kezét a' Gróf, 's mosolyogva imígy szól:
„Kit te szeretve szeretsz, áll most mint nőjem előtted,
Elrablám tőled, de botsáss meg, nem szabadulhat
Válán e' lénytől: hozzá van szíve lekötve
Kérj, mindent, mit ohajtsz, kész értte megadni barátod.
Kérdezd-meg Lórám, boldoggá még mi tehetné."
Igy Válán. Vilmos, ki szemét a' földre leszegzé,
Most Lórára tekint, hő könyben úsz szeme. „Kell e'
Ennél több Vilmos?" — „Nem." — 'S ezzel májusi
gyöngyöt
Szedvén néki adá. „Légy boldog mond, 's Nefelejts-el."
Megfordúl 's elmegy bús szívvel vészbe rohanni.
Ő nem vész, — laurus, dítsőség vára reája.
Tsak későn hunt-el Nefelejts közt. Rajna vidéke
Szűzei megtarták e' szép nevet, és ma mi nálunk
Is még úgy nevezék e' gyenge virágot az ifjak,
És lánykák, maradó emlékét élteti nálok
A' hiv Kedvesnek bár éljen meszsze vidéken.

Haas Mihály
P. n. P.

A' nevetésről, és nevetségesről.

(Töredékek).

Minden bút, bajt, kedvetlenséget könnyebben türhetővé tészen a' nevetés. A' Frantziák, kik ebben a' búnak bajnak könnyű türésében mesterek, tsak úgy elvesztenék a' türedelmet, holmi tsekély bajok között is, mint az Anglusok, mihelyt a' nevetésnek ditséretes szokása helyett melankolizálásra fognák magokat. Egy útazó Anglus a' vendégfogadóban felébredvén éjjel bizonyos szükségre, 's nem találván az éjjeli edényt, boszszus elkeseredéssel kiugrott az ablakon. Hasonló esetben a' Frantzia ezt irta a' szoba falára:

„Il fut un tems Madame, ou dans votre antichambre
Aisement pour pisser on trouvait un pot de chambre.
Ce tems heureux n'est plus, il reviendra peut-être
Mais puisque il faut pisser, *pissons* par la fenêtre."

És a' mit írt, meg is tselekedte nevetve. Általjában véve a' frantziák magok aligha többet nem nevetnek mint Európának minden más nemzetei öszveséggel, hanem az is igaz, hogy nálok legtöbb a' nevetni való. Maga a' Főváros is nevetésből (par ris) vette nevét. *Gargantua*, a' mint beszéllik, az üldöző sokaság előtt felfutott a' *Notre Dame* Templom tornyába, honnét le h..... zván az emberekre, rettenetes *nevetés* támadt, mellyről a' város-régi neve *Lutetia* helyett — *Páris* nevét kapta.

Tapasztalt dolog hogy a' *pestist* és más ragadó nyavalyákat sokkal könnyebben megkapják, a' kik félnek töle vagy szomorkodnak; ellenben hamarébb elkerülik a' bátrak és jó kedvűek, a' mint azt már Thucydides is megjegyzette. *Stedman* Surinamban szerentsésen kikerülte a' ragadó nyavalyákat, mellyekben katonái elhullottak; az által hogy mindég jó kedve volt,

fütyölt, danolt, *nevetett* és — Isten botsássd bűnöm! még azt is hozzáteszi, hogy — káromkodott. — Tudjuk mennyire ajánlják az Orvosok még a' most uralkodó veszedelmes ázsiai cholera ellen is oltalom eszközül a' nemfélést és vidám jókedvet. Ezen utolsó pedig magában foglalja a' mosolygást és nevetést. Ki is látott valaha jó kedvet ezek nélkül. Illő tehát mindent előkeresgélnünk, hogy e' részben Kedves Olvasóinknak hasznos szalgálatot tehessünk.

De még az életet is meghoszszabítja a' szüntelen vidám jó kedv, és az ebből folyó nevetés. A' vidám nevetkőzés előmozdítja a' könnyű emésztést, ez szűli pedig az egésséget, a' jó vért. Az egy századon felyül élt emberek életirásokban rendszerént feljegyzik, hogy azok mindenkor jó kedvűek voltak. Ki nem emlékezik, kivált túl a' Dunán, a' szüntelen vidam kedvű tréfás P*** Urra. Jó humorának elég bizonysága lehet a' Magyar nyelvről irt azon Munkája, mellyben azt igyekszik megmutatni, hogy Ádám is magyarúl beszélt, ésigy hogy minden más nyelv ebből vette eredetét; p. o. a' Német a' napkeletet Oszt-nak nevezi, igen mert világosságot oszt; a' napnyúgotot Weszt-nek, igen mert világosságot veszt, 's száz meg száz illyeneket hoz fel. — Vidám jó kedvéről és arról is hogy soha beteg nem volt esmeretes lévén, egykor valamely vendégségben igy szóllitja meg O** Úr egy jó barátja. „Ugyan Uram Bátyám meddig él illyen jó kedvel?" Biz Uram Ötsém, elélhetek én ötszáz esztendeig is, e' volt nevetve a' felelet. Ettől fogva megkülömböztetés végett 500 esztendős P*** lett a' neve. Végre melljbeli vizibetegségbe esik P*** Úr 1811-ben, 95 esztendős korában Veszprémben; meghallja O** Úr, hozzá megy; „hogy hogy Uram Bátyám, mi dolog ez, hát hol az ötszáz esztendő?" — Hagyja el Uram Ötsém:

deválvált Isten Ő Fsge 's még ennek is 5 p. Centó hijja. —

A' nevetésnek nagy befolyása vagyon az egésségre. A' szives nevetés megrázza a' belső részeket, és elevenebb munkásságra éleszti. Tudva van hogy örömest vatsorához ül az ember, bárha különben nem szokása is estve enni, minekutánna a' Játékszinben valami vig darabon magát kedvére kikatzagta. Nints egyegy jobb gyomor-erősitő a' nevetésnél. A' régieknek az a' szokása, hogy valaki p. o. az *Udvaribolond*, mulattassa és nevettesse a' vendégeket az asztalnál, valóságos orvosi alaptételeken épült. Melly hathatósan segitse a' nevetés mint már feljebb mondánk az emésztést, (és igy a' testnek táplálását) világosan mutatják kellemetes gömbölyüségű tisztes hasai azon érdemes uraknak kik örömest nevetnek. Majd minden jó kedvüek és nevetők, kiket én esmertem vagy esmerek, ditséretes kiterjedésű hassal valának felruházva. Legtestesebb volt közöttök egy falusi pap, ki nem gyözött eleget nevetni midön *Unzer*ben olvasta hogy: a' nagy kövérség, valóságos betegség; melly ellen sokat használ, ha a' beteg nappal *fát vág*, éjjel pedig *Mathematikát tanul*, mind addig mig az $a+b$ és $c-d$ meg nem ösztövériti. Mi soványitja meg az embert leghamarébb? A' bu, baj, irigység, belső emésztődés, boszszúra fenekedés 's a' t. Úgyde ezek a' gonosz indulatok, a' léleknek férgei, megférhetetlenek a' szives nevetéssel. A' férjfiaknak testformája — átaljában véve — szegletes és sovány; ellenben az aszszonyoké kerek, gömbölyü és kövér. Mi az oka? mert ezek örömest mosolyognak és nevetnek; amazokban pedig az idétlen indulatoskodás vagy helytelen buslakodás megfojtja vagy elnyomja a' nevetkezésnek jóltévő ösztönét. — *Ride si sapis*!

A' ki másnak örömöt szerez, jóltévője annak.

Aristoteles azt jegyzé meg a' nevetésről, hogy ragadó, mint az ásítás. Nevet az ember szivesen katzagó felebarátjának látására, nevet a' nélkül, hogy a' nevetségnek tárgyát esmerné. Némelly uri udvaroknál a' társaságokban az erőltetett udvariságnak és tzerimoniás komolyságnak lelkes megunását tisztán látja az ember a' jelenlévőknek szémeiből kikönyökölni; de nem lelnek benne módot, hogy az alkalmatlan erőltetett lételnek lántzait lerázzák, mind addig, mig egy jóltévő nem találkozik, ki nevetésre vagy, — ha a' szükség kivánja — hahotára fakadván, természetes vidámságra deríti fel az ortzákat. Millyen sokat tégyen egy jó kedvű embernek jelenléte, onnét is megtetszik, hogy puszta megérkezésére, minekelőtte száját megnyitná, már mosolyogni szoktunk. Ut ridentibus arrident, ita flentibus adflent Humani vultus. —

Desfontaines Apát (szül. Junius 2-kán 1685-ben), ki mint kegyetlen Criticus isméretes. Sokszor minden kímélést eltiltó egyenességgel kimondotta kegyetlen ítéletét a' legjobb írók felett-is. Midőn Prevost Apát kiadta fordításban Cicero munkáit küldött néki ajándékba egy példányt. Desfontaines megköszönte igen-is hízelkedő kifejezésekben, hozzá tévén mégis ezt: „Nagyra betsülöm Kegyed munkáit, fogom recenseálni mint illik, meggyőzödve, hogy Kegyed nem fogja rosz néven venni észrevételeimet. Az Algieriak mind ehhel halnának, ha az egész világgal békében élnének.

A' hiu Vágy-áldozatjává lett Fenyőfa.

Mentül magasabbra emelkedni-vala ennek mindenkori vágyása, tzélját érvén, mind addig meg elégedésének örömében élt, míg meg érté: hogy a' Libánus meredékén álló Fenyők nállánál sokkal szálosab-

bak. Annak kívánására gerjede tehát, hogy amazoknak magasságokig eröltesse növését. Baráti emlékezteték: hogy ő nem tenyészik a' Libánus földjében, nem sugároltatik a' Libánus felett hevítő Naptól, de erre nem hajtva-azt felelé: hogy a' mi egy Fenyő akárhol is lehet, az én is akarok lenni, a' mit egy Fenyő magáról képzeltethet, azt én is kívánom magamról képzeltetni. Igy szólla, és még azon nyáron ormóján új koronát, ágai hegyein buja növéseket tsiráztata. Az egész falu kisereglett ezen megiffjadás tsudáját eszközlő Fenyőt bámulni. Kiknek tátogásokat egy öreg Pásztor e' kép viszszanozá: „*A halál őtet is majd, sőt mindenek előtt utól éri!!* Úgy is lett, mert minden nedveit hiú vágya teljesedésére fetsérelvén, ki aszott.

Minő nagy a' Módi hatalma, megtetszik még az állatok országán is. Ez előtt 100 's több esztendővel nem könnyen lehetett Úri aszszonyságot Bonóniai kutyátska nélkül látni; melly most tsak nem egészen elenyészett a' világból. Darabját a' Bonóniai kutyátskáknak 5 's 6 Lajosaranyjával édes örömest fizették, és *Bononia* városa temérdek jövedelmet látott ebből a' Móditzikkelyből. A' Bonóniaiak pálinkában förösztgették az apró kölyköket, hogy törpe kitsinségben maradjanak. Mert minél kissebb volt az eb, és minél kerekebb a' fül, annál drágább volt.

Nagy kedvességben és szokásban vagyon most kelet Indiában az úgy nevezett *Shastri* játék, mellynek feltalálója egy Indus tudós *Trivingally Akharia Shastri*. Az Anglus kelet-indiai tábornak egy tisztje, Kapitán *Robertson;* meg küldötte az Asiai Társaságnak (Londonba) a' rajzolatját ennek a' Sakk forma játéknak, melly az Indusok Metaphysikájának mély tu-

dományján látszik épülve lenni. A' *Shastri* táblája hasonlít az ostáblához, és bizonyos számú négyszegekre vagyon felosztva, melly a' nevezett Indus böltsnek (*Shastri*nak) theologiai Systémáját látszik ábrázolni. A' játék menetele ábrázolja azokat a' külömböző útakat módokat, mellyeket az Indus Theologia a' mennyei boldogságnak elérésére legjobbaknak tanít. Két ég és két pokol vagyon a' játékban. A' nagy Égbe, melly *Muksa* nevet visel, a' kegyes lelkek két úton juthatnak el; egyik igen rövid „*Kapila*" másik igen hoszszú „*Pabanjali.*" — Ez a' játék, mellyet kotzkával és sakk-bábokkal játszanak, megint egy új példája és bizonysága annak a' régesrégi Indiai szokásnak, hogy a' játékokkal mindég bizonyos philosophiai Ideákat kötnek egybe.

Apróság.

Midőn a' Cholera S** városához közelgetett a' Tanáts azt rendelte; hogy senki bé ne botsáttassék a' városba, kinek bizonysága nints, hogy egészséges helyről jő, e' miatt a' kapuknál mindenki levele megvisgáltassék. A' felvigyázó német polgár egyszer, egy útazó magyar levelére azt írta: „Gesehen aber nicht verstanden." Láttam de nem értettem.

Rejtett szó.

Négy tagu szó, nints hir, 's névről most ösmeretesb Hős.
Elsöm sok lévén hetek, és havak így kerekednek.
Más tagom ékzettel sertés, disznó, malatz, 's a' röff
Süldőnek lész lakhelye. Most vég két tagomat nézd
Visszán majd kivisít egy ös, és tiszteletes név
Őt Bárkába keresd, ha tanúsnak tartod az Irást.

Hajdú Jérom,
Nev. Pap a' Ts. K. Conv.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Megfejtés: a' 9-dik Szám. Harang.

SOKFÉLE.

XI szám Béts. Junius 5-kén. 1832

Ts. Ns. Vass Vármegye Tiszt Újító Gyűlése alkalmára Máj 22. n. 1832.

Szép Hazánk szerködzése
Szép a' Magyar szabadság
Hív az Ősihez és e',
Szent határon túl nem hág
E' legyen Zászlónk jelünk
Nemes Társok kik velünk
Részt vesztek örömébe
Megyénknek Ünnepébe.

---

1. Érez a' Magyar Kebel
Büszkén tüzel Honnyáért
Éltével mindenével,
Kész halni Királyáért,
Arany szabadságához
Mint bimbó az Anyához
Ragaszkodik 's igy kiált
Tarts meg Isten a' Királyt.

2. Kegyelmes Hertzegünket
Kinek szelid Kórmánya,
Forró tiszteletünket,
Érdemli és kiványa,
Dítső Hős Nemzetével
Igaz Magyar Szivével,
Tartsd jó Isten sokára,
Megyénk Boldogságára.

3. Szeretett All Ispányunk
Nitzky hív gondos Atyánk

Ki bár borúlt volt sorsunk
Ápolva vigyáztál r'ánk
Tartsa Isten Éltedet
'S igaz Magyar szívedet
Megyénknek még ezen túl,
Szenteld fel áldozatúl.

4. Piros Rósa Tulipán,
Nitzky Első All Ispány
Éljen Berthánk! Éljenek,
Kik velem igy érzenek.

Költt Kemenesalján Csörgén.

Périer Kazimir.

Most, midőn ezen sok tekintetben nevezetes embernek halála gyakran szóban forog, nem lesz intereszszé nélkűl Olvasóinkra nézve, az ő élete leírásából a' következő rövid rajzvonásokat olvasni.

Périer Kazimir 1777-ben Oct. 22-kén született Grenoblé-ben. Az attya P. Claudius kereskedő és igen vagyonos ember volt. Az ő birtoka volt többek között a' Vezillei Kastély is közel Grenobelhez, hol a' Dauphinéi Státusok 1789-ben öszvegyültek. Périer Kazimir a' Lyoni Collegiumban neveltetett, 's nagy szorgalommal tanulta a' tudományokat. Igen fiatal korában, az akkori idő úgy hozván magával katonává lett, 's ott is mindenkor dítséretesen megkülömböztette magát. Jelen volt az Olaszországi táborozásban 1799 és 1800-ban, és éppen a' várvívó 's oltalmazó kar Generalstábjához tétetett által, mint tiszt, midőn az attya meghalt. Périer nagy tisztzlettel viseltetett attya eránt, kit polgártársai is különös tiszteletben tartottak. Ez arra kérte fiát végső rendelései között, hogy lépjen ki a' katonai szolgálatból és vegye által a' ke-

reskedést. Périer lélekből kedvellette a' hadi állapotot, 's reménylhette is, hogy a' ditsőség pályáján sokra mehet, úgy gondolkozott mégis, hogy az atyai végső intésnek sőt kérésnek engedelmeskedni tartozik; bútsút vesz tehát a' hadi szolgálattól, és 1802-ben a' testvérével Périer Scipioval együtt Párisba pénzváltó házat állít fel, melly a' két testvérnek szorgalma 's okos bélátása után tsak hamar első rangú kereskedő ház lett. Egyszersmind fábrikákat is kezdettek állítgatni, jól látván, hogy az industriának ezen ága, abban az időben felettébb fontos és közhasznú kezdett lenni a' nemzetre nézve. Állítottak kristályköszörűlő és pallérzó — pamutfonó — és nádmézfőző intézeteket is, 's több efféleket. Périer Kazimír maga Passyban egy régi klastrom épületében őrlő malmokat állíttatott, mellyek gőz által hajtattak. Ez Párisra nézve felette hasznos volt, a' hol a' vizek nagy megapadása miatt néha drága pénzen sem lehetett lisztet kapni. Ezek mellett nagy szorgalommal tanulta Périer a' finantziára tartozó tudományokat. Midőn 1816-ban az a' nagy kérdés forgott fenn, „mi módon lehetne a' Státusnak *Hitelt* szerezni?“ Périer Értekezést írt 's adott ki az ellen a' Systema ellen, hogy a' Státus külső Országokon költsönözzön. Ez a' kis munka többször újra meg újra kijött és nagy figyelmet nyert. Ekkor kezdette a' publikum Périere függeszteni szemeit, és mihelyt a' törvényes időkort arra elérte (ekkor 39 eszt. volt.) 1817-ben a' Szeine Megye országos követévé választatott, 's azolta folyvást tagja volt a' Kamarának. — Ha midőn finantziális kérdések forgottak fen, az ő szavait úgy nézték, mint auctoritást. A' mellett hogy a' legapróbb számokkal sem restellett bibelődni, ékesen szóllásával ezt a' száraz unalmas tárgyat kellemetessé tudta

tenni még ollyan hallgatói előtt is, kik a' dologhoz keveset értettek.

Mártz. 13-dikán 1831-ben Périer a' Ministeri Tanáts Praesidenssévé neveztetett. Státus kormányán ülő Ministernek egy egy fontosabb kérdést soha talám nem tettek eleibe, mint Périernek. A' revolutiot külső országok ellen oltalmába venni, belől ugyan azt, a' hol minden korlátok általtörésével fenyegetődzött elnyomni, vajmi nagy dolog volt, és azt, kivált a' magok között pártos Frantziák között, két esztendeig úgy tudni vinni, mint ő kivitte, mély bélátást 's bőltsességet kívánt. Ezt most halála után felőle legnagyobb ellenségei is magokba térve megvallják.

A' nevetésről, és nevetségesről.

(Töredékek).

Esendő az ember, mint a' fa-matska — azt mondja egy paraszt példabeszéd. Könnyen megeshetik akárkin is vigyázatlanságból vagy történetből, hogy — sit venia verbo — tsuful jár. Az illyen fatalis esetekben is, legkönnyebben kisegítheti magát az ember, nevetéssel. Mikor valaki ahoz van közel, hogy a' mások nevetségének tárgya légyen, azzal nyeri meg leghamarább magának a' nevetőket, ha ön maga nevet legjobban. Mit tsinált *Julius Caesar*, midőn kopaszságát nevetnék? Ő volt az első, ki a' tzélozgatásokon katzagott. — II Fridrik midőn más végre akarná fordítani azt a' pénzt, melly a' *Clévei* Hertzegekért tartandó lélekmise mondásért egy klastromnak hagyva volt, azt kérdi a' Gvardiantól: Mikor lesznek már egyszer bátyáim kiimádkozva? „Mihelyt bizonyos tudosíta'st kapók — felele a' Gvardián — nem mulatom el Felségedet azonnal Staféta által tudósítani.“ A' környül-állók elkatz-

tzanták magokat, és *Fridrik* látta, hogy nem kis erőltetésbe kerül nékik a' kifakadni akaró nevetést elfojtani, 's mit tsinált? Nolle velle, ő is nevetni kezdett, mondván: Ez az ember bizonyosan a' Jesuitáknál tanult. —

Sőt több az, hogy a' nevetést még a' táborozásokban is lehet használni hadifortély gyanánt. Legalább ama Generálnak termett excentricus *Bülow* (de a' ki Hadnagynál feljebb még sem mehetett) azt tanítja, hogy egy egy jobb fogás nintsen az ellenségnek elbátortalanitására, mint ha a' katonákat a' vezér *hangos hahotára* kommandírozza; mert akkor az ellenségnek azt kell gondolni, hogy el van árúlva, megkerülve és környülvéve. Azt mondják, hogy *Eilau*nál a' Burkusok igazán ezzel a' ravasz fogással éltek. A' mi ha igaz, kár hogy *Jéná*nál is meg nem probálták Napoleon ellen, hol a' következésnek nagyobb haszna lett volna. A' bizonyos hogy Egyiptomban az Arabsok valósággal megszaladtak, midőn *Friant* Generálnak osztályja történetből hahotás katzagásra fakadna, a' vezérnek ama kommandójára: „Un Quarrée! les anes et les savans au milieu! = *Négyszőgbe! a' szamarak és a' tudósok a' négyszög közepébe.*

Nem utolsó dolog a' nevetés Orvosságnak is, és számos nyavalyákat szokott és tud meggyogyítani. Ezért mondja vala a' nagy *Sydenham*; többet ér ha egy jó Komikus vagy hajjádzó jő a' városba, mint husz szamarak drága orvosságokkal megterhelve. A' Hypochondriának némelly nemeiben *Specificum* a' nevetés; és az Orvosi tudományban meszsze hátramaradt ki ezt a' házi Orvosságot használni nem tudja. A' fekete vérü *Thümmel* tsudálkozott, midőn hallaná: „Néked tsak a' szives nevetés használhat!“ — A' roszsz kedvű Hy-

pochondriacus annyit megtselekszik, hogy sétálni kimégyen *), gondolván magában, a' mozgás tulajdona az életnek, jó és hasznos; de azt nem gondolja, hogy néki a' mozgás keveset használ, ha tsak lábait éri, és tsúpán a' nevetés használhat igazán, melly a' tüdőket és veséket megrázza. *Sterne* nagyon szokta sajnálni, hogy a' Londoni Dispensatoriumban a' *Materia medica*-ból (az Orvosságok laistromából) a' nevetés kimaradt; véle egy gondolkozásban volt amaz Anglus Orvos, ki *Recipéi* alá gyakorta oda irta: „*item Recipe* 3 — 4 *levelet Peregrine Piklé*ből" — Sok veszedelmes máj torok- és tüdő-fekélyeket kifakasztott már szerentsésen a' nevetés, még akkor is, midőn reménység a' betegnek életéhez alig volna. Esmerétes dolog, hogy *Erasmus* az „Epistolae obscurorum virorum" tzímű könyvetskének konyha-deákságán, kiváltképpen pedig ama kifejezésen: *me diaboliter inutilem faciam*, annyit nevetett, hogy veszedelmes fekélyje magától — minden más orvosság nélkül — megfakadt és bégyogyult. Amaz *Abderita* a' régi világból, ki egy terhes betegségből, szamarának bölts elmélkedést mutató tekintetére magát szerentsésen fel-nevette, háládatosságát azzal kívánta megbizonyitani, hogy magát *Onogelastes*nek, fiát *Onobulus*nak, és unokáját *Onomemnon*nak nevezte. — *Tissot* sok terhes szülést megkönnyitett nevetés által; (és az ájultaknak 's félholtaknak életbe hozására sok esetben) főfő eszköz a' tenyereknek és talpaknak kefélése, 's dörgölése, az az a' tsiklandás és az általa felébresztett *Risibility*. *Born* terhes forróhidegben fekűdt betegen, és Mária Theresiának kívánságára az utolsó Sakramentomokat felvette; tsak hamar azután

*) A' setálni szeretőknek ajánljuk ez alkalmatossággal a' következő tzímü könyvetskét: „*Schelle* Kunst spazieren zu gehen.

egy szeretsen-inas jött hogyanlétének tudakozására, kit nénje látván (és öttsének Freimaurerségét tudván) felkiálta: „*Uram Jézus! lám hogy tsakugyan elviszi az ördög!*“ *Born* hahotára fakadva nevetett, és nyavalyája megfordulván — meggyógyult.

Vídám jó kedvel nevetésre fakadni, katzagni,
Fűszere éltünknek, és betses orvosi szer.

Sőt az utolsó pillantást is könnyebbé teszi a' nevetés. Legalább nagyon hihető, hogy meghalni *caeteris paribus* nevetve — legkönnyebb. Átaljában véve a' halál, nem lehet nehéz mert az ember, a' nélkül hogy az előtt valaha probálta volna, mindjárt *legelőször* jól tudja. — R. *Textoris* könyvet írt a' nagy emberekről, kik nevetve holtak meg, de a' kinek halála óráján ez az éktelen unalmas könyv eszébe talál jutni, aligha fog nevetni.

Meg kell azomban itt jegyeznünk, hogy midőn mi a' nevetést ditsérjük és magasztaljuk, tsupán az igaz és *természetes nevetésről* szóllunk. De vagynak hamis portékák is — a' vásárban; és a' ki azokat a' jóktól megkülömböztetni nem tudja — magának tulajdonitsa ha megtsalattatik. A' *mesterkélt nevetés* annyira vagyon a' természetestől mint az ég a' földtől; vagy a' városi aszszonkáknak festett képe a' falusi leány eleven ortzájának pirosságától. — Két német szokták a' Physiologusok kiváltképpen megróvni a' hamis nevetésnek: t. i. mikor a' katzagó száj azt mondja: „Be nevetem!“ a' szemek pedig ezt látszanak sugni akarni: „Meg álj, mert ezt el nem felejtem;“ és mikor a' nyak (a' helyett hogy felnyulnék) lehuzódva megrövidedik, a' szemöldökök felemelkednek és a' homlok rántzokat mutat, — annak jeléül — hogy kárunkon vagy gyalázatunkon nevet a' gonosz.

A' mesefejtő társaság.

Nem rég játszodtunk, 's azzal büntetni akartak,
Hogy hány esztendős Czenczi találjam-el én,
Én! ki szegény éppen nem szoktam régi szereknek
Fürkészésével még soha törni fejem.

Kettős szépség.

Hogy szépsége miatt, sok mondja, kevély Nina — jól van.
Húszadik évében szép vala Ő az igaz,
'S minthogy most épen negyvent ért nem de világos
Még egyszer szebbnek hogy Nina tartja magát.

H. M.

Kitalálnivaló.

Vállomat nem vonítom,
Lábomat nem mozdítom,
Mindég egy helyben ülök;
Mégis gyakran hevülök.

M. D.

Rejtett szó.

H — val örömmel látsz engem fársángi napokban,
Hogy ha kivált L — lel futkosom útaidon.
T — vel böjt idején szolgáltatok ennivalót is,
S — sel ráhintesz engemet úgy eszed azt.
R — rel kortsmákon 's az Oláhfalukon veszel észre.
J — vel megdítsérsz; nem szeretel magamat.

Gy. —

Megfejtés: a' 10-dik Szám. Napoleon.

SOKFÉLE.

XII szám Béts. Junius 8-dik. 1832

Mihály ludjai Angliában.

Angliában közönséges szokás Mihály napján sült ludakat enni, ezen szokás oka következő: Erzsébet Királyné egyszer Tilburyfortba kotsizván ebédre betért Lord Umfreville falusi lakjába *). A' Lord tudván, hogy felséges Aszszonya jó ehető, néhány kövér, zsályával 's vereshagymával töltött ludakat, mint azt maiglan is készítik, adatott az asztalra. Vége lőn az ebédnek; Erzsébet egy pohár Burgundiait kér, hozzák néki, kiüríti azon kivánattal, hogy veszszen a' Spanyol hajóssereg. Alig adja viszsza az üres poharat, jő a' hír, mintha ihlésből szólt volna, hogy a' Spanyol hajóssereg egy zivatar által végső romlásra jutott. Tüstént még egyet kér a' jó ujságra, 's a' „jó lúdra", 's a' kettőtől kéjre, lángra lobbanva azt rendeli, hogy Mihály napján minden esztendőben lud dizsesítse asztalát. Ez óta Mihály napján Angliában minden házban ludat esznek — ha van. — Valljon mi nálunk azért szókás e' Márton napján lúdat enni, mivel Márton Püspök hollétét a' lúdak árulták-el? (Legenda).

H. M.

Némelly viseletbéli szokások (Modik) eredete.

Hoszszu kaputot először VII-dik Károly frantzia Király viselt, mellyel nem magyar nadrágba való lábait igyekezett eltakarni. Ötet mingyárt könnyen kitalálható okból követte az egész Udvar, ezt utóbb a' többi.

*) 1589. September 29-kén.

Az igen hegyes tzipők, mellyeknek hoszsza két egész lábnyi volt, eredeteket köszönik egy Anjoui Hertzegnek, kinek egyik lábán igen nagy kinővése volt. Ezen tzipők tsútsa annyira nevelkedett idővel, hogy a' térdekhez kaptsoltatott arany vagy ezüst lántzokkal. Mint Walter Scott Ivanhoe nevű románjában festi nékünk a' Cisterciták Priorát.

A' rövid hajat legelőször I-sö Ferentz frantzia Király kezdette viselni, mivel fején egy veszedelmes sebet kapott, ebben is követte az Udvar mingyárt.

A' nagy parókák szokásba jöttek, mivel egy Dauphin vállán lévő kinővését egy nagy parókával akarta elfedni.

Isabella bajor Királyné, ki rendkivüli szépségével az egész Német Országi Asszonyokat felülhaladta, kezdé először szép nyakát, 's hószin vállait mezítlenen hordozni.

H. M.

A' nevetségesről.

Mi okozza a' nevetést, vagy minek 's minn nevet az ember? Ezt a' kérdést (mint több másokat is) bámulásra méltó böltsességgel fejtik meg a' tudósok, azt mondván: „Nevet az ember annak — a' mi *nevetséges*." — Alázatos szolgája!

Látni való, hogy ez a' megfejtés, tsak ollyan mint az egyszeri széna gyüjtés. Rugd fel, hagyd ott. — Mi a' *nevetséges?* Nevetséges az, a' minek nevet az ember. — *Wolf* nem határozá meg jól Philosophiájában, mi a' *Szép*; 's tanitványi veszekedtek ama kérdés felett: „Azért szép-e' valami, mert tetszik? vagy azért tetszik e', mert szép?" — Hasonló itt az eset a' *Nevetségesre* nézve.

„Mi az igasság?“ azt kérdé Pilátus, és midőn ezt kérdette volna — *kiment*. Legjobb lenne nekünk is úgy tselekedni. Mi a' *nevetséges?* azt kérdjük, és minekutánna a' kérdést feltettük — ki megyünk. Lássák, a' bentmaradók mire mennek vele.

Ha az ember meg akarja valamiről a' mit nem esmér, tudni, *mi* az? tanátslom néki, hogy ha tsak lehet a' *régieket* kérdezze meg, ne az *ujakat*. Ezeknek a' mi újnál újabb Tudósainknak ollyan erőltetett és garabontzás képzeteik vannak a' dolgokról; hogy az embert a' hideg is könnyen ki lelheti tőle. P. o. akarnám tudni, mi a' szakátság? *Görres* (Aphorismen über Kunst) azt feleli: „A' szakátsság semmi nem egyéb, mint a' *Hignak plastikája* *), Plastik des Flüssigen; mi a' Parfumeria?“ Semmi nem egyéb mint az *illatoknak musikája*, Musik der Düfte. Mi az Épités mestersége? *Schlegel* azt feleli „semmi nem egyéb mint egy *megfagyott mu'sika*, eine gefrorne Musik. Mi a' *Historikus?* „semmi nem egyéb mint egy hátat fordító Próféta, ein rückwärts gekehrter Prophet. Mi a' musika? *Jean Paul* azt mondja reá: *A' levegőnek poesise*, eine Poesie der Luft. — Mi a' nyelv? A' nyelv semmi nem egyéb, mint taktustalan vocalis muzsika, eine taktlose Vokal-Musik **) 's a' t. 's a' t. — Sic itur ad astra!

---

*) Plastik, képalkató mesterség v. művészség, p. o. gipszből, viaszból, agyagból, 's a' t; képalkató erő v. tehetség. Kant szerént: az érzék valóságának kialkatása vagy kiábrázolása, p. o. gipszből, viaszból 's a' t.

**) Ez ugyan ha minden más nyelvre illik is, a' magyarra éppen nem alkalmaztatható, és ha ez a' Tudós magyarúl tudott volna, bizonyosan hozzá tette volna ezt: „kivévén a' magyar nyelvet, melly taktusos vocális muzsika.“ Ezt a' taktust annyira érzi még a' legegyügyübb, írást nem tudó paraszt is nyelvünkben, hogy

Mi légyen a' nevetséges? akarjuk tudni. Kérdjük meg a' régieket; mert az ujaktól keveset tanulunk. *Aristoteles* azt mondja (Poët. VI. §. 1.): „a' hibás, a' váratlan és szokatlan dolog, ha nintsen fájdalmával vagy veszedelmével egybekötve másnak (t. i. kiben azt látjuk) *nevetséges*nek látszik elöttünk."—Ennél jobban még senki sem határozta meg a' *Nevetséges*nek képzetét; jóllehet ez a' határozat sem a' legtökélletesebb. Aristoteles gondolatja szerént, két feltétel alatt tetszhetik valami nevetségesnek 1.) ha az a' *valami*, hibás, váratlan és szokatlan dolog 2.) ha nintsen fájdalmával vagy vesztével másnak egybe köttetve.

I.) *Nevetséges* előttünk a' dolog, ha hibás. A' gyermekek ritkán láthatnak pupos embert, a' nélkül hogy nevetésre ne fakadnának. Mennyit nem nevetett *Lichtenberg*, ennek a' hibás forditásnak: *A' sáppadt halál, ló-lábbal dobog* = Pallida mors aequo pulsat pede. Mellyhez hasonlo: *Caesar venit in Galliam sum-*

---

ha az idegen, magyarúl tanulván, meg nem adja accentusos vocalisainknak tökélletesen a' két fertály taktust így: á = ⌐ (egy egy), abban a' mértékben, mellyben a' nem accentusos vocalisnak egy fertály, p. o. a = ⌐ (egy) taktust ád, azonnal megesmeri rajta, hogy nem született Magyar. Esígy a' mi nyelvünk taktusos vokalis muzsika; — a' mi vajmi sokat tesz! — Ez ellen tsak kevés Magyar tehetne kifogást; azok t. i. kikhez a' természet olly mostoha volt (de a' mi ritka dolog), hogy nekik éppen nem adott muzsikális füleket. Innen osztán, ha az illyenek poétákká lesznek, kéméllés nélkül eröltetik a' fertály vocalisokat kétfertályosokká. Nekik a' *Ki*, *De* 's a' t; valamint vocalis előtt a' *Hogy*, *Az*, 's a' t, a' dactylus és spondeus elsö tagjában is mindjárt hoszszú, mihelyt a' szükség úgy kívánja. Azomban a' licentia poëticaval mégsem mernek annyira viszszaélni, hogy így írnák: *Kí*, Dé, Hógy, Áz, pedig e' szerént így kellene.

ma diligentia = A' tsászár nagy delisántzon jött Frantzia Országba.

Nevetségessé tészi továbbá a' dolgot a' *váratlanság*, Ciceronak ama szavai szerént: Notissimum ridiculum genus cum aliud exspectamus, aliud dicitur; hic nobismet ipsis noster error risum movet. Egyébaránt nem nevet az ember mindennek a' mi váratlan, p. o. ha valakit véletlen pofon tsapnak, nem következik, hogy hahotára fakadjon rajta. Mikor II Jósef incognito útazván meg igérkezék komának, és a' Pap tőle a' következő váratlan feleleteket hallja: Mi neve az Úrnak? „*Jósef*" Vezetékneve? „*Második*" Charactere? „*Tászár*" — bámulás fogja el, és tisztelet. — Már Napoleon inkább mosolyoghatott, midőn egy táborozásban Incognito kotsizván, ezen kérdésére „valjon hol lehet most a' Frantzia főhadi szállás?" feleletűl a' falusi kotsmárosnétól, ki a' tsászárt megesmérte, ezt kapja: „Itt vagyon én nálam, Felséges Uram!" — Lord *Dorset* és barátjai fogadtak egymással, ki tud *legtetszőbb gondolatot* irni? *Dryden* légyen a' biró. Mindnyájan pennát papirost vettek, és asztalhoz ültek. Dorset egy 5oo f. sterlinges Váltólevelet írt *Dryden* számára, és a' fogadást megnyerte. Barátjai kiket a' dolognak váratlansága meglepett, nevetve megvallották, hogy Dorset kurta gondolatja az ő hosszas fejtöréseknél többet ér.

Nevetségessé tészi végre a' dolgot a' *szokatlanság*. Ellenben a' szokás a' legnevetségesebb dolgok eránt is hideggé edzi az embert. Az egész Ministerium elmosolyodott hajdan Angliában, midőn az első ministernek Inge tsútstsát egy szokatlan helyen kifityegni látná. Mikor a' haldokló szeretsenhez, odavezetik a' tehenet, és farkát tsavarják a' beteg feje felett, hogy idvezűlhessen, senki sem nevet fekete felebarátaink közzül; ám-

bár az Európai útazók alig tudták a' nevetést magokban elfojtani. A' módikkal ollyan formán van az ember, mint az Anekdotákkal, először nevet rajtok, azután pedig megszokja és nevetségest bennek nem lát. A' régi Görögök, kik egymást így köszöntötték χαιρε! = *örülj!* azaz nevess! — aligha állhatnák meg nevetés nélkül, ha hallanák, hogy mi fünek fának „*Alázatos szolgái*, 's *kész kötelességü szolgái*" vagyunk, és ezzel tsak azt akarjuk mondani: „Barátom, látlak!" —

II. Meg kivántatik, hogy az a' hibás, váratlan, és szokatlan dolog, melly bennünket meglep, másnak kárával vagy vesztével ne járjon. Nevetünk ugyan a' kis gyermektsének ártatlan együgyüségű gondolatain, vagy ittas barátunknak viszszás feleletein; de bizonyosan nem nevetnénk, ha azt kellene hinnünk, hogy a' kis fiú örökre ollyan együgyűnek és ostobának marad, vagy barátunk józan észre többé nem tér.

A' nevetés hasonló a' szerelemhez. Mindeniknek magától kell jönni, és keveset ér ha erőltetett. Mikor szomszédunk oldalba lök, hogy: „No, nevess!" hamar megkérdi az ember: „De minn?" — Ezért lehet boszszankodni az úgy nevezett *Halálra nevettető* könyvekre; és én sajnálni szoktam hogy az első próbát a' Szerzők miért nem tették meg magokon.

Misce sapientiae longae stultitiam brevem.

A' Koldus.

Azt kérdé valaki egy koldustól: szerzettél e' már koldulásod által valamitsét öszsze? Birtokom van, monda: Birok p. o. Ingatlan javakban: Minden Ország utat — mozgó javakban: Koldus botomat, 's tarisznyámat — ruhákban: számtalan öszszefoltozott lyukakat — töpénzekben: igazságos kivánatokat min-

denkitól, ki nálamnál többel bír, melly kivánatok fel vannak jegyezve ott fen a' nagy könyvben, és sok fillért hoznak az egy hitelezőjének — gyomromnak.

Furtsa Hiradások.

Egy külföldi Ujságban következő Hirdetmény olvasható:

Feleségemnek senki se költsönözzön nevemben, én semmiért sem kezeskedem.

Williams.

Az utána való levélben pedig feleletül ez állott:

Williams Úr, azon pénzét, mellyet hirdetésének kinyomtatása miatt fizetett, megtarthatta volna — mert ha a' maga adósságait nem fizeti meg, ki hihetné, hogy ő meg fogja fizetni az enyimeket.

Párisban Laland tudós, ki egyedül könyvirásból él 's több jeles munkák nevezetesen szinjátékok szerzője megbetegszik. Orvost hivat, 's ez tsak hamar kimondja rá a' sententziát, hogy a' nyilallós fájdalmas helyre 24 piótzát kell felrakatni: Laland protestál ellene, hogy ő azt telyességgel nem engedheti. Az orvos erősködik, 's mondja, hogy más orvosságot nem rendelhet, külömben a' gyúladás erőt vesz 's — ekkor vállat von az orvos! — Consiliumot tartatok szólla Laland. Az orvosok öszvegyűlnek 's elvégzik a' piótzáztatást. Erre Laland igy szóll: Uraim! nekem most is az a' bajom, hogy engemet, a' kiről tudhatják az Urak, hogy én 25 eszt. olta Auctorságból élek és tartom familiámat is, a' könyvnyomtatók, és könyvárosok már 25 eszt-olta piótzáznak, ezek majd minden véremet kiszívták már, mert sokszor *két hónapi* munkámért alig adnak annyi honorariumot, hogy 5, 6, hétig nyo-

morún élhessek; itt hát a' bővérűségtől 's az abból származható gyúladástól nem lehet félni, rendeljenek az Urak mást. Erre az orvosok nevetve meleg borongatásokat rendeltek, 's Laland meggyógyúlt. — Hogy a' huszár nevet és a' huszár lovasság felállítását a' Frantziák tőlünk tanúlták, bizonyos; de hogy a' tudós szerzők piótzáztatása modját, azért hogy nálunk is szokásban lenni látszik, tőlünk tanulták volna, nem merném állítani, mert talám még el is hinnék: holott nálunk ellenkezőt tanít a' tapasztalás. Itt a' Könyvszerző tudósoknak munkájokra fordított szorgalmát, bőven sőt tetézve egészen megfizeti a' munkát megvevő könyvnyomtató és-áros. — Mert ha p. o. a' fáradozásnak és időnek egy két tized részét csak nyomtatványokban vagy készpénzben fizeti is az ki, de a' többit részszerént a' Szerző érdemeinek 's közhaszonra munkálódó hazafiúi buzgóságának elesmerésével, és *Hirdetéseiben* mind ezeknek mind munkája hasznos voltának magasztalásaival gazdagon megjutalmaztatja.

Találós Mese.

Paptól adva bátorítlak,
Hölgytől véve szomorítlak,
'S a' ki Kedvesét elveszti
Azt első tagom emészti.

Rejtett szó.

Én tőlem kértél te tüzet míg módiba voltam,
Sőt most is használ engemet a' ki nem Úr.
Vágd el, nem bánom fejemet! majd úgy leszek olly tárgy.
Melly nélkül semmit nem mivel a' ki okos.
Ezt megfordítván szegezed házad tetejére
Két végsőm nélkül késedet elteheted.

Megfejtések: a' 11-dik Szám. a) Kályha.
b. az Ó betű.

SOKFÉLE.

XIII szám Béts. Junius 15-dikén. 1832

A' szerelem várának ostroma.

Következő történet Pietro Zianis Velenczei Hertzeg Uralkodása alatt 1216 adta magát elő; tsak azért is meltónak tartám közleni, minthogy eleven etsettel festett képét mutatja azon fényűzésnek, 's ízlésnek, melly akkor Olasz Ország leggazdagabb Városiban uralkodott. Ezek sorába tartozott Treviso. Lakosit kereskedés, 's mesterségek a' virágzó jóllét magas léptsőjére emelék, de fel is ébreszték a' fényűzés, 's a' tomboló mulatságok vágyait. Minden alkalommal a' legfényesb ünnepek adattak e' városban, 's körűletiből mindenkor töméntelen sereg siete összve részt venni örömeiben. A' Velentzeiek Treviso leghatalmasb szomszédi szüntelen háborúkban éltek. Most furfang eszek ismét új mulatságot lelt, hartz a' tárgya, de nem vérengző. Ünnepet hirdetnek — a' *Szerelem Várának ostromát.*

A' város közepén egy pompás erős vár állíttatott, mellynek minden részén pazarfény uralkodott. Körösköríl a' falakat gazdagon arannyal, 's ezüsttel hímezett, alól, 's felűl rojtozatokkal ékesített bíborszín selyem — kárpitok fedék vegyest a' legszebb szőnyegekkel, mellyeken drága varrások a' képzelésnek játékos jelenetei tsillogának környelve különféle tekerék virág lombozatoktól. Itt szállott ki a' habokból Vénus, ott a' tsintalan Amor köszörülte nyilait, amott Luna mennyeket felejtve ürítette Endymionnal a' hő szerelem hájkelyhét, máshol Diána fürdött 's mellette ingerlő mozdulatokban enyelgtek a' nymfák. A' város válogatott szépségű legnemesb leányira bizatott e' tün-

dérvár védelme, az ostromra pedig a' legjelesb ifjak hívattak.

Alig pirulnak a' határzott napon a' derengeni kezdő ég prémjei keletben, 's már hemzseg az egész város a' számtalan idegentől, ömledeznek a' házokból a' lakosok, minden a' piatz felé toldúl, hol a' varázsvár áll. Itt már a' küzdők, kik Velentzéből 's Paduából jöttek az ünnep ditsőitésére, nagy száma, felosztva több tsapatokra vártan várja a' viadal kezdetét. Feljő most az egekig tornyalgó távoly hegyek közzűl a' nap körülömölve rózsatüzével, 's a' kék boltozatról szétlöveltt mindent-éltető sugárai a' várra esnek, egy tüneményes fény-tengert képeznek, elviselhetetlen a' szemnek a' gyönyörű ragyogvány. Immost megjelennek a' tündérvár ormán a' szeretetre méltó védők, andalitó bámulásba hoznak mindeneket, ingerlik diadalra a' hartz után lángoló ifjakat a' virító kor, a' rendkivűli szépség égi kellemei által. Fejeken arany koronák villogtak sisasok gyanánt, szép hajok gyöngyökkel, 's drága kövekkel béfonva lágy fodrozatban ömlegett vállaikra, hófejér ruhájok bő lengéssel habzott le szép tetemeiken dagadó mejjek alatt égikék övezettel átszorítva; kezekben virágokból, 's gyöngyökből szőtt paizsok, tegzék, 's nyilak helyett narantsokkal, aranyozott diókkal, 's mindenféle édességekkel tele kosarkák. Rózsa, liliom, 's más virágok, 's jó szagú vizek valának fegyvereik. Az ifjak is tsak illy fegyverekkel felkészűlve a' legszebb öltözetben, mellynek szine alig-alig vala kivehető az aranyhimzetekből, ragyogtak. Harsány trombiták helyett tsak fuvolák (Flöte) 's más szelíd lágy hangú muzsikai szerek használtattak.

Zengnek most jeladólag a' sipok, 's előre nyomúlnak a' seregek, virágözön lepi el a' léget, mintha Flóra minden kintsét a' mai ünnepnek szentelte volna;

bájillat terül a' korányi ſkedves szellők szárnyain, 's meszszére eltölti a' tágas piatzot — sebesen terjedő mozgások, tompa zugás ragadja meg a' tömött sokaságot, melly tsak hamar végtelen örömkiáltozásokkal nyít útat gerjedelmeinek. Közelébb, 's közelébb sietnek a' várhoz a' küzdésre gyuladott lelkes ifjak előre örvendve a' legszebb győzedelemnek, 's kéjelgve fennebb örömök sejtésiben, — de minden mások felett toldulnak a' hartzban forgott Velentzeiek, már elsők, kanyarulnak 's a' tündér vár kapujánál vannak, döngetik, mármár felfeszítik, midőn ádáz haragra gyulnak ellenek a' határtalan negédű Paduaiak, kik már régóta irígy szemmel nézték a' Velentzeiek ragyogó nagyságát. Dühöngve rohannak a' Velentzei tsapat vezérére, kikapják kezéből a' zászlót, melly Sz. Márk képével ékeskedett, öszszetépdelik 's durva szilaj göggel tapossák.

Erre minden egyszerre megváltozott. Kardot ragadtak az ifjak, 's vér nem kevés folyt volna, ha a' hartz-bírák tüstént véget nem vetettek volna a' játéknak, parantsot adván, hogy mind a' kétfél haladék nélkűl hagyná-el a' várost. Bőszűlten váltak-el egymástól. Az örömzavaró Páduaiak vétkek sulyát kisebbíteni akarván a' Velentzeieket okozák, hazugságokat koholva nagyra vágyódásikon edzék fulánkjokat: 's így könnyen fellázíták ellenek a' Trevisóiakat, minthogy már régtől a' fény, 's hatalom, melly Velentzét körül ragyogta közirígység tárgya volt.

Hadat gyűjtenek, 's bérontanak vakmerőleg a' Velentzei birodalomba, pusztítnak mindenütt, 's kemény ostrom alá veszik Bebét, de a' fegyver alatt megőszült hős Várnagy Marco Cocano vitézűl védte a' nem erős falakat. Velentzében alig terjed el a' híre, hogy ellenhad dúl telkein, 's már méltó boszszú által gyúlasztva

szárnyalló sietéssel eveznek seregei Bebe vára felé. Partra szállnak, 's mikor szürkelleni kezd az estvély, nékik esnek a' Paduaiaknak, — hasonlók az esti fergeteghez, melly senkitől nem várva, meg nem sejditve jelene meg, — 's tönkre verik. Elszórva futamlának meg sokat halállal küszködve, többet már elhalva hátra hagyván. Ezen kivül még 5oo fogoly, 's minden zászló a' győztesek hatalmába kerüle. E' szerentsétlen tsata hallottára a' Trevisoi had is megfordúla, 's elboritva szégyennel vonalga haza felé. Az elgyengült 's lesujtatott Paduaiak nem képesek folytatni a' háborút, béket kérnek, 's meg is nyerik az Aquilejai Patriarcha közbenjárása által azon feltétel alatt, hogy a' 25 döre ifjakat, kik Treviso ünnepén Velentze betsületét megsérték átadják a' Tanátsnak.

Mit miveljenek, elküldik megalázva őket Velentzébe, hol a' Doge vasra vereti; de a' kiállott félelem után ismét honjokba botsátja megmutatván az ellenségnek, hogy Velentze, a' hatalmas, nem tsak győzni, de a' győzedelemmel nagylelkűleg élni is tud.

H. M.
P. n. P.

A' Dohány.

I-sö Jakab Ángol Király 1604 azt parantsolta, hogy a' dohány mint veszedelmes fű irtassék ki mindenütt, 's midőn látta, hogy parantsolatjának éppen nints foganatja Misokapnos nevű munkáját irta. VIII-dik Orbán Pápa 1624-ben mind azokra, kik a' templomban szippantottak, egyházi átkot mondott. Erzsébet is megtiltá a' burnóttal való élést a' templomban, hatalmat adván az egyházfinak a' piksisek elszedésére. Erdélyben 1689 egy rendelés botsáttatott közre, mellyben az, ki dohányt termeszteni merészel, minden jó-

ága elvesztésével fenyíttetik. Bétsben 1829 Schmidt Professor szörnyen kikelt a' dohányozó deákok ellen *Amor kapnophilos* (a' dohányozó Amor) nevű munkájában. — De ellenben védőkre is talált a' sokaktól annyira gyűlölt dohány. Jakab királyi satyraira nem gyengéded hangon feleltek a' lengyel Jesuiták az Anti Misokapnossal. 1628-ban a' dohány tiszteletére Torrius Raphael egy hoszszú költeményt írt. 'S ki előtt nem ismeretes korán ditsőült Kisfaludynk szép dalja, *A' Pipámhoz:* „Gyűlöljön téged bár sok finnyás or, 's a' t.“

Már 1780-ban felszámlálta a' híres Büsching, hogy az Austriai, Frantzia, Spanyol, Portugaliai, Siciliai, 's a' Dániai Kormány a' dohányból esztendőnként 18,372,935 tallért húz. — Valljon nem tudhatnók-meg Hazánkban hány mázsa dohány terem; hány mázsa kel-el; hány mázsát visznek ki, 's mennyi pénzt hoznak bé értte? Hogy 158,000 mázsánál (nézd Széchényi mint Iró írta Orosz) többet visznek ki esztendőnként azt átláthatja az, ki tudja, hogy azon rövid idő alatt, míg Magyar Ország el volt zárva, tsak egy gyárban (fabrikában) 36,000 mázsánál több kelt-el mint közönségesen. Sapienti pauca!

Egy országban sem szokták talám a' törvényt annyira betű szerént magyarázni, mint Angliában. Nem az ott a' kérdés, hogy igazsága van e' valakinek? hanem mi a' forma szerént való vád ellene 's mit mond a' törvény betű szerént. Másutt ismét a' formalitás elébb való az igazságnál. Magok az Anglus Újságok kéműlletlenűl ki kelnek ez ellen, 's egy szájjal óhajtják a' perlekedés módja javítását, egyszersmind pedig álmélkodást gerjesztő történt példák által világositják fel, az igazság kiszolgáltatásának jelen módját. Elég

ezek közűl egyet elbeszélni, melly ez: Egy tekintetes embernek kilopja valaki zsebkendőjét az utszán. Ez észreveszi 's megragadja a' zsebelőt 's erősebb lévén nála, addig tartja, míg politzáj érkezik oda 's a' tolvajt megkötözve fogházba késéri. Számos tanúk jelenvén meg ellene, világos dolog volt a' lopás 's a' zsebelő zsivány tömlötzbe vettetik. Ha a' panasz bírák eleibe vitetik, az Anglus törvény szerént a' tolvaj bármi tsekély lett legyen is a' lopott jószág, vagy felakasztatik vagy Botany-Bay-ba több esztendőkre számkivettetik. A' felesége azomban felkeresi a' vádló nemes embert, 's térdre esve könyörög kegyelemért a' férjének; maga pedig a' nem pallérozatlan tolvaj több és igen érzékeny leveleket ír szabadsága viszszanyeréséért, 's mi tsuda, ha végre meghallgattatik. A' vádló nem jelene meg a' meghatározott napon a' bírák előtt, 's így a' bünös az ánglus törvények szerént szabadon botsáttatik. Két hét mulva a' nemes Anglust törvény eleibe idézteti ugyan az az ember, ki a' zsebkendőjét a' zsebjéből kilopta volt, azzal vádolván őt, hogy erőszakosan megtámadta az utszán, 's azt tanúkkal bebizonyítja. Igenis felele a' bévádlott, mert ez az ember az útszán megzsebelt, kilopván a' keszkenőmet, mellyen rajta kaptam, 's megfogtam. De minthogy a' bűnös, mint forma szerént bírák előtt nem vádoltatott, már szabadságát viszsza nyerte; a' törvény értelme pedig oda megy ki, hogy senki ugyan azon ügyben kétszer törvény eleibe nem idéztethetik; tehát a' most bevádoltatott nemes Anglus ellenvetése tekintetbe sem vétetett. Szóval, a' bírák azt végezték, hogy az Anglus nemes (bár melly nagy lelkű volt is a' zsebelő zsivány megkegyelmezésében) a' tolvaj személyének közönséges helyen elkövetett megbántásáért 's a' per költsége fejében, ezer forintot (száz font sterlinget) fizes-

sen. A' betű szerént magyarázott törvényből folyó igazság - ezt kívánja!

A' Gyémántok.

Bergen Lajos volt az első, ki 1456-ban próbálta a' gyémántok fényesítését. Azon 4 nagy betsű gyémánt, melly Nagy Károly tsászári palástjának remekmivű kaptsolatján ékeskedett még ki nem volt fényesítve. Akkor még tsak igen gazdag emberek birhattak illyeneket. Károly, ki bátorságáról, 's fényűzéséről nevezetes, volt az első Fejedelem, ki megkedvelte a' gyémántokat. Egy régi kézirát tzimképében látható a' kalapja, 's ezen azon gyémánt, mellyet a' Grandsoni ütközet után a' Helveták találtak bugyrában, 's melly utóbb Sancy név alatt lett isméretes. Sorel Agnes Frantzia Országban volt a' szép nemből az első, ki gyöngyök helyett gyémántokat viselt nyakán, de ezek olly roszszúl voltak foglalva, hogy alkalmatlan voltok miatt gunyolólag tsak nyakvasnak nevezte; 's tsak VII Károly ismétlett kérésire viselte. Még sokszor felváltattak a' gyöngyökkel, míg Mária Stuart nem hozott volt igen szépeket Frantzia Országba. Tsak XIV-dik Lajos alatt jöttek közönségesen divatba; de hirtelen véget vetett a' vélek való fényüzésnek a' Revolutio.

A' kék szín dítsérete.

Minden szín közt tsak a' kékkel
Tartok, ez bír minden ékkel;
Én kék köntöst tsináltatok,
Kék szemekbe katsintgatok.

A' viola is kékellő,
A' melly szeméremmel tellő
Fejét a' zöld fűbe rejti,
De balzsamát kinn felejti.

A' nefelejts is szebb vèle,
Hogy kékellik égszín széle;
Ó szép tájék engem rejts el,
Melly pompázol nefelejtsel.

A' kék még az Ó világban
Jegy volt az állandóságban;
Kék az égnek boltozatja,
Hogy ha köd nem borogatja.

Nints a' mi olly pompát vinne
Mint a' kék líliom színe,
Díszesebb ennek szépsége,
Mint a' Király ékessége.

A' minden szépek balvánnya
Fejét a' kék habból hánnya;
És a' szép Vénus magokból
Született a' kék habokból.

Kékek még azok az én kis
Galambomnak szemei is,
Mellyeknek szép ragyogása
Szívemben már sebet ásа.

Mind kékek azok az élő
Erek, mellyek pihegtsélő
Domború hószín mejjének
Kékes szívárványt festének.

* * *.

Rejtett szó.

L—lel kezd nevemet, 's rajtam kedvedre heverhetsz,
L 's ő nélkül igen szomjasról mondani szoktak;
Mondhatsz arról is ki busong 's hijába szerelmes,
p. izem f. izzel váltsd fel, 's természetem érthetd.

Megfejtés. a' 12-dik Szám. Átzél.

SOKFÉLE.

XIV szám Béts. Junius 19-dikén. 1832

A' Vitézi és más Érdem Rendekről egy két szó.

Valyon fenn állhatna e' valamelly Státus örök időkig, ha annak minden polgárja vagy tagja köréhez köttetet morális és polgári kötelességét mindenkor szorosan betöltené? Első tekintettel úgy látszhatnék, hogy igenis, és pedig tsak úgy állhatna legtovább fenn. De ha a' kérdést minden oldalról jól megvizsgáljuk, egészen más lesz a' felelet. Sokkal fontosabb tétel ez, mintsem hogy azt rövid vizsgálódás után teljesen és mindenek meggyőzésére kimeríthetnők. Ezt itt sem a' hely szűk volta, sem ezen levelek tzélja nem engedi. Elég legyen tehát ezen vonások által a' feltett kérdés megfontolására figyelmet gerjeszteni. Az emberi társaság fenntartására hozott polgári Insitutiók, ha szinte annak idejében midőn szerződtek legjobbak voltak is, szükséges változtatás alá vettettek. A' fő gondviselés systemája a' Világra nézve az, hogy ezen, időről időre, a' tökélletesedésben minden előbbre haladjon. Ez már maga megkívánja az Institutiok változtatását 's jobbításaikat; szintúgy a' Státusoknak egymástól függésben álló öszveköttetések, és több illyen nevezetes környülmények. — Erre nézve maga az Isteni gondviselés már úgy rendelte, hogy támadjanak az emberek között időről időre olly jelesek, kik másokfelett különös nagy lelki és testi erővel bírván, 's a' társaság állapotját birói szemmel nézvén, azt a' midőn szükséges, hátramaradásából, vagy elallyasodásából kiemeljék, 's a' tökélletesedésre elébbvigyék; és e' szerént kiszabott polgári szoros kötelességeiknél többet tegyenek. — Az illy felemelkedett gondolatok, nagy és gyakor veszedelem-

mel járó tettek kivitelére különböző rúgók szolgálnak ösztönül, majd a' nagyra — 's a' betsületrevágyás, majd a' kints — vagyon — pénzvadászás, majd az emberi nemzet boldogitásának óhajtása, 's a' t. Innen a' Státusnak és ennek Fejedelmének részéről is, minekutánna az e' féle tettek közhaszna elesmértetett, az érdemek jutalmai is különbözők szoktak lenni. Az érdemesek nyernek különbféle rangot, jószágot, tzímet, pénzt, 's a' t. Innen vették eredeteket a' sok féle vitézi, polgári 's más érdem Rendek is, emezek nevezetesen a' keresztes háborúk alkalmatosságával. Illyen megkülömböztető érdemjeleket már ma minden Fejedelmek Tsászárok és Királyok osztogatnak. Ugyan ezek a' környülállásokhoz képest szaporíttatnak is. — Az Ujság levelekben sokszor lévén szó arról, hogy kik tiszteltettek meg ez vagy amaz vitézi vagy polgári Rendel; e' részben is kívánnánk Olvasóinknak leírásokkal, kímetszett formájokkal, időről időre kedveskedni, a' mint tehetségünk engedni fogja. Ez úttal az Egyházi Státusban most fennálló Rendek leírását és rajzolatjait adjuk ki, mellyeket Méltóságos és Fő Tisztelendő Ocskai *Ocskay Antal*, Bachai választott Püspök és Magyar Királyi Helytartói Tanátsos Ő Nagysága kegyessége közlött velünk, a' maga egyházi ritkaságok szép gyüjteményéből, mellyet bír.

A' Római Pápáknak Vitézi Rendjeiről.

Azok között a' Vitézi Rendek között, mellyeket a' Pápák szerzettek, legelső, a' mostan fenállók között, régiségére nézve:

A' *Krisztus Rendje — Ordo Christi.* Eredetét a' hajdani Templariusok Rendjéből vette. Ugyan is midőn *V Kelemen* Pápa 1312-ben a' *Viennei* (Vienna Gallorum s. Vienna Allobrogum) Egyházi nagy Gyülésben

a' Templariusok Rendjét eltörölné; Portugalliában — hol a' királyok ennek a' Rendnek nagy szolgálatjaival éltek, föképpen az Ibériai félszigetből még akkor ki üzve nem lévő Maurusok és Saracenusok ellen — *Dienes* király a' rendelést végrehajtani nem akarta, és a' Templariusokat gazdag jószágaiknak tsendes birtokában meghagyta, 's követeket küldvén *XXII János* Pápához (ki *V Kelemen*nek 1314-ben történt halála után a' Szent Székben ült) kérte, hogy ez a' Rend, ha bár *más név* alatt is, hagyattatnék meg Portugalliában. Hoszszas alkudozások után meg egyezett végtére benne *XXII János* Pápa 1319-ben, hogy a' Templariusok Portugalliában ez alatt az új név alatt: *Krisztus Vitézzei*, (Equites Christi) maradjanak meg, és ennek a' bizonyos tekintetben új Rendnek Nagymestere mindenkor a' Portugalliai király légyen; de feltartotta magának és követőinek a' just, hogy ennek az új Rendnek vitézzeit a' Szent Szék is nevezhesse. Tzimjele a' Rendnek egy arany, piros mázú kereszt, mellyen egy kissebb kereszt vagyon keresztül vésve; a' Vitézek, kiket mind e' mái napig a' Pápa és a' Portugalliai Király neveznek ki, eleinte a' Sz. Bernhard reguláját megtartani, és a' Szüzességnek, Engedelmességnek és Szegénységnek fogadását letenni tartoztak; de később-ben minekutánna 1496-ban *VI Sándor* Pápa, *Emanuel* Királynak kérésére Portugalliában a' Krisztus Vitézzeit a' Szüzességnek fogadásától felmentette, és megengedte hogy házasságba léphessenek, lassanként kiment a' szokásból a' Sz. Bernhard regulája is a' fogadástételekkel együtt, úgy hogy ma már ez a' Rend, a' világi Fejedelmek által szerzett más Vitézi Rendektől semmiben sem külömbözik. A' *Krisztus*-Rend tzimjeleit adják a' Pápák, mint közönséges érdemjelt, nemtsak honnyiaknak, hanem külföldieknek is, (Katholi-

kusoknak) az egyházi vagy világi karnak 's rangnak különbsége nelkűl; és a' kinevezett Vitéz nem tartozik nemességét előre megbizonyitani mint Portugalliában *).

Másik, az Arany Sarkantyus Rend, *Ordo Aurei Calcaris*. Szerzőjenek *III Pál* Pápa tartatik. Az arany sarkantyus Vitézeket, kik a' kinevező *Breve*ben *Equites auratae militiae* névvel neveztetnek (hajdan egyszersmind „*Comites aulae et Palatii Lateranensis*" az az „a' *Laterani udvari Palotának Gróffjai*" titulussal), rendesen akkor szokta a' Pápa kinevezni, midőn elválasztatása után a' Vatikánból, *Thiará*val ékesitve, a' Lateranumi Templomba mégyen és a' világi hatalmat Romában felvészi. — Így a' Magyar Királyok is, midőn koronázva a' Barátok templomába mennek (ha t. i. a' koronázás Posonban megy véghez), ott tesznek arany sarkantyús Vitézeket. — Minthogy pedig a' Pápa Nuntiusainak, és Romában a' legfőbb Itélőszék Praelatusainak is, sőt a' *Sforza-Besarini* Hertzegi Háznak is (ki ezt a' just 1539-ben *III Pál* Pápától nyerte) jussa vagyon illyen Vitézeket kinevezni: tagadhatatlan, hogy ennek a' Rendnek osztogatásában nagy viszszaélések szoktak történni. Már a' XVI Században nagyon leszállott a' betse az Arany Sarkantyus Rendnek, a' mint azt a' *Salvator Rosa* guny-verseiből látni lehet. *XIV*

*) Ezenkivül az a' különbség is vagyon a' Portugalliai Királyi és a' Római Pápai Krisztus-Vitézek között, hogy ez utolsók (kiknek egy a' rangja) a' keresztet egy piros pántlikán viselik mindnyájan a' nyakokban; ellenben amazok (kik 1789 olta három rangra vagynak felosztva) vagy a' nyakokban, egy mejj-tsillaggal, *Nagy keresztesek*, és *Közép keresztesek*; vagy a' gomblyukban, mejj-tsillag nélkül *Kis keresztesek*. A' Portugalliai Udvar a' Rendet közönségesen tsak katonai érdemért osztogatja; ellenben a' Római Udvar, mint közönséges érdemjelt adja.

Benedek, ki a' Rend tzimjeleinek mostani formáját kiszabta, igyekezett ugyan betsét ismét felemelni; de még is tsak megmaradt 's megvagyon az egyszer bétsuszott balszokás, melly szerént az Arany Sarkantyú rendjét pénzen adják 's veszik. A' honnét, — az 1820-ban és 1823-ban ki adott Ts. K. kegyelmes Parantsolatok szerént — Austriában engedelem az Arany Sarkantyú Rendjének viselésére nem adatik, mind addig, míg a' Rendnek adása 's nyerése jobban nem fog lenni regulázva. — A' Rendnek tzimjele egy arany, fejér mázú Máltai kereszt, mellynek alsó szárnya két szegletein egy egy kis arany Sarkantyú függ. A' keresztet a' Vitézek egy piros pántlikán a' gomb-lyukban viselik bal felől.

A' *Lateranumi Szent János* Rendjét, melly harmadik, 1560-ban *IV Pius* Pápa szerzette, hihetően a' *Lateranumi fő-templomnak* *) nagyobb ditsőségére,

*) Rómának nintsen nevezetesebb épületje, Historiai tekintetben,' a' Lateránumi Palotánál, és a' benne lévő fő-templomnál. A házhely hol az épület áll, hajdan a' „*Lateranus*“ nevű Romai familiáé volt, de minekutánna utolsó birtokosa Plautius Lateranus, *Nero* parantsolatjából kivégeztetett, Tsászári birtokká lett, és az maradt Nagy *Constantin* Tsászár idejéig, ki az ide épített palotát a' Pápáknak ajándékozta ez elött másfélezer esztendővel. Ettől az időtől fogva (330) a' palota rendes Residentiája volt a' Pápáknak mintegy 1000 esztendeig; de *Avignon*-ból való viszsza térések után (hol — a' mint tudva van — a' Pápák, számszerént heten, 1309 — 1378-ig laktak) Residentiájoknak a' Vatikani Palotát választották. — A' palotában lévő főtemplomot Nagy Constantin tsászár építtette; ez a' Pápáknak püspöki temploma, mellynek fő-ajtaja homlokán ez a' felírás olvastatik: „*Omnium Urbis et Orbis Ecclesiarum mater et caput*“ és felette egy Altány vagyon, honnét a' Szent Atya a' népre áldását adni szokta. Bent a' templomban a' nagy oltárnál egy fa-oltár látszik (*Szent Péter oltára*) mellybe a' Pápán kivül másnak felhágni nem szabad.

melly — a' mint közönségesen tudva van — *keresztelő Sz. János*nak vagyon szentelve. A' Rendnek tzimjelén egy felől Sz. János látszik, midőn Krisztus Urunkat kereszteli; más felől a' Pápa-süveg (Thiara), a' kultsokkal és ezzel a' körülirással „*Virtuti ac Pietati*" — Egyébaránt ez a' Rend olly ritkán adatik, hogy szinte elenyészettnek mondanánk, ha a' Pápák Rendjei közőtt a' tudós Irók mindenkor meg nem emlitenék. (A' legújabb Íróknál mindazáltal, kik a' Vitézi Rendeket sorban le irják, emlékezet róla nints).

Legújabb, de éppen ezen újságánál fogva legnevezetesebb a' *Szent Nagy Gergely* Vitéz Rendje, mellyet Ő Szentsége XVI Gergely Pápa 1831-ben Sept. 1-ső napján állított *Nagy Gergely* Pápa tiszteletére. A' rendnek tzimjele egy 8 szegletes, piros mázú, arany kereszt, mellynek közepén Nagy Gergelynek szép mesterséggel készített kis képe áll, és a' másik oldalán ugyan azon képetske látszik, ezzel a' körül-Írással „*Pro Deo et Principe*". A' Rendnek vitézzei négy rangra vagynak felosztva. Az elsö rangú *nagy keresztesek*, egy sárga szélü piros pántlikán; melly a' jobb vállról bal oldalra lenyúlik, viselik a' nagy keresztet, egy drága kövekkel sugárzóan kirakott mejj-keresztel együtt; a' *másod rangú nagy keresztesek* a' nyakokban viselik a' nagy keresztet, egy másik mejj-keresztel; a' *közép keresztesek* hasonlóan a' nyakokban hordják a' nagy keresztet, de a' nélkül, hogy bal-mejjeken hasonló keresztet viselnének; a' *kis keresztesek* végre bal mejjeken hordják a' kis keresztet. — A' Rend, mint a' Krisztus Rendje, közönséges érdemjel, a' mint az magának az Apostoli Szerző-levélnek következő szavaiból nyilván megtetszik: „*Placuit ex more, Institutoque Majorum Ordinem Equestrem constituere, in quem homines spectatae in sedem Aposto-*

licam fidei, ex Summorum Pontificum auctoritate cooptentur, quos vel praestantia generis, vel gloria rerum gestarum, vel insignium munerum procuratione, vel demum gravibus aliis ex causis dignos ipsi (sc. Pontifices) censuerint, qui publico Pontificiae dilectionis testimonio honestentur.“

A' piros szín dítsérete.

Minden szín köztt, ha azt kérdem
Hogy melyiké a' fő érdem?
Az Aesthesis, meg, úgy fejti,
Hogy voxát pirosra ejti. —

A' minden virágok felett
Legtöbb tisztelőt érdemlett
Rózsa, hogy királyné lett e'
Pompás színével nyerhette.

Piros pipattsal pompáz a'
Liget, 's legtöbbet ruháza
Réti virágink közzűl fel
A' természet e' szép színnel.

Az áldott nap minden reggel
Piros szín köntösbe' jön fel,
'S végezvén futását estve,
Leple pirosra van festve.

Nints a' mi olly pompát vinne,
Mint a' piros bársony színe;
Magok a' szépség Isteni
Ebben szoktak innepleni.

Aurorán sem volt soha
Sem Hesperuson más ruha;
Sőt az ártatlan szemérem
Hol létét ebből esmérem.

Az én kedves kitsinyemnek
Ajjaki kellők a' szemnek;
Kellők, sőt gyógyító szerek,
Ha rólok tsókokat nyerek.

A' kék szivárvánnyal teli
Mejjet a' bimbó emeli;
Kék ugyan az ér de mit ér?
Ha benne nem foly piros vér.

* * *

Nem kék hanem piros nektárt
Ád nekünk Ménes és Szekszárd; —
A' ki piros bor-nemisza,
Előtte a' kékes Tisza.

Nints más szín mellyel festessék
A' megtestesültt egésség;
Míg piros színem lesz: élek;
De a' kékűléstől félek.

Cs.

K. J. barátjához irott magamentése M. J. — nek, hogy 67-dik születése napjára Majdlingban Schönbrunn mellett ígérete szerént meg nem jelenhetett:

Nem kötöm én név- vagy születésnap feltünetéhez
Jó kívánságom, értted az egyre buzog.
Hogyha pedig ne talám születésed napja reám várt,
Várjon még többször; hadd tejesítse szavát

M. J.

Rejtett szó.

Három betüm hordóba jár,
Székibe' tántzol a' betyár;
Az utolsóm jelent régit,
Én teszem az ostor végit.

Megfejtések: a' 13-dik Szám. Lepedö

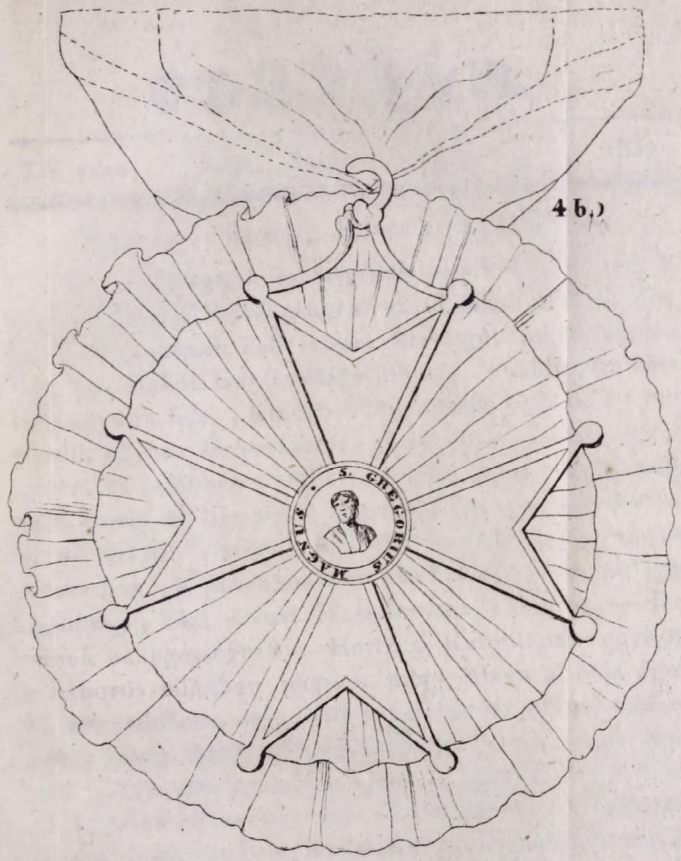

4 b.)

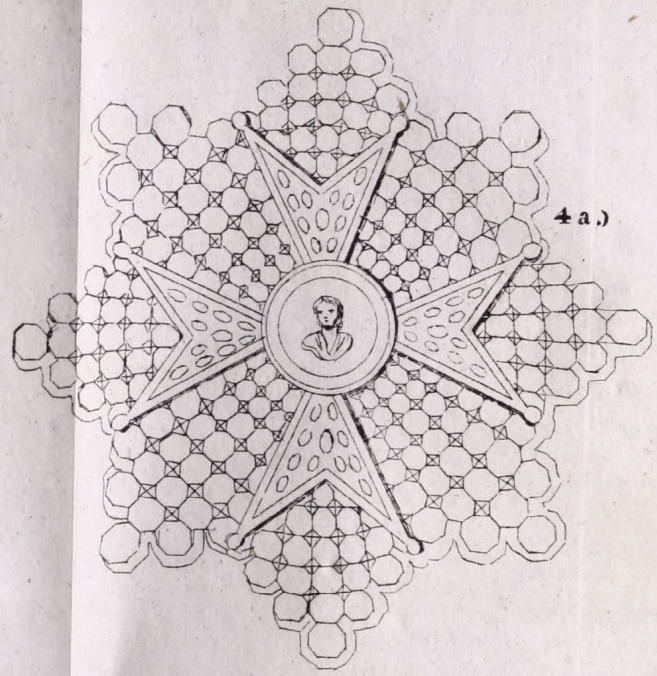

4 a.)

1.

3.

2.

SOKFÉLE.

XV szám Béts. Junius 22-dikén. 1832

Egyszerűség, Életböltsesség.

A' vidámságnak jó kedvnek egyik fő forrása az *Egyszerűség*. A' boldogságra vezető útnak is egyszérűnek, egyenesnek kell lenni; kerengő, mesterséges, tsavargó útakon tsak kerülgetjük azt, 's többnyire hátal vagyunk felé. „Kit lehet boldognak nevezni?" ezt kérdik egykor *Helvetiustól*. „Egy ollyan *fiatal*, *egésséges*, és *kellemetes* embert, felele, ki *egy* milliomig nem szorúl ki házától." Mitsoda? egy milliom birtokosa? *fiatal*? 's mégis *egésséges* és *kellemetes*! régen lehetett az! A' kinek ma már fiatal korában is van egy milliomja, házi orvost és seborvost is tart az. — De minek ha egésséges? — Hertzeg Kaunitznak egykor a háborús világban nagyon meggyűlvén a' baja éjjel nappal szüntelen dolgozott 's két három óránál többet ritkán aludt. Mária Therésia féltette, hogy megbetegszik a' sok munka terhe alatt, 's igen gyakran küldözte hozzá udvari orvosait. Kérdi egyszer a' Tsászárné tőle: hogy van Édes Kaunitzom az egésségére nézve? „Nem volna nekem semmi bajom Fels. Aszszonyom, felele, tsak hogy ezek az Orvosok soha sem hagynak az embernek békét. Hogy férne hát öszve az egésség és az orvos? Továbbá: *kellemetes*? A' ki egy millióval bir, annak minden gondja 's mozdulatja oda megy ki, hogy többre speculal (vagy, hogy mi módon vesztegesse el a' könnyen nyert örökséget minél elébb); ha látja, hogy eszközül használhat tégedet tzélja elérésére, akkor milliomjához alkalmaztatott gőgje mellett is, mutat nyájas ortzát. *Kellemetes*, mert te kellesz neki: de menj tsak más végből hozzá audientziára,

vagy éppen segedelmét kérni valamire; — — *altra cosa!* már a' más! Soha se kérdezzünk hát illyes valamit Helvetiustól — a' ki sem magával sem semmivel a' világon megelégedve soha sem volt. — Másképp felelt erre Reifenstein: „boldog, úgy mond, a' szegény független ember, kit nem epeszt senki világi szerentséjének irígylése, 's így nyitja meg szívében a' vídámság kiapadhatatlan forrását."

Boldog a' ki nem vágy sokra
Nem irígykedik másokra
Kik gazdagok; mert rámehet
Hogy mindég víg kedvel lehet.

Socratest, szegénysége, üldöztetése, 's házsártos Xantippe társa szakadatlan tsör pöre mellett is, vídámság 's megelégedés élteti; a' még szegényebb Epictet ellopott vas lámpája helyett tserepet vesz, melly a' tolvajt többé ne ingerelje: Regulus pedig hivatali successorért könyörög a' tanátsnak, hogy halála után, nagy falusi jószágot bíró háznépe inségre ne jusson. — Jaj de! az ezerféle szokások be meszszire eltérítettek bennünket a' természet egyenes útjáról, melly tsak egyszerűséget, mesterkéletlen életmódot parantsol.... Az Ekklé'siák kezdetében szokásban volt két deszkadarab öszveverése (millyen most a' Nagyhétkori kerepelés), több embert gyüjte a' templomba, mint most az Erfurti 275 mázsás harang menydörgő mormogása. —

A' természet kevéssel megelégszik. A' ditső Confuc tsupa riskása 's víz mellett érte el késő öregségét. A' négy első Kalifák a' milliókra terjedő Civillistákról semmit sem tudtak. *Omár* datolyával (égyiptomi szilvával) 's árpa kenyérrel élt, vizet ivott, közönséges foszlányban predikált, 's egy reggel a' Medinai templom előtt alvó koldusok köztt találták szenderegve. Mennyire eltávoztak ezektől buja unokáik a' Damas-

kusi, Kairói, Bagdádi Seirailokban! — Minden nevezetes férjfiai a' régi 's új világnak egyszerűen éltek. *IV Henrik* tsizmáját 's purutzkáját megfoltoztatta. — *Péter* Czár gyapjú kaptzát 's mátróz-sarut viselt. — *II Fridrik* avult kalapban, kopott kaputban, neki veresedett tsizmákban, valamint *II Jó'sef* is igen egyszerű öltözetekben hintették a' világosság tenyésző magvait Európában. — Fridriknek az ajándéka is rendesen egy közönséges pikszis volt ezen felülirással: „l'amitié augmente le prix" (a' barátság emeli a' betsét). Péter, minthogy sokszor hívták komának, egy aranyat 's egy tsókot szokott adni. — *Washington* úgy élt mint egy Cincinnátus Montvernonjában. Ez a' nagy ember innepi módon kotsizott ugyan fel a' nemzeti gyűlésbe, midőn *Adams*-nak Praesidensi székét általadta; de gyalog ment haza a' néptsoport közzé elegyedve. — Moreau szokott kék kaputjában a' sokaság közzé állva hallgatta Münchenben, midőn a' város az ő tiszteletére muzsikai concertet adott.

A' konyha diákság *).

A' mit most mi konyha diákságnak nevezünk, az a' Reformatio ideiben Latinum Hegingensenek nevezteteti. Ezen elnevezés eredetét Melanchton igy bészéli:

Midőn a' Costnitzi Ország Gyűlésen Miksa Tsászár előtt a' Frantzia követ igen szép diák beszédet tartott, a' Tsászár fia Fülep a' Szász Választó Fejedelemnek ezt mondá: Friderice! hic vir est eloquens! —

Gróf Hohenzollern pedig menydörgő szóval a' követhez igy szólt: Domine Legate, vos debetis iterum venire post carnis privium! —

---

*) Diák eredetére nézve talám még jobb, mint Deák. Az Olaszországból hazánkba hívatott ifjú papok, vagy Diaconusok tanították nemzetünket a' Diák nyelvre.

Fülep e' szörnyű ordításra, 's e' szörnyű diákságra megharagudván gunyolólag azt kérdi a' Szász Fejedelemtől: Quale hoc est Latinum? Ez a' feleletet a' Würtembergi Cancellariusra Lamperterus Gergelyre hagyta, ki a' Fejedelmekhez fordulván így válaszolt: Vos Principes scitote, hoc Latinum esse Hegingense.

Erre Fülep: Ubi hoc discitur? A' Cancellarius: Oppidum est hujus Comitis Hegingen (Hechingen Sváb Országban) ubi lineae telae horridissimae texuntur, ibi et hoc Comitis Latinum textum est. — Hechingenben, melly Gróf Hohenzollern birtoka volt, készult a' legdurvább vászon, Lamperterus tehát azt vélte, hogy ott szövetett a' Gróf szörnyű diáksága is.

Illy diákságon készült a' Frankfurti Minerva szerént Londonban nem rég a' tulhaladatlan Weber hangszerző sírirása: Hic jacet Carolus Maria Freyherr (sic!) von (!) Weber nuper praefectus musicorum sacelli regii apud regem Saxonum, natus Entin inter Saxones (Holsatosnak kellene lenni)..... mortuus ..... aetatis suae anno quadrages.

Milly Poesis, milly diákság, 's milly Geographiai tudomány! — Milly különség ez, 's Newton sírirása közt, melly következő:

Isacus Newtonus. Immortalem testantur Tempus, Natura, Coelum, mortalem hoc marmor fatetur.

'S Hunyady Mátyásé közt:

Corvini brevis haec urna est, quem magna fatentur
Facta fuisse Deum, fata fuisse hominem.

Magyarúl.

E' kis hant Mátyást fedi, kit nagy tettei vallnak
Isteninek, 's nyugvó hamvai emberinek.

H. M.

A' Gyöngyök.

Aszszonyaink szeretik a' gyöngyöket; talán kedvesen veendik, ha nehány sort írok rólok. Igen ritkán találni két egymáshoz hasonló gyöngyöt egy kagylóban. És ha ez az eset előadja magát, akkor betse igen nagy. Ezen okból betsűlhették 200,000 darab aranyra Cleopatra Királyné gyöngyeit. Azon gyöngyök, mellyek egy kőszirthez ragaszkodott kagylóban találtatnak sokkal nagyobbak, 's szebbek, mint azok mellyek a' fövényen vagy az iszap közt hevernek. Ha a' gyöngy igen sokáig marad a' kagylóban elveszti fényét 's megrántzosúl. Találtatnak Ásiában, Amerikában, Saxoniában, 's Scotziaban. Lassanként nőnek mint a' tyukban a' tojás. Közönséges ára ez:

Egy	gyöngy	melly	1	gránt	nyom	1	Tallér.	
—	—	—	2	—	—	4	—	
—	—	—	3	—	—	9	—	
—	—	—	1	karátot	—	16	—	
—	—	—	1½	—	—	36	—	
—	—	—	2	—	—	64	—	
—	—	—	5	—	—	400	—	
—	—	—	8	—	—	1024	—	

A' Bor.

Egy napkeleti rege szerént.

A' szőlőfej a' legkedvesb gyümölts, de egész esztendőt által el nem lehet tartani, jóllehet sokan télen vagy tavaszkor is vágyódnak utánna. Azért Dschemschid (első Persa Király) azt parantsolá, hogy a' nedve sajtoltassék-ki, 's hozassék mindennap elibe, hogy láthatná a' természetét. Meg is vizsgálta míg keserű nem lett, akkor azt vélte, hogy méreg, bédugatta az edényt, 's félre tetette. Egyszer leányi közűl a' legszebbik igen nagy főfájást kapott, tovább nem akar-

ván türni elhatározta, hogy véget vet életének, előveszi tehát a' méregnek vélt bort, 's iszik, a' mire jó kedve lett, 's főfájása szűnni kezdett, — iszik még egyszer 's elalszik. Minthogy már több napok olta nem jött álom szemeire, most tsak egy éj, 's egy nap után ébredt-fel a' legjobb egészséggel. Ezt meghallja Dschemschid, örvend, 's azt rendeli, hogy közönséges itala legyen ezentúl a' bor, 's mivel sok beteg viszsza nyerte általa egészségét Királyi gyógyszernek nevezteteti.

Diplomaticai Nevezetességek.

1664 Frantzia Országban Spanyol követnek Aubusson György Ambruni Érsek neveztetett ki, és Mádridba rendeltetésének helyére Brüsselfelé akart menni, mivel azt vélte, hogy Belgium határos Spanyol Országgal.

Midőn Parisban a' Lengyel Követek az Anjoui Hertzegnek (3-dik Henrik) hírűl vitték, hogy Lengyel Királynak választatott, tsak egy volt az Udvarban, ki diákul felelhetett nékik, és ez az egy — Retz Marschall felesége volt.

1693 a' Marokkói Tsászár így szóllott Gróf St. Olonhoz: Én az Ur Királyja XIV-dik Lajos iránt való tiszteletemet, 's barátságomat jobban ki nem mutathatom, mint ha kérem az Istent, hogy térítse-meg, 's tegye Muhamedánussá.

A' zöld szin dítsérete.

Minden szín közt tsak a' Zöldel
Tartok, melly a' lombon zöldell,
Ha szűz Flórának innepi
Köntöse a' berkest lepi.

A' szép tavasz is az Esti
Hajnalon zöld színre festi
A' friss harmattal belepett
Kedves szagú selyem Gyepet.

A' kelet hajnalán nyomon
Zöld szín habzik hant padomon;
Zöld a' Tavasz ábrázatja
Zöld Lugasom bóltozatja.

Leg előbbször minden plánta
Kelyhére szép zöld színt hányt a'
Flóra keze, 's tsak zöldellő
Héjból bú a' virág elő.

Zöld gyólts fedi a' berkeket
Tarkító virág kebleket,
Míg Flóra őket zöld hantja
Alól elő nem pattantja,

A' zordon tél zuzmarázza
A' báj Rósának lerrázza
Bimbóit, 's le hullnak velek
Eggyütt hervadott kebelek.

Lám a' kékűltt Ibolyának
Leveli el sáppadának:
Nézzd színen kapó; hijába'!
Nints már ék a' violába'. —

Lássd a' sok hamisan színlett
Píros Artzból mennyi kín lett;
's Milly' sok ortza ha le kopott
A' mit Béts mázzából lopott.

De föld fagy-keblét a' Téli
Zöld, hervadozva nem féli;
'S Éjszaknak lankasztó tele
Haván is zöldell levele.

Nézzd! zöld borostyán öleli
A' Hős sebhelyekkel teli
Homlokát, Szent érdem jegyül,
Mellyre a' Hálá könnye gyül.

A' Hívek a' Hír óltára
Előtt a' Dallos hajára, —
Kinek kedvel zeng éneke, —
Nem de Zöld babért kötnek e' ?

Nem zöld e' a' Sz. Mirtus Ág ?
Mellynek enyhe az Ifjúság
Ró'sáin a' hív szerelem
Báj-tsókjait közli velem.

A' Hamv-vedrek bús rezibe
Zártt port kupreszsz fedezi be;
'S a' Sírt zöld lombokkal teli
Fűzött gyász ákátz tiszteli.

Te hát szép zöld Szín ! a' kin nem
Fog ki más szín, Te légy Színem,
Te ölelj hogy ha szeretnek,
Légy jele a' tiszteletnek.

Ha múlnom kell e' kedvellő
Világból, Kupreszsz 's zöldellő
Fűz tsókolja sírom felett
A' lanyházó esti szelet.

T. L.

Rejtett szó.

Két tagomat malmokba keressd; hasznát veszik ottan.
Föm nélkül város 's vármegye névre találsz.
A' végsőm nélkül Magyaroknak Nádora voltam,
Fötlen 's viszsza felé néha esem lefelé.
A' molnárt kéred, öntsön fel rám, de az aszszonyt
Megszóllod ha reám, bú-feledésre, felönt.

Megfejtés: a' 14-dik Szám. Csapó.
Az ostor sugárát vagy sudarát *tsapónak* is nevezik.

SOKFÉLE.

XVI szám Béts. Junius 26-dikén. 1832

Báró Cuvier.

Május 13-kán megholt Párisban Báró *Cuvier*. Frantzia Ország Pairje, a' betsületlegió nagykeresztese, a' kir. museumok főigazgatója, a' Természet tudományának Tanítója 's a' t. életének 62 évében. E' nagy férjfiúnak köszöni a' Természet Tudománya óriási előlépteit a' mai időben. Ő feltalálója a' hasonlító Anatomiának (bontztudomány), teremtője az új Zoologiának, 's felfedője talám két ezer új nemű szopó állatoknak, madaraknak, 's halaknak. Legszebb emléke azon szopó állatok 's a' t. nemeinek átnézése, mellyek 1791 — 1821 — 1832 lettek ismeretesekké, mint Omelin, Humboldt, 's Musignán munkáiból láthatjuk:

Esmertettek Nemek:	Szopó állatok.	Madarak.	Uszómászók.	Halak.
1791-ben	400	2600	345	826
1821-ben	500	4000	700	2500
1831-ben	1135	4100	1500	7000

Withbread serháza Londonban.

Hogy az egész világon Londonban vannak a' legnagyobb serfőzőházak, hol képzelhetetlen mennyiségben készül a' ser, azt Weech utazó is bizonyítja, ki így ír Withbread serfőzéséről: Először az épület küszöbén lévő nagy forgó erőmívet vagy gépelyt (machinat) néztem meg, melly gőz által hozattatik mozgásba. Bámulva állottam előtte, mindent, a' mit egy serfőzőházban emberi kéz tehet, azt ez a' gépely minden zaj nélkül végbe viszi. Tele meri vízzel a' különféle kádakat, 's edényeket, meghűti a' sert, 's ha egészen el-

készült megtölti vele a' hordókat, mellyeket, ámbár szörnyű nagyok, igen egyszerű mechanismus által el is mozdít, ha mosatnak vagy meg vasaltatnak. — A' negyedik emeletben minden figyelmemet magára vonta egy szerfelett nagy rezes kád; ebbe meri az említett gépely mind azt a' vizet, melly az egész házban szükséges, 's ebből foly azután több tekerék tsőn keresztül rendeltetése helyére.

Az udvaron különfedél alatt állanak a' serhordók, mindenkinek bámulnia kell ha ezeket az Óriási hordókat látja. A' mi híres heidelbergi nagy hordónk *)

*) A' heidelbergi hordó 3ooo akós, most üres már, de tudni kell hogy a' német akók különféle nagyságúak, és sokkal kissebbek, mint az austriai, vagy magyar akók. Austriában a' legnagyobb hordó Klosterneuburgban találtatik. Magyar Országban is vannak nagy hordók, ugymint Kirmarton mellett Eszterházy hertzegnek vagyon 1000 akós hordója. De nagyobb az, mellyet Gróf Eszterházy Miklós bír Tatán, t. i. 1400 magyar akós. Tudva van, hogy a' magyar akó 32 pintes, az austriai pedig 40 kis pintes, 's hogy egy magyar pintből 5 austriai meszely kerül ki. Legnagyobb pedig Nagy Szombatban Szulini Szulinyi Antal úr remek készületű nagy hordója, melly 2110 1/4 magyar akó jó magyar bort foglal magában. Kiki tsak Nagy Szombatra jő, Szulinyi Ur pintzéjébe siet, melly 20 ölnyi hosszú, 's 42 lábnyi magas, 's két más 160 ölnyi hosszú pintzék kőzt fekszik. Bámul az ember, 's tsudálkozik, ha a' Bachus tsarnokból bélép e' pintzébe, 's szemébe ötlik ez az óriási hordó, melly szeretett Nádorunk mesteri kézzel faragott képével 's több allegoriai képekkel dízseskedik. Tetejébe mind a' két részről galandos léptsők vezetnek. 36 ember könnyen elfér rajta, 20 pár tántzolhat, 40 — 50 ember ebédelhet.

Készíté ezt a' mesteri művet Donner pesti kádár a' legválogatottabb, legszárazabb, 's legszebb slavóniai fából 1823-ban. Ennek 24 vas abrontsa 87 mázsát nyom összesen, egyenként pedig mindegyike 362 1/2 fontot.

hozzájok képest tsak hordótska, A' legkissebbek 2000, a' legnagyobbak pedig 9000 akó sert rejtenek magokban. 'S illy hordókat 42 olvastam. Tsak most foghattam meg, hogy ronthatott-el házakat, hogy önthetett-el utszákat, 's hogy fullaszthatott meg embereket az illy szét pattant hordó, mint bizonyíták több évek előtt az Újságok. Ezután az istallókat néztem meg, hol 110 igen nagy, 's erős ló állott, melly széllyel hordja a' Városban a' sert. Gondolhatni mennyi pénz kívántatik illy serház állítására, 's mennyibe kerűlnek tsak a' szolgák, kiknek száma 120, jóllehet minden nagyobb munka gépelyek által vitetik végbe. E' serházhoz tartoznak még több raktárak, műhelyek, úgy, hogy az egész minden nagyítás nélkűl egy kis városhoz hasonló.

Illy nagy 's hires vala Barclay serháza is, melly Majus 24-kén leégett. Néhány ezer akó sert fetskendeztek ki eloltására a' serény vízi puskák. H. M.

Az Elaltatók.

Azon szomorú időben, midőn a' Frantzia kormány a' hullámoktól ide 's tova hányattatott; voltak olyanok, kik a' zavarban igyekeztek halászni, és az alkalmatossággal hasznokra tudtak élni; 's meg nem elégedvén azzal, hogy kedves hazájok másoktól irgalmatlanúl pusztíttatik, magok is önnön Hazafiait úton út félen rabolták. Egy illyen rabló tsapat volt az, a' kiket *Fűtőknek* (chaffeurs) neveztek. Ügyesebbek, de ke-

Az egész hordónak az árán szép falusi jószágot lehetett volna venni, és még többet is akar költeni a' tisztelt birtokos úr, minthogy Grün Posony vármegyei hires épitő mester terve szerént épitend gothusi pintzéje felett egy nyilt Templomot az egész dizsére. Melly örvendetes, ha kedves hazánkban illy baráti által terjed a' szép művészség!

vésbé kegyetlenek voltak az úgy nevezett *Elaltatók* (endormeurs), a' kik ez előtt mintegy 20 esztendővel rabló pajkosságaikat űzték. Történt hogy egy tudós valamelly közönséges kertben sétálván, egy tisztességes ruhájú férjfiu közelit hozzá, és meg szoritja a' kezét: „nem esmér az úr engem?" — „nem kedves úr." — Én Lillei kalmár vagyok, a' hol én az Urat 7 esztendővel ez előtt láttam;" — „meg lehet, én voltam 7 esztendővel ez előtt ott, hanem az urra nem emlékezem." — Az idegen kihúz egy pikszist a' zsebjéből „tessék" „kőszönőm én nem szippantok" — „nekem úgy tetszik mégis, hogy az úr tobákolt ez előtt." — „Igen, de el szoktam tőle." — „Hanem, hogy tudott úgy egészen elfelejtkezni rólam? Mi eggyűtt voltunk Harcourtban oskolában; nem jut eszébe? én elhagyom egy szempillantásra, gondolkozzon tsak róla." — Az esmeretlen elment, a' tudós folytatta tovább sétálását. — Egy fertály óra mulva ismét meg jelen, ugyan azt a' beszédet folytatja, és másodszor is kinálja tobákkal; „Én már mondottam az Úrnak hogy nem szivok." — „Engedelmet; én azt elfelejtettem." — Ekkor kérte a' tudóst, legyen szerentséje hozzá egy estvére (vatsorára), hanem a' tudós, a' kinek az ő régi oskola társa gyanúsnak tetszett, 's a' ki éppen két Dámát távolag esmerősei közzűl megpillantott, kapott az alkalmatosságon, hogy tőle megszabadúlhasson. — Én nem voltam bolond, mond ő a' Dámákhoz, „hogy egy esmeretlen embertől tobákot vegyek, a' ki talám *Elaltató* lehetett, azt feleltem neki, hogy nem szivok, tudta volna tsak, hogy éppen tegnap vettem egy pikszist 50 Louisdoron," — „mutassa az Úr" kiált egy a' Dámák közzűl, — a' tudós a' zsebbe nyúl, és a' Pikszis — ? a' Pikszis hellyett egy tzédulát talált, ezen

szavakkal: „mivel tudós uram nem szí tobákat, tehát nints szüksége Pikszisre.“

A' gyermekszülő Aszszony ágy. *Hárléban* (Amérikában) egy régi szokás van, mely követésre méltó volna. Ha valami Aszszony a' szülés idejéhez közelget, azonnal egy nagy kokárdát gyoltsból a' ház ajtaja felett kiakasztanak, és ettől az időtől fogva nem szabad senkinek a' küszöbön át hágni, ne hogy az aszszonyt a' maga jelenléte által megijeszsze, és így veszedelembe ejtse. Sőt még az ő férjének sem lehet az első hat hétben feléje közelíteni. Ezen szokást sokan dítsérik, 's méltó is egy oly aszszonyt minden veszedelem ellen oltalom alá venni, a' mely tsaknem életével áldoz, a' midőn hazájának hasznos polgárt szül.

Egy Olasz Nemes Ember menyegzőjét akarta innepleni. A' háborgó tengeren kívül, mellyből hamarjában halat teremteni nem volt mód, minden környülmények szerentsések 's kedvezők voltak. Azomban a' lakadalom reggelén egy nagy hallal ímhol jő egy halász. Megörült az egész kastély, 's 'a halász, egyszeriben a' nagy szálába vezetődik, hol a' házi Gazda vendégei jelenlétekben kérdezi mi lesz a' hal árra? „Halam árra?“ „Száz páltza“ — így szóll a' Halász — „hanem alkudozni nem szeretek, 's tsak egyetlen egyet sem engedhetek el belőle.“ Tsudálkozik ezen képtelen kívánságon az egész Társaság, de a' halász kívánságától el nem állott. „No jó — így szóll a' Gazda, — ez humoristikos ember — a' halra szükségünk van, 's tsak számláljátok ki tehát most mindjárt az árrát neki.“ Ötven páltza után felkiált a' halász: „Megállj, nékem egy feles társam van, a' hal árra felét annak kell adni.“ „Mit? hát két illy bohó van a' világon?“ „Igen, a'

másik itt áll a' kastély kapujában, — a' goromba kapus ez, ki engemet teljességgel nem akart addig bebotsátni míg a' hal fele árrát néki nem ígértem." — „Hozzátok fel egyszeriben — parantsolja a' Nemes Úr, — szorosan ki kell azt néki számlálni." A' tzeremónia végeztével a' kapus azon nyomban elbotsáttatott, a' halász pedig gazdagon meg kapta hala árrát. —

Mahomed Zászlója.

Ez a' vallásbéli 's politikai dolgokba olly nagy befolyású Zászló, melly már annyi századtól fogva lobogott az ütközetekben még nem került soha ellenséges kézbe. Multak felette az esztendők százanként, hulltak alatta a' Katonák ezrenként 's mégis megmaradt. A' sok arany rojton kivül keveset láthatni már rajta, mert az idő értz foga mármár porrá változtatta. Szine zöld. Burkolja öt ragyogó szövésü 's arannyal gazdagon himezett bársony boríték. Tartatik egy tzitromfából készült szekrényben, melly kivül, 's belől arannyal 's ezüsttel gazdagon ki van rakva. Az egész had összegyülése után felnyitja a' Múfti a' Sultán 's a' Nagy-Vezér jelenlétében a' ládát, kiburkolja a' legnagyobb tisztelettel, 's mutatja a' Seregnek, mint egy imádandó kintset, egy szent ereklyét 's tsudálatos jelet, melly a' győzedelemhez vezet, 's fejtegeti továbbá a' vallás erejét, a' síron túl lévő boldogságot, 's a' t.

Theseus és Ariadné.

Sok Görög veté éltét kotzkára
Vágyván Ariadné birására.
Theseus — rajta lévén már a' sor —
Meg szóllítá a' szép szűzet egykor:
„Kertetek mappáját meg szerzettem,
„Mérő szereim magamhoz vettem,

„A' kétes úthoz van eleségem,
„Nints tehát már semmire szükségem.
„De, kedvesem! mégis, a' szerelem
„Istenére kérlek, tedd azt velem,
„Hogy a' kert fekvését és jegyeit
„Szeretőd, biztos szádból értse itt! —"
Mosolyga a' Leány 's szóll: „Angyalom!
„Mappa, mérő, eleség, tsupa lom;
„Rakd le mind azt, és tzélodat éred,
„E' gombolyag fonal lessz vezéred."
Hajlott a' Hős, — engedett a' szónak
'S Használt magának 's a' javallónak;
Im, mint szerentsés vőlegény tére
Viszsza szabadítója kezére.

Félre hát a' bőltselkedésekkel
Gyermek nevelők! 's azt hidjétek el,
Hogy ha őket élni tanítjátok:
Kezeikbe tsak akkor adjátok
A' fonalat, melly tévedés nélkül
Visz e' világ tsal-kertjén keresztül.

A' fejér színre.

Ti kék, piros, zöld színekkel
Tartók jertek nézzétek el,
Hogy színetek tsak a' mai
Természet tulajdonai.

Színetek a' Más életbe'
Egy sem jön emlékezetbe
Mert lám az új nevek mellett
Fejér kövek fognak helyet.

Jel. 2. 17. S**.

Tek. *Kovdts* János Úrhoz az Eperiesi közönséges Bibliotheka fundálójához, Jun. 24-kén szerentsésen elért 68-dik születése napjára. M. J.

A' mit kívántam tavaly, azt kívánja ma szívem;
Élj a' Nemzetedért, 's légy Neki Nesztora még.

Ritter Sickinggen ítélete a' Magyarok felől.

Nézd: Darstellung des Erzh. Oestreichs. Wien, 1831. 3. Band. §. Medling:

„Nicht lange blieb Medling unter der Verwaltung der von Carl und seinen kais. Nachfolgern eingesetzten Grenzgrafen, denn im Jahre 901 bemächtigten sich die Magyarischen Fürsten Oesterreichs, von denen Zottein bis 910, Phalig bis 923, und Toxus bis 955 nähmlich bis zur Zeit der Lechfeldsschlacht regierten, und dadurch alles wieder, wie es während der zwanzigjährigen Nacht der Hunnavaren war, in seinen rohen Zustand zurück versank. Das mit vieler Mühe gepflanzte Xtenthum (Christenthum) schwand, und die Tempel des Herrn wurden von den wilden Magyaren, die wieder gleich ihren Ahnen Menschenfleisch assen, und in wilder Gier von den Ermordeten das warme Blut mit Lust tranken, darniedergerissen."

Már Kertelits is megmutatta, hogy nemtsak ember hust nem ettek a' Magyarok, de még vért sem ittak, mint néhány Franconiai Iró írta. És Rotteck is azt mondja, hogy az: „dass sie das Fleisch der Erschlagenen verzehrten und ihr Blut tranken, ist mehr Ausdruck des Schreckens, als reine Wahrheit."

Rejtett szó.

Két tagomat forgassd; de azért nem változik az meg,
Én nálam nélkül még kenyeret sem ehetsz.
Tégy egy T-ét elibem, 's látd már ütögetnek az ifjak,
'S lapta gyanánt kapnak, bár tenyerek sajog is.
Víg kedvel szemlél gazdám mikor engemet estve
Fáradtan húznak tulkai háza felé.

Megfejtés: a' 15-dik Szám. Garad.

SOKFÉLE.

XVII szám Béts. Junius 29-dikén. 1832

TERMÉSZETI HISTÓRIA.

Mi az oka, hogy a' *Természeti História* tudományát, mellynek olly nagy befolyása volna, mind az egész Status javára, mind magánosan kinek kinek esméretére és hasznára, oskoláinkban *közönségesen*, magyar nyelven, nem tanítják? — Mert nintsenek a' végre készített oskolai könyveink. — Az oskolák alsó klaszisaiban kellene már annak tanítását három négy ívnyi kézi könyvek szerént kezdeni. De ezek jó rajzolatok nélkül keveset érnének.rézre metszett képekkel pedig drágaságok miatt közönséges kézi könyvek nem lehetnének. Úgy látszik itt van a' dolog bökkenője! Az e' féle képes könyvek fametszésekkel oltsók ugyan, mivel ezeket az írással együtt nyomtatják, csakhogy a' fametszések remek-mívészt's remek-sajtót kívánnak. Próbát tettem én ez előtt 12 esztendővel a' fametszetéssel, szándékom lévén 4, 5 ívnyi természet históriai könyvetskét kiadni gyermekek számára. A' képek meglehetősek lettek, a' mint itt a' 132 és 133 lapon láthatni. Hozattam azután Londonból Természeti historiát *Bewick* gyönyörű fametszéseivel, 's a' szerént metszettem ismét próbául 8 darabot, mellyek az eredetiekhez tökélletesen hasonlók lettek, de a' mi sajtóink alatt szépségeket elvesztették, és felette drágák. Tzélt tehát ezekkel sem érhettem. — Az ánglus munkával vetekedő remek fametszéseket,mellyeket akkor készíttettem, méltóknak tartotta Ő Felsége FERDINÁND ifjú Magyar Királyunk és Ausztr. Koronaörökös remekmívekből álló Kir. Tárába felvenni. — Most meg vagyok győződve felőle, hogy egy új találmány szerént körmetszett képekkel legkönnyebben tzélt érhetnénk, 's kissebb és nagyobb természethistóriai kézi könyvekhez legoltsóbb árron juttathatnánk a' tanuló magyar ifjúságot. Erre kívánom a' Szüléket 's oskolai Tanítóinkat itten figyelmetesekké tenni. Imé próbául közlök itt négy rajzot, az ánglus fametszések után köre metszve. Az első az *ánglus vadászló* rajza, melly, mint a' többi is, az eredeti rajzolattól tsak annyiban külömbözik, hogy azt szép velin papirosa szebbíti.

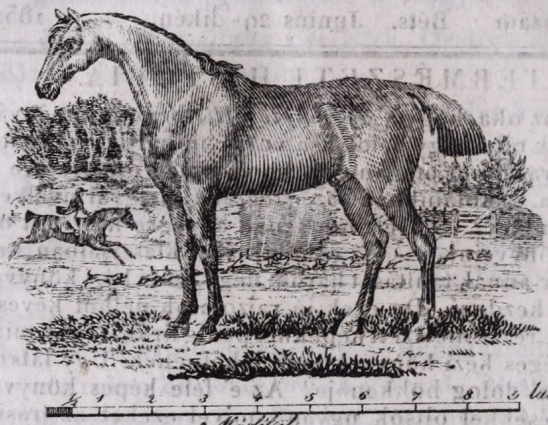

ANGLIAI VADÁSZLÓ.

Bewick hét faját rajzolta le az ángliai lovaknak; ezek: *Arabsfaj*; *Futtató*; *Vadászló*; *Lovagló*; *Hintósló*, *Terhhuzó igás ló*; Közönséges *lektikás ló*. — Az itt szemlélhető Vadászlóról ezeket említi. Közfaj ez a' futtató és erős igás lovak között; a' honnan az európai lótenyésztetésben legderekabb fajtának tartják. Tüze, serénysége esmeretes, 's minthogy a' futást könnyűségével és erejével legtovább győzi, postálkodásra ez a' legjobb ló. Tenyésztetés végett ezt a' fajt hordják ki leginkább Ángliából külföldre, 's igen drágán fizetik az árrát; a' hol azután más fajtákkal keveredvén maradéki külömbféle fajokat szaporítnak.

Alig van a' teremtések között olly sokféle és egyszersmind olly nagy hasznú állat az emberre nézve, mint a' Ló. Figyelmet érdemel, hogy a' házi állatok közűl a' *Lovak* és az *Ebek* fajai leginkább elváltoztak a' népek és nemzetek minéműségek és éghajlatjok szerént. Jeles tulajdonságaik mintegy nemzetiek: az *arabs* lovak rendkivűl könnyűk és tartósak; a' *persiaiak* igen szép termetűk; a' *spanyol* de kivált az *ánglus* lovak legderekabbaknak tartatnak; a' magyar lovakat többnyire tsikó korokban idejek előtt már eltsigázzák, mégis tartósak, elgyőzik a' strapátziát, az igáztatást.

TSÍKOS LO; TZEBRA. (Equus Zebra).

Egy a' legszebb emlősállatok közzül. Teste fejér, fekete barna, majd pedig fekete tsíkokkal, Termetére nézve a' ló és öszvér között foglal helyet. Hazája déli Áfrika a' hol tsoportosan él, de vad és megszelidítése sok időbe és sok munkába kerül. Fűvel él 's nyerít mint a' ló. Rendkivűl gyors állat, innen lett a' spanyol példabeszéd: gyors mint a' tzebra; de éppen ezért nehéz megfogni, a' honnan igen drága. Egykor már annyira vitték Portugalliában, hogy négyet, mellyeket a' Királynak Áfrikából küldöttek ajándékba, megszelidítettek, úgy hogy hintó eleibe foghatták. Verszaliában is megtanítottak egyet nyereg alá; de tsak a' legnagyobb vigyázással lehetett igazgatni, mert igen kemény szájú, 's ha erőltetik, mindjárt kirug. Kétségkivül, ha a' Tzebrának hazája, nem a' vad Hottentóták földje volna; eddig régen megszelidíttettek volna, valamint a' vad lovak házi állatokká téttettek; de a' Hottentót több gyönyörűséget talál a' természeti vadságban, mint a' munka által szerezhető szelídségben.

GIRAFFA, TEVEPARDUTZ. (Giraffa Camelopardalus).

KÖZÖNSÉGES TEVE. (Camelus Dromedarius).

Puszpángfára metszett rajzok, Cosandier Ferdinánd által, készültek 1820-ban.

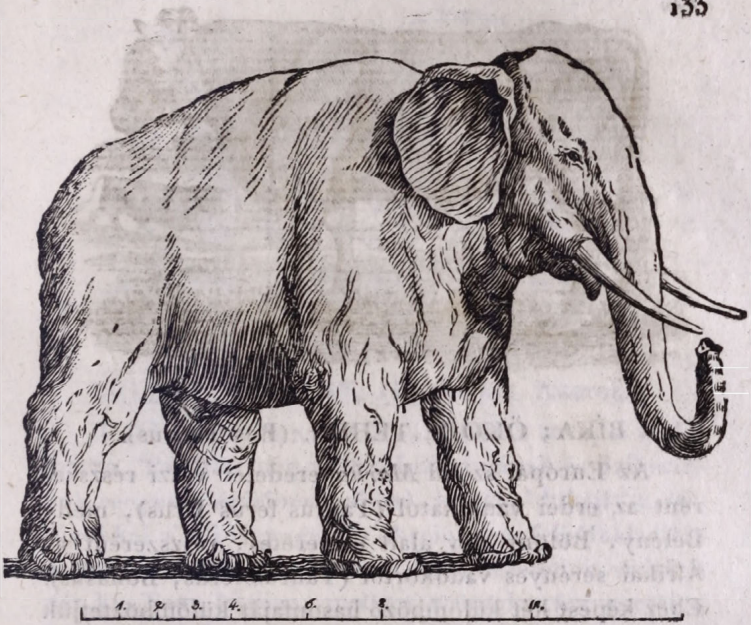

NAGY ELEFANT. (Elephas maximus).

Ez a' rettenetes teremtés találtatik közép Afrikában, és déli Ásiában, főképpen Ceylánban, és legnagyobb minden szárazi állatok között, melly szinte 15 lábnyi magasságú. Bőre kemény, a' hátán tsaknem egy hüvelyknyi vastag, és mind e' mellett is a' bogarak tsipésére igen érzékeny, leginkább szürke színű.

Főműszere az orra, melly néki lélekzet vételre, szaglásra, ordításra, víz szívásra, eledelének megfogására, és szájába tömésére, hadazásra, és ezer megfoghatatlan mesterséges foglalatosságokra, kéz gyanánt szolgál. Három lábnyira kinyujthatja azt, és ismét visszahúzhatja egy lábnyira. Annak a' végén, mint egy hajtható horog vagyon, és ezzel tsomókat kiólhat, tsatokat kitsatolhat, több darab pénzeket egyszerre felvehet, apró virágokat letéphet, 's a' t. Eledele tsupa növevény és fagalyakból, riskásából 's pázsitokból áll. Lásd: Földi. Természeti Históriáját.

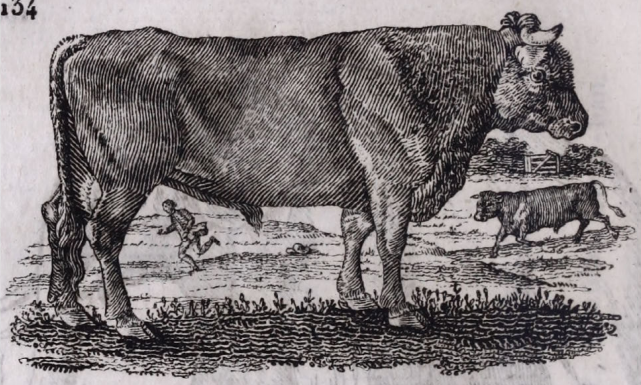

BÍKA; ÖKÖR; TEHÉN. (Bos Taurus).

Az Európai szelíd *Marha* eredetét veszi részszerént az erdei vadbikától (Taurus ferus Urus), melly Belény, Bölöny név alatt esmeretes, részszerént az Áfrikai serényes vadökörtől (Taurus ferus, Bonasus). Ehez képest két külömböző hasonfaját külömböztetjük meg Európában, úgymint, a' Svájtzi vagy Tiróli rőt szinű zömök fajt, és a' szőke kartsú fajt, a' millyen a' Magyarországi. Szinte ollyan hasznos házi állat a' marha az emberi nemzetre nézve, mint a' ló. Sok ezer emberek, mint p. o. Helvétziában, déli Amérikában 's a' t. egész életekben semmi más eleséggel nem élnek, hanem a' mit nékiek az ő teheneik adnak. Téj, túró, sajt legközönségesebb eledelek, 's kereskedésbeli jövedelmek. A' marha tenyésztetés hazánkban is fő fő ága a' gazdasági jövedelemnek. Hány ezer meg ezer tulkokat, gőbölyöket hízlalunk Béts számára esztendőnként! Magunk tehén hússal is megelégszünk, tsakhogy megmutassuk szomszéd sógorainknak, millyen derék kövér ökröket tudunk mi nevelni. — Bikáink szilajok, kivált a' pusztákon, szelídebbek, szaporítóbbak a' falukon és városokon.

BELÉNY, BÖLÉNY. (Bos Urus). Auerochs.

Ettől származott, a' mint állítják az európai szelid marha. Találtik még vadon Lithvániának és Sziberiának rengeteg erdeiben; a' hol, kivált a' bikáji, nagyságokkal a' mi legnagyobb ökreinket is felyűlhaladják. Veres színű tüzelő szemeiből szelidithetetlen vadsága néz ki. Nagy fejében, mellyet szüntelen fenyegetőleg lesütve tart, 's a' nyakában rendkivűlváló erő van; 's azt érezvén akármelly fenevaddal mérész megvívni. Könnyűséggel felveti a' legnagyobb bikát és a' medvét a' levegőbe, és sarló szabású kurta szarvaival egy tsapással kihasítja béleket. Színe fekete rőt; nyakán a' szőre körüskörűl serény. A' nyelve lapja éles, mint a' tormareszelő. Eledele fű és fakéreg. A' bikája húsz mázsát 's többet is nyom. Itt Bétsben az állatok Ts. K. Tárában láthatni kitömve azt a' Belénybikát, melly 1792 — 1794-ben a' Pesti későbben pedig itt a' Bétsi Hetzben elég próbáit adta kegyetlen erejének. Elégvén a' Bétsi Hetz, 1796-ban ez az egy állat tudta magát a' tűz közzűl kitörni, 's minden kártétel nélkűl egy kertbe vette magát, a' hol megfogták, és azután sok esztendeig tartatott a' Schönbrunni állatos kertben élete végéig.

Így, a' mint ezen fél árkus próbául van nyomtatva, sokkal kevesebbe kerülne és mégis szebb lenne, (t. i. nálunk *) a' természethistóriai képeskönyv, mint fametszéssel, ámbár így kétszeri nyomtatást kíván, először a' rajzokkal, és azután az írással. A' kőmetszésben tett új találmány szerént, az eredeti rajzról igen sok másolatot lehet levenni, és ezt az írás közzé akárhova bényomtatni; még pedig úgy, hogy ez által egy eredeti rajzolat sok ezer meg ezerszer használtathatik másolatra. Ezt az egy módját látom, hogy oltsó oskolai kézi könyvek készíttethessenek magyarúl a' természti história tanítására. Négy árkusnyi könyvetske, mellyben elég képek lennének kezdők számára, ha t. i. az közönségesen felvétetnék Collégiuminkban és Gymnasiuminkban, egy forintba sem kerülne. Felsőbb klaszisok számára nagyobbakat is kellene írni. Nekem telyességgel nem tzélom, hogy magamat illyen könyvek készítésére ajánljam; hanem kiadások módjáról a' Sokfélében bővebben ki fogom gondolatimat fejteni, és ha a' Szülék 's Tanítók szíves hazafiúi igyekezetemet pártolják; ezen Toldalékban több illyen rajzok fognak megjelenni. — Az esztendő végével kiadandó lajstroma Újságom Érdemes Olvasóinak meg fogja mutatni, ha valyon tehettem e' a' Haza oltárára illyen áldozatot vagy sem.

Rejtett szó.

Az egészet nem kívánom sem nekem sem tenéked;
Két tag, az elseje részed, — másika menedéked.

T. M.

Megfejtés: a' 16-dik Szám. Eke.

---

*) Bewick munkájának 1-sö darabja, melly az emlös állatokat foglalja magába, 526 lap, ötszáznál több rajzolat van benne, 's író velin papirosra nyomtatva mégis tsak 20 for. az ára. De nekünk nints velin papirosunk, sem ánglus sajtónk, sem húsz 's harmintz ezer vevőre nem tarthatunk számot. — Magyar Bewick-röl tehát nem is álmodozhatunk!

SOKFÉLE.

XVIII szám Béts. Julius 3-dikán. 1832

Statistikai Jegyzetek.

Minthogy az Újságlevelek folyvást Országokat illető politikai tárgyakról írnak, úgy gondoljuk, kedves lészen sokak előtt Olvasóink közzűl, ha ezen Toldalékban a' Föld öt része nevezetesebb országainak statistikai rövid rajzolatit időről időre közölni fogjuk, a' következő tzímű munka 9-dik kiadása szerént: „Genealogisches, geographisches, statistisches und historisches Handbuch für Zeitungsleser. Nach Dr. Hassels und F. A. Frankes neuesten Werken. Wien, 1831.“ Kezdjük az Austriai Birodalom statistikai rövid rajzán, melly ebben ekként adatik elő:

Austriai Birodalom.

(Monarchia, egy része Constitutiós Országokból áll).

Uralkodó Tsászár és Király: I FERENTZ, született 1768. Febr. 12-kén. Attya II Leopold Tsászár után kezdett uralkodni 1792-ben, Martz 1-sö napján. Magyarország Királyává koronáztatott Jun. 6-d. Római Tsászárrá Jul. 14-kén, Tsehorszàgi Kir. Aug. 9-k. 1792-ben; 1804-ben Aug. 11-k. örökös Austriai Tsászárnak neveztette magát; a' Rom. Tsász. Birodalmi országlásról lemondott Aug. 6-k. 1806-ban; a' Lombard-Velentzei ország királyi kormányzását felvette 1815-ben Apr. 7-kén; a' Német-Szövetség Fejedelmei között első helyét elfoglalta 1815-ben Jun. 8.; Sept. 26-kán pedig Párisban Szent Szövetséget kötött Orosz és Burkus országokkal; 1816-ban az Illíriai tartományokat Királyságra emelte. — Házasságra lépett 1-sőben Jan. 6-d. 1788-ban, Erzsébet Würtembergi Printzaszszonnyal, a' ki megholt 1790-b. Febr. 18-kán;

2-szor 1790-ben Aug. 15-kén Mária Theresiával Szicziliai Kir. Printzaszszonnyal; megh. 1807-ben Apr. 13-kán; 3-szor, 1808-ban Jan. 6-kán Mária Ludóvika Modenai Printzaszszonnyal; megh. 1816-ban Apr. 16-kán, és 4-szer. 1816-ban Nov. 10-kén Karolina Bav. Kir. hertzegaszszonnyal, ki Magyarországi Királynévá koronáztatott 1829-ben Sept. 28-kán.

Ő Felségének élő Magzatjai a' 2-szori hásasságból:

1. Mária Ludovika, özv. Frantzia Tsászárné; Pármai 's a' t. Hertzegaszszony; szül. 1791-ben, Dec. 2-kán. Magzatja: Ferentz Reichstadti Hertzeg, szül. Martz 20-kán 1811-ben.
2. Ferdinánd, Magyar Király és Austriai koronaörökös, szül. 1793-ban Apr. 19-kén, Magyarország Királyává koronáztatott Sept. 28-kán 1830-ban. Házasságra lépett Mária Anna Karolina Szárdiniai Kir. Hertzegaszszonnyal Febr. 27-kén, 1831-ben.
3. Klementina, Leopold Szitziliai Kir. Hertzeg hitvese.
4. Ferentz Károly, szül. 1802, Dec. 7-kén, házasságra lépett 'Sófia Bajor Kir. Hertzegaszszonnyal 1824-ben. Magzatja: Ferentz, sz. 1830. Aug. 18-kán.
5. Mária Anna, szül. Jun. 8-kán 1804-ben.

Ő Felségének élő Testvérei; Ts. K. Fő Hertzegek és Fő Hertzegaszszonyok:

1. Károly, szül. Sept. 5-kén 1771-ben. Házass. lépett 1815-ben Henrika Naszszau Weilburgi Hertz. Aszszonnyal, megh. 1829-ben. Magzatai: a) Mária Therésia, sz. 1816. Jul. 16. b) Albert, sz. 1817. Aug. 3-kán. c) Ferdinand, sz. 1818, Jul. 29. d) Fridrik, sz. 1821-ben, Máj. 14. e) Mária Karolina, sz. 1825. Sep. 10. f) Wilhelm, sz. 1827. Apr. 21.
2. Jósef, Magyarország Nádora, sz. 1776-ben, Mártz 9-kén. Harmadszor házass. lépett 1819-ben Mária Würtembergi Printzaszszonnyal. Magzatai,

2-szori házasságából: a) István, sz. 1817. Sept. 14-kén; b) Hermina, sz. 1817. Sept. 14. 3-szori házass. c) Erzsébet, sz. 1820. Jul. 31. d) Sándor, sz. 1825. Jun. 6. e) Franciska, sz. 1831. Jan. 17.

3. Antal. Német Rend Nagymestere, 's a' t. sz. 1779. Aug. 31.

4. János, Ts. K. Lovasság Generálja, 's a' t. sz. 1782. Jan. 20.

5. Renát, Lombard-Velentzei Vice Király, sz. 1783. Sept 30. Hitvese: Erzsébet, Szávoja Carignani Hertz. aszszony. Magzati: a) Mária, sz. 1821. b) Adelheid, sz. 1822. c) Leopold, sz. 1823. d) Erneszt, sz. 1824. e) Sigmond, sz. 1826. f) Renát, sz. 1827. g) Henrik, sz. 1828. h) Maximilian, sz. 1830.

6. Lajos, Ts. K. Pattantyusság Generálja, 's a' t. sz. 1784-ben. Dec. 13-kán.

Az Austriai Birodalom a' Következő Statusokból áll.

I. Austriai Fő Hertzegség, melly Ensen túli és Ensen inneni két kerületre osztatik. Fővárosa és tsászári lakhely Béts a' Duna mellett, háza 8000; és lakosa 300,000. Itt vagynak a' Kormányszéki Fő Dicasteriumok. Érsek lakó helye. — Ezen Főhertzegség földének területe 708 □ mértf. tesz, mellyen 2,075,400 lakost számlál.

II. Stájerország, 399 ½ □ mértf. területű 836,128 lakossal, öt kerületre osztatik.

III. Illíria, Királyság, nagysága 519 □ mértf. 1 millió 126,060 lakossal. Hét kerületből áll.

IV. Tiról, Hertzegi Grófság; ez 516 ½ □ mértf. 774,457 lakossal; 7 kerület.

V. Tsehország, kiterjedése 956 ¼ □ mértf. 3 millió 672,465 lakossal, 16 kerületben.

VI. Morvaország, nagysága 481 ½ □ mf. 1 millió 990,470 lakossal, 8 kerületében.

VII. Galítzia, Királyság; 1543 □ mf. kiterjedésü, 4 millió 317,089 lakossal, 19 kerületében, Bukovinát is ide számlálván.

VIII. Magyarország, nagysága a' határszéli Regementek földjeit ide nem számlálva teszen 4175 ½ □ mf. 9 millió 471,263 lakosokkal. Négy Kerületében 46 Vármegye vagyon, ezenkivül a' vele törvényesen egyesíttetett Slavóniában 3, és Horvátországban is 3, összesen 52 Vármegye. Vagynak különös szabad Districtusai is, mellyek a' Vármegyékhez nem tartoznak, és 49 szabad Kir. Városai.

IX. Erdélyország, Nagy Fejedelemség; nagysága 1109 ¾ □ mf. 2 millió lakossal. a) A' Magyarok földe 11 Vármegyére és Kővár 's Fogarasföld vidékére osztatik. b) A' Székelyek földe 5 Székből áll. c) A' Szászok pedig 9 Széket bírnak és a' Brassói 's Besztertzei két Vidéket űlik.

X. Határőrző katonai Vidékek; kiterjedések 610 □ mf. 934,613 lakossal, t. i. tsak a' Magyarországi katonai Vidékeket vévén fel. — Ebből kitetszik, hogy Magyar- és Erdélyország együtt ide vévén a' katonai határvidéket is 5895 □ mf-nyi kiterjedésű; a' több országai és tartományai pedig az Austriai Birodalomnak együtt 6254 □ mf-det tesznek.

XI. Dalmátzia, 273 ¾ □ mf-nyi 76,789 lakosokkal. Négy kerületre osztatik.

XII. Lombárd-Velentzei Királyság, melly 851 □ mf-nyi nagyságú; 4 millió 278,903 lakosokkal. Majland vidéke 9, Velentze vidéke pedig 8 kerületre osztatik.

Az egész Austriai Birodalom kiterjedése, 1828-beli legújabb felmérés szerént 12,151 $\frac{1}{10}$ □ mértföldnyi kiterjedésű; mellyből Magyar- és Erdélyország együtt ide vévén a' katonni határvidékeket is 5895 □ mf-det foglal el; a' több országai és tartományi pedig az Austriai Birodalomnak együtt 6254 □ mf-det tesznek. Az egész Birodalomban a' lakosok száma 32,500,000; a' nagyobb városoké 783; mezőváros van 2120, helység 's falu 68,975.

Nemzetek és Népek száma ezen Birodalomban.

Slávok, vagy Sláv eredetűek 13,875,000-en. Németek, 5,850,000. Olaszok, 4,400,000. Magyarok, a' kik, a' nemzet törvényes jussaival élvén, magokat magyaroknak nevezik; mintegy kilentz millió, eredetiképpen Magyarok 4,100,000-en. Oláhok 1,680,000. Zsidók, 470,000-en. Tzigányok, 110,000-en. Örményeky, 13,500. Görögök, 4,000. Frantziák, Clementinusok, Osmánok, 's a' t. 2,500-an, 's a' t.

Vallásokra nézve:

Katholikusok, 25,441,000-en. Görög nem egyesült szertartásúak, mintegy 3,000,000. Protestánsok, mintegy ugyan annyin. Zsidók, 470,000. Unitáriusok, 50,000. Örmények, 13,500. 's a' t.

Uralkodó Vallás a' Katholika, de más keresztyén vallásúak eránt is fenn áll a' türedelem; sőt azok Magyar és Erdélyországban egyenlő törvényes jussal birnak a' Katholikusokkal. — Az egész Birodalomban most 16 Érsekség (14 deák szertartású katholikus, 1 örmény kathol. 1 görög nem egyesültt), 84 Püspökség, (69 deák szert. kathol.; 6 görög kath.; 9 görög nem egyesültt); és 2 kath. Vicariatus vagyon.

Finantzia.

A' Státus jövedelmei mennek C. pén.	130,000,000 for.
Költségei békesség idején - -	125,000,000 —
A' Státus adóssága - - -	680,000,000 —

Hadi ereje.

a) Szárazon: Békesség idején fegyveres ereje 263,140 ember; úgymint: Gyalogsága 185,000, Lovassága 38,000, Pattantyús serege 17,790 ember, 's a' t. Had idején táborát rész szerént polgári véd katonaság, rész szerént Magyarországi Insurrectio által még meg annyira nevelheti.

b) Tengeren: 3 Lineahajó; 8 Fregát, 1 Corvette, 8 Brigg, 's a' t. öszvesen 31 hadi hajó, mintegy 4000 emberrel.

Vitézi Rendei: 1) Arany-gyapjas rend állíttatott, 1429-ben. 2) Tsillagkereszt R. áll. 1668-ban. 3) Mária Therézia kat. Rende, áll. 1757. 4) Sz. István Kir. Rende, áll. 1764-ben. 5) Leopold Kir. Rende, áll. 1808 ban. 6) Vaskorona Rende, megújíttatott 1815-ben. 7) Polgári kereszt, 1813-1814-re.

A' Tudományok terjesztésére nagy számmal vagynak tanító Intézetek; ú. m. 9 Universzitás: Bétsben, állíttatott 1365. Prágában, áll. 1348. Páviában, 1361. Páduában, 1228. Pesten, a' hova Budáról általvitetett 1788. Lembergben, 1784. Innsbruckban, 1672. Grétzben, 1586. Olmützban, megújíttatott 1827-ben. — Vagynak ezenkívül a' Birodalomban 24 Kath. kir. Akadémiák és Lyceumok, 11 Protestans Collegiumok és Lyceumok; 1 Unitarium Collegium; 20 Kath. és 1 Protest. Theologiai Tanító Intézet; 15 philosoph. tanító Intézet, 201 kath. 2 görög kath., 1 illírus, 25 protestáns Gymnasium, a' számos alsóbb Oskolai intézeteken kívül, mellyek ezerekre mennek.

A' szerentsés jósló.

Ama híres Doctor Argeusz, így szóll egykor Nagy Fridrikhez, kinek kedventze vólt: én egy Papot esmerek, a' ki jövendöl, 's mindég szerentsésen talál. „Szeretném látni," így felel a' mindent kötve hivő Király, 's tüstént parantsolatot ád, hogy mihelyt a' Próféta elérkezik, azonnal egy akasztó fára ítélt Katonát állítsanak strázsára szobája eleibe. — A' Pap el érkezik. „Tiszteletes úr tud jövendölni! így szóll a' Király, no 's mondja meg hát nekem: meddig él az a' strá'sa ki amott áll?" A' Pap megvisgálván a' katona artzvonásait, így szóll utóljára: „Felséges Uram! ez az ember igen késő vénségében hal meg." — Hahotára fakadva felel a' Király; „Tudja Jósló úr! Tiszt. Ur! hogy én ezen fő gazembert holnap felakasztatom." A' Pap nem állott el szavától. Eljön az akasztás napja. A' szerentsétlen már a' halál-fánál állott. Éppen ekkor tsörög el a' vesztő hely mellett egy hintó. A' Braunschweigi Hertzegné 's Amália Hertzeg Aszszony akarták Bátyokat váratlan látogatásokkal meglepni. „Hó! kiált a' Hertzeg Aszszony a' kotsiból, mi történik itt?" „Executio! Felséges Aszszonyom!" vólt a' felelet. „Mit vétett az az ember?" „Szökött." „Egy pár szempillantásig várakozzanak a' további parantsolatig; mi a' Királyhoz megyünk." — A' Hertzeg Aszszonyok Potsdámba érkeznek; szíves örömmel fogadja őket Fridrik. „Kedves Bátyánk! így szóll a' Hertzegné, míg majd többet beszéllnénk, egyet kérünk tőled. Te ezt megteheted — fogadd fel, — megtselekszed?" Olly érzékeny hangon vala ejtve a' kérés, hogy tzélját el nem hibázhatta. Megilletődve szóll a' Király: „No, 's mondjátok mi hát az?" „Mi könyörgünk, így szóll Amália, annak a' szegény katonának életéért, kit éppen most akarnak kivégezni." „'S még nem akasz-

tották fel?" kérdi az elbámult Király „Még nem." ... Mi volt mit tenni, ezen pillantatban megvitte egy gyors-követ a' pardont a' gonosztévőnek, — 's a' jövendölő Pap királyi módon megjutalmaztatódott. —

A' téglavető.

„Istenem! tsak két Hétig még
„Lenne illy Száraz idő!"
Ekképpen sohajtott az ég
Felé a' téglavető.
„De tzimbora! — meg szóllalt ott
Háta megett a' paraszt, —
„A' tsatsi essőt kiáltott
„Ma reggel, 's már mond meg azt,
„Hogy inkább Te szóllottál e'
„A' köz haszonra, vagy ő?"
Mellyre nyálát tsak el nyelé
'S nem szólltt a' téglavető. —

Kívánság.

A' Kandúr, ha repűlne, veréb nem volna sehol már;
Tsak ti, ha nyernétek; úgy mi maradna nekünk?

Hamis és igaz Bets.

(Herder után).

A' bőlts, 's hasznos ember jó Arany pénz neme,
Mindenik országban van betse, 's érdeme:
De rang, és hivatal, bőrre metszett remek,
Vidd ált a' határon, — 's tsak a' bőrt veszik meg.

Igazítás: XVI sz. a' 127 lev. végén,
e' helyett: *születése napjára*, olv. *neve napjára*.

Megfejtés: a' 17-dik Szám Fogház.

SOKFÉLE.

XIX szám Béts. Julius 6-dikán. 1832

Statistikai Jegyzetek.

BAJOR ORSZÁG, BAVÁRIA.

Monarchia Constitutióval.

I. Az Uralkodó Familia (Katholika valláson).

Királya: I LAJOS, született 1786-ban, Aug. 25-kén. Attya I Maximilián után kezdett uralkodni 1825-ben, Oct. 13-kán. Hitvese 1810-ólta Therézia, Szász-Altenburgi Printzaszszony, szül. 1792-ben.

Élő Magzataik.

1) Maximilián, Koronaörökös, szül. 1811-ben. 2) Mathilda, szül. 1813. 3) Otto, szül. 1815-ben. 4) Luitpold, sz. 1821-ben. 5) Adelgunda, sz. 1823-ban. 6) Hildegard, sz. 1825-ben. 7) Alexandra, sz. 1826-ban. 8) Adalbert, sz. 1828.

Testvérei a' Királynak: 1) Auguszta, özvegy Leuchtenbergi és Eichstädti (Boharnois Eugen) Hertzegné. 2) Karolina Auguszta, sz. 1792-ben Febr. 8-kán, Hitvese 1816 Oct. 29-dike ólta I FERENTZ Austriai Tsaszárnak és Királynak. 3) Károly, Lovasság Generalja.

Mostoha Testvérei: 4) és 5) Ersébet és Amalia, Ikrekek, sz. 1801-ben; az első Hitvese a' Burkus Koronaörökösnek, a' második. János Szász Kir. Hertzegnek. 6) és 7) Sófia és Mária, Ikrekek, sz. 1805-ben. Jan. 27-kén; az első Hitvese FERENTZ Ausztriai Fő Hertzegnek. 8) Ludovika, sz. 1808-ban, Hitvese Maximilián Bajor Hertzegnek.

Mostoha Annya: Karolina, Badeni Hertzegaszszony, özvegye I Maximilián Királynak 1825-olta.

II. A' Státus.

Az Ország 8 kerületre osztatik. Ezek öszvesen

1,477 □ mértf. kiterjedésű földet fognak el; mellyen 4,037,017 lakos vagyon. Nagyobb városai száma 230, mezővárosaié 351, helységei 's falui száma 15,120. Ház az egész országban van 615,408. A' familiák száma: 843,469.

Nagyobb és népesebb városai: München, 80,000 lakossal. Norimberga, 40,000 lak. Augsburg, 33,500 lak. Regensburg, 26,140 lak. Bamberg, 20,000 lak. Würzburg, 19,000 lak. Fürth, 16,735 lak. Ansbach, 16,375 lak. Baireuth, 13,985 lak. Erlanga, 11,580 lak. Paszszau, 10,300 lak. 's a' t.

Nemzetek: Németek vannak 3,641,631. Frantziák, 6,000. Zsidók 53,404.

Vallásokra nézve vannak: Katholikusok, 2,880,383. Protestánsok, 1,094,633. Zsidók, 53,404, más különbféle hitűek 4, 5 ezeren. — Az Országban 2 Kath. Érsek, és 6 Püspök vagyon, 2,773 Kath. és 1,174 Protest. Ekklésia. — Universitás (Egyetem) van Münchenben 1,847, Würzburgban 600, és Erlangában 413 tanúlóval. — Lyceum van 7, Gymnasium főbb és alsóbb 39; alsóbb oskolák 5,960.

Finantzia.

A' Status jövedelme: 1827-ben volt:		30,078,869 for.
— Költségei mentek - -		29,877,700 —
— Adóssága - - - - -		111,005,644 —

Hadi ereje.

Szárazon: a' béírt és kiállítható katonaság száma megyen 53,898 emberre; úgy mint gyalogsága 40,608, mellyből szolgálatban tsak 13,392 ember van; lovassága 9,216, szolgálatban tsak 1,920 ember; pattantyússága 4,074 ember. Azon esetre, ha a' Német szövetség háborúba elegyednék más Státussal, tartozik Bajorország a' Szövetségi 7 táborhoz 35,800 emberből álló sereget adni.

III. A' Státus törvényes alkotmánya.

Constitutióval Monarchiai Státus, melly e' szerént 1818-ban Május 26-kán alkattatott. A' Státus kormányozását a' Király viszi, a' Constitutió határozása szerént; de e' mellett a' Német Szövetség fenntartására megkívántató kötelességeket is tartozik telyesíti, mint annak törvényes tagja. Az országló Király mellett két kamarából álló Országgyűlése viseli a' Nemzet törvényhozó személyét. Mitsoda jussai légyenek ezen országgyűlési két Kamaráknak, azt a' Constitutio eredeti törvényes alaptételei határozták meg. A' Korona firól fira szálló, az első szülötteken, és ha férjfi maradék éppen nem volna, tsak akkor száll leány ágra.

IV. Vitézi Rendek.

A' külömbféle érdemek kijelelésére hét Rendjelek vannak Bajor Országban, ú. m. 1) Hubert Rende, állíttatott 1444-ben. 2) Sz. György Rende, eredetét veszi a' keresztes háborútól. 3) Max Jósef Érdem R. 4) Polgári Érdem R. 5) Mihály R. 6) Therésia R. Dámák számára. 7) Lajos R. azoknak, kik a' Státusnak 50 esztendeig szolgáltak.

BADENI NAGY HERTZEGSÉG.

I. A' Nagy Hertzegi Uralkodó Ház. (Protestans).

Mostani uralkodó Nagy Hertzeg: LEOPOLD, sz. 1790-ben. Hitvese: Sófia Wilhelmina, IV Gusztáv Svédország volt Királyának leánya. — Magzataik: a) Alexandrina, sz. 1820. b) Lajos, sz. 1824. c) Fridrik, sz. 1826. d) Lajos Wilhelm, sz. 1829.

II. A' Státus.

Ezen Nagy-Hertzegségnek kiterjedése 279 □ mértföldnyi földet foglal el, ésígy 79 □ mértföldel nagyobb mint Bihar Vármegye. Lakosai számát 1,187,940 emberre teszik. Van benne 110 város 33 mezőváros;

1,731 falu, és 154,710 ház. — Népesebb városai: Mannheim, 20,600 lakossal; Carlsruhe, 19,734 lak.; Freyburg, 13,080 lak.; Heidelberga, 12,817 lak.; 's a't.

Nemzetek benne: Németek 1,168,459. Zsidók 18,981-en; Frantziák (Hugonották) 500.

Vallásbeli külömbségekre nézve, vannak: Katholikusok, 801,825. Protestansok, 365,707. Zsidók, 18,981. Mennoniták, 1,427. — Universzitás van Heidelbergában, 752, és Freiburgban, 647 tanulóval.

Finantziája.

A' Státus jövedelme 1830-ban - 9,832,200 for.
— költsége - - - - 9,752,485 —
— adóssága 1829-ben - - 15,541,500 —

Hadi ereje.

Kiállítható katonasága: 11,566 ember. A' Német Szövetséghez tartozik adni had idején: 10,000 embert.

III. A' Státus törvényes alkotmánya.

Constitutioval Monarchiai Státus, melly 1818-ban alkattatott. A' Királynak meghatározott hatalmát, a' Nemzet törvényhozó személyében két Kamara pótolja ki. — Az országlás firól fira száll férjfiúi ágon, 's ha ez nem volna, által megy leány ágra.

IV. Vitézi 's Érdem Rendei.

1) Hívség Rende, állíttatott 1715-ban. 2) Hadi érdem R. 3) Zähringi Oroszlán R.

G R E Y.

Az Ujságlevelek Olvasójának figyelmét több évek óta nagy mértékben magára vonta Grey hatásköre, 's parlamenti vitatási által; 's ezért kedves lészen, reményleni lehet mindenki előtt, ha a' közjónak szentelt életének nevezetesb napjait röviden érintjük. Született 1764 Londonban, oskolai pályáját Cambridgeben vé-

gezvén útazni ment esméreteinek nevelése 's tapasztalás kedvéért. Attya Generál volt, 's vitézségének, 's jeles haditudományának Amerikában, 's Indiában kitünő jeleit adván, Viscount Howick, 's Earl (Gróf) Greynek neveztetett. Familiájának, mellynek birtoki Northumberlandban fekszenek, közbenjárására útazási után parlamenti taggá lett az ifjú Grey. Szellemi tehetségei 's utól nem ért ékesszólása tsak hamar híressé tevék, 's szoros összeköttetésbe hozák az ismeretes Foxxal, Scheridannal, 's Lambtonnal. Igy lett leghatalmasb ellenese Pittnek, 's az akkori Ministeriumnak. Ellenzette a' háborút Frantzia Országgal, sürgette Irlandnak összekaptsolását Angliával, valamint a' parlamenti reformot is a' legnagyobb hathatósággal. 1800 tüzzel védte barátját Wilberforcet Pitt ellen; 1801-ben kikelt azon háboru ellen, melly Dániával 's Svéd Országgal viseltetett, védvén erősen a' Neutralitás jógait, a' miért tiszteletére a' Stockholmi kereskedők emlékpénzt veretének. Midőn Fox lőn Ministerré ő a' Cabinetbe lépett 's nemes-lelkű törekedésinek tárgyává az emberiség legszentebb ügyét tette — a' rabszolgákkal való kereskedésnek eltörlését. Fox halála után 1806 ő emeltetett helyébe, de a' Ministerium hamar meghasonlott; Fox baráti óhajták a' békét, Lord Grenville pártja Frantzia Ország ellen megengesztelhetetlen gyűlölettel viseltetvén, kiváná a' háború folytatását. 'S minthogy még ezen felül a' Catholicusok részére hajlott a' Ministerium, elbótsátá a' Király. Ez ólta viszsza vonva élt ugyan, de mindenkor az Oppositióhoz ragaszkodott, 's lelkes beszédeiben mindég nyilván kijelenté elégedetlenségét azon politicai szövevényekkel (intrigue), mellyek Portugalia, 's Spanyol Ország ügyében szövettek, valamint az 1813—1815 Frantzia háború miatt. A' Catholicusok emancipatió-

jának legnagyobb elömozditója vala, egyenessége, tántoríthatatlan igazságszeretete mindenkor ditsértetett. 1831 megbukott a' Watterlooi hös Ministeriuma, 's Grey választatott Ministerelölülöve. Mint hartzolt most a' reformbill ügye mellett, mint diadalmaskodott az ellenfélieken tudva van. Ezen kevésből is kitetsző hogy Grey a' legritkább lelkek, 's a' jelenkor rendkivüli nagy férjfiainak egyike, ki teljes életében characteréhez hív egy úton változatlanúl maradt, korának, 's helyheztetésének ezernyi viszontagsági mellett. — Hitese legjobb barátjának Posonbynak testvére; gyermeke sok van.

H. M.

Nem utolsó állat a' nyúl!

„Sokszor vész fenyegeti a' Legnagyobbat, a' Legkissebbtől, az oroszlán már sokszor eledele lön a' legkissebb madaraknak, 's a' vasat is megemészti a' ro'sda.“ — Igy inté egykor a' nagy világhódítót, Sándort, egy bölts Szittya. De hogy egy nyúl egy nagy világszerte híres várost bévehet, azt nem mondá az elmés Szittya, 's mégis megbizonyitá a' Történet, hogy illyes is elő adhatja magát.

896 ban felzendült Formosus Pápa ellen a' már akkor is szabadékos rendezkedésre törekedő Olaszság. Formosus nem képes elnyomni a' lázadást, bajos körülményei közt Arnulf Tsászárhoz folyamodik, 's a' legketsegtetőbb igéretek mellett segédet kér tőle. Arnulf rögtön enged kérésének 's győzedelmes hadaival bétsap a' felháborodott Országba, megtördeli a' Szabadság védlőit, 's tsak hamar Róma előtt terem táborával. Egy napon katonái közzül némellyek egy nyúlat hajtottak fel, ez a' város felé veszi útját, 's a' katonák irtóztató kiáltással ömlenek utánna, 's íme! az egykori

világrendítők, a' Rómaiak megrémülve hemberegnek le a' falakról, 's az ellenséges vadászok mint győztesek másznak fel 's elfoglalják a' Várost.

A' telegráfi közlés gyorsasága. Párisből Calaisig 27 telegráf 3 minutum alatt közli a' híreket; Lilléből Párisig 22 telegráf 2 minutum alatt; Strassburgból Párisig 46 telegráf 6 1/2 minut. alatt; Lyonból Párisig 50 telegráf 8 minut. alatt.

Pfisterer a Feierstundenben 1832 Junius 25-én ezt közli Magyar Országról: „*Boszorkányok vizsgálatja.* 1728 Szegeden M. O. törvényes boszorkányi vizsgálat tartatott; némelly boszorkányok úgy úsztak a' Tisza felett mint a' dugókérgű tserfa, 's egy nagy izmos, vastag aszszony nem nyomott többet másfél latnál! Elegendő okok, hogy mindnyájan Június 23-kán megégettettek!" Mitsuda koholmány! — Ez a' szó „mitsoda" kétség kivűl e' két szóból ered *mi* és tsuda, és tsak a' könnyebb kimondás változtatta mitsodává, de itt jobb a' mitsuda.

Meissenben egy könyv jelent meg e' tzim alatt: Ungarische Paprika, Anekdoten Schatz (Anekdoták a' Magyarokról, mindenütt Magyar játsza a' szerepet) irta Bolon Mischko. Ezt a' Lipcsei reggeli Ujság azzal a' hozzátétellel hírdeti, hogy sok disznó vagyon benne — de nem kell tsudálni, mert a' szerző tsak azoknak öszveszedéséhez értett, az országban.

Stuttgartban most Hoffmannnál illy tzímű munká jelen meg: *Pantheon* ausgezeichneter Erzähler 24 kötet ezekben Magyarból fordított elbeszélések is találtatnak.

Oskolai gépely.

Amerikában, a' mint írják, egy gépely (machina) készült nem rég, melly gőz által jó mozgásba, 's nemtsak fűti az oskolát, hanem a' tanulók büntetésére is használtatik.

A' Duna.

Sonett.

Ősz habjaid morajjal ömlenek,
Idő mohát sebess erőd kiállja:
Midőn kiront dühös kebled dagálya,
Sok szőke lányid tájt rettentenek.

Hullámaid határt nem érzenek:
Ditső te pályád ó Folyók Királya!
Tanúja Szittya fénynek, és birája
Valál, 's leendsz egy ízbe' véginek.

Haladj szelíden, és ha majd ered
A' hívtelen Törökhatárhoz ér el,
Mond: *Nemzetét Etelnek* esmered:

Amaz himezte árkod ősi vérrel,
E' — Lelke nem merült, 's egy napba' ez
Ha nem lett is veled, de egybe' vesz.

Vitéz Ignátz.

Rejtett szám.

Egy sor szám, — czeret 's több százakat teszen;
De öszveadván tsak tizenhárom leszen.

Óh gyászos esztendő! melly többet vittél el,
Mint a' mennyi Magyar Mohátsnál esett el!!

Rejtett szó.

Hajdani ritka Vezér vala hős Eleink idejében,
Fosztva utólsótól Béla magyarja lehet.

F. B. Gyöngyösön.

SOKFÉLE.

XX szám Béts. Julius 10-dikén. 1832

Statistikai Jegyzetek.

SZÁSZ ORSZÁG, SZAXONIA.

I. Az Uralkodó Familia (Katholika valláson).

Királya: I. ANTAL, született 1755-ben, Dec. 27-kén. Báttya Fridrik August halála után kezdett uralkodni 1827-ben. Másodszori házasságra lépett Mária Therésia Austr. Fő Hertzegaszszonnyal 1767-ben, ki megholt 1827-ben. Magzatai nintsenek.

Segéd Uralkodó: FRIDRIK AUGUSZT, 1830-dik olta; a' midőn Attya Maximilián a' koronáról lemondott.

A' Királynak élő Testvérei 1) Amália, sz. 1757-ben, özvegy Pfalz-Zweybrückeni Hertzegné. 2) Maximilián, sz. 1759-ben; első Hitvese volt Karolina, Pármai Hertzegaszszony, † 1804; második Mária Ludovika Luccai Hertzegaszszony sz. 1802-ben. — Magzatai, az első házass. a) Amália, sz. 1794. b) Mária, sz. 1796, özvegy Toskánai Nagyhertzegné. c) Fridrik, mostani Segéd Uralkodó, sz. 1797; ennek Hitvese volt Karolina, Austriai Fő Hertzegaszszony † 1832-ben. d) Anna, sz. 1799, a' Toskánai Nagyhertzegnek Hitvese. e) János, sz. 1801, Hitvese 1822-olta Amalia, Bajor Kir. Hertzegaszszony.

II. A' Státus.

Öt kerületre osztatik. Ezeknek kiterjedése 271 □ mértf. foglal el; mellyen 145 város; 57 mezőváros, 3,193 falu van, 1,414,528 lakosokkal.

Nagyobb és népesebb városai: Dresda, 57,000; Lipsia, 40,500. Chemnitz, 16,000. Freiberg, 12,000 lakosokkal.

Nemzeti különbség szerént vagynak, Németek 1,364,000; Szlávok és Vendusok, 34,000; Zsidók, 2,000.

Vallásbeli különbségre nézve. Ágostai Hitvallásúak vagynak 1,348,100. Rom. Katholikosok, 48,000. Görög e' Kathol. 100. Herrenhuterek, 1,600. Reform. 300. Zsidók, 2,000.

Tanító Intézetek: Egyetem vagyis Universzitás van Lipsiában (Liptsében), 1,360 tanúlóval; Gymnasium 15; Olkolai Tanitókat formáló Szeminarium 2 's a' t.

Finantzia.

A' Státus jövedelme mintegy - 11,000,000 for.
— adóssága - - - - - 32,330,256 —

Hadi ereje.

Szárazon: 13,307 fegyverviselő. A' Német Szövetséghez, ha szüksége lenne arra had idején, állít 12,000 emberből álló sereget.

III. A' Státus törvényes alkotmánya.

Monárchiai kormányozás; melly úgy van elintézve, hogy a' Szász földön és Lausitzban a' Nemesi Státusoknak az országos törvények szabásában és az adó mennyiségének meghatározásában szavok van. — A' korona, az Albert líneáján firól fira száll; ha pedig a' férjfi ág kihalna, akkor Szászországra nézve, a' korona a' Weimári Hertzegi Házra menne által.

IV. Vitézi Rendek.

1) Szász korona Rende, mint Udvari megtiszteltetés Rende. 2) Henrik Vitézi R. 3) Polgári Keresztrend.

AMÉRIKA.

A' földnek negyedik részét Amérikát, az Európaiak Cólon segítsége által 1492 ben találták fel. Részeit ezen időtől fogva egymásután időről időre keresték és fedezték fel, így p. o. Braziliát 1500-ban Cabral. Mindenütt vadságra, vagy sivatag pusztaságra lehetett

tsak találni. Háromszáz egynehány esztendő lefolyása alatt igen sokat változott ugyan Amérika, polgárosodását tekintve, 's kétség kivül még többre mehettek volna ennyi idő olta; de az Európaiak kereskedésbeli intereszszéjek nem volt kedvező a' cultura előmenténének. Némelly Státusai a' föld ezen részének álmélkodásra méltó előmenetelt tettek a' polgárosodásban és a' kormányozás tökéletesítésében, mint p. o. az éjszaki Amérikai egyesült Státusok jelen állapotja mutatja; más több tartományok küzdenek még igazgatási alkotmányjok megalapításával.

Amérika polgárosodási állapotját 1830-ban, az itt következő rövid rajzolat, általjában szemünk eleibe állítja:

Amérika.	nagysága □ mértf.	népessége.	fegyveres népe.	tengeri ereje, hajó.
A. Belföldi státusok.				
1. Araukania	4,703	450,000	45,000	—
2. Bolivia	15,000	1,200,000	30,000	—
3. Brasilia	129,295	5,130,458	50,000	116
4. Chili	3,348	602,000	29,200	12
5. Colombia	57,306	3,000,000	92,866	80
6. Hayti	1,385	935,335	113,300	6
7. Mexico	76,211	8,000,000	64,790	23
8. Középamérika	9,601	2,000,000	22,000	—
9. Éjsz. Amérika	113,802	12,700,000	906,000 *)	54
10. Paraguay	6,913	600,000	38,000	4
11. Peru	24,461	1,563,000	20,000	6

*) A' fegyveres nép száma mindenütt úgy van véve, hogy a' polgári Katonaság is oda van számlálva. Igy, p. o. az éjsz. Amérikai Státusok tsak 6,000 zsoldos katonaságot tartanak; de ezeken kivül minden polgár katona had idején.

Amérika.	nagysága □mértf.	népessége.	fegyveres népe.	tengeri ereje, hajó.
A. Belföldi státusok.				
12. Plata	51,834	2,381,900	29,740	24
13. Uruguay	10,565	175,000	10,000	—
B. Vadságban élök Tartom.				
I. Patagonok	20,816	150,000	— —	—
II. Mosikó partiak	5,896	300,000	— —	—
C. Európai Gyarmatok.				
1. Brittusoké	16,576	1,770,728	66,698	—
2. Frantziáké	5,901	223,580	6,600	—
3. Hollandusoké	725	74,508	5,000	—
4. Oroszoké	23,125	50,000	300	—
5. Svékusoké	1	8,210	800	—
6. Dánusoké	8	46,290	2,400	—
7. Spanyoloké	2,746	1,163,980	25,000	—
D. Független.				
Indusok	95,663	1,200,000	— —	—

E' szerént egész Amérika kiterjedése 675,886 □ mértf. foglal el, mellyen 43,662.627 ember lakik. Ezek közül Európaiak ott úgy nevezett fejérek, és elegyedettek Creolok vannak 15,726,566. Indusok, szabadok, rézszínűk, 19,571,548. Négerek és Mestitzrabszolgák 7,424,699.

Afrikai útazás.

Az Anglus módnélkül szeret útazni, idegen országokat járni, kivált ha reményli, hogy valahol új kereskedésre útat nyithat, vagy valami újat fedezhet fel a' természetben. A' honnan sok költséget fordít az útazók segítésére is, kivált ha azok új felfedezések végett ad-

ják magokat útazásra. E' végre társaságokat állítottak, mellyeknek tzéljok a' föld öt részébe felfedezések végett útazni kívánókat pénzel segítni. Napkelek Indiában már elérték tzéljokat, a' hol nagy birtokokat szereztek 's kereskedések virágzik. Amérikában nem voltak olly szerentsések, mivel az éjszak-amérikai Státusok az Anglus kormányt lerázván, szövetséges szabad köztársaságot állítottak magok között. Új Austráliában is megfészkelték magokat. Afrikában bírnak már 5.566 □ mértf. kiterjedésű földet; de ennek belső részébe, minden igyekezetek után sem tudtak még eddig foglalni és gyarmatokat telepítni. Az Áfrikai népek durva vadsága, és a' heves éghajlat nem engedi hogy kereskedéseket ott kiterjeszthessék. Mindazáltal nem szűnnek meg útazókat küldözni, kik által Afrika belső részei tartományinak, folyóvizeinek, népeinek, 's a' t. esméretére eljuthassanak. Legközelebb *Lander* két testvérek Áfrikai útazásoknak leírása jött ki Londonban, mellyben sok nevezetes felfedezéseket olvashatni. A' Liverpooli kereskedők újra viszszaküldik az egyik Landert Afrikába, és számára gőzhajót fogadtak, hogy annál sebesebben utazhasson.

A' társaság azt bízta Landerre, hogy a' Níger folyóvizén menjen fel felé a' meddig tsak lehet és tanulja ki, mivel lehetne annak partjain kereskedést indítni; az ánglus kormányszék pedig azt kívánja Landertől, hogy a' Níger vizéről utját Tombuktuba vegye, 's onnan viszszatérvén a' gőz hajón azonnal haza menjen. — Így boldogúl a' nemzet kereskedésében, midőn a' kormányszék sem mulat el semmit, hogy azt virágoztassa.

Lander útazása leírásának első részéből közlünk itt, némelly apróságokat. „Bussa városáig elhatván, elmentünk, az itteni ország Szultánjához, kiről

már hallottuk, hogy leghatalmasabb nyugoti Afrikában, úgy mint Burnu az éjszaki részen. Leraktuk ajándékainkat, a' Király és Királyné lábaihoz. Mind ketten teljes örömöket mutatták azokon, kivált az első nem tudta köszönetét és tsudálkozását eléggé kifejezni. Egy pár ezüst karkötő, egy pipa és egy tükör leginkább magokra vonták a' Király figyelmét, 's az utolsóba fél óráig mind untalan tekintgetett. Eltávozván a' Királytól alig értunk haza, már hozzánk küldött egy követet, jelentvén általa, hogy mivel ő (a' Király) mesterségére nézve Szabó, igen jó neven venné, 's megköszönné, ha egy kevés tzérnát 's egynehány varrótőt küldenénk neki."

„Fővárosa és lakkelye a' hatalmas Szultán országának Bussa, e' mellett foly el a' Níger vagy Quorra folyóvize. Első gondunk és legnagyobb vágyásunk volt, a' Királynál tett udvarlásunk után, a' híres Níger vizét látni. Várakozásunkban nagyon megtsalatkoztunk, mert itt a' Nígernek alig van egy hajtásnyi szélessége. Fekete kőszirtek nyúlnak fel a' közepéből. Egy kőszirtre felmásztunk 's onnan láttuk azt a' helyet, a' hol Mungó Park és társai szerentsétlenül elvesztek. Be sok mérész útazó, mondánk, lett már ezen titkos eredetű folyóvíznek áldozatjává."

„Bussából útunkat Jaurie-be vettük, a' hol a' Szultán, mint igazi politikus, ott tartóztatásunkra mindent elkövetett, 's még igen nevetséges eszközöket is elővett. Megengedvén, hogy udvarlására mehessünk, előre megtanítottak bennünket, mit kellessék szóllanunk. E' szerént tudtára adánk elsőben, hogy a' mi fejedelmünk az ő világszerte esmeretes hírét, nevét, és nagy hatalmát hallván és tsudálván, kíván általunk egéssége 's famíliája hogy létéről tudósíttatni, egy illy fényes eredetű Szultánról tudnillik, kinek nagyságát

búgják mindenfelé Afrika Elefántjai, erejét ordítják a' kösziklák barlangjaiból kiindúló oroszlánok, hatalmát bömbölik a' rengeteg erdők vad bikáji, 's a' t. — Ajándékinkat lábaihoz lerakván, eltávoztunk. Ő is általadatott nekünk egynehány Strutz tollat, mellyek a' mint mondák, élő Strutzból tépettek ki, és minthogy még többel is kívánná Királyunkat megajándékozni, tudván hogy azok nagyon kedvesek lesznek előtte, e' végre múlatnunk kell itten, míg a' megtépett Strutznak tollai kinőnek; mert minden tollától, hideg lévén ezen országban (a' hol a' hévséget alig állhatni), nem lehet a' szegény állatot megfosztani. Hogy pedig annál hamarább kinőjenek tollai 12 font vajat kell venni, mellyel a' madár kopasz testét kenegessék. Midőn továbbat tőlünk portékákat vásároltatott a' 12 font vaj árát kifogta a' vett portékák árrából, azt izenvén, hogy ő azt a' maga erszényéből nem fizetheti. — Tudtunkra adatta végre a' Szultán, hogy bútsúzó udvarlására hozzá elmehetünk. Ezt tüstént telyesíténk. Itt leírjuk az audientzia száláját. Bevezetteténk egy setét, alatsony, Kalyibába, mellyben a' nagy Szultán tsak a' nagyobb rangú vendégeit szokta fogadni. Az audientzia alatt fijai, leányi mind meztelenen 's rakással jártak a' szálán keresztűl, úgy az udvari inasok is italokkal töltött motskos lopótökökkel. A' szála rakva volt belől fetskefészekkel, 's a' repkedő fetskék kedvekre étették tsivogó fijaikat. A' Szultán egy kopott színe hagyott damaszt selyemmel bevont díványon űlt 's pipázott. Öltözete szennyes, mint a' szálája is szeméttel telyes. Szüntelen hogy léte felől kelle tudakozódnunk. Legfőbb kérése a' Szultánnak hozzánk a' volt, hogy lándsáink közűl egyet adjunk neki, 's azért egy lopőtököt ígért, mézzel megtöltve. Alig értünk innen szállásunkra, rajtunk jöttek a' Szultán leányai 's attyafiai butsúzni, és

apróságokat venni, 's alkudozásaikkal annyira terheltek bennünket, hogy utoljára, minden tzeremónia nélkül kéntelenek voltunk őket szobánkból kihajtani 's a' t.“

Az Álom. (Traum).

Sonett.

Rezegve tűn el ott a' nap sugár,
Közelgni érzem Égi Ídeálom —
Zajos kinok köztt nyugtomat találom,
'S ölébe Hőlgyem hattyu karja zár.

Szűk ágyom énnekem ki nyílt határ:
Repülj felém ketseddel édes Álom!
Te lepj meg akkor is, midőn halálom
Szelíden int, 's hideg gödrébe vár.

Boritsd szememre gyenge fátyolod!
Zsibbazd érzékim altató szerekkel,
Hagyd! álljon őrt felettem Angyalod.

Ne hogy, világot el felejtve reggel
Irígy szemek felém lopódzanak,
'S ez egy malaszttol is meg fosszanak.

V. I.

Megfejtés: a' 19-dik Szám. Rejtett szám: 1831.
— — — Rejtett szó: Kund.

* * *

A' Magyar Kurir tisztelt új Olvasóinak ezen kérdésekre:

Meg lehet e' a' Sokfélének eddig kijött Számjait elejétől fogva kapni, mi módon, és mi árron? — Feleletül szolgál:

Igenis: Postán, az Újsággal együtt, posta pénzel egyült az 1-sső Kötet árra, (I — XVII-dik Számig) 1 for. 20 kr. C. P.

SOKFÉLE.

XXI szám Béts. Julius 13-dikán. 1832

EURÓPAI STÁTUSOK;

nagyságok, népszámok, hadi erjek.

Státus neve.	nagysága □ mértf.	népszáma.	hadi ereje b. i. *)	
			szárazon.	víz. haj.
1. Anhalt Bernburg	15	38,900	370	—
2. — Deszszau	16	59,720	529	—
3. — Köthen	15	35,610	324	—
4. Austria	12,151	32,500,000	271,404	31
5. Baden	279	1,153,144	11,566	—
6. Bavária	1,477	4,037,017	53,898	—
7. Bentink	1	2,900	—	—
8. Braunschweig	70	244,200	2,432	—
9. Bréma v.	3	52,000	385	—
10. N. Britannia	5,556	22,297,621	90,519	610
11. Burkus O.	5,054	12,778,403	165,000	—
12. Dánia	2,465	2,058,000	38,819	97
13. Egyházi St.	811	2,483,940	9,100	6
14. Frankfurt v.	4	54,000	475	—
15. Frantziá O.	10,086	32,052,545	280,000	280
16. Görög St.	?	550,000	2,580	20
17. Hamburg v.	7	150,000	2,596	—
18. Hannovera	695	1,582,574	12,940	—
19. Haszszia	185	718,900	8,421	—
20. — Homburg	7	21,564	200	—
21. Helvéczia	696	2,037,030	—**)	—
22. Hohenzoll. Hech.	5	21,000	145	—

*) b. i. az az: békesség idején, zsoldos katonaság.

**) Minden katona, a' had idején 33,578.

Státus neve.	nagysága □mértf.	népszáma.	hadi ereje b. i.	
			szárazon.	víz. haj.
23. Hohenzoll.Sigmar.	18	40,000	370	—
24. Hollandia *)	1,196	6,977,500	43,297	93
25. Jónia	47	175,398	1,600	—
26. Krakkó v.	21	140,000	—	—
27. Kurhaszszia	208	602,700	9,859	—
28. Lichtenstein	2	5,800	55	—
29. Lippe-Detmold	20	76,718	690	—
30. Lucca	19	145,000	800	3
31. Lübeck	6	46,503	406	—
32. San Marino	1	7,000	—	—
33. Meklenb. Sverin	228	441,164	3,137	—
34. — Strelitz	36	97,343	742	—
35. Modéna	98	379,000	1,860	—
36. Naszszau	82	348,006	2,000	—
37. Oldenburg	116	248,198	2,177	—
38. Orosz O.	66,718	41,990,000	600,000	406
39. Párma	103	437,400	1,320	—
40. Portugallia	1,172	3,782,550	40,000	23
41. Reusz Idősb ág.	6	24,100	206	—
42. — Ifj. ág.	21	57,690	538	—
43. Szász Or.	271	1,400,100	13,307	—
44. — Altenburg	23	109,493	982	—
45. — Coburg	48	153,000	1,366	—
46. — Meiningen	41	129,589	1,150	—
47. — Weimár	66	228,162	2,164	—
48. Schauenburg Lippe	9	25,600	240	—
49. Schwarzb.Rudolst.	19	56,985	539	—
50. — Sondersh.	16	48,106	451	—

*) Míg együtt volt Belgiummal. Most Belgaország elvált tőle, de még nints tisztában ennek állapotja.

Státus neve.	nagysága □ mértf.	népszáma.	hadi ereje b. i. szárazon.	víz. haj.
51. Spanyol Or.	8,496	13,651,172	46,000	124
52. Svéd. Orsz.	13,734	3,878,700	45,201	—
53. Szárdinia	1,363	4,167,377	28,000	8
54. Két Szitzilia	1,947	7,517,054	28,436	12
55. Toskána	395	1,300,530	3,000	—
56. Török Orsz.	9,602	9,393,000	80,000	80
57. Waldek	21	54,000	518	—
58. Würtemberg	359	1,535,403	4,906	—
Összvesen:	147,049	215,052,685	1,909,175	1,803

Idő-szesz. (Zeitgeist).

Párisból. Hajdan nem volt szabad a' Zsidóknak ezen szent *tetragrammatont* Jehova (יהוה), mint a' legfőbb Szentség nevezetét, kimondani. Most pedig, — de egészen más okból, — az „Isten" nevet irtóznak Frantzia országban említeni. Még a' Journal-ok 's mindennapi Újságlevelek is őrizkednek ezen szót előhozni. Midőn a' cholera Párisban kiütött 's eleinte olly nagy réműlésbe ejtette a' népet, valamelly esmeretes talentomú fiatal Szerző irt egy rövid értekezést, a' felől, mit kellessék ezen szomorú környyűlállások között tenni, intvén e' mellett mindeneket az Istenben és az Isteni gondviselésben való telyes bizodalomra, — 's ezen irományát a' Journal de Debats-ba be akarta iktattatni, minthogy ezen Újságnak segéd írótagja volt. De a' Debats szerkeztetője viszsza adta neki az írást, mondván: „az Úr munkája igen derék, mi azt egészen helybehagyjuk; de nem merjük Ujságunkba felvenni, ne hogy ennek kárt tegyen, mert bennünket bigót oknak 's Kapuczinusoknak tartaná-

nak.“ Ez a' Párisi Journal „a' Protestáns“ a' 30-dik számú ívében, Cuvier (a' ki Protestans volt) temetési tisztességének leírása közben megjegyzi, hogy minekutánna sírjánál Marron és Göpp Predikátorok halotti predikátziójikat végezték, még 8-tzan tartottak felette gyász-Beszédeket, azok közül, kik Cuvier-nek a' Nemzeti Intézetben hivatalos társai valának, 's ezeknek hárma, ú. m. Villemain, Dumeril, és Geoffroy St. Hilaire, még az „Isten“ nevét is előhozták Beszédeikben.

A' pálmafa jobbúlása.

A' pálmafa, mint bizonyítják az arabs írók, épen olly makats, 's szeszéles (launig) mint szép. Különös az a' mód, melly által termékenyebbé akarják tenni. Ha valamelly pálmafa nem akar gyümöltsöt hozni, így ír egy arabs író, akkor meglátogatja gazdája egy fejszével (fejzővel) 's barátjával, kivel hangos szóval így kezd beszélni: „Minthogy ezen haszontalan fa épen nem hoz gyümöltsöt teljes szándékom őt kivágni.“ — „De Kedves bátyám ne tedd ezt,“ úgy mond barátja, „gondold meg mit tsinálsz, javaslom hagyd meg, én azt mondom, hogy még az idén megjobbúl.“ — „Nem, nem el vagyok tökélve, hogy kivágom, mivel tudom hogy nem lesz belőle semmi! Ezen szavakkal közelebb megy a' fához, 's kétszer vagy háromszor belevág.“ „Kérlek,“ „így szól ismét hozzá a' fának ügyvédje,“ nézd tsak, milly gyönyörű, milly szép, irgalmazz néki tsak egy kis időre, ha ezután nem lesz rajta semmi, akkor nem banom tedd vele azt, a' mi tetszik. Most mintha még volna engesztelve, eltávozik a' fától, 's haza megy a' nélkül, hogy továbbá bántaná. A' megrémült pálmafára, így folytatja tovább írónk értekezését, igen is hatnak a' fenyegetések 's vágások, mert

nem sokára kétszeresen fizet a' legszebb gyümöltsel. (Cresthom. Arab.).

A' török mu'sika.

A' török tábori mu'sika, mint tudva vagyon sípok, tzimbalmok, tsinellek, trombiták, sok apró, 's egy nagy tatár hadi dobból áll. Allegoriai értelmét így magyarázzák magok a' Törökök. A' Tutti így szól: pascha gelür, pascha gelür, azaz, a' basa jő, a' basa jő; a' síp azt kérdi: neister? neister? mit akar, mit akar? A' tsinellek azt felelik: akdsche, akdsche! Pénzt, pénzt! erre a' trombita: nereden? nereden? honnan? honnan? 's végtére a' zúgó dob: bundan schundan, bundan schundan! innen, onnan! innen onnan! (Geschichte des Osman'schen Reiches von Jos. von Hammer. Bd. VII.).

A' Berlini tudós Akadémia Vice-Praesidensének instructiója, 1732-ben.

Ezen instructióban a' következő hely nevezetes: Ambár annyira jöttünk már, hogy az éjjeli kísértetek, boszorkányok, 's kóborló lelkek tsak ritkán mutatkozhatnak; mégis jól tudja Gróf Stein Vice-Praesidens, hogy boszorkány, hegyi emberke, sárkány gyermek, ludvértz, tüzesember, hableány, megátkozott ember, 's több illy sátánfajzat igen is sok van, kiváltkép a' motsárokban, tavakban, barlangokban, 's más helyeken, mellyeken, 's mellyek mellett kárt tesznek, azért Gróf Stein mindennel azon fog lenni, hogy a' mennyire lehet kiirtsa. Ha el is foghat, mind egyért 6 tallér fizettetik néki. (Dr. Fr. Cremer, zur Geschichte Frid. Wilhelms I. und Fridrich II. Königs von Preussen).

A' Sárga szín dítsérete.

Minden szín közt, már nem de nem
Magamnak kell emlitenem?
Hogy én Sárga Szín úgy lelem,
Én vagyok a' Fejedelem!

Kék piros Zöld színetekkel
Szín-vitatók üljetek el;
Mert ha fejem felemelem,
Az enyim a' győzödelem.

Tsak hitvány múlandó mázok
Ezek ott hol én pompázok;
Festékeikből kimúlnak,
'S elébb utóbb megsárgúlnak.

A' Sárgaságnak hódol a'
Kék Nefelejts kék Viola,
Piros Pipats 's Ró'sa Levél,
Végre tsak sárgává levél!

A' zöld berek télen sárga
Levelek között sovárga;
Sárga köntösét viselő
Az Ág mikor hideg lelé.

Hát veres kék zöld színeddel
Színeskedő mit kérkedel?
Olly betse nints semmi színnek
Mint a' Sárga Körmöszinek.

Körmötz-Bánya' sárga lyánya,
Az egész világ bálványa,
Sok imádói valának
Már e' kis pengő Sárgának!

Királyi fön 's homlokon a'
Tzímer az arany Korona
'S téged óh nagy kints a' Haza
Lám vérrel is oltalmaza. —

Azomba' finnyás ínyednek
Egy színek sem kedveskednek,
Sem kék, sem zöld ollyan drága
Ételekkel, mint a' sárga.

Sárga tzukros sárga Dinnye,
Nyálzik rád kedvellöd' inye;
Óh Tzitrom 's Narants Ligetek,
Ti melly szép sárgák lehettek!

A' gyümöltsök kelletlenek,
Mig éretlen zöldellenek
'S a' zöld fák sárga körtvélyek
Alatt lehetnek kevélyek.

Nints Szőlődnek olly kelleme,
Míg haragosan néz szeme;
'S jó ízűn tsipegeted-be
Ha sárgán mosolyg szemedbe.

A' terített 's rakott asztal
Elsőbb is sárgán vígasztal;
Leves az első ételed
'S díszét Sáfránnyal neveled.

Nézd! mindennapi kenyered'
Tsak a' sárga Szintől nyered;
A' sárga arany kalásznak
Magvát keverik, kovásznak.

A' legjobb bornak itala
Még mindég tsak sárga vala;
Neszmely', Tokaj', 's Ruszt' nektárja
Szeretőit sárgán várja.

A' Szín méznél mi édesebb?
A' tölt lépnél mi jelesebb?
'S a' kis bogár' nagy munkája
Mind ezt sárgára formálja.

De tán így szólsz? nem tetszhetem
Ha képedet festegetem;
Óh nem ülök én hijába
Az artz' hiú vonásába!

A' sárga mértékletlennek
A' tükörben megjelenek;
'S vétkét komoly tekintetem
Által meg-megfenyegetem.

Az Erköltsnek hát használok
Mikor az artzon sárgállok;
'S óh ezért a' nagy Istennek
Is, festékeim tetszenek;

Mert a' Halandót sárgára
Festeti-be utóljára,
'S kit kit magához Ő mennybe
Sárga alakban viszen-be. —

Veres, kék, és zöld színekkel
Mázolók hát üljetek-el;
Mert lám Embernek Istennek
Sárga festékim tetszenek. —

Sörös István,
Posonyban.

Rejtett szó.

Egy tag vagyok, 's palotákban van többnyire lakásom,
Hol arany között mindenekre lenézni ó szokásom;
De ha néha köz hajlékban magamat megalázom,
Ék nélkül, 's néha meztelen állok ott, 's még se fázom:
Fordítva használja minden ember az én mívemet;
Fej nélkül, haj be szerentsés, a' ki érez engemet.

SOKFÉLE.

XXII szám Béts. Julius 17-dikén. 1832

ÁZSIAI BIRODALMAK.

Az Ázsiai Birodalmak, Országok, Tartományok és Szigetek 's a' t. nagyságok, népességek és hadi erejek.

Ország, 's a' t. neve.	nagysága □ mértf.	népszáma.	hadi ereje, szárazon.
A. Szárazföld.			
1. Afghanistan	12,048	7,800,000	129,000
ennek tartományi:			
a. Kabul	6,854	5,000,000	100,000
b. Pischaur	951	1,000,000	20,000
c. Herat	3,140	1,500,000	8,000
d. Sistan	1,103	300,000	1,000
2. Anam	13,936	21,000,000	150,000
3. Arabistan	46,778	12,000,000	—
a. Jemen	3,240	3,500,000	60,000
b. Mascate	2,400	1,600 000	5,000
c. Wahabitek . . .	25,000	5,000,000	6,000
d. Mecca és Arabia részei	16,133	2,900,000	—
4. Beludschistan . . .	7,072	2,700,000	4,000
5. Birma	13,029	6,000,000	100,000
6. Iran	22,740	11,230,000	150,000
7. Lahore vagy Sickhs .	5,400	6,600,000	—
a. Lahore	3,256	4,000.000	240,000
b. Éjszaki Fejedelemségek	1,328	800,000	—
c. Kaschmir	816	2,000,000	10,000
8. Laos vagy Shan . .	2,763	2,000,000	—
9. Malaka	2,742	600,000	—
10. Nepal	2,496	2,500,000	17,300
11. Schina, China . . .	248,012	181,280,163	—
a. Schina	61,137	146,280,163	1,263,000
b. Mandschuraj . . .	34,390	2,000,000	—
c. Mongolaj	91,360	3,000,000	—
d. Turfan	27,290	1,500,000	—

Toldalék a' M. Kurírhoz. 22

Ország, 's a' t. neve.	nagysága □mértf.	népszáma.	hadi ereje, szárazon.
e. Tibet	23,375	12,000,000	—
f. Lahdak, 's a' t. . .			
g. Butan	3,018	1,500,000	—
h. Kaoli vagy Korea .	7,442	15,000,000	—
12. Siam	3,778	2,790,000	60,000
13. Sind	2,482	1,200,000	36,000
14. Sindia	1,861	4,000,000	90,000
15. Turkestan	34,268	6,928,000	—
a. Bukhara	10,800	2,478,000	100,000
b. Kokan	6,400	1,500,000	—
c. Khiwa	300	450,000	—
d. Balkh	1,650	1,000,000	—
e. Kirgisek és Turkomanok	15,118	1,500,000	—
A. Öszvesen:	419,400	268,682,163	—
B. Szigetek.			
16. Japan	12,569	45,000,000	120,000
17. Sumatra	5,779	7,000,000	—
18. Borneo	10,008	4,000,000	—
19. Celebes	2,125	3,000,000	—
20. Kis Sunda Szigetek .	1,470	1,950,000	—
21. Moluckok	1,518,40	980,000	—
22. Lakediva és Malediva .	108	110,000	—
23. Andaman és Nikobar .	180	6,500	—
24. Mergui Archipelagus .	150	15,000	—
25. Suluh Archipelagus .	621	280,000	—
26. Magindanao	1,114	1,000,000	—
27. Philippini Szigetek .	3,671	1,980,000	—
28. Déli szig a' nagy tengeren	618	2,500	—
29. Likeio Szigetek . .	438	500,000	—
B. Öszvesen:	40,434,40	65,824,000	—
C. Európai Birtokok.			
30. Brittus Birtokok . .	51,419,60	113,230,000	213,444
a. Bengal, Aracan, Taway,			

Ország, 's a' t. neve.	nagysága □ mértf.	népszáma.	hadi ereje, szárazon.
Tenasserim, Wales és Sincapore	25,755,47	67,781,000	—
b. Madras	11,333,05	26,400,000	—
c. Bombai	11,842,08	18,558,000	—
d. Seilan	979	830,000	—
e. Assam és Garrow . .	2,120	500,000	—
31. Dánusok, birnak . .	15	28,000	—
32. Frantziák	20	96,000	—
33. Hollandusok	3,806	6,741,700	18,800
a. Java	2,355	4,800,700	—
b. Banca és Billiton . .	213	220,000	—
c. Sumatra, Borneo, Celebes-ben	930	1,360,000	—
d. Moluck és Sunda-ban	308	361,000	—
34. Ósmanok	21,085	11,064,000	—
35. Portugallok	313	577,600	—
36. Oroszok	275,781,59	12,405,000	—
37. Spanyolok	2,390	2,644,100	10,000
C. Öszvesen:	354,830,19	146,786,400	—
A. B. C. Öszvesége:	814,665,59	482,292,563	—

A' Nagy Brittanniai Társaság Birtokai Keletindiában.

Az Újságlevelekben sokszor vagyon szó a' Keletindiai Brittus társaság birtokairól. Mitsoda birtokok legyenek azok, 's mennyire kiterjesztették ott az Anglusok hatalmokat, az itt következő rövid rajzolat világosan mutatja.

N. Brittania ú. m. Ánglia, Skótzia és Irland együtt 5,556 □ mértföldnyi kiterjedésű; keletindiai birtokaik pedig 27,393 □ mertföldet tesznek, 's azokban a' nép száma 77,344,459-re tétetik. Tulajdon birodalma a'

Keletindiai társaságnak, mellyről itten szó van négy Birtokból áll, mellyeket ők Praesidensségeknek neveznek. Ezek:

I. Bengál: 15,210 □ mértf. 53,232,132 lakossal, IX Tartományból áll, ú. m. 1) Bengál, fővárosa Calcutta, 500,000 lakossal. 2) Bahar, föv. Padna 312,000 lak. 3) Allahabad, föv. Benares, 600,000 lak. 4) Oude, föv. Goruepur, 20,000 lak. 5) Agra, föv. Furukabad, 66,400 lak. 6) Delhi, föv. Delhi, 150,000 lak. 7) Gurval, föv. Belaspur, 15,000 lak. 8) Orissa, föv. Cuttak, 40,000 lak. 9) Gundvana, föv. Jubbulpur, 10,000 lak.

II. Madras: 7,261 □ mértf. 13,676,520 lak. VIII Tartom. ú. m. 1) Carnatik, föv. Madras, 462,051 lak. 2) Coimbatore, föv. Coimbatore, 10,000 lak. 3) Salem, föv. Salem, 10,000 lak. 4) Seringapatam, föv. ugyan az, 31,800 lak. 5) Malabár, föv. Cochin, 30,000 lak. 6) Canara, föv. Mangalore, 40,000 lak. 7) Balaghaut, föv. Bellary, 8,000 lak. 8) Éjszaki Circars, föv. Mazulipatam, 75,000 lak.

III. Bombai: 3;344 □ mértf. 10,500,000 lak. VII. Tartomány; nevezetesebbek, 1) Bombai szigete, föv. Bombai 161,550 lak. 2) Guzurat és Ashmir, föv. Surate 160,000 lak. 3) Aurungabad, föv. Poona, 110,000 lakossal, 's a' t.

IV. Alsó Bengál Ország, 1,577 □ mértf. 243,565 lak. VI. Tartomány; nevezetesebb: 1) Aracan, f. v. Aracan, 8,000. 2) Printz Vales szigete, f. v. Georgetown, 9,000. 3) Sincapore, f. v. Sincapore, 11,800 lak. 4) Malaca, f. v. Malaca, 12,000 lak. 's a' t.

A' Társaság jövedelme ezen birtokokból, 27,533,720 for. Szárazföldi hadi ereje volt 1826-ban: a) Királyi zsoldos katonasága 21,934 ember. b) Belföldi fegyveres népe, 302,797 ember. Tengeri ereje: 48, hadi hajó.

Vagynak még ezen kivül a' Társaság oltalma alatt

számos Országok és Tartományok, mellyek adót nem fizetnek ugyan, de az Ánglus kereskedésnek nagy hasznot hajtanak, 's Brittanniai Birtokoknak mondatnak.

Mit vétett a' Sokféle?

„Mit vétett a' Sokféle?" ezt kérdi egy Érdemes Úr, „hogy miólta a' M. Kurir bakjában ezzel kedveskedik Olvasóinak az Ujság Szerkeztetője, azolta rendszerént tsak egyszer kapjuk itt az Ujságot, de akkor osztán párjával; holott ide, posta statio lévén ezen hely, minden posta napon, hetenként kétszer, mind a' levelek, mind más Német Újságok Bétsből rendesen eljönek. — Ezen rendetlen járása a' Bétsi M. Ujságnak tavaly kezdődött itten, 's az idén már egészen organizáltatott az Olvasóknak folyvást való boszszantásokra. A' folyó esztendő elején panaszolkodtam vala én ez eránt a' Redactor Úrnak, 's akkor azt felelé, hogy Bétsből minden héten kétszer pontosan elküldődik a' Kurir, ugyan azon napon mindenkor, a' melly annak az első lapján ki vagyon téve, és hogy ezen rendetlenség okának itt körül belől kell lenni. Attól fogva, posta Petsét alatt tetszett Újságaimat küldeni, de mind egy volt. Most pedig már, a' mint említém úgy látszik systemába vétetett, hogy a' M. Kurir hetenként tsak egyszer küldődjek hozzánk, miólta a' Sokféle terheli ennek hatulsó sarogjáját. Útam lévén mostanában ** ra, **-den mentem keresztül. Itten divisionalis posta vagyon. Elmegyek a' Posta-Administrator Úrhoz, tudakozni, hogy ugyan jő e' ide rendesen a' M. Kurir? Ezt felelé: „ „Ide egész tsomó jár, per **, tiz 's egynehány Újsággal, különös Adreszsze és a' Bétsi posta petsétje alatt, de már vagy két hónap ólta tsak minden második posta nap jő két

tsomó egy héten, a' mi az Olvasóknak igen alkalmatlan, mint nekünk is, a' szüntelen való panaszolkodás miatt. " " Azt kérdem azért; *mit vétett a' Sokféle?* és ha ezen kikeresett rendetlenségnek, nem Bétsben, a' mint el is hiszem tökélletesen, hanem másutt van az oka, hogy lehetne arról tenni?"

Sok kérdésre nem lehet egyenesen felelni. Illyen a' feljebbi. Néha a' kérdés nagyon érdeklő, 's ha igenis sokat lehetne rá felelni; illyenkor megeshetik, hevenyében ollyant talál a' felelő először is mondani, hogy mind elmaradhat a' többi. — Esmeretes történet hazánkban, hogy midőn egy Fő Papi visitatio alkalmával, mellyet tiszteletadó bévett szokás szerént, a' helységek harang zúgással fogadnak, egy helység Elöljárói, a' nélkül mentek ki a' Fő Papi vendégnek 's késéröinek fogadására; „Hát Kendtek, miért nem harangoztatnak? vala a' kérdés." Kegy. Uram, mond a' Bíró, harmintzkét oka van annak. — „Hogy hogy? halljuk." — Első az, hogy nints harangunk. — „Elég, elég, a' többit tsak hagyja el Kend." — Midőn ez előtt harmintegynehány esztendővel Derecskén 's a' tájon a' vadsáfrány termesztést egy Bétsi kereskedő Magyar hazafi munkába vétette, az igen hamar elszaporodott, oltsón lehetett beszedni, és sokszorta nagyobb hasznú portéka lett, mint az Alexandriai; ugyan ezért emezt készakartva veszteglení hagyták a' Bétsi kereskedők a' Trieszti raktárokban, 's a' miatt kéntelenek voltak a' festők valamivel oltsóbban a' belföldi vadsáfrányt venni. — Mit vétett a' Sokféle, az a' kérdés? Mit vétett az Alexandriai sáfrány, hogy azt a' haszonkereskedők Triesztben vesztegeltették, 's tőle az által a' vevőket elidegenítették? — — —

A' számos panaszok okai, mind tsak egy Helyről áradnak el; a' hova ötven egynehány egyes Újságlevél,

és több, osztályos posta statiókra szólló kissebb tsomók küldetnek innen le egy borítékban, 's petsét alatt. — Értésünkre esvén a' folyo esztendő elején a' számos panaszok ezen Helybeli Statio ellen, sem költséget sem fáradtságot nem sajnáltunk, és minden azon nagy tsomóban járó egyes Újságot petsételve küldöztünk, de a' minek legkissebb foganatja sem leve! — Minthogy minden Ujság borítékján láthatni a' *Hely* nevét, a' hova az innen tsomóban 's petsét alatt küldetik; hathatósan kérjük tisztelt Olvasóinkat, 's ezen Intézetnek pártfogóit, valamint az osztályos P. Statiok Igazgatóit is, méltóztassanak az Ujság rendetlen járása felől felteendő méltó panaszaikat azon Helyre a' Ts. K. Posta Administratióhoz utasítni, melly arról tehet, és kétség kivűl teend is; ha pedig nem tenne; akkor kéntelenek leszünk a' dolog orvoslását más, 's a' legfőbb Helyen keresni, és megnyerni.

A' VÍG ÉLET.

Anakreon szerént.

Látám a' nagy Királyok
Gond fogta homlokokról
Lenézni a' nyögő fényt;
Hallám a' gazdagoknak
Kints halmain nyavalygó
Váz képek agg panaszszát;
Kiolvasám a' böltsek
Rántzos vonásaikból,
És a' vilag fiának
Szünetlenül mosolygó
Majom fajú szeméből,
Hogy minden itt tsak egy kín;
'S az élet is be semmi!

No hát miért törődjem?
Fejem ha falba verném,
Úgy is de mit tegítnék
A' Lét kimérte rendén!

Nem nem töröm magam hát
Haszontalan dologgal,
Ám lássa más mit érhet;
Ebből ha Szokrat is ki —
Holt; 's még se szünt meg a' baj:
Inkább Anakreonként,
A' felderült enyelgő
Artzú Anakreonként
Egy egy pohárka borral
A' szebb leányok édes
Méztelte tsókjaikkal
Üzzük tovább a' búkat,
Vessük le gondjainkat.

Kantsót a' bor javával
Előnkbe rakj legény hát!
Somlyót, Tokajt üritsük.
Pipát legény! veszendő
Az élet, és előlünk
Mint egy marok dohány fogy.

Míg hát lehet napunkat
Eljük vidám örömmel,
Ne bokrositsuk önként
Magunk körül a' gondot;
Úgy is tsak ím! elől, és
Hátúl de minden óra
Sóhajtozik körültünk.
Míg hát lehet javából
A' bornak iddogáljunk;
És a' setét lugosban
A' szép Khloét öleljük;
'S Barátaink körében —
Trefalva gond uramnak
Füstöljük ám az orrát.

Zeykfalvi Idősb Zeyk János.

Rejtett szó.

Első tagom fél bolond,
Másik bizonytalant mond;
Az egészt nem szereted,
'S ha veled hál kergeted.

Megfejtés: a' XXI-dik Szám. Kép.

SOKFÉLE.

XXIII szám Béts. Julius 20-dikán. 1832

ÁFRIKAI BIRODALMAK.

Az Áfrikai Birodalmak, Országok, Tartományok és Szigetek 's a' t. nagyságok, népességek és hadi erejek.

Ország, 's a' t. neve.	nagysága □ mértf.	népszáma.	hadi ereje, szárazon.
I. Belföldi Státusok.			
A. Szárazföld:			
1. Algier	4,218	2,000,000	—
2. Assanti Guineában	660	1,000,000	204,000
3. Barka	4,150	300,000	—
4. Birnie	15,000	2,000,000	50,000
5. Dar Fur . . .	6,120	200,000	12,000
6. Guinea Assanti nélk.	40,000	9,000,000	—
7. Habesch	15,300	4,500,000	75,000
8. Marokó . . .	13,713	24,886,600	36,000
9. Senegambia . .	55,000	10,000,000	—
10. Sennaar . . .	5,400	1,500,000	40,000
11. Sudan és Sahara .	140,000	20,000,000	—
12. Tripolis	4,687	1,500,000	33,000
13. Tunis	3,400	3,500,000	50,000
14. Keleti belső Áfrika	163,182	29,000,000	—
B. Birnak az Európaiak:			
15. Brittok	5,566	185,000	—
16. Dán-ok . . .	10	3,000	—
17. Frantziák . . .	30	12,000	—
18. Holland-ok . .	5	15,000	—
19. Éjsz. Amerikaiak.	5	5,000	—
20. Törökök(Ozmánok)	12,960	4,000,000	20,500

Ország, 's a' t. neve.	nagysága □mértf.	népszáma.	hadi ereje, szárazon.
a) Egyiptomban .	6,256	2,514,400	—
b) Nubában . . .	6,704	1,485,600	—
21. Portugallok . .	28,250	663,000	—
22. Spanyolok . . .	1	10,000	—
A. B. Öszvesége	511,808	104,079,600	—
II. Áfrikai Szigetek.			
A. Belf. Fejedelm. alatt:			
1. Madagaskár . .	10,497	4,500,000	—
2. Komorrák . . .	70	50,000	—
3. Trisztán, D'Acunha, 's a' t.	30	300	—
4. Apróbb szigetek .	30	1,000	—
B. Ideg. Fejedelm. alatt:			
1. Arabsok birnak .	59	20,000	—
2. Brittok	136	125,000	—
3. Frantziák . . .	112	98,100	—
4. Portugallok . .	240	394,000	—
5. Spanyolok . . .	162	218,000	—
A' Szigetek öszv.	11,336	5,396,400	—
Szárazföld öszv.	511,808	103,979,600	—
Egész Áfrika	523,144	109,376,000	—

Jegy. A' Frantziák két esztendő ólta Algirt, 's ennek környékeit elfoglalván, birtokaikat azolta Áfrikában mind tovább kiterjesztik. Ezen itt előadott Statistikai rajzában Afrika nagyságának és népességének, csak a' régibb Birtokokról lehet szó, mivel az újabb időbeli foglalások hogy mennyire terjedtek, még bizonytalan.

Magyarvándori Allegória.

Szíve minden nemzetnek a' saját nyelv. Ha ez anyai vérhullámit ereinkben haboztatni meg szűnik, ha kihal a' nyelv, ha a' nemzet más nyelvűvé kortsosúl: nem az a' nemzet az többé, melly eredete szerént volna; hanem a' mivé valamelly felvett nyelv szülte. Ellenben Nemzetiségünk annál biztosabb talpkövön alapúl; mennél épebben, 's egésségesebben áradnak el ezen buzgó szív vérhullámi az egész nemzeti test minden ereire. — Én magyarhonunk kebeléből, D — — — ből, hol e' honni szív elég tisztán 's szinte minden idegen elevek vegyűlete nélkül buzog, indúlék útra, hazánk minden ereit, részeit, 's majd a' külföldet közelebbről visgálni, esmerni. Útamba ejtém P — B — — t., hol magyar nyelvünk tüdeje, ennek vérét, minden salaktól, 's idegen elevektől munkás műhelyében (Magyar Tudós Társaság) tisztogatja. — Visgálván, hálával megesmerém ezen köz ügyű intézet jóltévő munkásságát; 's magyar szívem, magyar örömre vidúlt. — Majd feljárám hazánk sok részeit, 's tapasztalám, hogy mindenütt buzgón vernek az elágadzó erek, bár ha némelyek talán távolságok miatt vagy igen véknyakra szűkűlnek, vagy beléjek a' szívről lüktető vér, hoszszas, 's tekervényes útjában idegen részetskéket, 's motskokat is szed fel. — Ezen általános nemzetiségen még inkább teljesedett szívem az örömtől, mint valamely kövérségtől. De, mint Honczímünkön hármas halom emelkedik: úgy hármas, sőt sokszoros örömtől emelkedett, duzzadt kebelem; midőn hazánk végszélein, hol azon ereket vagy felvehetetlen kismekkoraságú tsövetskéken elenyészni, vagy legalább zsibbadozni gyanítám: azokat éppen úgy, mint az emberi test vég-részein, a' karokon az érve-

rést legérezhetőbben tapintám. — Posonyban, — ezen német lakosú magyar fő városban — a' kevés számra telő magyar tanúló ifjak, társaságot formálván, abban magokat, mind gondolatjaiknak, tetszések szerént, kötött vagy szabad nemű leírásában, mind munkátskáiknak közönséges szavalásában (declamatio) gyakorolják. — (Ennek más oskoláinknál is divatba-hozata mennyire ajánlható, sőt szükséges vólna, akár belső, akár külső hivatalra menendő ifjainkra nézve; könnyen által láthatja minden, ki akármely közönségeshelyi orátorinknak sokszor szánnivaló előadását, sokszor ügyetlenségét igazi szemügyre veszi). — Óh nagy reményű posonyi ifjak! kik nagy részént, hazánknak magyartalanabb tájékin fogtok megtelepedni; elektrizálgassátok majd ott a' magyar nyelv zsibbadozó, vagy éppen elakadt ereit! — ezen mostani közhasznú veteményes kertetekben gyüjtögetett drága magokat veteményezzétek el otthon, saját szorgalmatok által irtott, 's mivelt földekbe, hogy azok kivirágozván, gyümöltsözzenek, 's nyujtsanak táplálást a' magyar nemzeti testnek, 's ennek szívének — a' magyar nyelvnek. —

N. N.

Hazai hasznos Intézetek.

A' Hegyallyáról. Hazafiúi örömmel tapasztalván egy idő ólta azon ébresztő kedvezést, mellyel Hirlapjainknak a' közjóban fáradozó Szerkeztetőjik, 's általok a' két testvér Haza minden józanabb lakosai, szokták fogadni a' Nagy-Egész javára tzélzó kis Intézetek létesűléseket is: magyar polgári kötelességemnek tartám hírt adni azon tsöpörödő olvasó társaságról, melly a' S. N. Pataki Collegiumi Ifjúság között fejlődik.

Egy időtől fogva állíttatott már itten az Ifjúság

számára Olvasó Könyvtár. Ez a' jó példa más új Intézet alapitására inditotta az Ifjúságot, melly most egy olvasó 's egyszersmind a' Magyar Nyelv müvelésében munkálkodó társaságot kezd formálni, T. T. Nyiry István és Majoros András Professor Urak felügyelések alatt. A' közlő legbuzgóbb óhajtását látja ebben teljesedni, erősen meg lévén győződve a' felől, hogy Ifjaink tzéleránvos nevelésekkel kell Hazánk jövendő emelkedése rendülhetetlen alapját lerakni, mellyre az illy társaságok felállítása a' többek között egyik leghathatósabb eszköz. Még tanúlói pályáján szokják az Ifjú a' józanon olvasásra, 's gondolkozásra: így lesz belőle megfontolva munkálkodó ember, hazafi meg minden, — nem pedig a' lelket tsigázó memorizálás által. —

Biztan reményljük, hogy a' Társaság munkája zsengéjét a' Haza elibe fogja terjeszteni. — Nagyon kívánatos, hogy azon bármelly formában megjelenendő Évszaki Irás minél kevesebb versezetből álljon. Unni kezdi már Közönségünk a' sok Verselést, 's méltán; úgy hogy sokan még a' lehető legjobb verseket is elmellőzik, 's tsak kötetlen irásban készült tzikkelyekre fordítanak. A' próza lenne tehát fő studiumjok Ifjainknak. — Egyszerű, szabados, tsinos, tiszta 's könnyen érthető nyelven kellene irogatni. Collegiumi Ifjaink egyik része úgyis Nép-tanítókká, másika világi Tisztviselőkké válván idővel; nagy szükség van az ékesszóllásra, hogy mint országos polgári szónokok díszszel léphessenek fel jövendő pállyájokon. — A' dolgozandó tárgyak választásában ajánlaná a' közlő a' könnyű szeszélyes (humoros) irás nemét, tréfás elbeszélléseket, apróbb játékszín darabok, characterfestő rajzolatok készítését; valamint más részről a' komolyabb foglalatú vizsgálatok, fennséges tárgyak rajzolati-

ban a' szívrázó történetek előadásában tenni próbákat, 's így a' drámai, polgári 's cathedrai ékesszóllásra megtörni az útat. — Szóval, a' munka ne tsak bort 's szerelmet zengjen, hanem a' legvalódibb tárgyakat kellemes színbe öltöztetve, a' gyönyörködtetőt hasznossal párosítva, az előadást a' tárgyak kelleméhez alkalmaztatva törekedjék a' közjóra világolni.

— Y.

Forgátsok.

A' Sírásó és a' Földmivelő. Mitsoda külömbség vagyon ezen két ember között? — Az hogy az első a' földet alólról, a' másik pedig felűlről trágyázza: hogy az elsőnek fizetnek a' trágyázásért; a' második pedig fizet azért; hogy a' földmivelő földje adóval, dézmával és robottal vagyon terheltetve; a' sírásóé pedig nintsen; a' földmivelő learatja terméseit, a' sírásó pedig ott hagyja a' nagy aratás napjáig a' világ végén; hogy végre a' földmivelő a' sírásó földjére jön, a' sírásó pedig sohasem a' földmivelőére.

Mi az oka, hogy sokan olly nagyon félnek a' haláltól? Az, hogy egész életekben, míg semmi bajok sints, míg épek, egésségesek, igen készek hinni, hogy a' halál nem egyéb, mint egy új születés a' jobb életre; de a' midőn változik testi épségek Állapotja, 's betegeskedéseket a' közelgető halál jeleinek gondolják lenni, hitekben tántorognak, 's gondolják magokban: „de valyon igaz e'?"

Uj találmányok.

Festék.

Egy Frantzia szerfelett szép sárga festéket talált, mellyet a' burgonya (Krumpli) sárga virágjából készít, leginkább alkalmas a' selyem festésére, jobb a'

többi festékeknél azzal is, hogy semmi savanyúságot nem vesz magához.

Anekdoták.

„Te, — te, — te, — fi, — fi, — fiú," szólla a' rebegő K*** egy kis fiúnak, ki egy szajkót vitt a' kezén; „tu, — tu, — tud e' ez a' szaj, — szaj, — szajkó be — be — beszél — beszélni?" Jobban mint Nagysád, felele a' fiú, másként már régen ki tekertem volna a' nyakát.

Egy kis paraszt fiú gyakran megdézmálta a' földes Úr Gyümölts-Kertjét. Ez egy ízben rajta kapta, mikor éppen átmászott a' sövényen, — „Gyere tsak ide szólla a' Fiúnak elfojtott boszszúsággal az Úr; ki a' kis rabló bőrén szerette volna megvenni a' körtvély árát, — gyere ide, valamit mondok!"

Köszönöm alázatosan, Tens Úr felele tsintalan mosolygással a' ravasz, Mesturam azt mondotta, hogy egy illyen kis fiúnak, mint én vagyok, még nem kell mindent tudni.

A' Szerentse, és a' Böltsesség.

Schiller után.

Öszve-háborodva. — Kedvese öléből
Fut a' Böltsességhez a' szerentse sebbel:
Ím ált-adom kintsem tartozó hívségből:
Légy társam! ökeme ott, — tartson az ebbel.
Mint egy édes Anya legnagyobb javakkal
Ajándékozám meg, — 's nézd! milly háládatlan!
Tsak ásit, kunyorál, 's betstelen szavakkal
Illet, 's rút fösvénynek nevez mind untalan.
Jer Testvérem! kössünk örök barátságot,
Te úgyis izzadva keresed ételed':
Kebledbe öntök ki minden gazdaságot,
Annyi van, hogy bőven meg érem Te veled.

Pallás veréjtékét artzáról törűlve, —
Csillogó vendégét mosolygva fogadja:
„Nézd ott fut Kedvesed, szegény meg-őrűlve
Szabadítsd meg!“ — 's ezzel kintsét vissza adja.

Egy félénk vitéz sírverse.

Ezen tölgynek árnyékában
Kardselátta Imrének
Nyugszik hamva, 's itt sírjában
Vége ditső létének:
A' ki mindég legelől ment,
Ha szaladt a' regement.

Rejtett szó.

Nyelvünk rendkivül hajlékony, engedékeny voltának, és így termékenységének, bujálkodó bővségének szép bizonysága az illyen kis játék. Melyik nyelv követhetné ezt, illy rövid szabású versnemben, mint az *Adonicus?*

B — vel emésztek,
Cz — vel igyekszem,
D — vel ebédlek,
F — el eloszlok
'S rémülök is még;
K — val eladnak,
'S elhagyom ágyam;
Fázom az L — lel,
Elnyelek M — el,
Markolok Ny — el,
T — vel havazván
Zúggok az Sz — el;
V — vel irányzok,
Vágok is ezzel
Gondolatimban.
'S legkivül állok.

Megfejtés: a' XXII Szám. Bolha.

SOKFÉLE.

XXIV szám Béts. Julius 24-dikén. 1832

AUSZTRÁLIA.

Felosztása.	nagysága □mértf.	népessége.
A. Szárazföld:		
Új Hollandia	139,905	200,000
úgymint:		
1. Új Südwales	31,480	48,000
2. Melville Brittus Gyarmat .	10	150
3. Vandiemen Szigete . . .	3,438	12,000
4. Känguruh Szigete . . .	259	—
B. Közép Szigetek:		
Öszveséggel	15,794	1,315,000
úgymint:		
1. Új Guinea	10,794	500,000
2 Új Britannia	750	200,000
3. Luisia	250	100,000
4. Salamon Szigetek . . .	400	100,000
5. Szánta Cruz	25	15,000
6. Sz. Lélek Szigetek . . .	200	200,000
7. Új Caledónia	325	50,000
8. Új Zeéland	3,005	150,000
a) Brittus Gyarmat . .	—	300
C. Szélső Szigettsoport:		
Öszveséggel	1,900	732,400
úgymint:		
1. Mária Szigetek	150	5,400
2. Karolina Szigetek . . .	350	100,000
3. Mulgrave Szigetek . . .	500	150,000

Felosztása.	nagysága □ mértf.	népessége
4. Hajósok Szigetei . . .	80	30,000
5. Fidschi Sz. tsoport . . .	200	100,000
6. Tonga Sz. tsoport . . .	250	100,000
7. Cook Sz. tsoport . . .	50	60,000
8. Társaság Sz. tsoport . .	40	40,000
9. Alantos Sz. tsoportja . .	150	100,000
10. Mendannas Szigetei . .	120	45,000
11. Wathu és Zubehör . .	10	2,000
D. Keleti egyes Szigetek:		
1. Szandwich Sz. tsoport .	308	446,000
2. Magános Szigetek . . .	10	2,000
Összvesen	157,917	2,688,000

A' Földnek ezen ötödik részét 1769-ben kezdették az Európaiak feltalálni; mellyet eleinte Új Hollandiának, azután pedig Polyneziának és Ausztráliának neveztek.

Egyszerűség, Életböltsesség.

Egy dolog zárja el az élet örömeit az Emberek szíve elől, *nem tudván* t. i. *mi kevés kell a' Megelégedésre, többnél több szükségeket 's kívánságokat terem-tenek magoknak.* Már melyik a' boldogabb? *az e'*, ki sokAsszonyesméreti principiumokkal házasodni indulván, lejendő feleségében ilyen tulajdonokat kívánna feltalálni, hogy az szép legyen, minden hiúság nélkül, — gazdag, fennhéjjazás nélkül, — jó, szenteskedés nélkül, — kegyes, élhetetlenség nélkül, okos de ne tudákos, — jó szakátsné vesztegetés nélkül; tsínos, hosszantartó öltözködés nélkül, barátságos, kiereszkedés nélkül, — fiatal, kalandozás nélkül, a' lehető

elfűzésig kartsú, azomban speratio jó Édes Anya, jó tántzos, de a' bált azért ne szeresse, — városi, de azért a' pazérló módizgatásnak halálos ellensége legyen, — Barátnékat tartson, a' nélkül hogy segítne nekik rágalmazni, embert-szóllni 's a' t. 's a' t. — 's ezt a' phantom Madarat keresné mind addig, míg esztendei multával a' Requisitumok nagy része is elpárologván, utóbb megadná magát 's egy mind öszve is nexust szerző idősötske személyt szállítna be hajlékába; — *vagy az*, ki ama Nagy Pappal tudván azt, hogy ember az ember, tsak kevés, 's egyszerű tulajdonokat óhajt Galambjában, 's tsakhogy a' házi boldogság örömeit éldelhesse, inkább elszánja magát jó előre, hogy testi lelki épsége mellett is, vak is, siket is, néma is, gyáva is tudjon lenni, ha úgy parantsolnák környülményi. — Mennél kevesebbek kívánságaink: annál könnyebb azokat kielégítni. *Temple* minden kívánságit ezen három szóban: *Egésség*, *Békesség*, *Jó idő* igyekezett kifejezni. Ugyan volna e' még veréb, ha a' Matskának szárnya volna? Hány ezeren jutottak már azolta koldús botra, miolta az Emberek némely T. székek elől való elrepülhetés módját feltalálták?!

Furtsa, hogy sokan, ha vagy subiective, vagy obiective képtelen kívánságaik, bé nem telyesednek — békételenkedni szoktak. Jah! mi már, nem boszorkány világban élünk, — a' valóság világában eszén járó 's nem álmodozó ember kell. Az olyanok szerezzék meg magoknak Breitkopf „*Kívánságok Forrása*“ nevű mappáját, 's szegezzék ajtajokra. Nevezett tudós Szerzönk szerént, ez a' forrás a' *Szükség* Országában ered, — vize különös, mert mennél többet iszik az ember belőle; annál inkább szomjúhozik, — utóbb folyóvá nevekedvén négy ágakra oszlik, és az *Álmok*

Országa határánál 's a' *megtsalatkozás potsolyáju* mellett keresztül folyja a' *Fösvénység*, a' *Betsület*, 's a' *Szerelem* országait, — tsak kevesen jutnak el a' Folyó Negyedik igen keskeny ágán a' *Boldogság*, *Öröm*, *Nyúgodalom* kis völgyébe! Be kár, hogy tsak Idő 's Önn kárunk taníthat meg azon Élet-regulákra, hogy: *Nem kell mind azt elhinnünk*, *a' mit kívánunk*, — *semmi ígéretre ne építsünk mind addig*, *míg az be nints telyesítve* — *semmi pénzre addig ne calculáljunk*, *míg az zsebünkben nints*, sőt még itt se, mert héj sok mesterséges sőt ravasz emberek is vannak, 's még onnan is ki tudják azt bájolni!

Tudják az Urak azt a' történetet, midőn egy hatalmas Boszorkány három kérést engedett meg egy új házas Párnak, de úgy hogy ez azt nyoltz Nap alatt kijelentse. Az ezer kívánni valók közt nem tudták szegények mit kívánjanak? — alig mertek erről még tsak gondolkodni is, tartván tőle, hogy a' hatalmas Boszorkány valami gondolatjokat kívánságra magyarázza. Egyszer egy tál krumpli mellett eszegetvén tsupa ártatlanságból így szóll az Aszszony „bár tsak egy szál kolbászunk volna hozzá!" — 's ím — ott termett a' kolbász. — „Éj! akadjon a' torkodon az egész kolbász" így szóll méreggel eltelve a' férj — 's ím a' torkán fennakadva száját sem tudta megmozdítni az Aszszony. Mit volt mit tenni, — harmadik kérésűl tsak el kellett onnan kívánni a' kolbászt, melly hihető nem a' legjobb ízüen esett a' szegény Párnak. — Ez még, bizonyosan azon régi tündéres időben történhetett, midőn téj 's méz szintúgy folytak, mint most a' víz — mert a' mai világban akár inde — akár unde — aligha ott nem maradt volna a' kolbász az Aszszony torkán. —

Az Élet - böltsesség valóságos erköltsi Chemia, melly a' dolgoktól elválasztja azon sok szükségtelent 's haszontalant, mellyek hebehurgyaság 's ábrándozó képzelődések által rakodtak reájok. — *Knigge* híres könyvet írt a' Társalkodásról, — de ebből ugyan nem bölts, hanem még okos sem lesz senki, — hamarább finom politikos, ravasz. Nagyobb szükségünk volna egy oly könyvre, mellyből megtanulhatnánk, hogy kell a' Kniggéből tanult emberekkel 's mi magunkal társalkodnunk? „*Tsalni kell az embernek szüntelen, ha a' mai világban betsületes ember akar lenni,*" így szóllt a' minap egy őszinte potrohos kortsmáros, ki a' temérdek vám elkerülése ítéljából, hazai borait más jobb Országiak helyett árulgatta.

A' valódi Élet - böltsesség birtokositól tsak olyan forma szókat lehet hallani az élet kotzka - történetei közt, mint a' tsizmadiáktól, ha szűk a' megrendelésre készitett tsizma „*majd kitágul az egy kis viselés után*" vagy ha tág: „*fájinúl öszvemegy az nedves helyen, egy két nap alatt.*" Hasztalan! lehetetlen egy hoszszú útban az esőt, sárt, port, elkerülni.

A' természet kárpotlási törvényt láttatik követni, midőn a' szegény sorsú 's egyedűl fáradtságos munkája után élő polgárnak osztja a' megelégedést, 's ezt a' dús gazdagtól, ki minden világi vagyont tsak maga gyönyörködtetésére fordít — megvonja. Mennyivel derültebb 's megelégedettebb lélekkel űlhet a' szegény szorgos munkája végzetével háza előtt lévő kemény poltzikján kedves felesége 's gyermekei társaságában a' híves estvén, mint a' gazdag hatalmas rúgós Zófáján, szenvedelmeitől, rosz gyomrától 's henyeségtől kinoztatva. Jób idejében, az Ördög szegényekké tette azokat, kiket kisérteni akart, most gazdag áldásokkal halmozza fel őket, 's az emberekre bízza felebarátjaik

elszegényítése mesterségét; — innen van, hogy most ezerszer több a' szegény, mint midőn az ördög űzte ezen mesterséget.

Az Élet-böltsesség az egyszerűségben mutatja ki magát. Hát, tudna az magáról elfelejtkezve pazérló 's nem egyszerű lenni, ki esmeri az emberi nyomorúságok örvényeit? lehetne annak nem tenni sérthetetlen szent kötelességévé a' takarékosságot, ki özvegyeket 's árvákat látott keseregni? egy kis naponkénti önnfeláldozás hány ezer könnyeket képes letörölni! Phocion viszsza küldötte Filep ajándékát, mint Curius a' Samniumiakét: „Nekem nints rá szükségem.“ „ „ De Gyermekeidnek: “ “ „ha hozzám hasonlók: egy két telkem melly engem ezen méltóságra emelt, eltáplálja őket, — ha pedig elfajzanak: minek terítsek lágy párnát puhaságaik alá?“ *Cornelia* a' temérdek drágaságival kirakodó Dámának *gyermekeit* mutatta, — 's valyon lehetne e' a' Lyánkáknak betsesebb kiházasítást adni, a' jó házi gazda aszszonyság tökéletes esméreténél: de hol vannak a' Cornéliák 's az illy Lyánkák. vagy vannak e'? Igen, midőn sok 16 's több esztendős férjhez menendők a' kenyérről tsak annyit tudnak, hogy azt a' piatzon veszik, — a' kendernek 's fonásnak hírét sem hallották, — a' konyhát szakáts vagy szakátsné nélkül nem is képzelik, — egész tudományjok holmi kis kötésben 's *hím-varrásban* vagy ha még több, némelly nyelveken való papagályozásban áll, — gyermekségektől fogva tsak a' putz, bál, visit 's a' t. forog szüntelen nyelveken, — és sokszor toilettjeik előtt halálba szeretnek önnmagokba: — lehet ott egyszerű Lyánkákat, 's lejendő boldogító feleségeket Édes Anyákat keresni 's találni.

A' szerentse-vadászat alattomos gyilkosa az Élet-

böltsességének. Lám 600,000 Izraëlita közül, kik Egyiptomból odébb álltak, csak kettő juthata el Canaánba. Csak keveset! — Mendelson, Barátinak azon sajnálkodására, hogy egy heverő Dúsnak kéntelen Számadója lenni, így felelt: „Így van ez éppen jól — hát, én lennék az Úr 's ő az én Írászom? — hisz' én nem tudnám néki hasznát venni.“ — Úgy van ez ország szerte: *Nints a' Böltsnek kenyere!* Kevélyen puffaszkodik a' könnyű tajték a' tenger színén akkor, midőn mélly iszapba tapadva hever a' drága gyöngy annak fenekén. Kedves R—nk! te ditső Lélek! te meleg Barátja de hamar-követje az Emberiségnek! téged is e' köz Sorsa a' nagy Lelkeknek — a' Háládatlanság üldözött alatsony szalma ágyadig, 's itt a' lelketlen irígységgel, a' boszszú dühével eggyesülve öntötte ki, vesztő mérgét rajtad — tetemes kárára az Emberiségnek.....

A m y n t.

Kleiszt után.

Hová szaladt? hová a' szép Eggyetlen
Lalágе? áh! kivel? 's kinél örül?
Zephír! jelentsd meg, hol van a' kegyetlen?
Hol? és miért kerül?

Le folyt az óra, a' midőn körűltte
Ki csak lehelt, — szelíd derűlve vólt:
Siránkozónak ő szemét törűlte,
De most, — de most! ki hólt!

Mi táj tsudálja most a' szép teremtést?
Hol énekel? hol űl? 's minő falak
Kerítik ötet, — és minő szerentsést
Hevít a' szép Alak?

Szerentse! hadj tsupán tsak eggy szorítást
Kezétül egyszer el-fogadni még:
Tsak eggy kegyes szavat, tsak egy katsintást, —
'S temess be Semmiség!

Hová szaladt? Folyók! ha majd od' értek:
„Mezőre, síkra, hegyre gyász borúlt,
A' fák ki dűltek!" néki ezt vigyétek,
'S Juhássza hogy ki múlt!"

A' bús Juhász Amynt imígy keser'gte
Könyűs szemekkel el borúlt egét:
Jaját a' táj zokogva vissza verte
Sohajtva Lálagét.

Vitéz József.

Az Ökörszem és a' Sas.

„Ugyan hogy nézheted szüntelen ezt a ragyogó napot? szólla egykor az ökörszem a' sasnak; ha én tsak egy kevesct belé tekintek, mindjárt fájnak szemeim! — már nem süthetne a' nélkül, hogy olly fénylő súgárokat ne vetne?"

„No ugyan derék nap volna az!" katzaga a' szárnyas király, mellybe a' te szemed bátran 's fájdalom nélkül benézhetne, az ollyan tsak ökörszemnek tetszhetne ám, nem pedig sasnak!"

A., De hogy olvashatja Barátom Uram annyiszor, meg annyiszor ezt a' Berzsenyit?

B., Tsitt — Ökörszem!

Rejtett szó.

A' Poéták előtt nagy betsemet lelém,
Rendesen tsak három négy ittze fér belém;
De viszszásan egész tsónakod elnyelém.

Kantsó.

Megfejtés: a' XXIII-dik Szám. Él.
Bél, czél, dél, fél, kél, lél a' hideg; mél
(Csallóközi módon e' helyett: mélj)
nyél, 's a' t.

SOKFÉLE.

XXV szám Béts. Julius 27-dikén. 1832

FÖLDSARKI TARTOMÁNYOK.

	nagyságok □ mértf.	népességek
A. Éjszaki Sarkiak.		
1. Novaja Zemlja . . .	4,455	—
2. Uj Szibéria	960	—
3. Spitzberga	1,590	50
4. Grönland	18,800	20,000
5. Nordderon, bizonytalan	—	—
6. György szigetei —	—	—
7. Banksland	40,000?	4,900
8. Nordsomerset bizonytalan	—	—
9. Baffinsland —	—	—
10. Jan Mayen szigete . .	20	—
B. Déli Sarkiak.		
1. Déli Georgia	85	—
2. Sandvich földe . . .	300	—
3. Neusüdshetland . . .	5,000?	—
Öszvesen	71,010	24,050

AZ EGÉSZ FÖLD.

Részei	nagysága □ mértf.	népessége	egy □ mtf. esik: lakos
1. Európa . . .	147,048	227,000,000	1,482
2. Ázsia	814,665	390,000,000	479
3. Afrika . . .	523,144	60,000,000	115
4. Amérika . . .	675,886	39,000,000	58
5. Ausztrália . .	157,917	2,688,000	17
Földsarki Tart.	71,010	24,050	—
Öszveség	2,389,670	718,712,050	430

Mi a' nevetséges? a' régi 's új világ e' tárgy felett való gondolatja.

Szinte annyi baj van a' *Nevettségessel* mint a' *Széppel*. A' béka a' békánét, — a' Szeretsen a' Szeretsennét tartja szépnek — az ördög pedig a' szarvakat, hasadtkörmöt, ló lábat, nagy farkat. A' *Művészség* meztelen Aszszonyi formában festi le a' *szépséget* még pedig úgy, hogy a' megkülömböztető tagokat tsak egy kis vékony sál-lepel takargassa. — Már ha Arcadia bájoló völygein termett légyen is az, de előttem nem *szép*, ha nem *ingerel*; — a' Meztelenség pedig a' figa fa levéllel eggyütt elveszi a' szép Nem legnagyobb *ingerét* — a' *szemérmetességet*. Tsak az Igazságot szeretném én *Fáy ként* in puris naturalibus — látni. *Vénus*, ingerjeit övében eggyesíté, 's egyszer *Junónak* oda adta azt, hogy ez szomszédoló férjét újra beszerezhesse.... Külömben *Évá figefa levelét* jobban tudják már a' mai Dámák moraliter használni. Így van a' dolog a' *Nevetségessel* is.... sok szoros Aesthetikusok még azon is tzívódnak, hogy valyon a' *Nevetséges* a' szépség országába tartozik e'? Mások ellenben azon, hogy valyon a' kertészség, lovaglás, fechtérozás mestersége nem tartozik e' szint oly igazzal a' szép mesterségek sorába mint a' Tántz-mesterség, vagy a' tzifra hármonia? — már tsak az van még hátra, hogy a' piperézés, möblírozás, kivilágositás, tűzi játékok mesterségei a' szép mesterségek rangjára emeltessenek. Annyi igaz, hogy *Vieth* a' kortsolyázást már ide számlálja.... Hát, bizonyos *gyönyörű* elájúlásokba esés mestersége nem érdemel a' szép mesterségek között helyet? — kivált midőn némely elájulandó már előre kikiáltja hogy: „Fogjon meg, kérem az Urat, fogjon meg — mert mindjárt elájúlok....“ *Uraságok*, gaz-

dagon emésztő *Udvarok*, tudom, a' főzés 's tránchírozás - mesterségét azoknak sorából kihagyni, sehogy meg nem engedik; meg, meg is kell vallani, hogy nem holmi haszontalan virtuositás kell egy egész lúd, malatz, 's több eff. elszabdalására, — hát a' sonkának oly vékonyan való elszeletelésére megkivántató ügyesség, hogy a' számos vendégek közül mindenkinek jusson valami, 's mellyből sok Urats többet tud, mint egész Oskolai pályáján tanult tudományaiból — kimaradhatna azok sorából? Se hogy sem! inkább a' nyakravalókötés mestersége.... Utóbb, minden bizonyos érzéseket tárgyazó mesterségek (p. o. a' szakáttság az inyre, parfümírozás az órra, a' tapogatás az ujjakra nézve) a' szép Művészetek sorában fognak állni. Ide mutatnak már ezen Definitiok = világositások is: *Görres* azt mondja hogy a' szakáttság, a' fluidumok = hígak plástikája — a' Párfümírozás, az illatok mu'sikája; — *Schlegel*, hogy az Épités mestersége, megfagyott mu'sika, *Jean Paul* hogy a' Mu'sika a' levegő poesise 's a' t. (l. Sokféle XII sz. 91 lev.). Tanta est fiducia formae! — Egyébaránt nem volna mégis tanátsos azon nemtelenebb érzések tárgyait annyira magasztalni, — mivel úgy járna az ember velek mint Lichtenberg azon borjával, mellyet apportírozni tanitott, — mennél vénebb lett a' borjú; annál kevésbbé értették egymást a' Tanító 's tanitvány. —

Hogy a' *Nevetséges*-nek tökéletes megfogását adhassuk: Nézzük végig röviden, a' Régieknek ezen tárgyról tett világositásokat. — Minthogy *Homér* előtt minden γελοιον, mihelyt tetszést vagy örömöt gerjeszt: *Aristotelest* lehet méltán elsőnek tennünk azok között, kik a' *Nevetséges*-nek telyesebb, határozottabb értelmet adtak. Ezt a' Plató Tanitványát, a' szép lelkű Filep barátját, Sándor nevelőjét, ezt a' finom, világra

termett mélj bé látású Philosophust, fájdalom! még máig is sokan nem esmerik eléggé; mivel azon közép idői metaphysikos haszontalankodók, megvesztegették, elidomtalanitották munkáit, éppen úgy, mint sokan a' B — t. Ez a' derék Stagyrai *Nevetségesnek* nevezi *azon kedvetlen állapotot, vagy hibát, mely nints a' Tulajdonosok fájdalmával vagy veszedelmével egybekötve, p. o. egy nagyon rút elformátlanított ábrázat nekünk nevetségesnek tetszik.* — *Pope* a' Státus Minister egyszer az egész Statustanátsot megnevettette ingének egy szokátlan helyen való kiérésével. Szintúgy az utolsó Cölni választó Hertzeg, az által, hogy a' tüzesen beszéllő Cancellariusnak eggyik tenyerébe, mely az Asztalon karika formára öszvetéve volt, alattomban egy szál Spanyol-viaszt dugott, 's így a' Beszéllő, a' dolgot észre nem vévén, Spanyol viaszszal ágált, — 's az egész Gyűlést hangos hahotára fokasztotta.

(Folytatása következik).

Az öt Elementomról.

Öt Elementom? — Ki hallott valaha valamit öt elementomról? — Könyörgök alázatosan, ez ha újnak látszik is de megrendithetetlen alapon épült állítás. — De hát hogy lehet öt elementom? — Mindjárt meg fogjuk látni. — Nem akarom az olvasóim türedelmességét fárasztani azzal, hogy mit jelent ezen szó „elementom" a' Physikusoknál, és Chemikusóknál; mi itt tágasabb értelemben elementom alatt értünk ollyan dolgot, melly nélkül az ember éppen el nem élhet. — Illyen elementomot a' régiek négyet vettek fel, t. i. a' földet, a' vizet, a' tüzet, és a' levegőt, ezeket mi is a' közönséges életben megtartottuk. — No! 's hát hol van az ötödik? — Azonnal szolgálok vele; — az ötö-

dik elementom a' — a' —; de találják ki az urak magok! — Tán a' bor? — Követem alázatosan, nem az; — mert, ámbátor én ezen örömhozót nagyon kedvellem; — de a' nélkül elélhetünk, sőt, mint némellyek *állítják*, tovább is élünk, ha bort nem iszunk. De kóstolták e' ezek Tokaji, Ménesi, Ruszti nektárainkat? — nem hiszem! — Talám hát a' dohány? Hoho! — az Úr bizonyosan egy olly búzgó imadója a' dohánynak, kik naponként 30 — 40 pipával elfüstölnek, 's ezen tételt: „hogy ezen világ a' legjobbik" nagyon kegyetlenül megtámadnák, ha dohány nem volna; — de nem az. — Talám a' szerelem? — Megvallom, hogy ezen bájló indúlatot nagyon szívesen ötödik elementomnak tettem volna; — de hány ezer ember van a' ki nem is tud szeretni? — No hát bizonyosan a' Moralitás vagy erköltsiség lesz. Ugyan de mit akar az Úr a' mi pallérozódott időnkben a' morálitással? hát nem látja az Úr, hogy annyi ezer, meg ezer ember él kiknek nintsen moralitássok? No de már látom, hogy nem találják el, tehát tsak megmondom, az ötödik elementom — a' — *pénz!!!* Adjanak az embernek tüzet, földet, vizet, levegőt; 's tagadják meg tőle a' pénzt; — Isten úgy tartson! tán nem él három napig! *Pénz! pénz!* te vagy a' leghatalmasabb rugója e' világnak, tsak te teszel bennünket emberekké, ha te nyomod az igazság mértékjének egyik serpenyőjét, magasan felvetődik a' másik az éghez, ha bár erkölts, igazság, árvák és özvegyek könnyei fekszenek is benne, — a' te igéző fényed eltakarja a' veres hajakat, a' bandzsa szemeket, a' szeplőket, 's a' himlőhelyeket, te bé takarod sűrű lepellel a' púpos hátat, a' görbe lábat, — te adhatsz a' tudatlannak tudományt, a' korhelynek erköltsöt, az élhetetlennek ügyességet, te vagy azon bűbájos erő, melly egy bugyros zsidóból

földesurat tsinálhat! a' te bájló pengésed megalázza a' legnagyobb kevélységet, meggyőzi a' legkényesebb dámákat, megrontsolja a' legállandóbb erköltsöt. Te vagy az embernek ötödik elementoma!

Tudja e' édes barátom miért tettek a' régiek pénzt a' holtak szájába? — Bizonyosan, hogy Cháronnak a' Styx vizén való áltvitelért fizethessenek. Nem hiszem én azt! hanem azért, mivel azt hitték, hogy pokolban birák eleibe állíttatnak.

Nints örökké való szerelem, de a' barátság örökké való! vagy nem érdemli meg ezt a' nevet.

„Be boldogtalan vagyok én!" monda egy házas ember barátjának, „a' feleségem nem szeret." —„Örülj inkább barátom," — felele emez; — „bár az enyim volna ollyan, de az nagyon *sokat* szeret.

A' mint hallom az Úr elveszi B — — Kisaszszonyt. — Igenis barátom, óh be boldog élet vár engem! — Nem esmérem őtet személyesen; kétség kivűl jó, és szép? — nem az, nem az barátam, hanem 20,000 pengő forintot tesz esztendönkénti jövedelme. — Szerentsés útat kívánok a' házasság tengerén!

A' Férjfiúi Szűzesség.

Bürger után.

1. Kinek még bújaság nyakát nem korholta,
Ki élte ikráját el nem pazérolta,
Annak nyilt homlokán nagy betűkkel ragyog
E' derék nevezet: Én férjfiú vagyok.

2. Mert szépen tsirázott, — szépen is virít ő
Mint egy súgár nádszál lassan magasra nő:
Él gyönyörűségben Istenséggel tele,
Jártában, ültében Apolló van vele.

3. Mennyei erő foly minden tsepp vérében,
Láng-ész van elrejtve legkissebb erében:
Az alkony fiait némán sohajtozza,
Sas reptét merészen égnek irányozza.

4. Majd az égi fények táborába merül,
Nints körűlte homály, — vélle minden derül:
Ihleltetett lelke jár a' Mennyegzettűl
A' két vég-pólusig mindenen keresztűl.

5. A' mi nagy, jó, igaz, a' mi szép, és ditső,
Mohon ált karolja, mohon bé szívja ő:
'S elő adja tisztán mézes ajjakával,
Tele nyájassággal, és harmóniával.

6. Óh nézd miként lépdel amott fényességben,
Mint egy földi Isten e' föld üregében:
Ditsőn jár, ditsőn kél súgár termetével,
Semmit se kér, — mindent parantsol szemével.

7. Világos két szeme' tiszta ragyogása
A' kristály pataknak árnyékos forrása:
Hajnalként súgárzik egész artzolatja,
Artza, szeme, szája, rénynek rajzolatja.

8. Méltóság űl képén, 's mindent a' mit teszen.
Herkules karjával gyorsan véghez viszen:
Mert két izmos karja — fegyver szabdalása,
'S fegyvere' zörgése, — menykő tsattanása.

9. A' déltzeg paripát nyomja az ikrája,
Zablát harap a' ló, tajtékot túr szája:
Dúl, fúl, kapál, hogy a' föld is reng alatta,
Míg a' ki szabott tzélt merőn el haladta.

10. Melly gyönyörűséget terem az illyen kor,
Virít, illatozik, mint a' rózsa bokor:
Szerentsés Hitvese szerelmes ölében
El részegedve úl a' kedv tengerében.

11. Szívtelve férjére, 's osztán maga körűl
Tekint: Hol van ennek Párja? igy szóll 's örűl:
Szaladj buja! téged vagdal jó kedvében,
Ő részes ágyában, részes mindenében.

12. Majd ha kelő tavasz harmatját le rázza,
Nőjét is egy zsenge gyümőlts koronázza:
'S így ha önn virágjok lassanként lehúllnak,
Nemes fajból ismét frissebbek újjúlnak.

13. Majd ezek is mint ő, 's Nője, — illatoznak,
Teremtek, 's teremtnek, — sokfelé ágaznak,
'S mind annyi Herkuleszt hoznak valóságra,
Hogy Czédrus-erdő nő eggyik fél-világra.

Vitéz Ignátz *).

M e s e.

Gyors vagyok én, gyorsabb a' szélnél, híreket hordok,
'S a' mit elindítok, húsz harmintz egyre beszélli;
Még is azon titkot tsak az első érti 's utolsó.

Megfejtés: a' XXIV Szám. Kantsó.

---

*) A' XXV-dik Számban, hibásan tétetett Józef-nek.

SOKFÉLE.

XXVI szám Béts. Julius 31-dikén. 1832

Statistikai Jegyzetek.

BURKUS ORSZÁG. BORUSZSZIA.

Monarchia.

I. Uralkodó Familia a' Hohenzollern Házból. (Evangélika Vall.).

Királya: III. FRIDRIK WILHELM, szül. 1770 Aug. 3-d. Uralkodni kezdett Attya II Fridrik Wilhelm után 1797 eszt. 1-ső Hitvese volt, Ludovika, Meklenburg-Strelitzi Hertz. aszsz. † 1810-ben. 2-dik balkézre esk. Auguszta, Gróf Harrach Ferd. leánya, sz. 1800. — Tzímje Liegnitzi Hertzegné.

Magzatai: 1) Fridrik Wilhelm, sz. 1795 Koronaörökös; házasságra lépett 1823-b. Erzsébet Bavariai Kir. Hrg. Aszszonnyal. 2) Wilhelm, Hitvese, Auguszta, Szász Weimari Hrg. Aszszony. 3) Karolina, Miklós Orosz Tsászár Hitvese. 4) Károly, Hitvese, Mária, Szász Weimári Hrg. Aszsz. 5) Alexandrina, a' Mecklenburg-Schwerini örökös Nagyhertzeg hitvese. 6) Ludovika, Fridrik Hollandus Kir. Hrg. hitvese. 7) Albert, szül. 1809.

II. A' Státus.

Ez a' következendő 10 Tartományból áll; mellyek felosztását Kerületekre, azoknak nagyságokat és népességeket ezen Tábla mutatja.

Tartomány.	nagysága □mértf.	népessége 1828 végén.
I. Brandenburg . .	723	1,539,602
Kerületei.		
1. Potsdámi . . .	371	874,776
2. Frankfurti . .	352	664,826
Toldalék a' M. Kurírhoz.		26

Tartomány.	nagysága □ mértf.		népessége 1828 végén.	
II. Pomeránia . . .		567		877,555
1. Stettini Ker. . .	233		416,987	
2. Köslini	259		311,620	
3. Stralsundi . . .	75		148,948	
III. Slézia		743		2,396,551
1. Boroszlói Ker. .	244		942,307	
2. Oppelni . . .	248		694,251	
3. Liegnitzi . . .	251		759,993	
IV. Szászföld . . .		455		1,409,388
1. Magdeburgi K. .	204		549,135	
2. Merseburgi . .	187		585,327	
3. Erfurti	64		274,929	
V. Wesztphália . .		364		1,228,544
1. Münszteri K. .	132		292,824	
2. Mindeni . . .	94		387,870	
3. Arensbergi . .	138		447,584	
VI. Kléve-Berg . .		173		1,075,025
1. Kölni K. . . .	74		382,993	
2. Düszeldorfi . .	99		692,032	
VII. Alsó Rajnai Tartom.		306		1,127,297
1. Koblentzi K. . .	109		412,210	
2. Trieri	121		366,458	
3. Aacheni . . .	76		348,629	
VIII. Keleti Boruszszia		702		1,216,154
1. Königsbergi K. .	405		705,158	
2. Gumbinneni . .	297		510,996	
IX. Nyúgoti Boruszszia		465		792,207
1. Dántzigi K. . .	150		329,938	
2. Marienwerderi .	315		462,269	

Tartomány.	nagysága □ mértf.	népessége 1828 végén.
X. Posen Tart. . . .	538	1,064,506
1. Poseni K. . .	327	730,862
2. Brombergi . .	211	333,644
Öszvesen	5,040	12,726,823
Ide járúl: Neufchatel .	14	53,949
Mindöszve	5,054	12,780,772

Van az egész Monarchiában 1,028 város; 281 mezőváros; 34,451 falu; és 1,570,805 ház.

Népesebb városai, 20 ezer lakoson felül.

Berlin	236,830 lak.	Stettin	32,191 lak.
Boroszló	90,090 —	Elberfeld	30,052 —
Kolónia, Köln	65,441 —	Düszeldorf	28,382 —
Königsberg	67,941 —	Potsdam	24,970 —
Dantzig	61,102 —	Posen	28,484 —
Magdeburg	44,084 —	Hála (Szászf.)	25,982 —
Aachen	36,809 —	Erfurt	25,127 —

Nemzeti külömbség.

Németek	10,038,457	Frantziák, Vallon.	87,600
Szlávok	2,028,500	Zsidók	153,687

Vallásbeli külömbség.

Evangelikusok	7,732,664	Zsidók	160,978
Katholicusok	4,816,813	Mennoniták	15,655

Universzitások vagy Fő Oskokák vannak: Berlinben, 1830-ban 1,855 tanulóval. Hálában, 1,214; Boroszlóban, 1,254; Bonn-ban, 988; Königsbergben, 523; Greifswaldeban, 154 és Munsterben 254 tanulóval.

Finantziája.

Státus jövedelme 1829-volt:		76,194,000 for.
— eszt. költsége, ugyan annyi		76,194,000 —
— adóssága volt 1820-ban		287,101,101 —

Hadi ereje, szárazon.

Zsoldos katonasága		165,000 ember
u. m. Gárda Reg.-tek	17,908	
Lineai gyalogs.	104,712	
Lovasság	19,132	
Pattantyússág	15,718	
Rendtartó kat. és Vadászok	7,050	
Polgári katonaság (Landwehr)		359,248 —
had idején: Öszvesen:		524,248 —

III. A' Státus törvényes alkotmánya.

Monarchiai kormánya kevéssé van megszorítva. Ország Státusai vagy Rendei nintsenek ugyan felállítva; de a' Tartományokban mégis vagynak Statusok organizálva, mellyeknek tanátsló szavok van az adó kivetésekor annak meghatározásában. Egyebaránt a' Fejedelem minden Uralkodói jussokat kezében tart; ő a' törvények forrása, ő rendeli el a' Státus hadi, 's finántziai állapotját, 's lakó fővárosából mint középpontból kormányozza ministerei segítségével egész birodalmát. A' Királyi korona örökség szerént a' férjfi ágra száll. — A' Burkus Király Státusainak nagyobb részével a' Német-Szövetséghez tartozik.

IV. Vitézi Rendek.

Udvari megtiszteltetésül szolgálnak: 1) A' fekete Sasrend, 1701-től fogva áll. 2) A' veres Sasrend 1724 olta, melly négy rangra osztatik. *Mint érdem rendek osztatnak:* 3) pour le mérite, 1740 ólta. 4) A' Johan-

niták Rende, 1812-től fogva. 5) Vaskereszt Rend, 1813 olta; három rangú. 6) Ludovika Rende, Udvari és más fő rángú Dámak megtiszteltetésére 1814 olta.

A' Fejér szín dítsérete.

Minden szín közt, a' Fejérnek
Kellemi legtöbbet érnek
Kék, zöld, piros, sárga Szinek
Mind engednek érdeminek.

Mert mind ezeket az esti
Alkony, setét színre festi;
De a' fejér színtől magok
Ragyognak a' sok tsillagok.

A' hold ezüst szín sugára
Küld fényt az éjj homályára,
'S úgy leszen borzasztó képe
A' tsendes Éjtszakák szépe.

Az Ég remek boltozatja,
Mely áldásit osztogatja,
Tsak a' Nap' viszsza lövellő
Fénye által lesz kékellő.

Legottan széllyel-bomol a'
Setét Éjtszaka fátyola
A' Nap fejér színnel teli
Sugárit ha rá lövelli; —

Ha már ezek nem volnának,
Világot nem gyújtanának;
A' zöld szín úgy nem lehetne
Egy fát sem ékesíthetne.

A' természet fejér lepel
Alatt pihenve innepel,
Más színeket osztán hozhat
'S lakosinak úgy áldozhat.

A' fák hó színnel pompáznak
'S rólok gyümöltsöt úgy ráznak;
Mert patyolat-szín virágok
Után lesznek terhes Ágok. —

A' fejér szín a' kellemre,
Sokat teszen a' Szép-Nemre,
Mert piros, szép tsak úgy lehet,
Ha fejér színre szert-tehet.

Kék, zöld, piros, sárga színek
Méltán állítlak semminek,
Mert ha az ősz főt tisztelem
Barátitok tartnak velem. —

Az aranynak sárgasága
Soha sem volt még oly drága
Mint a' Platina; 's a' fejér
Gyémántal soha fel nem ér.

A' kenyér, mely fő ételed
Úgy jó, ha fejéren szeled;
Miskoltz, Debretzen, Komárom
Híres erről mind a' három; —

A' sokféle eledelek
Fejér nélkül íztelenek, —
Fejér a' Só, vágyik erre,
Minden, mint legjobb füszerre.

Szép a' rajzoló-mív' éke
A' festő tzifra festéke;
De tsak fejér papiroson
Remekelhet, nem piroson.

Az Ész' világát nevelő
Könyvek miképp' jönek-elő?
Fejér színre, nem sárgára
Nyomtatják minden' javára. —

Az ártatlanság tzímere
Díszt a' fejér színtől nyere
Minden egyébb szín már folt a'
Lelken, és azt bé motskolta. —

Hiú szinek távozzatok,
A' hó szín kitesz rajtatok;
Kellemitek az időnek
Hódolnak; 's erei nőnek,

Ha a' tiszta Lelkek tette
Tsak a' fejér színt szerette;
Már úgy az elsőség tére
Minden szín közt a' fejérre.

Nagy János, Tömördön.

Mért ne vigadnánk?

Az Őreg Horácz tanáttsa:
„Gondid néha öröm váltsa"
Komolyságok! hát most tsitt,
Oszoljatok edgy kítsit.

— — — — —

Mit ér az Élet ha kedv nints?
Gyötrelmekhez záró bilints —
Tsupa pokol — tsupa kin —
Ha örűlni nintsen min.

'S Azért, hogy végetlen dolgunk,
Hát már soha se nyúgodjunk?
Haj! úgy Ember, az erő,
Virágja hamar elnő. —

Ha bé zárkozva élűnk is,
Ha örökké bőjtölűnk is,
Tsak edgy jutalom talál;
Mint mást el tsíp a' halál.

Az Ember ne tsak magának,
Éljen, tartsuk rend sorának,
De úgy ám, hogy magát se
Végig másnak felejtse. —

Ha létűnk tzélja Bóldogság,
Ártatlan módot bolondság
A' tzélra nem keresni,
'S mindég tsak a' bajt nyesní.

Mert akár mít — 's mennyit teszűnk,
Végre még is bútsút veszünk,
'S leszsz mindenünk vég pontja
A' Szent Mihály forspontja.

Hóltunk után hogy mi követ?
Az tsak = x lehet. —
De hagyjuk ezt annyiban
Míg lehet, éljünk vígan.

Szigeten, Tar Gáspár.

Rejtett szó.

Elsőm vén, — végsőm likakat bököd. Enni ha kívánsz
Fogtomból; ne riaszsz bottal a' préda után.

Megfejtés: a' XXV Szám. Telegraph.

SOKFÉLE.

XXVII szám. Béts. August 3-dikán. 1832

Mi a' Nevettséges? a' régi 's új világ e' tárgy felett való gondolatja.

(Folytatás).

Epictét a' *Nevetést a' jó kedv hirtelen felforrásának*, — *Longin* παφος εν ἡδονῃ-nak nevezi. Bár tsak *Democritus* munkáiból volna meg valami, — fájdalom! azok elvesztek. Tsak értetlen rágalmazás, 's a' legszerentsétlenebbek közűl való alaptalan gondolat az, hogy Democritus telyes életében *mindég nevetett*, mint az is, hogy mindég a' temetőben tartózkodott, szemeit kivájta, hogy jobban gondolkozhassék: — nem volt ő örült (!) és ha sokat nevetett: ennek lakostársai az *Abderíták* voltak az okai. — —

Cicero (szokás szerént a' Görög Böltsek után) a' *Nevettségest idomtalannak*, *illetlennek*, *rútnak* nevezi. Hihető, ekkor tsak a' köznép orátorára gondolt. Héj! ez a' barátságos vendégségek lelke, be sok győzödelmet szerzett mentő 's vádló Beszédinek *elmésségе* által, mellyet tsak *erősségekkel* kellett volna kivívni! Beszédeiben uralkodó lelész (Witz) elmésség, gúnyszavak által kitsúfolta a' vádlót, jó kedvre derítette a' Bírák komoly artzait, 's már így készen volt győzödelme, 's a' sokszor igazságos vádló megbukása. Ez az oka a' „Scurra Consularis" e' nevezetnek, ez, Fulvia tűvel szurdaló kakas — (nem tyúk —) mérgének.... Egy rövid talpra esett lelészszó (Witzwort) repűl és sebesít mint a' mérgezett nyíl, — 's Caesar' ezen lelészszava „Sylla nescivit literas, *dictare* non potuit" talán többet ártott néki, mint a' leghoszszabb,

„*Quae cum ita sint*“ - ekkel telyes beszédjei Ciceronak. — Már *Quintilián* megkülömbözteti a' Nevetést a' kinevetéstől (Risus et derisus), 's keserűen panaszkodik, hogy *Quintus* és *Tiro* kik *Cicero* tréfás szavait három könyvben öszveszedték, minden rendszer 's választás nélkűl tették ezt. Tout, comme chez nous!

Úgy látszik, hogy ezen világositásban a' *rút* (deformitas) testi, az *illetlen* (turpitudo) pedig lelki értelemben van véve. Mit értett Cicero, *turpitudo non turpiterje*, valami illetlenség tsinos előadása alatt: e' példával magyarázza meg *Ognibuono*: Ezt kérdi egykor egy meghitt Barátnéja a' híres *Juliától* „Ugyan hogyan tudod te azt megtenni, hogy minden gyermekeid férjedhez hasonlitsanak?“ „Én úgy teszek felel *Julia*, mint azon hajó, melly semmi Passagiert nem vesz addig fel, míg egészen meg nints rakodva.“

Az Anglusok, Frantziák, Olaszok, 's Spanyolok közt alig van egy kettő, ki ezen ügyben valami nevezetes dolgot tett volna. A' Németek közt majd inkább fogunk találni. *Mendelsohn* az első ezen tárgyban. *Wolfot* kellene ugyan legelől emlitenem: de minthogy ő nagy Quartókban 's Deákúl irt; mi pedig már a' tsinos egy estvére való tizenkettedrét munkátskákhoz vagyunk szokva; 's a' diák Nyelv már is (ily hamar) nehezen esik: — az ő munkái nem nekünk valók. *Mendelsohn* alapitja a' „*Nevettséges*“ megfogását a' tökéletesség 's tökéletlenség közt lévő contraston. De hát minden contrast nevettséges? hány contrastjai vagynak a' szép mesterségeknek, mellyek valami magas, valami felemelkedett érzést gerjesztenek lelkeinkben? —

Kánt az a' nagy Gondolkozó Fő *Nevettségesnek* nevezi azon indúlatot, mely valami feszült várakozás-

nak hirtelen *semmivé* való levéséből származik. De hányszor nevetünk mi ott is hol várakozásunk felfeszülve nintsen? — hányszor nevetünk meg lepetés nélkül? hányszor nevetünk ott, hol a' *semmi* várása *valamivé* változik által. Azomban a' valóságos *semmi*, inkább szánakozást mint nevetést gerjeszt. Ha a' Nevetés mindég *Kánt* ezen forrásából származnék: úgy annak, ki világi éltünk folyását vi'sgálja, 's a' legnagyobb iparkodások, törekedések kimenetelét látja, nem lehetne a' nevetés miatt még tsak lélekzetet is venni. De mivel minden bohóságból támad valami jó; mivel új meg új bolondságok történnek, mellyek erőnket újra meg újra kifeszítvén egy kis boszszúsággal, 's haraggal illetnek: ez tselekszi azt, hogy *halálra ne nevessük* magunkat.

Jean Paul a' *végetlenül kitsint* vagy a' testiképpen nézhető *végetlen* bohóságot nevezi *nevettségesnek*. Ez a' furtsa 's homályos világositás nem nézvén azt, hogy a' *végetlen* sem kitsiny sem nagy nem lehet, hanem az a' mi, t. i. *végetlen*, — tsak úgy mehetne, ha a' *Magas* (sublime) mint Maximum ellenébe volna egyenesen téve a' *Nevettségesnek* mint minimumnak, mint ezt a' Humorista felveszi.

Schiller, a' Német Nemzet Trágikosa szerént, az egész *Comica Poësis* mint az *Ideálnak a' Reálba való elveszése*, *alól van a' valóságon*. Ez, már szomorú dolog!... De biz' a' valóságban is van comicus dolog. Egy bohó a' szín padon igen is valóságos — 's én azt hiszem, hogy egy ugyan ott mesterséggel elfatsart valóság, igazság, senkit sem nevettetne meg, — 's az az *Ideál* elveszése magát a' Comicumot magával rántaná a' *reale* sirba. Ez a' Német Nemzet nagy Trágikosa szegény, sem Shakespear nem volt, sem a' Comicumok-

ra nem termett, mint Turandot - ja 's egy pár víg játéki bizonyítják.... Non omnia possumus omnes.

A' Schlegel = Schellingi Iskola a' *Nevettségest a' véghetetlen szabadság Ideáljában, a' szükségesség 's szabadság közt való tzivódás 's győzödelem látásában* tartja. A' Poësis, Philosophia, Vallás ez a' *harom egy*, 's ők testvéri szeretettel ölelik meg egymást, mint a' *Szép*nek (mely ezen Iskola szerént nem egyéb mint infinitum in finito = végetlen a' véges valóban) gyermekei. Tsak az a' *genialé* a' mi az ő lelkeikben van, a' *Nevettséges* pedig megtsonkulása az Okosság egészségének. Istenem! mitsoda Mysticismust nem tsinálnak a' gyönyörű Aesthetikából!

St. Schütze „*Versuch einer Theorie des Komischen. Leipzig*, 1817." a' legújabb 's jobb munkák közül való e' tárgyban. Az ő *alaptétele* „*a' szabadság 's természet közt való tzivódás*" egy kevéssé homályos ugyan, de ha mindent nem is, bizony sokat magában foglaló. — A' jelenkor lelke úgy látszik nints a' Comicumokra teremve, s vagy nem tartjuk ezt méltónak nemes időszakunkhoz, vagy maga ez az időszak nevettséges. Én egész tsendben ez utóbbihoz szítok, 's kétlem is ennél fogva a' Nevettségesnek tökéletes Megfogása készíthetését, — mivel minden Theoria Praxis után szokott jóvá lenni. — Ha mindazáltal nem lenne igazam: — a' legnagyobb örömmel én kiáltanám legelőszször a' szerentsés világosítónak „*Tu Phyllida solus habeto!*"

(Folytatása következik).

A' Nemes szivű Felebarát.

Ama nevezetes Frantzia Filozofus Helvetius egy derék fekvő jószágot vett meg egykor Forétől. Ezen jószágban lakott egy Vasseconcelle nevű nemes ember

is, a' kinek éppen itt volt valami tsekély birtoka, mellyért bizonyos adót tartozott fizetni. Nem sok lett volna ugyan az adó, hanem külömböző akadályok miatt már több évek ólta megszaporodván egészszen ki nem fizethette. Midön Helvetius a' jószágot meg vette; által ment reá az a' Summa is, mellyel Vasseconcelle adós volt. A' Tisztviselők hizelkedés által akarván magokat bészinleni az Új Uraságnál, leg első volt előttök az emlitett adosság pontos béjelentése. De Vasseconcelle sem mulasztá el a' Helvetius megkeresését, 's érzékenyen elibe terjesztette, hogy gazdálkodásának nem kedvező környülállásai miatt, semmiképpen rá nem mehetett, hogy Fóré Urnak eleget tegyen. Nyilván kijelentette, hogy most sem fizethet, sőt ha erre kénszeritenék; kéntelen lenne Hazájából kibujdosni. De erősen kötelezte magát mind régibb mind újjabi tartozásának minden hijjánosság nélkül lejendő kifizetésére, kérvén különösen Helvetiust, ne engedje meg Tisztjeinek hogy ő vele minden kémélles nélkül bánjanak. Látom, — felele Helvetius, hogy az Úr betsületes ember, de nem nagy Gazda, fizessen tsak annyit, a' mennyit minden maga megeröltetése nélkül tud, és akkor a' mikor akar; itt van egy kis tzédula, a' melly bizonyosan megtartóztatja a' Tiszteket az Úr háborgatásától. Ez a' tzédula az ő minden adósságairól szólló Nyugtató Levél vólt. Vasseconcelle ezen nem reménylett nagy lelkűségen eltsudálkozván, leborúlt Helvetius lábaihoz, és a' háládatosságnak belső érzésétől ösztönöztetvén igy kiálta fel: Óh nagyságos Uram! igy menti meg az én feleségemnek és öt szeretetre méltó gyermekeimnek életeket. Helvetius felemelé őtet, és által ölelvén, az ő sanyarú állapotján való szives rész vétellel beszélt hozzá 's egyszersmind azt igérte, hogy évenként 1000 forintot érő pénzt ád

néki, mellyből gyermekeit tisztességesen nevelhesse. — Minden illyen nemes tselekedet nem hiteti e' el velünk, hogy nints felségesebb annál az örömnél, melly a' jó tételből és háládatosságból szokott származni.

Agesilaus, az esmeretes Spártai Hős, kevéssel halála előtt, melly Egyiptomból való viszsza jövetele után történt, megparantsolta a' körűlötte lévőknek, hogy néki semmiféle Státuát vagy emléket ne állittsanak. Ha u. m. valami jó és ditséretre méltót tselekedtem, elegendő emlék lesz az: ellenkező esetben pedig mit használnak nékem minden emlékeztető oszlopok?

A' Tarkának, a' Színek Királyának ditsérete.

Kék, piros, zöld 's más több színek
Ditsérőji mit miveltek!
Milly nagy bűn nem tudjátok-e',
A' Pártütés undok vétke? —

Felhevitni fegyvertelen
Jobbágyot Királya ellen! —
(Szegény színek vigyázzatok,
Dózsa — sorsra ne jussatok)! —

Szép igaz a' fejér liliom
'S nints egy könnyen annyi idom
Semmi fűben semmi fában
Mint a' liliom havában

Szép a' kéklő nefelejts is:
Mert annak az ártatlan kis
Virágkának annyi éke
Bájlóbb mint Flóra vidéke;

De mi haszna: ha mind ezek
Tsak kéjelő hiu szerek
Mi haszna: ha bájol enyész,
'S boldogságot ránk nem tenyész.

Többet ér hát forró tsókja
Egy piros ajknak, azt mondja
Védlője a' piros szinnek
Mert balzsama az a' szivnek;

Többet! — mondását igaz'lom,
Légyen ér'tte a' jutalom:
„Boldogitsa egy piros szűz
Ki minden szív-borút elűz.“

'S minthogy egész kéjjel teli
Kedvét tsak pirosba leli:
„Légyen piros Annak ajka
Légyen piros szeme, nyaka, —

Pirosodjék ugy mindene
Mint a' piros skárlát' szine
'S kéjjelgve ez' égi széppel
Áldja a' pirost örömmel.“ —

Áldja! — de én sem színével
Nem tartok sem izlésével
Az én színem vegyült, 's nem más;
(Mert édes a' változtatás)! —

A' mit tsak pompást teremtett
A' nagy alkotó Természet
Mindennek tarka a' bája;
Az a' Természet pompája

Sőt magok a' nagy Istenek
Nekünk édeni Lakhelyek'
Remek diszét ha mutatják
Tükrét tsillagok tarkitják.

Bájló a' tarka szivárvány,
Kies a' tarka rétvirány;
Földünkre is tarka bájszint
Fejlő tavaszsza azért hint. — —

* * *

Tsak a' színek vegyitéke
Szépemnek is annyi éke;
(Oka annyi örömimnek,
Oka annyi gyötrelmimnek)! —

Kéjt sugárzó pillantata
Olly' mellyen tsak azért hata
Szívembe, mert szög szemei
Egy hó-artza' tündérei.

Tsak azért idvezít tsokja,
Mert bíbor-ajkát szert' folyja;
Artzának liliom-hava
Két rózsától bájoltatva;

Még hattyu-fejér melje' kis
Pihegő hó-halmai is
Igézőbbek: ha szép haja
Szög fürtökkel körülfolyja.

De hát ha még ált' karoltan
'S édes érzelembe holtan
A' szerelem' rózsa-pirja
Hó-artzáját elboritja:

Akkor majd-majd elolvadott
'S boldogságtól szert' áradott
Keblem mennyülve imádja
Bájod' óh színek Királya! —

Bánovich Antal.

Gondolván, hogy több szint már senki sem fog ditsérete tárgyául felvenni: bérekesztjük.

Minden színnek megvan látom
Tulajdon betse, Barátom!
Egyik abban, másik ebben
Tűnik elő jelesebben:
De gyanús a' tarka barka
Én előttem; mert a' tarka
Színeskedőnek a' szája
Megtsal, hamis zúzza, mája.

a' Kiadó.

Rejtett szó.

Két tagommal boldogítlak
Ha megtöltve birsz velem;
Elsőm nélkül motskosítlak,
Kovátsműhely a' helyem.
Bélem nélkül ha megszerzel,
Ditsöitést tsak úgy érzel.

Keönczeöl Ferentz.

Megfejtés: a' XXVI-dik Szám. Agár.

SOKFÉLE.

XXVIII szám Béts. August 7-dikén. 1832

Statistikai Jegyzetek.

DÁNIA.

I. Az Uralkodó Ház. (Evang. Augsb. Vallású).

Királya: VI. FRIDRIK, szül. 1768. Attya VII Krisztián után kezdett uralkodni 1808-ban. Hitvese Mária, Heszszen Caszeli Printzaszszony, sz. 1767-ben.

Magzatai: 1) Karolina, Koronahertzegaszszony sz. 1793-ban. Férje: Ferdinand Fridrik, Dániai Printz. 2) Wilhelmina, sz. 1808. Férje: Fridrik Károly, Dániai Printz.

II. A' Státus.

A. Európai Statusbirtokok.

Tartományok.	nagyságok □mértf.	népességek.
1. Dánia és a' Sleszvigi Hertzegség	847	1,521,278
2. Holsteini Htzgség	153	374,745
3. Lauenburgi Htzgség	19	35,640
A. Öszvesen	1,019	1,931,663
B. Távolabbi Birtokai.		
1. Fáróe és Grönland Szigetek:	240	11,240
2. Izland Sz.	1,405	49,826
3. Nyug. Indiai Sz.	8	46,209
4. Trankebar; Guinea	26	28,000
B. Öszvesen:	1,679	135,356
A. B. Mindöszve:	2,698	2,067,019

Népesebb városai.

Koppenhága	104,174	lakossal.
Altona	24,500	—
Trankebar	19,679	—
Flensburg	16,000	—

Nemzeti külömbözések.

Dánok	1,209,531	Négerek	43,000
Németek	648,000	Hinduszok	19,000
Frízek, Angolok	70,000	Eszkimók	7,000
Normannok	55,000	Zsidók	6,000

Vallásbeli külömbségek 1827-ben.

Evang. Ausburgi Vall.	2,045,931	Reform.	1,200
Zsidók	6,000	Herrnhuter	1,500
Kathoikusok	2,000	Mennoniták	900

Tanító Intézetek.

Universzitás van Koppenhágában 578, és Kielben 330 tanúlóval. Gymnazium 27. Tudós és Gazdasági társaság 11, Lancaszteri köznépi Oskola 2,007.

Finantzia.

A' Státus jövedelme esztendőnként 10,200,000
— adóssága mintegy 100,000,000

Hadi ereje:

Szárazon: Bekesség idején 38,819 ember.
Tengeren: Lineahajója 3, Fregát 6, Corvette 3, 's a' t. öszveséggel 80 hadi hajó.

III. A' Státus törvényes alkotmánya.

Határtalan Monarchia. Státusok ugyan vannak, de azoknak a' kormányozás dolgába semmi szóllójok nintsen. — A' Korona mind a' férjfi mind a' leány ágra száll örökség szerént.

IV. Vitézi Rendek.

1) Elefántrend, melly Udvari megtiszteltetés, állít-

tatott 1580-ban. 2) Danebrog Érdem Rende, 4 rangú, 1671-től fogva. 3) de l'Union parfaite, 173-tól fogva.

Sok Paradoxumok lettek már Axiomákká.

A' múlt 1831-dik esztendő Augusztus hónapjában, a' Magyar Kurir 16-dik számja alatt ezt a' Kérdést tettem vala fel: *A' Cholera nyavalya valyon nem azon közönséges földindúlás következése e', mellyel most Földünk küszködik?...* Elő számláltam ott rövideden azon okokat, és történeteket, mellyek a' kérdés feltételére alkalmatosságot nyújtottak. Azok, kivált az elzárás felszabadúlása után, mind itt a' Városban esett, mind a' körül belől fekvő vidékekről jött tudósítások és tapasztalások által szaporodván, gyanításaimat még jobban megerősítették. De a' külső Országokról jött tudósítások is ide mutatni láttatnak; leg alább tsaknem átaljában megegyeznek levegő egünknek Földünk által okozott romlottságáról való vélekedésben. — Ezek között két nevezetesebb vélekedés tünt leg inkább szemembe: egyik a' Dr. Sánder Úré (†) ki is a' posítiva és negativa electricitas (Menykövesség *) változásaiból véli kimagyarázhatónak a' nyavalja okát: jóllehet ez előttem hijjános, mind azért, mert ama két nevezetű Electricitás felett fen forgó kétségek, nintsenek még a' Tudósok által elhatározva; mind azért, mivel nemtsak ez a' Létető **) (Ele-

---

†) Allgem. Zeit. Ausserordentl. Beylage. 8. Sept. 1831.

*) Menykövesség: nem egészszen jó szó ugyan, de mégis jobb, mint maga az Electricitas.

**) Elementumot Létetőnek fordította leg elsöben Fő Tiszteletü Superintendens Budai Ésaiás Úr; és ítéletem szerént annak kitételére ennél jobb szót gondolni sem lehet.

mentum) okozhatta levegőnk romlottságát. —A' másik értekezés, mely Systemámhoz sokkal jobban közelit, Stuttgarti P.P. betűvel jegyzett Tudós Úrnak (††) elő adása, mely szerént a' Földünkben lévő Mágnesi erő aeqvatorjainak sectiojin vezeti a' nyavalja terjedését. Ezen vélekedések által ösztönöztetvén, hogy feltett kérdésem fonákúl ne magyaráztassék, előadom itt Systemámnak rövid rajzolatját, melynek következésében kérdésem feltettem: azon kérvén az Érdemes Olvasót, hogy Paradoxumaimban meg ne botránkozzék, mert hiszen, sok Paradoxumok lettek már Axiomákká; hanem vi'sgálódjék, combináljon, calculáljon, 's úgy itéljen.

Systemám szerént tehát minden változások természeti történetek, és tünemények; sőt még az Élet is, a' rejtett éltűektől (Cryptogamáktól) fogva az Emberéig, a' Létetőktől erednek; úgy hogy ezek nélkűl életet gondolni sem lehet.... Létetőknek nevezem pedig azon természeti erőket, mellyeket látunk, érezűnk, és tapasztalunk hogy meg vagynak, és a' mellyek az Orvosi Tudományban nem egész praecisióval az Inponderabiliák neve alatt fordúlnak elő. Ezek a' Létetők úgy vagynak a' Természetben el rendelve, hogy minden egyes Létetőnek meg felel egy másik Létető, melyek osztán egyik a' másikát mérsékli, határok közt tartja, hogy excentricitásra ne menjenek.

Ezek a' Létetők pedig ezek:

Electricitas, ennek mérséklője *Magnesi erő.*
Melegség, ennek mérséklője *Hidegség.*
Világosság, ennek mérséklője *Setétség.*

Ezek Systemámban mind Positiva erők, és ezt a' Chemiai Atyafiságot tartják, hogy az Electricitás,

---

††) Allgem. Zeit. Ausserordentl. Beylage. 1-sö 2-k. Oct. 1831

Melegség, és Világosság, leginkább együtt tartanak; együtt ismét a' Magnesi erő, Hidegség, és Setétség: de azért tökélletesen elválasztani őket egymástól nem lehet; mindenik Létető, kivált a' maga ellenkező mérséklőjéből tart meg valamit, melyben, mint valamely ágyában (Basisában) nyúgszik; ezek azok a' Létetők, melyek a' vélek egy idős Materiával bábolódnak; azokból teremtenek és rontanak, öszveraknak és bontanak, változtatnak és vegyítnek. Testek légyenek e' ezek, vagy tsupa erők, nints elhatározva.

Electricitas és Magnesi Erő.

Mind a' két Létetőről bőven tanít a' Tudomány, de nem minden tulajdonságaira terjesztette ki annyira vi'sgálódását, mint kellett vólna: nintsen az Electricitásról szorosan meghatározva mitsoda útat tart szabadon a' maga menetelében? nem forditott elég figyelmetességet az Electricitás és Magnes kozt lévő szoros öszve köttetésre, jóllehet tsaknem a' mindennapi tapasztalás bizonyítja, hogy az Electricitas, a' kemény kőfalban el rejtett vashoz, mint a' Magnesi erő tulajdonosságához, erőszakosan is béront. — Nem vette észre, hogy a' Mágnesi erő meg nem akadályoztatva a' testeket Sphaeroides formába igyekszik öszve rakni; holott pedig meg lehet hogy éppen tsak ez a' tulajdonsága okozza Magneses tönk elhajlását, (Declinátióját) és következésképpen közönséges Magneses vasaink formája is hibás. — Midőn ez a' két Létető egyarányúságba (in Aeqvilibrio) van, észre nem veszszük, mihejt pedig az elbomlik, gyakran dörgéssel tsattogással és villámlással is igyekeznek azt helyre állítani, a' mikor osztán igen is érezzük és tapasztaljuk. — A' Machina Electrica által is felbontatván ezen egyarányúság, bizonyos feltételek alatt, egy helyt öszve

gyűl az Electricitás, más helyt pedig a' Mágnesi erő, és ekkor mind a' kettőt érezzük és tapasztaljuk. Ez tehát az a' két erő, melyek közzűl egyiket ugyan Electricitásnak, másikat pedig hol különös nemű Electricitásnak, hol Electricitas nem létének Negativa Electricitásnak neveztek a' Tudósok: mely utólsó semmi nem egyéb, hanem az Electricitástól megszabadúlt Magnesi erő, és ez az egyszerű meg magyarázása a' Positiva és Negativa Electricitás közt fen forgó régi Kérdésnek, a' Franklin és Symmer Theoriájok el igazításának. — Ez a' két Létető játsza a' Természetben a' Vis Centrifugát és Centripetat a' Vis Repulsivat és Attractivát; — ezen két erő miatt osztja Édes Magyar Nemzetem a' Menyköveket Tüzes és Száraz *) Menykövekre. Tüzes Menykő az, melyben az Electricitás;

---

*) *Száraz*: Magyar Nyelvünkben nem csak azt teszi hogy nedvesség nélkűl való, hanem ezt is sovány vagy a' minek valami hijja van: p. o. Száraz Ember, Száraz Predikatzió, 's a' t. Száraz Menykö tehát azt teszi, olyan Menykö, melynek valami hijja van, nints benne anyi Electricus tüz mint rendesen szokott lenni. — Ettöl a' harmadik köborló nevű Menykö abban külömböz, hogy bizonyos gyantás 's kénköves matériát hozván le magával ebben mind addig meg marad, mint valamely ágyában, és idestova pattog, míg azt egészszen el nem emésztette. — Hol vette Edes Nemzetem ezt a' finom meg külömböztetést? ha történeteinkröl régi Á'siai Lakhelyünkröl Históriai datumaink vólnának, keresném ennek okát a' Tudományoknak és pallérozódásnak azon nagy Gradusában, melylyel valaha talán Nemzetem fénylett: de minthogy erre bizonyságunk nints, természetesen kell ezt keresnem abban a' szép, proportionált, igen érzékeny, finom Életerőben, mely a' Magyart különösön kijeleli. — Oh Édes Nemzetem igyekezz szorgalmatosság által a' benned el rejtett kintset Napfényre hozni! — fogadd szavát Széchényinknek! — ne hogy mások az Irás ama szavát alkalmaztassák reád; „Kevélység megyen a' romlás elött.“

Száraz az, melyben a' Magnesi erő telyesebb (praedominál) amazt veresebb tüzéről, hangos 's dördülő hangjáról; emezt fejérebb tüzéről, szaggatott 's erőszakosan retsegő 's tsattogó hangjáról esmerjük meg. Amarról igy szóllunk nagyot dördült az Ég; erről nagyot tsattant az Ég.... Ezen két Létetőnek egyarányúságra való törekedése okozza továbbá azt a' szüntelen való dörgést, melyet az Egihábórúk alkalmatosságával hallunk, mert a' felleg torlások külömböző mértékű Létetőkkel lévén telyesek mind addig dörög tsattog, míg egyarányúságra nem jönnek, és ekkor válnak a' fellegek is egy massává 's öntik a' záport és Menyköveik is ekkor már többnyire dördülők.

(Folytatása következik).

Oskolai Pilulák.

1) Egy oskola mester korhely tanítványát a' hólnapi letzkére ekkép nógatta: „Ha hólnap nem tudod a' letzkéd, kiporozom a' nadrágod. — A' tsintalan fiú e' nyilatkoztatás után egy betűt sem tanúlt, hanem más nap reggel levetett nadrágját Öttsének ált-adja ezen szókkal: Vidd fel Petikém Mesturamnak, tudja ő már, mire való.

2) Virgil Georgiconja magyarázása közben álomba merült egy deák, a' sarogjában: ezt a' Tanító észre vévén, hirtelen meg szóllítja: a' felrettentt Alvó szomszédjai, annak pájkosságból a' Bucoliconra fordított könyvét kezébe nyomják, 's abból azt az esmeretes sort mutatják néki folytatásúl: „O Meliboee! Deus nobis haec otia fecit.“

3) A' Törvény tanítás végzetével kérdi egy Collegiumban a' Professor Juristáját: No! mellyik

tárgy érdeklé Uraságodat leg inkább a' Törvényben? Meg lökött szomszédja néhányszor súgá fülébe: „A' házasságról," de a' szegény megkérdezett járatlan lévén a' törvényes tárgyakban, 's különben is nagyot hallván, feleli: „A' Tágasságról."

4) „Szamarak vagyunk" így feddé a' haragos mester tudatlan tanítványát. „Majd nem leszünk hólnap, ha jókorabb fel kelünk mint ma," viszonozá a' tanítvány.

Szörnyű kávé vágy.

Ki futott a' kávé Téns Asszony! fel kiálta a' megijjedt szólgáló. Jésus Mária! inkább a' két szemed futott vólna ki Bestia!

Sikeretlen fáradozás.

Építünk folyvást, de nem épűlünk: be kemény sórs!
Régen hajnallik; 's még se világos egünk.

Rejtett szó.

F — el a' természet ügyes majmolója,
Ny — el számkivetett hösöknek kínzója,
P — vel egy nemzetnek ditső fényt adója,
R — rel drága órák vétkes pazarlója,
T — vel a' szép lelkek pompás takarója.
Mi ez! illy sok jó 's roszsz dolgok alkatója?

Megfejtés: a' XXVII Szám. Erszény.

Jegyzés. Szívesen köszönjük a' hozzánk küldött *Rejtett Szókat!* Számok sokra telvén, meg fognak engedni, reményljük, a' Béküldő Urak, ha némellyekre a' sor később kerül. Kiadni mindnyájokat, kötelességünknek tartjuk.

SOKFÉLE.

XXIX szám. Béts. August 10-dikén. 1832

HERSCHEL WILHELM,

szül. 1738-ban Hannoverában. Attya, mint Mu'sikus a' Gárdánál több gyermekei közt Wilhelm fiát is a' Művészet ezen nemére tanítgatta, úgy hogy ez már 17 eszt. korában, ugyan azon Gárdánál Hautbois fúvó volt. Gróf *Dürham* 1757-ben elvitte őt magával Angliába, 's Báthban Orgonistává, tétette. Itt egy kis pénzt gyűjtvén magának a' rég óhajtott Olaszországba útazott, a' honnan való viszszatértekor kifogyván pénzéből, kéntelen volt Genuában hegedűn 's két trombíta kürtön (mellyeket egyszerre fújt) Magános Concertet adni, hogy lenne mivel Angliába viszszatérni. Itt kezdte el legelőször hivatalától üres idejét önn pallérozására, mely legelőször diák 's görög nyelv tanúlásában állott, fordítani. De majd erősebben vonták őt a' Mathemátikai tárgyak magokhoz, 's ezen hajlandóságot leginkább *Ferguson* „*az Ég tsudái*" névű munkája ébresztette fel benne. Nem elégedvén meg azokat tsak könyvekből láthatni, egy két lábnyi Gregori-tsőt szerzett: — majd, minthogy ez elégtelen volt az égi testek vísgálására; — tehetsége pedig nagyobbat, jobbat szerezni nem volt, neki adván magát *Smith Optiká*jának egész tűzzel 's buzgósággal, öt fáradtságos esztendők mulva készítette Newtoni, későbben 7. 10. 20 lábnyi tűzponttávolyú tsőit, mellyek bámúlással terjedtek el tsak hamar Európa minden országaiban. Az egész Anglia, sőt az egész világ beszéllt a' Báthi Capellmeister fellyűlmúlhatatlan távolytsőiről, 's ditső felfedezéseiről. Anglia, Frantzia-Burkus-Orosz országok vetélkedtek a' szerentsén őtet

tagjoknak megnyerhetni. III György megnagyobbította fizetését, segítette őt, még nagyobb Művek készíthetésére szükséges summával, megajándékozta őt egy házzal és kertel Slough-ban, hol még ősz vénségében is, örömmel élt a' boldogító tudományoknak, — 's 1816-ban Guelphrend' lovagjává nevezte; † 1822. 84 esztendős korában.

Munkáiban különös segédje volt egy testvér öttse, kit már serdülő éveiben maga mellé vett, 's Mechanikossá formált, — úgy szinte *Herschel Karolina*-leány testvére, ki a' Mathematika 's Astronomia eránt való különös nagy szereteténél fogva magát ezen tudományokra szentelte. — Báttya tsak nem minden égvisgálásainál jelen volt, — ezeket ő szerkeztette 's adta is ki nagy részint, sőt még új 5 üstököstsillagot is fedezett fel.

A' van még hátra, hogy e' ritka ember főbb felfedezéseit megemlítsük. 1781-ben Mártziusban vett észre a' Kettősben egy gyenge világú tsillagot, mely a' többi állótsillagoktól létlegesen külömbözni látszott, — majd későbben észrevette annak mozgását is, 's bár *Maskelyne* 's *Lalande*, kikkel észrevételét közlötte, egy ködnélküli üstökös tsillagnak gondolták is azt, nem sokára azután elesmerték Nap-rendszerünk' legtávolyabb Planétájának, mely által a' Nap országa szinte két akkorára nevekedett. Ezen Planéta 396 milliom mértf. van a' Naptól (középtávolyság). Körpályáját elvégzi 84 esztendők alatt. E' fényes felfedezés elterjesztette Herschel' hirét az egész kímivelt világon. — Az új Planéta nevén nem tudtak először megegyezni. *Herschel* Györgytsillagnak, a' Frantziák Herschelnek, — mások Neptunnak, Cybelének nevezték, míg utóbb az Uranus-nevezet erőt vett 's közönségessé lett.

Saturnusnak két legközelebb álló, — Uranusnak

hat kisérőit is ő fedezte fel, — ő vetette szorosabb visgálat alá Saturnus gyűrűit, 's a' kettőstsillagokat is. A' mit az Ég ködfoltjairól 's rakás tsillagairól tudunk: azt tsak ő néki magának köszönhetjük, mivel még eddig egy Tsillagász sem merte magát egy oly sok nehézségekkel járó tárgyra adni, melyben különös jó távolytsők nélkül boldogulni lehetetlen (Herschel legnagyobb távolytsője az esmeretes 40 lábnyi hoszszú, melynek értztűkre átmérője 4 láb, — nagyobbít 7000-szer. Ezt azomban igen keveset használhatta, mivel tűkrét az estveli nedves lég oxydalta 's így fényességét elvesztette, — leginkább élt 12, 's 20 lábnyi távolytsőjével).

Nem kevésbé érdeklők Herschelnek a' világosság természete felől tett fedezései. Nagy távolytsői által ugyanis látta ő azt, hogy a' Napsúgári nem úgy folynak ki a' Napból közvetetlen, hanem a' Nap' athmosphaera nemű felső színének phosphorosodásából származnak. Ezen *Nap-rejtő* nagy háborgásoknak van alávetve, melyek által néhol (mint a' mi felhőink) sűrűbb, néhol ritkább lesz, néhol egészen el is szakad, 's ekkor ezen szakadásokon keresztül látván magát a' Napot, ezen feketeségeket Napfoltjainak nevezzük. Az Optikai újjabb felfedezések módot adtak kezünkbe, melyel Herschel véleményét közvetetlen próba alá vessük. Egy megtüzesített golyóbis nem tsak felső színéről, hanem belsejéből is botsát ki világosságot, 's akkor mind azon sugárok, mellyek belőlről a' felszínen megdűlve jönnek ki, *polarizált súgárok.* De ha ezen golyóbist tsak egy vékony világoló boritékkal fedezzük be: úgy a' kijövő súgárok soha sem polarizálttak. *Arago* a' Napsúgárit ezen szempontban próba alá vévén, azokat egészen polarizálatlanoknak tapasztalta, — 's így tehát azoknak a' Nap felszínéről kell

jönni, a' mint Herschel gondolta. — Ő határozta meg azt is legelőször, hogy a' Nap'színképében a' középszíneknek legerősebb a' szélsőknek pedig leggyengébb világoló erejek van, úgy hogy az ember meszszebbről el tudja olvasni a' zöld vagy sárga mint a' veres vagy viola színek által világosított betűket. — A' melegítő erőt is különbözőnek tapasztalta a' színkép különböző részeiben. Legerősebb a' *veres*, a' *viola szín* leggyengébb. Sőt még a' veres súgárokon innen is talált bizonyos szemmel ugyan láthatatlan, de azért a' Thermometerre nyilván ható súgárokat (szinte így van a' Chemiai hatás is). — Látni való, hogy ezen nevezetes találmányi, Ideái e' nagy embernek, másokkal összekötve nevezetes Resultatumokat szülhetnek még, ha a' kettős tsillagokról, ködfoltokról, téjút formájáról való ideáit mint valami betses tsírákat egy hozzáhasonló nagy lélek felfogván, azokat munkássága által felneveli az emberiség bóldogítására.

Ezek néhány vonások egy oly embernek élet rajzából, ki egész életét a' Tudományok legfelségesebbikére a' ditső Tsillagász Tudományra szentelte. Ifjúságának első éveiben leverő terhes környülményekkel küzdött, a' melyeken valamennyire át hatolván, fel lépett azon magas lelke által kijelelt ösvényre, melyet oly különös lelki erővel útazott át, milyennel sem előtte, sem utánna senki nyomdokába nem lépett. Magának kellett a' mívszereket készíteni, melyekkel az ég titkaiba hatolván meg esmértetett minket azon tsudáival, melyekről még sajdításink sem valának. Ő ada nékünk legtisztább tudósításokat a' mindenség azon tájairól, melyeket még semmi emberi szem nem látott vólt, és a' melyek a' leg nagyobb távolsághoz szokott tsillagászok előtt is oly bámúlásra méltók valának. A' tsillagos ég legtöbb új tárgyait néki köszön-

hetjük, ki esméreteinket fáradhatatlan munkája és fel fedezései által sokkal nagyobb mértékben nevelte, mint azt akármely Század tsillagászainak egyesített fáradozásaik is mivelhették vólna.

(Prof. Littrow után).

(A' XXVIII-dik számb. elkezdett Értekezés folytatása).

Melegség és Hidegség.

Mind a' két Létetőt érezzük és tapasztaljuk, de a' Tudományos Világban tsak a' melegség tartatik Positiva erőnek, a' Hidegség pedig Negativumnak; azt állítván erről hogy az, tsupán a' melegség nem létéből származik (defectus caloris); még pedig mint látszik ama régi Oskolai Praejudiciumnál fogva; „Entia sine necessitate non sunt multiplicanda..." de ideje vólna már, hogy ezt a' több mint 2000 esztendős görög jármot le vetnénk a' Tudományok nyakáról! mert azért, hogy egy Görög Bölts ki eresztette ezt száján, következik e' hogy a' Természetben is úgy legyen? — A' Hidegség szint olyan szembetünő nyomokat hágy maga utánn, mint a' melegség: azonban Systemámban tapasztaláson épült erős okok vagynak arra, hogy a' Hidegség éppen oly Positiva erő, mint a' Melegség; melyek éppen úgy váltogatják fel egymást, mint az Electricitas és Magnesi erő, hogy a' mint kezd fogyni a' melegség úgy nevekedik és magát ki mutatja a' Hidegség, tsakhogy határ lineát húzni köztök tsupa Relativum. Rövidségnek okáért el halgatván most okaimat, elég légyen ama régi Definitionak (frigus sit defectus caloris) hibás vóltáról e' következendőt megjegyezni: képzeljünk magunknak az Emberen kivül más ollyan okos állatot, mint az Ember, melynek azonban, természete oly Sympathiával viseltetnék a'

Hidegséghez, mint az Emberé a' Melegséghez, képzeljük a' Norvégiai Irám Szarvast okos állatnak; ez ama Praejudicium szerént bizonyoson a' Melegséget így határozná el, hogy az, a' Hidegség nem léte (defectus frigoris) és ekkor melyik okos állatnak lenne igazsága? — A' Teremtőnek is nagyobb Bőltsessége tetszik abból ki, mennél több külömbkülömbféle Létetőket tud egységre (Unitasra) vinni.

Világosság és Sötétség.

A' Világosságot, mind a' közönséges mind a' tudományos életben Positiva erőnek veszszük, hanem a' Sötétséget tsak árnyéknak 's Világosság nem létének tartjuk: de akarmillyen képtelen állításnak lássék is első tekintettel, Systemámban, ez is oly Positiva erő, mint a' néki meg felelő Világosság, és ezek is éppen úgy váltogatják, 's mérséklik egymást, mint a' többi Létetők. Tapasztaláson épült erősségem erre ugyan még tsak egyetlen egy vagyon, mindazáltal az állítás nem új, mert már a' Régiek is így gondolkodtak: Azt olvassuk nevezetesen a' Teremtés Históriájában hogy *el választotta Isten a' Világosságot a' Sötétségtől.* — Ismét másutt Mózesnél: — *a' Sötétség úgy állott az Egyptom Földén mint a' Kőfal.* — Melyek oda mutatnak, hogy Mózes a' Sötétséget Positiva erőnek vette; de azomban nehéz is volna meg fogni, hogy oly hatalmas, kimagyarázhatatlan természetű, képzelhetetlen sebességgel járó Létetőnek, mint a' Világosság, el öltására, határok közt tartására, elnyomására, hogy volna elegedendő a' *Semmi*; vagy hogy a' Semmi és Sötétség Synonimák volnának? Mert Erőnek mindég Erő felelhet meg. — Sok dolgok vannak ebben a' tekintetben ollyanok, melyek azt a' reménységet élesztik bennem, hogy egy szerentsés Ész, vagy egy szeren-

tses Történet ki fogja még azt találni, hogy lehessen a' Világosságot mint az Electricitást, és Magnesi Erőt magában meg fogni, hogy a' Sötétség el ne nyomhassa, és ekkor a' Sötétség természete is nagyobb világosságra fog jöni.

Ezek tehát azon hat Létetők, melyek Systemám szerént a' vélek egy idejű Matériából az Életet, külömbkülömbféle léptsőkön ezer meg ezer Proportio szerént elő állitják: ezek azok, melyek a' Természet Lombikjában szorosan kimért regulák szerént a' Valtozásokat szűlik a' külömbkülömbféle Szeszekből (gázokból) sok hasznos és ártalmas keverékeket formálnak és kifejtenek.

Két kérdés adja itt elő magát Systemámban. Első ez: Vané még több Létető az elő számláltattakon kivül? másik ez: Hát az úgy neveztetett Állati Mágnetismus a' Létetők közzé tartozik é?

Rövid Feleletem az élső Kérdésre ez: hogy azt sem állitani sem tagadni nem lehet; 's mind a' kettő kevéjséggel határos állitás vólna.

A' Második Kérdésre ez: Az

Állati Magnetismus,

szoros értelemben szólván, nem szaporitja a' Létetők számát: mert az semmi nem egyéb, hanem az elő számlált Létetőknek Proportionált öszvevegyűlése az organizált testben. Mindenik Létetőből van abban külömbkülömbféle mérték szerént több vagy kevesebb; és ezen öszvevegyűlt Létetők teszik már az úgy neveztetett Életerőt. — Az Orvosi Tudományban tudtommal az Emberi Test minden munkásságát a' Nerveum Systemából igyekeznek kimagyarázni; de a' Nerveum Systema subordinálva van az Élet erőnek, a' tsak Conductorja 's eszköze ennek, melyet maga for-

mált magának, hogy azon a' maga rendeltetése szerént munkásságát végre hajtsa. A' Létetők visznek tehát az Emberi testben minden functiókat végbe, ezekből kell és lehet azokat ki is magyarázni.

Ámbár pedig ez a' Létetők vegyűlete kiterjeszti magát az egész testben és villám sebességgel adnak hirt a' főbe azokról, melyek a' test körűl esnek; mindazáltal két fő pontot választott magának a' Machinában. Egyik fő pont a' Szív, hol a' Magnesi erő a' hidegség és setétség vegyűleteivel vette fő lakását, és gondja van a' Machina épségére 's szűli a' kivánságok özönét: távolabb ettől a' főben választott helyet magának az Electricitás a' Melegséggel és Világossággal; és itt mint valamely fellegben jádza a' maga leg nagyobb Rolléját. — Az Idők Bizonyos Szakaiban (Periodusaiban) ugyan közelebb vonúl a' Főbe lévő vegyűlet a' másik Centrumhoz, és az ott lévő Letetőkkel jobban egyesűl, 's így egygyüt földozgatják a' Machina hijjánosságait: mely állapotot Alvásnak nevezünk. Mindazáltal a' Vonszó és Viszszatartó erőt fenntartják egymás között, 's ez az Emberben a' Perpetuum mobile. — Némelykor pedig igen nagyon is fel tóldúlnak a' Főbe, és ha hirtelen 's rohanó sebességgel tsap a' szívre viszsza, ekkor el vész a' viszsza rugó erő 's egymást tökélletesen neutrálizálván kész Halál. — Igy ölte ez meg ama Római Özvegyet ki a' kapuban várta a' Hadi Seregnek a' Cannaei Véres ütközetből való haza szádorgását, hogy meg lássa, ha egyetlen egy fija meg maradott e' a' dúló Ütközetben: 's megpillantván szivének egyetlen egy tárgyát, a' fel tódúlt Életerő menykő tsapással sujtotta meg a' Szivet. — Igy öl ez meg, még ma is sok Halandót. — Ezt nevezzük Guta ütésnek. — Néha pedig már az akár a' Nerveum Systéma gyengesége vagy megromlása; akár az Életerő-

ben lévő Letetők disproportiója, akár más erőszakos okból származzék, az idők bizonyos változásaiban mintegy előre hozzá készülve le szalad a' felső vegyület a' szívre és azt megtámadván gyomrozza; melyet ez ugyan küzdéssel még fenn tud tartóztatni 's nem hagyja magát neutrálizálni, de a' Machina mint egy élet nélkül hagyódván az ostrom miatt lerogyik, Conductorjai rángatóznak 's grimázokat tsinálnak: ezt nevezzük Nyavalyatörésnek. — Néha pedig az egyes Létetők is különválnak a' vegyületből, elválik p. o. a' Meleg a' Hidegtől, amaz a' test külső színére, ez a' belső tagokra veszi magát vagy meg fordítva; ott nagy melegség itt kínos fázás és reszketés rongálják az Alkotmányt: ezt nevezzük Hideglelésnek. — Ugyan ezen Létetők első öszvevegyülésekor határozzák el azt is, hogy Alkotmányok Him légyen e' vagy Nyőstény? — Him lesz az, ha az Electricitás hozzá tartozóival telyesebb vagy hatalmasabb; Nyőstény ha a' Magnesi erő segédjeivel erősebb; Hermaphroditus lessz ha mind kettő oly gyenge, hogy egyik a' másikon hatalmat venni nem tud, és az idők szakaiban a' külső Létetőknek változásai szerint, hol egygyik, hol másik veszi által a' nyomorúlt Tüneményen az uralkodást. — Néha a' Conductornak is valamely részében, vagy meg hűlés, vagy meg nyomás, vagy erős kívánság által, meghúzódás, megkeményedés, vagy baj esik; ekkor a' Létetők nem folydogálhatnak azon szabadon, hanem mint az Electrica Machina rosdát kapott Conductorján rugással 's pattanással szöknek azon által. Ezt nevezzük tsuklásnak.

De sok más egyébb dolgokat is ki lehet ezen Systema szerént magyarázni, melyekről eddig semmi, vagy igen homályos esméretünk vólt. A' Bé nyomások (Ideák) apró képei is, mely szerént azokat sok eszten-

dők múlva is elménkben ismét viszsza hozhatjuk, ezekben a' Létetőkben vagynak lerakva, 's ezen Archivumból szedegeti elő azokat az okosság. Nemtsak hanem még a' fő hajlandóságok alapjait is ezek a' Létetők teszik, melyeknek osztán tűköre a' szem, melyben szokták az Indúlatok magokat kimutatni a' Létetőknél fogva; melyet az oktalan állatok igen jól tudnak, el annyira, hogy a' Beszéd hijjánosságát nagy részént nékiek ez pótolja ki. Több próbákat tettem külömbkülömb féle Állatokon, ha valjon értik e' ezt az Állatok, 's próba tételeim tökélletesen meggyőztek annak igazságáról. — Értette ezt a' Nagy Sándor Bucephalusa is, — míg az Udvari inasok forgolódtak körüllötte, le nézte a' kevély állat a' gyávákat; midőn pedig Sándor Úrfi, fiatal 's lobogó Élet erővel kiment hozzá, hódolt az erősb Létetőknek a' déltzeg állat.

Innen lehet már megmagyarázni azt is, miért hogy az állati Magnetizálásban a' Surrogátumok nem felelnek meg mindenkor az óhajtott tzélnak, mert a' Surrogatumba nem adhatni belé a' Létetők öszveségét, sőt meglehet hogy olyan egyes Létetöt vesz bé magába, melyre a szenvedőnek Szüksége nints, sőt ártalmára lehet: maga a' Mágneses Vas is nem pótolhatja ki az állati Magnetismust, mert abban is tsak egyes Létető van; mi gyakran megesik pedig kivált a' hajlott idejűekben, hogy éppen az a' Baja, hogy a' Magnesi erőnevekedvén meg benne, a' többi Létetőket nagyon elemésztette, és azt ilyenkor még nevelni ártalmas. — Magának Elizeus Profétának sem felelt meg a' Surrogatum, ki pedig hihető, más óldalról másképpen ösmérte az állati Magnetismust, hanem egész teste Létető vegyűleteinek alkalmaztatásával hozhatta viszsza az életre a' Sunamitis Aszszony gyermekét *) Valamint

*) Kir. II. K. 4. Rész.

tehát a' Létetők visznek végbe az Ember testébenn minden múnkásságot, úgy ugyan ezek boszszúlják is meg a' Halandót kitsapongásiért! — és itt látok már én az Orvosi Tudományban felette igen nagy Hizakot.

Itt ismét egy nagy Kérdés jön elő Systemámban, a'

Lélekről,

hogy valyon külömböző Valóság e' ő a' Létetőktől, vagy tsak a' Létetők vegyűletéből származott valami, mint p. o. a' Szőlő szemben lévő nedvességek, édesség, víz, nyálkásság, savanyúság 's a' t. míg külön válva vagynak tsak Szőlőnek marad; ha pedig öszve vegyűlnek, idő haladtával, forrás által, olyan szeszt, olyan erőt fejtenek ki magokból, melyet az előtt hijába kerestünk volna a' Szőlőben: valyon nem igy van é a' Lélekkel a' dolog? — Felelet: Az állatok élete ugyan tsak a' Létetők külömbkülömbféle proportiója szerént való Vegyűletben határozódik, 's ennél fogva igen jól külömbözteti meg Édes Magyar nyelvem ezt a' Lelkes élettől, Párának nevezvén amazt, 's igy szólván róla: ki ment a' Pára belőle, de hogy Lelkünk amaz Létetők vegyűleteitől egészszen külömböző Valóság, arra Systemámban tapasztaláson épűlt erős ok vagyon. A' Létetők Vegyűlete tsak öszve kötő Lántz szem a' Lélek és Test között; Lelkűnk pedig ama nagy Létetőnek mérhetetlen Tengeréből való tseppetske, melyben egész Universumunk Matematicai szoros számoláson kimért Rónákon (*) úszkál. De meszire vinne ez most tzé-

*) *Rónán* értenek itt a' mi Vidékünkön oly nyílást vagy keskeny tsapást, melyen bár semmi emberi vagy állati nyom nem látszik, még is úgy tűnik szem elébe, mint valamely gyalog ösvény; illyenek látszanak p. o. a' Vizes, Sásas réteken, mely

lunktól; elég legyen tehát itt Fáy Minervájával mondani: „Nintsen óh Ember tőled oly mélyen el rejtve az Igazság mint véled, és éppen azért nem találod azt, mert igen mesterségesen keresed.“

Ezen Systema szerént már nem lehetetlen, nem képtelen állitás, melyet a' régi Görögök is állitottak: hogy

F ő l d ű n k

hozzá tartozó Atmosphaerájával együtt, egy organizált s élő Egészet tészen: mert ő lévén Tárja a' Létetőknek, a' mit ezek kitsinyben úgy nagyban is végbe visznek. — De elhagyván most az Életéről való visgálódást, annyit a' mai Tudósok is meg engednek sőt állitanak, hogy Földünk organizalt test (ámbár már ez is életet teszen fel (ennyit tehát állitani meg engedhető; mert ugyan kérdem, hogy is adhatna annyi sok ezerszerte való ezer plántáknak, állatoknak 's egyebeknek organumot, ha magának nem vólna? vagy meg

---

lyek azokat, mint valamely keskeny Útszák, táblákra osztják, melyeken osztán a' vízi Madarak úszkálnak: illyen gyalog ösvény forma látszik a' szél hordta homokon, és havakon is, melyeken a' Szél ereje mintegy gyalog ösvényt tsinált magának: illyen Rónáknak nevezem már az Égi testek Útjait, mert ámbár azokat nem látjuk, de még is kell lenni valamely határnak vagy Szálnak (lineának) mely az egyik égi testhez tartozó Létetők menuyiségét el választja a' másikétól, és melyet a' Létetőknek általhágni nem szabad. — Mely könnyű vólna a' Mindenhatónak egész Világunkat egyszerre semmivé tenni! tsak ezeket a' Rónákat cassálná, és akkor a' Létetők Villám módjára öszve tsapván egyik a' másikát, mint a' Gutaütésben, semmivé tenné 's egész Világ alkotmányunk a' képzelhetetlen mélységű Üregben pozdorjakint széllyel szórva végtzél nélkül ödöngene!

fordítva, hogy hogy nem lehetne a' Létetőknek magokat, nagyban is úgy el rendelni, 's úgy organizálni, mint kitsinyekben; plántákban és állatokban tselekesznek? — Sőt inkább egész Universumunkban is tökélletes rendet és hármoniát látunk. — Valamint tehát az organizált testben, úgy Földünkben, 's Földünk szinén is, minden munkásságot minden Változást a' Létetők visznek végbe: ezek sürítik vagy ritkítják Levegő egűnket, ezek kőltik fel a' Szeleket, ezek fagytalják a' Jégesőket; Földűnk gyomrában ezek forgatják a' vizeket, szűlik a' forrásokat, érlelik az értzeket, táplálják a' tenger vizeit: ezek okozzák végre előttünk még ösmeretlen Chémiai Procedurák szerint a' Föld indúlásokat. — Szoros egybeköttetése lévén pedig a' Földben és Levegő Egünkben lévő Letetőknek egymással, egyiknek a' változása okoz a' másikban is változást; mint ha fáj az ember lábujja, érzi azt a' Fő; ha baja van a' gyökerének, érzi azt a' leg magasabban lévő ág levél: Földűnknek tehát oly nagy küszködése min a' Földindúlás, okozott, okoz, és okozni is fog atmosphaeránkban is változást. Az Emberi test organizatiójából vévén pedig hasonlatosságot, melyben némely betegségek az ereken, és inakon, mint a' Magnesi erő különös múnkáján ide 's tova vándorolnak; úgy a' Földindúlás is és ennek következései a' Földűnkben lévő Organumokon megy és vándorol. Igen jól vette tehát fel az említett Stuttgárti Tudós Úr a' Cholera Nyavalya terjedésének útját, mely Systemámmal tökélletesen meg egyez. — Szoros Mathematicai számoláson ugyan nem lehet még most itt, mindent egészen kimagyarázni: mert arra az kivántatnék meg, hogy minden Létetőket egygyenként és külön külön meg tudnánk fogni; azután pedig a' Szeszekkel most egyenként majd ógyelítve,

most Savakkal, majd Savanyokkal vegyítve 's a' t. próbálgatni és Következéseire ügyesen figyelmezni kellene. De látni való, hogy Tudományunk mostani állásában ezt nem tselekedhetjük, mert még Chemiánknak is az az akadálya, hogy Bontás és Vegyítés közben a' Létetőket többnyire el szalasztja. Széles mező nyílik tehát itt még meg a' Tudományok előtt, melyet bé kell futniok: mindazáltal fel tett kérdésem következésében tsaknem ujjal kimutathatjuk azokat a' Létetőket, melyek közönséges tsapással sok ezer polgár társainkat mellőllünk elhordották.

Lássuk tehát a' Létetőket! Az

Electricitas és Magnesi Erő

okozhatták é a' Nyavalyát? — Tapasztaláson épült igazság ugyan az, hogy ez a' két Létető ottan ottan egymástól elválik, és az egyarányúságot elveszti, a' mikor osztán, mint a' Menydörgések eléggé bizonyítják, változást okoz és tsinál: mindazonáltal ez a' két Létető nem lehetett fő oka a' gonosznak, mert mind a' kettőnek más rendeltetése van; nevezetesen az electricitásé az, hogy Földünknek minden Lakosaira áldást és örömöt hintsen széljel és az életet édessé tegye. Valósággal ha azt a' számba nem vehető kevés károkat nem számláljuk, melyeket ottan ottan sebes rohanásával tsinál; elevenség, vidámság, kedv és öröm is követi mindenütt ennek nyomdokait; ez adja meg az életnek leg főbb édességét, a' gyönyörűségek legfőbb Accentusát, 'e nélkül az élet sivatag vad pusztaság. — Szavaimban ha ki kételkednék, aljon meg kerém egy nyári rekkenő melegben valamely zöldséges kertben, látni fogja hogy minden plánták földre kókkadva, 's el alélva mintegy élet nélkül hagyatva, hevernek; azonban mihelyt a' láthatárra kezdenek fel-

tornyosodni a' fellegek, szapora fényekkel jelentvén a' jóltévő Létető jövetelét, felserkennek, fel ébrednek, 's rendbe szedvén magokat kinyílt keblekkel halálhoz hasonló tsendességgel várják jóltévőjöket, elannyira, hogy előljáró szél postájának sem engedik meg zavarni tisztelkedő tsendességeket, tsak itt, 's ott zörren meg egy két levél, jelentvén ébrenléteket! — Menjen innen a' szérűn dolgozó emberekhez, tapasztalni fogja a' nagy változást; minden frissebben minden rendesebben foly előttök; szavok lágyabb, indúlatjok higgadtabb, beszédjek ritkább, de férjfiasabb, vidámságok ébredtebb 's tikkadtságok eloszlott! — Kérdezze meg önnön magát is, nem érez e' ekkor magában valamely tiszteletre gerjedező jóllétet? — 's a' gondolkozni 's érezni tudó ember akkor kételkedjék osztán szavaimban! — Valósággal még a' szerelem Isten Asszony Rolléját is ez a' Létető játsza a' Teremtésekben. — Ez a' jóltévő Létető tehát tsak úgy okozhat bajt, ha tőlünk el távozik, de jelenléte még a' boszszút is megédesíti. Ide mutat a' tapasztalás is, mert midőn villámlással, menydörgéssel teljes esztendők járnak, ugyanakkor ez a' Létető bőv és gazdag áldást is hágy maga után: ezt a' jóltévő Létetőt tehát a' nyavalya okának tartani nem lehet.

A' Mágnesi erőnek is pedig más rendeltetése lévén egyedűl való okozónak a' Nyavalyában fel venni nem lehet. — Ama régi nevezetes, Tudós, tiszta characterű Scytha Patriarcha Jób, az Isteni Nagyságot felségesen festegetvén, többek közt ezt mondja: „A Földet a' semmiségben fel függesztetted." — A' mai elébb haladt Tudományok szerént már kérdem, mi tartja tehát a' testeket, hogy Földünk kettős sebes forgásában a' Mechanicai régulák szerént szélyel nem szóródnak? — A' Mágnesi erő! ennek van meg pa-

rantsolva, hogy Földünk Massájának erös organumot adjon, és hűsége alá bizott Massákból, tsak egy por szemetskét is általmenni a' Rónákon ne engedjen. — Midőn meg fosztatik ugyan ez a' Létető a' maga Mérséklőjétől a' jóltévő Electricitástól, már akkor Excentricitásra szokott ő is által menni, és ekkor okozhat, okoz is, az emberi Nerveum Systemában bajt és veszedelmet, ez okozza nevezetesen abban, az inak öszve 'sugorodását, köszvényt, puposságot, 's a' t. Ugyan ez okozta a' mostani nyavalyában is az inak öszve húzódását, mert meg vólt fosztatva mérséklőjétől az Electricitástól; a' honnan a'ki igyekezett meg kímélni magában ezt a' jóltévő Létetőt, 's meg óvta magát az olyan foglalatosságoktól, melyekben abból legtöbb emésztődik fel, mint a' bánat, félelem, zabolátlan szerelem, 's a' t. tsak a' lehetett bátorságban a' nyavalya pusztításakor, tsak annak lehetett telyes bizodalma Istenben; mivel ez az érzés tulajdona. Még az orvosságok közzül is azok vóltak a' legjobb véd orvosságok, melyeknek az Electricitással öszve köttetések vólt, mint a' finom bor, és a' jó bor etzet: mivel az édesség egyenesen az Electricitás munkája, az édességből lesz pedig a' Spiritus, ebből ismét az erős etzet, melyekben az Electricitás játszik az Oxygeniummal, a' mit tehát Életerőnk Létetőiből elvesztegettűnk, és Levegő egünkből sem pótolhattuk, ezek által pótolódott ki néműnémű képpen a' hijjánosság, vagy akadájoztatták a' gonosznak testünkbe való erős béhatását; maga pedig a' Magnesi erő tsak negative dolgozott.

(Végezete következik.)

Rejtett szó.

Télnek dísze vagyok, fordítva keserveket ontok.

Megfejtés: a' XXIX-dik Szám. Est.

SOKFÉLE.

XXX szám Béts. August 13-dikán. 1832

(Végezete a' XXIX-dik számb. folytatott Értekezésnek.)

Valósággal mindég is vártam, hogy azok közzűl a' sok derék és tapasztalt Orvosok közzűl, kik azon szélesen elterjedt Tartományokban és országokban, hol a' Nyavalya pusztított, Orvosi foglalatosságot folytattak, lesz valaki, a' ki próbát teszen az Electricitással, a' Cholerás beteget Electricitas Fördőjében több ízben húzomoson fürösztvén; mellyel most mint erősséggel úgy élhetnék: de ez tudtommal meg nem esett, holott ha éppen nem a' lett vólna is a' következése, melyet reménylek, legalább a' fájdalom élességét bizonyosan tsendesítette vólna, és a' melyet egész bátorsággal tselekedhettek vólna.

Az Electrícitás tehát tsak úgy okozhat bajt, ha jelen nints; a' Magnesi erő pedig úgy, ha meg van fosztva Mérséklőjétől, és így mind a' kettő Negative dolgozik; hanem már a'

Melegség és Hidegség,

mind a' kettő posítive dolgozik. Ezen két Létető már oka a' Cholera nyavalyának, ezen két Létetőnek változásait tartom én sok más nyavalya fő okának is; mert ez, hol megpirit, hol megfagylal, hol felforral, hol meghűtt, hol hevít, hol gémberít. Nevezetesen a' Melegség öszve kötvén magát vagy Azoticummal, vagy Carbonicummal vagy más Szeszszel, sok esztendőkben Sirokkó név alatt pusztítja Á'siának organizált és élő teremtéseit; e' pusztítja Hazánkban is ragya név alatt Plántáinkat, melynek meg jelenését még az Állatok is megérezik, el bájadnak, el kedvetlenednek,

és a' munkára tehetetlenekké lesznek. Ez a' pállott Melegség kötötte magát öszve a' Hydrogeniummal a' mult Augusztus hónapban, és elő állította szokatlan időben a' penészt, melyet bévitt a' kultslyukakon is a' boltokba, és a' kalmár portékákat is fekélyhez hasonló foltokkal motskosította. Sok nyavalyáknak szülője az ennek megfelelő Hidegség is, melyre tsak a' meghűlés által Reuma név alatt esmeretes betegségeket hozom emlékezetbe. Ránk tódúlt ez a' hidegség 1829-ben is, a' mikor az északi országokban mi tél sem vólt, és okozta a' szokatlan telet, 's meglehet még ekkor meg tette a' Nyavalya kovászszát, mint ezt a' barmokon akkor uralkodott hasonló nyavalya velem gyaníttatja. — Más időkben is, a' Cholerával atyafias betegségeket, mint hurút, köhögés, hasmenés, vérhas, hideglelés, 's a' t. ennek a' két Létetőnek disproportioja állítja elő, már azt akár egyenesen a' Levegőből, akár gyümöltsökből, akármiből kapjuk is el. — Nem szükség tehát erre sem Epidémiát, sem Contagiumot, sem Miasmát (Anyagot) kigondolni; belé ögyelíti ez magát ételünkbe italunkba, bé szívhatjuk azt levegő egünkel, akár egyenesen a' levegőből, akár gyümöltsből, akár más testek kigőzölgéséből fejtödzék is ki. Jól jegyzette tehát meg Dr. Moronnál is *), hogy Levegő egünk hevességében kell a' nyavalya okát keresni, melyet én így teszek ki, hogy a' Melegség és Hidegség disproportiójában lehet azt feltalálni. A' Tudományok kötelessége tehát azt kikeresni, hogy ez a' két Létető mitsoda szeszekkel köti öszve magát, hogy ugyan azon egy nyavalyát, ámbár külömböző formában állítja elő, hogy most Sirokkó, majd Ragya, majd Napszúrás, majd Reuma

*) Lásd Magyar Kurir August 26-ról 1831. Nro. 17.

név alatt bontogatják az Organumok alkotásait, mi segédjeik vagynak pusztító foglalatosságaikban, hol, 's miből szedik fel Azoticumjaikat, 's a' t.?

Világosság és Sötétség.

Ezen két Létetőnek az organizált testekbe való béhatása, 's azokban okozott változása alig érdemlette még eddig meg a' Túdósok figyelmetességét, holott igen hatalmas befolyásának kell lenni mind a' kettőnek az organizált testekbe, melyet ezek a' tapasztalások ellégé mutatnak. Télen által az ablakok közt lévő plánták nem a' szobába bé felé, — a' melyről veszik pedig a' melegséget, — hanem kifelé hajolnak, a' Világosság felé: a' sötét pintzékbe zárt plánták természeti szokott formájokat is elhagyják, neki nyúrgúlnak, hogy fejeiket a' Világosságra kidughassák: az éjszaki Sarkaknál hajókázók tudják, hogy hajóikban a' Scorbutus ellen nevelt zöldségeik, midőn a' nap több napokig marad a' láthatáron alól, ki kelnek ugyan, de zőld színt magokra addig nem öltöznek, míg a' nap a' láthatárra fel nem jön, akkor pedig mindjárt elkezdenek zöldelleni. Hát a' sötét tömlötzbe, húzomos időkig bézárt szerentsétlenek, mitsoda sárga, halavány és halál fejér színt nem öltöznek magokra! — Illő dolog vólna tehát, hogy az Emberiség javára Tudománnyaink mélyebb nyomozásokat tennének ezen két Létető természetéről, tulajdonságáról 's az organizált testekbe való erős béhatásáról! — Ezen tekintetben tehát a' Tudós Világ elébe teszem itt Kérdésül: Valyon a' Sárga Hideg nem ezen két Létetőnek disproportiójából származik e'? — mely Kérdésre alkalmatosságot nyújtott nékem az a' Túdósítás, hogy midőn Gibraltárban ez a' nyavalya pusztított hasznos véd orvosságnak tapasztaltatott, ha a' sötétséget az

ember kerülte és éjtzakának idején is mennél jobban kivilágosított szobában nyúgodott. —

Hajlandó vagyok azt is hinni, mert okaim vagynak reá, hogy a' Gugás Pestis is, valamelyik Létetőnek munkája lehet, a' honnan azoknak a' bátor és erős Lelkű Férjfiaknak is, kik az Emberiség javáért tulajdon életek nyilvánságos kotzkáztatásával felkeresik ezt az öldöklő Angyalt, hogy véle megesmerkedvén, mint Délila Samsont, erejétől megfoszthassák, azt kötném erősen Lelkekre, hogy a' Létetőket vegyék vi'sgálások fő tárgyául 's ezeknek változásait igyekezzenek kitapogatni. — Mely kivánatos dolog vólna ezekre nézve, ha már Létető méröink is vólnának! — Képtelen kivánság! . . . De hiszen ez is Paradoxumaink közzé tartozik! 's ki tudja ha az Emberi igen tsudálatos, 's nyúgodni nem túdó elme nem fogja é még ezt is kitalálni?

Ezek a' dolgok és gondolatok vóltak hát okai elsőbb Kérdésem feltevésének: de volt ennek a' Társaságos életet közelebbről illető tzélja is, t. i. mind Orosz, mind Burkus, mind Német országból jött Tudósítások szerént, mind édes Hazánkban tapasztalt és hallott Történeteknél fogva, úgy látszott, mintha a' tudatlanság gyanúba vette vólna Elől járóit, Orvosait, Túdósait, sőt magát a' Tudományt is, mintha ezek által vesztegettettek vólna a' kút és folyó vizek; ámbár nem lehet is ezen dologból egészen kitisztítani a' fondorkodásokat, de mégis kellett abban valaminek lenni, hogy ivó Vizeink megizetlenedtek, mert az itt nálunk is tapasztaltatott. Úgyan kérdem mit lehetett vólna a' neki bőszült tudatlanságnak, természetesebbet józanabbat, felvehetőbbet, és hihetőbbet felelni? mint azt, hogy a' Földindúlás, és az abból felható Levegő által romlottak meg ivó vízeink?

Még egy Kerdésre kivánok itt felelni: Valyon a' Cholera nyavalya állandóúl megmarad e' nálunk? — Systemám szerént, ez szinte lehetetlen, mert azt tenné fel, hogy Földünk szüntelen Földindúlással küszködjék, Levegő egűnk romlottságából ki ne tisztúlhasson, a' Létetők szüntelen disproportionálva legyenek, és többé egésséges Levegőt ne várhassunk, de látni való, hogy ez lehetetlen. Attól tehát, hogy állandóúl meg maradjon, tartani nem lehet: meglehet ugyan, hogy még egyszerre el nem múlik, 's több esztendeig tarthat, mint a' Földindúlás, azután is egyes esetek adhatják elő magokat, mint ez előtt, de ily közönségesen tsak akkor fordulhat elő, midőn Földünk illy sokáig és tartósan küszködik mint most a' Földindulással, és Levegő Egűnkben olyan változásokat, mint most, okozott.

Irtam Debretzenben Januarius 14-kén 1832.

Földi János Esküdt.

Van e' szükségünk a' jóg-ra juss helyett?

Számtalanszor hallván e' féle panaszokat a' Hazában: Be képtelen emberek ezek a' Magyarországi szótsiszárok! hogy rontják a' jó magyar szót; hogy veszik ki a' régi törzsökös szót kurtítás, tsonkitás által erejéből; hogy akarják az eredeti ezredes magyar szót, tsak azért, mivel azt hasonlatosságáért deák szóból származottnak vélik, nyelvünkből kiküszöbölni, 's helyette érthetetlen, idomtalan új szót koholni; hogy fordítják a' szószármaztató végzeteket, természetek 's jelentések ellenére, új szók faragására, 's a' t.; addig is, míg reménységünk szerént, a' magyar tudós társaság munkálódásai a' nyely bővítésének módját és határát kimutatnák: jó volna talám, ha Tudó-

saink a' Magyar Ujáglevelek toldalékjaiban, az e' féle rontott, vagy koholt szók felől vélekedéseiket közlenék. Igy p. o. most a' *jog* szót kezdik felvenni e' helyett *juss*. Kétség kivűl mert emezt deákból eredettnek tartják. Tegyük fel: de hát e' szerént a' sors helyett is kell valamit felvennünk, mert már ez igazán latán szó; vagy ha megtartjuk, legalább a' deák kimondás szerént *szorsz*-nak irjuk! — Minden Magyar érti mi a' sors, mi a' juss; soha se bajlódjunk illy szükségtelenek teremtésével! A' mi pedig a' juss szót illeti; nem hiszem én, hogy ez a' deák jus-ból eredne; de azért azt sem állitom, hogy a' deák vette volna a' magyartól. Hogy jött hát ez nyelvünkbe? Én azt tartom, a' *jut* törszök szótól veszi a' *juss* eredetét. — Kinek a' mi jutott az osztozásban, ahoz van jussa, vagyis jutása. — Lám soknak azért nints semmi féle jussa a' föld hátán, mert neki semmi sem jutott. Jut, ha marad . . . Szegény rabszolgák, — parasztok, — ők az osztozásra, hihető későn mentek! — Annál könnyebb volt a' *juss* szót a' deák *jus* identitássának felvenni a' magyarban, mivel ezzel értelmére nézve történetből megegyezett. Hány illyen történetbeli egyezések vagynak szavaink 's idegen szók között, mint a' frantziával: diz vagy dix; tiz: maraudeurs, maradozók, 's a' t. a' némettel, alsdann; azután, osztán, 's több e' f. — Ki nem szégyenlené mégis akár az egyikről, akár a' másikról állitani, hogy az illyen szavait költsönözte! — A' *juss* szót tehát igaz magyar eredetűnek tartom a' *jut* törzsöktől, ha bár a' deák jus szóval egyezvén, deáknak látszik is, és hogy benne a' t. betű s-sé vált, azt tsak a' könnyebb kimondás okozta, mint a' fut, lát, vet, szóktól, a' fuss, láss, vess. — Nem állitom ezzel, hogy szókat a' deákból, németből, 's a' t. nem vettünk volna. Vettünk, 's veszünk ma is.

Húsz, harmintz év mulva talám a' Recepissét minden Magyar Retzé-nek fogja nevezni, a' mit most tsak az adózó nép szájából hallunk, mikor Instantziáját Retze mellett küldi fel a' Contribuentium Agenshez.

Lepsényi Ferentz.
R. Pr.

Péter Czár útazó'könyvéből egy Jegyzés.

Péter Czár — a' roppant Orosz Birodalom teremtője — útazásai közben mindent tulajdon szemeivel szeretett megvizsgálni, és ha valamelly figyelemre méltó dolgot észrevett, nem múlatta el jegyző könyvébe béírni. Midőn Párisból viszszatért, egy frantzia faluban szemébe tűnt valamelly kertben dolgozó ember, a' ki bár egyszerűen volt öltözködve, falusi kertésznél többet mutatott. Nagy kívánsággal utánna járat a' Czár, ki légyen? 's megtudja, hogy az éppen a' helységbeli Predikátor. Hozzá megy tehát, — a' nélkűl, hogy kijelentené mitsoda vendég legyen, — 's megtalálja a' sűrű gyümöltsfák alatt. A' háza körűl 's tágas udvarán tsak nem egy kis erdőt formáltak a' szép rendel ültetett eperjfák. A' Czár örömmel mulatott a' szép tájékon, 's tsudálkozással hallotta a' Predikátortól, hogy mind azon fákat, mellyeket lát tulajdon kezeivel plántálta. Akkor ezt kérdi töle: „Hogy lehet az, hogy ezen munkát magad viszed véghez, mint Pap; nem segítenek a' gyermekeid?“ Igen ritkán, — felele amaz — tsak mikor egyiknek vagy másiknak néha egy egy órányi érkezése van. Fijatal embernek sok foglalatosságának kell lenni; kiszabott munkáikat végezni első és fő kötelességek; én pedig, hivatalbeli tisztem pontos telyesítese mellett, fordíthatok annyi időt a' kerti fák gondviselésére, a' mennyi szükséges; szor-

galmatosságom után, ha az idő kedvez, minden esztendőben fizetnek a' külömbkülömbféle gyümöltsökért 's a' selyemért egynehány száz livrát: külömben a' conventióm koránt sem volna elég házam népének tartására. A' Czár megdítsérte ezen derék férjfit, 's mind az ő, mind a' falu nevét felírván jegyző könyvébe, örömmel eltelve, így szóllott késéről embereihez: „Nézzétek milyen a' szorgalmatos ember! a' ki nem tsak annyit keres, hogy magát tisztességesen eltarthassa, hanem másoknak is juttathat, 's egyszers mind embertársait jó példával serkenti a' munkára. Eszembe fog ő nekem jutni országomban is, 's ha haza megyünk, megtanítom falusi Papjainkat, hogy táplálhatják magokat, bővségben, a' gyönyőrködtető kerti foglalatosság által, kellemetessé teszem életeket, a' mellyről most nem is álmodoznak, az ő szenvedhetetlen tunyaságok miatt."

A' tobák v. burnót váratlan haszna.

Párisban egy öreg vak ember, kiről már a' szemorvosak lemondottak, az által nyerte viszsza szeme világát, hogy 8. 9. napig, minden estve egy szippantat tobákot dörgölt be a' szemeibe. A' különös esetet elbeszéllik Duchatelier orvosnak, a' ki a' tobákolásnak nagy ellensége. Látja Doktor Úr mitsoda derék dolog a' burnót! mondának. „Ez semmit sem bizonyit, — felele D., legfeljebb tsak annyit, hogy a' tobákot nem az orrába, hanem a' szemébe kell az embernek tömni."

Rejtet szó.

A' költők mondják, anya nélkül lett születésem
A' bölts mégis fon tiszteletemre babért;
A' magyar éghajlat borujából fényre derült, 's m'ért?
Mert koszorús lantom peng magyarok keze közt.
Fő nélkül hajdan mint Tsászárt tisztele Róma.
Ki 's mi legyek fejtsd meg, — — 's boldog örökre maradj.

Salomon Aloiz.
K. Fejérvári n. pap.

Megfejtés: a' XXIX Szám. Hó.

SOKFÉLE.

XXXI szám. Béts. August 17-dikén. 1832

Márton árnyéka a' sírok felett.

Éjféli tsend halgat a' föld felett,
'S nyugtató karjai az álomnak
Minden elszenderedett kebelet
Érzéketlenségbe mélyen nyomnak.
A' tsalogány estveli hangjain
Magát lassanként elringatva
Némán ül a' fák zöld lombjain
Egy lengeteg párától ingatva.

Amaz éjji vándor is az egek'
Kék menyezetén sietve jár a'
Rendelt pályán, 's a' szakadt fellegek
Közt néha néz a' sír márványjára —
Mellyen a' holtak tündér létele
Élet nélkül némán vesztegel,
Védvén őket, míg a' sír tele'
Multával nyíl az örökös reggel.

'S az éjféli tsendben tsak egy szellő
Zsibong, 's ezt is a' sír' padmalyja
Szakadt boltjain által kelő
Sohajtások képében fuvalja.
Áh! ez ama' mély álomnak jele
Melly a' halottakat nyugtatja,
'S búson lengvén a' kövére le
Hullatott könnyeket szárogatja.

Síri tsend! te bájolsz engem ennek
Kietlen fényű birodalmain,

Mellyek némák, mint lesznek mindenek
A' szétt dúlt világ puszta romjain.
'S rám e' sírok életet lehelnek —
'S örőm rózsákat szakajtani,
Mellyek a' gyász rögökön kelnek
'S vélek a' holtakat virrasztani.

Ditső Márton! a' te sírod elé
Omlok artzra, melly fedi testedet; —
Tsendesen mentél te! tzélod felé
'S örömmel fogadtad nyug-helyedet.
Mint a' Bölts szokott, a' ki nem tartja
A' halált hajó törésének,
Hanem olly helynek mellyen partja'
Fokán roszsz gályái kikötének.

Ekkor fénybe eljött Márton képe
Vidámság lengvén derűlt artzain,
'S öröm, boldogsága érzetébe'
Mint nap a' friss reggel biborain,
És zengett tiszta hangja lelkesen
Égi böltsességet ajjakán —
Zengett — de azonban édesen,
Mint árnyék lelkek a' bús éjtszakán.

„Idvezellek rokon lenge lélek!
Monda azután éles hangokon.
Vagy mi élő valóval beszélek?
A' ki ülsz éjfélbe a' sírokon.
Poraim esetét mit gyászolod?
Nyúgalom lakja e' boltokat,
Tedd le itten sötet fatyolod'
Ők már aluszszák tsöndes álmokat.

Túl a' síron végetlen öröm leng
A' Szentek mennyei lakhelyein,

A' hol székihez halleluja zeng
Az örök-létűnek láng Egein.
Avagy nem azon öröm érzete
Bájol téged is éjfélkor itt?
És nem égi vágyod ketsegtet e?
Melly a' holtak honnába bátorít.

Itt az életet kémélve oltja
Megnyugtató álma a' halálnak,
'S a'kik őtet várták, felnyilt boltja
Mellyibe azok tsendesen szálnak.
Nyilait tsak a' bűn élesíti,
Mellyeket jég kezei lőnek
'S tsak a' vétek érzékenyíti
Mély fájdalmait az elesőnek.

És tsupán a' halál kép borzasztó,
Melly az eső firhangra festetett,
Midőn nemán a' halál zsibbasztó
Pora altatja el az életet.
Azok előtt zordon a' sír tele,
Tsak azok előtt örömtelen
Kik kétesen haladnak bele
'S alája merűlnek reménytelen.

Az igaz böltsesség pántzél, — 's rája
Hullt nyíl, mellyet a' halál lőtt felé
Megtompulva sértetlen ruhája
Színéről viszsza hull lába elé. —
'S az tündöklőbb leszsz a' halál telén
És világol tisztább színekkel;
Mint a' drága kő a' köd éjjelén
Szebben ragyog 's lángolóbb fényre kel.

A' világi böltsesség ellenbe
Ott esik le mint egy hitván lárva —

'S lehull az elnyelő sír-verembe
Melly a' múlandóknak áll kitárva.
Elhalványúl tündér fénnyével
'S elsetétül, mint a' nappalnak
Lobogó fáklyája' keltével
A' hold hazug súgári elhalnak.

Ne rettegj! a' holtnak álmaitúl,
Monda mennyei hangon végtére,
Az ember nemes része élni túl
Ezeken jut rendeltetésére."
Ekkor sírja emlékitől megvált
'S lengvén ditsőssége fénnyébe,
Mint éjjeli vándor tsillag felszált
A' szent Hármóniák közelébe.

Ifjak sírjára rozsát hintsetek,
'S múlást tanuljatok rózsáirúl,
És mellé puszpángot ültessetek
Melly a' változás telén átvirúl,
'S márványt állítsatok hantja felett
A' hova hullt erekjéje le,
Hogy tudja a' síró tisztelet:
Hol fedi Mártont a' sír éjjele.

Pápán Jul. 29. 1832.

Munkátsy Dániel.

Hazai Jótévő Intézetek.

Több hasznos intézetek között, melyek a' Magyar Hazában négy öt esztendő ólta kezdődtek, valamint különös figyelmet, úgy méltó pártfogást is érdemelnek azon Kisgyermeki Őr- 's Gondviselési Intézetek, mellyek Magyar Országban nagylelkű adományokból állíttattak fel. — Egy kinyomtatott előadás szerént Budán

és Pesten 6 fennálló Intézetbe 1831-eszt. Jul. 1 sö napjától kezdve 1832-ben Jul. 1-sőjéig 600 gyermekek vétettek fel. Ezen jótévő gyermeknevelő és tanitó intézetek fenntartására bégyült a' kitett egy esztendő alatt 4737 fl. 56½ kr. a' költség pedig ment 3255 fl. 43½ kr-ra. Egy Előadás, melly Pesten jött ki 1832-ben, kimutatja, hogy 1828-dik eszt. Febr. 12-kétől fogva, midőn az aláírás a' Felséges Tsászár és Király hatvanodik születése napján kezdődött, 1830-dik eszt. Jun. 30-káig a' bejött adományok summája 7474 fl. 12½ kr-ra ment. Ugyan ezen nyomtatvány az Intézet első alapitóinak neveiket is kimutatja. Ebből az Előszót itten szóról szóra közöljük:

Előszó.

Az első képzete ezen új intézeteknek Angliából vette eredetét, azon országból, mellyet mindég legelől kell nevezni, mikor a' felvilágosodott és valláson épült emberszeretetnek tzéljairól, fáradozásiról, és szerentsés sikeréről van a' beszéd. Ott tsak hamar elesmérték ezen intézetek' hasznát; az első képzet könnyen plánummá vált, és a' kivitel igen hamar követte ezt. A' pénzbeli segitség, melly a' szándék' kivitelére szükséges vólt, tsak hamar jött öszsze, és a' mit talán még nehezebb vólt reményleni, azonnal találkoztak emberek is, kik, mint minden jónak baráti, ezen közhasznú foglalatosságnak feláldozván magokat olly okossággal 's olly szorgalommal igazgatták ezen oskolákat, melly minden ditséretet feljül halad. Minden nap új illyen intézetet is látni ott támadni, úgy hogy 10 esztendő ólta már 11000-nél több vagyon.

Ezen módnak, melly szerint a' kis gyermekek mulattatva és még is hasznosan foglalatoskodtatnak,

már olly elesmért a' betse, hogy az ollyan személyek is, kik tehetségekre nézve a' társaságnak első rangjában állanak, ezen rend szerint állítanak fel oskolákat a' magok gyermekei' számára. Találhatni ezek között Marquis Lansdown, Brougham, Wilberforce, Mackintosh Jakab, Allen Vilmos, Rexton Tamás, és sok más urakat, kik ezek mellé tétetni érdemesek. Minden jónak baráti ezen egyszerű a' társaság' és emberiség javát tárgyazó tzélra egyesültek. Külömbféle gondolkodású férjfiak kezet fogtak, hogy egy értelemmel ezen újjászületés és lelki jóltévőség' munkáján dolgozzanak. Ugyan így is kellett lennie, mert a' gyermekség' részvétele olly természetű, hogy a' bőltsnek gondolkodó fejét is foglalatoskodtatja ugyan, de az érzékeny' szivét is megindítja. Egyaránt magára vonja ez a' kormány dolgaiban jártas férjfinak, az istenfélő szivnek, és az emberbarátnak gondoskodásait; mert valjon lehet e siralmasabb tekintet annál, ha a' gyermeki ártatlanságot a' hívalkodásnak és a' rosz példának mindennemű befolyása által semmivé tétetni látjuk!! Lehet-e valami szivrehatóbb annál az észrevételnél, hogy némely alatsonyabb sorsú emberek, kiket még is a' teremtő ugyan azon ész- és szivbeli ajándékokkal felruházott mint másokat, egyedűl tsak azért aljasodnak el annyira, azért merűlnek el úgy a' bünben, 's azért válnak a' hazának terhére 's gyalázatjára, mivel az első ifjuságokban a' hívalkodásnak lettek prédájává, 's mivel soha a' tzélarányosb életnek betsét és mivoltát esmérni szerentséjek nem esett!!!

Magában is világos: az erkőltsi oskoláknak kell elsőknek lenni, 's tsak ezekre kell következni a' tanító oskoláknak. Még minekelőtte a' rosz meggyökerezhetett, bé kell óltani a' jót a' gyermekek' szivébe 's vérébe. Egy istenfélő 's kimivelt emberekből álló egye-

sület a' legalatsonyabb rendű emberek' gyermekeit is szűntelen felvigyázat alá veszi; olly személyeket választ aszszonyi és úri felvigyázóknak, kik kegyességek, jó erköltsök, jeles eszek, és szelíd karakterek által tündöklenek; jó gyermeknevelésről szólló írásokat ád nékik olvasni, 's azon felséges módra oktatja őket, melly szerint a' gyermekek, rendetlenség nélkül való gyönyörködtetés, kifárasztás nélkül való munkásság, 's jóltévőség és szeretet által, bóldogokká jóakaratúkká 's szívesekké tétethetnek. Az idősb tanítja a' fiatalabbat, 's 150—200 kis gyermek napestig egy téres, világos, szellős, és egészséges helyen, mellynek kívül is és ég alatt játszó helye vagyon, gyűlekezve vannak, 's ez olly időben történik, melly legelső az ember életében, 's melly egyedűl az, mellyben a' jónak tsiráit lerakni, és azokat minden veszedelemtől megóvni szükséges. Azon veszedelemtől t. i., melly erköltsi romlásból veszi eredetét. Ez az a' veszedelem, melly ellen semmi vígasztalás nintsen, 's mellynek átka sokszor egész az örökkévalóság' küszöbéig elhangozni képes. De ezen felvigyázó személyek' választására egy sorsokkal megtőlt veder szükséges, hogy a' sors által választottakból ismét tsak a' legalkalmatossabbak kiválasztathassanak! Ennél fogva ezen áldott gyermekek' menedékhelyei' kiterjesztése végett legelsőben is két házat kell elintéznünk:

a) *felvigyázók' és tanítók'*,
b) *tanítónék' számára*,

mellyekben ezek néhány hónapig, elmebéli tehetségökhez képest, felvételt és tartást, valamint tanítást is, egy arra szolgáló példaoskolában találnának, 's erköltsökre és tehetségekre nézve megpróbáltathatnának. — Ezen felséges tzélra lassan-lassan mintegy

200 személy annyi társasági tagnak összeállván 1830-diki Jun. 25-dikén közönséges gyűlésben egy ideigvaló igazgató választottságot rendelt, mellynek tagjai már úgy is esmeretesek.

Jeles példája az őszinteségnek.

Midőn Blücher, Wahlstadti Hertzeg és Burkus Hadvezér 1816-ban Rostokon által útazván egy két napot ottan múlata, megjelen egy társaságban, melly az ő tiszteletére gyűlt volt öszve. Tsak hamar megpillantja abban a' szemes Hadvezér egy hajdani oskolai tanúló társát, és pajtását *Lőwenhagent*, Rostok városa egyik Szenátorát. Szokott őszinteségével hozzá megy Blüher, 's így szóllítja meg: „Óh be régen nem láttuk egy mást Barátom! hogy vagy?" Nyújtja neki a' kezét. — Lőwenhagen zavarodva, mélyen meghajta magát, 's alig tudá kidadogni a' „*Kegyelmes Hertzeg*" 's egy két udvari tisztelkedést kifejező szavait, mellyeket Blücher ezzel szakaszta hirtelen félbe: „Ne légy bolond *Lőwenhagen!* vagy talám azt gondolod hogy én lettem az? Hiszen pajtások voltunk fijatal korunkban, 's most is azok vagyunk."

Rejtett szó.

Egészen négy részből állok,
'S kedves gyümöltsel kinállak, —
Három elsöm indulatod'
Eggyik okának tarthatod, —
Ki betsületét szereti,
Három végsömet megveti.

Megfejtés: a' XXX Szám. Minerva.

SOKFÉLE.

XXXII szám Béts. August 21-dikén. 1832

A' beteg Deák *) a' Hazához.

Rokkant tagjaim a' temető
Poraiba, mint edgy ágynak
Édes álomban melengető
Párnai alá, úgy vágynak.
Más részről a' szív vérzik bennem,
Hogy életem tavaszszába'
Kell kénszerittetve le mennem
A' Halottak országába.
Ha már egy tavaszt, 's nyarat érnek
A' virágok 's osztán lésznek

*) Ezen beteg Deák volt Néhai *Varga István*, ki született Fehér Vármegyében Sár-Keresztúron, 1806-ban. Oskolai pályáját 13 esztendők alatt a' Pápai Ref: Collegiumban, a' legnagyobb sőt sokszor erejét fellyül múló szorgalommal elvégezvén, az $18\frac{34}{35}$ Oskolai esztendőre a' fenn-említett Collégiumban Rhétorok közönséges Tanitójává rendeltetett: de az irígy sors addig küldözgette a' külömben is erőtelen Ifjúra a' gyötrő nyavalyákat, hogy végre sok sinlődései 's éppen tanúlóji pályája végezte után, mint a' megrakodott méhet mikor viszsza reptibe a' szélvész utól éri, úgy őtet is, midőn fel vállalt hivatala viselésére a' Nemes Collegiumba viszsza térni akarna, a' mult 1831-dik esztendei Sept. 25-dikén az élők közzűl kiragadta. Ezen verse beteg ágyában találtatott, mellyet valamint többeket is, a' Hazával kivánt közleni Barátja 's Tanúló Társa. B. J.

Áldozati az őszi dérnek
Fájhat e' ez a' kertésznek? —
Nem! — de nézzük, ha a' tavasznak
Napjaiban nevendéki
Sorvadnak, kókkadnak, el asznak
Nem méltán fáj e' ez néki? —
Igy vagyok én is. — Ha engemet
Ősz hajak ékesítnének,
Örömest hajtnám le fejemet
A' Párkák vas törvénnyének:
De most fáj, hogy mikor még holló
Szint jádzanak a' haj fürtök,
'S Lantolni tanítgat Apollo:
Ti égiek el nem tűrtök.
Már tizenháromszor adának
Megért szemet a' Kalászok
Miolta a' Bölts Minervának
Kertjeibe' tsúszok, mászok.
Szedtem is sok szép virágokat
Reménylvén, hogy valahára
Híven feltehetem azokat
Édes Hazám oltárára.
Márton, Sebestyén, Edelényi
Engem böltsen vezérlének.
Szivemnek biztató reményi
Szép jövendőt igérének:
De reményem szép árbotzfái
Töredeznek, — szakadoznak
Partra sietö vitorlái
Repedeznek, — hasadoznak. —
Sokszor meghajtom rezgö térdem
Rejtekembe' a' jó Egek
Előtt, és tölök vágyva kérdem
Hogy én még meddig pihegek?

Mondtam a' halálnak: „meghasad
Szívem kínos gyötrelmébe',
Rejtsd el tehát villogó vasad
Még egy kitsit hüvelyébe;
Majd ha mosolyog még egy két hét
Rám 's egy két esztendő: velem
Akkor kóstoltassd meg a' Léthét,
Tsak hogy most legyen kegyelem."
De mint valami kő darabok
Némák ezek, 's nem felelnek,
'S így engem a' kétséges habok
Hol felvetnek, hol elnyelnek.
Édes Magyar Hazám! ha talán
Történetből még megélek;
Éltemnek delén 's esthajnalán
Egyedül tsak néked élek:
De ha a' mennyei hatalom
Nem enged érnem több nyarat;
Magamat ezzel vígasztalom:
Szent volt bennem az akarat.

Philosophia.

Ki vagyok? Honnan? 'S mire vagyok? Ezek azon nagy kérdések, mellyek az emberben, mihelyt önnön emberiségének tiszta esméretére jutott, erednek. Minekelőtte még az ember ezen kérdéseket magának tette volna, szoros összeköttetésben és sokféle viszontarányosságban találta magát a' külső ötet környékező természettel. Alig fordítja figyelmét ezen viszontarányosságokra, ismét ezen kérdések támadnak: Mi? Honnan? 'S mire van ezen természet? — Az ő teremtése vagyok e' én? — Vagy ő az én alkotmányom? Vagy talán mind ketten egy közönséges kútfőből

eredtünk? Ha ezen kérdések egyszer az ember lelke előtt forognak, azokra fordítja egész figyelmét, gondolkodásainak legfontosabb tárgyává válnak, 's azok' kifejtésekre szüntelen ösztönözi őtet belső természete. De ezen kérdések nem véletlenül erednek az emberben, hanem mindég belső valóságából tsiráznak, mihelyt ez a' kifejlődésnek azon poltzára jutott, a' hol mint tökélletes ész egész fényében világít; mert tsak annyiban tehet az ember szert észre, a' mennyiben a' dolgok' *mivolta*, *alapja*, 's *tzélja* megvizsgálására való igyekezet benne él, 's munkálódik. Az embérrel tehát véle született valamelly belső eleven igyekezet magasabb esméretre, tudományra, 's böltsességre, vagy idegen néven a' dolgot nevezvén, — az ember philosophiara (böltselkedésre) született; mert magában a' tökélletes Philosophia nem egyébb, mint az észnek lehetős legnagyobb kifejtődése. Ezen isteni szikra, melly az emberi valóság 'belsejében el vagyon rejtve, lassan lassan igéző világosságra gerjesztetik, melly különféle embereknél, nemeknél, 's nemzeteknél külön féle fénnyel ragyog, 's sok formában jelenik meg. De mindenütt a' hol egész fényében sugárzik, a' halandót az emberi méltóság legfenntebb poltzára emeli; megszerzi néki az erköltsi szabadságot, bizonyságot ád isteni eredetéről, 's olly hatalommal ruházza fel, melly által a' természet erejét kénnyére használhatja.

I. Sándor Orosz Tsászár.

I. Sándor, szokása szerént egyszerű öltözetben indúlván egykor sétálni: a' temető helynél megállott, a' hol egy sír ásó dólgozott. Nyájas tekintettel felé fordúlván, így szóllítja meg: Barátom! Te nem igen mélyen ásod a' sírt, jobb lenne ha minden esetre egy

öllel vagy leg alább féllel méllyebben ásnád. Amaz hideg vérrel 's nem a' legnagyobb illendőséggel így felelt: Most illyen a' módi, azért külömben én sem ásom, most egyszer! A' Tzár ekkor elő hívat egy felvígyázót, és elébe terjeszti, hogy a' sír ásó munkájával éppen nints megelégedve. A' felvígyázó nem tudván, kivel beszél; így szóllott: Mit tartozik ez az Úrra? Én azt akarom, monda a' Tzár, hogy minden polgár betsületesen végezze el a' maga rendes kötelességét, most nevezetesen az a' kívánságom, hogy ez másképpen legyen. — Jó ember! monda a' felvígyázó menj haza békével, 's ne aggódj az efféle dologgal, a' mi te reád semmit sem tartozik. — Midőn beszédjét tovább folytatná: a' Tzár értésére adja néki, kivel van dolga. A' felvígyázó leborúlt lábaihoz és sírva kért magának botsánatot. Te megérdemled a' büntetést, — szólla a' Tzár, — illetlen magad viseletéért, és meg is fogsz büntettetni. A' felvígyázó nem szűnt meg a' Sírástól. — Van e' feleséged 's gyermeked? Kérdezi tőle a' Tzár. Igen is! Van egy jó feleségem 's őt gyermekem, — e vala a' feletet. Akkor így szóllott a' Tzár: Eredj haza sietve, 's köszönd feleségednek 's gyermekeidnek meg szabadúlásodat.

Hirtelenkedés az ítéletben.

Gróf Daru ezen tzímű munkájában: *Histoire de la republique de Venise*, e' következő történetet olvassuk. Valamelly nagy úrnak, ki Velentzében tartózkodott jeles summa pénzét ellopták, a' mellyen ő nagyon boszszonkodott, és a' Velentzei kormányszéket nyilván gyalázta, melly, a' mint ő mondotta az idegeneket tsak kikutatja, a' helyett, hogy bátorságokra ügyelne. Egy nehány nap mulva elútazott. Fele útjá-

ban Velentzétől a' tenger partjára tsónakja egyszerre megáll. Ennek okát a' hajóstól kérdezvén, hallja, hogy egy veres zászlós tsónak jelt ád nekik, hogy egy toppot se merjenek tovább menni. Most jutottak eszébe az útazónak gondolatlan beszédjei, 's azon rémitő esetek, mellyeket néki Velentzében elbeszéllettek ezen dolog felől. Közepében a' lagunáknak víz, és ég között aggódva várta az ötet üldözőket.

Ezek eljönnek, beszáltanak tsólnokjába 's megszóllitják, hogy menjen által egy kevéssé az ő hajójokra. Az útazó szomorú képzetekkel engedelmeskedett.

Az Úr e' szólla egyik a' hajóban lévők közül C... Hertzeg? — Igenis. — Nemde az urat a' mult pénteken meglopták? — Igenis. — Nagy a' vesztesége? — 500 arany. — Miben tartotta azokat? — Egy zöld zatskóban. Senkire sem gyanakodik? — Egy odavaló inasra, kit szolgálatomba vettem. — Megesmerné azt? — Kétség kivül. — Ezen szavaknál a' beszéllő félre ruga lábával egy rongyos köpönyeget, 's egy holt embert fedeze fel, ki kezében egy zöld zatskót tartott. Itt van a' pénze, folytatá most a' Velentzei beszédjét, vigye el az Úr; a' mint látja a' tolvaj megbüntettetett, útazzon az úr tovább, de jegyezze meg magának, hogy többször ezen országba ne jöjjön, mellyben a' kormány szék böltsességét 's ügyességét ki tsúfolta.

Fridrik, — a' kire a' Világ, kevesellvén a' Nagy nevet, Egyetlenegy Fridrik nevet méltán ruházott — meglátott egykor kertjében egy Hollandiai kereskedőt. Hozzá menvén, kérdezi tőle; nem a' vólna szándéka, hogy a' kertet megnézze? Igen is az! — felele a' kereskedő, nem is gyanitván, kivel beszéll, — de nem tudom, hogy eshetnék meg, mivel a' mint hallom itt-

hon van a' király. — Éj! monda a' király, — én elvezetem az Urat, jöjjön tsak velem. Akkor megmutogatott a' kereskedőnek minden figyelemre méltó nevezetességeket a' kertben, és több ízben kérdezte tőle, mitsoda vélekedése volna némely dolgokra nézve? Végre tzélját érvén a' kereskedő elö veszi pénzes zatskóját, 's borra valóval akarja megjutalmazni Vezetője fáradságát. Az Isten őrízzen! monda amaz — én az Úrtól semmit sem veszek el: majd lenne nekem, ha azt megtudná a' király. A' kereskedő tehát újra meg újra köszönvén a' tapasztalt nyájas indúlatot, elvál a' Vezetőtől. De mennyire elbámúlt midön tsak hamar azután a' Valóságos kertészszel találkozván, megtudja, hogy a' ki őtet a' kertnek minden részeiben olly hűséggel vezetgette éppen maga volt a' király.

Talléróra.

Dorer Jósef Bétsi orás mester, a' kinek boltja a' Wollzeile utszában vagyon a' Ts. K. posta mellett, ollyan remek zsebbeli órákat készit, mellyeknek tokja az idei kétforintos új tallérhoz tökélletesen hasonlít, úgy hogyelső tekintettel az órát minden tsak tallérnak tartaná. De ha ki a' sasos felít jobban megnézi, megpillant a' kétfejű sas szárnyain két lyukat, mellyeket egy szem lentse nagyságú üvegek fedvén, ezeken által egyiken keresztül az óra, másikon pedig a' minuta számát láthatja. A' legelső tallérórát Ö Felségének a' Tsászárnak nyujtotta által Dorer órás. A' mellett, hogy ezen órák tsak tallérnyi nagyságúak és laposságúak, a' mint állítják pontosan járnak.

Felelet a' Sokféle XXVIII-dik számjában, „*a' Sikeretlen fáradozást*" festő distichonra, melly így kezdődik: „Építünk folyvást, de nem épűlünk, 's a' t.

Épűlünk tsak ugyan! Lám a' fővárosi útszák
Német névjök alatt ott vagyon a' magyar is. *)

*) A' mennyire én emlékezem, a' magyar nem mindenütt van alatta a' németnek, 's jobb is úgy, ha a' magyar van felyűl, mert így az alsó megmagyarázza a' felsőt hogy mit tesz, különbön nem értik.

a' Red.

Névósz Orvosnak.

Névósz neve soha sem vesz;
Mert e' tágas temetőn
Minden kő bizonyságot tesz,
Hogy e' széles nagy földön
Névósz nagy tudományának
Emlék oszlopi állanak.

Rejtett szó.

Öt betűből áll az egész
Madarat mondunk vele,
Ha elveted végbetűjét
Tiszta szeretet jele
Lesz, — 's ha öszvetserélgeted
Tagjait, úgy meglelheted
Tested részei között.

Megfejtés: a' XXXI Szám. Eper.

SOKFÉLE.

XXXIII szám. Béts. August 24-dikén. 1832

Statistikai Jegyzetek.

OROSZ BIRODALOM.

I. A' Tsászári Ház (Görög n. e. Vallású).

Uralkodó Familia, a' Holstein Gottorp házból.

Tsászár (Tzár): I. MIKLÓS PAULOVITS, szül. 1796, Jul. 7. Országolni kezdett báttya I. Sándor után 1825-ben, Decemberben. Hitvese 1817 olta: Alexandra Feodorowna (az előtt Charlotta; Sarolta) Burkus Kir. Hertzegaszszony.

Magzataik: 1) Sándor Nicolajevits, Nagyhertzeg és Koronaörökös, sz. 1818-ban. 2) Mária Nicolajewna, sz. 1819. 3) Olga Nicolajewna, sz. 1822. 4) Alexandra Nicolajewna, sz. 1825. 5) Constantin Nicolajevits, sz. 1827.

Testvérei a' Tsászárnak: 1) Mária Pawlowna, a' Szász Weimari Nagy Hertzegnek hitvese. 2) Anna Pawlowna, a' Hollandiai koronaörökösnek hitvese. 3) Mihály Paulovits, Nagyhertzeg, kinek hitvese a' Würtembergi kir. házból Helena (az előtt Sarolta). Három leány magzatjaik vagynak, u. m. a) Mária, b) Erzsébet, és c) Katalin Michailowna.

II. A' Státus v. Birodalom.

Részei: I. Európai Oroszország. 66,718 □ mértf. 41,635,000 lakossal. Feltosztása.

A. Kelettengeri Tartományok. 1) Pétervári. 2) Eschland. 3) Lifland. 4) Kurland. Finland.

B. Nagy Oroszország. 5) Moskwa. 6) Smolenszk. 7) Pskow. 8) Twer. 9) Nowogorod. 10) Olonecz. 11) Archangel. 12) Wologda. 13) Jaroslaw. 14) Ko-

stroma. 15) Wladimir. 16) Nischegorod. 17) Tambow. 18) Rjősan. 19) Tula. 20) Kaluga. 21) Oreal. 22) Kursk. 23) Woronesch.

C. Kis Oroszország. 24) Kiew. 25) Tsernigow. 26) Pultawa. 27) Szlobodsk-Ukrnäe.

D. Déli Oroszország. 28) Jekaterinoslaw. 29) Kherson. 30) Tauria. a) Beszarábia. b) Doni Kozákföld.

E. Nyúgoti Oroszország (ez előtt Lengyel föld volt). 31) Wilna. 32) Grodno. 33) Witebsk. 34) Mohilew. 35) Minsk. 36) Wolhinia. 37) Podolia. Bialystok.

II. Ásziai Oroszország keletfelé, az előtt Tatár földek. Kiterjedése: 265,793 □ mértf. népessége: 12,841,000 ember.

A. Kazán Ország: tartományi. 38) Kazán. 39) Wiätka. 40) Perm. 41) Simbirsk. 42) Pensa.

B. Asztrakhán Ország. 43) Asztrakhán. 44) Szaratow. 45) Orenburg.

C. Kaukázi Tartományok. a) Kaukáz. b) Gruzia. c) Daghestán. d) Imerethi. e) Sirván. f) Örményföld, Arménia. g) Hegyhát.

D. Szibéria. 46) Tobolszk. 47) Tomszk. 48) Jenezeiszk. 49) Irkuzk. Kamtsatka, 's a' t.

E. Tsuszkok földe.

F. Kirgézek földe.

III. Lengyel Ország. Kiterjedése: 2,270 □ mértf. lakosai száma: 3,851,000. Nyoltz kerületre vagy megyére osztatik.

IV. Amérikai Oroszország. Kiterjedése: 23,125 □ mértf. népessége kevés, mintegy 50,000 lakos.

E' szerént az egész Orosz Birodalom kiterjedése 569,500 □ mértf. népessége száma pedig 60,000,000 megy.

Legnépesebb városai ezek:

	Lakossal		Lakossal
Szt. Pétervára	446,895	Asztrakhan	40,000
Moskova	246,545	Kiew	40,000
Varsó	130,500	Tula	38,000
Kazán	50,000	Kronstadt	30,000
Riga	46,000	Irrutzk	30,000
Odeszsza	41,000	Jaroslaw	28,000

Nemzeti külömbségek: 1727-ben voltak.

Slávok	52,133,600	Eskimósok	81,000
Németek	425,000	Kamtsadálok	10,000
Finnok	2,902,000	Indusok	20,000
Tartárok	2,190,000	Zsidók	200,000
Mongolok	207,000	Őrmények	400,000
Mandzsurok	50,000	Mindenféle népségek	
Szamojedok	57,000		1,210,000

Vallásbeli külömbségre nézve.

N. e. Görögök	45,610,000	Mennoniták	6,000
Katholikusok	6,600,000	Őrmények	388,000
AugsburgiEvang.	2,560000	Moslemiták	4,400,000
Reformátusok	83,000	Lamaiták	207,000
Herrnhuterek	9,500	Zsidók	500,000
Filipponok	2,500	Schamánok	700,000

Nevezetesebb Universzitások ezek:

Moskau 1829-ben, 1521 tanúlóval. Szt. Pétervára 1161 tan. Varsó 660 tan. Dorpát 647 tan. Wilna 303 tan. Helsingfors 471 tan. Kiew 1,500 tan.

Finántzia.

A' Birodalom esztendei jövedelmét teszik, Lengyel országot is ide számlálva 130, mások 138 millióra. A' Státus adósságát pedig 500 millió forintra.

Hadi ereje.

Szárazon: 1827-ben 650 ezer comberre tétetett;

Tengeri ereje pedig 1829-ben 310 hadi hajóra, ú. m. 52 linea hajora, 25 fregátra, 20 korvétra és briggre, 's a. t. mellyeken 4,000 ágyú és 33 ezer tengeri katonaság van.

III. A' Birodalom országos alkotmánya.

Orosz Ország és Lengyel Ország egy Országló alatt két külömböző alkotmányú Státust tesznek. Oroszország határtalan Monarchia, mellyben a' Fejedelem akaratja törvényűl szolgál: Lengyelország ellenben constitutiós Státus, mellyben a' törvényadó és végrehajtó hatalom egészen külön válnak; úgy azomban, hogy a' törvényadó hatalmat a' Tzár a' néppel együtt birja, a' melly azt két Kamarákból álló Országgyűlés által gyakorolja. — A' korona férjfi és leány ágra is által szállhat, de emerre tsak úgy, ha a' férjfi ág egészen kihalna.

IV. Érdem és Vitézi Rendek.

Mint *Udvari megtiszteltetések*: 1) Sz. András Rende, 1698 olta. 2) Katalin Rende 1714 ólta, Dámáknak. 3) Sz. Newski Sándor Rende, melly I. Péter Tzártól állíttatott. 4) Sz. Anna R. 1735 ólta, 3 rangú. *Érdem Rendek*: 5) Sz. György R. két osztályban 4 rangú tsak hadi vitézek számára. 6) Wladimir R. polgari és vitézi rend, 4 rangú, 1782 olta 's a' t.

Character vonàsok.

Egy Orosz, a' ki történetből többet ivott, mint a' mennyit a' mértékletesség javasol, elindúlt egykor sétálni a' Temze partjára. Szerentsétlenségére a' vízbe tekintgetvén; bele bukott a' sebes folyóba. Meglátta ezt két Ánglus, és a' helyett, hogy segítségről gondolkodtak volna, szokások szerént fogadtak egy mással;

az egyik a' szerentsétlennek meg szabadúlását, a' másik pedig annak kimúlását tartotta nyeresége tárgyának, következésképpen egészen ellenkező érzéssel várták ezen szomorú látás következését. Azomban egy Frantzia, a' ki a' közelebb lévő hídon állott, 100 Frankot ígért annak, a' ki az orosz életét megmenti, 's mindjárt vállalkozik egy Hollandus és egy Olasz, hogy a' hídról leugordván kihozza a' szerentsétlent; de az egyik megragadta a' másikat, 's ruhájánál fogva hátra tartóztatván ütéssel, veréssel fenyegeti, egyedűl akarván a' nyereségre szert tenni. Míg ezek így tzivakodnak, 's a' szerentsétlen a' habok közt fuldoklik: egy Spanyolt kínál meg a' Frantzia a' feltett jutalommal: de az kevélyen fordúla el tőle 's észre vehetőleg kijelenté, hogy egy Frantzia nem méltó arra, hogy miatta egy Spanyol rahája meg ázzék: ekkor egy Svékushoz szóllott, de ez úgy tettette magát mintha észre sem vette volna, hogy hozzá szóllott, 's tüstént tovább méne: végre egy Dánushoz fordúlt, de attól ily feleletet kapott: Ugordj bele magad! (t. i. a. vízbe) Szerentsére egy Német a' folyóvíz tulsó partján, nagy nehezen egy tsónakról a' lakatot leütvén, egész erejéből evezett a' már fuldokló szerentsétlenhez, kiragadja a' habok közzűl, 's tsónakjába vévén épen teszi ki a' szárazra.

A' Gyermekek igen derék Tanítójok a' magok Szüléiknek; mivel azokat tanítják Békességes tűrésre, Igazmondásra, 's ők az ártatlanságnak legszebb példái.

A' pofon tsapás.

Szilézíában egy Falu a' Villám rettenetes tüzétől kapott gyúladás után porrá égvén; a' lakosok semmi-

jeket sem szabadíthatták ki a' láng prédái közzül, mivel éppen akkor a' mezőn vitték véghez foglalatosságokat. A' Helybeli Predikátor látván a' szerentsétlenek nyomorúságát; minthogy nem vólt annyi tehetsége, hogy rajtok kívánsága szerént segítsen; azt tanátsolta nékiek, hogy a' tehetősebbek könyörűlő szívekhez folyamodjanak, 's egyszermind ajánlotta magát társoknak. Elsőben is egy Grófhoz ment el, kiről tadta azt, hogy sokkal bír, 's nagy reménységet helyheztetett benne, mivel földes urok vólt az utólsó szükségre jutott jobbágyoknak. Még jobban nevekedett bizodalma, midőn azt barátjai vídám társaságában, kártyák közt, jó rakás arany mellett űlve találja. A' legszívrehatóbb kifejezésekkel elébe terjesztvén a' Grófnak, mely siralmas állapotra jutottak vele ugyan azon inségben szenvedő ember társai, esedezik előtte segedelemért. De a' játékban méllyen el merűlt Pátronus őtet hidegen fogadta, rá se nézett, nem is akarta meg tudni ki legyen, hanem kemény szavakkal igazítja el szeme elől. Ekkor térdre esik az esdeklő, és könnyhúllatásokkal akarja urát könyörületességre indítani: de az meg sértetettnek tartván most magát, mérgében oly posón vágással fizeti ki őtet, a' millyet hajdan Essex kapott volt Er'sébet Királynétól. — Már a' magam részét meg kaptam — felele a' Predikátor nyúgodt szívet mutató tsendes hangon — hát a' szerentsétlen el égett jobbágyoknak mitsoda hirt vigyek, Kegyelmes Uram! E' kevés szókkal annyira megpiritja a' kemény szívű Grófot, hogy az egészszen más indúlattal viseltetik éránta. Minden nála lévő arannyát által adta a' Papnak, hogy vigye el jobbágyainak, 's keservesen bánta véghez vitt tselekedetét. A' Predikátor, szíves köszönete után haza indúlt, 's örömmel tölti be' a' segedelem után várakozó nyomorúlt felebarátit.

A' haldokló Anya.

Kebelem hergő üregének
Hangja tsak alig szakadoz, —
Létem' süllyedő reménnyének
Csónakja hab közt fulladoz.
Edgy pertz, — 's merevedve lelitek
Kedvesim! roskadt Anyátok!
Edgy pertz, — 's a' sirba temetitek,
Mindjárt el alvó Dajkátok!
Éltem, — a' Lét' zajos habjain
Edgyütt eveztem, véletek:
De haj' a' Halál' zátonjain
El kell buknom mellőletek.
Éltem, — Férjemnek 's néktek éltem, —
Keblem szüntelen értetek
Dobogott, — sokszor fel tseréltem
Jóllétemért jóllétetek.
De hát ti éltetek e' nékem? —
Jaj! semmit se! — kis korotok
Bimbója miatt szent hüségem
Ádóssai maradtatok.
Pótolja hát ki ezt jövendő
Női 's Anyai szívetek,
Ha majd a' suhanó Esztendő
Magzattal tölti öletek.
Ártatlanságot tsepegtetett
Beléték mindég Anyátok:
E' legyen örökké szeretett,
Lyányim! vezérlő fáklyátok.
A' tiszta kebel, — szüz szemérem
Örök testvérek legyenek
Bennetek: fogyni kezdő vérem
Tseppjei erre intenek.
Brillántok helyett mejjetőkre
Jó szív gyöngyét függesztem én,
Melly büszkén triumphál örökre,
A' gyémánt hiú érdemén.
Titkos varázsal fedezzétek
Kellemeitek ró'sáit.
Kapva szedik a' tarka rétek
El dugott kis ibolyáit.

Vigyázzatok szüz Hajadonok
Érzésteknek kik hódolnak! —
Repkednek a' mézes Phaonok:
De tsak hamar el szárnyolnak.
Mások előtt példákká tegyen
Szorgos éltetek tüköre
A' Ház 's magzatok' gondja legyen
Nemi tiszteitek' köre.
Mert ha a' nagy Achill sorvadott
Szivvel Nymphák között fony, ha
Deidamia könyvet, kardot
Fog: kire marad a' konyha? —
Az Anyai téj méreggé ne
Váljon Kedvesim! bennetek. —
Követésül ajánlom én e'
Szivet, mellyet nyom kezetek.
Értetek vert ez, mig tőletek
El nem sodra bús firhangja
A' Nem-Létnek: — szűzi kebletek
Ennek legyen hű visszhangja.
A' szent hit' leplébe öltözött
Békét testamentomomba
Hagyom: — ennek karjai között
Kisérjetek ki síromba.
Igy én, midőn hattyú-énekem,
Agg mejjem el nyögdétselé
Bátran, — bátran megyek a' nekem
Ki tüzött síri tzél felé. —
Ne sirjatok, — minden könnyetek
Sebes vér-záport önt dobbant
Kebelemre. — Isten veletek! — —
Pislogó métsem el lobbant. — —

Pápán: Botsor István.

Rejtett szó.

Első tagommal jószága
Elfogyását mondja ki
A' Magyar, másikkal drága
Mentéjét tzifrázza ki.
De ha kimondod egészen
Nevem: magyar várost tészen.

Megfejtés: a' XXXII Szám. Tsóka. (Tsók. Katsó.)

SOKFÉLE.

XXXIV szám Béts. August 28-dikán. 1832

Philosophia.

Socrates, minekelőtte meginná a' méreg pohorat, tömlötzében a' Lélek halhatatlanságáról beszél. Esmeretesek erősségei:

a) *A' változás ellenkező állapotra való általmenetel.* Az élet után szükségesképen halálnak kell tehát következnie, 's a' halál után életnek. Így váltja fel az ébrenlételt álom, 's ezt ébrenlétel. Nagyon is szomorú képet öltöznék magára a' világ, ha a' halál kióltaná az életet: úgy egymásután minden elaludnék, 's ébren senki, és semmi sem maradna; úgy az élet az egész világból kihalna.

b) *A' Lélek már a' testi élet előtt megvólt: meg marad tehát a' test halála után is.* — Hogy pedig meg vólt, meg tetszik ebből: Minden tanúlás tsak viszszaemlékezés. A' honnan a' gyermektől — ha okosan kérdezed, — az egész Geometriat ki lehet tudakozni. Magok azok a' tárgyak, melyeket érzéseink által észreveszünk, nem principiumai a' tudósnak, hanem tsak conditioi; az az: A' dolgoknak belső mivóltát meg nem esmerhetjük, mert azok tsak alkalmatosságot adnak arra, hogy abstracta Ideáink ki fejlődjenek, melyekben áll a' mi tudásunk; a' mi nem egyéb, mint a' tárgyak által, melyeket észreveszünk, emlékeztetni valamire, a' mi már bennünk megvólt, — a' mit már tudtunk. De hol vettük vólna ezt a' tudást, ha Lélkünk már a' testi létel előtt nem lett, és nem tudott vólna? Ha megvolt a' test előtt: meg marad azután is.

c) *A' Lélek abstractum, nem concretum: és így el nem romolhat.* Ditséretekre legyen mondva a' Gö-

rög Böltseknek: az ő tudományjok máig is, tsak nem minden változás nélkül, megmaradt. Mi nem vagyunk e' erősek tovább haladni, vagy ők már elérték volt a' határt, melyen túl nem is lehet hágni: itélje meg a' figyelmetes gondolkozó. Annyi bizonyos, hogy maga a' fellengős Schelling, 's a' természeti böltselkedők egész Sectája, Plátónál, Pythagorásnál, 's Égyiptomban jártak Oskolába. — A' Socrates erősségeivel máig is élnek — kevés változtatások mellett — Böltseink. Az első egészen meg maradt. A' másodikat el hagyták ugyan sokan, legalább nyilván nem élnek vele; de nem mondva vagyis hallgatva tanítják a' természeti böltselkedők. Ugyan az nevezetes azért is, mert abból származott az *Innata Ideák* tudományja. A' harmadik ismét meg maradt, tsak az *abstractum* tseréltetett fel ezzel: *ens simplex.* Itt a' Dualisták kezdete.

Szép gondolat az, a' mit Simmias különösön az utólsó erősség ellen mond. Ha a' Lélek — szóll ő — nem concretum, hanem abstractum: úgy olyan viszonyban van az a' testhez, a' milyenben van a' Lantnak hármóniás zengése a' Lanthoz. Öszveromlik a' Lant, 's vele együtt elenyészik a' harmonia, legfeljebb egy két szempillantással él tovább amannál. — — Ide vág, 's talán innen van költsönözve Hazánk koszorús Lantosának gyönyörű Ideája a' Hír 's Halhatatlanságról:

„Várasz Hírt, 's Halhatatlanságot:
„Illat az, mely tőlt virágot;
„És a' ró'sát, ha elhúll,
„Még egy pertzel éli túl."

Szép, a' mit ezen ellenvetésre tett feleletében a' többek közt mond Socrates: „Lélek az, a' mi elevenít. A' test életét a' Lélek adja. Hogy férhetne tehát halál a' Lélekhez; hogy halhatna meg az, a' mi épen elevenít?" (Lásd Plátó Phaedóját.)

Természet.

A' Természetet nem lehet gyönyörűség nélkül nézni. Itt minden egy másért, 's egy más által a' legbőltsebb Oeconomia törvényei szerént van. Tsak egyet említek: A' plánták ruházatja (meze; vestitus) már alkotásánál fogva alkalmatos az electricitas leszívására a' levegőből. Az electricitas épen olyan szükséges a' plánta életére, mint a' világosság, mint a' melegség. Ha a' levegőből leszáll az electricitas: a' levegő tüstént decomponálódik, — fellegek támadnak, — eső leszsz. Tehát a' magas hegyeken, a' hol erdők vannak, egyszersmind fellegeknek, esőknek is kell szükségesképen lenniek; és a' kopár kősziklákon eső azért nints, mert plánta nints, 's plánta azért nints, mert eső nints. Örökös, de szép Circulus! A' mely hegyekről a' plánták nagyobb részét, például az erdőket, kiirtják: azokról az eső eltávozik, szárazság leszsz. Amerikában próbát tettek, 's így lett. Megfordítva: ültesd be a' legpusztább hegyeket erdőkkel, esők fognak megjelenni, 's a' szüntelen tsoportozó fellegek a' legjobb forrásokat támasztják.

Apróságok.

Az élet két partok közzé szorított keskeny folyón való keresztülhajókázás. Egyik parton a' bőltső, másikon a' koporsó. — Milyen erőtlen az ember! Mindent feltalál, — 's még nem talált olyan Vasmatskát, mellyen élte libegő tsolnokját a' folyam közepén, — legalább egynehány esztendőkre, — megállíthassa! —

Fontanelle azt mondja: „Pour vivre long temps, il faut avoir l' estomac bon, et le coeur mauvais.“ A' gyenge, érzékeny, jó szív nem emésztheti a' fájdalmakat, mint a' roszsz gyomor az ételt.

Régen azt mondták: Álljatok ellene az Ördögnek, és elfut tőletek! Ma már az Ördögök nem olyan ijjedősök. A' ki kísértetet lát, szaladjon a' mint tud, és viszsza ne nézzen; mert különben elvész. Mentor tudta mit tanátsol Telemaknak, mikor őtet a' szerelem ellen ezzel fegyverkezteti fel: „Fuyez!“ — A' Tsörgő Kigyó (Crotalus Horridus) nem kergeti prédáját, tsak olyan helyre megyen, a' hol az őtet meglátthassa. Akkor száját eltátja, szemeit merőn prédája felé fordítja, 's nézése által úgy megigézi azt, hogy önként veti magát az eltátott száj üregébe. — — Azt hidjük e', hogy ez az elragadó erő tsak a' Tsörgő kígyó szemében van? Bizony sokkal nagyobb mértékben van az egy szép Leány szemeiben; 's a' veszedelem közt tsak az a' különbség, hogy a' kígyó prédájának testét, a' Leány pedig lelkét emészti el. — Azért fussunk el a' kísértettől, ha ellenünk áll.

Kérdés a' számvetők számára.

Tudjuk, hogy minden test a' vízben elveszti bizonyos részét terhének; tudjuk azt is, hogy ez a' veszteség az aranynál $= \frac{3}{37}$, az ezüstnél $\frac{2}{21}$, a' réznél $\frac{5}{43}$: kérdés, mennyit veszt mindöszve terhéből az a' test, mely $1+\frac{1}{2}$ font Aranyból, $3+\frac{2}{3}$ font ezűstből, és $2+\frac{3}{4}$ font rézből áll? —

A' Főkötő.

Franklinnak sok apró szolgálatokat tett bizonyos hajós, — de fizetést nem akart elvenni. Fizetés fejében tehát Franklinné Aszszony a' hajós leányának egy új módi főkötőt ajándékozott. Három esztendő múlva ismét meglátogatván a' hajós Franklint, azt beszélte: Hogy a' falusi Leányok mind megszerették a' főkötőt, 's mind olyat hozattak magoknak Philadelphiából, 's

ez a' faluból kivitt legalább 600 tallért. De hasznot is hajtott. Mert hogy Főkötőt vehessenek, elébb pamuk kesztyűket kötöttek, azokat adták el Philadelphiában, 's azoknak az árrán vettek főkötőt. Most mindennek van főkötője, azomban a' kesztyűkötés nem szűnik.

Canada.

A' Spanyolok találták fel Canadát, 's ugyan ő tőlök származott maga ez a' név is. Ugyanis, mint mindenütt, úgy itt is aranyat 's drága köveket keresgettek ők, 's minthogy semmit sem találtak, gyakran mondták ezt: „Aca nada" (Itt semmi sints). A' Lakosok megtanúlták ezen két szót; 's mikor később a' Frantziák ugyan ott jártak, mindég ezt hajtották előttök: Aca nada. Ezek a' Tartomány nevének gondolták a' két szót, 's tsináltak belőle egy Canadá-t.

A' Kertész, és Fijai.

Gyümőlts fáimat általadom — szólla a' Kertész fijaihoz — viseljétek gondjokat, ápolgassátok, 's a' gyümőlts legyen tietek. Örömmel rohant a' két ifjú Atyja kertjébe; annyival inkább, mivel már egyéb munka nem vólt hátra, hanem a' kártékony madarakat elriasztani, 's várni a' 'sendűlő gyümőlts érését. De nehéz a' várakozás! Az ifjabbik minden gyümőltseit fél értekben leszedte; 's minekutánna azokból hideglelést evett magának, Bátyám! — szólt testvéréhez — várd meg jól gyümőltseid megérését; nekem egy falat sem esett jól, azonban beteg is vagyok. Öttse szavát fogadván a' jó Testvér, nem nyúlt gyümőltseihez. Hiszen a' mi megérik, magától le esik az, — így okoskodott, — 's ez leszsz a' legegészségesebb. Hullani kezdtek a' gyümőltsök; de mint megtsalatott a' jámbor! A legszebb körtvélyek megszotyósodtak, vagy

rothadni kezdettek, — 's gyümöltseinek semmi íze. Most le akarta szedni azt, a' mi még fán maradt; de tsak üres héjját találta annak; a' darás kiette a' mi belől volt. — Tanúljátok meg példáitokon, — szóll ekkor az Attya — hogy mindennek bizonyos ideje van. Sem elébb nem járni, sem el nem késni: ez legnehezebben óldható tsomója éltünknek; annyival inkább, mivel az elszalasztott pillantat viszsza többé soha sem fordúl.

Édes Hazám! gazdagon viruló kerdetben ne verd a' gyümöltsöt míg éretlen: de ne is várd, hogy rothadva hulljon alá; faid úgy is tsak egy nyarat élnek! —

Azon megjegyzésére a' Sokféle Redactiójának, XXXII. szám. 264 lap.: „Jobb is úgy, ha a' magyar (t. i. írás) van felyűl, mert így az alsó (t. i. a' német) megmagyarázza a' felsőt hogy mit tesz, különben nem értik;" illőnek tartom én is a' következendőket megjegyezni. Hihető régen nem fordult már még a' Red. Úr Pesten, Budán, különben örömmel tapasztalhatta volna, mennyire megváltozott itt egy nehány esztendő ólta a' világ, 's hogy kezd minden magyarosodni. Még az ollyan boltok elején is, mellyekben belől magyarúl portékát kérni 's alkudni illetlen vagyis sikeretlen volna, mert nem értenék, kivűl a' felírást nemzeti nyelvünkön is olvashatni. Megesik ugyan, hogy a' magyar felírás értelmét, maga a' magyar is tsak a' németből veheti ki, de ez nem tsuda, mert az ifjodni kezdő új magyarsághoz szokni kell, szintúgy mint a' módihoz. Ezenkivűl, talám el sem hinné a' vásárolni kívánó közönség, hogy a' boltban legújabb módi portékát kaphatni, ha a' tzímje régi, tiszta 's érthető magyarsággal volna felírva. — Szóval: tagadhatatlan, hogy

sebes lépésekkel haladunk előre. Olvashatta a' Red. úr, hogy a' toronyból magyarúl kiáltatik a' „halgass a' vigyázóra, kilentzet ütött az óra" 's a' t. pedig számlálni mindjárt eleinte kell tanulni a' nyelvtanúláskor. — Még a' hajókon is két nyelven olvassuk már: *kié*, *'s mikor készült*, 's a' t. — Annyi bizonyos, hogy előmenetelünket a' nemzetesedésben napról napra tapasztaljuk. Nem tagadhatni, hogy 10—12 esztendővel ezelőtt itten egészen másként volt a' dolog, — úgy hogy midőn a' Hasznos Múlatságokban akkor tájban Pest és Buda két anyavárosoknak az *építésben kitűnő előmenetelek* magasztaltattak, egy Poéta azt merte írni: „Nem Buda Pest az anyánk elrugták magzatikat már Hóstátokra, magok német dajkáknak elállván." De azolta, a' mint mondám, nagyot változott a' világ. Sokan kezdik gyermekeiket már magyar nyelvre is taníttatni. De ez még mind kevés, 's úgy szólván tsekélység, azokhoz képest a' miket mi magunk nyelvünkre nézve egy idő ólta tettünk és teszünk. Úgy hogy én nem merném, olly kereken kimodani, a' mit egy valaki a' Sokfélében ír: Építünk folyvást, de nem épűlünk 's a' t. hanemha azt érti ezen az Író, hogy már eleget írunk: de nints a' ki olvassa.

(Folytatása következik.)

A' Magyar Honn.

Tsergedeznek szép források
A' nap forró hevébe'
Elalélt útas számára
Minden Ország keblébe'.
De mégis tsak jobban esik
Nékem, ha belőletek
Hazai források edgykét
Tseppetskét hörpenthetek.

A' külföldi Országok is
Az azokat kedvellő
Halandók számára sok szép
Gyümöltsöt hoznak elő:
De még is tsak jobban esik
Mikor én ti rólatok
Édes Hazám' élő fái
Gyümöltsöt szakaszhatok.
Díszlik a' külföldeken is
A' mézes tsókú szép Nem
'S nem lehet az érdem ró'sát
Homlokáról le tépnem:
De még is tsak jobban esik
Ha viritó életem
Nemes szívű Magyar Lyánkák,
Öletekbe' tölthetem.
Szép az Ánglus, szép a' Török,
A' Frantzia 's a' Német
Lyány is: mégis szebbnek tartom
Az én Magyar Hebémet.
Tessék másnak más; de én a'
Szép Szittya Amazonok
Fényes betsületekért, ha
Szükség, kardot is vonok.
Megmaradok Magyar Lyánkák
Megmaradok nálatok
'S Magyar karjaitok között
Magyar dalt lantolgatok.
Jobban esik a' Nektárnál.
Ha engem edgy Magyar Lyán
Megtsókolgat 's elahatom,
Angyali gyenge karján.

Varga István.

Rejtett szó.

Első tagját mester ember,
Teszi, de benn házában
Másikat is ember teszi,
De kinn; egész szótskában
Olly gyümölts névre találunk,
A' melly legkedvesebb nálunk.

Megfejtés: a' XXXIII Szám. Veszprém.

SOKFÉLE.

XXXV szám. Béts. August 31-dikén. 1832

Statistikai Jegyzetek.

NAGYBRITANNIAI BIRODALOM.

I. A' Királyi Ház (az Anglicana Ekklészia vallásán).

a) A' most Uralkodó Familia, Braunschweigi Ház.

Király: IV. WILHELM, szül. 1795-ben. Aug. 21-kén. Testvére IV. György után vette által az országlást 1830-ban. Hitvese 1818 ólta Adelheida, Szász-Meiningeni Printzaszszony, sz. 1792-ben.

Testvérei: 1) Eduard Auguszt, Kenti Hertzeg, † 1820-ban. Élő Özvegye: Victoria Szász Coburgi Printzaszszony, Leány magzatjok: Alexandrina szül. 1819-ben, ez a' Britanniai Birodalom Örököse. — 2) Augusta. 3) Erzsébet, özvegye, néh. Hessen-Homburgi Landgrófnak. 4) Erneszt, Cumberlandi Hertzeg 's a' t. Hitvese: Friderika, Strelitzi Printzaszszony. Magzatjok: György, Hannovera Örököse. — 5) Auguszt, Sussexi Hertzeg, Házas ugyan 1793 olta Lady Murray Augusztával, de a' házasság megsemmisíttetett 1801-ben, 's magzataik nem esmertettek el királyi házból származottaknak. 6) Adolf, Cambridgei Hertzeg, Hitvese a' Heszen Caszeli Landgróf leánya. Magzataik: a) György. b) Auguszta. 7) Mária, hitvese a' Clocesteri Hertzegnek. 8) Sófia.

b) Eldődei a' Thronuson.

1) Normanni Országlók: Wilhelm, a' Hódító 1066-ban. † 1087-ben. II. Wilhelm, † 1100. I. Henrik, 1135. István, † 1154.

2) Plantagenetok Orsz. II. Henrik, † 1189. I. Richard, † 1199. János, Ország nélkül † 1216. III. Hen-

rik, † 1272. I. Eduard, † 1307-ben. II. Eduard, † 1327. III. Eduard, † 1377.

3) Lancasteri Orsz. II. Richard, † 1399. IV. Henrik, † 1413. V. Henrik, † 1422. VI. Henrik, † 1472.

4) Yorki Orsz. IV. Eduard, † 1483. V. Eduard, 1483. III. Richard, † 1485.

5) Tudor Ház Orsz. VII. Henrik, 1509. VIII. Henrik, † 1547. VI. Eduard, † 1553. Mária, † 1558. Erzsébet, † 1630.

6) Stuart Ház Orsz. Jákób, † 1625. I. Károly, † a' vesztőhelyen, 1649. Anglia Reszpublika, Szabadköztársaság, 1646. Protectora, Cromwell Olivier 1653, † 1658. Cromwell Richard, Prot. leteszi, 1659-ben.

II. Károly, † 1685. II. Jákób, leteszik 1688. Mária, † 1695-utánna uralkodik, férje Oraniai Wilhelm † 1702. Anna, † 1714.

7) Braunchweigi Orsz. I. György, † 1727. II. György, † 1760. III. György, 1820. IV. György, † 1830.

II. A' Státus.

A. Korona birtokok:	36,019 □ mértf.	25,252,000 lak.
B. A' Keletindiai társaság birtokai:	55,000 □ mértf.	123,388,900 —
Öszvesen a'Birodalom	91,019 □ mértf.	148,940,900 lak.

A. A' Korona Birtokai.

	nagys. □ mértf.	házak száma.	lakosok száma.
1. Anglia Orsz.	2,408	1,962,831	11,941,445
2. Walesi Hertzegség	349	135,183	760,134
3. Skotzia Orsz.	1,461	341,473	2,217,534
4. Irland Orsz.	1,315	1,142,702	7,209,942
5. Európai mellékbirtokok	20	21,616	168,566

Ezen birtokok. a) Normánni szigetek, 12 □ mf. 49,427 lak. b) Helgoland szig. 2,200 lak. c) Gibraltar, 11,099 lak. Málta szig. 96,300 lak.

Anglia 40 Megyére osztatik. Ezeket Grófságoknak nevezik. Itt következnek betű szerént: Bedford. Berks. Buckingham. Cambridge. Chester. Cornwall. Cumberland. Derby. Devon. Dorset. Durham. Essex. Gloucester. Hereford. Hertford. Huntingdon. Kent. Lancaster. Leicester. Lincoln. Middlesex. Monmouth. Norfolk. Northampton. Northumberland. Nottingham. Oxford. Rutland. Salop. Somerset. Southampton. Stafford. Suffolk. Surrey. Sussex. Warwik. Westmoreland. Wilts. Worcester. York.

Walési Megyék v. Grófságok: Anglesea. Brecon. Cardigan. Caemarthen. Caernarvon. Denbigh. Flint. Glamorgan. Merioneth. Montgomery. Pembroke Radnor.

Skótziai Grófságok: Aberdeen. Argyle. Ayr. Banff. Berwik. Bute. Caithness. Clackmannan. Dumbarton. Dumfries. Edinburg. Elgin. Fife. Forfar. Haddington. Inverness. Kincardine. Kinross. Kirkudbright. Lanark. Linlithgow. Nairn. Orkney és Shetland. Peebles. Perth. Renfrew. Ross és Cromarty. Roxburgh. Selkirk. Stirling. Sutherland. Wigtoun.

Irlandi Grofságok: Antrim. Armagh. Carlow. Cavan. Clare. Cork. Dongeal. Down. Dublin. Fermanagh. Galway. Kerry. Kildare. Kilkenny. Kings. Leitrim. Limerik. Londonderry. Longford. Louth. Mayo. Meath. Monaghan. Queens. Roscommon. Sligo. Tipperary. Tyronne. Waterford. Westmeath. Wexford. Wicklow.

6. Ásziai Gyarmaktok, vagy

Ceilan szigete: 978 □ mértf. 826,000 lakos.

7. Áfrikai Gyarmatok: 5,723 — 248,700 —

Ezek közül nevezetesebbek: a) Jóremény Fok. b) Mauritzius szigete. c) Schelles és Admiránt szige-

tek, d) Sierra Leona partjai. e) Fernando del Po sziget. f) Ascension sziget. g) Sz. Helena szigete, 's a' t.

8. Amérikai Gyarmatok: 16,567 □ mf. 1,770,228 lak. Ide tartoznak név szerént: Quebec. York. Új Braunschweig. Új-Skótzia. Printz Eduard. Cap Breton. Neufundland. Bermudi szigetek. Jamaica szig. Levárd sz. Dominica sz. Sz. Lucia sz. Barbadósz sz. Sz. Vincent. Tabago. Trinidád. Bahamás. Stabrok, 's a' t.

9. Ausztraliai Gyarmatok: 7,106 □ mf. 60,000 lakos. Ezek: Neusüdwales. Vandiemen sz. Neuseelandi Gyarm. és Éjszakparti Gyarmatok.

B. A' Kelet Indiai Társaság Ásziai birtokai Ászia alatt számláltatnak elő.

Népesebb városai Britania Birodalmának.

	Lakossal		Lakossal
London	1,296,500	Bristol	92,000
Dublin	235,000	Leeds	98,000
Manchester	186,000	Edinburg	87,400
Glasgow	154,000	Plymouth	63,500
Birmingham	120,000	Limerik	61,300
Cork	105,080	Norvich	51,200

Vallásbeli külömbség szerént vannak:

Püspöki szertartasúk, v. Episcopalisok, kiknek, 6 Érsekek, 42 Püspökjök van, 11,736 Ekklézsiában, 13,561,219 lélek.

Presbyteriánusok: 69 Presbyterjek, 839 Ekklézsiájok, 1,800,000 lélek.

Katholicusok, 4 Érsek, 23 Püspök alatt, 5,200,000 lélek.

Methodisták: 1,657 Pap alatt, 460,000 lélek.

Mennoniták: 388 Ekklézsiában, 150,000 lélek.

Dissenterek: 1,200,000 lélek.

Zsidók: 12,000 lélek.

Főoskolájok, v. Universzitássok (Egyetem) 8 van.

Ezekben a' Tanulók száma 1830-ban e' szerént adatott elő:

1) Oxford, 5,259 tan. 2) Cambridge, 4,830. 3) Edinburg, 2,241. 4) Dublin, 1,254. 5) Glasgow, 609. 6) Aberdeen, 218. 7) Sz. Andreas, 180. 8) London. 460 tanulóval.

Finantzia.

	Forint.
A' Státus jövedelme 1830-ban ment:	501,800,000
— — költségei ugyan akkor tettek	475,130,000
A' Státus adóssága 1828-ban volt	7,774,760,000
Kamatot (interest) fizetett a' Státus 1828	283,810,000

Hadi ereje 1830-ban.

A' Szárazon: álló hadi népe 90,000 ember. Ezenkivül tart a' Keletindiai Társaság Azsiában 276,287 emberből álló hadi népet.

A' Tengeren: 1829-ben volt hadi hajóinak száma 610; u. m. 57 líneahajó 80—120 ágyús, 74 l. hajója 74—78 ágyús; 37 fregát 50—60 ágyús; 112 fregát 42—48 ágyús; 172 korvet 10—38 ágyús, 's a' t. Ezeken szolgált a' tiszteken kivül 30,000 tengeri katona. — A' kereskedő hajók száma 1827-ben 23,199-re ment mellyeken 151,400 hajóslegény szolgált.

III. A' Birodalom országos alkotmánya.

Constitutios Monarchia. A' Fejedelem hatalma mellett a' Státus polgárjai bizonyos tekintetben respublicai vagyis szabad köztársasági szabadsággal bírnak, és ezt a' nagy Státus-erőmívet külömböző tagjainak szerentsés egybefogódzkodása 's egyszersmind a' költsönös közjóért való küzdése tartja fenn. — A' korona férjfi ágra száll, 's ha ezek kihalnának tsak akkor megy által leány ágra. A' nemzet törvényadó és végre-

rehajtó hatalmát a' Parlament viseli, melly a' Királyból, a' Felsőház-ból és Alsóházból áll. — A' Felsőházban 1821-ben 385 tagok ültek, kik között 7 királyi hertzeg, 294 ánglus peer, 26 anglus érsek és püspök, 16 skotziai 28 irlandi peer, 4 irlandi érsek és püspök volt.

IV. Vitézi Rendek.

1. Térdkötő kék pántlika R. állíttatott 1344. 2. Bogáts R. Skotziai. állíttatott 787. 3. Patrik R. Irlandini, 1783-ban. 4) Báth R. 1399 ólta, Ez 3 rangú.

(Folytatás l. XXXIV. sz. 279 lev.)

Eleget írunk már, de nints a' ki olvassa! Ki merem mondani, mert igaz; és ha talám bántólag érdekel, tsak minket magunkat érdekel, ez pedig megy. — Hanem az a' kérdés, hogy valyon ollyant írunk e', a' mi megérdemli az olvasást? De hogy ne érdemlené meg? hiszen idegen nyelveken írott legjobb munkákból forgatjuk többnyire a' mit írunk. Jah de! éppen az a' baj, hogy minden inkább az originált olvassa, mint a' forgatottat. Kétségbe sem hozhatni pedig, hogy tíz hazafi közt, a' ki olvasni szokott, *hat* azért olvassa inkább az originált 1 ször mert originál, 2 szor, mert azt könyebben megérti; *négye* közűl pedig *kettcje* azért nem olvassa a' fordítást, mert az új magyar nyelvet nem érti. És e' szerént, midőn hazánkban száz embert veszünk fel a' ki olvas, azok közzűl nemzeti magyar nyelvünkön tsak húsz olvas; ezer közűl kétszáz; tízezer közűl két ezer. De mimódon eshetik hát, hogy a' magyar munkák taliter qualiter mégis tsak kelnek. Ezt én tulajdon tapasztalásomból világosítom meg. A' valódi Magyarnak nemes charactere hozza magával, hogy ő az Írókat, pártfogolja, 's megveszi munkájokat, noha már azt eredeti kiadásban olvasta is, és fel

nem vágva beteszi könyvei közzé! Számos példát hozhatnék fel; de a' mit minden tud, példákkal világositni szükségtelen. Egyet mégis, annak bizonyságára, hogy a' Magyar megveszi a' munkát, tsupa pártfogásból, bár ha nem olvassa is, megemlítek. Midőn a' *Felső Magyaroszági Minerva* kezdődött, én is igyekeztem Urainkat annak hordatására birni, 's reménylettem, hogy egy népes anyavárosban az új folyóirás számos vevőkre fogna találni. Többeknél, ezzel fogadák ajánlásomat: „Én már méghozattam, — nekem már van, praenumeráltam 's a' t. Hát hogy tetszik?" még bele se néztem, — én bizony még nem olvastam, 's a' t. No de a' Szerkeztetőnek az mind egy, akar olvassák, akar nem, tsak hordassák. Útazásomban egy főfő városban előhozódik a' M. Minerva. Kérdem egy Haza fitól, ha esmeretes e' már itten? Praenumeránsai, a' mennyire tudom, így szólla, számosan vannak; de olvasói kevesen. — Hogy hogy? — A' Mottóján elakadnak, nem értik, a' kik pedig gondolják, hogy értik, elijednek az értelmétől, 's a' munkát fel se vágják. Én már irtam a' Red. Úrnak, pótolja ki a' választott Mottot e' szerént:

„Él Magyar, áll Buda még" de hijába magyar Buda nints már;

A' mi van is megavult, 's tsak falu párja szegény; így reménylném, több olvasója lesz: de a' Motto tsak megmarada. — Most már én is azt tartom; jobb, hogy megmaradt, mert Ó Buda felől a' magyarosodás nagyon terjed dél-est felé, 's ma hólnap, tsak annyit kell a' Mottón változtatni, áll Buda megint, vagy hogy a' vers kimenjen, áll Buda már, p. o. így:

Él Magyar áll Buda már, mint megmagyarúlt anyaváros,
'S nyujt Pest testvérnek nemzetesedve kezet.

Nemki Demit,
H. Ügyvéd.

Apróságok.

1. A' Sors kemény szájú tüzes paripa. Kit nevelői nagy koráig ölben hordoztak: tsuda-e hogy roszsz lovag leszsz, 's a' legelső szökésre kibukik a' nyeregből? Ültessétek fel jókor nevendékeiteket! Ha jókor megszokják a' lovoglást, — a' mi pedig annyival könnyebb, mivel a' tsikó velek egy idős, együtt nevekedik együtt erősödik, — büszkén nyargalnak el a' pulyák mellett, kik a' zabolátlan paripát nagy bajjal, 's gyalog kéntelenek vezetni.

2. Abderában nagy gyűlés tartatott. A' lárma szokás szerént oly nagy volt, hogy utóbb a' beszélő maga sem értette magát. Mikor már ütésre készült kerülni a' dolog: harang szóval adatott tudtára a' gyűlésnek, hogy a' jegyző könyv olvastatik fel. Most minden elhallgatott; 's a' jegyző, előre botsátván a' megszokott „mineknténna, — 's gondolóra vévén, — megfontolván" — okat, ezt olvasta: közakarattal meghatározta tott, hogy több nagy gyűlés Abderában nem fog tartatni. Az okosabbak rá ütötték fejekkel; a' lármázók egymás szemébe néztek, de a' végzés ellen szóllani nem mertek, hogy figyelmetlenségeket ne árúlják el. Egyébiránt a' már megerősitett végzés további megvi'sgálására, lármázva 's lármázni a' Cassinóba mentek. — Lám, millyen régi találmány a' *Cassino!* Nálunk pedig még tsak most kezd módiba jöni. —

Cs. J.

Rejtett szó.

Egy egytagú szó, nagy várost,
Fordítva falut nevez, —
A' szegény munkás (hoszszítva)
Ezzel kenyeret szerez.

Megfejtés: a' XXXIV Szám. Szőlő.

SOKFÉLE.

XXXVI szám Béts. September 4-dikén. 1832

Fátum.

Különös vélekedéseik vóltak a' régieknek isteneikről. Már maga ez, hogy azokat nagyobb és kissebb rangúakra osztották fel, azt mutatja, hogy az istenség tiszta felséges képét nem akarták azokra ruházni. De még világosabban kitetszik ez abból, hogy az istenek királyját Jupitert magát valamely felsőbb hatalom alá rendelték. Az ő kötelessége csak ez vólt: megnézni mi van a' végzések könyvében, 's azt szolgái által végre hajtatni. Innen lett, hogy Jupiter nemtsak nem változtathatott a' Fátumon; de nem is tudta a' jövendőket, míg a' nagy könyvben fel nem kereste. — A' köz-nép nem sokat űzte fűzte mi az a' Fátum; — miért nem lehet azon változtatni; 's igazságos dolog-e', hogy azon Jupiternek sints hatalma? Megelégedett annak tudásával, hogy úgy van: hanem *miért van úgy?* nem az ő fejéhez való. De ha a' bőltsebbek irásait forgatjuk: ezen tekintetben szép okoskodásra találunk; ha szinte az okoskodás nem állhat is meg.

Azt minden tudja, hogy a' régi bőltsek, Égyiptom, Görög ország, 's Róma tudósai, csak egy istent hittek, a' ki minden tökéletességekkel végetlenűl birván, ugyan azért semmi emberi erőtlenségeknek — mint Jupiter — alá vetve nem vólt. Ezt ők úgy tisztelték, olyan forró indúlattal szerették, 's olyan jó Atyjoknak tartották, mint mi a' magunkét. Valóban Senecának ezen szavai: „Duc me Pater! celsi moderator Olympi, quocunque volueris; nulla parendi mora est" 's a' t.; mai megvilágosodott keresztyén szájába illenek. De ezt a' kérdést: mitsoda viszonyban ván isten a' világ-

hoz, a' teremtő a' természethez? másképen fejtették meg mint mi. Így isten és természet, ez a' kettő egy. Ez test, amaz lélek; egyiket a' másik nélkűl gondolni sem lehet. Hogy is lehetne? Hiszen, ha az isten örök-től fogva lévő erő, munkásság, a' létel principiuma: ugyan mit tsinált ez a' végetlen erő, munkásság addig, míg a' világot nem teremtette? Munkálkodás nélkűl nem lehetett; munkája pedig a' természet vólt: és így isten és természet egy idős, — mindenik örök-től fogva 's örökké való; vagy-mivel két egymástól különböző végetlen nem lehet — a' kettő egy, 's egyik a' másik nélkűl nem lehet. Ímmár ha az isten nem egyéb, mint maga az egész természet; a' természet pedig bizonyos állandó törvényeket tart, melyek nem történetesek (accidentales) hanem a' természet valóságára tartoznak (essentiales): kitetszik, hogy van Fátum, 's a' t. 's a' t. Tsak az hibázott, a' ki a' Fátumon nem a' természet örökös törvényjeit, hanem valamely idegen hatalmas valóságnak önkényjét értette.

Bőltseink tudják, mit kell, 's lehet ezen okoskodásra felelni. Mi annak megbizonyítására, hogy ez a' vélekedés közönséges vólt a' régieknél, elégnek tartjuk tsak az egyetlen egy Plinius szavait említeni: „Mundum, et hoc quod nomine alio caelum (mert ettől származtatja caelo-sculpo) appelare libuit, cujus circumfluxu teguntur cuncta, numen esse credi par est, aeternum, immensum, neque genitum, neque interiturum unquam. — — Sacer est, — — *idemque rerum naturae opus, et rerum ipsa natura.* — — — — nec sibi potest consciscere mortem si velit, nec mortales aeternitate donare, aut revocare defunctos, — — atque ut bis dena viginti non sint, efficere non posset: — — per quae declaratur haud dubie *naturae potentia, idemque esse quod Deum vocamus.*“ (Lásd Plin. Hist. Mundi L. 2. cap. 1.)

Apróságok.

1. A' legyek nagyon elhatalmasodtak a' konyhában, 's nehezen szenvedték a' szakáts kíméletlen tsapásait. De miért is ez a' juh türedelem? - zúga egy ifjú dongó — nem vagyunk-e' elegen egy ellen; 's nem adott-e' a' természet elefánt orrokat, és sas-körmöket nekünk fegyverül? Jertek egy köz zászló alá; válaszszatok egy vezért magatoknak; űzzük ki a' szakátsot; foglaljuk el a' konyhát; 's éljünk független szabadságban sértetlenül! Már hadra készült a' ditső nemzet; háromszínű zászló lobogott a' tálas szegletein, 's kokárda tűzetett a' büszke tsákókra. Unokái lármáira felébredt egy öreg déli álmából; 's megértvén a' nagy készület okát: Pulyák! — szólla — tsilapodjatok, és szégyenüljetek el! Én Apáitok előtt már itt laktam; esmerem a' szakátsot, 's esmerlek benneteket. Tsak játékból százat üt ő le közzületek egy tsapásra: meglássátok, hogy meg ne haragudjék. Bártsak egy hitvány pókot tudnátok szaladásra kénszeríteni! — De teszem, hogy a' szakáts undokságaitokat megunván önként elmegyen: mit esztek; kaptok-e tsak mosadékot is forró szomjatok enyhítésére? Üres konyha nem legyeknek való! — Így végzé az öreg. A' ditső nemzet elpirúlva sutra takarodott.

Be nevetséges a' hiú erőlködés! —

2. A' legyek elakarták tanúlni a' méztsinálást. Míly szép kinézés a' jövendőkre! — képzelék — tele köpű mellett talán még a' 'sibasztó téli álmot sem kell szenvednünk! — Most figyelmetesen vi'sgálták a' méheknek minden lépéseiket. A' raj új köpűbe ment: ők is elfoglaltak egy üres köpűt; a' raj reggel a' rétekre repült, a' virágokat felkereste, azoknak mézét szivta, 's hímporral megrakodva tért viszsza: ők is rétekre

repültek, mézet szívtak, 's a' hímporban hempergettek, hogy színesen térjenek haza; a' raj estve zúgott: ők is dongtak, 's a' t. De a' köpü mind tsak üres maradt! Végre megbízott küldetett a' méhekhez, ki a' még el nem tanúlt titkot, de a' mely bizonyosan tsak valami tsekélység lehet, őszintén megtudakozza. Jó szomszéd! — ezt a' feleletet vette a' tudakozó — a' titok tsak ebben áll, hogy a' méz tsinálásra *természeti tehetség* kívántatik!

O imitatores! — —

3. De ugyan miért tsináltatta ezeket az otromba vas rúdakat az ablak elébe Uram Atyám! — kérdé a' mély belátású úrfi — az ember ki se nézhet tőlök az útszára, 's mindég azt gondolja, hogy tömlötzben van. — Bízd te az épitést én rám — felele az Atya; — ha az útszára akarsz látni, eredj a' szabadra. Én tsak az éjjeli rablókat akartam a' vasak által feltartóztatni; 's úgy hiszem nem hibáztam, mikor szép kilátásod vesztességén, álmod 's életed bátorságát vásároltam meg.

Azoknak szeretném ezt a' mentséget fülökbe súgni, kik a' köz bátorság óltalmára rendelt őrök ellen zúgolódnak.

4. Hidegen fújt az őszi szél, 's halványodva hullt el a' virág bokrétája. Lásd Anyám! — panaszlá síró hangon a' kertész leánya — nem hagytad leszakasztani a' virágot nyiló korában, hogy keblemhez tűzzem azt; 's mi hasznát veszed most a' száraz kórónak? A' jó Anya hallgatott; de tsendesen felszedte a' magokat; más tavaszon elvetette azokat, 's szép virágokat nevelt ismét kertjében. Lásd leányom! — szóllt ekkor az örülő gyermekhez — a' száraz kóró termette nekem a' magot, 's az meg a' virágot, mely most kebledet 's fürteidet ékesíti!

Mit én nekem az élet, ha annak rósáit idejében

le nem szaggathatom? ez a' panasz repdes, ifjaink ajkain. De édes ifjú úr! a' ki az idén minden ró'sát letép, annak jövendőre tsak silány tövis marad! — A' magért kéméljük meg a' virágot! —

5. A' veréb megirígylette, hogy a' patsirtát nagyra betsűlik a' madarak. Színem — szólla, — 's termetem alkalmasint egyez a' patsirtáéval; tsak a' sebes lépegetést kell tőle eltanúlnom, és búbot tennem fejemre: a' betsület mindjárt megleszsz. De barátom — szóll közbe a' szarka, ki a' töprenkedőt kihallgatá — se szín, se termet, se szaladás, se búb nem tesz téged patsirtává, mind addig, míg tsiripolsz, és nem énekelsz!

Tökéletlen szarka philosophia! Hiszen úgy az emberek közzűl sem lehetne senkit másnál feljebb betsűlni a' külsőkért! —

6. A' mit a' bizonytalan tartósságú gyermeki korról mond a' bölts: „moins on doit éspérér de vivre" alkalmasint azt lehet mondani a' világi örömökkel való élésről is. Szomorú vigasztalás azoknak, kik a' verebet, melyet megfoghatának vala, elereszték a' túzokért, melyet hijában reménylettek!

Visegrád.

Míg állt: vérzászló lobogott fenyegetve fokáról,
És a' bús vándor félve tekinte reá.
Most lerogyott: 's mint éjjeli rém a' sír üregéből
Rablántz tsörgéssel romjai tűnnek elé.

Első Fridrik Vilhelm Burkus Király.

Ez a' király, fijával, *Második Fridrikkel*, kit a' világ később *Nagy*, alattvalói pedig *Egyetlenegy* névvel tisztelek meg, olyan keményen bánt, hogy az ifjú koronaörökös hazáját elhagyni 's Angoly országba

szökni készült. Katt., a' királyi testőrzők Hadnagya, segítette az ifjú Hertzeget tzélja felé, melynek elérésére 1730-diki Juliusban minden készületek megtétettek. De a' szökés elárúltatott, 's a' szökevény fogva viszszavitetett. A' neki búsúlt Atya fiját egyenesen a' Kűsztrini várba vitette, hol számára egy igen roszsz szobát rendelt. Őltözetűl nem maradt a' fogolynál egyéb egy kék felső ruhánál; űlnie egy fa 'sámolyon, 's feküdnie a' földön kellett. Ételeit, melyeket szűkön maga a' király rendelt, felvágva vitték hozzá, hogy késre és villára szüksége ne legyen. Két altiszt állt őrt az ajtó előtt, melyet minden három órában felnyitottak, hogy a' fogoly ott létéről bizonyosok legyenek; senkit, még tselédit sem eresztették hozzá; író eszközt nem adtak be; 's a' világot estveli 8 órakor kiöltották. — Azomban a' Király Berlínben ön elűlűlése alatt Generáljaival fija felett hadi törvényszéket tartatott, Fiját úgy nézte, mint akármely közvitézt; 's a' vád ellene ez vólt, hogy az nem enged a' felsőbbségnek, (subordination) 's mint szökevény halált érdemel. Sokan félelemből a' király tetszése szerént szavaztak; de némelyek bátran 's nemes elhatározottsággal kikeltek ellene, a' halálos ítéletet igazságtalannak 's nem emberhez illőnek nevezték; 's oly erővel rázták meg a' király lelkét, hogy az nem merészlette indúlatosságból származott ítéletét végrehajtatni. Európának több Fejedelmei hasonlóan pártját fogták a' szerentsétlen Hertzegnek, 's szívreható kéréseikkel igyekezték letsilapitani a' király boszszúját. Így megmenekedett ugyan a' haláltól a' koronaörökös, de annál szánakozásra méltóbb áldozatja lett annak Katt, a' még tsak 22 esztendős Katt, a' koronaörökös szeretett barátja. A' hadi törvényszék tsak hóltig tartó várbeli fogságra ítélte ugyan őtet; de Fridrik Vilhelm viszsza

vetette az ítéletet, 's parantsolta, hogy Katt ölettessék meg. Hijjában esedeztek az ifjú életéért annak Atyja, Nagy atyja, sőt maga a' Királyné is; a' válasz ez vólt: elég kegyelem a' halál annak, a' ki azt érdemlé, hogy tüzes fogókkal tépettessék darabokra. November 6-dikán végre hajtatott a' halálos ítélet. Négy Granátiros, és egy Tiszt lépett a' korona hertzeg tömlötzébe, hogy őtet az ablakhoz vezessék, melyből a' halálra hurtzoltatott Kattot láthassa. „Óh Katt, Katt! — kiálta ő, karjait szerentsétlen barátja felé terjesztvén — botsáss meg nekem!" — „Éljen szerentsésen Hertzeg! éljen szerentsésen!" válaszola Katt érzékeny hangon. Fridrik ájúlva lerogyott, 's mire magához jött, barátja nem vólt már. — Ettől fogva türhettőbé tétetett a' Fridrik rabsága, 's a' városba szabadon kijárhatott, de szabadságát csak akkor nyerte viszsza, mikor 15 hónapi fogság után Berlinbe haza hívatott.

A' Sors.

A' Képzetek Tengerében
Ide — 's tova hánykódunk,
'S a' hullámok ezerében
Gyakorta megakadunk:
De ha a' Sors a' Vész-éjjben,
Megjelen tiszta Dél-színben —
A' hullám leűlepűl,
'S a' húnyt öröm felderűl.

Mint a' gőzkörünk' felhője
Lakföldi vidékűnkön,
A' Sors' Nappala, és éjje —
Úgy tűn által éltűnkön;
Ha most vígasztal — majd rettent,
'S Öröm helyett — búra serkent:

Illyen viszszás az élet,
Ritkán van itt kikelet.

A' Remények megfojtódnak
Gyakorta bimbójokban,
A' jó Napok alá-hullnak
Észre-vétlen — Sírjokban.
'S az Ember — a' földvándora,
Ha reménnye virág-Sora
Mind — mind a' bimbóba' fúl
Bal sorsán el-el jajdúl.

Az Ember az örőm' 's a' bú'
Elegyének gyermeke,
'S ha Sorsegén nintsen ború
Keblébe száll a' béke:
De ha Sorsege elborúl
Akkor kebléből kiszorúl
A' nyúgalom' érzete —
'S béestellik élete.

Értelmi, 's érzeti erő
A' lélekben — 's a' szívben —
A' bal sors' porba' leverő
Vész környezte éjjében
A' leg-jobb véd — 's orvosi szer —
Mert ez által a' porember
Magát mentė tehetí
'S balsorsát tsak neveti.

Posoni Gergely.

Rejtett szó.

Öt betüim vannak, bennem négy vég betüimnek
Titkos helyt adok: első hármaiért sok erös és
Mérész emberek ezt kiragadják mégis ölemből.

Megfejtés: a' XXXV Szám. Pest.

SOKFÉLE.

XXXVII szám. Béts. September 7-dikén. 1832

H a l á l.

Az a' mit mi a' természetben *Halál* nak nevezünk, csak *relativa notio*. Hogy is lehetne általános (absoluta) halálról beszélni ott, a' hol minden él? — A' halál ily értelemben egy lenne azzal a' setétséggel, mely a' világ teremtése előtt volt, azzal a' semmivel, melyből lett a' világ. Hólt test tehát, vagy hólt materia ily értelemben más szókkal így esnék: setét világosság, vagy olyan valami, a' mi semmi.

Relative igen is szabad a' halálról beszélni; 's ily értelemben hóltnak mondjuk mind azt, a' mi előttünk esmeretes alkató tulajdonságaitól (characteres essentiales) akármimódon megfosztatik. Ne gondoljuk azonban hirtelenkedve, mintha alkató tulajdonságainktól megfosztatni, és általános halálba süljedni, egyet tenne. A' chemiai elegyítések az elegyített testeket egészen megfosztják minden elébbeni tulajdonságaiktól, még is életben, de más formák alatt megjelenő életben hagyják azokat. Így a' kénkő és kéneső, melyekből tzinóbrium leszsz, elhal ugyan az elegyítés által, az az se a' kénkő, se a' kéneső nem bír vólt tulajdonságaival; de mivel lelkiképen (in potentia, non actu) mind a' kettő - bár megfoghatatlanúl — ott van a' tzinobriumban: látnivaló, hogy ez az elhalás nem általános; vagy hogy a' kettő tsak belehalt a' harmadikba, mely belőlök lett, nem végképen kihalt. Így az állat, mely elébb érzett, mozgott, magát táplálta, gondolkodott, 's a' t. minekutánna ezeket többé nem teheti meghóltnak mondatik. Vagy ezen névfejtő Határozatot származatfejtővel (Definitio nominalis et realis)

tserélvén fel, Relative meghólt az, a' mi elvesztette a' maga egymiségét (individualitas) 's vissza tért az egészbe (absolutum).

Minthogy minden egymi, épen azért mert egymi, bizonyos helyet foglal el; és mivel a' mi a' tér határai közt van, ugyan az az idő határain is belől esik: latnivaló, hogy minden egyes dolog elébb utóbb meghal. Elvégeztetett dolog, hogy egyszer mindenek meghaljanak. Az örökkévalóság tsak az Egész tulajdonsága; a' mi egyes, véges.

Az egymiknek az Egészbe való ezen általmenetele nem történhetik, 's nem is történik a' természet rendi szerént egy tsapásra. Apródonként halunk meg, kezdvén már bőltsőnkben: *nascentes morimur*. Betegség nem kivántatik arra, hogy meghalhassunk; 's még ha betegség van is jelen: a' halál három ostrom után veszen meg. Először elalusznak érzékeink. Idegeink se belső, se külső hatásokat nem éreznek. Szemünk van, de nem látunk; fülünk, de nem hallunk; agyvelőnk, de azzal vagy épen nem, vagy zavarosan gondolkozunk 's a' t. fajdalmaink megszűnnek. Ez *érzéki halál* (mors sensitiva, v. sensuum) Másodszor a' szív és üterek (arteria) verése hal el. A' vérerek (vena) még munkások, 's a' vért a' testnek minden részeiből a' szívre viszik; de az ott megáll, — nem oxydálódik, — decomponálódik. A' test meghídegűl, és, mivel minden vér a' szívnél van, megsárgúl. *Állati halál* (mors animalis). Ezt hivják közönségesen halálnak. De még megvan a' táplálati élet (vita vegetativa); a' haj, körmök szembetűnőképen nőnek, minekutánna a' test régen meghidegűlt is. Mikor ezek is megszűnnek: akkor van a' harmadik és utólsó halál (mors vegetativa), *táplálati halál*.

Föld öregedése. — Elme futtatás.

A' kik az állatok 's plánták kővévált maradványit visgálják, azt veszik észre, hogy az állatok közzül jelesen olyanoknak tsontjai találtatnak észak táján, például Sziberiában, melyek ma tsak a' forró éghajlat alatt élnek. Ebből így okoskodnak: az a' nagy revolutio, melyen a' föld keresztül esett, megváltoztatta annak pólusait 's a' t. Vajon nem rövidebb út-e ennek kimagyarázására az a' mit Humboldt mond?

A' régi világban az egész föld melegmérséklete más volt, mint ma. Akkor még a' föld ifjúi tűzzel hevült. Miért? Nagyobb divatban volt a' chemicus processus, mint van ma. A' tenger borította a' föld szinét, tsak némely szigetek állottak ki; 's a' tenger nagy műhelyében szakadatlanúl folyt, mint ma is, a' kristályosodás (itt legalább nem nevezhetem jegesedésnek); a' hegyek rétegei akkor ülepedtek le 's a' t. Tudjuk pedig, hogy minden kristályosodás alkalmával melegség fejlik ki tsak egy kevés mennyiségű materiában is. A' szélesen kiterjedt tengerből kifejlett melegnek könnyű volt a' száraz föld mérsékletét olyanná tenni általjában, mint a' milyen az ma a' forró éghajlat alatt. Különben is tsak némely szigetek látszottak ki 's a' t.

Ezt a' melegséget még ma is — ha szinte nem oly nagy mértékben is — fejti ki a' tenger; a' tengerről fúvó szél ezért melegebb a' száraz földinél; és hogy a' pólusok alatt jeges tenger van: nyilvánságos jele, hogy ott nagy darab száraz földnek kell lenni. Nem rekesztem ugyan innen ki a' nap sugárainak hatását vagy nem hatását is.

A' mely mértékben fogy a' tenger, abban hídegszik hát az éghajlat, öregszik a' föld; 's ez elmúlhatatlanúl húzza maga után az állatok országa változá-

sait (hogy a' plántákat elhallgassam). Az embernek kedvezőbb a' mérséklett, mint a' forró ég. Ezért ne keressük őtet petrificálva. — A' nagy hideg elöli őtet; megszűnhet az ember lenni a' földön, pedig a' föld megmarad. Vagy, mint az emberben idejéhez, 's az idővel együtt javúlni vagy romlani szokott nedveihez képest különböző bélférgek (enthelmintha) származnak: úgy a' földön is 's a' t.

A' feljebbiekből még azt is lehetne következtetni, hogy a' föld nem tűz, hanem fagy által ég meg, vagy vész el; az az eltöröltetik róla az ember. Ez a' kettő mind egy. Azért mondja az Olasz: Ha én meghalok, az egész világ meghal, t. i. rám nézve.

Apróságok.

A' tébolyodott rendesen elébb eszére jön ha betegségbe esik, 's azután hal meg. Mily különös magához jövés lehet ez! Emlékezetében az a' dolog lebeg, mely abban legerősebb, legújabb vólt akkor, mikor megtébolyodott. Tébolyodása egész idejére nem emlékezik, mint ha azt nem is élte vólna. De mi hozza őtet eszére a' halál előtt? Úgy látszik, a' természet nem akarja tőle ellopni az életet. Viszsza adja azt előbb; mert a' tébolyodás ideje tsak álom vólt, nem élet, — „*unser Denken ist unsere Zeit, im Schlafe gibt's keine Zeit für uns*" — azt mondja Oken; 's mikor egészen viszsza van adva, akkor veszi el, nyilván, nem lopva. Így:

A' Reptiliák kő közzé nőve sok száz esztendőkig alusznak. Hogy meghalhassanak, előbb viszsza nyerik élteket, de a' melyet kevés órák múlva szabadon, nem fogságban, kell elhagyniok, mivel a' levegő viszontagságait ki nem állhatják. — A' tébolyodott magához

jövése — beteg ágyában — és a' Reptiliák száz esztendős álom után történt felébredések közt tökéletes megegyezés van.

A' természet egy nagy könyv; abban vannak leírva azok, a' melyek az Istenben láthatatlanok. Az könyv nyitva áll minden előtt: de sokan nem érkeznek belenézni; sokan néznek bele, de olvasni nem tudnak, — még úgy sem, ha szemüveget vesznek. Pedig a' Könyv nem Chinai betűkkel van irva. A' legszebb hieroglyphok vannak abban, melyeket minden nyelven egyforman lehet olvasni; annyival inkább, mivel semmi utánozás (Nachdruck) semmi magyarázók, világositok (Commentatorok, Scholiástak) az eredeti textust meg nem ronthatták, homályosithatták. Azonban gyermekek is olvassák Terentiust, Grotius is! —

Furtsa az a' *Kevélység* az emberben, — annál furtsább, mennél bizonyosabb, hogy kissebb nagyobb mértékben mindenikönkben van, és hogy az egyedűl tsak a' tudatlanságból származik. — Sok, a' ki magát bőltsnek tartja, igy elmélkedik: Az még is nagy dolog, hogy az ember annyira el tud magáról felejtkezni, hogy magát embertársánál nemesebb valóságnak, felsőbb rendű teremtésnek képzeli, 's azt megútálja. Az erkőltsi Valóság mind egy rangú: 's miért nem elégszik meg azzal, ha az egész természet az ő szólgálatjára, gyönyörködtetésére van teremtve? Az ő számára jön fel a' nap; az ő számára virágzik a' tavasz, terem a' nyár, 's az ősz 's a' t; az állatok az ő hasznára teremtettek: 's miért, ugyan miért annak a' ki minden egyéb teremtéseken fejűl van, az embereken is fejűl emelkedni? 's a' t. s' a' t. — A' ki még egy foggal ből-

tsebb, az örömöst megengedi ugyan hogy a' nap, hóld, tsilagok, mind sokat tesznek az ember hasznára: de tagadja, hogy ezek egyedűl tsak az emberért vólnának. Elégedjünk mi meg a' földel — így okoskodik ő — ez az, a' mi egyenesen, 's kirekesztőleg mi érettünk teremtetett.

Bóldog Isten! 's ugyan a' föld tsak mi érettünk, teremtetett vólna? Úgy hát tsak ugyan még is van miért kevélykednűnk? — De szeretném tudni: mi lehet hát az oka, hogy ezen a' mi érettünk teremtett földön oly igen sok van, a' mi gyakran felettébb kedvetlen érzést szűl bennűnk? — A' Sáskák felkerekednek, 's azt, a' mit a' föld *tsak mi érettűnk!* termett, egy pillantat alatt feleszik előlünk, — 's mi éhel halunk el! — Megzúdúl a' jégeső, zivatar, égi háború: 's az az ember a' kiért van a' föld, nem nézhet a' felzavart elementumok szemébe. — Jön egy döghalál a' fellegek szárnyain, 's mint a' végeikre állított kártyák, omlanak rakásra az emberek. — Tsak egy kis földindúlás reszkettesse meg azt a' mi érettünk teremtett földet: azt se tudjuk merre szaladjunk, vagy szaladjunk-e? Pedig a' legnagyobb földindúlás is tsak olyan az egész föld temérdekségéhez képest, mint mikor a' légytsípte ló, bőrének azt a' kis részét, melyen az alkalmatlan vendég van, kevéssé megrázza. — — Vajon nem okosabb lenne-e hát megfordítani a' dólgot, 's azt mondani: mi vagyunk a' földért; vagy minekutána a' föld magáért teremtetett, mi úgy termettünk rajta, mint a' gombák. Valóban, ha a' természet nagy Oeconomiájában széljel nézűnk, aligha így nints a' dolog. Ne magunkon kezdjünk okoskodni; mert így soha se megyünk túl magunkon; telhetetlenek vagyunk magunkal. Visgáljuk a' körűltünk eső dólgokat, de tiszta szemekkel, — a' földet magában, 's az égite-

stekhez való viszonban; vizsgáljuk meg az egész Systema planetarium-ot, 's a' t. 's a' t.; így fogjuk, és csak így fogjuk megesmerni magunkat. Így ki fog tetszeni, hogy az ember úgy van a' földhöz, mint a' moh a' plántához, a' levelész a' fához, melyen termett, — 's mint vannak a' bél férgek az emberhez, kinek belsejében élősködnek. Élődik, parasiták, vagyunk a' föld szinén, nem egyebek; 's legnagyobb ditsőségünk abban áll, ha kevés alkalmatlanságot okozunk az élő testnek, melynek vérét szívjuk. — Kevély ember! esmerd magadat. —

Gőzladik vasból.

A' keletindiai társaság számára most készíttetett az első gőzladik vertt vasból, melly arra fodíttatik, hogy a' Ganges vizén vontassa felfelé a' terhes hajókat. Ezen vasladiknak hoszsza 125 lábnyi, szélessége 24 láb, és fedelétől fenekig egy lábnyom hijján két ölnyi mélységű. Csak a' fedele van fagerendákból, a' teknője pedig tsupa vertt vagy kalapáltt vastáblákból készült, melyeket 30 ezer vasszeg foglal egybe. A' gőzladik vonó ereje 60 ló erejével bír. Egy illyen vas gőzhajó készítésére az indította a' keletindiai társaságot, hogy a' Ganges vizében bizonyos vízi bogarak vagy férgek élnek, mellyek a' fából készült ladikokat keresztül furdalják 's az által haszonvehetetlenekké teszik. — Ez a' vas gőzladik kétszázezer forintba került.

Hajdan és ma.

Azon köz vélemény, melly a' hajdant általánosan áldja, és csak nem egekig magasítja, a' jelenkort pedig megvetve alázza, a' jóllétnek elvein alapúl, mellyel a'

hajdani világ bírt, mostani pedig nélküle szűkölködik. — Igaz lehet, hogy a' múlt századok szent hajdana különbözött a' mostanitól, de ha voltaképpen feszegetjük, mi oka lehet e' különbségnek, nem de azt találjuk, hogy a' régi világ tsakugyan most is megvan, de annak szelleme más, vagyis a' mi szokásunk, indúlatunk, és életmódunk változott, 's egyedűl magunk teszszük a' jelent roszszá 's a' hajdantól különbözővé. — A' hajdaniság kevéssel meg tudott elégedni; most soknál is többet kívánunk, nem elégedünk meg honni termesztményeinkel, 's azokat meg vetjük, mivel mindennapiak, — tsuda hogy a' kennyérre, nem ügyelvén mindennapiságára, fogainkat méltatjuk, 's ez azon egyetlen tzikkely, melly hajdantól, mostanságig divatoz, — a' mi a' többi emésztményeket illeti, azokat külföldről szerezni törekszünk, vagy országunkba tetemes nehézségekkel honnosítjuk, — a' honni délországi halmoknak nektárát megvetve, külsőket kívánunk, 's így teszünk a' víz nemiben is 's a' t. Ez okozza a' jóllét hijánnyát, mellyel természetszerént kellett a' hajdannak birni, mivel boldog szűlőföldjének szüleménnyivel meg tudott elégedni, holott most nem kell már a' magyarnak honni nő, ámbár a' mi hajdani magyar eredetű Aszszonyainkba, a' más nemzeti Aszszonyságok felett, meg vólt azon legszebb ditsőség, hogy a' Magyarnak, nem kellett szebbnél szebb nőjét félteni, mivel arra a' másokkal való társalkodás okot nem adott, 's annak szívébe, férjén kívűl senki viszhangot nem talált. — Vajha e' mostani erkölts-zavarodásban, midőn már némelly Aszszonyaink a' kutyákkal is szeretnek játszadozni, el ne változnék ama régi magyar ditsőség; 's a' kutyák tzirolgatások mellett okot ne találna, a' jelenkori magyar nője féltésiből eredő, fészkinek szent tsendje felzavarására! Így tehát kövessük Elődeinknek nyomdokit, 's azután bizonyosok lehetűnk, hogy a' boldog hajdannak édenét, viszszai dézzük.

Juhász Pál.

Rejtett szó.

Négy betű az Egész, ruhádon van. — feje
Nélkül testeden nem kedves, — két végseje
Majorod 's jószágod őrzi.

Megfejtés: a' XXXVI Szám. Bértz.

A' politizáló Abdera.

Abderában minden politizált. Az iskolai 's egyházi katedrák, a' játékszínek', 's kávéházak' hősei az időszellemét harsogták. Az orvos a' betegérverése egyenetlenségéből vévén alkalmatosságot, az ország terheinek egyenetlen felosztásáról 's az *égalit*-éről elmélkedett. A' sebész kristélyt szeretett vólna beadni az egész constitutionak, legalább annak tyúkszemeit levágni óhajtá. A' tsizmadia — horresco referens — kerek székén a' jelenkor szellemétől illetve esedező levelet írt az ország gyűléshez, hogy *Nemzeti Congressus Tsizmadiá*jának nevezthetessék; a' szabó harlekin sapkákat készített, mellyekre vagy a' *nemzet* nevét mérő serpenyővel, vagy a' *kórmány*-ét királyi páltzával, varrta. Egyik minden reformnak ellene vólt, 's ellenek minden reformistáknak, a' harmintzkettős 's százas számokban vetvén meg lábát; másiknak semmi se tetszett a' mi régi, 's fájlalta nemzete vakságát, 's elmaradását. — Sőt többre mentek. Mert Liberalisok 's Royalisták, Whigek és Toryk, Pedristak 's Miguelisták nemtsak ellenkező vélekedésben vóltak az ország igazgatásáról, hanem gyakran ökölre is szálltak egymás ellen. Whig borbély műhelyben nyakmetszéstől félhetett a' szakállas Tory; 's a' royalista adós gyakran megugratta a' pénzét viszszakérő liberalis hitelezőt. A' miguelista kotsis dötzögős útakon hordozta a' pedrista útazót, 's — ha tsak módját ejthette — ülését a' hátulsó tengelyre tsinálta. Az éjjeli őr *ki vagy*-jára politikai vélekedést kellett kinyilatkoztatni, melynek rendesen reggelig tartó börtönbeülés lett következése.

Juste milieu-t tsak a' talyigás ló tartott! — A' kormány jól látta szegény Abderája sinlődését; de-talán magától kiépül-gondolá, 's a' gyógyítást halogatá. Azonban a' ragadó nyavalya mind inkább harapódzott, 's terjedve erősödött. Már az *éljen a' szabadság, le a' kórmánnyal!* 's *éljen a' kórmány, le a' szabadsággal!* a' palota ajtajában hangzának. „Uraim! — szóll ekkor egy Tanátsos — Abdera mindég roszszabbúl érzi magát; paroxismusai hagymázzal járnak; félő, hogy végképen meg tébolyodik. Hiszem ugyan, hogy egy hathatós érvágás eszére hozná a' bódultat: de ez a' gyógyítás bátor és okos betegeknek való. Gyógyítsuk mi ezeket az embereket *homoeopathice:* ez a' cura úgy is módi, 's már tsak ezért nagy részek bízni fog benne. Világosabban szóllok: Mi zavarta meg az Abdaritaiak fejét? — nem de a' temérdek külömböző Újságok szakadatlan olvasása-e? Be kell záratnunk az ujságíró hivatalokat; az az: engedjük meg minden külföldi ujságok szabad behozatását; sőt állítsunk bent a' hazában több újságíró hivatalokat, különös figyelemmel lévén arra, hogy a' redactorok minél szabadabban 's oktalanabbúl politizálhassanak. Tudom én majd, kiknek kell új privilegiumokat osztogatni! — Így elundorodik Abdera a' politizálástól, — 's ez az első; az újságírók, mint az éhes sáskák, feleszik egymást, — ez a' második; és mi ismét ott leszünk a' hol voltunk, — ez a' harmadik: 's ezekre kell törekednünk!" — Dictum, factum. Abdera meggyógyúlt! — — Szegény újságírók!! — — —

Nemki Demit.

Las-Casas.

Ez a' köz tiszteletre és szeretetre méltó férjfiú esmeretes mindenek előtt, mint egy elnyomattatott nép-

nek jóltévő Attya. A' következő néhány sorok talám nem okoznak unalmat az őtet betsűlőknek, midőn ezen jó lelkű ember-barátot emlékezetekben megújítják. — Minekutánna Pizarró Hispániolába megérkezett: az a' szomorú tudósítás csik értésére, hogy Las-Casas halálos betegségben fekszik. Ő mindjárt sietve ment a' jámbor öreghez, 's ott találja Davila Consalvot, a' ki a' legnagyobb hűséggel apolgatta jóltévőjét, mivel hajdan az ő életét a' végső veszedelemből kiragadta.

A' nyavalyákkal küszködő öreg új életet érzett magában a' Pizarró látására, az örömnek súgárai világoltak ortzáin, melyekre a' fájdalmak és az idő mély barázdákat ástak. Nyájasan terjesztette ki bájadt karjait, és így szóllott: Mindjárt az Istennél leszek már Pizarró! annál az Istennél, a' ki mindnyájunkat teremtett, hogy egymást szeressük, és az élet nyomorúságai közt költsönösön segítsük. Lássd Pizarró! mely vídám ortzával 's ki derűlt homlokkal várja a' halált az olyan ember, a' ki meg van győzettetve a' maga ártatlansága felől, és ezt mondhatja: Én egész életemben egy embernek sem fatsartam ki könnyeket szemeiből. Nézzd! millyen félelem nélkűl nézhetek szemeimmel az ég felé minek előtte azokat bé fognák! Millyen bizodalommal terjeszthetem karjaimat az én Atyám felé, ki a' magasságban lakozik. Meg hallja ő utolsó sóhajtását a' maga erőtelen, de nem bűnös szólgájának, a' kinek tsendesen dobog érzékeny szíve kebelében. Soha sem látták ezek a' szemek a' nyomorúltak könnyhúllatásait, hogy azokkal együtt ne keseregtek vólna; ezek a' karok nem terjeszkedtek külömben ki, hanem ha az ügye fogyottaknak segedelmet ajánlottak. Én úgy tselekedtem embertársaimmal, mint a' Mennyei Atya kívánja. Óh Pizarró! én azt kívánom, hogy légyen néked is egykor oly tsendes ha-

lálod, mint az enyim. Igyekezzél, hogy megérdemeld azt, az Igazság és emberi szeretet által.

Az ő szavainak érzékeny és felinditó hangja, a' tiszta lelki esméretnek, 's a' valódi kegyességnek az az eleven elő adása, mely ezen beszédet lelkesitette, az ő már alig pislogó szemeinek bádjadt tekintete, mely azt késérte, megrázkódtatták a' kemény szivű Pizarrót, a' ki egyébaránt nem egy könnyen illetődött vólna meg; meg szorította a' Las-Casas kezeit, 's igy szóllott elragadtatva: „Óh! leg jobb Atyám! tsak addig élj, hogy szemmel látott tanúja légy annak, hogy én a' te felséges példád szerént fogok tselekedni."

Las-Casas ezután Alonzo felől kérdezősködött; ez a' fiatal Spanyol az Új Világ hódóltatóival hajókáza el; és örömmel veszi azon tudósitást, hogy az elhagyván a' Pizarró zászlóját az Amérikaiakhoz ment által. Az öreg meg dítsérte ennek tselekedetét 's szóllott egyszermind valamit a' Spanyoloknak az ügyefogyott Indusokkal való embertelen magok viseletéről; azután igen tüzes indúlattal és érzékeny rész vétellel beszélt az emberiségnek megsértett jussairól 's több effélékről.

(Folytatása következik.)

Jobb valaha mint soha sem,

Öröm — özön borítja el minden igaz hazafi belseit, midőn a' nemzetiségnek lángja, a' hajdaniságnak éretlen előítéletiből háromló elvektől megszökött eddigleni keverékes zengzetű létünket már már hamvasztandja, és a' nemzeti fejledezésnek bimbóit környékző szoros korlátjain keresztül törve, nem tsak egygyes lakokba, hanem nagyobb körökbe is, tulajdon hevét érezteti, 's annak keletkezésit tetemesíti. Egyedül ez által tör-

tsinhetik, hogy nemzetünk azon kötelességit, mellyből létinek legfőbb esmértető jeleit láthatni, más Nemzetek szerént gyakorolja, és tsinosbulását előbbre lépteti. Így tehát, ha a' nyelv teszi a' Nemzeteket ez — vagy amazokká, és ha a' Nemzeteknek, első támadása zsengéiben, azon nyelvet, mellytől neveztetnek külömbözésül felvenni illő és szükséges; akkor honnunk most ünnepli ama századoktól feledékenység lepte másodszori születése napját. Jó szívvel vegyük tehát szomszédinknak szerentsézésöket! Azonban mégis fájdalommal tapasztalhatni, — hogy most, midőn sok érdemes hazafiak, mézet gyűjtő méhekként fáradoznak kedves nyelvünknek elömozdításán, így sóhajtnak fel némellyek: Jaj késő már a' magyar nyelvet tanúlni kezdeni, eddig kellet volna! — Igaz, hogy jobb lett volna ezelőtt, de mit tehetünk róla, hogy a' mi előre nem tekintett eleink, azt gondatlanúl el múlaszták, 's mi éppen azért igyekezzűnk pótolni hibájokat. — Ama ditsőűlt Ányánk Mária Therésia, örökségéért, életeket megvető, 's véreiket özönözni nem szánó Magyaraiért, Latánúl meg tanúlt; szint olly örömest tanúlt volna kedvekért magyarúl, ha azoknak ajkaikon ez, nem pedig amaz divatozott volna. — Azért, hogy eleink nyelvünk eránt olly hidegvette kedvűek voltak, ne legyünk mi hasonlók, hanem minden erőnkből támogassuk szunnyadozásba únt nyelvünket, külömben egynehány esztendők múlva tsak úgy fognak a' históriák emlékezni rólunk, mint Babylon tornyáról, hogy az valaha állott. — Ha későn ébredünk is fel tsak ugyan jobb valaha, mint soha sem.

Juhász Pál.

Kérdés: Mi módon lehetne a' magyar nyelv helyesírását minden Európai nyelvek orthographiájánál tökélletesebbé, szóval, legtökélletesebb orthographiává tenni?

Felelet: 1.) Az első lépés, mellyet ezen nagy és dicső tzélnak elérésére kellene tennünk az lenne, hogy betűink közzül nyoltz kettősöket (ikerekeket) kiirtanánk, 's helyettek egyes betűket vennénk fel, de a' melly egyes betűk első tekintetre azonnal szemünkbe tűntetnék: „*mitsoda betűkből olvadtak egybe.*“ P. o. a' *gy* = dj-ből; az *ly* = lj-ből; az *ny* = nj-ből; a' *ts* = ts-ből; a' *ty* = tj-ből; a' *tz* = tz-ből. — Ésigy a' dj, lj, nj, ts, tj, tz betűket egy jelbe kellene összveolvasztani, 's úgy kiformálni. Az *sz* és *zs* kettősök ugyan; de nem két betűből olvadtak egybe; hanem az *sz* = a' z betűnek úgy szóllván tsak vékonyított vagy sziszegő kimondása, valamint a' *zs* = az s betűnek vastagabb hangú kimondása.

2.) Második lenne az: hogy minden igaz Magyar vonné fel, — nemzeti nyelve tökélletesítését hazafiúi kötelességből szeme előtt tartván, — elevűl, vagy ha talám ezt jobban értik, principiumúl. „*Nem ki, de mit?*“ az az: nem az a' kérdés, ki irta? hanem: mit irt? 's ezen gondolatból indulván ki, ne törekednék a' dicső tzélra teendő első lépést gántsolni! — Mert míg a' mostanában feltalált *ditsvágy* uralkodó planétája nyűgben tart bennünket; míg nálunk a' szónak is külön külön vallása lesz (ájtatos, áhétatos, áhítatos 's a' t. 's a' t.); míg a' sohonnai cs, cz, 's a' tős gyökeres keleti magyar eredetű ts, tz ellenfelekre osztja íróinkat; míg mindenki kedve szerént, 's a' nyelv természetére semmit sem ügyelvén, faragtsálja az új szókat, mellyeket tsak maga ért: addig ugyan, ha mindjárt az újonnan feltalált ánglus vas gőzladikkal, — mellynek pedig vasteknőjét még az ártalmas furdants bogarak és férgek sem furdalhatják keresztül, — próbálnánk is literaturánk kereskedő terhelt hajóit a' tudományok vizén előre vontatni, — Isten úgy tartson — nem boldogúlunk mi!

Az első lépés, a' mint mondám, lenne az ikerek betűk kiírtása. Mennyi zűrzavart okoznak ezek a' kettős betűk a' magyar helyesírás meghatározhatásában — minden Író sőt Olvasó is jól tudja. Vannak ugyan még ezen kivűl több helyre hozni valók is a' magyar írásban, de a' mellyek a' kettős betűk kiírtásához mérve, — tsekélységek. Most tsak erről szólljunk.

Nem gondolná az ember, melly nagy számmal legyenek nyelvünkben a' kettősök vagyis a' lágyított és erősített hangok. P. o.

1. Fa*ty*tyú rózsa*gy*ökér *ny*o*lt*z szál is van te*ly*es e*gy* sin*ts*.
2. Nin*ts* pe*ts*e*ny*énk, de hi*s*zen le*sz* Bá*ny*ai ge*sz*te*ny*e sülve; Me*ll*yre pedig *ts*úsz a' ti*s*zta *Sz*ere*dny*ei bor.
3. Hozz az A*ty*ádnak né*gy* kraj*tz*áron Józ*si ts*ere*sznyét*.

De hogy még világosabban kitessék, melly nagy legyen a' kettősök száma nyelvünkben, ha így öszve nem keresgéljük is azokat, mint ím az itt felhozott példákban látszhatnék: itt következnek a' természeti históriában előfordúló állatok magyar neveik közűl sokak, distichonokba foglalva:

(A' kettősök dült betűkkel szedettek.)

Emlösök.

Ma*ts*kamajom, *tz*erkóf, mongó*tz*, han*gy*ász, pe*ly*e, hört*s*ök,
Patká*ny*, po*tz*, *tz*itz*k*á*ny*, vi*zs*la, *sz*elindek, agár.

*Ny*est, hö*lgy*, és pe*ty*meg, *tz*obo*ly*, ugrá*ny*, ma*ts*ka, me*ny*ét, *ny*u*szt*,
*Sz*arvas, *tz*ebra, biva*ly*, *ny*ér*tz*, ku*ty*a, ke*ts*ke, *sz*amár.

Töl*ts*érorru lidér*tz*, di*sz*nó, babiru*szsz*a, oro*sz*lán,
Pár du*tz*, *szárny*asegér, pé*zs*ma, *tz*ibetke, mala*tz*.

*Szárny*as állatok, va*gy* Madarak.

Őrgébi*ts*, harká*ly*, fajd*ty*úk, gödé*ny*, kere*ts*én, stru*tz*,
*Ts*úvik, vér*ts*e, fakú*sz*, ká*ny*a, pa*ts*irta, hari*zs*,
*Ts*ats*k*amadár, seregé*ly*, *ts*alogá*ny*, *sz*ántóka, ara*ny*be*gy*,
*Gy*ön*gy*ty*ú*k, fe*ts*ke, siré*ly*, *szárts*a, *tsits*örke, fogo*ly*.
*Ty*úk, fá*tz*án, *sz*ajkó, kanakú*tz*, ö*ly*v, gerli*tz*e, só*ly*om,
Lo*ts*ka se*ly*em farkú, *ts*óka, *tz*akó, kese*ly*ű.

Tsíz, tengli*tz*, sárma*ny*, pin*ty*, líbu*tz*, *tz*inke, veresbe*gy*, Hatty*ú*, ré*tz*e, karo*ly*, pu*ly*ka, *sz*alonka, bago*ly*.

Úszomászók.

Tsúsz más*z* a' ki*gy*ó, *sz*alad a' *gy*ék, *ny*ög ha varan*gy*ok, Sárka*ny* és le*gy*ián, mind *gy*epi béka leső.

Halak.

Kárá*sz*, pon*ty*, me*ny*hal, pán*tz*élos, terge*ly*e, bu*tz*kó, Sérés*z*, görgö*tz*e, kol*ty*, *sz*áp, *ts*uka, já*sz*, ke*ts*ege.
*Tz*ompó, pör*öly*hal, pisztráng, *sz*árdella, tomo*ly*kó, Bi*ts*kahal és *sz*emling, *tz*ápa, galó*tz*a, laza*tz*.
*Zs*ibbasztó gör*ts*hal, korhá*ny*, durban*ts*, poto*sz* és kol*ty*, Pör*öly*hal, na*gy*a*gy*ú, kü*sz*, ta*sz*a, har*ts*a, gadó*tz*.

Bogarak.

Orr*sz*arvú *ts*erebü*ly*, dermes*zt*, a*ts*a, *ts*imbe, kabó*tz*a, Musli*tz*a, lé*gy*, pö*ts*ik, hang*y*a, falan*gy*a, kas*z*ás.
Kártéko*ny* furdan*ts*, virmá*sz*, kollan*ts*, tipo*ly*, e*sz*lé*ny*, *Sz*ök*ts*ér, mo*ly*, *ts*otán, trá*gy*abogárka, *ts*imaz.
Úszka, bögö*ly*, fürké*sz*, *sz*ú*ny*og, fá*ty*olka, *gy*ümöl*ts*mo*ly*, *Zs*ú*zs*ok, *sz*ázlábú, *sz*ö*ts*ke, *sz*alonnabogár.
Pin*tz*ebogár, her*ny*á*sz*, kéré*sz*, levelé*sz*ke, fe*ny*ö*sz*ü.
*Tz*in*tz*úr, *ts*ajka, daráz*s*, han*gy*alesöke, bagó*ts*.

Férgek.

Spon*gy*ia, náj*sz*, ka*gy*ló, örvé*ny*ke, habarni*tz*a, mété*ly*, Földi gili*sz*ta nadá*ly*, *sz*illa, pió*tz*a, pará*ny*.

Az itt előszámlált 185 állati nevekben 214 kettős betű fordúl elő. Ha tehát ezek helyett egyes betűink volnának ennyivel lenne rövidebb az írásunk; de ez még legtsekélyebb indító okaink közzűl, mellyek bennünket a' kettős betűk kiirtására, 's helyettek egyesek felvételére birhatnának. — Erről másszor többet.

Rejtett szó.

Semmi dolog nintsen nálám nélkül, ha utolsó
Két bétüm ált élted sokszor; fordítva viselsz majd.

Megfejtés: a' XXXVII Szám. Zseb.

SOKFÉLE.

XXXIX szám. Béts. September 14-dikén. 1832

Las-Casas.

(Folytatás.)

Az ő hoszszas hattyúi énekének tsak a' setét éjtszaka vetett véget. Mindenek mély álomba metültek 's az egész természetben mély tsend uralkodott, melyet tsak a' tenger habjainak mormoló lármái szaggattak félbe, midőn a' partokba ütköztek: 's egyszer valami remetének lassú kopogtatása hallatott az ajtóról. Az Ifjú Davila fel kelvén az ajtóhoz megy, de fel zavarodva fordúla viszsza: a' Las-Casas ágyához hajlott, hogy valamit súgjon annak fülébe. —

„Botsássd bé őtet!" — Szólla az öreg — Pizarró nemesen gondolkozik, megsértenénk, ha gyanakodásra adnánk okot néki. Pizarró! (így folytatja tovább beszédét Las-Casas, Pizarró felé fordúlván) meg fogsz most esmerni egy Katzikát (így nevezték a' vadak a' magok fejedelmeket) a' ki mintegy 10 Esztendővel ez előtt e' Szigeten a' hegy allyába vonúlt, és itt vitézsége, 's példás virtusa által külömbőzteti meg magát; az a' rejtekhely, melyet ő talált keresztűl járható, és bátorságos menedéke mind azoknak, valakik az ő védelme alá adják magokat. Mintegy 300 bátor szívű derék férjfiakat gyűjtött ő magához, és érdemes közöttök az elsőségre; a' millyen előre látó, éppen olyan rettenthetetlen a' maga óltalmazására nézve, a' nélkűl, hogy valakinek erőszakos megtámadásáról gondolkoznék.

Tulajdon szemeivel látta ő miképpen kontzolták fel a' Spanyolok az ő barátait 's rokonait, miképpen égették meg az Attyát, Nagy Attyával együtt; és ha

most az ő Hazafiai hóhérai közzűl valaki kezébe kerűl, megelégszik azzal, ha fegyverét tőle elveszi, azután szabadon botsátja el. A' legkegyetlenebb ellensége sem féltheti tőle életét, mert őtet is úgy nézi, mint ember társát. Ő a' mi Vallásunkat tiszteletben tartja, mint valódi keresztyén; nékem vólt az a' szerentsém, hogy őtet arra megtaníttsam, és ezt nékem háládatos szívvel köszöni, most ment fülébe az én betegségemnek híre, 's ímé magad látod mely nagy veszedelemre tette ki magát, hogy engem meglátogasson."

Las-Casas alig szüne meg beszédjétől, az ifjú Davila viszsza jött a' katzikával, kit egy Índus Aszszony követett. Henrik — igy hívták az Amérikai fejedelmet — leborúlt a' leghathatósabb rész vétellel a' Las-Casas ágya előtt, és leírhatatlan érzékenységgel tsókolgatván annak kezeit, igy kiálta fel: Óh Atyám! Atyám! hát ilyen állapotban kell tégedet látnom? Oh mennyire óhajtottam, hogy tégedet egésségben találjalak! de Atyám! a' te kezeid forrók az én ajakaim között! a' te Fiad, az én baráton minden örömömtől megfosztott engemet szenvedésednek gyászos jelentése által; nem tudtam ellent állani azon forró óhajtásomnak, hogy tégedet még lássalak. Jól tudom mitsoda veszedelem várt vólna készen, ha útamban megfogtak vólna; de én örömest ki tettem magamat azon veszedelemre is, tsak hogy az én jó Atyámat még egyszer megölelhessem. — Azt hallottam, — igy folytatá tovább beszédét a' katzika, egy kis halgatás után fel egyenesedvén, — hogy te olyan nyavalyában kínlódol, a' mely ellen az Aszszonyi téj hathatós orvosi szer. Ímé elő hoztam néked szeretett Hitvesemet, kinek karjai közzűl kiragadta a' kémélni nem tudó halál a' mi szeretetünknek gyümőltsét; könnyei záporával

öntözte ő meg az ártatlan kisdedet fedező hantokat, és már most fel óldoztatott az Anyai kötelességek alól. Jövel kedves feleség! nyújtsd oda emlődet a' mi jó Atyánknak, hogy elébbeni egésségét viszsza szerezhesse." — —

Las-Casas Pizarróra függeszté most szemeit, és belső örömöt érzett magában, midőn észre vette azon mély bényomást melyet okozott benne a' katzika nagy lelkűsége. Az ifjú Davila szemei könnyekbe lábbogtak; a' ritka szépségű Índus Aszszony pedig tiszteletet jelentő szemérmes pillantatokat vetett a' tisztes öregre, 's figyelemmel várta annak parantsoló szavait.

Las-Casas elragadtatván a' nem várt öröm által: nem akarta az önként ajánlott segedelmet elfogadni: de a' Katzika tüzes indúlatba jött az ő vonogatása miatt, és így kiálta fel:

„Kegyetlen szívű Férjfiú! Ha te meghalsz, mond meg, ki leszsz a' mi barátunk és óltalmazónk? Magad tudod, hogy egyedűl vagy a' mi vigasztalónk 's egyetlen egy reménységünk. Ha szeretsz még bennünket, ha van valami szánakozó indúlat benned szerentsétlen sorsunkon, ha tulajdon mondásod szerént betses az én életem te előtted: ne tagadd meg tőlem ezt az egy kérésemet, én tőlem, a' ki életem szerentséltetésével, halálos ellenségeim között jöttem te hozzád." — Ezen szavak után karjaira vévén Feleségét az öreg ágyához vitte, 's így végezte beszédjét:

Ísten hozzád-jó Atyám! én itt hagyom néked a' ki előttem legkedvesebb, és nem kívánom elébb látni hív feleségemet, míg néked új élet erőt nem ajándékoz.

Ekkor az öreg ágyánál hagyta le térdelve a' kellemetes ábrázatú Índus Aszszonyt, a' ki férje kérését a' következő érzékeny szavaival igyekezett foganatossá tenni: Miért nem engedsz a' mi jó kívánságunknak te

békességnek és szeretetnek lelke? Nem a' te Leányod vagyok e' én? Nem Atyánk vagy e' te minékünk? Az én férjem gyakran mondotta, hogy ő örömmel feláldozná életét te éretted: én a' magam tejét ajánlom néked, mely talám egyetlen egy áldozat, a' mit egy erőtelen Aszszonyi állat tehet. — Tedd félre legalább most egyszer a' szemérmet. Szívjál új életet ezen kebelből, mely oly erősen dobogott valahányszor a' te tsudálatos jóságodat beszélleni hallottam.

Most már annyira meg vólt illetődve Las-Casas, hogy az annyira sürgetett kérést nem tudta nem teljesíteni; ennél fogva tsak a' Henrik szíves szeretetének, 's az ő hív Társának köszönheti a' Világ, hogy ezen ritka Ember-barátnak élete meszszebb terjedt.

Az élő nyelvek sokasága.

Sz. Pétervárában jött ki egy munka, melly előszámlálja hány esmeretes nyelv vagyon a' föld kerekségén, ide értvén a' fő vagy eredeti nyelvektől elágazott fajnyelveket (dialectusokat) is. E' szerént van Ásziában 937, Európában 587, Áfrikában 226, és Amerikában 1,264 nyelv. — A' mi esmeretlen magyar nyelvünk itt is tsak úgy jő elő, mint a' Szláv nyelvnek dialectusa, ésígy még tsak nem is napkeleti nyelv!

Hihető ez a' Szerző is a' *Diderot* Frantzia Encyclopediaja után tévedt el, mint sokan mások. — Általjában, nyelvünkre, szint úgy mint eredetünkre nézve, az idegenek tévelygéseiről könyvet lehetne írni. Az Ánglusok még legkedvezőbb ítélettel vagynak a' magyar nyelv felől, kivált ha azt tanulni 's közelebbről esmerni kezdik. Townson hazánkban útazván, egy Főispány Úr előtt magasztalta a' magyar nyelv hatalmas erejét, mellyet a' V. Megye gyülésekben tartott

beszédek alkalmával tapasztalt: de egyszersmind sajnállotta, hogy ez a' ditső nyelv a' poézisra éppen nem alkalmatos. — Hogy hogy? mond a' F. I. Úr, sőt inkább éppen ez egyik szembetűnő jellessége. — Azt meg nem foghatom szóll az Ánglus, mivel tsak az összevekötő szótskái is fél hexametert tesznek, mint: mindazonáltaldildaldum. — Millyen hirtelen kipótolta az Anglus állítása bebizonyítására felhozott példáját! — Éppen úgy, mint a' millyen hirtelen 's kedvekre elszabdalják poétáink hoszszú 's mint mondják félsinges szavainkat, ha a' versbe nem akarnak beleférni: ketté kell vágni, igy szóllanak, mint N. Sándor a' gordiusi tsomót!

Ugyan ezen tudós Anglustól hallám akkor ezt: „A' nyelvbeli szók hasonlók a' pénz nemeihez. Úgy látszik, a' magyarban sok a' rézpénz, kevés az arany. Mennyi az ezüst benne: nem tudom eléggé megítélni, mert a' nyelvet fundamentomosan nem esmerem.“ Ez az egybehasonlítás későbben engemet illyen gondolatra vezérlett:

Négy rangra vagy seregre lehet valamelly nyelvben a' szókat felosztani, a' forgó pénzek négy neme szerént, igy: a) *arany pénz* = tudománybeli mesterszók: b) *ezüst* = eredeti és gyökér szók: c) *réz v. aprópénz* = származtatott szók. d) *Papiros pénz* = idegen nyelvekből költsönözött és kényre fábrikált szavak, mely utolsók között legtöbb hamis szokott lenni. — A' melly nyelv első rangú szókkal nem bír, szegénynek, miveletlennek szoktuk nevezni, bár melly bőségében legyen is a' többi rángú szóknak. De lehet ezen segíteni. A' nyelv tudomány khémiája kohában magából a' nyelvből 's természetének kitanúlása után készüljenek mesterszók. Itt már bányászkodhatunk, 's erről nem fogjuk mondhatni: azért nintsenek mes-

terszavaink, mert kihordják tőlünk, — sőt inkább óhajtjuk, bár olly szerentsések lehetnénk a' tudományos mesterszók fel-'s kikeresésében és öszverakásában, hogy kihordanák tőlünk, mint hajdan a' Görögöktől kihordták más nemzetek. — A' második és harmadik rangú szók betse, ereje és értelme szoros meghatárzása után, a' negyedik rangú álszókat lassan lassan három első ranguakkal be kell váltogatni (vagy talám egyszerre devalválni), és a' papiros álszók szaporítását akadályoztatni. Mind ezt *dologhoz értő* tudós társaság munkálódásai által igyekszenek többnyire a' nemzetek elérni.

A' nemtanult természeti poéta.

Midőn Sándor Orosz Tsászár magát Lengyel Királynak megkoronáztatta 's Varsót a' fővárost kivilágosították, sok általlátszó versezetek közül némellyek a' Tsászárnak különösen megtetszettek, kivált a' mellyek rövidek, de igen elmések és erővel telyes mondások voltak, ezeket magának fel is jegyeztette. Egy főember monda a' Tzárnak, hogy azokat többnyire egy pintér készítette, a' ki nem tanult, de igen elmés ember és esmeretes természeti poéta. „Szeretném látni" — monda a' Tsászár. — Megjelenvén más nap a' pintér, igen kegyesen fogadtatott. „Hol veszi azokat az elmés szép gondolatokat pintér mester?" kérdi a' Tzár. — „Felséges Uram! a' faragtsálás közben jőnek eszembe." *Ts.* Kár hogy tudományok tanúlására nem adta magát. — *P.* Fels. Uram! talám nem menne ollyan könnyen, mint így. *Ts.* Hát ollyan könnyen megy? *P.* A' mint parantsolja Felséged. *Ts.* Mit mond a' két ország szerentsés egybekaptsoltatására? Szeretném hallani. *P.* A' kétfejű sasra tekintvén, melly Orosz

országnak is tzímere, egy pár pillantatnyi hallgatás után, egy distichont monda, mellynek értelme magyarúl ez:

Egy főtől sok nép jó kórmányjára kevés jut;
Böltsesség hát hogy kétfejű a' mi sasunk.

A' Tsászár elmosolyodott, és egy kis vártatva így szóllott: Jó Pintér, tsak maradjon mestersége mellett, mert talám még jobb, hogy nem tanult. Ezzel megajándékozta a' Tzár a' poétát.

A' bagoly és több madarak.

A' madarak köz megegyezésből a' baglyot választák magok közűl erkölts tanítónak. Mint minden újontz — ő is eleinte hevesen kelt ki közönsége megromlott szokása ellen, 's hihető némelyeknek gyengéjét nagyon is érzékenyen érdeklette. Egy év nem telt belé, hivatalából kiesett, sőt még üldözőbe is vették a' jámbort. Mit volt mit tennie? kéntelen vala a' világosságot, melly neki annyit ártott, kerűlni, és setétes helyekre vonni magát, — de azért ott is lát ő.

Nyúlhistória.

Angliában nagyon tilalmas a' vadakat üldözni, lőni vagy agyon hajtani t. i. idegennek; mert erre egyedűl a' jószág birtokosának van jussa. Brisztol mellett történt nem régiben, hogy egy vándorló színjátszó ezen városba gyalogolván kenyerét keresni, egy nyúlat, melly az útfélen baktatott 's éppen keze ügyébe esett agyon sujtott. Jó vatsorát ütött belőle, de más nap törvénybe idéztetett. — Mitsoda jussal ütötted te agyon a' nyúlat? kérdi a' bíró; mentsd maga-

dat, ha tudod. A' bévádolt, mint ha Brutus beszédét igyekezett volna követni, midőn az magát Caesar megölése vétkéből akarta kimenteni így szólla. „Uraim Bírák és Hallgatók! Értsétek meg mentségemet és hallgatva figyelmezzetek! Hidjétek el betsületemre, a' mit szóllok, és tartsátok tekintetben betsületemet az által hogy nekem hidjetek! Kárhoztassátok bár tettemet a' ti böltsességtek szerént; tsak hogy érzékenységteket lágyítsátok megítélésemben. Ha talám volna közöttetek egy érzékeny nyúl, azt mondanám neki, hogy egy színjátszó barátsága a' nyúlak eránt szint olly buzongó, mint az övé. Ha már ezen nyúlbarát azt kérdezné tőlem; miért bánttál te színjátszó olly kegyetlenűl a' nyúllal? azt felelném, hogy én ugyan nem kevésbbé vagyok barátja a' nyúlaknak, mint ő; de az evést mégis jobban szeretem. De hát az Urak jobban szerették volna, ha ez az állat életben maradott, én pedig éhel meghaltam volna? Igaz, hogy a' nyúl igen szép és kövér volt, sajnálom szegényt; úgy de ennivaló volt, 's azért öltem meg; láttam, hogy vagy nekem éhel, vagy neki meg kell halni. Ugyan lehetne e' a' bírák között tsak egy is olly kegyetlen, a' ki inkább kivánná, hogy egy ember, egy színjátszó haljon meg előbb, mint egy nyúl. — Itt minden hahotára fakadt, 's a' bévádoltatott büntelennek ítéltetett.

Rejtett szó.

Öt betűből állok, gyümöltsel szolgállok,
Vágd fejem: lábadnak aggatok 's lovadnak;
Két vég betüm nélkül tsizmád meg nem készül,
Hármam gyapjas állat, fordítva több mint hat,
Keverve, hazádnak mezeje, 's a' szádnak
Kedves étke vagyok.

Megfejtés: a' XXXVIII Szám. Név.

SOKFÉLE.

XL szám Béts. September 18-dikán. 1832

Megtiszteltetés.

(Österreichisches Archiv für Geschichte, Erdbeschreibung, Staatenkunde, Kunst und Literatur. — Sonnabend d. 8. Sept. 1832.)

Öröm látnia a' haza barátjának, hogy az *érdem* — akár milyen tárgyú legyen az — tiszteletben van, 's jutalmát elveszi. De a' közönséges örömnél nagyobb 's magasabb gyönyörűség emeli a' szívet, annak látására, hogy a' rejtve munkálkodó, 's jutalom után nem esenkedő virtust, melynek tzélja magát épen a' hazát virágzásra segíteni, és a' mely, mint a' nevelői és oktatói érdem, szint olyan *könnyen szokott feledékenységbe menni*, a' milyen hasznosan munkálkodik, ditsekedve emlegetik az érző hazafiak, 's mint követésre méltó példát felteszik magok, 's unokáik eleibe. Áldozatok nélkül nem emelkedhetik a' haza; de az áldozó közönséges megtiszteltetése nem jutalom: nints is a' nemes szívnek, mely önérzésében találja magas jutalmát, ily tsekély kárpótlásra szüksége; hanem tsak arra való, hogy hasonló áldozattételekre buzdúljon a' jelen 's jövő kor; és hogy a' haza, ez a' közös anya, köszönetét, melyet érző szívében visel, hű fiaihoz szóval is kijelentse. — Íly tzélból nevezetes innepet szentelt hazánk legközelebb. Ugyan is

Kováts B. János Úr, ki előbb két fő rangú úr. házaknál nevelő vólt, u. m. néhai Nagy Méltós. Gróf Bánffy György Erdélyországi Gubernátor Ö Excjánál 15, és Fő Méltos. Pálffy Jósef Ö Hertsegségénél 20 eszt. — ig; későbben pedig Rajner és Lajos Ts. K. Fő Hertzegeket, 's végre ifjabb Királyunkat V. Ferdinand Ő Felségét magyar nyelvre és literatúrára tanította,

szívében hordozá ugyan mindenkor kedves hazánk bóldogságát, 's azt öregbíteni munkás szeretettel igyekezett, midőn például több közhasznú intézetekben vett egész buzgósággal részt, melyeket vagy magános személyek, vagy törvényhatóságok segítének életre: de különösön sok időkig fennálló emlékoszlopot emelt magának az által, hogy Eperjesen, legközelebbről az ottani Görög-egyesült Püspökségbeli Papság hasznára, egy közönséges, 's gazdagon felkészített Könyvtárt állíttata. Ez az intézet még 1827-dik esztendőben megnyerte a' királyi felséges megerősítést, 's jóvá hagyást; az intéző Úr pedig ugyan akkor a' legkegyelmesebb királyi tetszés jeléül Ő Felsége meghagyásából *Nagy arany jutalom pénzel* tiszteltetett meg.

A' fenn tisztelt Megyebeli Papság, Zmey-*Miklósy* József, Szepes Vármegyéből Szlovinkai születésű festő által, ki már ügyességének több jeles bizonyságait adta, nemes szívű jóltévőjöknek képét valóságos nagyságában, köz költségen, lefestette; 's azt a' Nádor Ispány Ő Ts. K. Fő Hertzegsége kegyelmes engedelmével, több főrendű vendégek jelenlétekben a' Magyar Nemzeti Múzeumban fel állíttatta, ezen aláírással:

„Effigiem hanc Spectabilis ac Generosi D. Joannis B. Kováts Agriensis, Bibliothecae Diocesanae Eperiessiensis Fundatoris in perenne grati animi monumentum:

PraesVL et CLerVs graeCo CathoLICae eparCHIae eperIessIensIs, MVseo natIonaLI LVbenter obtVLere.“ *)

*) Egri születés Tekintetes Nemes és Vitézlő Kováts B. János Úrnak, az Eperjesi Püspöki Megye könyvtára *Alkatójának* ezen képet háládatosságok örökös emlékéül örömmel ajánlják a' Nemzeti Múzeumnak az Eperjesi Görög-egyesült Püspöki Megyének Püspökje, és Papsága.

Bár sok követőkre találna ezen nagy férjfiúnak nemes példája, ki *tehetsége szerént* azt tette hazájával, a' mit *Gróf Teleky* Erdélyjel, *Gróf Széchényi* Magyar Országgal, 's Gróf *Ossolinski* Galitziával *tehetségek szerént* tettek! Adná az ég, hogy hazánknak minden királyi városa, minden köz gyűlések helye hasonló intézetekkel ditsekedhetnék; adná az ég, hogy a' mind inkább derülő felvilágosodásnak, és tiszta haza szeretetnek, tsendesen 's rontás nélkül építő lelke megszállaná, 's álmaikból felrázná a' szunnyadozó szíveket, hogy a' költsönös egyetértés, a' köz jónak közös előmozdítása, 's a' dolognak tiszta felfogása nemzetünket, a' még idegenek előtt is *ditső* 's *nemes* tzimzetű nemzetünket, a' pólgári jóllétnek magasabb fokára emelhetné! —

Öröm 's Szomorúság.

Kinevetjük, érzéketlen fa Philosophusoknak nevezzük a' Stoa belieket *apathiá*-jokért. Azt hiszszuk, hogy a' ki szomorkodni nem tud, örülni sem tud az, 's szánjuk a' bóldogtalant; azt hiszszük, hogy a' Stoa tanítása nem állhat meg az emberi természettel, 's minden szelid érzésnek, 's az abból származni szokott jótetteknek magvát elfojtja. 'S ímé, az indúlatok megszűnésével a' társaságot képzeljük öszve omolva! Nevetséges következtetés; — annyival nevetségesebb, mivel más részről azt állítják, hogy a' tökélletesség az indúlatokon való uralkodásban áll; és hogy a' legbóldogabb fő valóság, valamint a' tér' 's idő, úgy az indúlatok határain is túl van. A' feljebbi okoskodás tehát ide menne ki: ne igyekezzünk a' tökélletességhez közelíteni; mert ha azt elérhetnénk, tökélletlenek lennénk! — —

Más kérdés az: elérhetjük-e valaha mint emberek azt a' tökélletességet, melyet óhajtunk? Erre bizonyosan *nem*mel kell felelnünk. De legalább törekednünk kell; 's a' ki azért nem akarna törekedni, mert tzélt egészen tsakugyan soha sem érhetne: hasonló lenne a'hoz, a' ki azért nem tanúlna, mert tudja, hogy akármennyit tanúlna tsakugyan még is sokat nem érkeznék meg tanúlni; — vagy a'hoz, a' ki azért ugranék a' Dunába, mert tudja, hogy örökké tsakugyan nem élhetne. — Ebben a' törekedésben tartották, 's tarthatták a' Stoabeleik *apathiá*jokat, ez az a' mit a' „*parce gaudere oportet, et sensim queri*" jelent. És valóban ez a' tanítás nemtsak nem ellenkezik az emberi természettel, hanem abból oly egyenesen foly, hogy minden a' ki bármi keveset élt, legelső életregulának önként ezt teszi fel. Ki nézett tsak egy figyelmetes tekintettel is az élet pályára, a' nélkűl, hogy a' Lantos szavait ne igazolta vólna?

„Kis tsólnak ah! tsak életünk;
A' sors az Ótzeán:
Most szép partokra köthetünk;
Majd hullám mérge hány:
De nyájjason lengő szelet,
'S dörgő vészt a' tsólnak felett
Tűr a' bőlts egy formán."

De nehéz regula ez, mint mondám, 's gyakran a' legerősebb lelket is leroskasztja az indúlat, az öröm szint úgy, mint a' szomorúság. A' Római aszszony, azt mondja Plinius, az öröm miatt egyszerre meghalt, mihelyt a' Cannéi ütközetből haza jött fiját meglátta. Ugyan az ő szavai ezek: „gaudio obiere Sophocles, et Dionysius Siciliae tyrannus, uterque accepto tragicae victoriae nuncio." Közelebb hozzánk, X. Leo Pápa annyira megörűlt, mikor Majland megvételét

meghallotta, hogy az öröm miatt tüstént hideglelésbe esett, melyben meg is halt 's a' t. Diodorusnak közönséges helyen — az Iskolában — olyan ellenvetést tettek, melyből se hogy se tudta magát kivágni; 's szégyenletében azonnal meghalt 's a' t. Mindezekben gát nélkül rohantak az indúlat habjai, 's azért a' hirtelen elmerülés. Vannak azonban példák, hol az erős lélek darab ideig küszködik, 's végre győz, vagy tsak ugyan leroskad. Psammenitus Égyiptomi király, elvesztvén a' Persa király Cambyses ellen folytatott háborút, fogságba esett. Ott vólt a' fogságban vele együtt leánya 's fija is; amaz közönséges szólgálóként Atyja seme láttára küldetett vizért, — 's Psammenitus a' szánakozás miatt körűlte síró baráti között tsendesen maradt; ez ugyan tsak Atyja szeme láttára halálra hurtzoltatott, — 's Psammenitus még mindég tsendesen vólt: de mikor egyet tseledi közzűl a' foglyok közt meglátott, elkezdte tépni haját, 's a' legkeservesebb fájdalom jeleit lehetett rajta látni. — Abban a' háborúban, melyet Ferdinand viselt János Magyar Király özvegye ellen, egy ifjú testőrző különösön kimutatta magát Buda táján. Senki nem esmerte, minden magasztalta, minden szem reá vólt függesztve, 's elestét minden sajnálta: de senki sem annyira mint egy fő rangú, Német vitéz. A' testet kihozzák a' tsatahelyről, leszedik felső ruháit, 's a' vitéz rá esmér tulajdon fijára. A' körülállók megdöbbennek: az Atya mozdúlatlan áll, a' nélkül hogy szóllana, vagy szemeit a' hólt testről elfordítaná. Néhány pillantat mulva élet nélkül fija hólt teste mellett öszverogyik. — — Itt a' nagy fajdalom képe két rajzolatban. Az elsőben küzd a' lélek, 's győz; a' másodikban leroskad 's elborittatik. Mindenikre nézve igaz, hogy a' nagy fájdalom néma (*curae ingentes stupent*); 's mikor már Psammenitus jajgatásra fakad; könnyeb-

ben érzi magát, a' szerént a' mint mondja Virgilius. „*Et via vix tandem voci laxata dolore est.* Aen. XI. 151. Hasonlíthatni, a' küzdésnek ezen idejét 's folyamatját az olyan gyermek állapotjához, kit dajkája a' sírásért veréssel fenyít. A' sirás megszűnik ugyan egynehány pillantatig, de ez épen a' legveszedelmesebb, mint az ábrázat elkékűlése, tagok rangatódzásai 's a' t. mutatják; mikor a' sirás ismét kitör, — bármi erős hangon — már kissebb a' veszedelem, legalább guta ütéstől félni nem lehet. —

Gyermekek vagyunk, sorsunk dajka; még pedig érzelgő gyermekek vagyunk, 's dajkánk többnyire váratlanúl fenyít. Akarjuk-e hogy ki ne kapjon rajtunk? Vessük meg hizelkedéseit, vessük meg fenyegetéseit; 's tartsunk mindég közép útat, bár nevezzék azt *indifferentismus*nak, *apathiá*nak! —

Aphorismák.

Hesiodus megigazítja Plátót, a' ki azt mondá, hogy a' büntetés közel jár a' vétek után: mert — úgymond — a' büntetés nem utána megyen a' véteknek, hanem azzal egy szempillantásban születik. A' ki büntetéstől fél, már szenvedi azt; 's fél pedig minden tőle, a' ki tudja, hogy megérdemlené. Így minden vétkes maga magát megbünteti: *malum consilium consultori pessimum.* A' méh tsip, — *vitamque in vulnere ponit.* —

Életünk három részből áll, mellyek: mult, jelen való, 's jövendő. A' multra rendesen ezzel a' szomorú emlékezettel tekintünk viszsza, hogy azt jobban is használhattuk vólna; jelenvalónk a' bizonytalan jövendő felszámítgatásával telik el: 's így soha sem élünk.

Keserves — így szóll az Ermenonvillei bőlts — kétség nélkűl keserves a' halál; de édes ez a' remény-

ség, hogy nem kell itt örökké élnünk, és hogy egy jobb élet szakasztja végét mostani éltünk nyomorúságinak.

A' lélek hibáival ugy van a' dolog, mint a' test sebeivel: akármely gondal gyógyitsd, megmarad a' sebhely, mely rendesen minden időváltozást megérez.

A' bolondság kisér bennünket életünknek minden koraiban. Ha kit böltsnek nevezünk, ez tsak azt teszi, hogy annak bolondsága korához, 's környülményjeihez van mérsékelve. — Az ifjúság szüntelen való részegség, — az okosság hideglelése. — Az öreg bolondok sokkal bolondabbak az ifjú bolondoknál.

A' philosophia feljül emelkedik a' jövendő szerentsétlenségeken, — 's leroskad a' jelenvalók alatt.

A' szerentsét senki sem tartja olyan vaknak, mint az, a' ki attól semmit sem vett. — Úgy kell a' szerentsével élni, mint az egészséggel: használni, ha jó, 's-tűrni mig roszsz. Erős orvossághoz tsak a' legnagyobb szükségben kell nyúlni.

Az uralkodók olyan betset nyomhatnak az emberekre, mint az értz darabokra, melyekből pénzt veretnek. Ritka ér igazán annyit, a' mennyiben jár. —

Érdemetlen emberekkel tenni jót, kevés baj; de ez az érzés, hogy alávalóktól jót vettünk el, elszenvedhetetlen. —

Soha sem annyira szerentsés, 's soha sem annyira szerentsétlen az ember, mint gondolja.

Legbizonyosabb jele az igazi nagyságnak az irigység nem léte.

A' ki felette nagy a' kitsinyekben, rendesen felette kitsiny a' nagyokban.

Sokkal veszedelmesebb sok jót, mint sok roszszat tenni az emberekkel.

A' ki azt hiszi, hogy ellehet mások nélkül, na-

gyon megtsalattatik; de a' ki azt hiszi, hogy lehetetlen mások nélkül ellenni, még sokkal inkább megtsalattatik.

Mindég szeretjük azt a' ki tsudál bennünket, de nem mindég szeretjük azt, a' kit tsudálunk.

R———d.

Rendes kompliment.

Egy frantzia Újság — Gazette des Hopitaux — *Broussais* Doctort az orvosi tudomány Herkulesének nevezi. — Rendes kompliment! mert Herkules mind kivégezte, a' kiknek vele ügyes bajos dolgok volt.

A' szajkó.

Kevély hangon tsevegte az elszabadult kalitkás szajkó mesterkélt ember-hangjait a' több szárnyasok előtt. A' gyáva verebek száj-tátva bámulták; de a' széptorkú tsalogány tsak nevette a' pulya' erőlködéseit. —

Avvagy nem igy tselekesznek e' sok oskola-poros uratsaink is?

Igazítások.

1) A' Sokféle XXVI-dik számja alatt, a' Fejér-szín ditséretében: (207 lev. 16 sor) erei helyett ezéi-t kell olvasni.

2) A' XXXVI-dik számjában a' 6-dik szám alatt lévő Apróság (293-lev. 16 lin.) így igazíttassék:

A' mit a' bizonytalan tartósságú gyermeki korról mond a' bölts: „moins on a' vecu, moins on doit espérer de vivre" 's a' t.

Rejtett szó.

H—val úszol rajta, K—val veszsző fajta;
S—sel igen fent jár, T—vel falu, nem vár;
V—vel ezer szerszám belőlem készül ám.

Megfejtés: a' XXXIX Szám. Kosár, sár, ár, kos, sok, rákos *mezeje*, rák.

SOKFÉLE.

XLI szám. Béts. September 21-dikén. 1832

Fő Tisztelendő Tudós FOGARASI MIHÁLY Urnak, az Erdélyi kis Oskolák Királyi Igazgatójának, Szent Hit Tudomány Doctorának, a' Pesti Egyetembeli Theologiai Kar Rendes Tagjának, 's a' t. 's a' t. Neve Napjára 1832.

Néked Hazánknak Nagy Fija! zengedez
Lantom, tsekély bár 's reszket ezüst szava:
Óh vedd örömmel, a' mit érző
Szívem ajánl neved innepére.

Ditső, ditső a' pálya melyen ragyogsz,
Míg köz haszonra szenteled életed;
'S az áldozat, melyet Hazádnak
Nyújtsz, magas érdemeid tanúja.

Az Oskoláknak hív kezeidbe' van
Kormányja: tőled, tőled ered tehát
Öröm, világ, élet Hazánkra;
És az erény nemes érezése

Hív gondod által gyúlad, erősödik
A' gyenge szívben. — Óh kiket a' Haza
Emelkedése illet, itt, itt
Nyúljatok egyesedett erővel

Munkához. Egy új Nemzet emelkedik
Ditsőbb — utánunk — és nemesebb, melyet
Sem hitszegés, sem bűn, sem álnok
Viszszavonás rabigába nem hajt.

Az fog derítni óh Haza! fényt reád,
Szép fényt homályos éjjed után, mikor

Mi már leszállunk, és Atyáink
Hűlt pora közt hamuhodva nyugszunk.

És óh! ha lelket 's szivet emel 's ragad
A' szép jövendők képzete 's a' remény:
Nagy Férjfiú! méltán örűlhetsz,
A' Haza bóldogodása munkád.

Azért nem én, nem tsak magam, — a' Haza,
És a' Hazának gyenge szülöttei,
Kik gondodat hálálva érzik,
Zengezedik Neved innepére:

„Soká, soká légy hív öleléseink
Között, szerettid karjai közt Atyánk:
Pályád virágokat teremjen,
'S rád örömöt mosolyogjon a' Menny!" —

Szántó József,
a' Pázmáni Ns. Intézetben utolsó évi N. P.

A' boldogságról.

Midőn az Isten az embert lételre hívta elő a' semmiségből, 's mejjébe forrón dobogó lelket adott; egyszersmind arról is gondoskodott, hogy neki elrendeltetése tzéljához illő hazát ajándékozzon. — Erre nézve megszépülve — 's mind azon dolgokkal, melyek egy halandó polgár vágyjait itt alatt tökélletesen kielégíthetik, a' pazérlásig felgazdagítva — állott elő a' föld, 's ezen Új hony a' *szabad-akarat* és *Józan ész* törvényeinél fogva engedtetett az ember hatalma alá.

Nézzünk széllyel: — felettünk a' levegő dallosai, a' nap, hóld, és tsillagok, — körülöttünk a' sok ezer külömbnél külömb féle állatok, plánták, és virágok, — allattunk a' temérdek kints mind azt hirdetik, hogy: ez a' föld örömnek és megelégedésnek lekhelye, — tsak az ember panaszol így: ő bóldog nem lehet. —

Hogy valaki boldog lehessen itt e' földön arra a' kűlső tárgyak, és az azokból származó örömök nem is mindenkor elégségesek, sőt hányszor nem látjuk, hogy éppen azok okozzák boldogtalanságunkat? — A' gazdagság, szépség, rang, 's a' t. igen szép ajándékai a' teremtőnek; de hányan nem lettek szomorú áldozatai! — és az idő, 's a' sors mérgének is mely nagy hatalma légyen azokon, tapasztaljuk. Kinek kinek belsőjében — kell lenni a' boldogság kiapadhatatlan forrásának, kút fejének. — Igyekezzünk azért magunknak belső érdemeket, — a' milyektől semmi balsors, az időnek semmi viszontagságai nem képesek megfosztani — 's mindenek felett tsendes lelki esméretet szerezni, — — különben egy komor temetőnél nem egyéb földünk, a' mellyen boldogságunknak, 's örömeinknek tsak sírhalmát tapodjuk.

A' kiben a' bűnökön vett győzödelmei a' virtusnak belső örömöt, — nyúgalmat nem szereznek, — bár melly szerentsés sors láttassék is kivülről mosolyogni felette, — titkos megelégedetlenség foglalja el lelkét, 's maga sem tudja mi baja, tsakhogy nem boldog. — Nem talál semmiben örömöt, gyászba van reája nézve borúlva a' vidám természet. — Fél, pirúl minden virág — minden falevél előtt, mintha mindenikben bűne tanúját 's űldözőjét látná.

A' ki hamis esküvése — hivségtelensége által az emberek meghitt barátja előtt hiedelmét elveszti, — — a' ki tilos szenvedéllyei, vesztegetése, bujasága 's a' t. által koldus — botra, ágya fenekére jut; az Isteni gendviselést vádolhatja e' vagy magát? — Bizonyára ön maga az oka, ha boldogsága sírhalmára hullnak könnyei. —

De nem is mindenkor roszsz az, a' mi nékünk annak tetszik. Hányszor nem látjuk, hogy az Isteni

bőlts gondviselés a' legkedvetlenebbnek tetsző történetekből is jót hoz ki? — De más felől, ha mindég tsak a' virágos tavasz vidám napjai mosolyognának, nem lenne a' unalmas? — 's a' közbe jövő borúk, változások nem tészik e' azokat előttünk kedvesebbekké? — Így ha mi is az üröm keserűségét néha nem kostolnók, nem érezhetnők telyesen a' méz édességét. — Ti azért, kik forrón szeretett kedveseitektől, édes hazátoktól elszakasztva az önkény vas igája alatt sohajtoztok; kiket mosolygó reményetek meg tsalt! Ti kik egy korán elvesztett hív barát emlékét, vagy a' meg tsalattatás fájdalmait könnyezitek, — mindnyájan kik szenvedtek! — el ne tsüggedjetek. — Hát ha éppen jelen fájdalmaitok könytseppjei nevelik jövendő sorsotok ró'sáit, 's tágitják szorúlt mejjeteket? — De tsak az is, hogy a' nyomorúság a' virtusnak legjobb oskolája elég arra, hogy tsendesen várjátok jobb sorsotok derűltet. —

A' ki tehát reménnye vas matskájára támaszkodva tsendes és tiszta kebellel, 's Istenben vetett erős bizodalommal izzadja vas pályáját, még életében kóstolni fogja a' meg elégedés és öröm édes poharát: mert valamint a' borút derű; úgy a' bánatot öröm szokta felváltani.

Kovács Jósef,
Kolosvárott.

A' viszszhang.

A' viszszhang vagy ekhó a' természet szebb tüneményeinek egyike. A' költészség — barátja minden szépnek és felségesnek — rég használja már ezt míveiben, 's a' remény nélkűl szerelmes szerentsétlen Nymphe, ki a' puszták vadonjain sziklák 's rengetegek

között keresvén enyhelyet lángzó keblének, 's kinjait panaszolván úntalan hanggá változott, sohajt a' szerelmes sohajtozóval, felel a' panaszolkodó kérdéseire, hiven osztozva fájdalmiban, mellyeket maga is egykor olly nagy mértékben érezett. — Az épitőmesternek ügyelni kell a' viszszhangra templomai, játékszinei alkatásában is 's a' t.

Oka ezen szép természeti tüneménynek eléggé esmeretes. — A' levegő minden hangzó test által mozgásba jő, melly habforma karikákban terjed mindenfelé, mig ezen levegő habok valamelly kemény testhez ütődvén viszszavettetnek, 's ellenkező irányban hasonló központú körökben terjedeznek széllyel; ezen viszszavetett levegőhabok adják az ekhót.

Mennyinek kell lenni a' legkissebb távolságnak, hogy viszszhangot hallhassunk? E' kérdésre ezen két tapasztalási adatok után megfelelhetünk, u. m. 1) a' hang egy pertz alatt körülbelől 1030 lábnyira terjed, és 2) egy pertz alatt legfeljebb 10 külön hangokat, syllabbákat adhatunk ki, vagy hallhatunk distincte és successive. —

Öszvevévén a' két adatot következik, hogy ha tehát két hangot akarunk egymásután 's megkülömböztetve hallani; vagy valósággal egymásután kell azoknak adódni, vagy egyszerre, de külömböző távolságról, mégpedig ollyanról, hogy annak ált-futására a' hangnak legalább $\frac{1}{10}$ pertzre legyen szüksége, az az, mintegy 103 lábnyi távolságról, — és igy a' viszszhangzó testnek is ennyire kellene lenni a' hallgatótól, ha éppen azon pillantatban kelne ezen is a' hang, mellyben az eredeti adatott: de minthogy a' viszszhangnál oda kell viszsza térni a' hangnak, hol az származott, látnivaló, hogy az említett távolságnak felét kell venni, vagyis annak 515 lábnyinak kell szükségesképpen lenni,

hogy két hangot, vagy a' mi mind egy; — egy eredetinek viszszhangját hallhassam; látni való továbbá, hogy ha ennyi távolságról több hangokat adok a' viszszhangzó test felé, tsak az utólsót fogom közűlök distincte hallani, mert az elsőbbek már az eredeti hang zengése alatt viszsza tértek, 's így éppen e' miatt nem hallhattam azokat; látni való, hogy az ekhó külömböztetése egy, két, 's több syllabásra, vagy hangzatúra nem helyes, mert minden ekhó minden hangot viszsza vet, melly feléje botsáttatott, tsakhogy azok közzűl annyit hallhatunk külön, mennyi a' távolsághoz képest lehetséges; látni való, hogy a' viszsza adott hangok, syllabák számát sokasíthatom, ha a' viszszhangzó tárgytól ellenirányban távozom, tsakhogy illy módon a' viszszhang is mindég gyengébb leszsz, 's végre elenyészik egészen. — Látni végre, hogy a' viszszhangzó test távolságát könnyen megtudhatom, ha a' tisztán hallott syllabák számával 515 lábat sokszorozok. —

Hazánk több nevezetességei közt említést érdemel a' Tihanyi ritka viszszhang is, melly a' külömbféle távolsághoz képest, honnan a' hangok kelnek 10, 12, 16 syllabát tisztán 's hallhatóan ad viszsza.

Más neme mintegy a' viszszhangnak, melly egy hangot sokszorozva ad viszsza; gyakoribb ez, 's rendszerint helyt talál minden hegyes völgyes, zegzugos helyeken, de ama'hoz különös fektű táj kívántatik. — E' nemben legnevezetesebb az a' viszszhang, melly Olasz Országban Maylandhoz mintegy két ángoly mértföldnyire egy Nemes Kastélyában vagyon; a' kastély két szárnyra épűlt, 's ha a' közben fogott fronttal szemközt, mintegy száz lépésnyi távolságról egy pistoly süttetik el 56-szor adódik a' dörrenés viszsza. —

M. A. J.

Barátnémhoz.

(Sonett.)

Mint egy viharos éj borúlatja
Sötéten dúlt a' bánat kebelembe
Le süllyedt fővel, könnyekkel szemembe
Rajtad andalgott szivem indúlatja:

De Leveled édes foglalatja,
— Áh illy öröm ritkán ér életembe —
Viszsza varázsolt távol Édenembe
'S Bóldoggá tőn vólt örömim gondolatja.

Kevés idő még — és viszont ölellek,
Óh Lányka kedves bálvánnya szívemnek,
'S Akkor határa nem lessz örömemnek.

Most tsak levélkémmel köszöntelek,
De ennek minden egyes sorai
Szerelmem', 's hűségem tolmátsai. —

M.

Mi a' Fő-jó?

Méltán tehetjük fel ezen fontos kérdést. Mert bátor ez után vágynak, sóhajtoznak a' halandók' lélkeik; mégis sokan tsak távol-karikában kerengnek e körűl. Azt tartják némelyek, a' pénz! ez a' perpetuum mobile mindennek a' lelke, 's így a' Fő-jót pénzel telt zsebjeikben képzelik magoknak. Ígaz, hogy ha ez electrizálja testünket, sebesebb a' vérfolyam ereinkben; de ez a' fő-jónak ellen — ereje (vis centrifuga), 's az ezutáni ragaszkodás, azzal soha nem egyez. Mások földiparaditsomnak vélik, ha egy szép hölgynek nyájas mosolygása bájolja szemeiket; kivált ha még a' természet ajándéki is mosolygnak körűlöttök, kiknek bol-

dogsága méz-ízet tsepegtet létekre. Fő-jóval hizelkedik magának a' tudományok' buvára, ha felhevült lelke nyugtalan fáradozási után egy találmánnyal gazdagíthatá Plátói-tudományát. Sokakban a' Hivatalok' fénye, a' mohos századokat meghaladó történet-lapokra feljegyzett vitéztettek teremtik a' Fő-jót; de ezek mind meszsze távozó gyenge sugárok — közelebb kell azt keresni, 's tsak az képes érezni még azoknak lágy melegét is, kit belől a' *Fő-jó*, a' *Jó-lelki-esméret* szent tüze felhevített. Nints fásító szenvedés, álnok vádoltatás; szent hivatal, emberszeretet, igaz nemzetiség, melyben embernek erre legnagyobb szüksége nem volna — boldogító ez, 's az emberiségnek ezen drága gyöngyét még is mely kevesen keresik fel!

N. I.

Valamelly kezdő Botanikus egy igen híres fűvész kertbe vezéttetett. A' kertész rendre megmutatta néki a' legritkább növevényeket, de úgy látszott, mintha az ifjú még valamit keresne. A' kertész ezt észre vévén kérdezé, hogy mit keres? „Követem az urat — felele emez — két fát keresek, mellyekről azt hittem, hogy ezen híres gyüjteményben bizonyosan meg fogom találni.“ — 'S mitsoda fák ezek? — „A' piszkafa, 's a' szelemenfa“ felele kivántsian az ifjú.

Rejtett szó.

Első betüm ezret tész Romai számban,
A' többi siralmas éneket ád szamba.

Megfejtés: a' XL Szám. Has, kas, sas, Tas, vas.

SOKFÉLE.

XLII szám. Béts. September 25-diken. 1832

A' Nevelés viszontagságai.

Az emberi nemzet gyermekkori nevelőjinek a' gondviselés egyenesen az anyákat rendelte, 's ehez képest az arra vezérlő hajlandóságot, valamint a' nevelésre megkívántató tulajdonságokat is természetekbe belé oltotta. De, fájdalom! az a' — felséges *szabad akarat;* az a' — virtusnak legditsőbb betset szerző „*nitimur in vetitum*" bennünk; a' gyönyörködésben való válogatás, és a' *munka-kerülléssel* öszveszövetkezett *könnyebbség keresése*, millyen könnyen eltéríthette, és gyakran el is téritette legditsőbb pályájáról az aszszonyi nemet, avvagy tsak ennek *nagy*de mégis nem számosabb részét! — A' dolog így van, az tagadhatatlan. Most tehát már tsak az a' kérdés, hogy: ha gondolatunkal magunkat az aszszonyi nem dámáinak helyheztetésébe teszszük, mivel menthetjük — a' szép nem eránt viseltető tiszteletből — vádba fogott ügyöket? A' vád mivolta ez: hogy sokan az anyák közül, megvetvén nevelési kötelességeket, gyermekeiket idegen dajkákra 's nevelőkre bízzák, 's magok inkább virágok tenyésztetésével (vagy mikor ennek ideje nints — p. o. fársángban — ön magok feltzifrálgatásával), állatok nevelésével és kipallérozásával foglalatoskodnak. — Hát ha az illyen anyák így gondolkoznak: „A' teremtéskor előbb állíttattak elő a' növevények, azután az állatok és utóljára az ember, következésképpen amazokat előbb kell tekintetbe 's oltalmunk alá venni, utolsó az ember.„ Uraim! fontos mentség ez! — Még eddig mindenkor illő tekintetben tartottuk a' teremtés históriáját: hát itt miért ne tar-

tanók. Hat napok alatt teremtette Isten a' világot, a' hetediken megnyúgodott. Nem de nem mi is ehez tartjuk magunkat? úgy van: sőt sokan még túl is mennek rajta, annyira hogy minden nap nyúgosznak 's a' miatt mások még a' hetediken is kéntelenek dolgozni. — Igazolják állitásomat a' nemzetek históriájából merített tapasztalások. Vegyünk fel tsak egy példát Frantzia országról. Mindég az ország fővárosa ád példát. Ráúnván egykor a' Párisi Dámák a' virágok ápolgatására, 's nemesitésére, melly miatt magzataik nevelését elmellőzték, idegen dajkákra bizták 's a' t.; azután az állatok, majmok, papagályok kipallérozására, 's az ölbeli mopszok és bolonyai kutyátskák dajkálásokra adták magokat; végtére ezekre is raúnván úgy kezdették a' lovakat nevelési figyelmek tárgyául felvenni. Hogy pedig ez annál gyönyörködtetőb legyen, új foglalatossagokat mindjárt a' lófuttatáson kezdették. Ennek ugyan sok ellenzői voltak, kivált azok közül, kik az egész dolgot ángoly módi majmolásnak és lótsigázásnak tartották. De mind hijában; a' versenező lófuttatás napjai már meg valának határozva, és a' Dámák sok ezer livrából álló tőke pénzt tettek öszve, mellynek kamatja a' legjobb futó lovak tulajdonosai között jutalmúl kiosztassék. Eljövén azomban a' lófuttatás napja, a' kiragasztott Híradás felibe hüvelyknyi nagy betűkkel ezt nyomtatta a' Typographus, ki a' lófuttatást maga sem szivelhette:

„O vous beautés angéliques! maintenant apres que vous êtes rassassiées de vos babichons,
„Ne commencez-vous pas encor par elever vos enfants?“ Az az:
Angyali szépségek! hát ölbeli mopszotok úntán;
Még sem gyermekeken kezditek a' nevelést?

Második napján a' lófuttatásnak, a' kiraggatott hirdetés felett újra ezt lehetett olvasni:

„Que les Dames vivent! lesquelles enseignent la course
„Aux chevaux, — ainsi l' education prospére chez nous!“ Az az:

Éljenek a' Dámák! kik versent futni tánítják
A' lovakat. — Nálunk — így halad a' nevelés!

A' kiraggatott hirdetések illy tsípős tzímereinek nagyobb foganatja lön, mint tsak gyanítni is lehetett volna. A' harmadik negyedik lófuttatás pompája nézésére még a' köznépből is már tsak kevesen jelentek meg. Öt év alig telt belé; a' lóversenezés kiment a' módiból, vagyis más országokba kivándorlott.

Ekkor tehát a' Dámák tanátsot tartván, az intézet fenntartására öszvetett tőkepénz mi végre leendő fordítása felől böltselkedének, 's közakarattal meghatároztatott; hogy: mivel a' tőke a' nélkül is a' *nevelésre* volt szánva: ezentúl is illyen valami végre fordíttassék, u. m. a' gyermekek nevelése módjának megjobbítására. — Minthogy t. i. ez idő szerént a' gyermek-nevelés theoriája a' tudományok sorába még fel nem vétetett, 's e' miatt tanult és alkalmatos nevelőkre szert tenni tsupa szerentse; továbbá: minthogy ez idő szerént a' nevelésre többnyire tsak ollyan individuumok szánják el magokat, kik félig meddig a' tudományokat elvégezvén más módot az elélhetésre nem találnak (c' est tout, comme chez nous); és minthogy ennél fogva, ez idő szerént, a' nevelők rangja, úri házainknál a' a' komornyikoké (Kammerdienereké) után következik (c' est tout, comme chez nous); végre minthogy ennek szomorú tapasztalása még a' legjobb igyekezetű nevelőket is leveri, eltsüggeszti és a' nevelésre vágyókat szándékjoktól elrijasztja (c' est tout, comme chez nous); következésképpen, minthogy attól félhetünk, hogy

még utóljára senki sem fogná mágát ezen — külömben ditső pályára elszánni: végeztük és megállítottuk; hogy a' mi tőkepénzünk, egy olly Intézet felállítására fordíttassék, mellyben a' nevelés tudománya taníttassék, és a' mellyben minden fizetés nélkül — alkalmatos nevelők formáltassanak, még pedig illendő rangal 's Abbé nevezettel. Így is lett. Egynehány esztendő alig telt belé, annyi lett a' nevelő Frantzia országban, hogy idegen országokba is elég jutott, sőt még módivá is lett Frantzia nevelőt tartani. — De mivel semmi sints változóbb a' világon, mint a' módi: ez is elhúnyt.

Illyen viszontagságokon ment a' nevelés keresztűl más országokban is. Itt a' módi követés, másutt a' szükség rábírta a' népeket, hogy végre gyenmekeik jó nevelése módjáról is gondoskodjanak, és Nevelők formálásokra — Intézeteket állítsanak.

Aphorismák.

Az ember — azt mondja Pascal — tsak egy hitvány nádszál, legerőtlenebb az egész természetben: de gondolkozó nádszál. Nem szükség, hogy az ő semmivétételére az egész természet feltámadjon; tsak egy kevés gőz, egy tsepp viz megölheti őtet; de ha az egész természet támadna is fel hogy őtet semmivé tégye, az ember mégis felségesebb maradna az egész ellene támadt természetnél, tsak ezért pedig, mert tudná, hogy meg kell halnia. Így minden ditsőségünk a' tudásban, gondolkozásban áll.

Az ember olyan nagy, hogy az ő nagysága még kitsinységének esméretében is kitetszik. A' plánat semmit sem tud a' maga kitsinységéről. Az igaz, hogy szomorú dolog tudni, hogy kitsinyek, szánakozásra méltók vagyunk; de tagadhatatlan, hogy szánakozásra méltó kitsinységünk érzésre nagyságnak jele. Így

nyomorúságink is nagyságunkról tesznek bizonyságot; nagy úrnak nyomorúsági azok — olyan királynak nyomorúsági, ki alól a' királyi széket kirántották.

Oly édes a' ditsőség, hogy szeretjük azt még akkor is, mikor a' halállal van öszve kötve.

Olyan hiú az emberi szív, hogy a' legalábbvaló terehhordozó, inas, sőt kóldús is szeret ditsekedni, 's szeretnek ditsekedni a' philosophusok is. A' kik a' ditsőség kivánása ellen írnak, ezt a' ditsőséget akarják elnyerni, hogy *jól írnak;* a' kik olvassák, ditsőségnek tartják, hogy azt olvashatják; meglehet, hogy én magam is midőn ezt írom, ditsőséget vadászok 's olvasóim nem különben. —

A' legnagyobb elméjű ember figyelmetessége sem olyan független, hogy azt a' legkissebb lárma is megne zavarhatná: nem kell erre ágyú durrogás, csak 'sebbeli órájának lántza szakadjon el, el van szakadva a' gondolatok fonala is. Ha okoskodása viszsza fordúlt: ne ütközzetek meg benne; egy szúnyog danol a' fülénél. Ezt hajtsátok el, ha helyre kivánjátok hozni az elmét, mely népeket, országokat kórmányoz. —

Az új találmányokban századokról századokra mennek elébb az emberek; de a' virtusban 's vétekben mindég ugyan azonok.

Képzeljünk egy tsoport embert lántzra füzve, 's halálra kárhoztatva, kik közzűl naponként nehányat megölnek a' többiek szeme láttára; a' megmaradtak a' megöltek sorsában látják a' magokét, 's egymásra tekintvén fájdalommal 's reménység nélkűl várják a' rájok kerűlő sort. Ez a' földi élet képe. —

Mikor a' vétek elhágy bennűnket, azzal hízelkedünk magunknak, hogy mi hagytuk el.

Apró hibáinkat tsak azért valljuk meg, hogy ne láttasunk nagyokban lélekzeni.

Több hasznát vennénk, ha olyanoknak mutatnánk magunkat a' milyenek vagyunk, nem olyanoknak, a' milyenek nem vagyunk.

Semmit sem adunk oly örömest, mint jó tanátsot.

A' ki nagyon meszszire néz előre, rendesen nem látja a' gödröt mely lábai előtt van, 's könnyen nyakát törheti.

Ha ideális világban akarunk élni, tanúljunk meg jóllakni ideális petsenyével, 's meg nem fagyni ideális tűz mellett.

Tapasztalási adatok némelly sebességekről.

	Lábnyi.
Közép sebessége a' folyóknak egy pertz (minutum secundum) alatt	3 — 4
A' Duna sebessége	5 — 6
Az Amazonfolyóé	5 — 7
A' legsebesebb folyóké ritkán több mint . .	13
Középszerű szél	10—15
Vihar	40—60
Az az orkán mellyet Kraft Petersburgban tapasztalt	124
A' hang sebessége jéghideg levegőben . .	1057
— — — a' Vízben	4830
— — — Értz (metall) által vezetve	11329
Egy a' legnagyobb erővel kézből hajított kőé	6
Egy $\frac{3}{8}$ hüvelyknyi átmérőjű öngolyóbisé, melly egy 4 lábnyi hoszszaságú szélpuska tsőből lövetik ki, a' levegő 100-szoros sűrűsége mellett	640
Egy Ausztriai katona puskából kilött golyóbisé	1200
— — vadász puskából kilötté . .	1500
Az ágyú — golyódisé mindjárt a' tüzelés után legfeljebb	1800

	Lábnyi.
Az Egyenlitő egy pontjáé az alatt mig a' föld tengelye körül megfordúl	1500
A' földé a' nap körülti útjában . . .	97440
Egy tsigáe	51000
Egy légyé rendes röpte mellet, midőn egy pertz alatt körülbelöl 600 szárny-tsápást tesz	5
Ha veszélyben forog 4000 szárnytsapással egy pertz alatt	30
Egy sólyomé, melly mint mondják Fontainebleautól Máltáig 270 geographiai mértföldet kevesebb mint 24 óra alatt elrepült . .	72
Egy sasé melly egy óra alatt 15 geogr. mértföldet áltrapülhet	96
A' galamboké, mellyek mint mondják 50 mértföldnyi útat levellel $2\frac{1}{4}$ óra alatt átrepülhetnek	138
Egy jó hátas lóé	12
Egy tarándé szánba fogva	26
Egy gyakorlott kortsolyásé	38
Egy közönséges tzethalé (9 ángoly mértföldet halad egy óra alatt)	13
Egy agáré	81
A' lovak sebessége a' Newmarketi pállya-téren mellyek közül mindeniknek egy ángoly mértföldet legfeljebb 2 minutum alatt meg kell futni	42
Eclypse nevű pállyázó ló sebessége, melly 2000 font sterlingen kelt el	80

Egy teve halad egy nap 12, 15 mértföldet.

Egy kanadai Indus 70 font teherrel napjában 7 német mértföldet, mint sebes posta egy nap 16 német mértföldet halad. —

1824-ben Május hónapjában, egy hajó Calaistól Corkba (500 ángoly mf.) 48 óra alatt evezett, és igy egy pertz alatt 14 Bétsi lábat haladt.

Egy galamb 5 óra alatt repült Lyonból Lüttichbe (125 frantzia lieues) és így egy pertz alatt 79 Bétsi lábat haladt.

Farguharson 13 Nov. 1821 a' Hydeparkon egy ángoly mértföldet 4 minuta és 6 secunda alatt futott meg, négyszer pihenvén, mindenkor öt öt minutát; és így egy pertz alatt $20\frac{7}{10}$ Bétsi lábat haladt.

Wertwood egy ángoly mértföldet 4 minuta és 52 secunda alatt futott meg, a' második minuta után 5 minutáng pihénven; sebessége 1 pertzre $17\frac{3}{10}$ Bétsi láb.

Bétsben egy Schuster Ortner Jósef fogadásból Betsből St. Pöltenbe 's viszsza, melly mintegy 17 mértföldnyi út, 17 óra alatt futott; de ezen időből ki kell venni $1\frac{3}{4}$ órát, mellyet St. Pöltenben, $\frac{1}{4}$ órát, mellyet viszsza tértében Perchlingben, és $\frac{1}{2}$ órát, mellyet Abtstättenben múlatott; hozzá kell venni még, hogy az út tsúszós vólt az eső miatt; sebessége egy pertzre $6\frac{6}{10}$ Bétsi láb. —

Plinius szerént Philander Nagy Sándor futója 9 óra alatt 1200 Stadiumot = 29 austriai mértföldet futott meg, és így egy pertz alatt 25 Bétsi lábat. A' Világosság sebessége egy pertz alatt 42000 mföld.

M. A. J.

Rejtett szó.

Híres *Író*, 's bájló ajkú nagy *Szónok* az elsőm,
Tiszta magyarságú, és nyájas pásztori *Költőnk*
A' többim, koszorút szerzett már nékik az érdem;
Fényesb két tsillag nálamnál a' magyar égen
Nem ragyogott — még, én az egész népemre hatottam
Első lantommal, 's ő engem kezde szeretni
Elsőt — mig élek, 's rejt a' sir' mélye magában,
Élni fogok ki vagyok — még, 's élni fogok ki valék míg
A' Duna szép, 's gazdag táján hangzik magyar íge.

H. M.
P. Z. N. P.

Megfejtés: a' XLI Szám. Mária. Ária.

SOKFÉLE.

XLIII szám. Béts. September 28-dikán. 1832

A' Lelkiesméret.

A' ki büntetést és jutalmat talált és tett fel legelőször, a' bünnek fenyitékül, és a' virtusnak fizetésül: az bizonyosan nem nagy philosophus volt. Jaj annak az országnak, melynek pólgári tsak féltekben nem roszszak, és tsak pénzért jók! Ott ez az uralkodó vallás: *magis videri, quam esse;* olyan vallás, mely lealázza az emberi méltóságot, 's kivetkezteti eredeti tiszta természetéből az erköltsi valóságot. Állítsunk iskolákat tömlötzök helyett; ragadjuk ki — mint a' Spártaiak — a' roszszúl nevelő szülék karjai közzül tsetseméiket, 's neveltessük őket úgy, hogy mindent erköltsi nem physikai indítások után tegyenek; ne hóhérokat, de tanítókat fogadjunk, kik a' bűntől való iszonyodást 's a' virtusnak nemes szeretetét magából az ifjú szívek érzéséből fejtsék ki: akkor vessük tűzbe *Codex criminalis*ainkat, tüzbe a' páltzát, a' rabszólgák közzé valót; engedjük által gyermekeinknek játékúl a' bokros pántlikákat akármilyen színűek legyenek azok; 's bízzuk a' büntetést szintúgy mint a' jutalmat a' Lelkiesméret legfőbb törvényszékére. Különben is ugyan mit használnak a' mi büntetéseink? Mert hiszen azt nem is kell említenem, hogy a' virtusnak épen az a' természete, hogy az a' jutalom várásával meg nem állhat. De a' büntetések is — azt kérdem — mit használnak? Van-e tsak egy példánk, hogy a' külső büntetések megjavították vólna a' bűnöst? Sőt inkább megkeményitették annak szívét, 's törtebbé tették előtte a' vétek pályáját. Vagy talán másokat elrémítettek a' vétkezéstől? — — Azért nődögél hát geometriai pro-

portióban naponként a' vétkeknek, 's vétkezőknek száma; 's azért énekelte már Horátz:

„Aetas parentum, pejor avis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem."

Szép foganatja a' legkegyetlenebb példáknak! 's ellene mondhatatlan bizonysága annak, hogy a' ki legelőször büntető törvényeket gondolt ki, akárki lett légyen, nem esmerte az emberi természetet.

Miért nem megyünk hát oda viszsza, a' honnan eltévelyedtünk; annyival inkább, mivel nem tsak Cicero, hanem az egész világ tapasztalása azt tanitja, hogy *nagy ereje van a' Lelkiesméretnek, akár a' jutalomra, akár a' büntetésre nézve?*

Esmerjük Schillerből az Ibicus Daruit. Ám tartsuk ezt mesének: de valósággal ez a' mese sok igaz dolognál igazabb, a' mennyiben az emberi szív indúlatiból van merítve. — Plutarchus azt beszélli, hogy egy embernek azt vetették szemére, hogy gyermeki tsintalanságból leszórt egy veréb fészket, 's a' verebeket megöldöste. Okom vólt nekem arra, így menté magát az ember, mert ezek a' madarak mindég azzal váldoltak engem hamisan, hogy az atyámat megöltem. Az embert szaván fogták, 's a' gyilkosságot kivallotta. — Apollodorus azt álmodta, hogy őtet a' Scythák megnyúzták, azután egy vasfazékban főzték, 's az alatt belől megszóllalván a' szíve, ezt susogta: *minden bajodnak én vagyok az oka.* — Semmi titkolódzás nem használ a' gonoszoknak, azt mondja Epicurus, mert soha sem hiszik, hogy tetteik eléggé el lennének titkolva, a' lelkiesméret mindég felfedezve tartja azokat ő előttök: *Prima est haec ultio, quod se Judice nemo nocens absolvitur.* Juven. 's a' t. Immár valamint nints

igazabb ítélője, úgy rettenetesebb büntetője sints a' vétkesnek a' Lelkiesméretnél. Azért:

„Reszkessen a' legvakmerőbb gonosz
Az ég előtt, melynek tsudás hatalma
Lelkébe' gyújt egy sugárt, mely keresztül
Villámlik undok tette éjjelén,
'S írtóztatóan kél reá fel a' nap."

De a' milyen leverő egy részről a' vétek súlyja: épen olyan felemelő érzést szül más részről az önártatlanság tudása; 's mint amott réműlve látjuk a' kinlódó bűnöst, kinek szemei elébe ezer ijjesztő képeket varázsol a' mardosó lelkiesméret, még pedig nagyítva 's a' szokottnál rettentőb formában, mint valamely kivőlgyelt tűkör, hogy a' Schiller*) kitételével éljek: úgy itt akaratunk ellen tsudálására ragadtatunk az önártatlanságát érző nemes szívnek, 's nem vagyunk képesek kárhoztatni azt, kit tulajdon lelke ártatlannak vall. Scipiót — azt mondja Plutarchus — törvénybe idézték, 's a' Római nép köz gyűlése előtt valami igen nagy vétekkel vádolták. Megjelent az idézett hős, az ellene tett vádat kihallgatta, de a' helyett hogy magát mentegette, vagy bírái kedvét megnyerni igyekezett vólna: *Valóban — így szólla — jeles dólgot tselekesztek, midőn annak feje felett akartok ítéletet tartani, a' ki módot adott nektek abban, hogy az egész világ ügyében ítéletet hozhassatok.* Máskor vádoltatván ismét közönséges helyen a' Népszószóllója által: *Menjünk* — így szólla mentség helyett — *nosza menjünk pólgártársaim! adjunk hálát Istenünknek azon győzedelemért, melyet egy ilyen napon vettem én Carthágón.* És elindulván a' Templom felé, imé az egész nép, 's maga a' vádoló is elindult, 's követte őtet. Ugyan ő ellene feleszelte Cató Petilliust, hogy kérjen tőle számot azon pénzről,

*) Der hohle Spiegel der Gewiſſensangſt.

melyet az Antiochia igazgatásakor kezébe vett. Scipio megjelent a' Senatusban, 's vitte magával jegyző könyvét, melyben a' bevétel 's kiadás pontosan fel vólt jegyezve; felmutatta azt; de mikor azt kivánták tőle, hogy megvi'sgálás végett adja be az archivumba, *nem akarom* — így szóllt — *ezt a' gyalázatot tenni magam magamon:* 's a' senatus előtt darabokra szaggatta jegyző könyvét. A' legistentelenebb embernek sints elég lelke az ártatlanság érzésének ily öszinte bizonysági ellen ki kelni. Azért igen helyesen jegyzi meg Livius, Scipióról: *nagyobb lelket adott neki* — ugy mond ő — *a' természet, mint hogy elszenvedhette vólna annak tudását, hogy vétkes, 's annyira megalatsonyította vólna magát, hogy ártatlan vóltát bizonyitgassa.* — — Szóval:

A' mit a' Poéta lelkesedésében mond: *Est Deus in nobis:* ugyan azt lehet mondani philosophiai tekintetben is: bennünk van a' büntetés', bennünk a' jutalom' forrása! Nevelők! ide fordítsátok figyelmeteket; 's Hazafiak! itt emeljétek fel, alant álló hazánkat. A' forrást kell kitisztítani, hogy nemesen kiformált lelkű polgárokkal ditsekedhessünk. De falusi iskolákat állítani fel, 's pedig a' nép alja számára; nevelő intézeteket emelni, melyben tanítók formáltassanak ugyan tsak a' nép alja (sepreje!) közzűl és számára, — mert így szoktuk mondani: nem érdem ez úgy-e, 's legalább nem ragyogó érdem? — Vagy ha az vólna is; de nem hazánk környűl állásihoz való, melyben — mivel marha tartó ország — disznót, juhot, lovat, ökröt, mindent mindent inkább kell nevelnünk, mint embert. Óh szégyen! Ezentúl ha hazánknak valamely falúját vagy városát leakarjuk írni, p. o. *a' Közhasznú Esméretek tárában:* ilyen forma lehet a' leírás: „X mező város esik Y folyó víz mellett; tájéka egy felől hegyes,

ketske 's ökör tartásra alkalmatos, — más felől lapályos, jó szénát terem a' lovaknak; motsárjaiban egész tsürhék 's nyáj disznók, bivalyok legelhetnek; van a' városban ez idő szerént 3 ló, kik a' közelebbi lóversenyen arany billikomot, vagy kardot, vagy tajték pipát 's kostököt nyertek; 9 ökör, kik az állat mutatáskor legszebbeknek találtattak; 's a' t. 's a' t. a' lakosok itt is *'siros hajú parasztok*!" — —

De ne legyünk igazságtalanok magunk 's hazánk ellen. *All Buda még!* Soha büszkébb érzéssel nem mondtam el ezt a' három szót, mint most, mikor az ott nem regiben állított 's szépen virágzó kis gyermekek nevelő intézetére gondoltam. Hazámnak nagy lelkű Aszszonyai! második vas út az, melyet Ti e' marha tartó országban alapítátok; de mivel ti alapítátok; 's ti tartjátok azt hív gondotok alatt, kik a' házi nevelésnek tsendes örömeiben oly nemes gyöngörűséget találtok: hiszem én, hogy ez a' második vas út nem jut az elsőnek dijjára. Sőt azt szeretem reményleni, hogy hazánknak tehetősebb 's lelkesebb fijai, kik Angoly Országból közinkbe hozták a' Ló versenyt, és a' gőzhajókat, nem tsak az idegen nemzeteket utánozzák a' jóban, hanem követni fogják a' ti ditső példáitokat is. Azt szeretem reményleni, hogy minekutána Tudós Társaságunk van *ősi nemes* nyelvünk kitsinosbitására, más Társaság fog emelkedni köztünk rövid időn, melynek gondja különösön arra leszsz fordítva: miképen lehessen a' Magyar szivet és főt úgy igazgatni, hogy azokban *ősi nemes* érzések 's gondolatok támadjanak, — méltó érzések 's gondolatok kitsinosbitandó nyelvűnkhöz. Akkor leszsz egészen igaz az: *Él Magyar, áll Buda még!* —

Nemki Demit.

Ad vocem: *A' nevelés viszontagságai.* (Sokféle XLII szám.) Két hijánosságot és fogyatkozást — vagy: legújabb módi magyarsággal szólván — hijt és fogyot találok ezen — különben jól kidolgozott — tzikkely előadásában.

Első ez: Meg kelle vala magyarázni mit tesz ez a' frantzia mondás „*c' est tout comme chez nous*" mert ezt némelyek nehezen fogták érteni. P. o. én sem értettem, sőt öt olvasó társaim közűl tsak egy sem értette, 's mindenik tőlem kérdezte hogy mit tehet az. Én tehát, tudományomba vetett bizadalmokat gyengíteni nem akarván, tsak hozzávetésből így magyaráztam meg az illetett frantzia *allusiot*, vagy *citatiót*, vagy hogy is nevezzem:

„*Azt tartom nálunk több illy példákra találunk.*"

Ezzel a' mint vettem észre, mindnyájan megelégedtek. Különben kéntelen lettem volna úgy tenni, mint az az orosz hadnagy, a' kitől egy újjontz úrfi ezt kérdezte: ugyan vitéz hadnagy úr mitsoda az a' Vakparádé (Wach-Parade) a' mi holnap lesz? A' H. úr illetlennek tartván megvallani, hogy nem tudja, mivel ő is tsak akkor tájban lett vitézzé, húzogatja ide amoda a' bajuszát 's végtére menydörgős hangon rákiált a' kadét úrfira: Vach-parádé? Wach parádé? dörgős ropogós — máti tvoju — — a' Wachparádé, *Wachparádé* — tudja már kadét uram? — — Tudom! tudom! 's megtsapván katonai tisztelet jelűl jobb tenyere élével homloka felett süvegét — rechtsum-kehrt-euch — elmegy, 's mindjárt tudta mi a' *Vakparádé!* — Én is tehát jóllehet megmagyaráztam, most is tsak úgy értem vagyis inkább úgy nem értem, mit tesz a' *c' est tout comme chez nous* — mint az előtt. *)

*) Már hát tsak megmagyarázom; ez annyit tesz mint ismét frantziául: *miroir de poche*, az az: zsebtükör, zsebbeli tük-

Második ez: Elmaradt a' tzikkely befejezése. Talám nem volt az Író eléggé jártas a' *Dorottyában*, különben el nem hagyta volna előadása végéről ezt:

„Akarmint perorálja is tehát az öreg Gergő a'
Dorottyában:
Ragadós a' módi kivált ha frantzia
Pedig a' Magyarnak árt az ő módja;"
Mert:
Héj jó lenne nekünk ez az ő modija.

Némely próba tzikkelyek a' tudományos tapasztalások Szótárából.

Megszóllás: az emberszóllásnak tudós neme; a' megkülömböztetett jeles férjfiak jutalma. — *Tanáts:* a' mit gyakran adunk, de ritkán fogadódik el. — *Könyvek:* minden emberi böltselkedésnek 's tévelygésnek raktárai. — *Udvariság, nyájasság:* a' mi semmibe se kerül, 's mindent lehet rajta vásárolni. — *Papság:* ollyan státus, melly tsak akkor mehetne ki a' módiból, mikor a' vallás; de a' mi, hogy valaha megtörténhetnék, lehetetlen; minthogy a' moralitas, vagy, erköltsiség, melly a' vallásnak talpköve, az emberi természetnek alkató tulajdona. — *Orvosok:* malum neces-

---

rötske; mellyel az Ausztráliai lakosok rendesen jártak. Alig találták vala fel t. i. a' föld ezen ötödik részét, már az ángolyok azon speculáltak hogy mivel indítsanak kereskedést ezen új földrész lakosainál. A' zsebbeli tükröknek bezzeg lett jó keletek! Midőn az elsőt egy Helységlőnek (Országlónak v. fejedelemnek) — a' ki nálok ollyan felsőség lehetett, mint nálunk a' helység birája — ajándékban általadták az ángolyok, álmélkodva látá abban a' maga képét *„ez én szakasztott magam vagyok"* így kiálta fel, 's hozzá kap a' tükör üvegéhez — *kottzan*, ohó monda *„ez szárasztott viz,"* — mert magát a' vízben elégszer látta. — — —

sarium (hogy a' porság ne értse). — *Prokátor*: ollyan tudós mivész, a' ki még halálunk után is tud élni rajtunk, és tőlünk. — *Ujságíró*: a' ki minél többet fillent, költ, annál több olvasóra tarhat számot. *Emésztés*: olly természeti szükséges munkásság, melly valamint a' főben a' léleknek, úgy a' gyomorban a' testnek tápláltatására elmúlhatatlanúl megkivántatik. — *Tapasztalás*: a' mit senki sem vehet második kézből. — *Titoktartás*: nagy ritkaság. — *Örökkévalóság*: a' Filozofusoknál, az idővel egy korú, addig tart a' meddig ez: a' tetszeskedő szerelmeseknél rend szerént két hétig tart. — *Ditsőség, hír név*: a' véghezvitt jeles tettek magzatja, és a' jövendő viszontagságok attyja. — *História*: az emberiség gonosz tetteinek, balgatagságainak és szérentsétlenségeinek lajstroma. — *Szeretet*: az az érzelem, mellyből valaki másnak boldogúlását és jóllétét kivánja. — *Szerentse*: a' balgatagok utolsó menedéke. — *Ujság*: a' Frantziák istensége. — *Originalis vagyis eredeti Iró*: a' ki mástól soha sem, magától pedig ritkán költsönöz valamit. — *Béketűrés*: ez ollyan játék, a' mellyet többnyire elvesztünk. — *Házasság*: néha megesik; — a' szeretet sirja. — *Hazafiuság* (Patriotismus): a' virtusok fejedelme, de, fájdalom! nagy ritkaság. — *Magam, magad, maga*: minden igyekezeteknek tzélja. — *Idő*: a' böltsnek a' kintse. — *Időváltozás*: a' társasági múlatás első tárgya. — *Elméség*: a' mit soha sem magyaráznak, 's ritkán értenek. — *Nyelv* (a' szájban) ez az egyetlen egy mivszer az, a' melyet minél inkább koptatnak, annál élesebb.

Rejtett szó.

Könnyre fakaszt az egész, elsöm alkalma is illyen,
Végsöm nem telik el míg kitalálod úgy e'?

Megfejtés: a' XLII Szám. Kisfaludy.

SOKFÉLE.

XLIV szám Béts. October 2-dikán. 1832

Csokonai Vitéz Mihály Kereszt-Levele.

Nem egyeznek meg a' magyar Tudósok Csokonai Vitéz Mihálynak, a' magyar Parnassus egy fő díszének szülése idejéről. Sokan az 1773-dik, mások az 1774-dik esztendőt írják az ő születése esztendejének; továbbá némellyek December 17-dikét, mások November 17-dikét tartják az ő születése napjának. Én tehát a' dolog felvilágosítása, és a' kétségek eloszlatása végett, a' Debretzeni Reformáta Ekklé'sia Anya-Könyvében megkerestem a' jeles Költő nevét, és azt e'képen találtam a' megkereszteltetett kis gyermekek száma közzé béírva:

1773. In Templo majori

26. Nov. Hatvan u. (útsza) Csokonai Vitéz József és Diószegi Sára *F. Mhly.* *) K. A. Prkr. Béllyei Péter, Bentze Dániel, Csapó István, Kováts János.

Ebből megtetszik, hogy Csokonai Vitéz Mihály születése idejét 1773. Eszt. November 17-dikére helyesen lehet tenni, mivel a' megkereszteltetése azután kilentz nap múlva ment véghez. A' Kereszt Atyák vagy Komák nevei közt a' Prkr. bizonyosan Predikátor szónak összeverántása. Ésigy a' Költő Kereszt Attya vólt Néhai Nagy Tiszteletű Predikátor Béllyei Péter Úr, Debretzennek szeretett Lelki Pásztora, kinek Özvegye Ns. Váczi Nagy Erzsébet Aszszony, a' ki Csokonait, mint Kereszt Anya, a' keresztvízre tartotta, még most is él Debretzenben, töltvén életének 92-dik esztendejét. A' Debretzeni Nagy Templom, mellyben Csokonai

*) F. Mhly.: *Fijok Mihály.*

megkereszteltetett, az 1802. Eszt. Junius 11-dikén támadt rettenetes tűzkor megégett, mellyről így ír a' tiszteltt Költő, a' Szélhez írtt felséges Ódájában:

Látám a' lakosok jajjait a' setét
Füstnek gombolyagin mennybe tolongani,
A' mindent-tehetőnek
Zsámolyszékihez, a' kinek
Kor-kémeltte falán bús diadalmadat
Tapsoltad. Szomorú dűledezési köztt
Most a' gyász 's a' halálos
Tsendesség fija zsibbadoz, 's a' t.

De 1804 olta a' Nagy Templom újra felépűlt, és 1819. November 14-dikén el is kezdődött benne a' közönséges Ísteni tisztelet.

A' tz hang természeti eredete.

A' Sokféle XXXVIII Számjában, a' 309—312 lapokon, nyomosan meg van fejtve ez a' kérdés: Mimódon lehetne a' magyar nyelv helyesírását minden európai nyelvek orthographiájánál tökélletesebbé, szóval, legtökélletesebb orthographiává tenni? Ugyanis ezen nagy és ditső tzélnak elérésére minden kétségen kivűl az lenne az (első lépés, a' mit ott a' feleletben olvasunk, hogy t. i. betűink közzűl nyóltz kettősöket írtanánk ki, és helyettek egyes betűket vennénk fel, de a' melly egyes betűk első tekintetre szemünkbe tűntetnék: mitsoda betűkből olvadtak egybe. Helyesen adatik ezután elő, hogy mellyik kettős betűnk mitsoda betűkből olvadt egybe, az egy tz betőn kivűl, melly az én ítéletem szerént, nem tz-ből, a' mint ott íratik, hanem tsz-ből olvadt egybe.

Megtetszik állításom igazsága abból, hogy a' t, kemény, suhogó, éles vagy vékony hangú betű, a' z

pedig lágy, dongó, tompa vagy vastag hangú; melly két ellenkező rendbeli betűk egymás mellett sem állhatnak meg a' sebes kimondásban, hanem a' természetnek törvényje szerént, a' hátúlsó az elsőt magához hasonló hangúvá változtatja, annyival inkább egy új hangra öszve nem olvadhatnak. A' kemény t tehát tsak a' kemény sz hanggal, nem pedig a' lágy z-vel olvadhat egybe, és ezekből születik a' tz hang. Ám próbálja meg akárki; mikor sz hangot ád, akkor értesse elsőben a' nyelve hegyét egy kevéssé a' felső fogsorhoz, a' mint kell a' t betű végett: így tökélletes tz hangot fog ejteni. De ha az ember, mikor z hangot ád, akkor érteti elsőben a' nyelve hegyét egy kevéssé a' fogakhoz: úgy dz, és nem tz hang származik a' szájában, a' természetnek szükséges törvényje szerént.

Továbbá, a' Magyarok nyelve és szája a' kimondásban önként reá megyen minden öszveolvadható két mássalhangzóknak az egyszerű szókban egy új hangra való öszveolvasztására, mellyet osztán, a' két betű által okozott positio kedvéért, megkettőztet. Ezen szókat p. o. adja, éljen, vonja, látjuk, barátság, megkettőztetett gy, ly, ny, ty, ts hangokkal ejtjük ki. Így olvasztjuk mi öszve megkettőztetett tz hangra az öszvejövő t és sz hangokat is, p. o. ezen szókban: szeretsz, futsz, ötször, hatszor, látszik, tetszik, metszem, játszik. Ez is azt bizonyítja, hogy a' tz hang természetesen t és sz, nem pedig t és z hangokból olvad öszve. Hogy a' d és sz betűket is tz hangra szoktuk egybe olvasztani, p. o. e' szókban: adsz, tudsz, másodszor, negyedszer: ennek természeti oka az, mivel a' kemény sz, az előtte lévő lágy d betűt a' kimondásban megkeményíti, azaz annak kemény hangú párjára, t-re változtatja által mindenféle nemzetek szájában: mi Magyarok pedig ezt az új t hangot is

öszve szoktuk az sz-el olvasztani.§ (Épen így van a' dolog a' ts-re nézve is, mert mi Magyarok nem tsak a' t és s öszvejövő betűket olvasztjuk egybe a' kimondásban megkettőztetett ts hangra, p. o. e' szókban: múlatság, nemzetség, segítsük; hanem a' d és s betűket is, az említett természeti el változás után, ezen szókban p. o. szabadság, rövidség, imádság.)

A' tz hangnak, melly a' latin c hangjával megegyez, t és sz-ből való származását, ezen hangnak természeti kimondása módjából eléggé megmutatja Meszlényi Molnár János is, ezen tzímű könyvében: Bévezetés a' Siketnéma oktatásmódba, Pest. 1812. a' ki leírván az sz, tz vagy c, és z betűk hangjának a' szóllóműszerek által eső formáltatását, ezt mondja a' 211. lapon: Ebből észrevehetjük; hogy c hangja nem egyez meg tz hangjával, hanem inkább tsz-ével; mivel c hangjánál, épen úgy mint ennél, minden dongás nélkül, tsupán tsak a' sziszegető szellő hallható, amannál pedig a' dongás is elkerűlhetetlen.

Volna még más észrevételem is a' Sokféle 310. lapján ajánlott új helyesírásra nézve: de erről majd másszor szóllok.

Szilágyi János.
Hatházi Ref. Pred.

(A' Felelet következik.)

Antommarchi.

Antommarchi, korszikai fi, Napóleon orvosa Sz. Ilonában. Anatomia Professori hivatalát Florentziában letette, hogy a' számkivetett Tsászárt ápolhassa. Fesch kárdinál fizetést ajánlott neki, de nem fogadá el. Elindúlásakor a' Toskánai polítzia sok akadékkal gátolá. A' szigetbe érvén, Napóleon bizodalmát nem egyszerre

ugyan, de lassan lassan nagy mértékben megnyeré, ápolá őtet végpertzéig 's kapott Testamentoma szerént 100,000 frankot, és ily parantsolatot, hogy a' Tsászári hólt testet bontsa fel; de nem telyesítheté, nem engedvén azt meg Hudson Lowe. Európába egy ajánló levéllel, mellyet a' haldokló Napóleon Ő Fsge Mária Luizához írt, viszsza térvén: leírta frantziául, igen esmeretes munkájában (Paris 1825) Napóleon utólsó szempillantásit. Azólta Párisban folytatta orvosi munkás életét, 's bevégezte szép de igen drága *Bontztábláit*, mellyeket még Florentziában Morgani társával kezdett vólt készíteni. — Midőn a' Lengyel föld vérben úszott, elhagyván e' híres, már hajlott idejű orvos, Párisi jövedelmes gyógy mezejét, tudományos munkáji't, 's a' Frantzia főváros gyönyörűségeit; elment sok törődés után Varsóba, hol a' háládatos nemzeti országlószék őtet az orvosi intézetek kormányára ülteté. Minekutánna a' Lengyel ügy önvére tengerén hajó törést szenvede: még nehezebb vólt neki Frantzia országba vergődnie, kivált Hessen Casselen keresztűl, a' cholera miatt, vagy mint Párisban hiszik, politikai tekintetekből is. Párisba viszsza térvén: Perier szinte őtet is, mint a' Lengyeleket, Avinyonba útasítá. 1831 végén elhagyá Párist, 's Brüszszelen keresztűl Olasz országba útazott viszsza. — Személyére nézve Antommarchi igen szerény férjfiú, nem kevély érdemeivel, 's a' kiállott vészekkel; hanem a' legfelsőbb póltzig kevély Napóleonnak egy gipsz-szobra bírásával, 's ez első azon szobor után, mely Napóleon halála után, szemeláttára készűlt. A' világ minden kintséért sem válnék meg ezen tsaszári szobortól.

A' Ró'sa, és Líliom.

Ditső leányi a' hitvány pornak! feleljetek, ki alkata 's piperéze titeket oly bájoló termettel, és kellemekkel? Mert tsak tündér újjaktól, és kegyektől telik ki ily merő remek! Szelíden mosolygva szőtték, úgy e', angyali köntöstöket a' pogánykor legkedvezőbb Istenaszszonyi? — Ám némán hallgat bíbor ajkatok óh kellemhőlgyek! — jól van! — de szóll e' tanító rege: — Midőn az ifjú *föld* kopár színnel kezdte lételét: seregenként siettek a' deli Nimfák azt ezer hímes virággal ékesíteni; pitziny ujjaikkal szebbnél szebb szövetű plántákat alkatának, ön érzéseik 's karakterek vonásait hímezve, azoknak artz-szírmaira. Tsaknem hó alól lengeté ki a' szerénység a' titokban pompázó violát. Remény lépe utánna elő, 's friss szaggal tőlté be a' vídor játzint pitziny kelyhét. Most a' mint ezeknek jól ütött ki szövetek, sok színű kérkedő tsoport állott hiú robajjal elő. A' Tulípánok fenhéjazva ingaták kevély bokrétáikat; a' nártzisok epedve nézegének körűl. Szóval sok tündérek, nimfák, istenaszszonykák foglalatoskodtak a' szép munkával, 's felékesíték ön képeikkel hímzett szőnyeggel a' mező térét. — Ekkor így szólla Vénus a' szelíd Grátziákhoz: „Mit késtek kellemtestvérek! égi mássatokkal díszesíteni az alantvilágot; fonjatok ti is bájitok bíbor szálaiból tetszős virágokat.“ Ők könnyű hajnali felhőtskén alálebegtek azonnal, 's Aglája, az ártatlanság tündéraszszonya líliomot formált; Thalia, és Euphrosina pedig testvérkezekkel alkaták az öröm 's szerelem virágát, a' szűz ró'sát. — A' ti nyíló ortzáitokon is, óh szép Leánykák! líliomok, 's ró'sák virúlnak: vajha azoknak védangyalaik, az ártatlanság, öröm, és szerelem is, egyesűlve, 's elválhatatlanúl lakoznának azokon! ne felejtkezzetek el a' líliom és ró'sa alkatoiról! —

A' tsalódott Ifjú.

El múlt, 's az örök idők' Tengere
Bé nyelte a' gyermekkort, mellybe
Bú 's gond nélkűl, kedvére heverve
A' nem eszmélő a' pehelybe.
El óh! elrepűltetek örökre
Gyermeki éveim, 's édeni
Kéjjel mosolygó új örömökre
Ritkán fog a' Nap felkölteni.
El tüntetek tsend órák, már ott a'
Hol, eddig ártatlan nótára
Lelkem' a' tiszta kedv buzdította,
Ott a' kín, 's rabság fellegvára.
Hol, áh! hol vagytok ti ezerféle
Jót ígérő Tündérképzetek?
Remény! remény! te is eltüntél e'?
Mit véthettem én ellenetek?
Most tsak a' vész' ordító orkánja
Egy eltört rongy deszka darabon
Ah! kéméletlen ez veti hánnya
Rontsolt testem a' dúzzadt habon.
Néha az Ég szelíd leánya' Remény
Vet egy két vídám tekíntetet
Rám, 's ekkor éled, bennem a' kemény
Szívű Tyrannémhoz új szeretet.
De ez is eltűnik újra korom
Setét felhő ereszkedik a'
Várt Napfény helyire, 's a' sír orom
Alá ránt a' leány praktika.
Most úgy tetszik, mintha Vénus karja
Közt szendergenék víg Édenbe
Hát szívembe egy kígyó akarja
Halál mérgit fúni mélyen bé
Most azt vélem, hogy Ámor hahota

Közt jön engemet köszönteni;
Hát Fúriák hoznak rablántzot a'
Melly't nem lehet elszakasztani.
Most egy báj ének tsalogat erre
Itt tám öröm rózsák fejlenek,
Alig ereszkedtem a' Tengerre
Már rabbá tettek a' Syrenek,
Itt egy tündér alak ritka mázza
Játszi képzetim elragadja,
Nézem, hát belől a' halál vázza
Undokságit is meghaladja.
Óh tsalóka külső szín melly sokat
Reá szedsz addig a' míg lehet
Egy, kárán okúlt, a' ki másokat
Reád vígyázóbbakká tehet.

Kocsis Ferentz.
Pápán.

Megfejteni való kérdés.

András és Bálint, amaz asztalos, ez lakatos Mesterlegények, gyakorlás és tapasztalás végett vándorolni szándékozván: együtt indúltak útra. Egyéb útravalók közt bort is vittek magokkal, András egy három ittzés és egy öt ittzés kulattsal, Bálint pedig egy nyóltz ittzés kulattsal. Nem akarván egyszerre két kulatsot megkezdeni: kiürítették elsőbben közösen az András három ittzés kulattsát, azután együtt kiitták a' bort ugyanannak öt ittzés kulattsából is. Ekkor elváltak egymástól, András jobbra, Bálint balra térvén, mindegyik más városba menvén, a' hol t. i. az ő mestersége jobban virágzott. — Minthogy az András nyóltz ittze borát együtt itták meg: a' Bálint nyóltz ittze borának fele igaz jussal őtet illette. Kész is volt Bálint a' maga kulattsából négy ittzényi bort adni Andrásnak: de puszta helyen válván kétfelé az ország útja, nem volt ittzés mértékje, mellyel az Andrást illető négy ittze bort helyesen kimérhette volna. Kérdés tehát: hogy mérhet ki Bálint a' maga 8 ittzés tele kulattsából Andrásnak épen 4 ittze bort, nem lévén semmi egyéb edény jelen a' 3 ittzés és az 5 ittzés üres kulatsoknál?

Megfejtés: a' XLIII Szám. Torma.

SOKFÉLE.

XLV szám. Béts. October 5-dikén. 1832

Statistikai Jegyzetek.

VII FERDINAND Spanyol Király, kinek Sept-ben történt halálát az Újságok hirdették, született 1784-b. Attya III Károly (ki 1819-ben, Jan. 19 halt meg) lemondván az országlásról 1808-ban, Martz. 19-kén, általvette az uralkodást. Még 22-esztendős sem volt, midőn 1806-ban egy Nápolyi Kir. Hertzegaszszonyt, Berry Hertzegné testvérjét vette házastársúl. — Másodszor házasságra lépett (1818-ban) VI János Portugalliai Király leányával, Don Miguel testvérével. Harmadszor vette feleségűl (1829-ben) Maximilián Szász Kir. Hertzeg leányát Amáliát. Negyedszer végre (1829-ben) a' mostani Nápolyi Király testvérét Mária Krisztinát, és Berry Hertzegné mostoha testvérét. VII Ferdinándnak a' három első feleségétől nem voltak magzatai. A' negyedik házastársától vagynak két leányi, és ezenkivűl a' mostani Királyné terhében vagyon. Idősbb leánya Mária, Izabella, Ludovika 1830-ban Oct. 12-kén született.

A' Spanyol Kir. Familia most 19 tagból áll; ezek: a' Király, Királyné két kir. Hertzegaszszonnyal. *Don Carlos* Kir. Hertzeg (Infans), Hitvese, és három fiú gyermekei. *Don Francesco*, Hitvese, és öt magzatai, kik között két fiú gyermek; végre Mária Therézia (VI János Portugalliai Kir. leánya, Péter Spanyol Infans özvegye) egy fijával és ennek hitvesével Nápolyi Kir. Hertzegaszszonnyal együtt. — Ferdinand 48 esztendőt ért, és 24 esztendő ólta uralkodik.

Orvosi tanátstartás.

Vígyázzunk Uraim! mert — „a' sok bába között a' Gyermek is elveszhet!" — hajdani példa beszéd.

Egy tisztes Aszszonyság mély ájúlásban feküdt, mellybe gyakori érvágás 's vérvesztés miatt esett. Számtalan Orvosok gyűltek öszve a' beteg körül 's tanakodtak, mint kellene életre viszsza hozni? *Fejét* rázogatták, orra alatt piszkáltak, *nyelvét* szinte az elbénúlásig elektrizálták, *kezeit, lábait* húzták vonták — de minden foganat nélkül. — Végre előáll egy nagy tapasztalású Orvos; fáradozásunk — úgymond — sikeretlen leszsz, mind addig, míg a' keblét öszveszorító vállat le nem fűzzük, melly miatt szabadon nem lehellhet, míg szűk lábbelijét, 's száz redőjű (rántzú) nehéz 's avult köntösét le nem vonjuk; 's azonnal hozzá fogván, addig vetkezteti, hogy egyszer annak egész mezítelenségét felfedezi. A' körűlállók közűl sokan pirultak, és sokallták az Orvos procedurájját; a' nagyobb rész pedig mérész szemtelenséggel közelíte az alélthoz: — vesicatoriát, mustár flastromot raggattak érzékeny tagjaira; sőt némellyek tővel, mások tompa lántzétákkal szurdálták a' szánakozásra méltót, s a' durva sebzésekre tett vonoglásait katzagták. — Az egész test tsupa sebbé lett. A' fájdalmakra fel-felnyitá a' beteg lankadt szemeit: de újra lezáródtak azok. —

Véd angyala (geniusa) magszáná a' szenvedőt 's fáklyával kezében közelíte. — Balgatagság, úgymond, olly eszközökkel akarni életre hozni az aléltat, mellyek élőt ájúlásba ejtenének: fektessétek puha ágyba betegeteket, fedezzétek bé mezítelenségét mérsékelt meleget tartó leplekkel, *fejét* 's *derekát* támagassátok fel, dörgölgessétek *vak* szemeit, melengessétek *kezeit* és

lábait, adjatok — még gyenge *gyomrának* — könnyen emészthető étkeket, meglátjátok, hogy százszoros erővel viszszatér az élet az elalélt tagokba, vidámság fog ragyogni a' deli artzon, mellyet most sáppadtság disztelenít.

A' tűz, víz, és a' betsűlet.

A' tűz, víz, és a' betsület egykor társaságban útazván, midőn végre az útjok elválna, meg akarták határozni, mitsoda jelekről találhatnák fel valaha egymást legkönnyebben. A' víz így szólla: a' hol nádat, 's kákát láttok, ott keressetek engem; a' tűz folytatá: a' hol füstöt szemléltek, ott bizonyosan megtalálhattok; már én szólla végre a' betsület, hol létemről bizonyos jelet nem adhatok, de ollyan helyen engemet soha se keressetek, a' hol már vóltam, mert a' mely helyet én egyszer elhagyok, oda ugyan többé viszsza nem megyek.

Mit ír édes barátom?

Futó gondolatot! de nem tudom mi bajom van, már két óráig rágom a' tollamat, még sem ötlik semmi az eszembe.

Nehezen lesz hát abból futó gondolat; talám jobb lenne a' megállott ész gondolatjának nevezni.

Veszedelmes tsinosodás.

No 's mit mondasz S— városunkhoz? Nem tsinosodott? kövezetünk, kirakott úttszaink egészen hasonlók a' Bétsiekhez!

Igaz: tsakhogy ti alólról kezditek a' tsinositást, a' mi nekem, egyenesen megvallom, veszedelmesnek látszik. Mert ha talpatokon kezdve tsinosodtok feljebb

feljebb, végre a' gyomorhoz értek; már pedig ez, az alólról béhányt falatokat nehezen fogja megemészteni, 's így vagy szorúlást, vagy hasmenést okoz. Felülről kell kezdeni barátom! Bezzeg mi P— városunkban másként kezdettük a' nemzeti tsínosodást. Roppant új épületeink a' bizonyságok, már tsak emberek, 's hazafiak kellenek beléjek!

Aphorismák.

Mindennek meg van a' maga tzélja, és minden testnek az ő bizonyos nagysága, mellyben léte rendeltetését bé töltheti; — a' malomkerék lehet ugyan kevéssé nagyobb vagy kissebb a' szokott mértéknél, de helyette tsapó kereket használni lehetetlen.

Vannak olly fiatal emberek, kik ha néhány öszve tóldozott szavakból 's kitételekből egy két Újság tzikkelyt faragtak, elég vakmerők azt hínni, hogy ők nagy szerepet játszanak! pedig nem egyebek, mint a' fentebb szellemű világnak azon szabó inassai, kik hogy a' Varrásmesterségében remekelhessenek, fóltokon rágódnak.

Azért, mert Óriások nem lehetünk, píronság vólna következtetni, hogy Törpék maradjunk!

A' *Béke* szintúgy előállítja a' maga Hőseit, mint a' *Hartzidő*, és sokszor az Igazság 's Törvény óltalmazójának munkássága jóltévőbben árad el az emberiségre, mint a' Vérmezőn kijelelteké! Az a' rettenthetetlen, ki az elnyomattatott ártatlanságot védi az erőszak ellen, — az orvos, ki az emberiség javára nem gyáva kotzkáztatni életét, nem szint' olly vitéz e', mint az a' katona, ki egy sántzot hága meg?

Némely Hazafi hasonlít a' nyúlhoz, — azt gondolod félénk? nem: nyitott szemmel alszik.

Ha olly tűkör volna, mellyben kiki önn bohóságát megpillanthatná, hihető, hogy a' külömben olly hasznos huták, régen az ó vagyis fekete bankók sorsára jutottak volna.

Okosság 's bohóság gyakran megférnek egy főben, mint egy épület békés lakosai annak külömböző emeleteiben.

A' középszerűség legnagyobb figyelemmel bánik egymással, éppen úgy, mint szolga és szolgáló, kik egymást magázzák.

A' sok *Birodalmi törvényes alkotmányok* teherbe ejték a' világot, de fájdalom elszűlni nem tudja.

Midőn a' Római nép azon az ismeretes hegyen tábort ütött, Menneniusnak minden síma beszédje mellet is, Néptribúnusának kelle felállítódni.

Semmi sem hasonlít egy okos emberhez annyira, mint a' bolond midőn hallgat.

T a l á n y.

Két tagból áll, tsak nem egész
Föld mozgott 's zajlott belé,
Midőn a' teremtés harmad —
Napján lételét vevé; —
Hogy ha pedig megritkítod,
Meg nem vonva utólját:
Noha gyenge 's tsupa élet,
Kész vagy tépni a' haját.

I g a z í t á s.

Kérem tisztelt Kedves Olvasóimat, méltóztassanak a' XLII számú Sokféle 343 lapján ezt a' nyomtatásbeli hibát: *Egy tsigáé* . . . . 51000 megigazítni, így: Egy tsigáé . . . $\frac{5}{1000}$ rész t. i. lábnyi. Mert: még azt is gon-

dolhatná valaki, hogy itt nálunk talám már a' tsigák is gyorsszekeren vagy gőzhajón járnak, és így vélekedvén, könnyen illyen kérdést tehetne fel: Ha tehát Bétsben a' tsigák is olly sebességgel haladnak előre: mi az oka, hogy a' Magyar Kurír sok helyekre, azon útját, mellyet $2\frac{2}{4}$, 3, 4, 5, 6, 7, 8 nap alatt kellene elfutni, nem ritkán 10—14 nap alatt futja el? — Már ennek, nem nyomtatás, — hanem, fájdalom! rendbeli hiba az oka; leginkább pedig hazánkban az az iszonyú vendégszeretés, mellyből az illyen új vendégeket néhol elfogják, velek múlatnak, beszélgetnek, 's úgy eresztik tovább 3—négy nap mulva haza felé — későn — gazdájoknak boszszújára és szerkeztetőjének mind boszszantására mind kárára!!! De már az illyen hibát igazítni hatalmunkban nem áll; 's mivel az Írás szerént is arra senki kirendelve nintsen: kéntelenek vagyunk a' M. K. sérelmének (lassú haladásának) megorvoslását azon igazságos szívbe rejtett Forumra bízni, a' mellyről a' Sokféle XLIII számja első 's azt követő lapjain szó vagyon; minthogy, ítéletünk szerént, tsak az az egy teheti jóvá — ha ugyan még meg nem fásult, 's nem siket — a' dolgot.

A' Szenvedelmek (Passiók).

Valahány féle ember van,
Tsak nem mindenik más-másban
  Találja fel örömét.
Tellyességgel nem örvendhet
Némely, hogy ha nem köppenthet,
  'S nem önt fel a' garadra.
Más megintlen azt képzeli,
Hogy bóldogságát felleli,
  Ha kedvire tántzolhat.

A' kevélynek egyéb nem kell,
Tsak tömjénezz tisztelettel,
És kalapolj untalan.
A' Fösvénynek minden jól van,
Tsak legyen pénz a' ládában,
És ne kellyen költeni.
Az irígy ha fegyvert ránthat,
És azzal másoknak árthat,
Farkas módjára nevet.
A' mint egy éhes farkasnak
Fő java, úgy a' torkosnak
Az, ha gyomrát töltheti.
A' diáknak semmi olly jó
Nintsen, mint a' vacatio;
Ez néki arany üdő.
Ha győzhet, és ki vagyon a'
'Sóldja, — örvend a' katona,
Hiszi, hogy tsak ő bóldog.
A' pártára únt hajadon
Nem annyira vagyonodon
Kap, mintsem a' főkötőn.
Vágyodási a' korhelnek
Megelégedve bételnek,
Ha van kártya, pípa, bor. —
A' *Sokfélét* Olvasóra
Nézz Kedves! 's ím magad sora
Tűnik olykor szemedbe.

Megfejtése a' feltett kérdésnek.

Bálint sok elmetörés után tsakugyan kitalálta, hogy mimódon lehet a' 8 ittzés tele kulatsból 4 ittze bort hiba nélkül kimérni, a' 3 ittzés és 5 ittzés üres kulatsok segítségével. Hihető hogy ekkor többet dol-

gozott a' fejénél a' bort igen szerető hasa, mellyről méltán mondja a' Poëta: magister artis, et ingenii largitor venter. Nem akarván t. i. magát tsak egy kanálnyi borban is megtsalni, így találta fel a' pontos mérés módját. Elsőben tele töltötte a' maga 8 ittzés kulatstsából az András 5 ittzés kulattsát, ebből pedig megtöltötte a' 3 ittzés kulatsot. Így az 5 ittzés kulatsban 2 ittze bor maradt: a' 8 ittzésben pedig 3 ittze. Most a' 3 ittzés tele kulatsból a' bort mind a' 8 ittzés kulatsba töltötte, mellyben ekképpen 6 ittze bor lett: a' megüresült 3 ittzés kulatsba pedig az 5 ittzés kulatsban maradt 2 ittze bort általtöltötte. Ezután a' 8 ittzés kulatsból, mellyben most 6 ittze bor vólt, tele töltötte az 5 ittzés üres kulatsot, mely szerént tsak 1 ittze bor maradt a' 8 ittzés kulatsban. Minthogy immár a' 3 ittzés kulatsban tsak 2 ittze bor volt, tele töltvén azt az 5 ittzés tele kulatsból, ebben épen 4 ittze bor maradt, tsak egy ittze menvén ki belőle pótolékúl. Ekkor a' 3 ittzés tele kulatsból a' bort mind általtöltötte a' 8 ittzés kulatsba, mellyben, minthogy már az előtt egy ittze bor volt, épen 4 ittzére szaporodott a' bor. Így tehát az András 5 ittzés kulattsában is épen 4 ittze bor maradt, a' Bálint 8 ittzés kulattsában is pontban 4 ittze. E' szerént szépen megosztoztak a' két mesterlegények a' 8 ittze boron, nem tsalván meg egymást tsak egy kortyban is.

Rejtett szó.

Nevem a' *Szép Nem* eggyike
Mindent tagad, és velem
Sokszor bár tsak inderkednek,
A' szerelmes tart tőlem;
Vonj meg viszszán, 's ha nővésem
Szép, a' Huszár él hal értem.

Kcunh.

SOKFÉLE.

XLVI szám Béts. October 9-dikén. 1832

Statistikai Jegyzetek.

FRANTZIA ÓRSZÁG.

I. A' Királyi Ház (Katholica valláson).

a) Uralkodó Familia.

Király: I LAJOS FILEP, Frantziák Királya, azelőtt, Orleáni Hertzeg, szül. 1773, Oct. 6-kán. Országolni kezde 1830-ban. Aug 9-kén. Hitvese: 1809-olta, *Mária Amália* Szicziliai Kir. Hertzegaszszony, sz. 1782-ben.

Magzatai: 1) *Ferdinand*, Orleáni Hertzeg, szül. 1810-ben. 2) *Ludovika Mária*, sz. 1826-b., Hitvese Aug. 9-ke olta 1832-ben Leopold Belga Királynak. 3) *Mária Krisztina*, sz. 1813-ban. 4) *Lajos*, Nemouri Hertzeg, sz. 1814-b. 5) *Mária Klementina*, sz. 1817-b. 6) *Ferentz*, Joinvillei Printz, sz. 1818-b. 7) *Henrik*, Aumale-i Hertzeg, sz. 1822-b. 8) *Antal*, Montpensier-i Hertzeg, sz. 1824-b.

b) Mellék Linea.

1) Bourbon.

X Károly (Filep), sz. 1757-b. Oct. 9-kén. (Artois Gróf 1795-tig, a' mikor Monsieur tzimet vett fel, de Frantzia Országot elhagyván, többnyire Holyroodhouse-ban lakott Skótziában Edinburg mellett, onnan 1813-ban Frantzia Országba viszsza tért, és 1824-b. Sept. 16-kán báttyának XVIII Lajosnak halála után a' Királyi széket elfoglalta, mellyről 1830-ban Aug. 2-dikán a' fijával (Lajossal) együtt a' thrónusról lemondott, által engedvén azt unokájának a' Bordeaux-i Hertzegnek. Az ólta familiájával együtt Frantzia Or-

ságból kiköltözvén ismét Skótziába ment; a' honnan mostanában Német Országba viszsza jött. Hol fogja lakását választani, még nem bizonyos.

Magzatai: 1) *Lajos*, 1775. Dauphin, az előtt Duc d'Angoulesme, által engedte a' thrónushoz való jussát a' Bordeaux-i Hertzegnek. Házasságra lépett 1799 Mária Therézziával, XVI Lajos Király leányával. 2) *Károly*, Berry Hertzeg, sz. 1779. gyilkos kéz által meghalt 1820-ban: özvegye Karolína Szitziliai Királyi Hertzeg Asszony sz. 1798. Ennek magzatai:

a) *Mária Ludovika*, szül. 1819-ben. b) *Henrik*, Bordeaux-i Hertzeg, sz. 1820-ban.

2) Condé.

Lajos, Bourbon-i Hertzeg, sz. 1756, † 1830. Aug. 27-kén.

c) Elődei a' Thronuson.

1) *Capet*, Országló Fam.: *Hugo* Capet 987 eszt. † 996. *Robert*, † 1031. *I Henrik*, † 1060. *I Filep*, † 1108. *VI Lajos*, † 1137. *VII Lajos*, † 1180. *II Filep*, † 1223. *VIII Lajos*, † 1226. *IX Lajos* (Szent), † 1270. *III Filep* (a' merész), † 1285. *IV Filep* (a' szép), † 1314. *X Lajos*, 1316. *V Filep*, † 1321. *IV Károly*, † 1328.

2) *Valois* Orsz. Fam.: *VI Filep*, † 1350. *János*, † 1364. *V Károly* (a' bölts), † 1380. *VI Károly*, † 1422. *VII Károly*, † 1461. *XI Lajos*, † 1483. *VIII Károly*, † 1497.

3) *Orleans* Orsz. Fam. *XII Lajos*, † 1515. *I Ferentz*, † 1547. *II Henrik*, † 1559. *II Ferentz*, 1560. *IX Károly*, † 1574. *III Henrik*, † 1589.

4) *Bourbon* Orsz. Fam. *IV Henrik*, † 1610. *XIII Lajos*, † 1643. *XIV Lajos*, † 1715. *XV Lajos*, † 1774. *XVI Lajos*, † 1793. *XVII Lajos*, † 1795.

— Frantzia Ország Reszpublika 1792—1804. Tsászárság Buonaparte Napoleon alatt 1804—1814-ig.

— A' Bourbon Orsz. Familia viszsza állíttatik: *XVIII Lajos*, Király 1814 † 1824. *X Károly*, 1824, lemond a' koronáról 1830-ban, valamint a' fija is *Lajos Antal*, általengedvén azt a' *Bordeaux*-i Hertzegn.

II. A' Státus.

A. Maga Frantzia Ország.

	□ mértf.	Népszám
a. Éjszakkeleti Fr. orsz.	2,688	1827-ben: 10,466,949

Departementek 1827-ben.

Seine	1,013,371	Wasgau	379,839
Seine-Oise	440,871	Meurthe	403,038
Seine-Marne	318,029	Maas	306,339
Aisne	489,560	Mosel	409,155
Oise	385,124	Alsó Rajna	535,463
Somme	525,282	Felső Rajna	408,741
Pas de Calais	648,969	Doubs	254,312
Norden	962,648	Jura	310,282
Ardennen	281,624	Felső Saone	327,641
Marne	326,045	Saone Loire	515,776
Aube	241,762	Côte d'or	370,948
Felső Marne	244,823	Yonne	342,116

	□ mértf.	Népszám
b. Éjszaknyúgoti Fr. Orsz.	3,311	1827-b. 10,418,040

Departementek 1827-ben.

Alsó-Seine	688,295	Finisterre	502,851
Eure	421,665	Morbihan	427,453
Orne	434,379	Also Loire	457,090
Calvados	500,956	Maine-Loire	458,674
Manche	611,206	Mayenne	354,138
Ille-Vilaine	553,455	Sarthe	446,519
Éjsz. Tengerpart	581,684	Loir-Cher	230,666

Indre-Loire . .	290,160	Creuse . . .	252,982
Eure Loir . .	277,782	Felső Vienne .	276,351
Luiret	304,228	Vienne . . .	267,670
Niévre . . .	271,777	két Sévres . .	288,260
Allier	285,302	Vendée . . .	322,826
Cher	248,589	Alsó Charente .	424,147
Indre	237,628		

	□ mértf.	Népszám
c. Délnyúgoti Fr. Orsz.	2,182 1827-ben:	5,798,917

Departementek 1827-ben.

Gironde . . .	588,151	Gers	307,601
Dardogne . .	464,074	Tarn Garonne .	241,586
Charente . . .	353,653	Felső Garonne	407,016
Corréze . . .	284,882	Ariége . . .	247,932
Lot	280,515	Keleti Pyrenéi .	151,372
Lot-Garonne .	336,886	Aude	255,991
Landes . . .	265,309	Herault . . .	339,560
Alsó Pyrenéi .	412,469	Tarn	327,655
Felső Pyrenéi .	222,059	Aveyron . . .	550,014

	□ mértf.	Népszám
d. Délkeleti Fr. Orsz.	1,904 1827-ben:	5,173,545

Departementek 1827-ben.

Rhone . . .	416,575	Isére	525,984
Loire	369,298	Felső Alpesek .	125,329
Puy de Dôme .	566,573	Drôme . . .	285,791
Cantal . . .	262,013	Vaucluse . .	233,048
Felső Loire . .	285,673	Rhonetorkolat	326,302
Ardéche . . .	328,419	Alsó Alpesek .	153,068
Gard	347,550	Var	311,095
Lozére . . .	138,778	Corsika . . .	185,079
Ain	341,628		

Öszvesen	10,186 1827-ben:	31,851,545

B. Gyarmatok.

A. Ázsiában: Pondicherry, Kárikal, Mahé,	29 □ mf.	96,000 lakos.
B. Áfrikában: 1) Algír, .	265 „	400,000 „
2) Szenegál	40 „	21,000 „
3) Bourbon sziget és Madagaskár része . . .	112 „	89,000 „
C. Amerikában: 1) Martinique	16 „	98,279 „
2) Quadaloupe . . .	42 „	109,400 „
3) Cayenne	1,320 „	35,900 „
4) Halász szigetek . .	6 „	2,000 „

Ésigy:

A. Maga Frantzia Ország	10,086 □ mf.	31,851,545 lak.
B. A' Gyarmatok . . .	1,830 „	741,579 „
Öszveséggel . .	11,916 „	32,592,124 „

Nagyobb városai, 's lakosai száma, 1829-ben.

Paris	890,431	Saint Etienne .	30,615
Lyon	160,000	Angers	29,978
Marseille . . .	123,000	Versailles . . .	29,791
Bordeaux . . .	93,600	Rennes	29,668
Rouen	86,736	Avignon . . .	29,407
Nantes	71,800	Clermont . . .	29,100
Lille	69,860	Besançon . . .	28,795
Toulouse . . .	69,800	Nancy	28,445
Strassburg . .	50,000	Brest	26,655
Metz	45,276	Troyes	25,587
Orleans . . .	40,340	Dunkerque . .	25,417
Caen	38,161	Dijon	23,845
Reims	38,046	Aix	23,132
Nimes	37,816	Grenoble . . .	22,149
Toulon . . .	30,798	Poitiers . . .	21,562

Városai száma: 1,620; mezővárosai sz. 1,452; falu és községek sz. 39,888; mellyek közűl 1830-ban 14,239 volt minden oskola vagy tanító intézet nélkűl. Kir. Akadémiája 's felsőbb tanító Intézete van 60.

Nemzeti külömbségre nézve vannak:

Frantziák és Wallonok . .	27,762,783	Báskok . . .	110,000
Németek . .	2,880,000	Hindusok . . .	90,000
Breyzardok . .	980,000	Spanyolok . .	60,000
Négerek, 's a' t.	274,235	Tzigányok . .	10,000
Olaszok . . .	195,000	Cagótok . . .	6,000

Vallásbeli külömbségre nézve, 1828-ban.

Katholikusok 31,099,518

Érsek 14. Megyés Püspök 66. Püspökök *in partibus* 24. Generalvicariusok 468. Valóságos Kanonokok 684. Betsületbeli Kánonokok 1,788. Fő Plebániák 3,083. Segéd-Papok 22,475. Vicariusok 5,785. Káplánok 439. Felszentelt Papok általjában 36,648. Seminaristák 44,344. Apátzaklastrom 3,024, mellyekben 19,340 Apátza volt 1828-ban.

Reformatusok	864,000
Augsburgi Evang.	260,000
Zsidók	69,000
Anabaptisták, Mennoniták	4,000
Quäkerek	500

Finantzia.

	A' Status Jövedelme.	Költsége.	Adóssága.	
1828-b.	1,037,104,491	1,035,415,552	3,000,000,000	Fr.
1829-b.	986,156,621	980,186,157	——	—
1830-b.	979,552,224	977,935,329	——	—

Hadi ereje, 1830-ban.

a) Szárazon: 64 regem. líneagyalogság; 20 regem. könnyű lovasság; 18 regem. lovas vadászok; 6 huszár regem. 10 regem. pattantyússág; 1 batalion hajóépítők; 12 kompania kézmívesek; 2 regem. inzsinörök; 14,800 ember, rendtartó katonaság; öszvesen mintegy 280,000, zsoldos katonaság.

b) Tengeren: 279 hadi hajó, ú. m. 36 líneahajó; 35 fregát; 6 korvét; 25 brigg 's a' t. 's a' t.; mellyeken szolgál 36 ezer ember.

III. Az ország törvényes alkotmánya.

Constitutios Monarchia, mellynek feje a' Király. A' korona firól fira száll az első szülöttség jussán, tsak férjfiúi ágra. A' Király kezeiben van a' végrehajtó hatalom; de a' törvényadó hatalmat, és az adó mennyiségének meghatározása jussát a' nemzettel megosztja. A' király személye szent és sérthetetlen; de a' ministerek számadásra vonatnak a' nemzettől, ha a' királynak adott javallatjok által a' Constitutiót megsértik. A' nemzet személyét két kamara viseli, ú. m. pairek (országos követek két kamarái, 's ezen követeket a' Departementek választják, számok most 424.

IV. A' Fejedem tzimje.

Frantziák Királya. Első szülött fija, a' korona örököse ezen tzimet viseli Orleansi Hertzeg.

V. Vitézi Rendek.

1) Sz. Mihály R. 1469-ben állíttatott és 1665-ben megújíttatott. 2) Sz. Lélek R. 1574 olta áll. 3) Sz. Lajos R. 1693 ólta, 3 rangú és 1759 olta egyesíttetett ezzel az Érdem Rend a' Protestánsok számára. 4) Sz. Lázár R. 5) A' Jerusálemi Sz. Sír R, Papi rend, 1254 olta. 6) Betsület R. 1816 tól fogva 5 rangra ósztatik.

Aphorismák.

A' Bohóság tsínos sétáló páltzátska, az okosság erős görtsös bot, mellyet az emberek duhogva vesznek elő akkor, midőn motsáron kell keresztűl hatolniok.

Hol az a' szív, mellyen a' nagyra vágyás motskot soha sem ejtett, önn haszon el nem tsábított, 's félelem soha meg nem gyalázott; — hol az a' férjfi, ki a' pór nép magasztalásait, a' Nagyok aranyfüstös háláját 's a' tudatlanság gúnyjait elég erős megvethetni.

A' hatalmas idő ellentállhatatlan ragadja a' Birodalmakat előre, mint Apoll tajtékzó lovai a' napnak szekerét, a' nélkűl hogy azon törődnék, hogy vallyon egy Phaëtont buktat e' le, vagy egy béka életét tiporja szét, melly a' kerek elől későn illana el.

A' Cariusok elsők vóltak a' Görögök közt, kik zsóldért szolgáltak; ez, a' vitézi bátorság 's szabadság akkori virágában annyira meg vetteté őket, hogy Car és Scláv egyet jelentő szavak valának.

Rejtett szó.

Aszszony neve volt az egész,
Meg van ez a' szent könyvben,
Első tagja megfordítást
Jelent a' beszéd részben.
Következő négy betűje —
Közzűl három elseje,
Ital szok lenni, de úgy jó,
Ha mértékkel élsz vele.
Így az elsejét elhagyva,
És utolját hozzá mondva,
Idő mérték 'sebedben,
Házadban vagy kertedben.

Megfejtés: a' XLV Szám.

1) Talány: Tenger. Tengeri. (Kukoritza)
2) Rejtett szó: Nem. Mén, t. i, ló.

SOKFÉLE.

XLVII szám. Béts. October 12-dikén. 1832

Egy szó a' Míveltség' Ügyében.

A' Míveltség alatt értetnek minden Művészetek, és tudományok, mellyek öszvesen bennünket, rész szerint a' hasznosra, és szükségesre tanítanak, rész szerint az elő-ítéletektől, mellyek magokat a' tudatlanság', és vadság' állapotjában Őseinkben meg fészkelték, 's azólta Ivadékról, Ivadékra, hála az egeknek! mindég nagyobb hiánnyal szállanak, — tisztogatni törekednek: — de tsak törekednek, mert soha sem érjük el e' földön azt a' tökélletességet, melly minden — igaz — 's tsalhatatlannak véltt hagymáz ítéletektől fel szabadítana. Ebben az értelemben tehát Socrates a' maga idejében kétségkivül, a' leg nagyobb míveltséggel ditsekedhetett. De hát ha most hirtelen közinkbe teremne minden emlékezettel az el-múltra, — vallyon nem mosolyogna e' tetszést sok el temetett állítványokra, mellyeknek hamvaiból a' mai idő-szesz maradandóbb, és bátorságosabb útat készíte a' bóldogságra? hát ki áll jót e' szerint, hogy Világ-Bőltseink, hogy Kormányozóink, nehány század után nem fogják viszsza vetni azon intézeteket, mellyeket most leg tzél erányosabbaknak, 's megtzáfolhatatlanoknak kiáltnak? —

Ebből következik, hogy a' Míveltség tsak mással hasonlítva (relative) tartathatik nagynak, és hogy igen helytelen állítás p. o. Angliáról, hogy ez már a' Míveltségnek fő pontját érte el — midőn nem lehet meg határozni, mennyire tökélletesítheti magát egy Nemzet akár tudományban, akár művészségben?

Azon kérdésre már, vallyon egy Nemzetnek, ha ez a' pallérozódásnak a' véle egykorú Nemzetekre te-

kintve, fő póltzára hágott, — onnan szükségesképen le kell e' rogynia, 's előbbi bárdolatlanságába, 's szegénységébe viszsza esnie? nagyon vakmerő felelet azoktól, kik Nagy Britanniát tévén mérő serpenyőjökbe, egész meghittséggel, és határozást jelentő ábrázattal, imigy jövendölnek: „Nem adok neki 100 esztendőt, midőn annak emlékét tsak egy roszsz falu, mint egy nagy halottat a' puszta kereszt, — fogja a' Vándornak megmutatni: el fesznek — lakói széledve, vagy egy meg hódolandó Idegennek járma alatt siratják örökre elvesztett szép szabadságokat." Ha pedig kérded, mi alapja van kérkedő jövendöléseknek?

„Ugyan nem láthatja e' mindenki első tekintettel, — így folytatják bőltselkedéseket, „a' ki tsak egy kevéssé jártas a' világ' történeteiben, hogy Nagy Britannia közel van bukásához? Mi lett Róma Augustus után? mi vólt Macedonia Fülep előtt, 's mivé leve Nagy Sándor után? mivé Görög Ország, Persia, és sok más hatalmas Országok, és Birodalmak, mellyek mind annyi iszonyú tükröt tartanak Nagy Britannia eleibe, 's ezt a' közelgető veszedelemre jó eleve elkészítik! Mit jelent a' békételen Irland, a' fel lázadt Gent? mire valók a' Papok' üldözései, — a' gyújtogatások? 's a' t. Vallyon mind ezek nem elő postái e' a' fergetegeknek, mellyek Nagy Britannia feje felett vastagon tornyosodnak? 'S mi által fogja a' Kormány e' fenyegető veszélyt el széleszteni? — Egy kitsinyítő Üvegen nézet keresztül, 's örömmel hallja, hogy az Irlandiai, 's Genti nyughatatlanságok, tsak nehány korhely, és tsavargó betyárok' ki tsapongásaik. — — A' Papok köztt találtatnak mint minden Rendben, kötelességeknek meg nem felelők, 's ollyankor nem tsuda, ha palástjok tekintetbe nem vétetik. — A' gyujtogatások, akár szántszándékból, akár történetből származtanak

légyen, köz szerentsétlenségek: Vagynak tűzkármentő Intézetek, 's a' t. Illyen bizodalomban, 's reményben ringattatván a' kormány, hatalmából, tekintetéből minden nap többet veszt, míg véle a' Nép meg-birkozni képes leend — egy belső háború által egymást költsönösen meg emésztik!"

Azomban akármilly alapon épültenek légyen is az efféle jósolatok, és okoskodások, minden esetre a' ravasz észt tőlök meg tagadni nem lehet, — a' mennyiben a' meg jövendőlt enyészet' idejét olly hoszszú időre tészik, mellyben már vagy a' most élők nem lesznek, kik reájok újjal fognának mutathatni, vagy magok a' hamis Próféták a' dermedés' Országába költözvén, az igazságos gúnynak ellenébe, szemtelen orzát kitenni gátoltatnak. —

Egy Nemzet Míveltsége kiterjedését 's mennyiségét soha sem kell egyes emberéével öszve hasonlítni; ennek lelki ereje élet-idejével együtt fogy. — Egyes részeknek léttöket az idő rövidre szabta, de a' Nemzetét az idő-szesz határozza el, és azok az intézetek, mellyek annak virágzására, jól, vagy roszszúl használtatnak. Az egyes részeket tsak gédelgetni, de nem meg tartani képes a' mesterség és tudomány; ellenben magát a' mesterséget és tudományt folyvást virágoztatni, az idő-szesznek míve, 's azé, ki ezt teremté. Mindég fontos okok adják elő magokat, mellyek ezt sarkából kiforgatják. Ha a' történet egy Augustus helyett száz egy más után következő Marc-Aurélt adott vólna Romának, ki tudja, nem dízsesítenék e' még ma is Tiberis folyóját a' győzedelmes Romának vitorlái, azon hajlék, melly Horátzot a' világra hozta, nem szűlne e' még több ehez hasonló lelkes költőket?

Igaz, hogy jelen ideig nem mutathatunk — egy — a' míveltségnek — az egy korú Nemzetekre tekintve

legnagyobb grádusára hágott Nemzetet, melly arany idejében tsak 300 esztendőn felül is élt vólna! de hát lehetetlen e' azért valamit elérni, a' mit még el nem értünk? esztelenség e' valamit reményleni, a' mi az Isten bölts rendeléseivel, vagy a' természet rendes folyásával nem ellenkezik?

Valamint tehát Rómának, míg ennek lakosait a' bujaság, henyeség, és más erkőltstelen indúlatok el nem gyengitették, enyészetét — senki sem jövendőlhette előre némelly nyughatatlanságok miatt, mellyek azt legbóldogabb állapotjában is ollykor ollykor megzavarták; úgy Nagy Britanniáról sem lehet állitani, hogy mivel ezt szerentsés elő haladásában, és a' többi Nemzetekre tekintve legnagyobb miveltségében némünémű lázzádasok fenyegetik — fényes helyezetét szükségesképen nem sokára el kell hagynia, a' midőn majd egy más hatalmas Nemzet váltja fel ditsőségét. —

Aphorismák.

A' Tisztiviláy azólta kapta fel a' fekete ruhát, miolta a' tinta az Elemek sorában ötödik helyt nyere.

A' Férjfiak hiúságai között legnevetségesebb az, hogy a' szerelemben ki ki Hős akar lenni.

Ha valamely dolog betsét, annak ritkasága határozza meg, ugyan miért olly tsekély az értelem betse?

A' gyáva bábja a' kedvesnek, 's tsúfot űz belőle! Az igazi férjfi vezérli az aszszonyt, 's szerettetni fog általa! —

A' Társaságos múlatságokban megösmertető jele a' hiú Pedántnak az, ha Tanító hangon beszél.

Sicilius Dentatus 40 esztendeig szolgált a' Haza háborúiban, azok közzűl harmintzat hivatalokban tölte

el, először mint százados, majd mint Tribunus, 120 ütközetet hartzolt ált, 's vas karjának számtalanszor köszönte megtartott életét. 14 Polgári 3 Bástya 's 1 arany koronát víva ki, ide nem számlálván 83 nyaklántzot, 60 karkötőt, 80 aranyozott lánd'sát 23 ló ékességeket, mellyek közzűl kilentzet, nyilvános kettős viadalban vett el az ellenségtől; 45 sebhely ditsőíté ezek mellett teste előrészeit, mellyek közzűl tizenkettőt azon az egy napon kapott, mellyen a' Capitólium ismét bevevődött, 's még is illy tettekkel gazdag életét, szegénységben 's homályban tőlté el. Hol vennénk most elegendő pénzt, jószágot, tzímzetet, érdemrendet 's pántlikákat elő, egy illy embert megjutalmazhatni? Akkor is vólt érdem, 's szinte olly sok és nagy, még pedig jószág, díszrend 's pántlika nélkűl is; most gyakran roppant adományokat, keresztet, 's pántlikákat látunk, hol az érdem már meg van fizetve. — A' Sicilius Dentátus mejje rakva vólt sebekkel, sok újontz Hőseinknek síma az, 's betses kűlsejek egész díszében legfeljebb is az orbis pictus firmamentjéhez hasonlít! —

Századok telendenek el, 's mi politicai A. B. C-énkkel alig ha tisztában leszünk. A' betűzésről vagy olvasásról még tsak gondolkoznunk is idő vesztegetés!

Az emberek természetek szerént tsak bangók és gyarlók, ritkán roszszak. A' Consequens gonosztévők valamint a' nemes characterek is tsak a' Román világnak sajáti.

A' remény haszontalan leánya a' henyeségnek. —

K. L.

A' nemes farkas.

Egy fiatal farkas a' párdutz hertzeg ellen viselt tsatájában gyáván elhagyta zászlóját. Az Oroszlán

ezen tettéért húsznapi börtönre 's egyik füle elvesztésére ítélte méltónak. — „Mit? monda a' bűnös, engem arra ítélhet a' király? ki olly régi nemzetségből származtam, kinek az Atyja tíz esztendeig titoknoki hivatalt viselt! „Hát ezen derék szolgám elfajúlt fija vagy te? kérdé a' király, — no hát zárjátok bé negyven napra 's vágjátok el mind a' két fülét."

A' tapasztalt útazó.

Egy Gascognai úrfi haza térvén Török országból, sokat beszéllett Konstántzinápolyról, „hát látta e' az úrfi a' Dardanellákat? kérdé őtet valaki.

„Hogy ne láttam volna," felele emez, „hiszen majd minden nap velek ebédeltem."

Némelly regi böltsek véleményjei a' felső valóságról.

Valamint most szint úgy régenten is a' böltseknek külömbféle véleményjei voltak a' legfelsőbb valóság' természetéről.

A' híres *Milétusi Tháles* azt mondá: hogy a' víz a' fő eleme minden dolgoknak, az Isten pedig azon hatalom, melly a' vízből származtatta a' többi dolgokat.

Anaximenes azt állítá: hogy az istenségnek valósága a' levegő.

Anaximander így okoskodott: az a' mit Isteneknek nevezünk, az a' számtalan világoknak 's vég nélkűl való számoknak egysége.

Pythagorás monda: az Isten lélek, melly a' természet valóságával szorosan öszve vagyon kaptsoltatva, 's az emberi lelkek tsak kifolyásai ezen léleknek.

A' hires orvos *Galenus* megmutatta az Istenség létét az emberi hüvelyk tsudálatos tulajdonságaiból!!! — Könyvet irt az emberi test részeinek használásáról, 's ezt az ő általa demonstráltatott valóságnak tiszteletére állíttatott emléknek nevezi.

Xenophon: Az Isten valamelly egész, mellynek se kezdete, se vége nints.

Seneca: Azon valóság, mellyet Istennek nevezünk, minden erkőltsel felruháztatott férjfiú meljében lakik; nem mondhatom ugyan melyik, de valamelly Isten bizonyosan lakik benne.

Anaxagoras így gondolkozott: az, a' mi az egész világ alkotmányját rendjében tartja, egy nagy erejű 's bőltsességű véghetetlen lélek.

Plátó végre ezt mondá: A' világ, t. i. az ég, a' tsillagok, 's a' föld az Isten. Továbbá mind Timacusban, mind a' törvényekről irt könyvében ezen szavakra fakad: A' világ' Atyját nem lehet megfogni, nem lehet megnevezni; azért tehát ne töprenkedjünk azon, hogy kitsoda, 's mitsoda az Isten.

Papiros Sárkány.

Papirosból sárkányt tsinált két gyermek. Tsak készítsd te a' fejét ötsém — szóll a' nagyobbik — én majd az alatt farkát tsinálok. Hogy hogy — kérdi az atya, ki gyermekei babrálásait kedv telve nézte — azzal tsináltatod a' fejét, a' ki még most próbálja először, 's magad a' dolog könnyebb végét fogod? — De atyám! — ez lett a' felelet — nehezebb az a' mit én vállaltam magamra. Akármilyen a' feje, tsak a' farka legyen jó; nem a' fő, hanem a' fark viszi ezt magasra, 's tartja fent a' levegőben.

Igazság — gondolá az atya pipája potyogtatása közben, 's ad vocem: *viszi ezt magasra*; némelly vólt iskolatársai jutottak eszébe, 's azokkal együtt a' születés, nexus, protectio 's a' t.

A' komondor és juhos gazdáné.

M e s e.

Megunván az örvös komondor (juhász kutya) szolgálni előbbi gazdáját, ki naponként újabb meg újabb módi ugatásokra (jól magyarúl „ugatványokra") szoktatá, elballagott a' szomszéd juhos gazdánéhoz, 's kérte venné nyája mellé (magyarúl „kegyeskednék felvenni"), fogadja, hogy tsak egy darab is nyájából el nem maradoz; sem a' farkasok, kik neki ösmerős tzimborái, azt apránként meg nem ritkítják. Menj viszsza barátom! mond az okos gazdáné, ki látta, hogy tsak zsírosabb mosadékra vásik a' komondor foga, menj viszsza gazdádhoz, 's ugass, a' melly módi szerint tetszik. Új hűséges juhászaim komondor nélkűl is megőrzik nyájamat, sőt szaporítják azt. Ha pedig tégedet szolgálatomba vennélek, félő, hogy módi ugatásidtól szelíd juhaim mind elriadnának.

—a —n.

R e j t e t t s z ó.

Az egész orvos-segítő, röviden mondva játék,
Végét felejtve röviden; Minden napi főzelék,
'S így az elejét elhagyva,
Vólt Magyar ország királya.

Megfejtés: a' XLVI Szám. Debora.

SOKFÉLE.

XLVIII szám. Béts. October 16-dikén. 1832

Többféle.

Égi háború. Aszszony. Férj. Szerentsétlenség, 's boldogság. Hold.

Barátim egyike nem rég Jacobi költeményeit forgatván, néhány különféle feladott szavakból készült darabra akadt, melly igen megtetszett néki, 's arra határozta, hogy engem kérne, irnék probáúl én is a' fentirt szavakról egy kis értekezést. Én kívánságát teljesíteni akarván többször kezdtem már gondolkodni rólok, a' villány (electricitas) egész theoriáját összeviszsza forgattam, de természeti összve köttetésre nem akadtam, míg tsak tegnapelőtt éjfélkor egy szörnyű égi háboru fel nem vert álmomból. Dühösen süvöltött a' szél, 's véget nem érő dörgetek repdesték keresztül az eget. Eszembe jut barátom kivánsága, mire így kezdék magamban okoskodni:

A' legelmésb aszszony is megfélemlik, ha látja, hogy a' menny vidám kék színét fekete borulat kezdi fedni, hogy közelg a' torlongó felleg; rettegés fogja el, ha szállongnak tüzes szikrázások közt a' villámok, 's nyomban követik a' szörnyű tsattanások. Béteszi az ablakot, leereszti a' kárpitot, 's selyembe burkolva a' pamlagra dől. — Illy zivatar alatt sokszor megnémult már a' boszú szózatja, megbékéltek a' legnagyobb ellenségek, 's viszsza tért közökbe a' régi barátság; sokszor házasságok köttettek már, 's a' régi adósságok kifizettettek. Ha fent a' hatalmas szól a' süvöltöző vihar vad fuvalmaiban, a' rettenetesen tsattanó mennykövek durrogási közzül az ingó földön akkor minden elnémúl; megszűnik a' tsevegő madarak dala, a' lovak

nyerítése, 's még magok az emberek is némellykor elhagyják a' halál mezején az öldöklést, jóllehet néki dűlhöltek. A' legmerészebbeket is titkos borzongások szálták meg, leereszték a' szörnyű vágásra szegűlt kart 's hüvelyébe dugják vala a' véres kardot, lágyabb, 's nemesb érzések foglalták el az egész had vért szomjúzó sorait, 's a' béke megerősíttetett a' villámok lobogásánál. — De ez a' zivatar, mellyre ezer száj illyenkor áldást mond, máskor ezerszer megátkoztatik. Egy előre nem sejdített zápor ezer toiletteket megront. Mihelyest sipítva jő a' szél fuvatagja, 's pattogó szemekben hullanak az ég tsöpjei, szaladni kezdenek a' dámák 's kotsiba vonúlnak, a' tiszteletes polgárnők pedig a' fák alatt keresnek menedéket, férjeik, jóllehet tsörögve szakad a' zápor haza felé sietnek, az egyik tzipőkért, a' másik esernyőért. Ez összehajtja a' shawlt, 's kaputja alá dugja, amaz, ki tsak kis termetű lábhegyén lépdegel, mivel az esernyőt tartja hoszszúszárú felesége felett, vigyázni kell az új kalapra, a' tollakra, 's mégis, ha haza érnek, oda van minden, úgy hogy egy zivatar sokszor száz forintnál többe kerül a' férjnek. — Ha az időmérő esőre mutat, a' Physicus megigazítja szerszámait, 's a' festő kezébe veszi etsetjét, de a' férj, ki könnyelmű lebkény (flatterhaft) feleségét rá nem veheti az odahaza maradásra, ha eső, vagy zivatar mutatkozik, előre látja a' veszélyt 's el nem kerülheti, sorsára haragszik, ha a' valódi férj tulajdonit még nem tette a' magáéva.

Sok nem boldogul feleségével, jóllehet menyegzője előtt azt gondolta, hogy kedvesének karjai közt majd minden életöröm újulva tűnend fel, összve van most kötve véle örökre 's ím megváltozott gondolkodás módja, azt bizonyítja, hogy az aszszony egy rejtett szó, melly tsak addig tetszik, 's érdekel, míg ki nem

találtatik. De én azt mondom, hogy kivételt is szenved e' dolog, nem mindenik, a' szép 's nem szép nem közt könnyelmű, lebkény, ki tsak a' piperéről gondoskodik, én egyszer azt hallám egy házas embertől, hogy ő feleségével igen is boldogúl él miólta szerentsétlen, azaz, hogy Szerentsétlenségében szerentsés; ezen állítását így bizonyítá: Én a' legszerentsésbb; férjfiak egyike vagyok — miólta szerentsétlenség ért. Feleségemet, míg kotsim, 's lovaim voltak, ritkán láthattam, mindenütt volt, tsak otthon nem, de miólta birói zár alatt van az equipage, szépen ide haza marad. Külön szobáink voltak, 's szerfeletti dolog vala, ha egyik a' másikhoz ment jó estvét kívánni. 'S most hogy minden el van adva egy ágyon, egy asztalon, 's két széken kivűl, éjjel 's nappal együtt vagyunk, mint egy igaz iházaspár a' régi időkből. Nőm, mi a' konyhát illette, mindenben finnyás volt, soha sem tudtak néki kedve szerént főzni, 's jóllehet sokat költénk az asztalra, mégis keveset ettünk. Voltak mindenféle barátink, kik déltájban jöttek tiszteletünkre, 's megkövéredtek, míg mi megsoványodtunk. 'S most — hiheti e' valaki? maga készíti étkeinket, 's valóban jobbak mint azok, mellyeket bétsi szakátsunk készített volt. Feleségem most a' legjobb 's legrendesb gazdaszszony, a' ruhát, ha átadja a' mosónénak számbaveszi, valamint ha viszsza hozza. Ditséri jó kedvemet, melly el nem hágy 's azt vallja, hogy előbb nem is ismért. Igaz, mennyegzőnk előtt nem is voltunk azon, hogy meg ismérjük egymást 's most egyik a' másik kivánatit már előre sejtíteni ígyekszik, előbb ritkán beszéltünk egymással, 's most tsak akkor vagyunk bóldogok, ha egymással mulatozva fetseghetünk. Magános eszmélet nem érdekelt, 's most többször a' kandallóhoz ülünk 's arról gondolkodunk, hogy a' mult idő tomboló öröm

közt átélt napjaira való viszsza emlékezésen kivül egyéb nem maradt hátra. Legfőbb kívánatink tellyesednek szerelmünkben, mellyek nőtten nőnek. Melly szerentsés változás!

Sokszor betegeskedtem; orvosom ritkán hagyott el, a' legédesb aggodalommal vigyázott egésségemre; ő választotta étkeimet, 's boraimat, megmutatván mindenkor tettel, hogy ő is szereti mind azt, mit nékem ajánlott. Sokáig űltünk mindenkor azt asztalnál, 's ő sokszor ivott egésségemért, mire én tsak irígy szemmel pillantottam rá. Miólta pénzem, 's hitelem nints, az emberiség barátja egészen elhagyott, azt sem mondta el hagyott e' a' láz, vagy nem, de ez időtől fogva új életerő tsörgedez ereimben. Régi erőm viszszatért, sem nátha, sem főfájás nem bánt. Míg tartott boldogságom, szörnyűkép féltem a' szerentsétlenségtől, de meglepett, 's azt látom, hogy még is boldog vagyok. Mindég az vala eszemben: Ha lovaidat, képeidet 's a' t. elvesztenéd nem maradna egyéb mint egy lövés, melly véget vetne éltednek, 's imé oda van minden, 's rózsa láncztok kaptsolnak az élethez. Szabad vagyok, 's független, a' tolvajoktól sem félek. Feleségemnek minden drágaságaiból tsak a' jegy gyürű maradt meg; szóval szegények vagyunk mint Hiób, de boldogok mint az angyalok. — Most megszünt a' zivatar 's gyönyörűen tünt elő a' szaggatott felhőkből a' bujkáló hold, 's én hasonlatosságot találék közte 's az aszszonyok közt. Látván hogy este pirosan tünt fel, 's most igen is halaványy, miből azt következtettem: Pirul, 's halványodik a' hold, mint az aszszony, megvilágositja pályánkat, mint az aszszony, vonzó erővel bír, mint az aszszony, 's a' mi több, szarvakat is tud tsinálni, mint az aszszony. Ezekben hasonlít a' hold az aszszonyhoz, 's talán másban is; különsége pedig az: hogy a'

hold minden hónapban tsak egyszer, az aszszony pedig minden nap változik. Erre meglepett az álom 's félbeszakasztotta elmélkedésemet, 's én is jónak találom elhagyni Többfélémet, ne hogy azt is, ki olvasni találja, álom lepje meg.

A' Svétziai Részegség.

Sehol sem büntetik a' részegséget oly keményen, mint Svétziában. A' ki maga házánál részegszik meg: 1-ször három; 2-szor hat; 3-szor tizenkét tallérra büntettetik, és közválasztási, vagy választatási polgári jussát elveszti; negyedszeriért, a' fő templom ajtaja előtt vasárnap bitófához állítják; ötödik izbeliért jobbítóházhoz viszik, hol hat hétig dolgoztatják józanon. A' ki közönséges helyen, piatzon, vagy vásárban, részegszik meg, kétánnyi büntetést kap. A' pap ha meg ittasodik, mind hivatalát, mind polgári betsületét elveszti. A' ki az útszán részegen tánfereg, vagy kortsmán garázdálkodik, lármáz: hűvösre teszik, míg kijózanodik, 's akkor büntetik a' szokott módon. — Ha pénzt nem tudna fizetni; ledolgoztatják vele. — A' pénz büntetésnek fele a' bejelentőé, másik fele a' szegények számára fordittatik. Minden esztendőben kétszer, a' templomban felolvassák az addig részegűltek neveit; 's ugyan azokat nyomtatásban minden vendégfogadós megvenni, 's vendégháza falára függeszteni tartozik. Azt, ki részeg fővel hal meg: a' közönséges temetőbe temetni nem szabad. — Nálunk sem vólna felesleg való, noha különben is bőv törvénykönyveinket, hasonló rendeléskkel bővítni! —

Maskarák.

Minden idősebb, 's tekintetesebb állatok, közgyűlést tartván, bölts tanátskozások rendiben meghatározák, hogy néhány ifjaikat küldenék útazni, más, idegen éghajlati emberek életmódjoknak, 's minden tekintetbeli előmenteknek kitapogatása végett. Leg nehezebb mególdású görts ebben a' vala, mitsoda emberi álortza, vagy incognito alatt mehetnének ezek akadály nélkül, 's mimódon ógyeledhetnének szembetűnés nélkül a' külföldiek közzé. Hányák veték a' dolgot, 's hoszszas vita után meghatározák: hogy az elő-állított személyek következő módon induljanak útra: az oroszlán az állatok királya, mint gazdag bankír; — a' majom, mint kómikus színjádzó; — a' kutya, mint komornyik; — a' szamár, mint módi gavallér; — a' nyúl, mint futó vitéz; a' matska, mint szobaleány; a' fülemile, mint olasz színénekesné; — a' seregély, mint aestheticus; — az ölyv, mint prokátor; — a' páva, mint földesúr; — a' sas és szarka, mint útazó poéták; — a' kakas, mint színénekes; — a' medve mint recensens.

Aphorismák.

A' nagy ember' díszjelei közt, leg szebb az ő Neve, Elmésség 's Érdem, mellyek magyarázatján még sokáig kellene rágódnunk, többnyire úntatók.

Az Érdemmel éppen úgy van az ember mint a' pénzel, — a' földhöz ragadt szegény, ha egy garasa akad, hajló hinni, hogy ő felette gazdag.

A' köz lelkek úgy tekintik a' világot, mint a' mellynek tsigakerekként, tsupán tsak az ő kedves *Én*jek körűl kell forognia.

Az ember, ki neki nyúlt galoppban 'sarolja az

igazságkiszolgáltatást, vajmi tsiga lépéssel mászva osztja azt!

Az eszes 's meg nem romlott szívű de a' Világban tapasztalatlan embernek, éppen olly kevés megfogása lehet a' Világ *erkőltsi* állapotjáról, mint az egésséges paraszt legénynek a' Berlini Charitében (ispotályban) lévő betegségek jeleneteiről.

*Szűk kőrzetűnk*nek legbizonyosabb jele az, ha nagy projectumok kivitelében szűk körzetű emberbe vetjük bizodalmunkat.

A' ki az emberek okosságában bízik, szegény leszsz, a' ki balgatagságaikra épít hirtelen gazdagságra juthat, és a' ki *szerénységekre* tart számot, nem ösméri őket! K. L.

„Ugyan mit gondol Professor Ur! hány esztendős vagyok?" kérdezé egy még fiatal lenni szerető dáma X Professort. „Oh!" felele emez udvariasan, „Nagyságod alig múlhatta még felyűl a' harmintz ötödik esztendőt." Be jól eltalálta Prof. Ur! folytatá a' dáma nyájas mosolygással. „Hát édes aszszony anyám" így szólla közbe a' dáma 30 esztendős fia, ki akar engemet rekeszteni famíliájából?

Millyen a' föld formája?

Egy tanító nehezen tudta leány tanítványival megfogatni, hogy ez a' föld kerek. Előveszi tehát kerek pikszisét 's így szóll: látjátok ezt a' pikszist, no illyen a' föld, kerek, tsak hogy sokkal sokkal nagyobb 's két felől be van nyomva, a' két oldala laposkás. Eljő az exámen, melly vasárnapon 's a' templomban szokott tartatni, 's ennek pompájára a' tanító négy szegletű ezüst pikszisével jelent meg. Jól foly az examen.

No lássunk már a' földleírásból is valamit. Millyen ez a' föld? K— 'Suzsi. A' leánka meglátja az ezüst pikszist, megzavarodik, nem tud felelni. No hiszen tudod te azt, szólt a' tanító, veregeti a' pikszist, egyet szippant, tsak felelj bátran. — „Az ugyan hét-köznap kerek, két felől be van nyomva, de vasárnap négy szegletű.“

A' ságuldó (szaladó) követség.

Egykor az ángoly király követet küldött a' Khínai Tsászárhoz. Ennek elfogadtatására rendeltetett mandarin egynehány ezer lépésnyire a' kikötőhelytől roppant sátort állíttatott fel a' szertartások számára; fényes késéretben fogadta az ángolyt a' tenger partján, 's a' sátorfelé vezette őtet; midőn már közel voltak ahhoz a' khínai éreztetni akarván az ángollyal méltóságát hamarább ment, hogy egy két lépéssel előbb érjen a' sátorba, az ángoly azt gondolván, hogy úgy kell annak lennie, hasonlóképpen hamarább ment, a' khínai ezzel méginkább siettette lépéseit, az ángoly hasonlóképpen, a' késerők is nem akarván elmaradni szaporábban jártak, most a' khínai, neki iramodott, az ángoly, ámbár a' követ Lordnak ezen különös szertartás nem igen tetszett, pontosan követte, végre a' khínai midőn látta, hogy az ángolyt el nem hagyhatja tellyes erejéből szaladani kezd, az ángoly az egész késéret tel, hasonló sebességgel néki futamodott, és így az egész követség végre, lélekszakadva 's izzadtan a' nézők hangos hahotája közt a' sátorhoz érkezett.

Rejtett szó.

Húzd fel egészen ezt, lábát valahányszor eléred;
Hogy ha belőle kiérsz: mással húzassd le ha úr vagy.

Megfejtés: a' XLVII Szám. Bába. Baba. Bab. Aba.

SOKFÉLE.

XLIX szám. Béts. October 19-dikén. 1832

Statistikai Jegyzetek.

SPANYOL ORSZÁG.

I. A' Királyi uralkodó ház (Katholika valláson).

a. Uralkodó Familia az Anjou házból.

Király: VII FERDINÁND, szül. 1784-ben. Attya *III Károly* lemondván a' koronáról általvette az országlást 1808-ban, Martz. 19-kén, de még ezen esztendőben meghivatván Bayonnéba Napoleon által beszéllgetés végett, ott lemond az uralkodásról, mellyre 1814-ben viszszabotsáttatik. — Familiáját 's Testvérit magzataikkal együtt előszámlálták a' Sokféle XLV-dik számában.

b. Elődei a' Thronuson.

Az Austriai házból: *I Filep*, Castillai Johanna Férje, Castillai Király 1506 † 1506. *I Károly*, mint Rom. Tsászár V-dik, Spanyol Király lett 1516-ben, lemond a' koronáról 1556-ban. *II Filep*, † 1598. *III Filep*, † 1621. *IV Filep*, † 1665. *II Károly*, † 1770.

Az Anjoui-i házból. *V Filep*, leteszi a' koronát 1724. *Lajos*, † 1724. *V Filep*, ismét felteszi a' koronát, † 1746. *VI Ferdinand*, † 1759. *III Károly*, † 1788. *IV Károly*, leteszi a' koronát 1808-ban.

Buonaparte Napoleon familiájából: *Jósef*, 1813 előzetik.

II. A' Status.

A. Európában.

Tartományinak száma 31, ezek: 1. Mádrid tartománya, vagyis köre. 2. Toledo. 3. Guadalaxara. 4. Cuenza. 5. Mancha. 6. Burgos. 7. Sória. 8. Segóvia.

9. Avila. 10. Leon. 11. Palencia. 12. Toro. 13. Valladolid. 14. Zámora. 15. Szalamanca. 16. Asturias. 17. Galicia. 18. Extremadura. 19. Szevilla. 20. Cordova. 21. Jaen. 22. Granada. 23. Murcia. 24. Aragon. 25. Valencia. 26. Mallorca. 27. Catalonia. 28. Navarra. 29. Biscája. 30. Guipuzkoa. 31. Alava.

Ezeknek nagysága 8,446 □ mértföld. nép száma 13,953,959 lélek. Városaik száma 145, mezővárosaiké 4,350, a' faluké 12,495. Világi lakosainak száma 1829-ben volt 13,790,134

Egyháziak, vagy Papság 122,345

Szárazföldi hadi ereje 100,732

Öszvesen 14,027,276

Európán kivül Gyarmatai.

a. Ázsiában.

1) Manila szigete 1,450 □ mertf. 1,822,825 lakos. 2) Biszszayi szigetek 879 □ mf. 632,395 l. 3) Babuyani szigetek 30 □ mf. 2,000 lak. 4) Magindanoa 61 □ mf. 43,500 lakos.

b. Áfrikában.

1) Presidiosz sz. 1 □ mf. 11,481 l. 2) Kanári sz. 151 □ mf. 196,517 l. 3) Annaboa, 2 □ mf. 1800 l.

c. Amerikában.

1) A' Havannai Fok, 2,309 □ mf. 800,000 lakos. 2) Porto Ricco, 188 □ mf. 150,000 lak. 3) Culebra, 6 □ mf. 2,600 lak.

d. Ausztráliában.

Mária szigetei, 57 □ mf. 5,339 lak.

1. A' Gyarmatok öszvesége tesz. . . . . 5,136 □ mf. 3,668,650 lakossal

2. Európában . . . 8,446 „ 14,027,276 „

Öszvesen . . . . . 17,695,926 lak.

Nevezetesebb 's népesebb városai.

	lakossal		lakossal
Madrid . . .	115,000	Cadix (Kadix) .	76,000
Barcellona . .	100,000	Granada . . .	66,661
Szevilla . . .	100,000	Valencia . . .	60,000
Malaga . . .	52,376	Cartagena . . .	29,000
Zaragoszsza . .	45,000	Jaen	27,000
Cordova . . .	35.000	Toledo	25,000
Murcia	34,000	Bajadoz . . .	15,000
Valladolid . .	30,000	Pamplona . . .	14,054

Nemzeti külömbségekre nézve voltak 1820-ban:

Spanyolok .	11,678,558	Szanglajok, Mesztitzok . . .	190,000
Malájok, Biszszájok . .	2,477,800	Modejárok . .	60,000
Báskok . . .	510,000	Tzigányok . .	45,000
Néger rabszolgák	376,212		

Vallásbeli külömbségre nézve, 1820-ban.

Katholicusok, egyedül uralkodó vallás, 15,303,570.

Spanyolországban van 8 Érsek; 51 Püspök; 43,038 világi Pap; 18,871 Szentegyház; 1,051 szerzetes Klastrom; 1,067 apátza Klastrom; 47,514 szerzetes Pap. és 24,007 apátza.

Rang szerént felosztattak a' lakosok 1797-ben így:

Egyháziak, Papok	126,015	Kereskedők . .	39,784
Nemes, Hidalgósz	484,131	Fabrikások . .	270,989
Tisztviselők . .	51,306	Parasztok . . .	907,197
Prokátorok . .	5,676	Napszámosok .	964,571
Iródeákok . . .	9,351	Inasok, szolgák	276,090
Tanúlók	47,312	Koldusok . . .	8,030

Finántzia.

A' Státus jövedelme 1829, volt . 549,600,000 reál. (39,000,000 tallér)

„ „ költsége ment . . . . 500,000,000 reálra

„ „ adóssága tett mintegy . 576,000,000 reált.

Fegyveres népe.

Zsoldos katonasága van . . . . . 46,000 ember.
Polgári katonasága . . . . . 30,000 „
Tengeri ereje 1828-ban volt 124 hajó.

III. Országos alkotmánya.

Eddig még firól fira szálló constitutios Monarchia volt. Előállanak e' még az új vagy régi Cortések (Ország és Udvari Nagyok) hogy az országlásban bizonyos tekintetben részt vehessenek, azt az idő választja meg. — A' Király tzímje ez: Két Spanyol Ország Királya, Ő Katholikos Felsége. A' korona örököse Aszturiai Printz nevet visel.

IV. Vitézi Rendek.

1) Arany gyapj R. állíttatott 1429. 2) Mária Ludovika R. Dámák számára, mind a' két Rend tsak udvari megtiszteltetés jeléül adatik. 3) Károly R. 4) Sz. Ferdinánd és Sz. Hermengilda R. 5) Mária R. 6) Sz. Izabella R. Amerikai érdem rend. 7) Calatrava R. 8) Alcantara R. 9) Santjágó R. 10) Montéza R. ezen négy utolsók tsak Papoknak adatnak.

Meddig élhetnek némely állatok eledel nélkűl.

A' természetvizsgálók hoszszas tapasztalása szerént az állatok sokkal tovább élhetnek minden eleség nélkűl mint az ember. Probatételek után ezek jegyeztettek fel: egy tzibét petymeg étel ital nélkűl 10 napig élt; egy kőszáli zerge (antilopa) és egy nagy vadmatska 20 napig; egy sas élt 28 napig, egy borz egy egész hónapig; több kutyák 36 napig; a' Párisi tudományok akadémiájának emlékkönyvében feljegyeztetett, hogy egy kutya, mellyet vigyázatlanságból zártak bé egy mezei major-szobába, ottan 40 nap mulva még élet-

ben találtatott, melly idő alatt egyebet nem evett egy szőr derékally széllyel tépett vászon borítékjánál. Vaillant egy skorpiót tartott tsaknem esztendeig étek nélkűl; akkor bevetett neki egy más erős izmos skorpiót 's ezt amaz egyszeriben megölte. Hunter egy varasbékát zárt bé két virágtserép közé, 's azt 15 hónap mulva még életben találta. Schaw orvos doktor írja, hogy egy üveg butelliában két kígyót tartott 5 esztendeig életben, minden legkissebb eledel nélkűl.

Felirások.

A' Főispányi Beiktatáson Veszprémben.

1832. October 4-kén.

A' Vármegye' házán a' felkelő napot ábrázoló kivilágosításon felül:

Gróf ZIChy IstVánban VeszpréM' új napja DerűLe
TIszteLI őt, repeső szIVVeL örüLVe, kI kI.

a l ó l

A' fel kelő Napnak ragyogó sugára
Tiszta derületet vet a' Láthatárra.

Ugyan ott egy szélvészt ábrázoló kivilágosításon felül:

KerüLD eL korMányzónk! a' VéLtt szIkLát 's örVényt.
VezérűL VáLasztVán honnI szokást 's törVényt,

a l ó l

Szikla 's örvény közt is bátran megy a' Hajó,
'S a' Zivatar sem árt, Kormányossa ha jó.

A' Város Házán:

VIgaD örüL VeszpréM, tIszteLVén Gróf ZIChy IstVánt.
Ég Lobogó szIVünk tIszteLetére nekI.

A' Református templom tornyának ablakán:

VaLLásonn aLapuL MinDen poLgárI szöVetség.
HIV szIVekhez Is a' hIt kötI a' hIVataLt.

A' Vár kapuján.

Nyitva ez a' kapu, és kebelünk is nyitva előtted,
Nyilt szivnél pompásb győzedelem kapu nints.

A' sóház kapuján.

Adja az ég szeretett Fő Ispán! hogy te Megyénknek
Úgy örvendj, valamint a' Megye Néked örül.

A' zsidó község' kapuján:

Ha nálad törvényes oltalmat keresünk,
Légy Biránk, légy Atyánk, légy a' mi Mózesünk.

(S.)

Menekrates.

Menekrates Szirakúzai orvos, szerentsés gyógyításában annyira elbízta magát, hogy végre *megtartó Jupiter* nevet vett fel, 's így kívánta magát neveztetni. Meghallván ezt Filep Király az új orvosistent ebédre hívatá, 's e'ként tréfálá meg: számára külön asztalt terittetett, 's arra tsak tömjénező 's drága illatokkal füstölgő edényeket rakatott. Menekrates egész méltósággal leüle az asztalhoz, 's nem kevéssé emelkedett kevély melje ezen királyi megtiszteltetésen. De midőn a' jó illatok közt megéhezvén látná, hogy a' mellék asztalnál űlő vendégek kedvekre 's vigan esznek és isznak; kéntelen vala megvallani, hogy ő is tsak ember 's örömest lemond az istenségről.

A' megivott Ámor.

(Görögből Julius Aegyptius után.)

Virágszedéskor Amort
A' rózsa közt találtam
És szárnyait kezembe
Fogván, boromba tettem,
'S mohon megittam ötet.
Már most tsikolja szárnya
Minden tagom belőlről.

A' Figefa és Mondolafa.

Mese: Olaszból. (Báldié.)

„Honnan esik az, hogy minden fák között, mellyek őszszel gyümöltsöt hoznak, tsak te nem virágzol tavaszszal?" — Ezt kérdé egykor a' Mondola a' Figefától.

„Azért, hogy úgy ne tegyek, — felele a' Figefa — a' mint te, te gyakran virágzol tavaszszal, 's őszszel nem termeszsz."

Magad fitogtató Ifjú! neked is szóll ez a' figefa...

Sicilia és Neptún.

(Ugyan azé.)

Sicilia már egy időben kérte Neptunt, hogy ötet méltoztatnék ismét Olasz országhoz ragasztani.

„Balgatag! hát nem tudod, hogy jobb kitsíny főnek lenni, mint nagy lábnak?" — E' volt rá a' válasz.

Ezt, hallattomra, egy fejér mentés Gazda beszéllte, egy paszamántos Tselédnek.

Ván, Vén, vagy:

Az üstökös Eloquentia. — Vőfi.

És pedig az én Uram Kajos István,
A' Szent Lélek felbuzdítván,
'S szándékát a' szent házasságra vetvén,
Dombi Pandát megszeretvén,
Betsületes szüléitől megkapván,
Vele a' minap feltsapván,
Ma, mint a' veres hagyma, megesküdvén,
Estvére mellé feküdvén,
Szent lakodalmat e' végre tsinálván,
Egy kis kollátzióra
Egy darab petsenyére,
Borra egy kantsóra,
Tántzra kufertzesre
Kelmedet is invitálván,
Hogy a' több frekventzia elérkezvén,
Jelenjen meg, örvendezvén,
Engem küldött, szűz jó reggelt kívánván. —
(Énnye, be sok jeles ván-ván!)

Rejtett szó.

Első hármam igen szereted nyárban. Lehetetlen
Lenned egészemmé, míg fő felemet magadénak
Mondani mérészled, 's hogy az is, be tudod bizonyítni.
Négy tag. Harmadikom mondjad, hozzá az egészet
Gondolván, kire intézed, nem fogja szeretni.
Végzetemet minden kedvelli; kivált ha ruházza.

Megfejtés: a' XLVIII Szám. Tzizma, ma.

SOKFÉLE.

L szám. Béts. October 23-dikán. 1832

Figyelmeztetés.

Azt kérdém minap egy — a' versekre ráúnt — Úrtól: olvasta e' „a' beteg Deák versezetét a' Hazához?" (l. Sokféle XXXII sz.). — Nem olvastam én; mert én egybe elfordítom, mihelyt látom hogy vers, — e' vala a' felelet. Kértem: olvasná el, megérdemli. Elolvasta, és az ólta, már a' verseket is elolvassa. Attól tartván, hogy némellyek tisztelt Olvasóim közül, ha megpillantják az itt következő *Felelet*, grammatizálásnak vélik, 's úgy jár, mint a' versezet: bátorkodom kérni méltóztassanak ezt megolvasni, talám megérdemli, 's nem bánják meg.

Felelet.

A' tz hang természeti eredetéről írt megjegyzésre.

Ezen megjegyzésben (l. Sokféle XLIV sz.) és állíttatik: „a' tz nem t-z-ből, hanem t-sz-ből olvadt egybe."

Kérdés igaz e' ez? — Minekelőtte felelnék; engedelem-kéréssel folyamodom előre is kedves Olvasóimhoz, ha ezen kurta kérdésnek illendő megfejtése végett, itten bővebb megvizsgálásba ereszkedem.

Igaz: az olvasó magyar Közönség nagyon megúnta már a' sok apró tseprő, száraz, és sikeretlen grammatizálást olvasni. — Nem is ok nélkül. Mert, hányszor megesik, hogy két vitató fél közül egyiknek sints igazsága! De én a' fennforgó kérdést és ennek megfejtését grammatizálásnál többnek, sőt most, midőn *Irásunknak* gyökeres reformjáról van szó, olly

fontosnak tartom, hogy a' felől méltó az olvasó közönségnek gondolkozni. Szerentsésnek fogom magamat tartani, ha jegyzéseim figyelmet gerjeszthetnek és a' megfontolásra érdemeseknek találtatnak; mert úgy merem reményleni, hogy vizsgálódásaim a' gondolkozókat, állitásim igazsága felől, meggyőződésre vezérlik.

Lássuk tehát mi módon fejtegethetjük ki — magából a' természetből — a' dolog mivoltát; megjegyezvén itt előre, hogy a' mi kettős betűinkről, most eleinte, úgy beszéllünk, mintha azok, a' mint kellene lenni egy egy jellel formált betűk volnának, és a' mellyeket tsak azért írunk most két betűvel, mert ezek helyett egyes jeleink még nintsenek. P. o. a' tz-t, ts-t, ty-t 's a' t. tekintsük egy betűnek, mint a' millyen a' b, d, p. Amazokról mint egyszersmind kettős és öszveolvadó betűkről is, alább lészen szó.

Ne gondoljuk, hogy az első emberi nemzet tsak úgy vaktában fejtődzött volna ki a' beszéllésre. A' hallás ingere felserkentvén benne a' muzsikai érzést, ez vezérlette őtet hangadható tehetségének kifejtegetésére, 's ez által vallamelly — betűkből szerkeztetett nyelvnek alkatására. A' vocalisok (hangzók) voltak az elsők, mellyeket muzsikai érzése szerént kifejtegetett, 's ezeken énekelgette érzeményit, indúlatait és kívánságait, a' hangzók tompább, rövidebb, vagy megvont, felemelt 's élesebb kimondása által pedig indúlatai minőségét fejezte ki. Innen vette eredetét a' vocálisok két octávája. Erre most itten ki nem ereszkedem.

Némelly betűket eltanúlhattak ugyan az első emberek az állatoktól is, mint p. o. b, m, k, g, ts betűket, a' bee-getéstől, bő-géstől, mee-getéstől, kárálástól, kukoré-kolástól, gá-gogástól, tsóka tsatsogástól, tsevegéstől, 's a' t.; de, egy az, hogy azok nem voltak még elegendők *emberi nyelv* okos formá-

lására, többeket kellett hát magából kifejtegetni, 's azoknak származások, rokonságok és hangzások szerént jelentő erőt adni, 's úgy fordítni azokat szók formálására. Ezt tette tehát az ember, mint okos valóság. Mind ezekre, mint kútfőkre, tsak valamelly eredeti, 's az első emberi nemzetség között és általa kifejtetett nyelvben lehet viszszamenni, 's ezt probálgatván, úgy és tsak úgy fedezhetjük fel számtalan szók származtatásának eredetét, elváltoztatások vagy feltseréltetések okait.

Tegyünk próbát a' magyar nyelv megvizsgálásában, így legkönnyebben kivilágosodik, kinek legyen a' feltett kérdésre nézve igazsága; sőt talám egyszersmind egy ollyan tetőpont felé is függesztethetjük nemzeti nyelvünket szerető Olvasóinkal szemeiket, a' mellyre ha feljuthatnánk, onnan a' magyar nyelv ditsősége kiterjedésének nagyságát még jobban beláthatnók; — ez pedig tsak igyekezetünktől függ.

A' consonansok között tizenkettőre találunk, mellyeket nyelvünk hegyének emelgetése által, — kezdvén ezt a' felső harapófogaknál fel a' szájpadlás felé, — éppen úgy formálunk, mint a' muzsikán egy octávát felfelé, akár énekelve, akár pedig klavíron játszva, mellyben 12 félhang van egymás mellett. Akármelyik hangon vagy betűn kezdjük az octávát felfelé, mindegy. P. o. c, d, e, f, g, a, h. De ezek között még öt hang esik, ú. m. cis, dis, fis, gis, b, 's ez a' 12 félhang áll egymás után egy octávában, így:

cis. dis. fis. gis. b.
c. d. e. f. g. a. h.

Probáljuk már most az itt következő betűket egymásután, *é* hangzót ragasztván hozzájok, kimondani, így: d*é*, t*é*, tz*é*, z*é*, s*é*, zs*é*, dz*é*. (Már megengedjenek tisztelt Kedves Olvasóim, ha meggyőződésekre, betses

nyelveiket egy kevéssé mozgásba hozom.) — De ezek között még öt hang vagy betű eshetik és esik is, ú. m. gyé, tyé, szé, tsé, dzsé, 's így leszsz 12 kimondható 's egymásután feljebb feljebb emelkedő hang vagy betű ezen octávában, éppen úgy mint a' c-ből kezdett octávában láttuk, e' szerént:

gy. ty. sz. ts. dzs.
d. t. tz. z. s. zs. dz. *)

Nem de nem ezen sorban egymásután következő tő szomszédos és rokonos betűk e' ezek? a' mint azokat nyelvünk hegyével és ennek módosításával a' felső harapófogaknál kezdve 's onnan azt a' szájpadlás felé emelítgetve kiejtjük. De ezeken kivűl több betűk is vagynak származásokra nézve rokonságban vagy szomszédságban egymással, a' honnan ez a' régi felosztások is vagyon: ajak- (labiales), fog- (dentales), orr- (nasales), szájpadlás (palatinales), gége-betűk (gutturales).

A' betűknek ezen rokonságokból, és abból, hogy az ember a' szók kimondásában vagyis a' beszédben *keresi* a' könnyebbséget, kellemesebb hangzást, néha a' lágyítást vagy keményítést, — ahoz képest a' mint nyelvének mellyen beszél alkatottsága, és az éghajlat ezt vagy amazt hozza inkább magával, — magyarázhatjuk meg:

a) hogy a' rokon betűket gyakran feltseréljük, egyiket a' másikká elváltoztatjuk. Ez más nyelvekben is így van, nem tsak a' magyarban. Ez a' dialectusok származásának is egyik oka. Így lettek: δίος, Θεὸς, Ζεὺς (Jupiter); deus; deutſch, teutſch; tu; du; te; 's a't. 's a't. Az illyen betűtserének, a' szók száma szaporitásában és könnyebb megkülömböztetésekben is hasznát vették.

*) Itt már fáj, hogy a' kettősök helyett egy egy betűvel nem írhatom ki a' hangokat, de hijában, nints rá jelünk; külömben sokkal kitetszőbb lenne az egyszerűséggel párosodott tökélletesség.

Így lett a' magyarban, lebegő-ből *levegő*, a' bél, belől-belső-ből *velő*, a' mi a' tsontokban belől van; így lett a' *tolni*-ból tojni, tojás *); — az ág-ból lett akad, akaszt, ebből viszont aggat (akasztgat), 's a' t. 's a' t. Erre számtalan példákat lehetne felhozni.

b) hogy, midőn két együtt nehéz kimondású betű öszveütköznek, vagy pedig a' consonansra következő, kivált két vocalis kellemetesebbé tenné a' hangot úgy, ha amazt a' vele rokonos betűre elváltoztatnánk, elváltoztatjuk; néha betű szerént irásunkban is, mint most az a) alatt láttuk; néha pedig tsak a' kimondásban. Így lett a' deák (latán) pati-ból, patior, patiens, — mert a' t-nek szomszédja, rokona a' tz (c), — a' patiensből — patientis, ebbből ismét patientia. Szóval ezért változtatta a' deák mind kimondásában 's mind irásában a' t. betűt majd tz-vé majd s-sé, 's megfordítva. — Mi is elváltoztatjuk *a' kimondásban* az öszveütköző együtt nehézhangzású betűket, így: anni, fekünni, szenni, melegenni, eskünni, hánni; attam, feküttem, szettem, melegettem, esküttem, hántam; agygyak, fekügygyem, szegygyek, melegegygyem, eskügygyem, hánynyak; de így írni hiba volna, és a' ki ezt így írja, *fekütt*, *eskütt*; éppen ollyan hibát ejt, mint ha a' deákban patientia helyett, a' kimondás szerént, paciencia-t írna. Vagynak ugyan egynehány igék, mellyekben a' d betűt, a' kimondás szerént, már az irásban is régolta elváltoztattuk, p. o. ezek helyett: ledni, tedni, vedni, vidni, hidni, edni, idni, így írjuk: lenni, tenni, venni, vinni, hinni, enni, inni; de nem

*) Ebből azt gondolnám, nem oly nagy hiba volt a' mejjet (pectus) két jj-vel kezdeni írni, minthogy Íróink még máig is ennyi féleképpen írják: melly, mellj, mell, mely, melj. Igaz hogy így majd minden vallású magyarnak jut egy egy mejj! kinek szélesebb, kinek keskenyebb.

kell az e' féle irregularitások számát szaporítni. Hogy pedig ezekben d betűnek kellett lenni; mutatja mind az, hogy az eredeti d ereje szerént, a' Jelentő Mód Jelenvalójában a' d sz-szé változik, leszek, teszek, veszek, 's a' t. mind az, hogy a' d a' Foglaló Jelenvalóban gy-vé (az az: félhangal feljebb emelt *d*-vé) változik: legyek, tegyek, vegyek 's a' t.

c) A' nehéz kimondás elkerüléséből esik továbbá, hogy midön a' *dj*, *tj*, *tsz*, *ts* 's a' t. öszvekerülnek, helyettek más rokon betűket választunk, könnyebbséget és kellemesebb hangzást keresvén, a' kimondásban. Így p. o. a' dj helyett a' *d*-t fél hangal feljebb emeljük, 's lágyítván azt *gy*-vé, mind a' *d* mind a' *j* helyett egy egy *gy*-t mondunk, hogy a' taktus el ne veszszen, p. o. agygya, szalagygyunk, e' helyett: *adja, szalad-junk*. Ez a' kettőztetés tsak akkor nem eshetik meg, midőn consonans áll ellőttök; p. o. *mondj, küldjünk*. Ha a' *gy* helyett egy betű-jelünk volna, akkor is hiba lenne ezen *dj* helyet két gygy betűjelet írni. Mert, *nem olvadnak azok egybe* egy *gy*-vé, azt tsak mi mondjuk így, szokásból, de hibásan; hanem feljebb emeljük a' *d* betűt és lágyítva mondjuk ki, a' mikor az egészen más betű lész t. i. *gy;* valamint a' *b* és *p* két betű, 's így ezt mondhatom ezekről is: ha a' *b*-t egy hangal feljebb emelem, és hangját keményítem *p* lesz belőle; a' *d*-ből *t*, p. o. *labda*, *lapta;* a' *t*-ből félhangal emelítve *ty*, p. o. *tik*, *tyuk*, v. *tyúk* 's a' t. A' többi kettős betűinket is így vehetjük vizsgálás alá, 's ki fog tetszeni, hogy azok nem két betűből olvadnak egybe, hanem szinte úgy eredeti egyes hangok és betűk mint a' többi egyesek, ésígy egy egy jellel kellene őket kiábrázolnunk. Midőn a' *t* a' *j*-vel öszvekerül két felemelt és lágyított *t*-t az az *ty*-t mondunk helyettek, ugyan azon okból mint feljebb a' *dj*-ről

láttuk, így: látytya, állítytya, de azért így írjuk: *látja*, *állítja*; bántya, így: *bántja*. Öszvekerűlvén a' *t* az *sz*-szel, szint így bánunk vele; 's mind a' *t*, mind az *sz* helyett a' könnyebb kimondású és kellemesebb hangú tz-t kettőztetjük meg. De ebből éppen nem következik, hogy a' *tz* tsz-ből olvadt volna egybe, mert ha ez igaz, úgy a' kifejezés szerént egy betű lett belőlök, mint a' millyen a' deák c, a' német ʒ és a' mi *tz*-nk; következésképpen egybe olvadván a' *t* az *sz*-el, ezeket: látszik, tetszik; kétszer, ötször, hatszor, így kellene kimondanunk, lá-tzik, te-tzik, ö-tzör, ha-tzor, ez pedig nem megy. Sőt inkább nyilván való, hogy a' *t* és *sz* között ez a' három félhang esvén *ty*, *tz*, *z*; igen természetesen választottuk a' kettőnek nehéz kimondása helyett a' közöttök egyenlő távolyságra eső *tz* hangot, és ennek kettőztetésével könnyeben esik a' két, együtt nehéz kimondású, betűt vagy hangot kipótolni. — Sokkal erősebb okoskodással tehetnék én próbát annak megmutatására, hogy a' *ts t*-*s*-ből 's a' *tz t*-*z*-ből olvadt egybe, 's nem kétlem, sokan elhinnék. P. o. ebből henteregni leszsz, hentseregni, a' tölt-ből leszsz, töltsér; ebből: bontani, leszsz *bontzolni*, ebből *bontztudomány*, *bontzász!!* (új magyar nyelven szólván); a' rántani-ból leszsz *rántzolni*, *rántz*; — melly szavainkat valahányszor még tudományos folyóírásainkban is így láttam írva lenni: bonczolni, boncztudomány, ráncz — megvallom: *obstupui*, *steteruntque comae et vox faucibus haesit*. Képtelenség ezeket így írni!!! — és mégis, ha minden Olvasóimat el tudnám is hitetni, hogy a' *ts* a' t-s-ből, a' tz a' t-z-ből olvad öszve, én magamban, meggyőződésem szerént ezt mondanám, hibáznak az Urak, ha elhiszik, nem igaz az; mert a' ts valamint a' tz is eredeti egyes tiszta betűk, szintúgy mint a' b, t, f, g, s' a't. quod erit demonstrandum. (Folytatása következik.)

Vajmi vigyázni kell az ifjú embernek, hogy a' nagy emberek nyájas leereszkedéseket göggel ne viszszonozza.

Egykor Göthénél egy Jénai Tanuló ült a' pamlagon (kanapén). — Külömbféle közönséges targyakról folyt vala köztök a' beszéd. Belép egy idegen, Göthe felkel, eleibe megy, idvezlí, 's helyet ád neki a' deák mellett a' pamlagon, maga pedig egy székre ült. A' nyalka deák, ki helyéből sem mozdult ki, most sem veszi fel az idegent; erre Göthe gyenge mosolygással így szóll: „Meg kell esmertetnem az Urakat egymással: *Petersen* Studiosus úr Itzehőhei fi; — Ő Fő Magassága a' Weimári Hertzeg."

T a l á n y.

Nem vagyok kults mégis kults gyanánt szolgálok,
Még a' vaskapun is kész útat tsinálok;
A' szív várát erő nélkül is megveszem,
És a' boszszúállást erőtlenné teszem;
A' hol megfordúlok mindenütt hajólnak,
Ellenem még a' Nagy Udvarban sem szólnak.

Pápay Jo'sef.

R e j t e t t s z ó.

Hat betűm pártosnak mondták
Hunniában régenten,
Kettő nélkül alig járt még
Egy aszszony is ékesen;
Három plánta-gyümölts neve,
Kettő széna mértéke,
Végső betüje nélkül meg
Egy ivás sem esik meg.

Terelmes Mihály.

Megfejtés: a' XLIX Szam. Hűsegtelen. hű, hüség, te, len.

SOKFÉLE.

LI szám. Béts. October 26-dikán. 1832

Ma így, holnap amúgy.

Vajmi nagy befolyása van az időnek és a' környül ményeknek az emberek vélekedéseire, 's ítéleteire! Hát még az erköltsi karaktereknek megpróbálására 's minőségeknek kitüntetésére! Ma egy tárgyról így ítélnek, holnap ellenkezőkép, mivel mások a' környülmények, 's más a' haszonigérő szempont, mellyből azt vizsgálják. Ezt legjobban bizonyítja Napoleon bő tartalmú tanuságos életrajza. Csak két példát: Midőn Napoleon Elba szigetét elhagyta, így írt a' Moniteur: „Az emberevő előjött barlangjából (L' anthropophage est sorti de son repaire);" — nem sokára: „A' Corsicai Farkas Cap Juannál kiszállott (L' ogre de Corse vient de débarquer au Cap Juan);" — továbbá: „A' szörnyeteg Grenobleban töltè az éjet (le monstre a couché a' Grenoble);" — később: „A' zsarnok (tyran) Lyonon ment keresztűl (le tyran à traversé Lyon);" — ezután: „Az Usurpátor a' fő Várostól 60 mértföldre vagyon (l' usurpateur a été vu à soixante lieux de la capitale);" — később: „Bonoparte gyorsan nyomúl előre (Bonoparte s' avance à grands pas);" — utóbb: „Napoleon megjelen holnap falaink alatt (Napoleon sera demain sous nos remparts); utóbb: „A' Tsászár megérkezett Fontainebleauban (l' Empereur est arrivé à Fontainebleau);" — Végtére: Ő ts. k. Felsége tegnap tartá hív allattavalóitól környülvéve bémenetelét a' Tuileriák palotájába. (Sa Majesté Imperiale et Royale a fait hier au soir son entrée à son chateau de Tuileries au milieu de ses fidéles sujets)." — Szint' úgy látja

az ember, hogy fordúl a' köpönyeg lassan lassan a' közelgető szélvész ellen.

Schellenberg 1809 oskolai könyvet ada ki a' számolni kezdők számára. A' hol ezen kivonási példa volt feladva. Napoleon Bonoparte szül. Augustus 15-kén 1769 Corsica szigetén Ajaccioban, Május 18-kán 1804 kikiáltatott Frantzia Tsászárnak; hány esztendős vala ekkor a' halhatatlan? — 1814-ben új kiadása jelent meg e' könyvnek, mellyben az előbbi példa változatlan maradt, kivévén a' kérdést, melly e'kép szólla: „Hány esztendős vala ekkor ez az Ostor, mellyet az Isten haragjában külde?!!!"

Véd a' fordított köpönyeg zordon szelek ellen;
Jaj de nem erköltsid foruma színe előtt.

Napkeleti Karaktervonás.

Egy Orosz fiatal szép nőjével (feleségével) Kairóba útazott, 's mind a' lakosoktól, mind pedig magától a' Vicekirálytól barátságosan fogadtatott. Bévezettetvén a' gazdagabb 's jelesebb famíliák házaikba, látá, hogy egy, hasonlóképpen ott idegen, fiatal Seikh eránt mindenek különös tisztelettel viseltettek; ki elhagyván Arábia pusztáit, a' Vicekirály udvarában tartózkodott. Megtanúlván a' frantzia nyelvet egy rabszolgájától, ez sokat beszéllett neki az Európai szertartásokról, életmódról 's a' t., 's különös vonszódást érzett magában, melly őtet pusztáiból kitsalta, hogy Kairóban, a' hol Európaiak számosan tartózkodnak, velek megesmerkedhetnék. Egykor az Orosz ezen fiatal Seikhet magához hívta többekkel együtt vendégségre. Ekkor megpillantá a' Seikh az Orosznak ígéző szépségű nőjét, 's ez felgerjeszté benne a' szerelem emésztő lángjait. „Háh! gondolá magában, te vagy az a' mennyei alak,

melly engemet zordon vadonaimból kivontál, nélküled el nem lehetek. E'kor az Oroszhoz fordúlván így szóll:

Keresztyén! a' te nőd nékem felettébb tetszik, bóldogságomat egyedűl az ő birásában találhatom: hogy adod?

Az Orosz, ki ebben az Európai mód szerént tsak udvariságot lelt, enyelegve felele: „Seikh, ezen aszszony ára felyűl múlja tehetségeidet: 2000 Piaster."

„Három ezret adok!" felele sebbel a' Seikh, „áll az alku?

Itt a' kezem! válaszol az Orosz.

Ezzel elválnak egymástól 's az Orosz hahotázva beszéllette el a' történetet a' Spanyol Consulnak; de ez komoly ábrázattal megmagyarázta neki a' napkeleti szokásokat. Kimondhatatlan félelem lepé most meg az Oroszt, midőn megtudta, hogy feleségétől meg kellene válnia. Az Aszszony tehát még azon éjjel titokban elillantott. Más nap reggel jön a' Seikh a' 3000 piasterrel. „Itt a' pénz! hol van az aszszony?"

„Barátom! vedd viszsza pénzedet, a' nőm az éjjel meghalt, holt testét mutatnom nem engedik szokásaink."

„A' pénz a' tiéd marad, mert az aszszony már tegnaptól fogva az enyim volt, szokásaitokat tisztelnem kell. Élj boldogúl," felele a' Seikh, 's szomorúan eltávozott.

Más nap az Orosz a' Kadi (bíró) elejbe idéztetik, 's ott bámulva találja a' Seikhet, ki komolyan hallgatott. „Keresztyén! — szólla a' Kadi — te egy Ozmánt megtsaltál, a' feleséged él, egy Alexandriából jövő tanú öszvetalálkozott vele az úton, — büntetést érdemelsz! Mitsoda elégtételt kívánsz Seikh?

„Semmit," felele emez, 's kirántván tőrét az

Oroszt keresztül verve a' Kadi lábaihoz terítette. Ezzel lóra kapván búsan viszsza nyargalt sivatag pusztáiba.

Synchronistikoni Parallelák.

Krisztus születése előtt.		Krisztus születése után.
Jó'sef Égyptomban,	1798	Bonaparte Égyptomban.
Sídon kereskedő státus,	1701	A' Burkus királyság feláll
Móses,	1517	Luther Márton.
Delphusi Oraculum,	1436	Könyvnyomtatás.
Dädalus,	1308	Tell Wilhelm.
Argonauták,	1282	Szitzíliai Vetsernye.
Theseus,	1273	Habsburgi Rudolf'.
Heraklidák,	1096	Keresztes háborúk.
Salamon,	987	Capet Hugó.
Lykurgus,	880	Alfréd.
Solon,	549	I-ső Gergely.
Mithridates,	161	Marcus Aurelius.
Drusus az Albisnál,	9	Hermánn a' Teutoburgi erdőben.

Töredékek az 1832-ki nevetségesekhez.

A' millyen ellensége vólt N. N., egy a' nyelvbeli pallérozódásnak tüzes kedventze, a' nyelvünkbe betsúszott idegen hangú szavaknak: éppen olly mohon kapá fel a' most szülötteket, 's azokat még a' köz beszédben is; semmit sem aggódván, ha valyon törvényes ágyból, az az, természetesen okoskodó agyból születtek e' vagy nem. — — Éppen asztala mellett bádjadozott, a' mint Jantsi, a' bohó de jó szívű inas be toppan. „Éppen jó hogy jöszsz" szólla a' borús Úr, „nem tűrhetem tovább, fuss a' Gyógyászért." Az Inas bámúlva néze Urára 's hallgatott. „A' Gyógyászt hívd hozzám," ismétlé boszszúsan az Úr!"

„Én nem értem Nagyságodat," felele az inas.

„A' Doktort hívd hozzám ostoba."

Úgy, mondá az inas elmentében, ha magyarúl mondja Nagysád, mindjárt meg értem. —

Egy Tanátsnok mindég ellenkezett Társai vélekedésivel, ha szinte ált látta is, hogy igazsága nints, 's azzal szokta vólt magát mentegetni: hogy azt tsupán azért tselekszi, ne hogy *Jus Contradicendijét* el *veszítse.*

Egykor Tiszteletes S— Úr ekként adá elő a' megkereszteltettek számát:

Meg kereszteltetett 67 gyermek, kik között egy felnőtt (koros) Zsidó.

Hertzeg N. N. azt ízené a' Tiszteletesnek: hogy tüstént jönne hozzá; ki is tsak egy fél óra múlva jött elő. És miért jön T. Úr olly későn? tudakozá a' Hertzeg.

„Mert egy előkelőbb Úrral vólt szerentsém beszélni, mint Hertzegséged, éppen imádkoztam," felelé önn megelégedéssel a' Pap.

Egy valaki elő hozá egy Társaságban mílly szép két *Régiséget* (Antikket) hozatott Gr— E. Romából.

„Ugyan de minek már az Országból ki küldeni a' pénzt," boszszúsan kifakada egy jelenvólt F——: hát nem tsinálthatha vólna meg itt szintúgy, 's nintsenek e' nékünk derék Művészeink?"

Ugyan hogy választhatott magának egy 16 esztendős Leánkát 90 esztendős korában? mondá valaki Dorát Költőnek. —

„Ez semmi nem egyébb, mint *Licentia poetica*, és hólnap tsak ugyan feleségemmé leszsz.“

Lóháton, lóháton? szólla valaki egy P. Franciskánushoz: hiszen Tanítójok gyalog járt, 's azt tartom, hogy Atyaságodnak is őt kellene követni?

„Éppen azt akarom; de olly meszsze elhaladt már, hogy lehetetlen gyalog utól érnem.“

Kui's L.

Aphorismák.

A' tsillagvizsgálók, a' tudósok szabad köztársaságának éjjeli őrei.

Úgy látszik: a' majmok azért teremtettek, hogy az emberek kevélységét megalázzák.

Ha valaki a' szív változandóságának vagyis az indúlatoknak jelelő barometrumot találna ki, bizonyosan megbüntetnék, mint árúlót.

Ha a' pénz e' föld színéről elenyésznék, tele lenne tiszteletre állíttatott emlék oszlopokkal.

A' sohajtás zivatar jele a' szívben.

A' régiségek búvári azon törekesznek, hogy a' régi világnak remekmíveiből kintset gyüjtvén, ezzel a' mai mívészséget felfritskázzák.

A' gazdagok gyakran lelki szegények; — de szegénységeket nem szégyenlik.

A' köznépet úgy tekintjük, mint a' folyóvíznek kavitsos (követses), fenekét, de a' kavits között imitt amott drága kövek is hevernek.

Tsak két nyugvó hely van az emberiségnek szánva; — a' bölts̈ő és a' sír.

Azon betsületes embernek, ki a' világban mindent mézes kalátsnak gondol, éppen az a' sorsa, melly az

ittasnak akkor, midőn paraszt tántz közzé keveredett. A' tántzolók ugrást járatnak vele.

Az okos a' szerentsétlenség 's tapasztalás által okosodik, de az ostobát megzavarják 's egészen lealázzák 's eltsüggesztik azok! A' kedvetlen környűlállásoknak éppen az a' befolyások van a' butára, a' mi a' páholásnak a' szamárra nézve! Tsak addig nem hánykódik, míg a' tsapás pezseg a' bőrén.

Tíz tűzeszű ember között alig találunk egy okosra!

Ha a' *Történet* magának bizonyos nagyságot víva ki: még akkor annak kevés ember ért meg!

Az Ideák zűrzavarja sokkal veszedelmesebb, mint a' nyelveknek a' Bábel toronyépitésnél támadt egykori zavarja.

A' Társaságba gyakorta elragad a' *Bohóskodás*, éppen úgy, mint az *Asítás*.

Az Élet hanyatló kora tsak a' *múltnak* él. A' *jelen* 's *jövendőnek* meghalt!

A' nagy politicus *Intézetekkel* sokszor úgy jár az ember, mint a' *Játékdarabokkal*. A' nézők a' leg gyötrőbb únalom mellett is mindég reménylik, hogy talán az utolsó felvonás mindent helyre hozand, 's tsak hazamentekben kezdenek szitkozódni.

A' piszkos Világban elesik az ember kedve az *élettől*, éppen úgy, mint a' tisztátalan motskos konyhában az *evéstől*.

A' legtőbb politikus *ótsárlók*, mint a' gyermekek, tsak addig sikoltnak, míg az ember enniek nem ád.

Az eszelős ijjedésbe hozza a' gyávát, 's az által gyakran el éri tzélját. De az okos tudja, hogy több lántz van a' világon, mint veszett kutya.

Egy a' *Természet* legditsőbb 's ritkább *Jelenetei* között az, ha az élet ért kora önn erejével a' *Történetek* által megifjodik, mint a' *Sas* a' mesében, 's

gazdag tapasztalásai által tápláltatva, a' közhivatalok új pályájára fellép!

A' *Lelket* a' nyughatatlanság, a' *Testet* az ijjedség reszketteti meg!

Ha valamelly *dolog bévégződött* 's a' gyermek megszületett, senki sem aggódik a' fájdalmakon, mellyeket az okozott!

A' *Szerentse* természeti gyámattya az ostobaságnak!

Annak, ki a' hivatalokba magát mérsékelni tudja, kettős esze van. —

Ha az ostoba látja, hogy az eszén keresztül jártak, goromba leszsz. Az okos tsendesen marad 's a' Jövendőre nézve tanúságot húz belőle. Az ostobát majdan kinevetik, az okos pedig ellenkezőjének legalább ezt az örömét elöli!!

Vannak olly politikus matskák, kik az alatt, míg a' többi vendég egymással tzivódik, ellesve a' kedvező pillantatot a' petsenyét eltsípik, hogy azt a' szegletben minden háborgatás nélkül elkölthessék.

A' tökkelütöttek nem képesek a' nagy Ideák megfogására; ezek olly srét-öntő formák, melyekbe golyóbist önteni nem lehet.

Kh. L.

Rejtett szó.

Vért ont, öl, darabol, vág, még sem büntetni senki,
Sőt élhet ha akarsz oltani tőle veszel.
Színeli hárma elől házad; fej vágva baromtól
Megkülönöz, fordítsd éktelenül tagod az.
Hátul, elől kettőt vess el, pípába teszed bé;
Vég tagját forditsd, itten is ollyra találsz.

Megfejtés: a' L. Szám. 1) Talány: Ajándék.
2) Rejtett szó: Tököli, tő, tök, öl, i.

SOKFÉLE.

LII szám. Béts. October 30-dikán. 1832

Philosophia és Poézis.

A' Tudományoknak legszebbike, minden kétségen kivűl, a' Philosophia; 's a' ki ezt vagy megveti, vagy ki is gúnyolja, tudatlanságának adja nyilvánságos jelét. A' mit Linne (Amoen: Acad. Vol. 1. Curios. Natur.) a' fűvészségről mond, ugyan azt lehet mondani a' Philosophiáról is: „*Huic arti nullus poterit esse osor, nisi ignarus.*" Nintsen is, sőt képzelni sem is lehet embert — gondolkozó valóságot — Philosophia nélkűl; ha tsak vagy a' rabszólgaság, vagy az ön testi szükségek teljesítése után való fáradozás ki nem óltják a' szikrát, melyet az Istenség lehellete gyújtott fel bennünk, a' tudni, esmerni-vágyás égi szikráját. A' szabad természet kebelében ép testel 's lélekkel felnőtt, 's a' bigott szokások által ditső méltóságából lenemtasztított ember, körűl tekinti magát, látja 's tsudálja a' körűlte lévő dolgok felséges alkotását, elrendelését, mely nem tsak a' tavasz szelíd lehelletében, nem tsak a' tsörgő patak kristály habjaiban, hanem a' tél zordon zivatarainak süvöltésében, 's a' menydörgő szélvész által felkavart tenger hullámiban is egyiránt elragadó: — lát, vi'sgálódik, 's képzelettel a' dolgok eredetére, az alkotóra emelkedik fel, ki a' változásokon feljűl állítván fel királyi székét, kezén hordozza a' változásokat. Ímé itt az Istenről való tudomány, és annak tisztelete módja, vagy a' vallás, 's ez a' vallás már a' Philosophia szülöttje; úgy hogy mikor ezt olvassuk az útazók írásiban, hogy még emberi nemzet nem találtatott vallás nélkűl, már az akármilyen, ez más szóval ennyit tesz: természetére tartozik az embernek a' gondolkozás, a' philo-

sophálás, 's Philosophia nélkül ember nem lehet. *) — Nem tzélom az emberi lélek kifejlődése történeteiből azt mutogatni, hogy az így támadt philosophiában melyik nemzet előzte meg a' másikat, 's mitsoda hibák 's miképen tsúsztak be a' külömböző népek philosophiájába, vallásába? Tsak azt akartam kimutatni, hol kezdődik a' philosophia; 's azt hiszem, hogy ha annak nem a' természet visgálása ád kezdetet, nem egyéb az haszontalan szóvitatásnál.

Immár azok a' gondolatok, melyek támadnak az emberben a' természet szépségének megtekintésére, Poétai gondolatok. Egy tehát a' philosophia eredete a' poëziséval, vagy a' kettő egy testvér, 's köztök tsak ez a' külömbség: a' philosophus a' természetnek fő törvényjeit akarván kikeresni, okról okra hideg megfontolással lépeget; míg a' poéta repül képzelete szárnyain, zengvén a' kedves érzést, melyet a' természet szép törvényjeinek látása szül **), 's zengvén forró indúlatában az idealis fő valóság ditsőségét, kinek tsillagokon épült királyi széke, 's 'sámolya a' föld †) 's a' t. Szóval szív és fő, okosság és érzés nélkül nem vólt soha, nem is lehet se philosophus se poéta; amott azonban az okosság vezeti az érzést, itt az érzés ragadja az okosságot. Azért valamint philosophus, úgy poeta is kissebb nagyobb mértékben minden ember; azt jegyezvén meg, hogy valamint lehet valaki philosophus a' nélkül, hogy gondolatit írásba tegye: úgy a' poétának nem megesmertető jegye a' vers, mely inkább gyakran épen a' nem poétának megesmertető jegye.

---

*) Dem Menschen ist Philosophie angeboren. *Hartmann.*

**) O wunderschön ist Gottes Erde! 's a' t. *Hölty.*

†) Grosz ist der Herr! 's a' t. *Kleist.*

Íly álláspontot vévén a' philosophia 's poézis szemléletére, — 's itélje meg az ahoz értő, nem ilyet kell-e vennünk? — a' józanokosság szoros törvényjei szerént foly, 's következik: hogy

A) a' philosophiára nézve:

1. A' természetnek figyelmetes vi'sgálása nélkül, vagy, ha úgy akarjuk mondani, a' természeti tudományok értelmes tanúlása előtt, nem képes philosophálni: 's ez az, a' miben nagyon sok iskolák 's tanítók hibáznak. Égről, földről, ördögről, pokolról, philosophálunk az ifjak előtt, a' kik sem azt nem tudják milyen a' föld, sem azt mi az ég? Az erőről, mely bennünk lakik, a' lélekről 's annak természetéről, munkáiról *bőltselkedünk*, mi előtt megesmertetnénk velek, vagy esmernénk magunk a' testet, anatomiai 's physiologiai tekintetben; az az: az óra kopogásáról elmélkedünk, 's szükségtelennek tartjuk az egymásba vágó kerekek elrendelését, 's tzélját megtekinteni. Nem annak kell-e szükségesképen történni, a' mi történik fajdalom! hogy philosophusok helyett sophisták támadjanak, kik örömest értekeznek, tudós vitatásokba elegyednek oly tárgyak felett, melyekről semmit sem tudnak? A' tudományok koronájának, virágának, vagy inkább gyümőltsének kellene lenni a' philosophiának: 's mi azt kívánjuk, — Uram botsásd meg, mert nem tudjuk mit tselekeszünk! — hogy a' ki a' természeti tudományokat tanúlni akarja, elébb a' philosophiát elvégezte legyen. Így elébb olvástatjuk nevendékeinket, mint a' betűket velek megesmertetnénk; vagy mivel ez lehetetlen: megtagadtatjuk velek az okosságot, 's mikor legostobábbak, philosophusoknak nevezzük. Tsuda-e, ha a' világ kineveti a' philosophusokat?

2. Miképen nints két ember a' világon, kinek va-

lamely természeti tárgyról tökéletesen ugyan azon esmérete legyen: úgy nem lehet két mindenben megegyező philosophémát találni. Azt kívánni, hogy bár egy Systema állana már elő a' philosophiában, melyre bátran lehetne mindennek támaszkodnia, a' nélkül hogy a' leronthatás veszélyjének ki lenne tétetve, ennyit tenne: bártsak ne vinnék naponként nagyobb tökéletességre a' természeti tudományokat! Azonban legbizonyosabb jele a' philosophiai Systema jóságának az, ha az a' természeti józan okosság resultatumival megegyez, vagy azokkal nem ellenkezik. *)

3. Valamint a' poéta, úgy a' philosophus is *nascitur, non fit.* Meglehet ugyan tanúltatni 's tanúlni a' mások philosophémáját, sőt lehet abban gyönyörűséget is találni: de a' kit a' jóltévő természet philosophálásbeli tehetséggel meg nem áldott, akármennyi philosophémákat olvasott 's tanúlt legyen öszve, sohasem fog magától tsak egy lépést is tehetni ügyetlenségének nevetséges kitüntetése nélkül. Előttem vannak Correggionak, Rafaelnek, — Canovának 's Ferentzynek remek darabjai; elmerűlök a' gyönyörködésben azoknak látására; de távol vagyok attól a' hiú gondolattól, hogy talán én is etsetet 's vésőt ragadjak, 's a' halhatatlanokat utánozzam. Így van ez a' philosophiában is. Más az, ha, minekutána bizonyos tárgyak felett magamban gondolkoztam, 's egy kis systemátskát alkottam is, akkor akad kezembe valamely nevezetes philosophus munkája, 's látom, hogy a' mit én idegen segitség nélkül gondoltam, az már ott van a' könyvben. Ez öröm: ez bizonyos jele annak, hogy nézeteim

*) Denn an sich ist doch vollendete Philosophie nichts anders, als höchste Entwicklung der Vernunft. *Hartmann: Der Geist des Menschen.*

legalább nem egészen hibások; 's bátran kiálthatok fel a' festővel: „*anch' io sono pittore!*“ — Ebből ismét egy tanúság iskoláinkra nézve: Soha se dogmatizáljon a' tanító tanítványi előtt. Az ő legnagyobb érdeme az, ha az ifjakban talán szunnyadozó lélek munkásságra serkentetik, 's a' borongós gondolat felderül. Tsak egy húr az, a' melyet neki meg kell pendítenie; annak zengése minden rokon érzésű húrokat hármóniás zengésre kénszerit, 's a' hang szép és tiszta bár egyik felső, másik alsó oktáván zengedezzen.

B) A' poézisra nézve.

1. Tagadom, hogy a' szerelem lett vólna szülője a' poézisnak, ha szinte megengedem is, hogy nevelője 's kitsinosítója a' vólt. — Még nem vólt Éva, mikor már az első ember elborítva a' természet gyönyörűségeinek látása, érzése által, lyricus gondolatait mu'sikai zengedezésű hangjai által fejezte ki; 's az ő felséges poémájának, melyben a' világ paraditsomának ditső pompáját énekelte, legfeljebb is tsak a' vége olvadt bizonyos szelíd epedéssé, egy ideális valóság iránt, kinek képét álmában látta legelébb feltünni. — Óh szeretném én, ha a' jelenkor poétái a' poézisnak ezen eredeti nézetét soha sem vetnék el szemeik elől! Hatalmas az első szerelemnek érzése; képes az a' roppant elefántot eveti enyelgésekre, 's a' lomha tekenős békát tántzhoz hasonló mozdúlásokra indítani; képes a' phlegmaticusnak lassan folydogáló vérét sebes buzgásra kénszeríteni, 's kő szívét érzésre lágyitani. Ezért a' ki soha poéta nem vólt, mikor szeret, poétáskodik, — tudnivaló *kiki a' maga módja szerént.* Szép is a' szerelemnek ártatlan érzése; szivet, erkőltsöt nemesít az; az elfajúlt ember szerelmet nem érezhet. De következik-e ezekből, az elsőre nézve ugyan, hogy

mivel ifjú korunkban egy kellemetes érzés poétai lelkesedéssel tölte be, azt hidjük, hogy kebelünkben több érzésnek helyje nintsen is, 's örökös mindég tsak a' szerelem bájait 's bajait énekelgessük, hasonlók lévén az ősz gyermekekhez, kik hóltokig báboznak, 's fa paripákon lovagolva a' dudva ellenséget nád karddal ápritják? A' másodikra nézve pedig meglássuk, hogy a' szerelemnek tsak ártatlan és szívet javító részét énekeljük. Testiségben tsak lelketlen ember gyönyörködik; 's priapusi kínövések tsak pór népet indítanak nevetésre. Altaljában ne felejtsük el, hogy a' régiek nem Venusnak épitettek templomot a' Helikonon, 's nem a' Grátziákat tették Mú'sáknak.

2. A' képzelő tehetség egy igen nevezetes tehetsége lévén lelkünknek, kérdést nem szenved, hogy poézisra kell tanítanunk ifjainkat. De mivel az okosság és képzelő tehetség illendő mérséklete teszi az okos embert: valamint nem egészen van nevelve az, a' kinek képzelő tehetsége nem míveltetett; úgy el vanrontva a' neveléssel az, a' kinek okosságát elnyomja a' phantasia. A' ki tsak képzelt virágok után kapdos, rendesen valóságos tövisseket talál; és a' kinek gondolatja mindég a' harmadik, vagy talán hetedik egen is feljűl kalandoz, bizony soha sem fogja magát egy bizonyos helyen, soha sem ön állásában, a' földön feltalálni: *Quisquis ubique habitat, Maxime, nusquam habitat.* *) — Maga a' poétáknak oly igen kedves törvényjek: *Carmina secessum scribentis et otia quaerunt*, nagyon közel jár a' *dolce far' niente* hez. Pedig képzelhetni-e szomorúbb dólgot, mint mikor az életerővel teljes, munkára termett ifjú a' dologtalanság

*) Mart. Lib. VII. epigr. 72.

bűnébe süljedvén, nem tsak ébren álmodozik*), nem tsak magában tépelődik chimaerákkal, 's vezér principium nélkűl haboz a' képzelet tengerén**); hanem egy úttal alkalmatlan is leszsz ön bóldogsága eszközlésére, 's kiáll a' pályáról, melyen nemesűl lehete vala futnia! Kire illik méltábban, mint az ilyenekre az, a' mit — más értelemben — mond hazánk koszorús lantosa: *Jaj nékem, 's jaj annak, a' ki engem Verset írni bűmra megtaníta?* — Azért vigyázzunk a' poézis tanításában! Úgy tanítsuk azt, mint a' festést, a' mu'sikát, vagy a' tántzot 's lovaglást. Soha se a' legyen a' fő dolog; tsak múlatság, lelket 's szivet formáló múlatság legyen az. Kivált azoknak, a' kik könnyen részegednek, juttassuk gyakran eszekbe az intést: *Igyál kevés bort fijam Timotheus!*

3. Nints nevetségesebb, mint mikor a' nem tzéhes ugyan, de tiszta gondolkozású olvasó nem kedvező bírálatára ezt feleli a' versgyártó: *nem ért hozzá; nints hozzá esze!* Hatalmas erősség! De hátha a' versgyártó *sem ért hozzá*, ki ért a' megbíráláshoz, ki nem? Hát ha ő tudatlan, 's mást ítél tudatlannak; az ő feje kereng, 's mást lát kerengeni? — A' dolog tsekélyebb, mint sem több szót érdemlene. —

Eldoradó.

A' napokban Eldoradóba szándékozván útazni, a' Városi Magistratushoz folyamodtam Passus és Forspont assignatio dólgában. Mitsoda város az az Eldoradó? kérdi tudós hangon egy ifjú írász, a' falon függő

*) — — velut aegri somnia, vanae
Finguntur species. Horat. art. poët. 7. 8.

**) Variam semper dant otia mentem. Lucan. IV. 704.

posta mappára függesztvén üveges szemeit. Az Uram — felelék — egy olyan város, a' hol az ember megnyugszik minden világi nyomorúságoktól, 's bóldogúl él, mint az első ember Édenben; ott a' pólgárok mind egyenlők, se nem urak se nem szólgák, se nem kevélyek, se nem irígyek 's a' t. — Az a' város bizonyosan kivűl esik a' Dítión, — szólla az urats, rám fordítván szemei előtt lévő üvegjét, — én oda se Passust, se Assignatiót nem adhatok.

Úgy tehát a' lelki atyákhoz kell folyamodnom — gondolám — úti tzéduláért, 's forspont helyett a' Szent Mihály lován útazandok el! —

Az esküvés.

A' ki házasságra lép: széles mezőről keskeny szigetbe megyen által, melyet zúgó patak kerít, 's maga után felégeti a' hidat. — Jaj néki, ha a' sziget virág helyett tövisset terem; — ha annak mohos barlangjaiból békák 's kígyók sziszegnek rá, a' reménylett madár éneklések helyett; — jaj! annyival inkább, mivel a' folyam keskeny lévén, az elhagyott bóldog part virágos rétei a' pusztaszigetbe által illatoznak; — jaj néki háromszor, — — ha úszni nem tud! —

Rejtett szó.

Meglátsz engemet a' fiatal képen, ha mosolygó
Két végsőm 's fejemet vágd el, majd megmarad ott egy
Fákról fákra szaladgáló mókusnyi kis állat;
Melly megforditván derekabb lesz nagy tehenednél.
Még hamarább kitalálsz ha neked megsúgom utolszor
Hogy kis anagrammámból *vén sete* lesz: nevetés; nem?

Megfejtés: a' LI Szam. Mészáros, mész, ész, szár, sor, szem.

SOKFÉLE.

LIII szám. Béts. November 2-dikán. 1832

Kard, 's írótoll.

A' kard. Nem foghatom meg merészségedet, mellyel bátorkodol mellém állani te legbutább állat kisded tagja, te egy illy kitsiny könyü szerszám, mellyet még a' gyermek is kormányozhat, 's én, kinek tsak megpillantatására is ijedve szökött viszsza több férjfi; én, ki birodalmakat hódítottam, ki a' népek békét őrzöm, 's ott, hol a' feloldhatatlan kételmekkel körülszőtt perlekedéseket eligazitni semmi sem vala képes, rögtön véget vetettem mindennek; én, ki a' hősnek kivívom a' halhatatlanságot, 's az ember legszebb, legnemesb tulajdonit a' vitézséget, az elszántságot, 's a' halál megvetését a' legszebb világba helyheztetem, én 's te hogy állíttathatunk egymás mellé a' nélkül, hogy te el nem enyésznél?

Az írótoll. Jól érzem ugyan, hogy nékem nem juta olly nagy béhatású alak mint néked, hogy a' dítsőségre vágyónak nem tűnök olly tsillámmal szemébe mint te, igaz, sokszor attól kell tartanom, hogy melletted el ne enyészszek, vagy épen megvettessem: de azonban azt is szint olly jól tudom, hogy én is olly dolgokat vihetek végbe, mellyek a' hasonlítást a' tieiddel mindenkor kiállják. Azt, hogy általam folyik számtalanszor megnyugtatás, vígasztalás 's a' közlés érzése, nem is említem. Ha nem lehet tagadni, mint a' századok története elegendőkép bizonyítja, hogy minden nagy, tökéletes, 's bámulásra méltónak elősör az emberi elmében kellett tsendesen fogantatnia, 's fejlődznie, minekelőtte tsillogó alakban megjelenhetett az álmélkodástól elragadtatott világ szemei előtt, 's

ha igaz, hogy tsak a' gondolat gyujtja meg a' gondolatot, akkor engemet is, ki által ez olly nagy kiterjedésben lehető, úgy kell tekinteni, mint nagy jelenések annyát a' világ történeteiben. Hányszor nem védtem véled vetélkedve bámulandó hathatósággal az igaz, 's a' rény ügyét, hányszor nem nyujtottam annak a' szerentsétlennek, kinek lelkét bánat, 's néma kesergés lenyomni készült azért, mivel elismértetett, tsak azt a' vígasztaló enyhűlést, hogy nem úgy leend majd az jövendőben, 's hol nem vetettem el a' szépnek, a' jónak magvait, 's nem de valódi boldogságának nagy részét köszönheti az emberi nem az én tsendes kihatásom körének? Melly léptsőn láthatnók most ezt, ha én henyéltem volna! Maga a' hős is, ki néked köszöni először nevének nagyságát 's hírét, tulajdonkép én tőlem reménylheti a' halhatatlanságot! Egy vonás tőlem, 's vér patakzik a' yesztő-helyen, százan, 's ezeren hullnak-el a' ditsőség oltárán. — Mennyi — lelkeket, 's szíveket egyítő érzelem, 's gondolat lész általam világot átfogó kötelékké, mellyet egészen felbontani senki sem képes. Hadd maradjunk tehát békesen egymás mellett, vajmi sokszor szereztünk már ketten hírt nevet egynek! 's egy nagy férjfiu kezében egyikünk másikának érdemét nem homályosítá soha, hanem költsönösen emelé, 's ragyogtatá! Hol, én tsendesen észre nem véve iparkodom az emberi boldogság alapításán, 's hol te irtózatosan tsillogó fényeddel zabolázod a' szilaj dölyfös önkényt, hogy el ne taposhassa vetéseimet, hol ketten tsak emberszerető, 's valódi nagyságra törekvő lelkek által igazgattatunk, ott, egyedűl ott lakhatnak boldog népek.

Bowring.

Bowring nevű ángoly, európai útazásiban sok nemzetek nyelvével, szokásival megesmerkedvén, 's módja lévén a' köznép szájából is hallani a' költői ízlést: nem felejtette el úgy, mint a' Noé hollója, mintegy tengeren úszó hazájába zöld olajággal, 's friss poétai koszorúkkal térni viszsza a' száraztérről. Hogy útazásinak gyümöltsét, különösen a' nemzetek karakterének esmerését honfiaival közölhesse, azon poétai darabok közzé, melyeknek fordításival anyai nyelvét gazdagította, leginkább népdalokat válogatott ki; így vélekedvén, hogy valamely nemzet karakterét, legtisztábban szemlélhetni a' köznép érzései ki ömlésének tűkörében. Nem roszszúl vette fel a' dolgot; mert a' köznép, mind tudományos esméretek, mind más nyelvek tudása, 's idegen ízlésű könyvek olvasása, mind külömböző nemzetbeliekkel való társalkodás által legkevésbé lévén elkortsosúlva, alkalmasint legeredetibb képét mutathatja a' nemzetiségnek. Ezen az úton esmerteté ő meg a' közelebb lefolyt tíz esztendők alatt hazáját az orosz, holland, spanyol, lengyel, serbus, német, tseh, magyar (Poetry of the magyars. London 1830) nemzeti nép-dalokkal, vagy, ha nem mondanék nagyon sokat, karakterrel. — Mivel magyar honnosink vagy nem igen vágynak külföldre útazni, vagy más fojtja el bennek a' jó igyekezetet; hogy mégis ezen szép esméretnek, a' nemzetek karaktere esmerésének egészen hijjával ne lennénk: óhajthatjuk legalább Bowring munkájinak magyaritását. A' mivel addig vólna jó sietni, míg a' mai módi-nevekedő verselés dühe miatt a' dalok betse hazánkban el nem vesz.

—gh.

Sas és Béka.

A' Béka tojását megették a' madarak, 's emésztetlenül a' sziklák tetejére tették le. Kikelt a' Béka a' magason, 's büszkén szóllt a' mellette repkedő Sashoz, mint vele ugyan azon egy szikla 's levegő lakosához, és így — collegájához. Hitvány brekegő! — válaszolá a' szárnyas király, — az igaz, hogy egy levegőt szívunk, 's egy kősziklát undokítunk; de ez még nem elég arra, hogy egyformák legyünk. Téged a' történet, 's az is a' világon legundokabb úton hozott ide: én magam repültem fel. Aztán, én feljebb emelkedem a' szikláná, oda, a' hova se te, se a' szikla többé nem látszatok; 's ugyan annyival tudok alább szállani a' legmeredekebb völgyek ölébe. De te vigyázz, hogy történetből nyert álláspontodat meg ne változtasd; mert ezer darabokra szakadsz, míg dögölve leeshetel a' sziklák méjjségébe, honnan felszármaztál!

A' Béka mosojgott a' Sas intésén, a' ki felejteni látszott, hogy a' hitvány test bár mely magasról esik alá, még sem érzi meg az ütődést.

A' Felvilágosodott.

Sok tudósokat úgy világosít fel a' tudomány, mint a' tűz azt, a' ki setétben mellé űl. Őtet minden meglátja meszszíről, meglátja minden mozdúlásait, álmos bókolásait, 's a' t.; de ő három lépésnyinél tovább épen a' vilagosság miatt nem lát, mely mellett űl. — Láttatni, 's nem látni! —

Kéj és Ditsősség.

A' paripa gyorsan vágtatott el tsillogós Huszárjával a' békós lovak mellett. Ah mi kéj úgy nyargalhat-

ni! sóhajta egyik békós. *Distingve* bajtárs! — szólla hideg vérrel a' másik, — ez nem *kéj*, hanem *ditsőség!* Nem látod-e' a' *sarkantyút?* —

Aphorismák.

A' *Gyomor* tselekedeteinknek legerősb titkos rúgótolla! Már Rettz Kardinál is megjegyezte volt, hogy a' Népzendülések magoktól alább hagynak a' déli órákon. A' *Betsület-vadászat* és *Uralkodásra vágyás* is sokszor nem egyébb, mint Gyomorbetegség. A' Spártaiak fekete levese az emberek minden közönséges nyavalyájin segített, 's mind azon bajokon, mellyekbe más Birodalmak kinlódnak 's elhalnak! — A' Rumford levese is illyen szükségben segítő eszközül szolgált. Hát ha még fekete lett volna!

Bíztat a' Remény, hogy a' Maradék bohóságaink örökébe legalább tsak cum beneficio juris et inventarii lépend be! —

Egy fő-fő gyengeség az az emberben, hogy mindent maga akar ált élni, a' *Jövendő* pedig egy olly szántó föld, mellyet mivelni kevesen akarnak. A' pór ember azért ültet fát, hogy egykor árnyéka alatt magát kipihenhesse!

Tedd a' hasadat Isteneddé, akkor fejedből is olly kéményt tsinálsz, melly örökké gőzölend!

A' Nagyravágyó szemei előtt mindég egy férget kellene tartani; 's ez által értésére adni, hogy azokat ne feledje, mellyek őt és vele minden projectumait majd egykor felfalják. —

Azok a' bolondok, kik kedveseikért meghalnak, korántsem a' legnagyobb bolondok!

A' nagy ember Irigyeit tsak egyedűl az ő halála — ez az egyetlen egy mód — engesztelheti meg!

A' kisded ha árkot lát maga előtt, 's a' gyermek ha egy keskeny sírt pillanta meg, kétségbe esik; mellyet a' férjfi mosolyogva lép ált! Így van a' dolog a' képzelt akadályokkal 's lehetetlenségekkel is!

Ha a' gazemberek fel érnék észszel azt, hogy mimódon lehetne összszetartaniok, úgy, hogy magokat ismét egymás közt soha meg ne lopják, ugyan roszszúl állna ám a' világ dolga!

Az erős characterű 's okos emberekkel úgy vagyunk, mint az agg tölgyekkel; jó időben senki sem ügyel rájok: de ha a' nap súgára éget, vagy záporeső kerekedik, mindenki siet magát alájok vonni.

A' jó Tanáts olly teher, mellyet ritka váll erős el birni.

Rejtsd el titkodat attól, ki feleségének minden titkot ki tálal. Vannak olly dolgok mellyeket az aszszonyok, természeti gyengeség 's félelemből, már tsupán tsak viseletek által is kéntelenek elárúlni.

A' ki a' Hivatalokban 's a' *Schach játékban* nem gondolva vetélkedőjével, tsak egyedűl a' maga általteendő lépésein törődik, az bizonyosan elveszti a' játékot.

Chamfort így szóll: Az emberek, szűkség hogy a' fő által kormányoztassanak! Jó szívünkel egy schachjátékot sem nyerűnk meg soha!

Miért neveztetnek a' sasok villámhordóknak?

Tudjuk, hogy a' Rómaiaknál, 's a' Görögöknél a' sas volt az a' madár, melly Jupiter mellett ült, menykövet tartván körmei közt. 'S ezért dörgő madárnak vagy villámhordónak is nevezték. Most ezen el-

nevezés, eredetére könnyen rá akadunk. Mindennek van oka a' világon, 's annak is kellett lenni, hogy a' villámló és dörgő hatalom kijelentésére épen ezt a' madarat ültették a' nagy isten mellé. A' mi időnkben vétetett észre, hogy a' levegő felsőbb része legtöbb villánnyal (materia electrica) van elegyítve, 's hogy az az anyag, mellytől az electricitás minden hatási, erednek, mindenkor tsútsos tárgyak után vonszódik. Továbbá azt is tudjuk, hogy estve sokszor, mikor a' sasok igen fennt lebegnek, a' levegőben, azt orrok előtt láng lobbok látszatnak világítni, 's tsúttsok az orrok hegye felé van fordítva. A' Rómaiak, kik igenis vigyáztak a' madarak repűlésére ezt szint olly jól látták mint mi, de meg nem magyarázhatták; 's minthogy súgár, tűz, 's villám vala a' mit láttak, annak az Istenektől kellett erednie. A' sas leve tehát így az a' madár, melly Jupiternek mennyköveket hordott.

Pinkay.

Hadvezéri rövid tüzelés!

Napoleon rövideden de hathatósan így szólla hadaihoz Égyiptomban a' piramisok mellett adott ütközet előtt: „Frantziák, — ekkor a' piramisokra mutat — gondoljátok meg, hogy ezen emlékek tsútsairól 4000 esztendő néz le reánk.“ Pinkay.

Emlékezet.

Mi az, a' mi a' Távollét
Bús térén, a' hajdani Lét'
Szép körében ált ölel:
Mídőn a' setét szirt között
Robbant hangba meg ütközött
Vándor fél hóltan dől el?

Vagy midőn a' könnyezetlen
Küzdő honni szerentsétlen,
Vólt sajáti még meleg
Tetemin a' már hamvá lett
Vár gyász düledéke mellett
Sírva, némán szédeleg!
Mi az, ha a' szeretőnek
Könnyei folyton folyt nőnek
'S meghidegült érzeti
Közt a' meszsze meszsze túlsó
Határokon eljajdúl, 's óh!
Kebelét melengeti?
Azoknak kik a' Hazának
Hajdan önként áldozának,
'S a' borzasztó sír siket
Hantján a' hartz láng körébe
Száltak a' sors ellenébe'
Koszorút vallyon mi kőt?
Vagy midőn távol a' rokon
Szívektől kül határokon
Andalg a' számkivetett:
Egy puszta Rom elragadja
Érzetét, 's ott méláz! mi a'?
Az édes emlékezet!!

Kunch L.

Rejtett szó.

Kétfejünek ha veszel: mind a' három tagom ölhet.
Hármas föt szabol? úgy két elsőm a' maga hellyén
Hogy mi legyen? végsöm meg mondja, 's az újj magyar érti.
Hogy ha eső esik: úgy sietél ki találni egészen,
Mert hamar eltünök, 's nyomomat sem láthatod osztán.

Megfejtés: a' LII Szám. Igenis: *Nevetés.*

SOKFÉLE.

LIV szám. Béts. November 6-dikán. 1832

Azon Magyar Hazafiak neveik betűrendben, kik, mint a' Természet-vizsgálók és Orvosok Német Társaságának tagjai, ezeknek September 1832-ben Bétsben tartatott gyűlésén megjelentek.

Jegyzés. Keresztneveik az itt Bétsben kiadatott két Lajstromban tsak itt ott lévén kitéve, azokat mi egészen elhagytuk.

1. Bélteki, Orvos Dr. M. Vásárhelyről, Erdélyből.
2. Bene, Orv. Dr. és Professor Pestről.
3. Bitnicz, Mathésis Professora, Szombathelyről.
4. Bujanovich (Agteleki) Földesúr, Bresan-ból.
5. Carabelli, Magyar Nemes, Seborvos és Professor Bétsben.
6. Csausz, Orv. Dr. és Decanus, Pestről.
7. Cseremitzky, Philos. Dr. Pestről.
8. Drechsler, Orv. Dr. Bétsben.
9. Freystätter, Seborvos, Nyitráról.
10. Friwaldszky, a' Pesti Orv. Kar Jegyzője.
11. Gőzsy, Orvos Dr. Svechatból.
12. Jankovich, Orv. Dr. és Udv. Orvos, Budáról.
13. Katona, Orv. Dr. Bétsben.
14. Klein, Orv. Dr. és Assistens, Pestről.
15. Köröskényi, Magy. Földesúr, Vinitzáról.
16. Kozma, Orv. Dr. Kolosvárról. ?
17. Lang, Patikáros, Nyitráról,
18. Liebold, Orv. Dr. és Physicus Sexardról.
19. Lindenmeyer, Orv. Dr. Pestről.
20. Majláth (Gróf) Ts. K. Kamarás, Bétsben.
21. Meissner, Chémia Professora, Bétsben.
22. Pappler, Orv. Dr. Ezredes Orvos, Ketskemétről.
23. Petényi, Czinkotai Ev. Predikátor.

24. Pleker, Orv. Dr. Brassóból.
25. Ries, Orv. Dr. Marmarosból.
26. Rósás, Orv. Dr. és Professor, Bétsben.
27. Schaedel, Orv. Dr. és Prof., Pesten.
28. Schedel, Orv. Dr. Pesten.
29. Schimko, Professor, Bétsben.
30. Schmall, Erdőtudom. Prof. Selmetzbányáról.
31. Schuster, Chemia Professora, Pestről.
32. Seeburger, Orv. Dr. és Fő Orvos az Ispot. Béts.
33. Sonnenberg, Orv. Dr. Horvát Országból.
34. Specz, Orv. Dr. és Prof. a' Bétsi Therezianumb.
35. Stahly, Orv. Dr. Pesten.
36. Stessel, Orv. Dr. Bétsben. Kis Martonból.
37. Szabó, Orv. Dr. és Szemorvos, Pestről.
38. Szilágyi, Orv. Dr. Bétsben.
39. Szilasy, Physika Professora, Szombathelyen.
40. Szőcs, Orv. Dr. Kolosváron.
41. Teleky (Gróf) Mihály, Bétsben.
42. Teneny, Orv. Dr. Pesten.
43. Töltényi, Orv. Dr. és Prof. Bétsben.
44. Varga Mátyás, Orv. Dr. Bétsben.
45. Viszanek, Orv. Dr. Bétsben.
46. Weiss, Orv. Dr. Pesten.
47. Zipser, Pedagogia Professora, Besztertzebányán.

A' magyar nyelv állapotja Mátyás Király idejében.

Galeoti Martii Narniensis, Regiae quondam Bibliothecae Budensis Praefecti, Commentarius elegans de Mathiae Corvini Hungariae Regis egregie, sapienter, jocose dictis ac factis tzímű könyvben, a' XXVIII-dik Fejezetben, a' többek köztt ezeket olvassuk, magyar fordítás szerént: „A' Németek, Tsehek, és Len-

gyelek néha nemzeti nyelveken, többnyire pedig diákúl írnak; egyedűl Magyar Ország az a' Keresztyenek közzűl, a' melly tsupán tsak diákúl ír. Mert a' Magyarok nyelvét nem könnyen lehet írással kifejezni, mivel a' hangvonásoknak (accentus) legkissebb változása és különbsége által megváltozik a' kimondásnak jelentése. Mert a' Magyaroknak vagynak ollyan szavaik, mellyek u betűn végződnek; de az a' betű mást jelent, ha könnyű vagy gyors ajakakkal mondatik ki, mint ha öszvébb vontt és lellyebb nyomott ajakakkal ejtetik, a' mit írás által ki mutatni nem lehet. Mivelhogy a' diák nyelvben tsak egy u van: a' magyar nyelvnek pedig négyféle u-ra volna szüksége, ha annak minden különbségeit számba kellene venni. Így kell ítélni más betűk felől is. Szűk is a' Magyarok nyelve a' tartományok neveiben; mert egy tartományt sem neveznek ők a' maga nevén, hanem körűlírással élvén, felteszik a' nemzeti nevet, és hozzáadják az országot. Ítaliát olasz országnak mondják, melly annyit tesz, mint Olaszok Országa, Tót Országnak, a' mi a' Tótok Országa, Német Ország pedig a' Németek Országa. Így kell ítélni minden tartományok neveiről. A' Magyarok nyelvében sok tót szavak is vagynak, sőt még diák szavak is; quid quaeris? így mondják ezt magyarúl: mit keres? (helyesebben keressz), minthogy a' c (inkább k) és q sógoros betűk."

Fájdalommal láthatjuk ezen sorokból, hogy még Mátyás Király idejében is, a' ki pedig a' tudományokat Magyar Országban különös virágzásba hozta, tsak diákúl írtak a' Magyarok, és nemzeti nyelvek mivelésével nem gondoltak, 's meg hagyták magokat előzni a' nemzeti nyelven való írásban a' Németek, Tsehek és Lengyelek által, úgy hogy a' Mátyás Király által Budán felállított híres Könyvtárban is, mellyhez ha-

sonló a' 15-dik században Európában nem találtatott, mellyben a' kéziratok és nyomtatott könyvek száma öszveséggel 50 ezer darabnál többre ment, és a' mellynek Praefectusa volt Galeotus Martius, egy magyar könyv sem találtatott, legalább nyomtatásban nem. Szolgálhat ez egyszersmind nekünk Magyaroknak ösztönül arra, hogy igyekezzünk nemzeti nyelvünket mivelni, és a' tudományoknak minden ágaira tartozó írásokkal gazdagítani, és ekképen azt az ángol, frantz és német nyelvekkel, mellyek már ma a' tseh és lengyel nyelveknél miveltebbek, egy karba helyheztetni.

Azonn pedig örülhetünk, hogy már ma meglehetősen le tudjuk mi írni diák betűkkel a' magyar szavakat, és mind az önhangzó, mind a' mássalhangzó magyar betűknek minden külömbségeit ki tudjuk fejezni, p. o. ki tudjuk mutatni írásunkban az u betűnek fellyebb említett négy nemeit, mivel azok hihetőképen az u, ú, ü, ű. De minthogy tsak ugyan nem találtatnak a' diák ábécében annyi betűk, mint a' mennyi hang van a' mi nyelvünkben, és minthogy az illyen különös magyar hangokat öszvefogott kettős betűkkel sem lehet tökélletesen kifejezni: ne halaszszuk tovább a' magyar írásmódnak ezen szükségét bétellyesíteni, és az illyen hangjainkra új betűket készíteni.

Óhajtani lehet, hogy az Országok és tartományok illyen neveinek: Italia, Sclavonia, Germania, Polonia, Hispania, 's a' t. egyegy szóval való magyar kifejezésére tsináljanak tudósaink valamelly végezetet.

Hogy más nyelvekből, p. o. a' tótból és diákból mi Magyarak sok szavakat költsönöztünk magunknak, azt annyival kevésbé szégyenlhetjük, a' mennyivel bizonyosabb az, hogy más Európai nyelvek még nagyobb számmal vették bé az idegen nyelvbeli szavakat, p. o. az ángol nyelvnek 15,799 szavai vagynak, mellyek

közzül 6,732 diákból, 4,812 frantzból, 1,665 szászból, 1,148 görögből 's a' t. van költsönözve. Egyébaránt a' Galeotus által felhozott példa semmit sem bizonyít; mert ezen magyar szavakat: mit keressz? nem a' quid quaeris? diák szavakból költsönöztük, hanem itt tsak történetes a' szavak hangzásának hasonlatossága, a' mire több példát is lehet találni, p. o. edulium, ebédel; urget, sürget; hortus, kert; aetas, idő.

Szilágyi János.
H. R. Pr.

S e u m e.

A' nyár elején (1807-ben) Seume, (ki nem isméri ennek Siracusai utazását?) Dresdán utazván keresztül bétért a' királyi könyvtárba, mellynek akkor az igazgató, 's a' szolgáló személyek nyájas készsége tsudálatos meglepő elevenséget adott, annyira, hogy az egy költsönöző olvasó könyvtárhoz hasonlított. A' tódulás néha olly nagy volt, hogy alig lehetett lépni, 's a' beszélgetések olly zajosok, hogy tulajdon szavát is alig érthette az ember. Illy olvasó tsoportba egykor, porlepte tsizmával 's kalappal belép egy férjfiú. Kopott, ótska köntöse nem készült az új ízlés szerént, haja (akkor porozva viselték), 's érett fekete szakála artzait tsaknem egészen körül fogták. Ez a' különös férjfiú szünetlen azon ablak felé tekinget, hol Dassdorf könyvtárnok üres asztala állott. Dassdorf nem jön, 's ő némán támaszkodik a' kályhához, melly megett két szolgalul, kik ezt az idegent már bélépte óta gyanús szemekkel nézik. Egyszer megszóllal az egyik: Mit akar kend barátom?" Semmit. „Hát ne állja el itt az embereknek az útat." (Nem felel.) „Ha itt megáll, senki sem juthat Semler titoknok úrhoz (ez a' kályha mellett

ült).“ (Nem felel.) „Azt mondám, ne állja el itt az útat. Hallja kend?“ Hallom. (A' másik szolgához dörmög: be goromba. (Az idegenhez.) „De kihez akar tulajdonkép?“ Dassdorf tanátsoshoz. (Magában.) Bizonyosan koldulás. (Fenntszóval.) „Ha Dassdorf udvari tanátsos úrral akar kend beszélni, menjen a' lakásába, mert itt tsak tudósokkal beszél.“ Ugy tán én is beszélhetek véle. Ez alatt belép Roch a' könyvtár titoknokja. „Mit akar kegyed?“ Dassdorf tanátsossal szólani. „Ez hamar meg nem lehetend, épen most a' frantzia követtel Bourgoing úrral múlat, 's ez többnyire soká tart.“ Ezzel ott hagyja Roch a' férjfiút, 's asztalához ülvén újságot olvas, de alattomban mindég az idegenre pillant, kit maga sem nézett valami másnak, mint az inasok. Egyszerre hozzá járúl az idegen: „Ha kegyed azt véli, hogy Dassdorf tanátsos soká elmarad még, kérem ne terheltessék ide adni Aristophanes munkáját; jó kiadásért könyörgök.“ (Roch bámúl.) Tán kéznél van Küster kiadása. (Roch nyájas ábrázatot mutat 's Aristophanesért akar menni.) „Ha Küsteré nem volna meg, akkor Berglerét vagy Brunkét kérem, kár hogy Beckë még meg nem jelent.“ (Roch barátságos lesz, 's egész udvariasággal kérni akarja az idegent, hogy menne, 's választana magának. Éppen akkor a' frantzia követ társaságában Dassdorf belép, és — átkarolja a' boglyas fejű idegent. — „Édes kedves Seumém! Be örvendek, hogy kegyedet láthatom! Excellentiád megengedi legjobb Költőink egyikét bémutatnom.“ Ezzel megismérteti Seumét a' frantzia követtel, ki barátságosan megfogja a' kezét. Roch álmélkodik, — a' szolgák tsaknem kövé válnak.

A' fúlánk szúr, a' szarv döf.

A' híres Engel egykor valamelly ízetlen száraz gúnyírást olvasván, nem tudott megszűnni a' nevetéstől. „Ugyan hogy nevethetnék én annyit olly száraz dolgon?“ kérdé egy barátja. „Én tsak a' szerzőnek helyes ön tsalattatását nevetem — felele Engel — azt gondolja szegény hogy fúlánkja vagyon, pedig tsak szarva van.“

Egy jóakaró Barátunk öszveszedte nehai Csokonai Vitéz koszorús Költönknek eddig még nyomtatásban ki nem jött versezeteit. Azok közűl négyet a' Sokféle XLIX számában már közlöttünk. Itt következik ismét egy:

A' Méz Méze.

Sok az ember baja! —
Egy belső nyavalya
Engemet is megrontsolt;
Ínyem' elvesztette,
Szám' ízét elvette,
Minden tsak ízetlen volt.

Kóstoltam Tokajit;
Gyomrom unalmait
Szerzé e' szent ital is;
Nem volt elszenvedve
A' téj édes nedve
Nála még tzúkorral is.

Végre egy tetézett
Tálba' lépesmézet
Külde egy jó Nintsneve,

Kóstolom kelletlen,
Hát fojtós, ízetlen,
Mint a' zöld vatzkor leve.

Béjöve azomba'
Lilla sátoromba;
'S Mondám, mi bánt régólta.
Tsudálta; — elmetszett
Egy kitsinyt, 's úgy tetszett,
Hogy elébb megtsókolta.

„Ezt edd meg, ez tán jó!"
Megeszem, 's Egek! óh
Még olly édest nem ettem:
„Adj, óh! adj több mézet,
„Mellyet szád igézett,
„Óh adj!" így esdeklettem.

Adott még többet is,
'S Meg nem mézelttet is
Adott a' kis tsintalan:
De én megesmértem,
'S Édességet kértem
Szátskájáról úntalan. — —

Kis méhek! kerteken, 's a' t.

E' következő vers, a' többekkel együtt már ki van nyomtatva Lilla II. Könyv. XIX. Szám. 58. lap. 1813-diki kiadás.

Rejtett szó.

A' levegőbe' keress engem, 's jármodba befogva
Olvass viszsza felé; nem de urad leszek úgy?

Megfejtés: a' LIII Szám. Buborék, bú, bor, ék.

SOKFÉLE.

LV szám. Béts. November 9-dikén. 1832

Példabeszéd. Ruha tisztesség, pénz emberség.

Legfőbb jónk a' pénz, mellyből aranyos ruha készül;
Vedd fel 's ím minden tiszteli — drága ruhád!

Hertzeg B** terhes betegségbe esik. Rendes házi orvosa nem bízván magához, hogy a' Hertzeg életét megtarthassa, orvosi tanátstartást javasol. A' Hertzeg el nem fogadja, hanem elküld az akkor világszerte híres *Teophrastus Paracelsus Bombastus* tsudatévő Gyógyászért. Bombastus felveszi felső kabátját, megrakja zsebjeit orvosi szerekkel, mellyeket maga szokott készíteni (hihető, homeopathicus volt, a' nélkül hogy tudta volna), és siet a' hertzegi patienshez. Bemegy az előszobába. Mit akar az Úr? kérdik az inasok. A' Hertzeghez megyek. Oda illyen öltözetben be nem ereszthetjük; tessék illendőbben öltözködni. „Barátim, de én" — Barátim, nem barátim, így az urat, be nem ereszthetjük. Bombastus elmegy, 's innepi köntösét felvévén, tsakhamar ismét megjelen. „Ki légyen Nagysád? kérdi a' komornyik." — Theophrastus Paracelsus 's a' t. — Tessék! — Bémegy. — Gratissima praesentia! szóll a' Hertzeg. Segítsen rajtam! Minden bizodalmamat az Úrban helyheztetem. — „No paszamántos, hímmel kivarrott kabát, segíts ha tudsz! rázza a' tzifra kaputot;„ 's egyszersmind engedelmet kér, hogy nem szolgálhát, mivel az inasok az orvosi szerekkel rakott felső kabátjában be nem botsátották 's kéntelen volt azt otthon hagyni. — Ismét haza kellett mennie, de már hertzegi hintón; 's a' vén kabátból gyógyította meg a' Hertzeget.

Egy németországi tudóson (ki lett légyen, nem tudom, mert légió azoknak nevek) ez történt. Y Tudósnak jeles munkáit olvasván egy úr, vágyott őtet személyesen is esmerni. Oda útaz tehát a' hol lakott, 's felkeresi a' nagy tudóst; kit kopott foltos hálókabátban dolgozva talál. Kételkedve kérdi, ha ő volna e' Y Tudós. „Tudós vagyok e' — felele — nem tudom; de Y a' nevem." Talám megtsalatkoztam, szólt az idegen, én tudós Y urat keresem. Mosolygós ábrázatjából, 's megvetést mutató magaviseletéből az idegennek észrevehette Y, hogy azt foltos köntöse zavarta meg. — „Tessék várakozni" — monda — mindjárt lészen szerentsém megesmertetni. — — — Ezzel az oldal szobába megy; felveszi legszebb köntösét, felteszi hajporos táskás parókáját; ki jön: „én vagyok Y a' B. C. D. 's a' t. munkák szerzője. — Erre egymást éri a' hajlongás, az olvasott munkák magasztalása. Y nem állhatja tovább, leveti hirtelen kaputját, földhöz tsapja ezen szókkal: mond meg nekem te semmire való, te vagy e' Y, vagy én vagyok?

Talám egy nemzet sem tartott annyit a' tzifra ruháról, mint hajdan a' Spanyolok, míg t. i. nekik Amérika gazdag aranybányájok volt. Tzifra ruhájokról lehetett a' Grand-okat 's a' Hidalgószokat megesmerni; a' tzifraság mérte ki a' tiszteletadás határát. Esmeretes Rabnernek a' Spanyolokra *Sancho Pansa de la Mancha* név alatt írt tsípős elmefuttatása, melly ez: „Igazságtalanok vagyunk a' világ megítélésében, ha azt mondjuk, hogy az a' derék emberek érdemeit érzéketlenül nézi, vagy hogy éppen vak. Jól látja ő az érdemes férjfiakat, ha szemeit külső pompa által felnyitjuk, 's roppant készülettel őtet szenderedésiből felébresztjük. Már mit tehet a' világ arról, hogy ha a' nagy lélek

rongyos köntösbe búvik? A' világ hasonló a' játékszínhez, ott pedig tsak azokat tartjuk királyoknak, hertzegeknek 's a' t. a' kik felségesebben vagynak öltöz tetve. — Minthogy tehát úgy látszik, hogy egyedűl a' ruháknak köszönhetjük érdemeink értékét, nyilván megvallom, hogy egy ember eránt sem vagyok olly nagy tisztelettel, mint szabóm eránt. Gyakran meglátogatom műhelyét, 's szent borzadás fog el, ha látom, miként formálódik mesterséges keze alatt erkölts, érdem, vitézség, 's bűbájos tője szúrásával miként származtatja a' haza díszeit, mint valaha Neptun vasvillájával földből a' tüzes paripát! Egykét hét előtt nála voltam, 's őtet bársonnyal, selyemmel, arany és ezüst sinórral majd nyakig elborítva találtam. — Éppen akkor szabott egy Grandot, mellette egy széken feküdt két más fő fő Grand. Az egyik legénye egy tens úrfit arany sinórral tzifrázgata, de nem tudom, roszszúl láttam e' vagy mi? úgy látszott, mintha a' sinórokon vereses veriték tseppek is tüntek volna elé.

A' mester mellett egy padon feküdtek nagy tsomókban a' tsínos uratsok, tisztek, enyelgő szeretők, kik itt sóhajtozva várták pallérozódásokat, 's valóságok kifejlődését. A' pad alatt feküdt egy rakás goromba posztó, 's más tsekély nemű matéria, túdósoknak, művészeknek 's több efféle öltözködni kívánóknak, kik magokat tsak ily tsekély hasznot hajtó munkákra adták. Egy inas, ki a' varráshoz még nem igen értett az ajtó mellett űlt, 's magát egy költő rongyos nadrágja foltozásában gyakorlotta. Mélly alázatossággal, kalapomat kezemben tartván állottam olly tekintettel, millyent Grandok jelenlétében fel szoktam venni. A' mester már tudja melly nagy tisztelettel vagyok ezen nagy érdemű ruhák eránt, 's azért tettemen nem is tsudálkozik. Én reszemről illendőnek találom, hogy

ezen bűbájos ruhák előtt akkor is, mikor nintsen bennek test, mert hiszen evvel nem sokat gondolunk, kalapunkat méllyen lerántsuk.

Talentom, Ész.

Azt szokjuk mondani: „szép talentoma vagyon ezen embernek," ez igen hibás kifejezés, inkább így kellene mondanunk: sok talentoma vagyon." — Ezen nevezet eredetét vette a' régi görögöktől, kiknél egy talentom körülbelől 1000 forintra ment, így tehát nálok talentomos ember annyi volt, mint gazdag ember; a' késő kor ezen nevezetet *improprie* használta, az elmetehetségekről, 's e' szerént most, szép talentomú ember, annyi mint eszes tudományos ember. De kitetszik, hogy ezen *improprie* használt szó nem egészen egyez meg a' világ folyásával. Jobban tudták a' lángeszű görögök, mint mi, mit kellene talentom alatt érteni. Talám nem volna roszsz, ha mi ezen kifejezés előbbeni értelmét ismét felvennők; mert ha mindjárt improprie használjuk is, tsaknem mindég alatta értetődik annak eredeti jelentése. Szintúgy vagyunk az *ésszel*. Ez alatt is többnyire kongót (talám pengőt?) értünk. Például szolgáljon egy két közönséges mondás, p. o. *Szép talentoma vagyon ezen leánykának* az az: legalább 15,000 forintot tesz évbéli jövedelme. Mert nem tesz ő az egész áldott nap mást, mint kávéz, whistez, hímez, az ablakon kinéz, az útszán járó uratsokat lorgnettérozza, vagy a' többi lyánkák öltözetjét éles hegyes nyelvetskével mustrálgatja; valamelly társaságban, hol ezeket nem teheti, tsak *igen*nel 's *nem*mel felel, 's ha néha nem köhögne, az ember szép szobornak nézné.

„*Ezen embernek jó természeti esze van*" az az: már az attyától szép summátska maradt reá, tehát nem

kellett néki szereznie. „*Az ember elvesztette az eszét*“ azt mondjuk a' megbukott kereskedőről; természetesen; elvesztette *talentomait*, 's ezen szemre hányáson sokan többet aggódnak, mint jó hírek 's nevek elvesztésén. Egy átaljában a' mostani időnkben az észnek 's talentomoknak talám e' következendő lajstromát lehetne felvenni:

1,000 fl. valami kevés ész,
6,000 fl. meglehetős ész,
12,000 fl. szép ész,
20,000 fl. gyönyörű talentom,
50,000 fl. angyali ész, mennyei talentom; —

's így a' talentom nevekedik a' talentomok számával. Következésképpen ezen magyarázat szerént esztelen ember az, kinek talentoma nintsen.

Általános tekintetek Ázsiára.

Ázsia az emberi nem böltsője talám leginkább megérdemli a' természet búvárainak figyelmét. Ha Európát tekintjük világosan látjuk, hogy majd az egész természetünk onnan vette eredetét; Azsiából származnak majd minden nemesebb gyümöltseink, Ázsiából eredett majd minden régi mívelődés 's pallérzottság, Ázsia úgy szólván anya országa a' legmeszszebb tartományoknak. — Midőn még Európában a' miveltség Geniussa a' vadság ön igájától lenyomattatván, mélly álomban feküdt, már feltüntek Azsiában az emberiség 's mivelődés gyönyörű tsillagi; nem álmodott még Európa a' hajókázásról, már a' mérész Phoenitziaiak mágnes tő nélkül is bé járták még Scandinávia partjait is; Ázsiából hozták a' betűket: Á'siából veszi eredetét azon tudomány, mellyet utóbb a' lángeszű Görögökben tsudálunk. Á'sia már a' legrégibb időktől fogva tsatapiartza volt a' leghatalmasabb nemzeteknek, itt

győzedelmeskedett Nagy Sándor, itt viaskodtak Rómulus ivadékjai, kik által látván ezen résznek fontosságát legfényesebb szállítványjaikat ott állították fel; itt lobogtak a' később korban a' keresztesek zászlói, 's innen hozták ezek ismét viszsza tájainkra a' majd egészen kipusztúlt tudományokat. Syriából származik szent vallásunk, Arábiában kezdette alkotmányát Muhamed. — Ha a' földet magát tekintjük, látjuk, hogy minden égally szerént terjed el a' jeges tenger borzasztó partjairól Gánges gyönyörű tájékáig. Itt találjuk az állatoknak minden nemeit a' jeges medvétől a' rettentő nagyságú elefántig; az emberekre nézve is a' külömbség tsudálatos; mennyire külömbözik p. o. a' törpe horgas lábú Samojeda a' sudár növésű Circassiaitól, mennyire az Örmény a' Malaytól, a' keskeny szemű kopasz Khínai a' Syrustól, és Hindustól, a' feszes Japóniai a' fürge Arabstól, tsupa ellenkezések; és fájdalom ezen népes világ része a' legdurvább despotismus alatt nyög akár már a' Török, akár a' Khínai vagy más birtokokat nézzük. Sehol sem annyira külömbözők a' vallás felől való vélemények, mint Á'siában, itt Kristus', Moyses', Muhamed', Confúcz, fő követői (Tibetben az úgy neveztetett Lamaiták) tsudálatos elegyben találtatnak a' Parsesekkel (tűzimádókkal) és számtalan más vallásbeliekkel. A' nyelveknek a' száma igen nagy, 's Laucasiában egyik faluban a' másik szomszéd falu lakosait már nem értik.

Sz—sz.

Köszöntő Versek Lengyel József, Debretzeni Ref. Collegium Seniora neve napjára, Mart. 19 kén 1795.

Már tán nem is vártál magadhoz bennünket,
Vélvén, hogy elhagyjuk kötelességünket:

De tudd meg, hogy a' délelőtti tisztelet
A' Cantorok előtt nem érne egy felet.
Tsak a' kontyhoz illik az olly salve 's ave,
Mellynek a' jutalma rozsólis és kávé.
Magad adtál okot az illy gondolatra:
Lám soha sem hívtál dél előtt zsinatra.
Úgy víg egy Poëta, és egy Cantor Deák,
Ha a' lagenából folynak az ideák;
És ha igazságot mutatnak a' borok:
Úgy tehetnek törvényt Contrák 's Seniorok.
Úgy mutat majestást minden Primarius,
Ha az orra előtt áll a' bicongius.
Ki tsudálhatja már, hogy egy éneklő Kar
Dél előtt tisztelni tégedet nem akar?
Mi igazán akkor tartjuk József napját,
Mikor megnyitotta József már a' tsapját,
Mellyből minden versre egyegy íttze tsordúl,
Az özön áldásra özön liquor fordúl.
Mikor a' Seniort és a' Contrascribát
Tiszteljük: együtt jár a' vivat és bibat!
Most hát tisztelettel nézvén a' kantsóba:
A' köszöntést ekkép fűzzük egy tsomoba:
Senior 's Praeses Úr! ki mihelyt születtél,
József nevet a' szent keresztségben vettél.
Hogy ezt elhozta az esztendő tavaszsza,
Tapsolva örvendünk mind in tota massa.
A' melly örömünket ezzel jelentjük ki,
Hogy minden poharad' még ma üritjük ki.
Olly érzékeny szivvel lészünk ma erántad,
A' millyennel eddig magad is kívántad.
Sok érdemeidért még a' Tisza mellett,
Szőllős városában Pető is kedvellett.
Ki sokáig tartván hajdan Ductorának,
Ítten Debretzenben tett Alumnusának.

Mikor Maróthi a' Harmonicust írta,
Már akkor a' Bassust alább egy sem birta;
A' honnan Scholánkban tactust addig vertél:
Míg hajlott idődben Praesességet nyertél.
Minthogy nem volt már itt te nálad senior:
Bátyad Urad után lettél már Senior.
Így az unokádnak alkalmatosságot
Adtál, hogy érhessen Contrascribaságot.
Lellyebb botsátottad ennek Attya Urát
Hogy öltözzön első Juratus — purpurát.
Mi tehát kívánjuk mind egyező hanggal,
Hogy élj vigan ezen Seniori ranggal.
Semmi hijjánosság te rajtad ne tessen,
Mellyet a' megpirúlt irígység nevessen.
Így menj ki, mikor elvégzed e' tisztséget,
A' szükséges könyvek meg szerzése végett.
Minden magyarságtól koppaszszon meg Jena,
Mikor krumpli mellett lesz seres lagena.
A' melljedre tévén patyolatból taréjt,
Antecessoroddal egyél spárgát 's paréjt.
Akkor lábotokra húzván bő fischledert,
Látogassátok meg púderesen Federt.
Ha viszsza jöszsz onnan a' magyar hazába:
Légy Esdrás Szerepen az Urnak házába',
Ítt conventióban adnak egy kúp nádat,
Mellynél szipákolhatd vén tajtékpipádat.
De minthogy tsakugyan ember kell a' gátra:
Kóród el fog vinni innét Tiszahátra,
Hol biennisséged siratván a' padkánn,
Magad tivornyázol tiszaháti vadkánn.
Addig manualis orgona helyébe
Zeng öt hat kitsinyed kutzkód üregébe';
Kiket ide renddel hordván oskolába:
Cantusra Hitvesed jő kurta gubába'.
Így érj vén házaddal egy szerentsés Sábest,
Míg egyszer vénséggel felyülmúlod Gábest,
Mikor a' huszonnégy vének seregében
Cantus Praeses leszel az egek egében.

(Cs. V. M.)

Megfejtés: a' LIV Szám. Daru.

SOKFÉLE.

LVI szám. Béts. November 13-dikán. 1832

Statistikai Jegyzetek.

SVÉTZIA (Svédország.

I. Az Országló ház (Augsburgi Ev. Hitvallású.)

a) Bernadotte Familiából.

Király: XIV KÁROLY (János) szül. Jan. 26-kán 1764-ben. Korona örökösnek választatott (Frantzia Marsallból) Aug. 21-kén 1810-ben. Királyjá lön XIII Károly halála után Febr. 5-dikén 1818-ban. Megkoronáztatott Svetziában Maj. 11-kén és Norvégiában Sept. 7-kén 1818-ban. Hitvese, 1798 ólta Clary Eugenia (Desirée Bernardina).

Fija: Oskár, sz. Jul. 4-kén 1799-ben. Koronaörökös. Hitvese 1817 olta Josephina, Leuchtenbergi Printzaszszony. Ezeknek

Magzatai: 1) Károly, Schonen-i Hertzeg, szül. 1826-ban. 2) Ferentz Gusztáv Oskár, Uplandi Hertzeg, sz. 1827. 3) Oskár Fridrik, Ostgothlandi Hertzeg, sz. 1829-ben. 4) Karolina, sz. 1830-ban.

b) Elődei az Országlásban.

Wása Házból: I Gusztáv, Király, Erich fija, 1523 † 1560. XIV Erich, letétetett 1568-ban. II János, † 1592-ben. 'Sigmond, letétetett 1602-ben. IX Károly, † 1611-ben. Gusztáv Adolf, † 1632-ben. Krisztina, teteszi az országlást 1654-ben. X Károly Gustáv, † 1660-ban. XI Károly, † 1697-ben. XII Károly, † 1718-ban. Ulrika Eleonora, † 1741-ben, és Férje Haszsziai Fridrik, † 1751-ben.

A' Holsteini Házból: Adolf Fridrik, † 1771-ben.

III Gusztáv, † 1792-ben. IV Gusztav, letétetik 1809-ben. XIII Károly, † 1818-ban.

II. A' Státus.

Felosztása.	Kiterjedése □ mértf.	Népessége.
I Svédország.	7,935	2,751,582

Ennek Kerületei ezek: 1. Stockholmi kerület. 2. Upszala. 3. Weszteráz. 4. Nyköping. 5. Oerebro. 6. Karlstad. 7. Stora. 8. Gefleborg. 9. Linköping. 10. Kalmar. 11. Gönköping. 12. Kronoberg. 13. Blekingen. 14. Skaraborg. 15. Elfsborg. 16. Götaborg. 17. Halmstadt. 18. Christianstad. 19. Mälmähus. 20. Gottland. 21. Oeland. 22. Jämtland. 23. Norbotten. 24. Westerbotten. 25. Westernorrland. 26. Stockholm maga az Ország fővárosa.

II Norvégia. 5,798 □ mértf. 1,050,152 lakos.

Tizenhat kerületre osztatik, ezek 1. Aggerhuus. 2. Smalehnen. 3. Hedemarken. 4. Christians. 5. Buskerud. 6. Bradsberg. 7. Nedenäs. 8. Mandal. 9. Stavenger. 10. Nord Trondhiem. 11. Süd Trondhiem. 12. Römsdal. 13. Nord Bergenhuus. 14. Süd Bergenhuus. 15. Finmarken. 16. Nordland.

III Barthelemi Nyugot-Indiai sziget.

Ennek kiterjedése 2 □ mértf. 18,000 lakossal.

Kiterjedése öszvesen: 13,736 □ mértf. 3,819,714 lak.

Népesebb városai:

Stockholm . .	79,526	Christiania . .	19,693
Götaborg . . .	21,058	Trondhiem . .	11,630
Bergen . . .	20,601	Carlskrona . .	10,558

Nemzeti külömbségre nézve vannak:

Svédek . .	2,842,244	Finn-ok . . .	7,000
Norvég-ok .	1,040,770	Németek, Dánok	2,500
Lapp-ok . . .	9,100	Zsidók	500
Négerek . . .	15,400	Frantziák . . .	2,200

Vallásbeli külömbségre nézve:

Augsburgi Ev. Hitvallásúak 3,815,214
Vagyon 17 Érsekség és Püspökség; 218 Prépostság; 1,508 Papi Község; 2,742 Ekklézsia.
Katholicusok . . . . . 4,000.

Tanító Intézetek.

Universzitas van Upszála-ban. Lund-ban, és Christianiában. Papi Seminarium 23. Gymnasium 18. Polgári oskola 148. Falusi kissebb oskola 2,994. Siketnéma intézet 1.

Finantziája.

a) Svécziában az Ország jövedelme 12,619,964 for.
— — költségei esztendőnként 9,691,482 —
— — Státus adóssága tesz . 9,000,000 —
b) Norvégiában, a' jövedelem . . . 689,850 —
— — a' költség . . . . 720,973 —
— — a' Státus adóssága . 8,750,000 —

Fegyveres ereje.

Had idején a' felfegyverkezett polgári katonasággal együtt tészen 138,569 embert a' szárazon: Vízen tengeri hadi ereje 30 nagyobb rendű hajókból, és 280 apróbb hajókból áll.

III. A' Státus törvényes alkotmánya.

Svétzia és Norvégia egyesült két ország ugyan egy Fejedelem országlása alatt; de mindeniknek külön 's magának van Constitutiója. Azt mindenik országban a' nemzet képviselői tartoznak fenntartani 's oltalmazni; Svétziában az Ország gyűlésen, Norvégiában pedig a' Nemzeti gyűlésen, mellynek neve Storthing. Az Országlás mind a' két Országban Monarchiai; a' Király bír végrehajtó hatalommal; de a' törvénytévő és az adózást meghatározó hatalmat a' nép képviselőjivel megosztja. A' korona firól fira száll, 's ha a' férjfi ág

kihalna, a' két nemzet választ királyt, a' kinek Evangelika vallásúnak kell lenni. A' Király jövedelme udvarának 's tisztviselőinek, tartására, 's a' t. esztendőnként 1,331,800 forintra van határozva.

IV. Vitézi Rendek.

1) Seraphin-Rende, 1331 eszt. ólta. 2) Szablya-Rend, 4 rangú. 3) Ejszaki tsillag R. 1748-ólta 2 rangú. 4) Wasa Rende. 1772 olta, 3 rangú. 5) XIII Károly Király Rende, 1811-ben állíttatott.

Remete.

Bóldog vagyok én, ki az emberek zsémbjeire nézve hólthoz hasonlítok; szent környékem magába zár, mint valamelly sír; minden földrészen el vagyok felejtve, mint az, ki már föld gyomrában senyved. De ezen magánosság a' böltsesség templomához vezet 's ez mutatja meg tiszta fényben az igazságot, mellyet a' világon komor homály áryékoz! — Milyen az ember! — Véghetetlen dolgokra teremtetett, tehetségeire nézve angyalokhoz hasonlít; de tselekedeteire nézve gyakran alatsony, mint egy féreg, gonosz mint a' kígyó; lelke nap ellenébe szárnyal, mint a' sas, szíve otsmány indúlatok örvényjébe sűlyed; szerentséje tsirája szívében fekszik, de a' gonoszság kiírtja a' virtus gyökerét lelkéből, 's bűn mérges gazzát plántálja abba. Gyenge az ember, mint a' moh, melyet a' szellő lehellete ingat; és mint az árnyék eltűnik képzelt nagysága; életére nézve bizonytalanságban haboz, sír szélén tántorog, mégis, noha rabja minden pertznek, örökkévalósági plánumokat készít. A' vitéz, bár halandó mint testvérei, naponként hódít; kardja alatt halandó emberek roskadnak öszve, 's ön véreken vásárolnak nagyobb térföldet annak, kit ismét arasznyi

föld fog betemetni. Gyarló az ember, mint a' szappanbuborék, melly a' kis gyermek nádszála végéről a' levegőbe fellibben, 's szét pattan; hamar elmúló mint a' hűvös nyáriestvén a' villám; kitsit jelentő, mint a' porszem, mellyet a' szúnyog szárnyáról lerázint, mégis ember társai ellen óriási gonoszsága fegyverkezik. — Így elmélkedik gyakran a' remete, szemlélvén estve hanyatlani a' napot, melly mintegy elfordítja ortzáját az emberek gonoszságitól, 's a' setétség tetteit árnyékkal boritja be. — Szent Magánosság! te vagy szivemnek meghittje, tsendes óráid bájolóbbak, mint a' királyok innepei, hol gyakran bíborban tsillog a' bűn, 's a' virtus rongyban kóldúl. — Éjjel van! tsillagok tündöklenek fennt, alant álom terjeszti ki lankasztó szárnyait, mind király, mind rabszolga páltzája alá hódolnak. Te, ki ébren vagy! jer velem e' tsendes órában körül vi'sgálni a' nyugvó halandók ágyait. Viszsza irtóznál a' gonoszság pánumitól, mellyek némely éjjszobákban fekszenek. Ismét új szégyentettekre ébresztenéd fel a' gonoszt. Ne költsd fel! sőt adj hálát az égnek, hogy nyugszik; legalább néhány óráig bátorságban van tőle az emberiség. Az álom lebilintseli istentelen karjait, keze nem nyúl most szegény árva, és elhagyatott özvegy vagyonkáji felé; szitkos szája elnémúl; a' hizelkedés 's igazságtalanság eltérnek ajakiról, 's a' nappal órájira nyughatatlanúl várnak, hogy nyelvének ismét birtokába juthassanak. — Óh millyen szomorú dolog! millyen leverő gondolat az! hogy az emberiség felének szükség aludni, hogy a' virtusosok nyúgalma, a' gonoszság háborgásitól legalább éjjel megkimélve lehessen!

Tűz, Víz, vagy: oktalan vád és megvetés.

Tűz. Ha én víz vólnék: ki öntésimmel is oly hasznos lennék hazámnak, mint a' Nilus Égyiptomnak.

Víz. Ha én tűz vólnék: tsakugyan minden darabköből, a' legnagyobbtól a' legkissebbikig, országunk minden részein, kiégetnék minden salakot, 's úgy iparkodnám gazdagítani tündököltetni hazám óltárát, és arra, bár-ha fillérimért is, tömjént vásárolni, 's rakni.

Tűz. Ha én víz vólnék: sem viszsza nem élnék annyira habjaimnak bőv forrásomból, 's égi záporokból eredő hatalmával, sem olyan tehetetlen nem vólnék, hogy kényem szerént öntsem el özönömmel, és saját őrvényembe sodorjam a' földmivesek minden vagyonát, reménységét.

Víz. Ha én tűz vólnék: nem gyönyörködném kajánúl oly szép és alkalmas helységek, 's majorságok hamuba-ontásában; kivált nem lobognék truttzoló lángal sok pompás épűletek bóltozatin; legalább nem lennék oly oktalan boszszújú, hogy még magam tsináljak magamnak szelet, melly által még inkább pusztíthassak.

Tűz. Ha én víz vólnék: nem símúlgatnék, mindég tsak a' tornyodzó kastélyok, 's városok lábaihoz, hogy ott tzifra vitorlás és zászlós hajók pompázzák dagályos habjaimat: hanem alatson hajlékú faluk felé is kígyóztatnám árkaimat, 's munkás lakosi bóldogságának 's örömeinek eszközlésében szeretném ditsekedésemet találni.

Víz. Ha én tűz vólnék: nem lennék sem olyan magamveti, hogy köz emberek házában ropogva lobogván a' tűzhelyen, gyertya 's kájha helyett magam viseljem a' házban a' kalapot; sem olyan paraszt szemérmű, hogy polotákban még a' konyhán is vas plé-hek alá rejtezzem; hiszen Urak szemei előtt forogván, talán vad lángjaim is szelidűlnének!

Tűz. Ha én víz volnék: nem bíznám el magamat régi nevezetes, és bőv forrásommal annyira, hogy megvetvén a' hazai kissebb vizeket, külföldre siessek magamat bőv folyamatimért tsudáltatni, a' meszsze tengereket nevelni, 's idegen hajókázást gyarapítni; inkább itthon egyesűlvén amazokkal, öszvevetett vállakkal eszközölnénk a' köz jót, mesterség, kereskedés 's a' t. várágzását. —

Vajha ezen közhasznú, 's múlhatatlan elemek közzűl nem vádolna's nem útalna mindég egyik a' másikra; hanem mindenik ön ereje, 's tehetsége szerént igyekeznék használni Hazánknak! — sokkal jobban bóldogúlnánk ugy e' édes földesurak, és jobbágyok? —

A' Matska, és a' Sajt.

(Robertié.)

A' szemfül Majoros első szunnyadásába'
Zörgést és tsörömpölést hall a' kamarába';
Észre veszi, hogy egy egér az ajtósark felől,
A' póltzonn a' kövér sajtot rágitskálja belől.
Egy vén matskát felvesz a' padkáról és saját
Élésházába veti, rázárván ajtaját.
A' jó matska a' kártékonyt mindjárt kivégzette,
De osztán a' sajtot is mind egy tseppig megette.

Egy torkos pajtásod néha tesz több kárt,
Mint a' mennyit rabló ellenséged árt.

Szerelmes Fogadás.

Mért epeszted bánatokkal Lelkedet?
Ah! ne rontsd, ne rontsd azokkal Kedvedet!
Mért remegsz Szerelmesedtől?
Ah! ki ijesztett el Ettől Tégedet?

Drága Kintsem! tsak Te birod Sívemet,
Míg örökre puszta sírod Eltemet,
Addig is, míg tsak lehellek,
Tégedet, forrónn ölellek Hívemet

Tsak Te is Hívedre nézzél Kedvesenn,
Tsókra új tsókot tetézzél Szívesenn.
Így lehet hívségbe lennünk,
Karjainkonn megpihennünk Tsendesenn.

Jer, tekintsd meg e' virágos Kerteket,
Hol botsát a' Hóld világos Színeket.
Tsókjaink köztt egybe folyjunk,
Új szerelmünkről daloljunk Verseket.

A' Viola.

Íllatoztasd kebledet Édes Violám!
Mellybe hév szerelmedet Gyakrann kóstolám.
Míg tsókjaid' harmatja
Mézét reám tsorgatja:
Lelkem addig lételét
Lelkem addig lételét Meg nem unhatja.

Aphorisma.

Az éneklő madarak, mellyeket az úgy nevezett sípos Werklik által tanítnak külömbféle dalok fütyölésére, hasonlók a' tetszeskedni kívánó politikos uratsokhoz, kik úgy vélekednek, hogy a' világ forgásának szelleme szerént kéntelenek másképpen beszélni, mint a' mint gondolkoznak.

Rejtett szó.

Látván gyermekeid, tőlem reszketnek előre;
A' fejem élet idő; vármegye többi betűm.

SOKFÉLE.

LVII szám. Béts. November 16-dikén. 1832

Statistikai Jegyzetek.

HELVÉTZIA (Svájtz). Szövetséges Köztársaság.

I. A' Köztársaság kórmányzó Tisztségei:

a) Szövetségei Gyűlés, Elölülővel.
b) Status Tanáts.
c) Szövetségi Kantzellária.
d) Hadi Kórmány.
e) Szövetségi Kormányszó Tanáts.

II. Kántonok.

A' Kántonoknak, vagyis Szövetséges szabad Megyéknek száma 22; mellyeknek külön külön vagynak magok közűl választott igazgató Felsőségeik. A' Kántonok neveik, kiterjedések, népességek, a' vallásbeli külömbségek 's a' t. előadásával együtt itt következnek:

1. *Berna*, 120 □ mértföldnyi; 357,710 lakosai: 308,840 Reformátusok, 47,920 Kathólikusok, 850 Anabaptisták, 50 Zsidók. Van benne, 12 város, 8 mező város, 245 helység. Lakosai közűl németek 299,350; frantzia 58,310. Fővárosa Berna, 17,552 lakossal.

2. *Zürich*, 32 □ mf. 224,150 lakos. 223,240 Reform. és 910 Kathol. Van benne: 6 város, 8 m. város, 149 község, mellyek 467 falukból állanak, 's mind németek. Fővárosa Zürich, 10,313 lakossal.

3. *Lucern*, 27 □ mf. 105,600 Kathol. és 53 Reform. lakossal, kik mind németek. Van 4 városa, 1 m. városa, 74 községe. Fővárosa Lucern 6,055 lak.

4. *Uri*, 19 □ mf. 13,930 mind német és Kathol. lakosokkal. 1 mező városa; 11 községe. Főhely benne Altorf 1,623 lak.

5. *Svitz*, 15 □ mf. 36,396 mind németek és kathólikusok. Van 6 m. városa; 27 községe. Fő v. Svitz 4,798 lak.

6. *Unterwalden*, 12 □ mf. 23,150 lakos. kik mind németek és katholikusok. 2 m. város, és 12 község. Főhelye Sarnen 3,500 lak.

7. *Glarus*, 13 □ mf. 28,000 lak. németek; 25,818 reform. és 3,285 kathól. 1 m. város, 15 község 57 faluból álló. Fő város, Glarus, 4,000 lak.

8. *Zug*, 4 □ mf. 14,710 lak. mind németek és kathol. 1 Városa, 9 községe. Fő v. Zug, 2 809 lak.

9. *Freiburg*, 26 □ mf. 77,660 lakos, kik közűl 30,350 frantzia, és 27,310 német; 27,440 kath. és 5,220 reform. Van 8 városa, 3 m. városa, és 122 községe. Fő v. Freiburg, 6,164 lakossal.

10. *Solothurn*, 12 □ mf. 54,380 német lak. 50,000 kath. és 4,340 reform. Van 2 városa, 1 m. v. és 137 helysége. Fő v. Solothurn 4,471 lak.

11. *Bazília (Basel)*, 8 □ mf. 55 német lak. 46,540 reform. és 5,760 kathol. Van 3 városa, 1 m. v. és 67 faluja. Fő v. Bazília, 16,215 lak.

12. *Schafhausen*, 5 □ mf. 28,050 német lakossal. 27,840 reform. és 210 kathol. Van 3 városa, 4 m. v. és 35 faluja. Fő v. Schafhausen 7,000 lak.

13. *Appenzell*, 7 □ mf. 57,510 német lakossal, 42,830 reform. és 14,680 kathol. Van 3 m. városa és 29 községe. Fő hely Herisau 6,863 lak.

14. *Sz. Gallen*, 35 □ mf. 157,700 német lakossal. 99,300 reform. és 58,400 kathol. Van 10 városa, 6 m. v. és 210 faluja. Fő v. Sz. Gallen, 9,000 lak.

15. *Bünden*, 112 □ mf. 98,000 lakos. Ezek köztt van 38,200 német, 11,800 olasz, és 48,090 római és latán nyelvű elegy nép. 60,620 reform. és 37,470 kath. Van 5 városa, 3 m. v. és 204 községe. Fő v. Chur, 3,350 lak.

16. *Aargau*, 23 □ mf. 152,900 német lakos. kik közűl 1,700 zsidó. 79,800 reform. 71,400 kathol. Van 12 városa, 5 m. városa. és 259 faluja. Fő v. Aargau, 3,500 lak.

17. *Thurgau*, 12 □ mf. 89,845 német lak. Közűlök 72,191 reform. és 17,654 kathol. Van 5 városa, 6 m. var. 75 községe, 284 faluban. Fő v. Frauenfeld, 1,600 lakossal.

18. *Ticino*, 48 □ mf. 103,950 többnyire olasz lak. kik között tsak 900 német, mind kathol. Van 12 mező városa és 212 faluja. Fő v. Lugano, 3,602 lak.

19. *Wadt*, 55 □ mf. 178,880 lakossal. kik közűl 173,070 frantzia, és 5,810 német. 175,850 reform. és 3,050 kathol. Van, 16 városa, 10 m. v. és 144 községe 318 faluban. Fő v. Lausanna, 10,200 lak.

20. *Wallis*, 78 □ mf. 77,570 lakossal, kik közűl 25,791 német, 46,559 frantzia, és 5,1200 lak., mindnyájan kathól. Fő v. Sitten, 2,334 lakossal.

21. *Neuenburg*, 13 □ mf. 56,640 Burgundiaiak frantzia eredetűek és nyelvűek. Közűlök 54,450 reform. és 2,190 kathól. Ván 3 városa, 3 m. v. és 67 faluja. Fő v. Neuenburg, 4,717 lak. — Ez a' Kánton III Fridrik Wilhelm Burkus Király Kormányozása alá adatott.

22. *Genva (Genf)*, 4 □ mf. 53,560 lak. kik frantziák és szavojárdok 's frantziául beszélnek. Közűlök 37,700 reform. 15,800 káthol. 350 evang. augsburgi hitvallású; 60 zsidó. Van 3 városa, és 36 községe. Fő v. Geneva, 25,000 lakos.

III. A' Szövetséges Társaság öszvesége.

Kiterjedése 696 □ mértföld; mellyen 1817-ben lakosainak száma 2,037,030 ember volt, 92 városban; 100 mező városban és 7,400 helységben. Nemzeti külömbségekre nézve vannak: 1,428,671 németek; 438,489

frantziák; 119,970 olaszok; 48,090 elegyes nép; 1,810 zsidok. Keresztyének közűl 1,216,860 reform. 817,210 kathol. 900 anabaptisták, és 350 augsburgi hitvallásúak

A' Köztársaság egyesített hadi ereje 33,578 ember. Ha pedig a' haza veszedelemben forogna, minden fegyverfogható hazafi katona. A' polgári és katonai tisztviselőség tartására kivetett jövedelme a' Státusnak esztendőnként 153,314 frank. költsége 134,764 frank. Adóssága nints.

IV. A' Szövetség törvényes alkotmánya.

Ez a' nemzetek jussán alapított szövetségéből áll a' 22 Kántonoknak, melly szerént egymás függetlenségét és szabadságokat oltalmazni kötelesek. Függetlenségeket és örökös neutrálitássokat az Európai nagy Hatalmasságok is megesmerték, megerősítettek, és azért magokra kezességet vállaltak.

Egy Spanyol-Levél töredéke.

Ha a' Spanyolok olvasni nem tudnak, az épen nem a' Kormány hibája, mert az mindent elkövetett, hogy az oktatást a' félszígeten gyarapítsa. — III Károly és így 60 esztendő óta, nem múlt el egy esztendő is, hogy ne jelent volna meg legalább egy parantsolat, melly ezen tárgyat illeté. — A' Pestalozzi, Bell 's Lancastér Methodussait mind meg probálták, 's a' különös oktatás most majd minden városokba bé van véve. — Igaz ugyan, hogy valamint ebben, úgy sok másban siker nélkűl maradtak a' Kormány iparkodásai. — Szerentsére formálódtak még III Károly alatt az illető felsőség engedelmével az oktatásra ügyelő több Társaságok „economicas o de los Amigos del pais" (Gazdák 's Mezők baráti) név alatt, mellyeknek tzélja az

oktatás és földmivelés előmozdítása volt. — Illyes társaságok állottak elő később Madridban, Saragossában, Valladolidban, Valenziában 's több helyeken. — A' Kormány segedelme nélkül állítottak fel ezek több kezdő-iskolákat, 's az Országos és Mezei Gezdálkodásról, és Chemiáról 's a' t. nyilvános tanításokat tartottak. — Századunk elein több volt 50 illyen nemű iskolánál. Hanem háború 's egyébb tsapások 22-re apasztották azok számát. — Az említett társaságok segítségéhez járulván III Károly hathatós pártfogása is, tsak hamar igen megszaporodtak az apróbb iskolák. — VII Ferdinand a' Nagyattya nyomdokait követte 1780-ban, az Iskola Tanítók a' köz pénztárból fizetődtek. — Meg van mutatva, hogy a' mult század végén a' Spanyoloknak fele nem tudott olvasni. De 1800 óta, nem így van a' dolog, ámbár most is vannak még olly tartományok, mint Andalusia egy része, a' régi Castilia, Gallicia 's kivált Catalonia, hol az alsó iskolák még most is olly kevéssé vannak elterjedve, mint III Károly idejében vóltak, 's azt is meg kell vallani, hogy a' balitéletek, 's vallásos babonaság ott leg mélyebb gyökeret vertek. — Tsaknem minden Spanyol Városban vannak az Országlattól fizetett iskola tanítók a' szegényebb sorsú gyermekek tanítására. Több klastromok tartanak ugyan tsak e' végre iskolákat. Elgondolhatni, hogy az ott nyerhető oktatás nem szokott igen kiterjeszkedni. — Olvasás, irás, 's számolásra, ennek első rendszabásira 's kátéra szorítódik itt a' dolog. — A' Társaságok' iskolájikban a' nyelv elementáji, 's a' nemessebb értelemben vett vallásról is van szó. — Azon könyvek, mellyeket ezen iskolákban használnak, minden crisis alatt valók. — Semmi sem foglaltatik bennek, mint a' leg dőrébb mesék, legizetlennebb legendák, a' legantiliberalisabb Maximák, az igazi Vallásosság'

's nyilvános erköltsiség' kimondhatatlan kárára. — A' Patrióta Társaságok igyekeztek az általok felállított intézetekből az efféle roszszat kiirtani; de szerentsétlenségből tsak nem minden iskolában Barátok tanítnak, kik azon hitvány könyveket tsaknem evangelium gyanánt tartják. Semmi általános plán nints a' Spanyol iskolákban, collegiumokban. — 1808 előtt volt Madridban egy igen nevezetes Collegium nemes ifjak számokra. — A' Béke óta mind az által még sem állott fel ismét. — A' Vergarai Vascagondától vagy a' Biskáji társaságtól mint egy 70 esztendő előtt felállított iskola még mindég legjobb Spanyol Országban. — A' Benczéknek is van néhány Collegiumjok. — Hanem a' tanítás, mellyet itt nyerhetni, ha szinte jó is, de mégis nagyon szűk körű. — A' leány nevelés nagyobb elömenetelt tett 50 esztendő alatt, mint a' férjfiaké. — III Károly előtt nem igen tartatott illendőnek a' leányt írni tanittatni, mivel azt hidték, hogy az tsak alkalmat szolgáltatna néki arra, hogy szerelmes Leveleket írogasson. (E szerint Spanyol Országban a' 18-dik Században voltak ott, hol Európa többi része a' 14-dik Században.) Ezen bal ítélet annyira meg szünt, hogy most nagy szégyennek tartatik olvasni 's írni nem tudni. — Tsaknem minden felsőbb rangú fejér személyek gondos nevelést kapnak vagy privát tanítók, vagy köz intézetekben, vagy klastromokban.

Ugy látszik ezen Levél közlöjének, hogy nálunk is kívánatos sikere lehetne annak, ha az hazánkban közelebb felébredt egyesületi szellem figyelmét, hasonló társasági iskolák alapitásokra fordítnák, mellyekben talán azon fogyatkozásokat is ki lehetne pótlani, mellyek a' Spanyol e' féle iskolákban még megvannak.

Y.

Egy két szó a' könyvnyomtatás feltalálásáról.

Ki volt légyen első feltalálója ezen ditső mesterségnek, melly annyira elősegítette az emberek' pal, lérozódását, bizonyosan nem tudhatni. Több városok vetekednek felőle, hogy melyikben kezdődött ezen mesterség, ú. m. Maintz, Straszburg, Basilia, Velentze, Flórentz 's a' t. Legtöbb írók állítása szerént Maintz városa volt az első hely, mellyben metszett betűkkel nyomtattak. Bizonyos, hogy 1427 től — 1430-ig Coste *Lörintz Haarlemben* nyomtatott, de ő a' betűket csak fa táblákba véste bé, 's valami mázzal békente, és azt a' papirosra nyomta. Illy módon néhány lapnyi írást nyomtatott. Ha a' mesterség ezen tsekély ponton megállott volna, nem lett volna az emberek tsinosodására olly hatalmas befolyása, 's ugy a' Chinaiakat kellene, mint feltalálóit tekinteni, a' kiknél sok századoktól fogva így nyomtatnak, sőt újságjok is van, melly természetesen nem jelenik meg minden nap, sem nem olly nagy és olly tömött, mint a' Morning-Chronicle.

Néhány esztendővel később *Guttenberg* Straszburgban a' betűket egyenként ki vágta fából, 's utóbb ónból, és tzinből, 's öszverakván a' betűket úgy nyomta le. Azután Maintzba ment, 's *Faust Jánossal* egyesült. Később *Schöffer Péter* is hozzájok tsatolta magát, 's ennek ötle legelőször eszébe, hogy a' betűket öntsék, még pedig keményebb értzből. Guttenberg tsalárdság által a' társaságból kirekesztetett, Faust pedig és Schöffer a' mesterséget folytatták és 1457-ben nyomtatták az első könyvet, mellyen az esztendő, hely, 's a' nyomtató neve is rajta vagyon. Ez egy deák zsoltár 's pergamentre vagyon nyomtatva.

Midőn 1462-ben Nassaui Adolf Maintzat ostromolta 's elfogta, a' könyvnyomtató társaság sokat szenve-

dett. Nemtsak kiraboltatott, hanem az inségbe merült legények kénytelenek is voltak más helyekbe vándorolni. Ez által a' mesterség közönségessé lett. Magyar hazánkban ditső Corvinus Mátyás idejében állíttatott fel az első könyvnyomtató mühely *Hess János* igazgatása alatt Budán 1472-ben.

Hasonlatosság.

A' világ hasonló az órához; a' pénzes zatskó benne a' rugó vagy nehezék (pondus), ha ezt elvágjuk az óra megáll, az aszszonyok pedig a' nyugtalan (inquies).

Aphorismák.

Ez a' szó Anarchia, az a' rémitő kísértet, mellyel a' Despota minden politizáló gyerkőtzét ágy alá kerget!

A' jó ösmeretségeket 's hasznos öszve köttetéseket, még sokkal' inkább kéméllnünk kell, mint a' pénzt. A' ki kitsinségekben elveszti befolyását, nagyobb dolgokban haszontalan fog azokra támaszkodni.

Hibázni, köz mindnyájunkal; de az okosok mégis ritkán hibáznak, az ostobák pedig gyakran; mert amazok ok nélkül semmit se tesznek 's ezért nevezzük őket *okos*aknak; emézek pedig többnyire oktalanúl, az az ok nélkül teszik, a' mit tesznek.

Az *okosság* köthet ugyan fegyvernyugvást a' *bohósággal*, de békét vagy szövetséget soha sem!

Elébb azt kell tudnod mit akarsz, mínekelőtte meg tudnád tenni azt, a' mit kell.

Rejtett szó.

Két tagom a' Törökök vonják fel, 's barna Tzigányok;
Néha Zsidók. Végsőm gyást követő nevezet.

Megfejtés: a' LIV Szám. Korbáts.

SOKFÉLE.

LVIII szám. Béts. November 20-dikán. 1832

Walter Scott.

Ez a' mindenhol isméretes ángol *Költő* született Edinburgban 1771-ben Augustus 15-kén. Az annya elmetehetségeire nézve igen jeles aszszony volt 's a' költés isteni ajándékát is birta, mint költèményei, mellyek halála után nyomtatva megjelentek (1789) bizonyítják. Walter Scott testalkotása gyermekségétől fogva igen gyenge vala, ehhez járult még sántasága, 's gyakorta betegeskedése, a' honnan eleinte otthon Szülőinél neveltetett. Anya városának Gymnasiumába küldetvén kevés jeleit adta a' benne szúnnyadó elmetehetségeknek; úgy, hogy félszeg pedant tanítója, tompa elméje miatt többször panaszra fakadt. De már az Universitásban rendkivűl való tehetségeit figyelemre méltólag kitüntette. Éltének 21 évében a' Scotiai törvényszékeknél ügyvédnek neveztetett. Tisztét kedvelvén mindenkor szorosan, 's fáradhatatlan buzgósággal teljesité. Tántoríthatatlan igazság- és emberszeretet, 's különös ügyesség vala béllyege mostani hatáskörének. 1798-ban házasságra lépett Carpentor Kisaszszonnyal, kitől négy gyermekei lettek. 1799-ben jegyzőnek neveztetvén Scotia legfőbb törvényhatóságánál felmentetett terhes hivatalától, 's már ekkor, tetemes vagyona mellett, Abbotsford nevű szép falusi lakában, független a' Musáknak élhetett. Milly sikerrel lépett volt fel Walter Scott az irói pályára, milly kedvesen fogadta volt nem tsak Brittania, hanem egész Európa egymás után hamar megjelent műveit közönségesen udva van. Palyáját tsak német költemények (Bürger Lenore, 's Göthe, Götz von Berlichingen) fordítá-

sával kezdé. Regéi (első vala a' bájjal teljes 's közkedvességet nyert Waverley) rendkivül való költői tehetségeinek, sajátságainak, 's széles tudományának legszebb tanúi. Dolgozásai szint olly nagy hírt mint pengő jutalmat nyertek. A' honorarium, melly fizettetett néki, sok ezer font sterlingre, a' mi pénzünk szerént pedig milliom forintra ment, 's még a' kiadóknak is nagy nyereség maradt. Ugy szólván dühöngve fordittatott ivenként minden munkája Német Országban nagyobb, 's kissebb pontossággal, sokszor roszsz, eldarabolt, 's megrongált kiadásokban adatott át az olvasó közönségnek. Kapkodott utánna az egész világ, ditsérte, magasztalta mindenki 's mégis tsak kevés Nemestől értetett 's méltatott egészen.

1820-ban Baroneti méltóságra emeltetett, 's 1821 Edinburgban Elölülője lett a' k. tudóstársaságnak. Külseje épen nem vala tetsző; ifjúságának első évei ólta kevés szavú volt, magába vonva, egy vulkánhoz hasonlított, mellynek külseje tsendes 's életnélkül való annyira, hogy éppen nem sejdítteti, hogy üregeiben meg nem szünetkező erők dulnak, 's lángok lobognak. Utólsó utazása, mellyet Frantzia, Olasz, 's Német Országokban tett, sokszor említtetett a' hirlapokban valamint halála is. Emléke bizonyosan hamarább felálland, mint korán megditsöült Kisfaludynké! Képzőerőnk tsak nem mindenkor ugy rajzolja nagy férfiak 's kedvelt irók képeit előttünk, hogy hírekhez, 's characterekhez, nem pedig önmagokhoz hasonlók; és álmélkodásunk nagy, ha személyesen megismérkedünk vélek, 's látjuk tsalódásunkat. Külsejét tekintve semmi jele sem látszott rajta nagy lelkének. Testalkatja igen magas vala, a' kor gyengeségei, betegeskedése, sánta lába annyira elnyomták utólsó éveiben, hogy egy a' terhe alatt leroskadó személynek nézte mindenki. Alig fog-

hatta meg az ember, hogy benne azon szellem lakjék, melly a' föld mérhetetlen távolyira elhatott a' legjelesb munkákban, melly annyi költőt 's irót uj munkákra lelkesített. Walter Scott maga volt azon sok jeles Scotiai polgár, 's emlék közt, mellyet olly mesterisen festett, a' legnagyobb, mert önmaga omladék lett. Hasonlított egy óriási éjszaki hófedte hegyhez, mellyben heclaként szörnyü tüz ég. —

Megjegyzésre méltó tulajdonságai a' Négereknek.

Rendkivül sokat eszik a' Néger egyszerre, ha előre látja, hogy majd sokáig kell neki koplalni. Illyen esetben, ha p. o. egynehány napig tartó útat kell neki tenni, megeszik egyszerre 6—8 font húst és kenyeret, 3—4 ittze erős italt reá, 's azzal útra indúl. Az útra egyéb ennivalót nem visz, mint egy font gummit, egy pár marok perkelt kölest, egynehány lat kotsonyát, mellyet ürü húsból és gummiból főzött, 's ezzel útra indúl. Ezen eledeléből naponként 6—8 latot eszik meg, és 5—6 mértföldnyi útat tesz, még pedig a' legnagyobb 's úgy szóllván kiállhatatlan hévségben. Ha megtörténik a' Négereken, hogy hoszszú útjokban az elességből egészen kifogynak, akkor hasokat bőr tűszővel öszveszorítják, 's így az éhséget könnyen kiállhatják, és ha naponként egy két lat fatsipát (gummit) vesznek éhségek és szomjúságok tsillapítására, az elég, 's a' mellett elevenségek 's vídámságok még szembetűnőbb, mint ha tele eszik magokat, éppen úgy mint a' tzigányoknál. Ezek is akkor legelmésebbek, mikor ehesek.

Aphorismák.

Ezernyi évek teltek el, 's mi emberek, minden el folyt vérözön 's fel firkált ténta mellett is, tsak egy haj szállal sem levénk sem jobbakká sem okosabbakká! Elég bizonyság arra: hogy legalább ezen két folyótestől boldogíttatásunkat nem várhatjuk. Tsak egyedül a' tudományos oktatás szelíd melege az, melly szívünket 's lelkünket megérlelheti!

A' nép mint az aszszony, mínekelőtte viszontszeretettel boldogítana, elébb szerettetni akar!

A' háládatosság és a' búza tsak jó földben teremnek meg. —

Minden mesét 's politikos kérdéseket utóljára is a' kard fejt meg, 's minden tsomót ketté vág, és az idő minden meg foghatatlant megfoghatóvá varázsol.

Az állatok rettegnek öldöklőiktől, 's futnak elöllök, de az ember Istenségre méltatja azokat!

Azt, a' mihez e' világon mosolyogva juthatnánk, sokszor vérűnkel 's könnyeinkel fizetjük meg!

A' nagy és kis gyermekek egész élteket rontás 's pusztítgatással töltik el, míg a' férjfiak az emberi lélek felséges míveivel foglalatoskodnak. A' gyermek gyakran egy pillantat alatt szét zúzza azt, a' mit az atyák böltsessége századokon ált épitgete.

Mi az oka annak, hogy a' majmot 's pudlikutyát tsak egyszer lehet azon az egy úton rászedni? Mert ők nem fantazták!

A' tűz tsak hamut hoz elő, 's már Homér azt mondja; hogy a' magzatok attyokhoz ritkán hasonlítanak!

Az emberi szeretet igen külömböző! A' *nagyra vágyó* szereti az embert, mint a' pudlikutyát, azért, hogy mesterségével múlatassa, — az *önnhasznát va-*

dászó, mint a' tehenet, azért mert jó tejet ád, — a' *nemes* szereti mint testvéreit, 's az *Isten* mint gyermekeit! —

Az Uralkodóknak, az ő Alattvalói boldogságán aggódó féltékenységek a' legszebb féltékenység vólna a' világon!

Egy az Aszszonyi szív legszebb vonásai kőzt az aszszonyoknak az a' hiúsága, melly szerént nagy férjfiaktól óhajtnak szerettetni 's betsűltetni!

A' szeretet szoptató dajkája rendszerént az önnszeretet!

A' mit a' nagyok gyengéjek miatt, gyakran játszva 's mosolygva ejtenek le kezekből: azt a' népnek többnyíre könnyel, izzadsággal 's vérrel fedve kell ismét felemelniek.

A' hízelkedés megrontja az aszszonyok szívét, mint az édesség a' gyermek gyomrát.

A' ki valakinek nagyságát felfogott tette szerentsèi kimeneteléből akarja megítélni, először is vetélkedője tulajdonságaival kell neki tökélletesen meg esmerkedni. A' bénát a' sántikáló könnyen elhagyja, 's a' vakot a' fél szemű könnyen elmellőzi. Ha a' mérő egyik serpenyőjében semmi sints, egy kőnting is könnyen le húzza a' másikát. Talált vólna tsak némelly új Szylla egy Máriusra, 's némely új Pompéjus egy Caesárra, nehezen ugrott vólna olly nagyot!

Száz ember, ha akar, sokkal hatalmasabb, mint százezer, ha kéntelen!

Az elkomorult anyaló okoskodása.

(M e s e.)

Hooh! kiáltá a' dértsipte bajuszú kotsis, 's az erős húzásba bele únt lovak örömest engedtek a' száraz

torkon ki vadúlt parantsnak. Nyomvesztő sebességgel szökött el egy szilaj de ditső terhével büszke mén megettek, nyerítve rúgván hátra a' szél legombolygatta port maga után. „O! be szép, be felséges" — kiáltá a' lovak fiatalja, „mesterség fonta serénnyén mint függnek az ezüstel vegyűlt selyem rojtozatok, 's tömött szügyén, melyet durva hám soha sem tört meg, a' keresztbe vágó lágy szíjjat milly tsalóka tsillag kaptsolja át; fénylő zabláján kímélve függ a' hímezett kantár 's midőn nékünk a' ro'sdás lántz durva vasa vért haboztat feltört szánkból, ő kénytelve néz akkor le lesímúló Urára! 's mi tilt el bennűnket, hogy sorsunkal szembe szálva e' durva hámot, mellyet most durvább tsiszárunk tsapást nem kímélő keze vad szitkok közt hány tikkadt tagjainkra, magunkról le rázzuk, szabad nemünk a' négylábú állatok közt azt mondják leg nemesebb, 's fajunkat, ha szinte már külföldivel vegyűlt is, Á'sia kedvező ege tenyészteté; izmos ereinkben egésséges vér foly, 's úgy hiszem termetűnk miatt a' leg élesebb lovász szemek előtt sem pírúlhatunk!" — Mit irigylitek a' szegény paripa sorsát, mellynek sarkantyú korbolta óldalát fényes szijj övedzi bár, de hátát rokkasztó nyereg nyomja le! úgy mond az el komorúlt anyaló. Fiaim! a' ki tsak azon békételenkedik, hogy az önnkénynek melyik neme az, mellyel annak vele bánnia kellene, legfeljebb is tsak egy pallérozott szólga.

Berlin statistikája.

Egy Berlini levél így tudósít: Berlinnek 1813-ban 183000 lakosa volt, most pedig 1832-ben már 275000 van, kik közt sok a' szegény. Minden rang, rend, tömve van, de kiváltképpen a' tudósoké. Midőn nem rég egy

ifjú tudós a' ministeriumtól segédet vagy hivatalt kérne, azt a' feleletet nyerte, hogy ha most egyszerre megürülne minden hivatal az egész birodalomban, mindenikre találkoznék 5 alkalmas férjfiú.

Az Egerek.

Pörtznyali úrfi ősi egér familiából származván tapasztalás végett külföldre útazott. Onnan viszsza térvén egykor a' társaságot az élés kamarában mulattatta tapasztalásaival. „Héj! mondá Tsehországban találtam ám én a' padlásokon különös állatokra. Azok épen úgy beszélnek, mint az egerek, — hanem — repülnek!"

„Jaj! hallgass ötsém!" szólla az öreg Bőrrágódi, „ezeket a' szárnyas egereket nálunk is láthattad volna, a' mint veszem észre, te is tsak úgy útaztál, mint némelly Magyarok, kik azt, a' mit szép honjokban ingyen láthatnának, külföldön drága pénzen nézik."

A' vatsora.

(Catullus Fabullushoz.)

Nálam jó vatsorád lejénd, Fabullom,
Egykét napra, ha megsegít az Ísten,
Ha gazdag vatsorát hozol magaddal,
És fog jönni veled fejér leányka,
Jó bor, tréfa, egész sereg katzajjal.
Ezt, mondom, ha hozol Fabull Barátom,
Leszsz itt jó vatsorád; mivel Catullod'
Erszényjét merevűl beszőtte a' pók.

Ellenben veszel itt tsupán szerelmet,
'S édesebb, gyönyörűbb ha még van ennél:
Mert Lyánykám kenetét adom tenéked,

Ezt adták neki Vénusok 's Cupidók;
Mellyet hogyha szagolsz, az égre így nyögsz:
Hogy téged merevűl teremtsen orrnak!

Hány a' Grátzia?

(Ausoniusé.)

Tsak három vólt a' Grátzia:
De mígtsak élt Rozália,
Négy volt mindég a' Grátzia;
Most hogy meghólt Rozália,
Három megint a' Grátzia.

Kérdés, Magyar országon.

1. Hány esztendős a' leg vénebb áts?
2. Kinek van leg nagyobb háza?
3. Mi székbe vólna leg derekabb bele ülni?
4. Mi késsel lehetne leg több kenyeret apritni a' téjbe?
5. Mitsoda ajjokban terem a' leg jobb hegyi bor?
6. Mitsoda torban nem el mulhatatlan, halálról gondolkodni?
7. Kinek van leg derekabb lova?
8. Melyik városnak fele tsupa nád?
9. Mitsoda szót nem fujhat el a' szél?

Rejtett szó.

Gabonádból mindenik részt
Rostával ki vetteted;
Az egész levét leg úribb
Asztalodra téteted.

Megfejtés: a' LVII Szám. Sátor.

SOKFÉLE.

LIX szám. Béts. November 23-dikán. 1832

Töredék a' Franklin életéből őnn életírata szerént.

Franklin született 1706 Januar 15-dikén Bostonban. Olvasni olly korán tudott, hogy erre nem is emlékezett már 1771-ben midőn élte folyamatját fiai számára leírá. 8 esztendős korában papokat nevelő iskolába adatott; de a' sok költséget kevés tehetségü szülei nem birván, onnan Brown számoló intézetébe adatott. Itt tsak hamar megtanúlt jól írni, de a' számolás nem igen ment. Eleinte egy pár esztendeig, Attya mestersége körül dolgozgatott; de a' gyertyabél tsinálgatás, fadgyú szag nem igen tetszett a' kis Béninek. — Víz közeliben lakván igen sokat vólt a' körül, jól is meg tanúlt úszni, 's az úszás közt történhető veszélyes esetekre ő választatott vezérül. Józan eszű attya tanátsival másoknak 's gyermekeinek is sokat használt. Ebédnél kivált, többnyire az életre tartozó tárgyakról volt a' szó, 's így a' takarékos asztalnál is jó izűn ettek a' gyermekek. — Franklin ezt annyira meg kedvellte, hogy sokszor nem is tudta mit eszik, mellynek jövendőre az a' haszna lett, hogy nem sokat törődött azzal mit adtak elébe.

Mintegy 12 esztendős koráig dolgozgatott attya körül a' szappanosságban Franklin; de ettől mind inkább idegenkedett, úgy hogy az attya már tartani kezdett annak roszsz következésétől. Ezeknek elmellőzésére, többféle kézművesek mühelyeibe vezeté őt, hogy hajlandóságát ekként kitapogathatná. Végre a' késmívességet választá neki, egy rokonához szándékozván adni, ki mesterségét Londonban tanulta, 's

Bostonban telepedett le; de ez sokat kivánt a' tanitásért, 's igy ebből sem leve semmi.

Franklin gyermekségétől fogva nagy tüzzel olvasott, 's minden pénzét könyvekre költé. Leg jobban kedvellte az útazások le irását. Egész éltére nagy befolyással 's hasznára vóltak e' következendő munkák: Plutarch, Defoe-nek essai on projects, és Dr. Mathennek: Essay to do good. (Próbatétel, mint kellessék jól tselekedni.) Franklinnak a' könyvekhez vonzó hajlandósága arra bírta az attyát, hogy őt egy Typographushoz adná, mind a' mellett is, hogy már egyik fia, James azon mesterséget űzte, 's 1717-ben Londonból meg jövén Bostonban le is telepedett. Még nem vólt egészen 12 esztendős midőn ezen mesterségre állott báttyához, kinél 21 esztendős koráig maradt, és tsak az utolsó esztendőben kapott fizetést. Rövid idő alatt annyira elő ment a' mesterségben, hogy báttya őt igen jól használhatta. Kevés idő múlva egy kis pénz-magra is tett szert 's jobb könyveket vehetett magának. — Gyakran egész éjtszaka olvasott, hogy a' költsön kapott könyvet reggelig elolvasván viszsza adhassa. Tsak hamar megkedvellé a' Poézist, 's báttya serkentésére maga is irt egy pár balládét, mellyek kinyomtatódván jó haszonnal el is keltek. De az attya rostálgatván verseit, abbeli mondogatása által, hogy a' verselők rendszerént koldúsok, attól elvette kedvét 's a' mint maga Franklin hidte, ez jól is történt: mert igaz Poétai tüze nem vólt, — 's jövendőben tsak stylusa formálására használta azt. — Ez igy esett meg:

Volt még egy másik gyermek is a' városban, John Collins, — ki szintúgy kedvellé az olvasást, mint ő. Gyakran beszéllgettek egymással az olvasottakról, 's egyik a' másikát okokkal igyekezett meggyőzni. Egyszer meg kelle egymástól válniok a' szóvitatás végző-

dese előtt. Franklin papirosra tevé gondolatit, közlé azokat barátjával, mellyből levelezés támadt. Az övé attya kezébe került, kinek ez által alkalma lett, fiát írása módjára figyelmeztetni, 's őt a' felől meggyőzni, hogy társa szebben, jobban 's rendesebben ír. Ez stylusa javítására határozá Franklint. Megvevé a' spectator nevű könyv egy részét, mellyet igen jól írottnak tartott. — Olvasás közben iparkodott mindenik tzikkely tartalmát kévés szavakba foglalni, 's nehány nap múlva, próbálta ugyan azon gondolatokat könyvbe nézés nélkül saját szavaival kiszélesítni. Ekkor öszve hasonlitá a' maga munkáját az eredetivel: észrevette hibájit, 's így meg is igazítá azokat. Különösen a' szók bősége hijjával volt Franklin, az az, hogy lehetne minden kifejezéshez alkalmas szavakat találni. Ezen verstsinálás által reményle ségíthetni, — mivel így kéntelen volt részént a' mérték részént a' rím miatt külömböző kifejezéseket keresgélni 's ezért azt tevé, hogy a' Spectator prozában írt némely tzikkellyeit versbe foglalá, szerentsésen tzélt is ért. Mert nem sokára magáévá tette az igen óhajtott szóbőséget. Ezen próbatételek mind anya nyelvén történtek. Idegen nyelveket ért korában tanúlt Franklin. — Melly így történt:

1733-ban és így 27 esztendős korában adta magát nyelvek tanúlására, a' frantzia nyelvben tsak hamar annyira ment, hogy az ezen irt munkákat folyvást olvashatta. Az olasz nyelv tanulásához egy esmerőssével fogott, a' ki sakkot játszani gyakran hozzá ment. Úgy egyeztek meg, hogy a' sakkjátékban győzőnek jussa legyen a' másiknak egy gyakorlást feladni olasz nyelven, — 's míg az el nem készült, nem volt szabad játszaniok, hol egyik hol másik lett nyertes, 's így játszva meg tanúlták az olasz nyelvet. Később nem kis meg erőltetéssel a' spanyol nyelvet is megtanulta.

Midőn nem sokára egy deák testamentom akadt kezébe, maga is tsudálkozott rajta, mennyit értett belőle, mind a' mellett is, hogy gyermek korában tsak esztendeig tanúlta ezen nehéz hólt nyelvet, már most ennek tanulására adta magát, a' mi annyival könnyebben esett neki, mivel már az élő nyelvek tanúlások által meg vólt előtte törve az út. Ezekből azt következteté Franklin, hogy az akkor (fájdalom nálunk még most is) szokott tanítás módja, t. i. a' deák nyelvel kezdeni a' tanítást és tanúlást nem helyes. „Igaz ugyan — mond Franklin — hogy könnyebb a' léptsőkön lefelé jönni, ha a' tetőre már felmásztunk; de bizonyosan könnyebb a' tetőre jutni, ha az első léptsőn kezdtük a' felmenetelt. — Hány ember hagyott már fel a' deák nyelv tanúlásával, a' nélkűl, hogy abba nagyon előment volna! A' mit megtanúltak is belőle, hasznát nem vehették, 's a' drága idő el veszve volt; nem jobb lett volna e', a' frantzia nyelvel kezdeniek, 's úgy az olasz 's latánra menniek? Továbbá, ha felhagynának is a' volt nyelv tanúlásával, mégis tudnának egykét élő nyelvet, mellynek legalább az életben hasznát vehetnék."

Franklin ezelőtt mintegy 100 esztendővel érzett így. Mit mondhatunk mi maiak, kik az itt előadottak igazságáról szintúgy meg vagyunk győződve, 's ifjainkat a' deák nyelv éppen nem tzélirányos tanúlása módjával szinte a' tsömörlésig gyötörtetni, kénytelenittetünk szemlélni! Valóban ideje lenne már józanabb gondolatokra jutnunk. Hiszen a' mivelt Európában tsak mi magyarok vagyunk, kik a' deák nyelv despotísmusa 's ennek természetes következése alatt sínlődünk, 's ez által az életre megkívántató sok esméretek hijja nélkűl szükölködünk.

Franklin ebbeli gondolkozása a' közlőnek annyival inkább tetszik, mivel már elébb mint derék életi-

rását olvashatni szérentséje lett vólna: azon erős hitben élt, hogy tanátsosabb lenne minden némzet ifjainak, az anyai nyelv megtanúlása után először is a szomszéd nemzet nyelvével meg esmérkedni, 's több szomszéd lévén, különösön azéval, a' mellyikkel legszorosabb polgári kaptsolat, 's kereskedési közösülésben van. Nékünk magyaroknak például legtöbb szükségünk van anya nyelvünk után, a' némethe. — Ezt úgy hiszem nem szükség hoszszasan fejtegetni, mutogatni. — Ezt egy tekintetre felfoghatja mindenki, hogy ennek kézmíves, kereskedő, művész, tudós, szóval, minden rendű rangú ember nagy hasznát veheti, ha akarja, mind az hozzánk legközelebb eső mivelt külföldön útaztában, mind szobájában űlve, ezen tökélletesen kielégítheti mindenféle tanúlási vágyjait, addig is míg anya nyelvünk mivelésén dolgozó tudósaink azt eszközlik, hogy az ezen is megtörténhessék. Mennyivel jobb lenne a' szükséges alsóbb tudományos ismereteknek anyai nyelvünkön történendő megtanúlása után azon 8—10 esztendőből is, melyet eddig tsupán a' deák nyelvre pazéroltunk nagy hijjában, egy pár esztendőt 12—14 esztendős korunkban a' német nyelvre szánni. Elég idő maradván a' deák nyelvre is érettebb korunkban, mellyet úgyis tsak tudományos neveltetésünk befejezéséül kellene tanúlni.

(Folytatása következik.)

P í p a.

Hajdan, midőn még az idő szelleme úgy hozta magával, közönséges helyen a' templomban, hoszszas predikátziókkal mutogatták papjaink a' pípázásnak veszedelmes és kárhozatos voltát. Hiteles tanúja ennek azon 17-dik századbeli kézirat, mely a' Debretzen

R. Kollégyom könyvtárában, egy kötetben hét predikátziót foglal magában, egyenesen és éppen tsak a' pípa, mint ördög — szára — bordája ellen. — Ezek közzül egy azt vitatja, 's mutogatja, hogy a' tíz parantsolatnak minden ága ellen vét a' pípás v. dohányos ember. — Általjában, ezeket olvasván, örömmel láthatjuk, mennyit finomúlt azólta a' kathedrai szerénység, és ékesen szóllás; és e'két időszakasz, mennyire külömbözik, vagy katona Geleinek a' Rákótzi nagy Graduál-ja elibe botsátott praefatiójából vévén ki szóról szóra ezen hasonlatosságot, „annyira esik egymástól, mint Makó Jérusálemtől." — Már ma tsak profanus kezek, 's legfeljebb is olykor Doktorok sujtanak a' pipához anathemát; midőn sokan úgy prokátoroskodnak mellette, mint B—— Úrfi a' minap egy pipaszónál tartott házi múlatságban; szinte ő is hét óldalról vitatván a' pípa érdemeit, ú. m. — 1. Pipázni idvességes dolog, mert a' henyélés bűn, és kárhozat; úgy de a' ki pipázik; nem henyél. — 2. A' pípa ama nagy törvénynek a' szeretetnek eszköze; hiszen az útazni induló ifjú pipájára emlék-bojtot köt az otthon maradó hölgy, melly annak szüntelen elibe tüntesse szeretete tárgyának angyal-képét. — 3. A' pípatartás, gazdálkodás, mert ha arra nem, akkor más roszszabb dolgokra, és úgy elköltenék az ifjak pénzeket, hogy semmi láttatja nem lenne. — 4. Pípákat szerezni okos előre látás, mert külömben, ha valaki pénz dolgában hirtelen meg szorúl (pedig esendő az ember) nem tud mit adni zálogba. — 5. A' pipázás az állhatatosságra, mely tagadhatatlan szép virtus, jó példát ád, mert a' ki azt egyszer megszokja, nem igen hagyja el. — 6. A' barátságot, melly nemes, és felséges dolog, sokszor szüli, többször neveli, gyarapítja, a' barátságos öszvejövetelek és füstös együttlételekben. — 7. A' tu

dományokat, nem állhatván a' moj a' muzeumbeli könyveket a' füst miatt, és a' szép mesterségeket, a' tsínos tajték 's ezüst mívek által hathatósan elő mozdítja. — Talán még több dítséretes óldalát is hallhattam vólna a' Pipának B—— Urfitól, ha a' füstöt, mely földig vólt a' szobában, tovább nem állhatván, el nem hagytam vólna a' társaságot.

Ö s z v e a d á s.

A' véghetetlenről bőltselkedvén a' tanító tanítványi előtt, így fejezte ki gondolatját: „Egyes számok magokban, például 1, 2, 3, 's a' t. végesek, 's bizonyos meghatározott mennyiséget jelentenek. De ha minden egyes számokat gondolattal öszve adok: a' summa véghetetlen leszsz. Így az egyes emberek halandók; de az egyes halandó emberek köz társasága, a' nemzet, halhatatlan, 's a' t.“

Áh! — kiálta egy hallgató az ajtó mellől — most értem én, hogy lehet sok tudatlan együtt egy tudós!

I n t ő R á k.

A' vándor, útazásában egy intő Rákra talált, 's figyelmetesen nézte, hogy az keveset keveset haladván meg megállott, 's fél lábával nagyokat kanyarított a' levegőben, mintha hívna valakit maga után. Széljel nézett, de jőni senkit sem látott; a' Rák azonban tsak integetett. Ugyan jámbor intő! — szólla végre a' vándor — kitől tanultad azt a' nevetséges integetést, melyre senki sem vigyáz? — Tőletek: ez lett rövideden a' felelet.

„Hogy hogy?“ kérdé megütközve a' vándor. De tsak hamar helyben kellett hagynia a' feleletet, bizonyos gyűlések jutván eszébe, melyekben egy ember

alvó hallgatóit egész a' beleszakadásig inti a' jóra; 's még az Intő hátramenését is elértette.

Békesség.

Együtt azon istenekkel, kik Astraeával elhagyták a' földet, felköltözött égi lakásába a' Békesség is. Azonban tsak hamar per támadván az égiek közt, futnia kellett onnan is. De hova menjen? — a' földön véres háború, 's az ég előtte zárva! könnyekre fakadt az árva, 's kemény sorsa ellen panaszkodott. A' Virtus, ki éppen az ég és föld között lebegett, megszánta a' boldogtalant. Sorsod kemény az igaz barátom, — szólla ő — de aligha magad nem vagy az oka. Fényes palotákról álmodozál, 's a' szerentsét választottad szövetségesednek. Akarsz-e' velem jönni? Kunyhóm szegény ugyan és egyűgyű, de nekem 's neked helyt ád. Jer ismét a' földre, lakjunk az emberi szívben; én erős várad leszek, melyben virágid gyümőltsre nyiljanak.

Azólta a' szívben laknak mindég együtt, soha egymás nélkűl. De a' Virtusnak a' szív utólsó dobbanásáig küszködnie kell, és a' Békesség tsak a' verni megszűnt szívben érlelheti meg gyümőltseit!

Feleletek az LVIII Sokfélében tett Kérdésekre.

1. Munkáts, 943 esztendős. 2. A' Hajdúknak-Hadház. 3. Eszékbe. 4. Békéssel. 5. Tokajban, és Musalyban. 6. Nyir-Bátorban. 7. A' Hajdúknak-Szoboszló. 8. Tasnád-nak. 9. Szikszó-t.

Rejtett szó.

Két tagomon felhágsz; elsőmmel kis madarat fogsz;
Meszsze mutat végsőm, hogy ha belé kukutsálsz.

Megfejtés: a' LVIII Szám. Tokaj, tok, aj, v. ally; Tokaji bor.

SOKFÉLE.

LX szám. Béts. November 27-dikén. 1832

Iktatni, Igtatni.

Kérdés: „Melyik van jobban mondva és írva; *iktatni* e' vagy *igtatni?* t. i. valakit hivatalba.“ Ezt kérdi egy érdemes Hazafi, hozzá tévén, hogy a' feleletet közrebotsátva kívánná olvasni.

Felelet: A' melly értelemben íróink mindeniket fel kezdik venni, úgy gondolom, egyik sem jó; és így, jobban, — ha még tsak jól sints mondva, — még inkább nem lehet sem egyik sem másik. — Lássuk: *Beiktatni* és *Eliktatni* két bévett, esmeretes szó nálunk. Mindenik az *ik*, egyet több közűl kiválasztó és kiszakasztó végzettől vette eredetét, (mely*ik*, egy*ik*, más*ik*, szeb*ik* 's a' t. — t. i. a' többek közűl.) — Usus nyelv-tyrannus úrra apellálván, értelmek ez: *beiktatni* ezt teszi: alattomban, lopva, egyet több közzé betsúsztatni, bejádzani, t. i. igazságtalan módon; — *eliktatni*, az az: egyet a' több, sereg, vagy nyáj közűl alattomban, lopva, kiszakasztani, ellódítni 's elhajtani. A' nemzetnek magyar nyelven beszéllő része ezen értelemben vette 's esmeri a' nevezett két kifejezést. Ez így lévén, világos, hogy valakit valamelly hivatalba beiktatni, annyit tenne, mint ezt a' valakit, nem egyenes, hanem görbe, tiltott úton módon, szóval, faktzióval (ebben is van k) hivatalba betsúsztatni. Ezen értelemben, mert más jelentése nints, nem gondolom, hogy a' hivatalra vágyók a' *beiktatást* jó magyar szónak elfogadnák, hanemha olly esetben, mikor a' beiktatással, rövidségnek okáért azt kívánnák kifejezni, hogy az per sundám bundám, faktzióval történt.

Igtatni, *g*-vel. Ezen írás módja felől az Erdelyi

Társalkodó ekként világosít fel bennünket. Igtatni, nem pedig iktatni *k*-val, mert az ig just teszen (jog). E' szerént azért kell valakit valamelly hivatalba betenni (beigtatni) mert arra vagy ahoz jussa van. — Ez más kérdés, 's bele nem is avatkozunk, hanem tsak azt kérdjuk; ha valyon *ig* teszen e' just? Erre nézve így okoskodnak: az *ig* gyökérszó, mellytől ered: igaz, igazság, igazságtalan, 's a' t. ésígy, az *ig*-ből lehet *jog*-ot származtatni, melly ezt tegye jus v. juss. — Lássuk: Ebben *ig*, gyökérbetű a' *g*. Mit tesz? ezt: *tart* (durat), az az: a' gyökérszókhoz járulva, nekik ezen *intransitiva* jelentést adja, *tart* a' ——; például: kong, peng, reng, tseng, ropog, retseg, tsorog, tsereg 's a' t. az az: *tart* a' kon, pen, ren, tsen, rop, — 's a' t. (durat id, quod radice *kon*, pen, ren, tsen etc. exprimimus). Éppen így, ha ezeket *transitiva* jelentést adó *t*-vel neveljük: „kongat, penget, renget, tsenget 's a' t. ezt teszik: *teszi* valaki, hogy *tartson* a' *kon*, *pen*, *ren*, *tsen* 's a' t. Ezen, *tartást* jelentő *g* gyökérbetűből lett az *-ig postpositio*, 's teszi: tart *helyig* vagypedig *időig*, p. o. Po'sonyig, Pestig, a' városig; holnapig, esztendeig, 's a' t. Ha tehát ezen szónak *beigtatni* (valakit hivatalba) igaz értelmet akarunk adni (szokásainkat is tekintetbe vévén), ezt kell neki tenni: mint *addig conclamalni*, 's a' candidáltnak nevét addig hangoztatni, *míg* az végre elfogadódik, vagy illyen módon elválasztódik. Így osztán két derék szóval szaporítjuk nyelvünket, 's rövidítjük a' beszédet, és írást. Mert ha ezt mondják v. írják *beiktatták* már tudjuk, hogy mi módon esett meg; vagy pedig, beigtatták; már értjuk, hogy *per conclamationem* történt.

De van még *ig*-en kezdődő eredeti magyar szó, p. o. *iga*, és *ígé:* hát ha ezektől származtatnók ezt,

beigtatni az az: az igába, betolni a' hivatal terhe viselésére: vagy, az *ige* szótól, beigtatni, az az: egy két ige kimondása avvagy leírása által valakit hivatalba betenni, 's just, jógot adni annak viselésére, 's abba mintegy beigézni. Ez aligha megy. Talám tsak maradjunk amazoknál, mert mintha hallanám, hogy Olvasóimnak emlékezetekben lévén még az *Intő Rák*, ezen okoskodásokra így kiáltanak fel: „*Intő Rák biz ez.*" — Magam is azt tartom; mert foganatja úgy sem leszsz. Sőt még azt is megvallom, hogy ebben az esetben, mint az *Intő Rák*, én is viszszafelé megyek, t. i. a' szók vagyis a' nyelv fogantatása felé. —

„Még egy kérdés," így ír levelezőnk, „Honnan vette eredetét a' *lég*, jó szó e', és mit tesz?" F. *Lég* ebből van öszverántva *levegőég*. Teszi a' levegő égnek legfelsőbb részét, az aethert, mellybe némelly poétáink, mint a' sasok, felemelkedvén, onnan néznek le a' pór népre, melly őket nem érti. Jó szó e? Legalább elég példa van rá, hogy két, három, négy szóból is szoktunk mi öszverántani egy szót. Példáúl: *legeltetni*, ezt innen származtatják némelyek, *levegő ég alatt éltetni* vagy *étetni*, a' juhokat, marhát 's a' t. így: *agarászni*, az *-ász*, *-ész* végzet ereje 's értelme szerént éppen roszsz szó volna, tudván mit jelentenek: *vadászni*, *nyúlászni*, *halászni*, *madarászni*, *rákászni*; de azért bé vett szó, ezekből lévén öszverántva: *agarakkal nyulászni* vagy *vadászni*, és ez is az értelme. A' *lég* tehát megmaradhat *aethernek* fellengezőbb poétáink számokra, kik vékonyabb vagy finomabb *levegőhöz*, szóval, már *léghez* szoktatták tüdejeket; a' *levegő* pedig az athmosphaerának azon alsóbb részét fogja ezután tenni, mellyben a' köznép számára verselő költőink, mint a' fetskék, mikor időváltozást, esőt éreznek, tsak ide alatt földszint kóvályognak; míg

talám majd ők is élvén a' *lég*-gel, ennek bájoló szárnyáin az aetherbe felemelkedhetnek.

Gondolom, nem az illyen nemű, még könnyen elfogadható szók készítése, hanem a' nyelv természete ellen faragott, erejeszegett, elbénított új szók özöne indított egy valakit a' következendő rövid felsohajtásra:

„Bábelt építünk — — — —.
Így szaporít nyelvünk meg 's kimivelve sokat!
Rontják nyelvünket, Magyarink! sok fél-Magyarok, mert
Hajszra törekszik ez itt; ellene tsára meg ez!"

A' Tisza-Nimfája.

Búsan hajtá le tikkadt fejét az ősz Duna ölébe Belgrádnál a' Tisza-Nimfája. Mi bánt, jó Nimfa! szóll résztvevő hangon amaz, mi titkos bánat nyom? Közöld rokon keblemmel azt, talán nyújthatok enyhítő írt vérző sebedre. — Nagyon megfáradtam nehéz útamban, felel emez bádjadtan; azomba fáj, igen fáj nekem a' miket tapasztalék. Óh halld, kérlek, és segíts, ha hogy lehet! — Vidámon, mint a' fellegből ki mosolygó nap, ütém fel, Máramaros bértzei közt, tisztán buzgó forrásomból vidor fejemet. De zordon környék köszönte mord ködével e' megyében; vad nép, melynek nyelvét nem értém, sovárga itt ott rideg partomon, 's szegény bérért, melyből alig tengődött, kotzkáztatá rohanó habjaimon, 's zabolátlan víz bukásimon tsekély betsű életét. Árva nép, mellyet annyira vesztibe hagynak az apolni és formálni tartozó kezek! Árva ország, mellyet illy durva lakosok népesítnek! — Siettem e' vad bértzek közzűl ki bukkanni a' sík térre. Már itt szelídebb a' levegő, 's szabadabban lélegzhetvén,

szép reménnyel kígyóztatám árkomat Szathmár 's Bereg határi közt Szabóltsnak. Termékenyítém futó kiáradásimmal a' Tiszahát gyümöltsösit (lankáit), de nem tudá okosan és eléggé használni ajándékimat; kivált nem nemesíté terméseit lomhasága miatt. — De sokaknak nintsen is a' nemességről tiszta megfogások, hanem vagy zavaros, mint a' Szamos, mellynek vizét iszszák; vagy homályos, mint levegőjök szél fúváskor a' homoktól, melly dimddomb határaikon mértföldekig terül el. — Büszkén simultam a' híres Tokaj lábaihoz, mellynek borával oly nagyra látunk: ah! de, ímé alig hoznak valamit kereskedő hajóink, a' mit innen tovább, tengerekre, 's országokra, dús nyereség fejében szállítsanak. — Alföld felé fordultomban vágyván meglátni a' nagy száraz kereskedésű Debreczent: arra kezdék térni a' Hortobágy posványos folyójain, megmutatni a' kultsot géniusi keblemhez: de szörnyű sántzokkal fordítának onnan el a' Kunságnak. — E' kanahán sík térein, készebb a' könnyen élő Kún, maga is szűkölködni, mint, nyári lankasztó melegben, forró habjaimat árnyékos erdőkkel hüvösitni. — A' Maroshoz közelgetve láték sok majoros gazdaságban okos nyomait az oeconomiának, de mégis keveset juttathattak szállító hajóinkra. — Végre a' legszelidebb éghajlatú, mégis szinte legzimánkósabb vérű, 's tudatlan nemzetségeken keresztül hozzád érve óh Duna! ímé figyelmeztetlek ezen, néhány, útazási töredék-jegyzetre; nem is említvén árkaimnak átaljában roszszkarban létét, és így az út alkalmatlan nehéz, és késedelmes voltát. — Vajha az ilyes bajokat orvosolni módod volna! hogy így e' nemzetet a' miveltség, tudomány, rend, 's szorgalom bóldogitná! — Jó Nimfa! így zúgott, öszve ölelkezve véle, a' Duna, — légy nyúgodtan; közel oda, hol én ez országba belépek,

van egy hatalmas, és jó szívű orvos: éppen most készül, mint hallám, ide jönni, hogy minden sebeinkre balsamot rakjon!

A' derék tanitó.

Második Fridrik egy falun utazott keresztül midőn közel az oskolához eltörik a' kotsija. Fridrik leszáll, 's bémegy az oskolába, a' hol a' tanító éppen a' negyedik parantsot magyarázá a' gyermekeknek. Megdöbbent ugyan az agg tanító a' király véletlen megjelenésére, de ennek azon nyájas kegyessége, melly által mindenkit magához édesgetett, tsak hamar megbátorítá a' mestert, ki azon intésre, hogy folytassa tanítását, e'képp szólla: „No vigyázzatok hát!“ — A' negyedik parantsolat nem tsak azon kötelességekre terjed, mellyekkel a' gyermekeknek szülőik iránt kell viseltetniek, hanem azokra is mellyekkel Előjáróiknak tartoznak. Ha ti fiak tehát egyszer felnőttek, 's katonák lesztek, Királyotok, 's minden előljáróitok iránt szint olly szeretettel, tisztelettel, 's engedelemmel kell lennetek, mint szülőitek iránt. Élni, halni kell, ha a' szükség kívánja királyotokért, 's hazátokért. Soha meg nem kell engednetek, hogy valamelly idegen fejedelem vagy idegen nép duljon, 's parantsoljon honnyotokban. Így bé fog rajtatok is teljesedni azon isteni igéret: „hogy jó legyen dolgod, 's hoszszú életed a' földön.“ Így nem lesztek hűségtelenek, hitszegők, nem földönfutók, hanem hazátokban fogtok maradni, mellyet véretekkel oltalmaztatok, tisztelni fog bennteket, 's betsülni minden. Hazátokban haltok meg majd, hazátokban nyugosztok majd, 's békében nyugosztok azon a' földön, mellyért olly vitézül hartzoltatok.

Tsak nem könnyekre készté a' Királyt azon őszinteség, mellyel a' tiszteletes, 's beszédes öreg tanított,

's azon figyelem, mellyel hallgatták a' gyermekek. Kezet nyujtott néki, azon óhajtással, hogy tisztét továbbá is így teljesítse. Sokszor beszélt idővel erről a' derék férfiuról Fridrik. — Vajha édes magyar hazánkban is volna sok illyen tanító!

Pinkay.

É j j e l.

A' Lidértz, Denevér, Bagoly, és minden madarak, kiket az éjjeli setétség táplál, megtudták, hogy ha a' kakas háromszor szóll, megvirrad. Azért követséget küldtek a' kakashoz, azzal a' meg hagyással, hogy a' kakast vagy az éjjeli gazdag préda egy jó részének által engedése, és igéretek, vagy fenyegetések által birja hallgatásra. Gyomrom nem emésztheti meg prédáitokat, — válaszola a' kakas, — körmeim erősebbek, mint sem hitvány fenyegetéseitektől félnék: azért ne kivánjátok, hogy hallgassak; annyival inkább, mivel éneklésem tsak azt adja hirül, hogy már a' természet önként virradóra fordúlt, de a' hajnalt se nem sietteti, se nem késlelteti.

Hazámnak éjjeli madarai! kiket a' homályosság hízlal, ha még hoszszabb éjjelt óhajtatok, ne a' kakas ellen torsalkodjatok, hanem a' medve lehanyatlott farkát emeljétek ismét fel.

P a g a n i n i.

N. Megyében követet választottak az ország gyűlésére. Már én tsak nem választottam vólna N. urat, — mondá egy ifjú Esküdt. — Tisztelem tapasztalását, eszét, nemes szivét: de az az örökös egy hang, mellyen beszél, — — unalmas, altató.

Hagyja el Uram Eötsém! — szóll közbe egy do-

loghoz értő Táblabíró, — Paganini egyetlen egy húron több és szebb darabokat játszik, mint egész banda minden muzsikaszerein.

A' Jénai tanulók egy század előtt.

Loen így festé száz esztendő előtt a' Jénai tanulókat: „A' diákok hoszszú, nehéz, nyárshoz hasonló kardokat hurtzolnak magok után, mellyek úgyszólván mindenkitől kérdezik: Akarsz e' valamit? — Ruháik, lábbeliek, kaptzájok a' legroszszabb állopotban vannak, mert philosophiájok illy tsekélységgel nem is gondol. Minden tsak burnót, bor, 's pálinka szagot terjeszt; éjjel nappal kóborlanak, tobzódnak, 's zajognak az útszákon, nem hagyják békében aludni a' polgárokat. Zsibongás fársángi bohóság, álortzáskodás egész esztendőt át van. Sétálni hálóköntösben járnak, párviadalra á' piatzon kelnek. Markolat ellenzőjök tanyérnagyságúak, ezért a' betsület leveses tányérainak is neveztetnek. Ki valami legénységhez (Burschenschaft) nem tartozik azt *Vad*nak mondják; a' szorgalommal tanulót pedig *bival*nak. Ki szerényen él, az *pintyőke;* ki pedig az egész világ előtt pajzán, semmirekellő, betyár, az nálok *betsületes gazember, derék fitzkó, betsületes tsont.* Valóban kellemes, 's szeretetre méltó képe az akkori diákos életnek.

Rejtett szó.

Ön-nevetek, könnyen kitalálhatjátok; azomban
Hogy ha tokostól van ne talán meg nálatok; abban
Főzzétek ki; mivel ha kitálaljátok: aligha
Leszsz többé-étek, 's gyakran meg is égeti szátok.

Megfejtés: a' LIX Szám. Léptső.

SOKFÉLE.

LXI szám. Béts. November 30-dikán. 1832

Páris, vagy: Száz 's egytől írott könyv.

Az ismeretes valóban derék Ladvocat Párisi könyváros a' Juliusi revolutio előtt sok frantzia irókon segitett, mert dolgozásaikért igen ís bőkezűleg tisztelte meg őket, úgy hogy nemes szívűsége által több Szerzőnek szerentséjét, 's hirét megalapitá. Maga az utólsó revolutio által annyi kárt vallott, hogy meg kellett volna buknia, ha a' hálás irók nem nyújtottak volna neki segédet. Frantzia ország legjelesb irói közűl 101-en egyesültek azon tzélra, hogy mindenik, legtökéletesb elmemiveinek egyikét átadja Ladvocatnak, minden jutalom nélkűl. Ez a' 101 munka egy kötetben jelent meg e' tzim alatt: Páris, vagy Száz, 's egytől irott könyv; melly mindég tartandó emléke lesz a' jetenkornak a' frantzia litteraturáról, 's azon ditső közrészvétről, mellyel Frantzia Ország lakói minden nagy 's szép tettek iránt viseltetnek. Tartalmát ennek a' maga nemében egyetlen egy könyvnek teszik a' legjelesebb tárgyakról irtt értekezések, mellyeknek vonzó sokneműsége minden képzelődést felűlhalad. Hirtelen elkelt első kiadása, ámbár számtalan példányokban jelentek meg. Egy más után tsak hamar több kiadás leve szükséges. 'S ez az egy könyv képes leend Ladvocatnak régi fényét, hirét, 's hitelét viszszaszerezni. Német Országban Schmerber Frankfurti könyváros hirdettette már e' jeles munka' oltsó kiadását frantzia nyelven az eredeti szerént. Több német fordítások is jelentettek, mellyek távolyról sem fogjak elérni ezen ritka munka hasonlíthatatlan felemelkedésű szellemét.

Az amérikai kávéház Londonban (Egy német levélből.)

Nem hiszem, hogy Londonnak óriási közösülése a' világgal magát elevenebben 's mégis szerényebben ki tudná tüntetni, mint a' Cityben (belsőváros) lévő dél 's éjszak amérikai kávéházban, a' Bank 's Börzéhez közel. Rövideden le irom. Egy mind a' két óldalról magától felnyiló 's bezáródó ajtón keresztűl, egy nem igen nagy de tsinosan bútorozott szobába jutni, hol a' Pintzészt egy eleven férjfiút megszóllítja az ember, hogy, mi újság? Ez, kevés szavakkal elöadja, ha vallyon hajók érheztek e' meg, mit hoztak magokkal, 's mind azt a' mi az azon nap megjelent lapban különösen figyelmet érdemel. A' kivánt lapot meg nevezi az ember, 's ha maga rest keresni, ő előhozza azt onnan, hol, azt lehet mondani, tsak nem az egész világ újság levelei hevernek. Itt találni az egyesült éjszakamérikai státusokból tsak nem minden újság leveleket, továbbá új Braunschweigból, mint szintén kelet Indiából, Madrásból 's nyúgot Indiából majd mindenikét, Hayti 's minden nyúgot Indiai szigetek újságait, — Panama, Mexico, Veracrutz, Gvatimala, Lima, Valparaiso és Maracaibo újságait, sőt a' jóreménység foki 's dél újválési hirlapokat is. Ezen kivűl, Hollandiai, Frantzia, Portugalliai, Spanyol és Svéd tudósitásokat, a' Hamburgi levelezőt, és az Augsburgi közönséges újságokat, valamint minden Angol, Schott, Irlandi hirlapokat, Angol, éjszak Amérikai 's nehány Frantzia fontos Reviaos (Tudományos Lapok) 's periodicus Irásokat, minden folyóárokat, a' Státusok hitelező- és váltó leveleknek, 's hajós tudó-sitásokat, úgy szinte sok folyóirásokat. A' nevezett számos újságok közzül, még a' Portugalliait sem véve ki, egy sem

ajánlja magát olly kevéssé, mint a' németekéi. *) Tenta, penna, papiros minden olvasó számára készen áll, a' szobában két levéltáska van, eggyik a' városi, másik a' közönséges Posta számára. Ezen intézet birtokosának, a' világ minden részeiben vannak levelezői, 's az újabb tudósításokat igen sokszor előbb közli mint maga a' Loydé is (a' legnevezetesebb kávéház Londonban), holott, minden hajó biztosítások itt tétetvén meg, az hajós tudósítások is többnyire legelébb érkeznek meg. Ezen kávéház egy Irót tart a' Parlamentben, ha fontos ülések vannak, ki a' le irottakat minden 2—3 órában (egy ugyan azt kilentzféleképpen írja le, hihetőképp Pantographia segitségével) a' kávéháznak általküldi. A' falon jó földabroszok függnek, mellyek egy rúgótoll segitségével fel 's le görögnek. A' fő Pintzész mindég tud, alkálmatossàgot kissebb paketok 's levelek elküldésére az egész világ minden részeibe, a' mi éghajlatunkat kivéve, 's tsekélységért a' legnagyobb pontossággal visel gondot mindenre. Lehet gondolni, hogy itt egy minutum alatt 3, 4, 5 féle nyelvet hall az ember. Mind ezekben részesülhetni, mint társaság tagja, esztendőnként 4 gvinéért, 's mint aláirott 6 gvinéért (egy gvinée 2 arany). Minden Londoni hirlap szerkeztetőnek, van itt tudósitója, a' ki kérdezősködik, nyomozgat, 's irogál. Valósággal itt az egész világról lehet külömbkülömbféle híreket hal-

*) Még a' német levelező panasza tsak mehet, de mit mondhatunk mi Magyarok, kiknek nem tsak, hogy hirlapjaink nintsenek ott, hanem nevünk is alig ösméretes, tudományos miveltetésünk 's polgári letünk pedig bizonyosan tsak olly formán említtetik, mint valamelyik Indiai népé, sőt a' mennyiben ezekkel az Ángolok kereskedési viszonyban állanak, még annyiban sem vagyunk ösméretesek!

lani, ez a' Jelén idő történeteinek mivhelye. E' szerént ez a' szoba felelevenítőhely, 's Londonra nézve olly kellő, mint Drezdára nézve a' Galléria vagy Rómában a' Vatikáni palota.

Aphorismai hulladékok.

Annak a' népnek 's azoknak az embereknek, kik szerentsétlenségek okait magokban kezdik keresni, többnyire nem szükség ezen okokat tovább-nyomozgatniok.

Minekelőtte az Uralkodót vádolnánk, először is a' népnek sérelmeit, és sebeit kell megvisgálnunk 's gyógyitanunk. Némely Uralkodó igen is jó gyakran azon nép eránt, mellyen uralkodik! Hány felséges virágot láttunk már a' Thrónuson, 's mennyi kórót a' nép között! Majd ha egykor a' nép között tsak virág fog nyilongani, akkor bizonyosan nem leszsz a' Thrónuson is soha kóró!

Bonaparte és Kleber Ègyptomban.

Kleber Generál a' frantzia revolutio legnevezetesebb katonáinak egyike. De előbb már fő Generál lévén, kellemetlen vala neki egy olly fiatal Hadvezér alatt állani, mint Bonaparte. Egykor emez valamelly parantsának nem engedelmeskedett Kleber. Bonaparte tüstént magához hívatja, 's így szóll hozzá: Generál! „Az Úr tsak egy fővel nagyobb nálamnál. Még egy engedetlenség, 's ez a' külömbség azonnal el fog tűnni.“ Ez később elmult közöttök, 's Bonaparte Klebert magával vitte Égyptomba, a' hol ez éppen olly vitézűl, mint eszesen hartzolt. — Juliusba 1799-ben Egyptomban Abukírnál egy török hadi tsapat kiszállott, 's ezen várat bevette. Bonaparte ellene siete, Julius 25-kén,

megtámadja, 's tökéletesen megveri. Néhány óra múltával híre sem volt többé a' török hadának. 6000-en feljűl a' tengerbe fultak, a' többi vagy megöletett, vagy elfogattatott. Egész elragadtatással lép Kleber, a' ki itt Alvezér vala, Bonaparte eleibe, 's így kiált: „Kedves Generál! fogadja el ölelésemet; *Az Ur nagy mint a' Világ!*“ —

Bonaparte Augustus 23-dikán 1799-ben Égyptomot elhagyván a' frantzia hadak fő kormányát Kleberre bízta, a' ki Junius 4-kén 1800-ban egy fanatikus töröktől meggyilkoltatott. U—

Lajos Fülöp.

Igazságtalanúl vádoltatik Lajos Fülöp a' fösvénységgel, mert ő éppen nem fösvény, hanem igen is rendszerető takarékos gazda. Minekelőtte a' trónra lépett volna, maga volt a' felvígyázó házánál mindenben, terméseit többször maga adta el. Ez ugyan nem fejedelmi fényűzés, hanem tsak takarékos rendes gazdálkodás. De bőkezűleg adott jó intézetekre, az érdem, 's a' talentom elősegítésére. Az utólsót legszebben bizonyítja a' következő hiteles eset. Udvari mesterének írnokja egy idő óta nem teljesíté pontosan hivatalát több költemények készítése miatt. Az ura éppen elakarja ezért botsátni a' szolgálatból, midőn Fülöp meghallván az egész dolgot, magához hívatja az írnokot, 's így szóll hozzá: „Ifjú ember! azt hallom, nem jár el szorgosan kötelességében, fizetése nemde 3000 frank, mellyből annya, 's húga is él. Én kegyednek 5000 frankot adok évenként két esztendeig, ha addig jó költeményt vagy színjátékot készít; hozza el hozzám, 's én további pártfogásom alá veszem. Ellenkező esetben hagyja el Parnaszszi lakását, 's ragadja ismét a'

tollat mint írnok. Nem folyt le két év midőn ismét megjelent az ifjú Lajosnál egy színdarabbal, melly ennek igen is megtetszett 's ajánlását is megnyerte. A' De Francia Színház elfogadja, 's a' játék darabot a' legnagyobb tetszéssel játsza el. Szerzője most Frantzia ország legjelesbb költőihez tartozik, neve *Dumas*. Fösvénység ez?

Frantzia Országban egy piperkőtz (Stutzer) fogadott egy dámával, hogy új esztendőre olly ajándékot küld neki, a' millyent senki, még a' királyné sem kap. Meg is tartotta az udvariassággal teljes szerető szavát, mert mahagoni fából egy nagy és mesterséges hordót küldött neki, megtöltve Köllni vízzel (Eau de Cologne.)

Egy Caesar nevű Római ifjú nőül vett egy Róma nevű dámát, ki oltsó szivéről hires vala. Lakadalma után ezen felirás vala olvasható halószobájának ajtaján: Cave Caesar, ne Roma tua fiat Respublica.

Egy útazó igen nyájasan fogadtatván Voltairetől Ferney-i kastélyában (várában), más nap így szólla a' Gazdához: „Annyira tetszik nékem ez a' hely, hogy hat hétig itt maradandok.“ Voltaire mosolyogva ekként válaszola: Uraságod, a' mint látszik, éppen nem akár hasonlítni Don Quixothoz, ez a' vendégfogadókat váraknak nézte, Uraságod pedig vendégfogadóknak nézi a' várakat.

N. T. Márton István Professor Úr Hamvaihoz.

Hát néma síri hant fedi hamvaid'
Szemünk elől nagy Márton-örömtelen

Homályain az alvilágnak,
Teis le rogyál temetőd' porába?

Ah! gyászigazság — el hala életed,
Melly Jót tenyésztő fénybe ragyog vala
A' szent Böltsesség' Templomába,
Hol Lauruskoszorúd fonódott.

Teis tsak ember, — gyenge — erőtelen
Ember valál, és a' Filosófia
Melly halhatatlan, nem ragadt ki
Köz nyavalyánknak erős hadából. —

Leráztad a' port, vakkódü tömlötze'
Biblintseit feltörte személyed az
Örök szabadság Angyalával;
'S mennyei díszbe repült Urához.

A' Fő Okosság' láng palotáiba:
Mellyekbe-portól már szabad életed
Boldog világosságba látja
Azt, mi homály vala itt előtte. —

Ott vagy Te, — hol nints már akadály, 's tövis
Nagy tzélra vívő útad előtt; — Idő,
'S Tér Lelked' szűkre nem szorítja, —
Nintsen előtte szabott határ-vég. —

Látám, vagy látni láttata Képzetem,
Miként ölelt meg Kántod ezer Napok'
Fényénél, — mint Személye boldog
Attyafiát — rokonát — barátját,

A' Szent Ígazság' el nem apadható
Forrásinál; hol rég epedő eszed'
Szomját oltják örök világú
Fény patakok' ragyogó folyási. —

Az Ideák láng lepleket öltve — száz
Tsillag folyammal ömlenek itt feléd,
A' számtalan világok' éjre
Nem hajoló miliárd sugárin; —

És Égiszépség' kellemi lengnek-a'
Tökélletesség' kerteiben veled, —
'S a' lángsphaerák' örömligetje
Égi tavaszba virúl körűlted. —

Te boldog immár-hajh! de mi kegytelen
Ködök' homályin éjbe vakoskodunk
Szűk körbe hempelyeg Világunk
Vándor-utunk' alatson porában. —

Te boldog immár — még mi vak állati
Vágyink' hatalmas ránkrohanásai
Ellen küzdünk; és hartzi bérünk
Köny hullatás — zokogás — sohajtás. —

Ítt hagytad a' részt, a' mely erőtelen
Testvére volt a' földnek; — az éjre dült
Sirkertek' néma völgyein sír
Viszsza hivó panaszunk utánna. —

De itt hagyád szép lelked' örök korú
Művit, — kivívtad nagy Neved' életét, —
Miért zokogna hát halotti
Jaj — siralom szomorún feletted?

Ángyán Mihály.

Rejtett szó.

Két tagod ezt teszi, hogy te ki 's meggyógyítod az embert
Úgy van, végtagod is béhizonyítja szavam.

Megfejtés: a' LX Szám. Ti, ebből: Titok, Tiétek.

SOKFÉLE.

LXII szám. Béts. December 4-dikén. 1832

Folytassuk visgálodásunkat a' hóltnyelveken való nevelésről.

A' régiséget vakon imádók még ma is körömszakadásig vitatják, hogy az ifjúságot, mintegy kézenfogva, a' görög és deák classica literaturán kell emberré formálni, 's azt hiszik, hogy különben nem is válhatni emberséges mivelt emberré.

Erősítések támagatására rendesen utánna vetik még azt is, hogy az, ki ez ellen ki kelni tsak merne is, azt nem más okból tenné, hanem mivel maga sem nagy előlépéseket tett a' régi, kivált római literaturában. Tsak hogy erre meg éppen annyi udvariasággal azt lehetne felelni, hogy a' kik annyira ragaszkodnak a' görög 's római nyelvhez, ezt nem más okból teszik, hanem, mivel tartanak attól, hogy ezen kivűl egyébbe nem igen lévén jártasok, majd nagyon ki fog tetszeni lelki szegénységek.

Legnagyobb érdeme a' magasztalt régiségnek, 's legfontosabb ok, melly miatt azt némely nemzeteknél az iskolákban, még az anya nyelvnek, az országlás nyelvévé lett emelése után is meg tartották, az vólt: hogy így az ifjúság érzékeny szíve, az erő, lélek 's munkával tele régiség nagy példája által felmelegedvén, hasonló nemes 's vitéz tettek követésére buzdúljon, ízlése a' görög szépség fürkészésein tisztúljon, 's nyelve a' talán inkább értelmes mint szép Róma nyelvén idomúljon. A' tapasztalás meg tanitá azon nemzeteket, hogy a' tzél kis részben gyakrabban, de tökélletesen tsak ritkán erődik el. Innen méltán kétség támadhatott az iránt, ha vallyon legjobb e' azon neve-

lés módja, melly szerént a' régi hólt nyelvek tanítása főtzélnak tartatott a' tanúlás első éveiben, 's ez vala mintegy közép pontja 's mértéke az értelmi kifejtődésnek; úgy hogy a' többi tanúlmányok tsak mellékesen üzettettek. Ezen kérdés támogatására egy példa hozattathatik elő. — Vallyon a' görög nemzet (mert egyes tudósokról itt szó nem lehet) minek köszönhette magas ki mivelődését? az idegen 's hólt nyelvek tanúlásának e'? vagy inkább nemzetisége sebes, buja kifejlésének; a' szépnek nem bele óltott hanem vele született érzetének 's anya nyelve véghez vitt független kifejlésének? A' római Irók nagy részint a' görögöknek köszönhetik ugyan kifejlődéseket, de tsak azért, mivel a' nyers, ragadozó, hadra termett Tiberis melletti népnek szabadkorában érkezése, szolgaságában pedig tehetsége nem vala, magától lelkiképpen kifejtődzni. Tsudáljuk mint mindég követésre méltó példákat, a' régi deákirókat; de az ég Ura mentsen meg bennűnket egy olly fajta virágzáskorától, mellyben azon Remekek éltek. A' Görögség tanúlása kevéssé mozditá elő a' Római nép boldogságát, kevéssé, mert azon kis számúak is, kik arra szentelheték idejeket, keveset 's leginkább tsak azt tanulák, hogy mint lehessen a' szolgaságot trhetően kellemetesnek festeni, 's mégis tsak ezen Régiség tanúlása által lehetne a' mai ifjúságot emberré nevelni? Ugyan hanyan vannak a' mai tanuló ifjak közt, kik annyira vitték a' Régiség ösméretét, hogy az emberség igaz gyümöltsét abból szedhetnék is? Még némely mindég evvel bibelődő Tudósok is alig vannak ebbe annyira beavatva. — Példáúl azon külömben tiszteletre méltó nemzet (a' német birodalmi németek) Tudósaik, kik olly híven 's bőven magyarázták a' régi Classicusokat, gyakran tsak az héjja körűl jártak a' dolognak, 's velejébe nem igen

hatottak be. Ugyan kivánhatni e' józanon, hogy serdülő ifjaink felfogják azt, a' mit egy Livius, Tacitus mély gondolkozás után le irtak, 's olly tárgyakról, mellyeknek tsak jó hirek, 's öszve köttetéseik igazán tsak úgy öszve toldozgattattak.

Miért nem volna szabad a' mai népeknek a' régi Görögök nyomán járni? tsak nem elfolytott, vagy elaludt nemzetiségek kibontakoztatása, erejek kifejtése, kintseiknek használós, 's különösen erős, velős anya nyelvek, ön állású 's alapú kimivelése által miért nem engedődnék ugyan azon tzélt elérniek? Hát ugyan olly mostohán hagyattak a' mai népeknek szivek, eszek a' természettől, hogy a' szép, nemes, 's jó érzetét a' görög Classicusokból kelletik belé óltani? — Hát olly érthetetlenek a' mai népek' nyelveik, hogy a' gondolkozás törvényei ezeken általjában nem fejlődhetnének-ki. Így valóban kívánni kellene, hogy az újabb Európai, hajdan durva népek a' réggiekkel hartzolásokban, ezektől, mint miveltektől nyelettettek vólna el, úgy hogy nemzetiségeket, sőt még nevezetjeket is vesztették vólna el, 's azokkal egybe olvadván, Romának a' józanokosság törvénnyei szerént kimivelt nyelvét, fogadták vólna el anya nyelveknek. De nem minden gondolkozik ám így, 's a' tapasztalás többeket meggyözött a' felől, hogy számosan vannak, kik anya nyelvek jókori, alapos meg tanúlása által helyesen gondolkozni tanúltak a' nélkül, hogy a' deák grammitcával sikeretlenül györtötték vólna magokat. — Egy némelly nehezen is győződnék meg a' felől, hogy az ifjúi elmék könnyebben fognák meg a' gondolkozás rendszabásait idegen nyelven, mellyet tsak a' meg-ösmérkedés is sok utánna járásba keritne, mint pedig anyanyelven a' természetes okoskodást. Tapasztalásból tudjuk, hogy a' gyermek könnyebben számot tud adni

magának is másnak is azon nyelven, mellyet folyvást perget, mint pedig azon, mellyet tsak történtve rebegve nyög ki. —

Ezekből nem következik, hogy a' régi nyelvek lelki mivelődésünkre nézve figyelmet nem érdemelnének, sőt inkább a' tudós, a' mivészég 's izlés barátja ki-formálódásának befejezéséhez igen is oda tartoznak ezek; hanem éppen azért, mivel tsak a' ki mivelődés be fejezésihez tartoznak, ennek az épület fényjének 's ékességinek, nem pedig alapjának kellene lenni. Ez a' nemzeti nyelv tiszte. Ezen kell elébb jól gondolkozni, beszélni 's írni tanúlni, és tsak akkor a' görög 's római irás, gondolkozás módjával megösmerkedni, ha valaki erre magában vonszódást 's ösztönt sejt meg 's arra ideje is vagyon. Elébb a' szükségeseket, azután a' hasznosokat, úgy végre a' gyönyörűségeseket. A' jelen kornak neveltessék az ifjú ne a' múltnak, nehogy Róma falai öszve omlásán keseregjen akkor, midőn a' feudalismusnak időnkben történt hanyatlásán örvendhetne; nehogy Cicerónak Roscius Amerinus-ért mondott beszédét tanúlja könyv nélkül, midőn Franklinnak (Bon sens) egy egész új világ meg szabadúlásáért írt egy pár leveléről semmit sem tud, mintha ez reája kevésbé tartoznék, holott ha Hazája tsónakja az onnan jövő kedvező szellő által biztos partra nem evezhet is, leg alább neki hazája hagyottnak ez új világ tűrhető menedéket, maradékinak pedig, kik attyok keserveit idővel felejteni fogják egy boldogabb Hazát is fog adhatni; — nehogy a' Solon 's Lycurg Országlások módját tanúlja a' nélkűl, hogy tudná, mint áll Európa, vagy tsak kis hazája polgári alkotmányja is; nehogy az Ovid átváltozása legyen előtte a' kijelentés, mig a' Jezus Vallása tanításaitól szive (deák nyelv magyarázás által) elidegenedik. Rövideden, azt kell óhajtani,

hogy a' nevelés által a' nemzeti érzés szendergéséből, mellybe az humanior-ákon kivül, még egyéb által is elandalíttatott, felébresztessék. Azt kell óhajtanunk, hogy az ifjúság a' meg ösmért jót 's igazat ne tsak tsudálja, mint eddig, 's leg feljebb versekbe magasztalja, a' helyett, hogy valamit valóssággal tenne; egész életében mindég tsak iskolai gyakorlásokat irjon; a' helyett hogy a' lángba borúlt ház oltásához fogna, örökké tsak a' tűz természetéről irjon értekezéseket. Némellyek előtt talán veszedelmesnek is fog látszani ezen itt javalt nevelés-mód, mivel valamint az egyes tagok, úgy a' nemzet életének teljes erőben való kifejlödése által végre tsak ugyan az igaz férjfiúság bontakozódnék ki, a' mit mind azok, kik a' népeket örökös gyermekkorban akarják tartani, meggátolni törekednek, melly végre a' mai nevelés igen alkalmatos is. Ha azon lelkes görögök 's Rómaiak közzül egy hozzánk jönes, ugyan mit mondana, hogy a' mostani ifjakat a' görög 's római nyelveken nevelik.

Feljebb úgy fejeztem ki magamat, hogy kifejlödésünk után, t. i. anyai nyelvünkön, 12—14 esztendős korunkban egy pár esztendőt jó lenne a' német nyelvre szánni. Erre némellyek azt mondhatnák, hogy így mindegy, tsak ugyan idegen nyelv igája alá kerűlnek ifjaink. — Engedelmet kérvén az ezen ellenvetést formálóktól, azt válaszolom: nem mindegy, azon, nálunk míveltebb szomszéd nemzet nyelvének, melly egyszermind Uralkodónké is, tanulására, egy pár esztendőt fordítni 12—14 esztendős korunkban, midőn már anya nyelvünket a' grammátika szabályai szerént is tudjuk; meg a' magunkét egészen parlagon hagyva, ifjainkat tsak nem egész oskolába járások alatt főképpen egy hólt nyelv tanulásával gyötretni: Az'tán a' német nyelv közvetetlenül érezhető haszna hasonlíthatatlanúl na-

gyobb amaz felett, és sokkal többekre is terjed ki. Mert mint mondám a' német nyelvnek minden rendű rangú ember veheti hasznát; nem úgy van a' hólt deák 's göröggel a' dolog. Ezt nem szükség hoszszasan mutogatni, mert az egy tekintetre szembe ötlik, hogy a' melly képzetek a' régieknél tsak tapogatódzások, sejtések vóltak, azok a' németeknél 's átaljában a' mai miveltebb nemzeteknél tisztába vannak hozva, úgy hogy a' mit, — gyakran kissebb fontasságú tárgyokat is, — a' régiek komoly 's néha komor méltósággal rövidbe foglaltak, az egy gyakorlott német irónál kellemetes könnyűséggel van előadva, 's kevesebb fárádsággal megérthetni. — Tsaknem elmondhatná az ember egyik német iróval, hogy Nürnbergi játékbábokban adják be már a' gyermekeknek a' tudományt. Meg lehet eljő azon arany idő is, de addig tsak munkálódjunk, 's hitessük el magunkal, hogy mi éppen úgy vagyunk a' német nyelvel mint Göthe mondja egyik munkájában, nemzetének a' frantziákkal való viszonyjáról: „Sokat bántjuk úgymond a' frantziák nyelveket, perfide-nek nevezzük azt, 's mégis sokáig fogjuk még minden mivelődésünket nekik köszönhetni!“ — K—ch.

Napoleon és Marschal Ney.

Midőn Napoleon 1812-ben Moszkautól a' Lengyel határ szélek felé magát viszsza húzni kéntelenittetett, hadainak nagyobb részét, ágyúit, 's hadi-butorait — éhség, hó és a' rendkivűl való hideg miatt elvesztette. November 20-dikán Barania nevű faluba érkezett. Már négy Nap ólta Marschal Neyról, 's annak hadi-osztáljáról, meljet az Oroszok feltartóztattak, semmi tudósitása nem vala. E' nagy gondot okozott nékie; azomban Generál Gourgand jelenti Ney közelitését. Felug-

rik örömébenNapoleon, megkapja karjainál Gourgandt, és kérdezi: Igaz e' az, bizonyos e' az Úr dolgában? Igen is — volt a' felelet. „Megmentettem tehát Sassaimat! 200 milliom frankom van Párisban a' Tuillerinekben, örömmel áldoztam volna fel a' Ney szabadittásáért." Megérkezik végre Ney, 's Napoleon karjai közzé rogyik, a' midőn ez őtet a' *Vitézek Vitézebbjének* nevezte. — U—

Á n t i f ó n i a.

Nintsen széna, nintsen abrak
Édes lovam agyon tsaplak: —
Ne tsapj agyon édes gazdám,
Kitelelek árpa szalmán.

Egy köznép-dal. — Tsalfa előrelátással danolta ennek két első sorait egy Deák, tanúlótársa előtt, — számolván arra a' tapasztalásra, hogy az ember az ásitozást, fütyölést, danolást, evést, ivást, járkálást, 's a't. másoktól elkivánja. — Nem is tsalatkozott meg, mert a' másik deák beleizelvén a' nótába, kezdte a' két hátulsó sorokat esdeklő hangon danolni, 's ekkor már megszűnt az első dallos. — A' másik is észrevette, hogy az Ántifónia lóvá tette, de már késő volt a' tselvetőt hajszolni. —n —j.

R e g e.

Erasmus Rotterdamus I Ferentz Frantzia Királynál e' mesével jelentette magát: „Ő Felségének egy idegen akar tiszteletére lenni, ki azon Országból jő, melly alatsonyabb a' víznél, 's a' hol a' lakosok megégetik az annyokat." A' király ezen mesére, melly elevenen festi az akkori idők szellemét, kivántsi lett látni az idegent, 's tüstént maga elébe botsátja. Meglepve rá

ismér a' híres Erasmusra, kitől mindének előtt azt kérdezi, hogy mikép fejtheti meg a' mesét?

Erasmus így felelt: Mesém igazságon alapúl, mert Hollandiát rég elnyelte volna a' magas tenger, ha nagy költséggel jó állapotban nem tartatnának a' töltések. A' Hollandusok ritkán tüzelnek mással mint turfával (gyeptőzeg) ezt pedig a' földből ássák, melly mindnyájunk annya.

Kérdések.

1. Mit jelentett a' Rómaiaknál ez a' szó *Nobilitas*, 's mi volt ellenkező szavas?

F. Nobilitas tulajdona volt azoknak, kiknek Ősei a' status nagyobb tisztjeit viselték. (Consulságot, Praetorságot, Aedilitas curulis-t.) Ellenkező szava *Novitas* vala, mely azokra ragadt, kik familiájokban mint elsők jutottak valamelly méltóságra.

2. Hogy temették el a' Rómaiak gyermekeiket?

F. A' gyermekek éjjel temettettek el a' Rómaiaknál, minden kíséret, 's parentatió nélkül. (Tacit. Annal. XIII. 17. Senecae epist. 122.)

3. Mit jelenthet ez a' szó: *Silicernium*, 's miből származik?

F. Silicernium annyit tesz mint Tor, melly vagy Diis Manibus szenteltetett, vagy pedig a' megholt jó barátjainak adatott. Etymologiája ez: *Sileo*, és *Cerno*-tól jő; quod cum silentio edentes cernerentur; vagy: hogy umbra convivium silentes cernant. Terentius gunyolólag egy öregről mondja: Dignus, cui iam silicernium fiat; vagy: ita curvatus, ut silices cernat.

Rejtett szó.

Sz. Pétérvárban lakom én fordítva Aradban.
Hátulsó részem tsizmadiák keziben.

Megfejtés: a' LXI Szám. Doktor, tor.

SOKFÉLE.

LXIII szám. Béts. December 7-dikén. 1832

Chassé.

Már már két esztendeje, hogy mindenki figyelmét a' legnagyobb mértékben magára vonja Báró Chassé David Henrik Antverpia hős várnagyja, ki állhatatossága által a' leg veszélyesb időben megtartotta hazájának legerősb védfalát, ki eltsüggedt nemzetét újra fel buzdíta, 's ügyének véletlen szerentsés fordulást adott. Született 1765-ben Geldern' *Thiel* nevű városában, az attya Májior volt Münsteri szolgálatban. Első ifjuságától fogva kedvelvén a' katonai életet korán lépett szolgálatba mint Kadet a' Németalföldi hadaknál. Mint tűz keblű ifjú tsak a' szabadságért buzogván a' Patricták pártjokhoz állott, midőn hazája több viszszálkodások láttére vala; pártja megverettetése után Frantzia Országban keresett magának menedéket; a' hol nem sokára szolgálatba is lépett. A' revolutio elég alkalmat nyujtott néki, katonai tehetségeinek kifejtésére, 1793-ban már Obristlieutenantnak neveztetett. Az 1805—1806 nevezetes hadakban Dumonceau tarsaságában a' Burkusok ellen hartzolt. De legnagyobh hírét a' Spanyol háborúkban szerzé nagy ügyessége 's szerfelctti bátorsága által kiváltkép a' bajonnettel való viadalokban, 's ezért „Bajonnetgenerál" nevet kapott, mint mondják magától Napoleontól. Az Ocannai ütközet után bárói tzimet nyert, jószággal, 's az Unioi rend keresztjét. Érdeminek illy megjutalmazása nagyobbra, többre lelkesíté. A' pyréni havasok szoros völgyeiben tsak lángaló vitézi tüze, 's úgy szólván vakmerősége mentette meg Erlon Generál osztályát a' vég veszélytől; 's ezért a' Betsületlegio tiszti keresztje adatott néki

jutalmúl Napoleontól. — Midőn végtére régi 's valódi hazájának seregei az Oraniai familiának viszszahívattatása után a' népek függetlenségéért hartzolnának, még fényesb nevet, 's nagyobb hírt nyert Chassé; Waterloonál vezére lévén egy hadosztálynak, egy sokkal nagyobb számú ellenséggel olly szerentsésen vivott, hogy egy batteriát megtartván nem kevéssé részesült az egész tsatának szerentsés megnyerésében. Vilhelm Király, ekkori új fejedelme, Generalhadnagynak nevezte, és 1815—1830 többször megbizonyítá, hogy a' legnagyobb bizodalommal van eránta. A' hosszú, s' jótévő béke után felkeltek a' hős Belgák 1830-ban Vilhelm (Vilmos) ellen, hogy a' hartzok mezején szerentséjeket, erejeket megpróbálják, 's magokat hatalma alól ki vonhassák, — és Chassé alkalmat nyert annyiszor megbizonyított hűségét, bátorságát, 's mély belátását ismét újra, 's legfényesben kitűntetni. E' szomorú történet kezdetével Chassé bátran, 's szabadon kimondotta vélekedését azon systema felől, mellyet a' veszélyes idő fenyegető körülményei parantsolólag kivántak, de tanátsa el nem fogadtatott, 's mélyen megkeserítve nézte azon sok hibás operatiókat 's tsúfos félszegségeket, mellyek a' férjfias erővel, 's systemai renddel fellépő revolutio elnyomására elkövettettek, mellyet ő egy tsapással végbe vitt volna. Szavai, 's tettei az Orániai Hertzeg ellen midőn ez Brüssel 's Antverpiában a' kétszínű békéltetőt játszaná valóban méltók a' régi Alföld legszebb tetteihez; tsak a' haza, 's a' Király mellett buzogván, az Oraniai Hertzeget fogsággal fenyegette, ha a' Citadellában mutatná magát. Antverpiában, mellyet Vilhelm hűségére bízott, szintúgy rettentése vala ő az ellenségnek, mint kedventze a' lakosoknak, kik tiszteletből tsak Attyoknak mondották. Oltalmazta őket mindenkor míg a' pártosság tüze

fel nem lobbant, míg egy a' városi polgárok között tamádt lázos párt útat nem nyitott a' Belgáknak Antverpia falai közé. Most egyességre, lépett a' Várossal, de szabásai meg nem tartattak; látván így minden reményét enyészni a' vérontás elkerülésére parantsot adott a' várba — vonúlásra, 's itt a' hitekszegett lázzasztók példás megbüntetésekre. Chassé neve ez időtől fogva leghíresb leve a' Hollandusoknál, vetekedve mutatták ki a' Királlyal a' Hollandusok eránta való tiszteleteket, kötött, 's szabad beszédekben magasztaltatott az egész Országban. Férjfias erős fellépte által olly ditsőséget, 's emléket szerzett nevének minden felekezetnél, mellyre illy veszélyes időben kevés Katona tarthat számot. Valamint nagy jószívűsége, szint' olly nagy emberszeretete, nagy katonai tüze, 's szoros pontossága mindenben, a' mi a' szolgálathoz, 's a' kötelességhez tartozik. Ő most várnagy Antverpia meggyőzhetetlen Citadellájában. Lelke megrendíthetetlen valamint várának falai! Tüze még el nem aludt, jobban lángol, 's a' mi több katonáira is általszállott, mert hat ezer' közűl egy sem találtatott, ki elhagyta volna a' várat, midőn hős kapitányjok engedelmet adott mindenkinek a' távozásra. Bátor lélekkel nézett le ellenségire, kik körülvették, 's veszéllyel, halállal fenyegették; a' feladásról hallani sem akart soha, ámbár el volt zárva hazájától, elhagyatva mindentől, bátran várja katonáival együtt a' bátor lélekkel közelgető Frantziákat.

Orvosok tanátstartása ezen szó felett: Orvos, Gyógyász, Sebész.

Ad Vocem: *Iktatni*, *Igtatni*, egynehány ifjú Orvosok öszszebeszélvén, megegyeztek abban, hogy né-

melly orvosi új kifejezések felől tanátskozzanak 's meghatározzák, még pedig protocollum vitele mellett; ha valyon azok elfogadhatók e' vagy nem. Tudnivaló pedig melly végetlen erejűek a' protocolláris végzések a' mai világban. A' debattokat, mivel hoszszatskák voltak nem közöljük, tsak a' protocollumot, melly így vala feltéve. „Meggondolván, hogy az -ász, -ész végezet a' nevezetesebb 's *leginkább* szájban forgó szókban ezt teszi: űzni, hajtani, kergetni, t. i. valamelly állatot, annak utánna járni azért, hogy azt életétől meg lehessen fosztani 's prédává tenni; p. o. *vadászni*, az az, a' vadat űzni, kergetni, hogy meglőhessük — nem pedig azért, hogy meg — hanem hogy a' világból kigyógyítsuk. Így: *nyúlászni*, *halászni*, *madarászni*, *rákászni* illy értelemben vétetnek, és ezektől a' *nyúlász*, *halász*, *madarász*, *rákász* ezen állatok életeknek veszedelmére járó tanult mestereket jelentenek: — Végeztük és megállapítottuk: Hogy ezen bévett régi kifejezés *Orvos* ezentúl is megtartassék, és a' tanult, 's orvos doktori diplomát nyert Gyógyítók ezután is Orvosoknak neveztessenek; a' *gyógyász* és *sebész* szóktól pedig a' bevétel és hazafiúság megtagadtassék."

Minthogy azomban ezen tanátstartáson egy homoeopathicus és egy seborvos is volt jelen, kik ezen protocollumi végzésre rá nem állván, separatum votumot adtak, azon okból: 1) mivel a' *kertész* (szó) mellettek hartzol: a' ki elveti ugyan a' magot és elülteti a' növevényeket a' földbe, de olly jó reménység alatt, hogy azok ismét új életre jövendenek, a' mikor a' feltámadt fiatal plántákat, ha hogy azokat a' természet homoeopathice esővel és harmattal táplálni elmúlasztaná, ők apolgatják, öntözgetik; továbbá, valamint a' kertész nyesi a' fákat, 's tisztogatja a' hasznavehetetlen ágaktól, hogy a' többieket az által ápolja, így

a' seborvos is, amputálja ugyan a' már hasznavehetetlen beteg tagot, de tsak azért, hogy a' többi ép tagokat életben megtartsa. 2) Mivel az -ász, -ész végzetű *juhász*, *ökrész*, *tehenész*, *kanász*, tsakugyan nem járnak az őrizetek és hajhászások alá bizattatott állatok életeknek veszedelmére, 's tsak ritkán végzik ki azokat, és 3) mivel az Ügyész szó, már tsakugyan felvétetett azon ifjú prokátorok elnevezésére, kik már diplomát nyertek, de még sem ügyvédők sem ügyvédek, az az: még fiscalitássok nintsen. — Erre nézve fontos ellenvetéseiket tekintetbe vévén, a' protocollumhoz a' következő toldalék tzikkelyt kaptsoltuk:

„Told. Tzikk. Megfontolván némely tagok ellenvetéseiket és okoskodásaikat: megegyezünk benne: hogy ezentúl a' Homoeopathicus Gyógyítók *Gyógyászoknak*, az ámputáláshoz vagy bénításhoz jól értő Seborvosok pedig *Sebészeknek* neveztessenek. *) Annak bizonyságáúl továbbá, hogy ezen tanátskozásunkban figyelmünket minden rendű gyógyítókra kiterjesztettük, hogy kinek kinek foglalatossága minéműségéhez képest illendő rangot és elneveztetést adhatnánk; kivánnók sőt óhajtanók, hogy a' Veterinarius gyógyítókat ezentúl Gyógyátsoknak neveznék (Similia similibus curantur), 's ez által ezen kétséges lealatsonyító nevezet *Baromorvos*, a' millyenek pedig tsakugyan vagynak közöttünk, egészen eltöröltetnék. — Jól emlékezhetnek reá, Tudós Colléga Uraim! — ezzel támogatá egy érdemes tag erre felhordott okoskodásait, — hogy egy tudós Orvos Doctor társunk a' *Patikárosokat Szeráts*-oknak nevezte el, a' mellynek egy bá-

*) Maga Hahnemann (a' gyors-gyógyítás feltalálója, ad formam: gyors-szekér, Eilwagen), az Orvosokat Heilkünstler-eknek nevezi.

joló tsillag után alól, jegyzésben, tsupán tsak ezen rövid, de *kimerítő* okát adta tudós munkájában, így: *E' pedig jó szó: ad formam, kováts, kaláts, kalapáts.* — Úgy de mi most már, még több *ad formam* példát hozhatunk fel a' Gyógyáts szó szerentsés beiktatásának támogatására; e' szerént: „E' pedig jó szó, ad formam, szeráts, kováts, kaláts, kalapáts, takáts, forgáts, tolmáts, korbáts. — Ímé, maga sem tudja az ember, mikor a'Macrobioticában hatalmas élethoszszabbító szabásokat talál és tsinál. Mert az e' féle tsillagos jegyzések, az által, hogy valahányszor megpillantjuk, édesded nevetésre fakasztnak bennünket; az életet valóban hoszszabbítják; tagadhatatlan dolog lévén, hogy a' jóízű nevetésnél egy egy foganatosabb szer az élet hoszszabbítására nintsen."

„Végezetre egy titkos tzikkelyben is megegyeztünk, melly így hangzik: Minthogy az emberiségnek természetében fekszik, a' rangban, pallérozódásban, tökélletesedésben — szeme előtt tartván az uralkodó módit — előre törekedni; nem fogjuk ellenzeni, ha hogy ezentúl a' kitanult szabó mesterek magokat *Szabászoknak*, a' szabó mesterlegények pedig *Szabátsoknak* nevezendik."

Psychologiai kérdések.

1. Egy Atya szeretett fiát valamelly távoly Academiába küldé. Minekutánna érzékeny szívére köté a' vallás minden kötelességeit; még egy Szabályt (Maxime) akart néki adni elindulása napján, mellynek megtartása legjobban óvni fogná minden hibáktól oskolai pályáján, 's minden botlástól egész életének napjaiban. Sok gondolkodás után a' tollhoz nyúl, 's

fia emlék könyvébe ezen szavakat írja: „Légy mindenkor — — —?“

F. Légy mindenkor igazságos magad eránt.

2. Köz mondás ez a' Magyaroknál: „Borozás és játék közben, 's a' szerelemben leginkább ki lehet valakinek erköltsi tulajdonságát esmerni.“ Ha e' három próbakőhöz még egyet akarnánk kaptsalni: melyik lenne az?

F. *A' tréfálás módja.* Mert a' tréfálás módja, valakinek lelki müveltségén kivül még characterét is tsalhatatlanúl ki mutatja, tsakhogy egy vagy két észrevétel nem mindenkor, vagyis inkább ritkán elég arra, hogy bizonyos itéletet hozhatnánk.

Allgemeine Zeitung. Ezt a' Közönséges Újságlevelet szerkezteti 1804-től fogva *Stegmann*, ki ismérete e' munkájáról: „Fragmente eines jungen Deutschen über Italien 1798.“ Minden nap 7000, az az hét ezer példányban jelen meg, mellyekből 1800 az Austriai birodalomba küldetik, 2000 Német Országban marad, a' többi pedig különbféle országokba veszi útját. A' Gőzsajtók alól olly hamar kerül ki, hogy másfél óra alatt a' meg kivántató 7000 példány elkészül, mogszáríttatik, 's minden nap a' postára adatik. Mikor viszik hazánkban illy nagy tökélletességre a' nyomtatást?

F. Majd ha valaha szükség lészen reá!

Hátulról való megmutatás.

Egy Pommeraniai falusi pap egy tudós tarsaságban azt állitá, hogy a' Svédek legnagyobb vagy is legközelebb atyafisággal vagynak az Istennel. 'S midőn okát kellett adnia állításának krétát vett, 's e' szót

Deus irta az asztalra: „Olvassák az urak ezt a' szót viszsza felé 's nem fog e' ennyit tenni: *Sved.*"

Tanátsadás a' Vándorlásra indúlóknak.

Egy atya fiát vándorolni küldvén így szólla hozzá: Menj fiam! tsak egy tanítást adhatok az útra, t. i. A' ki huszadik esztendős koráig még nem tanult semmit, az 30 esztendős korában még semmi se; 's a' kinek negyvenedik évében még semmije sints, az nem tanul semmit, nem is lesz soha semmije.

Aphorismák.

A' szerelem zálogosdi játék; mellyben a' zálogok tsókok által váltogattatnak ki.

Némely embernek elég tapasztalása van ugyan, de böltsessége nints, hogy tapasztalásaiból okos tudna lenni.

A' betsületre vágyók többnyire úgy járnak a' betsülettel, mint a' fukarok a' pénzel — a' kiknél ez ritkán fordúl elő.

Kérdés.

Milly 4 parantsot adott IV Károly Német Tsászár halálos ágyán († 1387) fiainak?

Felelet. Ezt: 2. Ne haragítsátok meg a' Németeket! — 1. Tiszteljétek a' vallást! — 3. Tartsatok jó szomszédságot! — 4. A' mit jóval megkaphattok, annak megszerzésében hatalommal ne éljetek.

Rejtett szó.

Egy tagom a' muzsikán; vedd el fejem úgy te parantsolsz.

Megfejtés: a' LXII Szám. Tzár, Rátz, ár.

SOKFÉLE.

LXIV szám. Béts. December 11-dikén. 1832

Napoleon mint Examinator.

Az első Consul egykor a' Malmaisoni tsászari palotában tartózkodván, vadászatra készült. Lacuée, ki éppen az nap szolgálatot lévő Adjutans volt, a' vár udvarán keresztül menvén, észre vesz egy tsínos öltözetű fiatal embert, ki szemeit merően a' palota ablakjaira szegezte. Lacuée-nek az ifjú külseje meg tetszett, hozzá megy tehát, 's kérdezi, hogy mit akarna? Az ifjú, mintha valaki álmaiból fel rezzentette volna, méllyen felsóhajt, a' nélkül, hogy szemeit az ablakról elfordítaná: „Óh bártsak segítene valaki rajtam! Az első Consullal akarnék szóllani. Már ott valék a' kapu előtt, de az örök viszsza útasítottak, pedig boldogságom attól függ, ha a' Consullal beszéllhetek.„

Lacuée részvétellel így folytatá kérdését: „mondja meg nékem, mit akar a' Consultól? Én oda vezethetem; én vagyok az Adjutánsa.“

„Oda vezethet az Ur?“ kiálta örvendve az ifjú 's Lacuée kezét forrón megszorítá.

„De mondja meg mit akar nála?“

„Az titok, azt tsak a' Consulnak mondhatom meg.“

Lacuée vizsgáló szemmel meg nézte az ifjat, 's minthogy ez éppen gyanúsnak nem látszék, karon fogva a' várba vezette. Éppen akkor szállának ott le lovaikról Duroc és Junot, kik Párisból barátjokhoz jöttek ki. Lacuée nekik az esetet elbeszéllte. „'S hát szólla Duroc, bé akarod az ifjat vezetni a' Consulhoz, a' nélkül, hogy nevét tudnád? — Barátom!“ e' szóval fordula most az ifjúhoz Lacuée: „Igaz ugyan, hogy a' Consulhoz kinekkinek szabad béjárása vagyon, de

mégis tsak tudnom kell, mi a' neve, 's mit akar, hogy béjelenthessem."

Az ifjú elpirula, 's lesütött szemmel monda: „Igaza vagyon Generális Úrnak," 's minek utánna nevét megmondotta, így folytatá szavait: „Az atyám falusi birtokos, 's engemet minden tudományokban oktatott, mellyek a' polytechnikai iskolába leendő bévételhez megkívántatnak. Gondolja-el tsak Generális Úr az atyám boszszankodását 's az én elkeseredésemet, midön Bossu Abbé — megértvén, hogy nem valamelly ott tanító, hanem az atyám oktatott — nem akart próbára tenni. Mit árt az akárki tanított, szóllék, tsak tudjak valamit; de ő kérlelhetetlen vala, 's nem tudtam őtet arra venni, hogy tsak egy kérdést is adna elémbe. „De mit tegyen hát a' Consul?" kérdé most Junot?

„Azt akarnám, hogy ő examináljon meg — felele bátran az ifjú — meg vagyok arról győződve, hogy annyi tudományt fog bennem találni, a' mennyi elég arra, hogy bévétessem azon iskolába, a' hol ő nagy kivitelére alkalmatos tiszteket neveltet."

A' három vitéz nevetett 's Junot bément Napoleonhoz az ifjat béjelenteni.

„Mit akar az a' kis bohó?" szólla mosolyogva a' Consul, állát simítva, „én examináljam meg? — Hm! — különös — hogyan jött ezen gondolatra? — Hadd jöjjön bé!"

Az ifjú Lacuéevel 's Junottal bélépett. Egész szerentséjét kiderűlt ortzáján lehetett látni tüzes szemei tsillogtak 's ezekkel a' Consult tetőtől talpig méregette. „'S hát azt akarja" szólla most Napoleon nyájas leereszkedéssel, hogy én examináljam magát?"

Az ifjú hallgatott és sas szemeit szerény bátorsággal a' Consulra vetette. Ez ki sem a' gyáva félelmet, sem pedig a' szemtelen vakmerőséget nem szenved-

hette, mindjárt észre vette hogy az ifjú nem beszéllhet, mivel szíve tele van érzéssel: „A' mint látom," szólla a' Consul, még nyájasabban, lelke nagy mozgásban van, térjén előbb magához, majd azután kezdjük a' próbatételt, a'hoz hideg vér kívántatik.

„Nézd tsak," e' szóval fordúla Napoleon egy kis idő mulva Junothoz, nézd tsak, mint villámlik szeme, hogyan húzza fel szemöldökét, bájos ortzájának minden ízetskéje mozgásban vagyon; 100,000 illyennel tréfa elfoglalni a' világot.

Az ifjú azonban nem is látszott észre venni a' jelenlévőket, hanem alkalmasint; eszét a' feladandó kérdéseken jártatta. Most már elkezdődött az Examen. Az ifjú Napoleonnak minden kérdésére röviden és kimerítőleg meg felelt. A' Consul tökélletesen megelégedett az ifjú tudományaival.

„'S tsak az attya tanította ezekre?" kérdé az ifjat.

„Igenis Generális Uram — felele emez — az atyám fő tzéljának tartotta, hogy nekem ollyan nevelést adjon, melly által valaha hazámnak hasznos polgárja lehessek."

„Ülj le Junot — mondá a' Consul — írj az Abbénak; — de megállj — majd írok én magam. „Ezzel leült, egynehány sort írt, 's ezeket nyájas kegyességgel az ifjunak adá, mondván: menjen barátom, vigye ezt az Abbéhoz.

Az ifjú elmegyBossuhoz. „Mit akar az Úr? — kiálta emez — már meg mondottam, hogy nem lesz semmi belőle."

Az ifjú hallgatva 's illő magamérsékléssel oda nyujtá neki a' levélkét. Bossu bámúlással a' következő szavakat olvasá:

„Abbé Bossu Úr! felveheti a' polytechnicumi oskolába . . . te Urat, tudományjáról jót állok." Bonaparte.

A' tsillagok, 's befolyások az emberekre.

Meg nem foghatom, hogy a' tsillagok a' természet legnagyobb, 's legszebb tsudái közönségesen tsak kevés benyomást tesznek az emberekre. Ki elmélkedik, ki gondolkodik rólok? A' mezőről, a' műhelyből, a' tsapszékből, a' színházból haza ballagnak az emberek az ég gyémánt paizsa alatt; 's ki néz fel a' tsillagos térekbe? A' szerelmes ki szíve kedveltjének ablaka alatt áll, a' hágtsón fülelve vizsgálódó tolvaj, a' őrön álló katona, az éjjeli őr bőr sapkájában, a' posta kotsis lova hátán, mind ezek éppen nem gondolkodnak a' tsillagokról, ámbár egész éjjel nem látnak tsillagoknál egyebet. Talán sokan égi abroszt is rajzolnak a' nélkül hogy a' napnál a' holdnál, 's legfeljebb az est tsillagnál, egyebet ismernének. A' tsillagvizsgálókon kivül, kiknek számolásait más nem érti, és nem is olvassa, tsak itt ott egy költő aggódik a' tsillagokon, hogy hozzájok küldje fohászait, némellykor egy ájtatos falusi pap, vagy mester teszi figyelmetesekké hallgatóit 's gyermekeit reájok, hogy azok az Isten mindenhatóságának legszebb bizonyságai. Végtére, álmélkodás lepi meg az embereket midőn beszéd közben hallják, hogy milliom, billiom, trilliom mtf. távolyságra esnek a' földtől némelly tsillagok; múlatják magokat a' szörnyű számok nagyságával, 's azt vélik, hogy e' dologban szörnyű sokat lehet gondolkodni, 's még sem gondolkodnak. Nem de hálátlanok az emberek az éjnek nyájasan katsingató szemei eránt, mellyek anyailag őrzik álmunkat! — Az Isten pompás napja mindnyájunknak világít — mindnyájunknak ragyog a' szelíd hold ezüst fényje! — Hold, földünk szomszédja! nemde meleg, 's világ nélkül vagy, mellynek változó képed arra tanít, hogy mi vagyunk, 's mi hibázik nékünk! Valóban nem mind egy, ha vi-

lágít e' a' hold vagy nem; ezt tudják 's vállják kik éjjel útaznak pallérozott országainkban. Melly jótévő világosság, melly meg nem betsülhető útmutató a' hold az eltévedteknek erdőkben, pusztákban, a' tudományos vizsgálóknak a' föld többi részein, a' hajósoknak a' zajos világ tengeren! A' hold tanított meg bennünket Naptárt (kalendariomot) készítni, 's az időt felosztani. Még ma is a' hold szerént határoztatik meg Húsvét, 's e' szerint az év többi változó ünnepei. A' holdnak közelítése a' földhöz felszívja a' vizet, 's így a' tenger dagadását, 's apadását rendesen okozván a' tenger melletti lakóknak rendes vízi naptár gyanánt szolgál.

Egy külföldi útazó Bétsről a' többi közt ezt írja. „Hogy a' Bétsiek magok sem tartanak sokat azokról a' titulusokról, mellyekkel egymást nevezik, azt ott létem másod napján mindjárt tapasztaltam. A' vendégfogadóban, hol szobát fogadtam, az úgy nevezett Kellner, mindenkor Nagyságos úrnak szóllított. Én erre egyszer tsak nem durva hangon megmondám neki, hogy így ne nevezzen, minthogy sem Nemes, sem más Nagyságos úr nem vagyok, a' mire ezt felelte: Éj ne törődjék ezen Nagyságod (Rgnaden), mi itt minden jöttment vendéget Nagyságos Úrnak mondunk. Nagyságod hazájában még külömben van a' dolog. — „Hogy hogy?“ — Látja Nagyságod, én is Magyar vagyok, 's e' szerént tsak azt mondhatom erről — magyarúl, a' mit nem rég olvastam valahol: — — Hogy valamint Árpád minden mentés maradekát, Metszeti most egy úr, — köre, — tsak ollyan ez is. — „így talám még magad is köre metszeted valaha a' képedet? Nem mondom hogy nem, Nagyságos Uram, kivált ha az Isten rásegít, hogy Lévai Kortsmáros lehetek!“

„De barátom, valamint a' tisztességes öltözet, Nagyságossá, úgy a' kőre metszett kép sem teszi még jó hazafivá az embert!!!“

É h n y á l.

Egy Falusi Notáriushoz, betért utazása közben egy deák ifjú, délután három órakor. Az nap sem köröm közűl, sem kanállal nem evett. Soká húzta az erőltetett discursust az útas, de se híre se szava az étellel való kínálásnak. — Egyszer a' Notáriusnak nagy bajuszát vette a' deák szóba, 's kérdi hogy ugyan hogyan növesztette úgy meg? „Igen könnyen,“ felel a' Jegyző, „éh nyállal kenegettem.“ — Úgy e'?! mond az éh nyálas, sarjadzó bajuszú ifjú, 's ekkor három újjal szedte a' nyálat nyelve hegyéről — a' mi kitsit hagyott a' hévség és éhség — 's kente vele óra alját. — Ezt látván a' Notárius, „jaj — úgy mond — most nem használ!“ De hogy nem! felel a' találmányos; — éh nyál ez, igen is éh! — Elértette a' gazda, s vendégjét o'sonnával megkínálta. —

Kenderike és Babuk.

A' tzifraság nélkül szép 's tsinos kenderike, belészeretett egy tarka barka, taréjos babukba, 's énekelgetésével ennek barátságát kérte; ez pedig azt babukkolásával neki meg ígérte. — Öszve repültek hát a' két egymás mellett lévő fáról, a' honnan az előtt egymást esmergették. — A' Kenderike a' Babuk felibe egy kis ágra szált, honnan pityegve le nyujtotta orrát a' fel börzenkedett taréjt bibirkélni. A' babuk is fel emeli orrát a' kenderike felé, hogy majd a' barátságot tsókkal megpetsétli. Felé tsipked a' kis kenderike, de majd

szédűlő félben lévén, el kiáltja magát: „nem kellesz nekem, hiszen ollyan büdös vagy mintha ganéval élnél!“ Odább reppent hát a' fák galjai közé, 's onnan tsúfolta a' lóganajba vájó barátot.

Nem szőriért kell — akár a' férjfi akár az aszszonyi nemből — a' barátot választni!

Tanítás az embernek!

Olasz Ország vala Bonapartenak mint Generálnak első ditsőség-mezeje. Serényen követte a' győzödelem egymás után győzedelmét. Minden ütközet után szokása szerént meg járta a' tsata helyét. A' Bassanói tsata után Január 25-dikén 1797-ben több Fő tisztektől kísértetve a' tsata mezőn lovagolt. A' hold világitá a' pusztításnak ezen szomorú heljét; az éjnek mély tsendjét, tsak a' sebesek' jajgatása és a' haldoklóknak keserves nyögésre szakasztá néha félbe. Amott egy kutya egy holttestről vinnyogva feltekint ide oda szaladgál, 's azon látszik törődni, hogy Urát boszszúlja e' meg; vagy annak holttestét tovább is a' magáéval melegítse? Meg áll Bonaparte elérzékenyedve, — akaratja ellen is e' kutya hűségét a' Márs Áldozati el hagyattatásával öszvehasonlítván, — mélj gondolatokba merül. — Végre így szóll: „*Millyen tanítás ez az embernek!*“ U—

A' Khinai Tsászár, időtöltésből, könyvírásra adta magát. Most nevezetesen „*Khinai Conversatio-Lexicon*“ név alatt egy nagy Munka kiadásához fogott, melly 168,000 kötetből fog állani. Hogy ezen óriási munkát elvégezhesse 2708 tudósokat vett maga mellé, kik vele együtt dolgoznak; ő maga a' fő Szerkeztető. Ha felteszszük, hogy hetenként három kötet megjelen-

het, mégis a' Tsászárnak nagyon fiatal korában kellett az Auctorsághoz kezdeni, 's így is Matuzálemi időt kell ernie, hogy a' munkát elvégezhesse. — Van már nekik Khinai Encyclopädiájok, melly 5ooo darabból áll, és ebből 6o kötet tsupán tsak a' muzsikáról értekezik.

Az Ígazság' festése.

Melly'k ez az Istenné? Az Ígazság. Miért komor artzal?
Semmire sem hajolok, bérre sem indulok én.
M'ért eggyik füledet bétömted, másika nyitva?
Ebbe igaz' szava hat, az süket a' gonoszén.
Jobbodban m'ért kard villog, 's a' balban inog font?
Ez pereket mértsél, az bünösökre legyint.
M'ért kevesek követid? mert ember ritka vagyon jó.
Hát ki követ mindég? nyiltszivü egyszerüség.
Öltözeted m'ért olly pompátlan? Mert ki Ígasság —
Kedvellő, soha sem gyüjtöget az javakat. —

Apróságok.

Egy Mistbachi paraszt egyszer III Miksa Bajor Választó hertzegnek a' következő kérelem levelet küldötte: „Kerém szépen Hertzegségedet ugyan beszéljen velem is egyszer; sürgető dolgom volna. — Ma délután a' nagy gráditsnál fogok várakozni. — Nem akarok felmenni a' többi nagy urakhoz. — Legyen kend olly kegyelmes, 's jöjjön kend le." (Archiv 1828. Nro. 36.)

Rejtett szó.

Két tagomat böltsöbe' keressed, vagy temetöben;
Vagy fejemet vévén gáteres asztalokon.
Így viszszán lehetek szolgálód vagy feleséged;
Fordítsd vég tagomat, labbelid' elkeverem.

Megfejtés: a' LXIII Szám. Húr, úr.

SOKFÉLE.

LXV szám. Béts. December 14-dikén. 1832

Elme Futtatások.

1. Test és Lélek.

Az ember testből, és lélekből áll. Így szokták rendesen mondani, de talán nem olyan értelemben, mintha egyik a' másiktól külön valóságot formálna, egyik a' másikba tsak hálni járna. Test és lélek valóságára nézve ugyan azon egy természet, — de a' mely természet kifejlődésének külömböző fogai (gradusai) lehetnek, 's vannak. A' lélek a' természet kifejlődésének legmagasabb foga, virága mint egy annak a' plántának, melynek szára a' test.

A' léleknek és testnek ezen relatiójából nem akarom most azt fejtegetni: lehet-e lélek test nélkül, vagy test lélek nélkül? — a' mely kérdések fontosabbak, mint kevés szókkal lehetne rájok felelni. Tsak ezt teszem fel rövíden:

A' test gyakorlás, munka, szenvedés, zivatar által erősödik, nevekedik; azok nélkül elpuhúl, elgyengül. A' sűrű erdők közepében nőtt fenyő (azt mondja Linné Amoen: Acad. V. 1. Cur. Nat), vékony, és tsak komló karónak való: mikor: a' szabad térség közepén a' szél veszek 's zivatarok erősre és méltóságosra rázzák azt. A' munka nélkül űlő városiak szinetlenek 's gyengék: midőn a' mezei munkás izmos, erős, piros. Minden tagok (láb, kéz, 's t.) a' szerént erősödnek, a' milyen mértékben dólgozunk azokkal; 's a' ki kéntelen sokat munkálkodni, erőt nyér általa. — Nem így van-e a' dolog, 's nem így kell-e annak lennie — a' mondottak után — a' lélekre nézve is? Bizony azok a' szomorú történetek, azok a' megrázkódások, melye-

ket fájdalommal érzünk gyakran lelkünkben, — vagy a' homályosságok, melyek az elől elrejték az igazságot, tsak arra valók, hogy annak munkásságát álomra szenderedni, erejét el'sibbadni ne engedjék. Mágnesi erő a' lélek, 's az a' mi azt szűntelen ébren tartja, a' külső dolgoknak gyakran kedvetlen hatása; polus az, mely ellenébe tett polus nélkül nem állhat meg.

A' Históriából könnyű lenne példákkal bizonyítani meg, hogy minden magas lélek mint egy a' szenvedések vállain emelkedett fel. — De itt tsak az okot akartam kimutatni.

Az magában érthető, hogy ha az impressiók kelletinél nagyobbak, alattok a' lélek nem épűl, de leroskad, kivált, ha még nem gyakorlott. Egy ütés a' puszta vasnak mágnesi erőt adhat; de ugyan tsak egy ütés, ha erős, a' már nem puszta, hanem mágneses vasat megfosztja erejétől. Az opium kis mértékben éleszt, elevenít; nagyban bádjadtságot, vég álmot okoz. 's a' t.

2. Méreg a' természetben.

Alig állhatja meg az ember, mikor a' természetben széljel nézvén, mérges állatokra, és különösön mérges plántákra, ásványokra talál, hogy ezt ne mondja: már ezt tsakugyan kár vólt teremteni! Ha fegyvert kellett adni az állatnak, lehetett vólna olyat adni, a' mely sértsen keservesen, de miért a' halálos méreg? Talán, hogy a' vett seb következéseit azok is látván, melyek sebet nem kaptak, előre elréműljenek, és a' mérges állat bátorságban élhessen? Ez nem jó ok. De mindjárt ha jó vólna is: lehet-e ezt a' plántákra, az ásványokra alkalmaztatni? Ha élet a' természet dítsősége: miért az élet közzé a' méreg, a' halál? Nem olyan-e ez, mintha a' kertész üveg házat tsinálna, hogy gyenge plántáit a' derektől mególtalmazza: 's

azonban fütés helyett havat hordana be, 's talán még sóval is elegyítené azt, hogy a' hideg fagylalóbb legyen? —— Íly viszszafordúlt gazdálkodást tsak a' természettől nem lehet várni. Használnak kell a' méregnek az egészre és részekre nézve lenni. — De mi hát az a' haszon? — Én így gondolkozom:

Az állatokat, 's közelebbről az embert vévén fel (ámbár távol vagyok attól a' gyermekes gondolattól, hogy talán a' természet szüleményinek hasznát az embertől kellene felfüggeszteni) vannak olyan betegségek, melyeknek méreg az orvossága. Ezt soká nem tudták az orvosok; történetből akadtak rá. Ma már nagyon sok mérget árúlnak a' patikákban. Akár mit is beszéllyenek az orvosok, de ha méreggel gyógyítanak, akkor megvallják, hogy igaza van annak, a' ki ezt mondta: olyan orvossággal kell a' betegséget gyógyítani, mely az egészséges testben beteg ('s pedig épen olyan nemű) symptomákat tsinál. Ha ez igaz, sőt ha nem általjában minden esetekre nézve igaz is: már meg van fejtve, mire való a' méreg. A' betegség a' legnagyobb vigyázat mellett is elkerűlhetetlen. Az egészséges test táplálására szólgálnak a' nem mérges productumok, a' betegséget a' mérgesek oszlatják el. — Sok gondolatokra ád ez alkalmatosságot, — 's most már inkább azt lehetne kérdeni, nem kevés-e a' méreg, mint ezt, hogy mire való? —

3. Orvos, Venenum, Chemia.

Módiba jövén Hazánkban egy részt a' legidegenebb hangzású szóknak magyar tör'sökből való származtatása, más részt az új szók teremtése, annyira, hogy nyelvünk ma hólnap az esmeretlen szók özönébe *)

*) Milyen szűk nyelvünk!? Ha most a' német *Sündfluth*nak igazi értelmét ki tehetém vala: minden olvasó egyszerre értett volna.

fúlad: illendőnek tartjuk a' feltett három szók származtatását, mely talán nem minden olvasónk előtt esmeretes, közönségessé tenni, hogy ez által példát mutassunk, miképen lehet a' szók igaz gyökerére találni. —Egy igen tudós hazánkfija szerént az említett három szók közzűl a' két első eredeti magyar, a' harmadik pedig eredeti német szó.

a. *Orvos*. A' régi varáslók, bűbájosok, ördögi mesterségek gyakorlása alatt és közben bizonyos húrokat kötözgettek öszve. Láss példát Ovidius, vagy Tibullus munkáiból. Innen neveztettek így: *Fascinatores* a fasciis. A' *gyógyász*okat tehát, kik épen olyan megfoghatatlan dolgokat miveltek, és nem kevésbé gyönyörködtek a' Hókusz-pókuszokban, mint a' Fascinatorok, élesen látó őseink bűbájosoknak, *húr*ral dolgozóknak, *Húros*oknak, *Húrvos*oknak nevezték, melyből elvégre *Orvos* lett. Már ma azonban, — mint ekutánna Orvosaink nem Charlatánok!!!—Jobb leszsz őket *Gyógyász*oknak hívnunk.

b. *Venenum* (méreg). A' Görögök a' mérget *Toξικον*nak hívták, mely a' *Toξον*tól jövén, olyan mérget jelent, melyel a' nyilakat kenték meg. Minthogy a' nyíl húrját állatok *bél*éből készítették: innen a' mérget így nevezték a' régi magyarok *belény*. Hogy ez valósággal mérget jelentett: mutatja a' *Belényes* név, mely helység a' körűlötte termő vagy termett méregtől vette nevét. *) (Beléndfű: Bolondító Tsalmatok. Hyosciamus

---

De minthogy nálunk az efféle bűnözön tsak most kezd terjedéséről esmeretes lenni, talám ezt a' kifejezést bűnözön (Sündfluth) mindenek meg sem értenék.

*) Doctor Földi ugyan azt mondja Természet históriájában, hogy Belényes = Bölényes, és hogy Bölény vad bikát jelent, 's hogy vad bikák laktak vólna hajdan Belényes körül.

niger.) Belényből lett a' latán *belenum*, vagy a' *b* és *v* betűk nagy atyafisága miatt *velenum*, — a' honnan a' spanyol még ma is megtartja a' *veleno*-t, — és végre *venenum*.

c. *Chemia*. Plutarchus azt mondja, hogy a' Chemia Égyiptomi szó. Úgyde az Égyiptomiak, = Koptusok, = Gothusok, = Németek vóltak. És így a' Chemia német szó. — De miből lett hát, és mit jelent? Lett ebből: *Geheimniſz*, és ezzel egy jelentésű. A' köz nép, — mint ma Austriában — Égyiptomban igy ejtette a' Geheimniſzt: *G'hamniſz*. A' *g* a' *k* val, 's ez a' *c* vel könnyen feltseréltetett, 's lett *Chamniſz*, és aztán *Chemia*.

Ha már most akarjuk magyarra által tenni a' Chemiát: úgy hiszem nem sértjük meg ország szerte bevett közönséges törvényünket, mely szerént *verbum verbo curamus reddere*, ha azt *Dugász tudomány*nak, vagy inkább *Dugásztan*nak nevezzűk, és a' chemicust Dugásznak, mely név egy hajszálnyival sem roszszabb a' Gyógyásznál. — *Titkászt* a' Tikászszal lehetne könnyen öszvezavarni; *Rejtész* pedig tsupa e: maradjunk a' Dugász mellett!

O r o s z l á n.

Le akarom magamat festetni, — szóllt az állat király udvari festőjéhez a' Majomhoz: — fogj munkához; de vigyázz, hogy valódi képemet add által a' maradéknak, mely hóltom után is tisztelje artzom vonásait. — 'S milly positúrában parantsolod magad copíroztatni Uram? — kérdé a' Majom — abban a' hartzodban adjalak-e elő, melyet az egyesűlt Szamár és Ökör ellen oly vitézűl viselél; vagy győzedelmi szekérben űlve a' tisztelkedő Rókák között, 's göndör Kosoktól húzatva? — Szkláv! — dörgé a' Nagy úr, — nem a' jótételben

találtam-e uralkodásom kezdetétől fogva legfőbb gyönyörűségemet? Fess abban a' helyezetben, melyben legnagyobb jót tettem, 's teszek alattvalóimmal!

A' Majom szót fogadott; festett jól és híven. 'S ki mondja meg mit festett? — Alvó Oroszlánt! —

F ö s v é n y.

Pénzt számlált reszkető kézzel, 's üvegen nézve aranyja édes tsillogását a' vén banya. Mire való már magának ez a' sok pénz Mámi? — kérdé a' sündörgődző unoka, — hiszen se uj ruhát, se bábot nem veszen. — Nem Fijam! — fele az öreg — de kell szemfedélre ha meghalok. De hiszen arról ne gondolkozzék édes Mámi, — viszszonozá a' gyermek, — Anyám régen elkészitett már mindent. Még a' télen, mikor úgy köhögött édes Mámi, akkor megparantsolta Apám: No tsak tsináljátok meg a' szem fedelet; talán meghal már egyszer az öreg Mámi. —

Tsuda-e ha senki sem szeretheti azt, a' ki semmit sem szeret pénzén kívül?

Nevezetes Suwarov hadiparantsa (1799) Chasteler Generálhoz: „Meg kell támadni az ellenséget! tsillámló fegyver, bajonét, kard! Egy szempillantot sem veszteni! Mindent földre sujtani! Mindent megvenni! Mindent nyomban üldözni az utolsó emberig! He Chasteler! Annyi Tsatát a' mennyit a' hely kiván! A' Kigyelmed felosztása igen jó! Az Isten őrizze meg Kigyelmedet!

A' Nagyra — vágyás.

Nevetséges inkább, mint szánakozást indító nyavalya ez az emberben, a' mellyet az azzal szövetkezett sovárgó megelégedetlenség mind inkább mérgesít — suljosít. Ennek gyötrő kínzási közt az *Igaznak*, *Jónak*, 's *Szépnek* — ezen felséges Ídeáknak — érzése megfásúl; sőt a' felfúvalkodott elragadtatás még a' Lelkiesméret' szavát is elakasztja. — Annál nevetségesb pedig ez, mivel orvoslását ön maga szerzi. Mert midőn ellene minden Patikai gyógyszer tsuda ereje haszontalan, egy szemlátomásti megtsalódás, magából eredt megvettetés, 's megaláztatás sükeres írúl szolgál.

Az állatok' Országa az emerekre nézve sokképp' erköltsi Iskola, — Tzélerányos leszsz itt a' kevély 's nagyravágyó Gémről egy mesét említni. Ez szégyenlvén közönségesen esméretes tsúf Nevét, melyet reá természetéről a' viděk lakosi ruháztak: elhagyta a' neki boldog motsáros helyet, 's idegen Tartományba szárnyalt, hogy magának szebb 's tisztesebb nevet kapjon; de elvivén magával tzimerét, előbbi Nevét is megtartotta, melyel ma is megelégszik. —

Szerentsés Viděk! mely ily tisztátalan állattól megtisztulhat; — szerentsétlen, melyet ilyek neme rútít! — N. J.

Apróságok.

Gvinea aranytermő partján kiszállottak egynehány Frantziák, 's a' szeretsen Hertzeg eleibe állíttattak. A' Hertzeg egy fa alatt űlt; Fejedelmi széke egy földhalomból, 's testőrzői négy szeretsenből állottak, kezekben tartván ezek a' vakmerőket elrettentő fadárdájokat.

Egy a' Frantziák közzül közelíte hozzá, 's Ő Hertzegsége a' földhalmon űlve felséges tekintettel imígy

szóllítja meg: No 's hát mit beszéllnek rólam Frantzia Országban?"

„Minden kigondolhatót, hatalmas Hertzeg" vala a' feletet.

„Úgy is kell, úgy illik," viszszonozá az uralkodó. Azt tartom, gondolá magában a' Frantzia, azt se tudják hazámfijai, van e' kend a' világon vagy sints. —

Macedóniai Sándort nyugtalan vágyja Delphibe készteté; hasztalan vonogatták magokat a' templom papnëi, azon oknál fogva, hogy most nem szabad az Istent megkérdeni, 's a' templomba menni; mert Sándor hirtelen 's tűzzel karon ragadá őket, kénszerités által akarván kívánsága tellyesedését elérni.

Ó fiam! kiáltá egy a' papnék közzül: Néked nem lehet ellent állni! „Nem is kívánok én többet," szólla Sándor, „elég nekem ennyi az Oráculum feleletéből."—

N. Úr Londonban az útszán tsizmáját tisztittatá. Egy jó barátjai közzül arra menvén meglátja. — Tudod e' már — úgy mond — hogy Vilkest letették? Ugyan úgy e' — no már azt szeretem! Kedvetlenül fordúla el a' tsizmatisztitó kölök: „Tisztitsa az Úr maga a' másik tsizmáját — szólla — én ugyan tsak egy szegény tsizmatisztitó vagyok, de ollyas embert még sem szolgálok, ki a' szabadságnak nem barátja. —

Rejtett szó.

Öt betüből álló nevem bár forgatod,
Tsak az leszsz: Nagy Károly alatt megláthatod.
Három első betüm a' gyermek megeszi,
Három utolsómat aszszony tselekeszi.

Megfejtés: a' LXIV Szám. Sirás, Írás, Sári, sár.

SOKFÉLE.

LXVI szám. Béts. December 18-dikán. 1832

A' meg nem hallgatott Génius. *)

Minekutánna Napoleon már elhatározta volt magában, hogy hadait Orosz ország sivatag téreibe vendi, egy nap hitvesének 's néhány meghitteinek társaságában reggelizett. Szokatlan jó kedve lévén sokat beszélt tartózkodás nélkül a' hadviselés módjáról, 's több politikai eszközökről, mellyekhez nyúland egy tartandó béke megszerzésére. A' beszélgetés mindinkább eleven lőn, és így többször olly gondolat vált szóvá, mellyet eddig a' Hős, legnagyobb vígyázattal, szíve legmélyebb rejtekébe zára. Ennek, 's a' . . . Királynak — megnevezte őket, — elkell mennie; itt meg nem hagyhatjuk; még ennek, és annak is; — szóval az Európai birodalmak új alkotása, 's fejedelmeiknek új teremtése vala tárgya beszédének. Maria Ludovika, a' Tsászárné, ezeket hallván könnyekre fakad. Napoleon alig veszi észre valóan, tisztán, 's őszintén szeretett hölgyének mély illetődését hozzá siet, 's a' szives szeretet legérzékenyebb leggyengédebb kifejezéseivel kéri, hogy legyen nyugodt szívvel. Attyának nints mit félnie, az elűzendő fejedelmek barátságos összeköttetésben sem állnak Austriával, inkább ennek kárán gyarapodtak. A' Tsászárné feléledve erős

*) Ezt a' nagy érdekű történetet a' f. e. Jan. 3-kán közlé először az Austriai Archiv Szerkeztetője azon jegyzéssel, hogy ő Schwartzenberg Károly Hertzegtől hallotta, ki, mint tudva van, 1810 — 1812 az Orosz háború kezdetéig követ vala a' frantzia udvarnál. Több párisi férjfiak, kik hitelt érdemelnek, igazolták, 's néhány ollyan személyek is tudják, kik akkor a' Hertzeg körül tartózkodtak.

hangon ezt adá válaszúl: „Nem az Atyám az, kiért rettegek, mert ismérem derék földieimet, tsak támadja meg Maga még egyszer Austriát: tapasztalni fogja, milly elszántsággal védendi ismét Atyámat Austria népe; egy új háború a' kétségbeesés hartza leend; e' tekintetben semmitől sem rettegek, de egyedűl a' Maga személye az, ki bús gondokkal tölti el szivemet, ki könnyekre fakaszt; mivel Systemájával állandó barátra számot soha sem tarthat, mert szövetségeseinek mind egyike félhet, ne hogy egy két év mulva azon sorsra jusson, mellyet most Maga más uralkodóknak készít. Ezen systemával végveszedelmébe siet, 's ártatlan fia fog érte lakolni.“ Napoleon megdöbbenve rögtön más fordulást akar adni a' beszédnek 's kínos zavarodásban felkiált: „Mit hallok: Jó Louisám a' politikával foglalatoskodik. Jól tudtam ugyan, hogy lerajzoltatja, 's megmagyaráztatja magának a' Neuchateli Hertzeg által ütközeteinket, — ma újságra akadok.“ Azonban jónak találta Napoleon meghitteit hamar elbotsátani.

Sok frantzia iró, 's nem rég maga Walter Scott is Napoleonra nézve a' második házasságot egy rózsafedte mélységnek nézte. — De mi tsak azt kérdjük: nem állott e' ezen nevezetes nagy órában Napoleon mellett jó Geniusa, ki megmentheté vala, ha intésit meghallgatta volna? De hányszor juthatott eszébe szomorú fogságának tenger környezte fokán ez az emlékezetre méltó óra, 's mind annyiszor megvallhatá magának: Még is jobban kellett volna jó Louisám szavaira figyelmeznem.

Hogy telik a' sok adott fillérből gazdag ajándék?

London lakosai kívánván örömöket és egyszersmind háladatosságokat a' mostani Ministerek eránt kimutatni, azért, hogy a' Reform-billt a' kemény aristokratáknak minden törekedéseik ellenére is tsakugyan szerentsésen elfogadtatták; ezt végezték: „Minden, valaki a' reformbillnek helybenhagyója 's úgy szóllván barátja, küldjön egy egy fillért (egy krajtzárt p. p.) a' Lord Májorhoz, hogy a' begyűlendő tálentomból a' mostani Miniszterekneк a' Londoni polgárok valamely ajándékkal kedveskedhessenek.“ — Mi lett a' kimenetel? Háromszázezer fillérnél sokkal több gyült öszve. Ezen szép summából minden Ministernek egy egy nagy arany-kelyhet készíttettek, mellyek 4—5 pintesek voltak, 's ezeket a' Lord Májor és a' mellé kinevezett városi tanátstagok adták által, Gróf Greynek, Brougham Lord Cancellárnak 's a' többi Ministereknek, hozzájok intézett magasztaló beszédek mellett. — — Angliában most tsaknem hihetetlen dolgokat visznek véghez illyen filléres segedelmek gyűjtése által. — Új bizonysága annak, hogy az *edgyesek*, bár melly gyengék 's tsekélyek legyenek is *edgyenként* magokban, *edgyesített erő által* nagy dolgokat kivihetnek.

Recipe.

A' következő Firkákat, egy jó barátom ezen jegyzéssel küldé hozzám: „Hallván, hogy a' — — úr hivatalbeli szorgos foglalatosságai mellett sokat ülvén gyakran szenved *szorúlásban*, ímé itt egy ártatlan hashajtó szert küldök, mellyet mai új magyar atyafiak irományaikból mint irtovány dudvákat híven öszveszedtem, 's bár ezek közűl némelyek mérgesek is; szerátsi

merterséggel úgy elegyítettem, hogy kétszeri legfeljebb háromszori olvasások, még a' legmakatsabb, legmegátalkodottabb ellenséget is retiradára kénszeríti. De ugyan hogy jöttem ezen újmódi szer készítésének feltalálására? kérdi a' — Úr. — Igen természetesen. Olvasván a' Homoeopathiának ezen sarkalatos tételből lett kiindúlását: „*Similia similibus curantur;*" így okoskodtam, hiszen ezek az új magyar atyafiak is *szorúlásból* írtak így, mert ha jól értenék a' nyelv természetét, 's eleget olvastak volna auctorokká létek előtt; bizonyosan nem *szorultak* volna e' féle nyelvbénító, érthetetlen, és nyelvünket eltsúfító korts szók faragására. Így tehát illyen sok *szorúlás* egy *szorúlás*on könnyen segíthet, per regulam homoeopathicam. — Ha pedig talám Recipének el nem fogadná a' — Úr, jó leszsz *Camera obscurának*, menjen a' Sokfélébe, mellynek Olvasói ebbe benézvén, láthatni fogják, mi új tsudanyelv kerekedik 50 — 60 esztendő mulva azon magyar nyelvből, mellyen eddig szentegyházainkban Isten előtt beszéllettünk 's fohászkodásainkban hozzá folyamodtunk; ha tudniillik tovább is tsak úgy, kezeinket öszvedugva 's mosolyogva elnézzük, hogy ezek a' T—t atyafiak a' nemzet-sértés bűnében (crimen laesae nationis), szabadon lélekzenek, 's nyelvünket illy kegyetlenül mivelgetik.

Horváth Pál.
Táblabíró.

Ír'tolli futékony firkák.

Fej' fáj nagy — Hasszorkórosom igyen
Siponga. — Kezdék ujhegyim
Taposni érverét; hát Láz dühöng —
Igy egy Gyógyász — futékon szellemű
Szóvit jelen nem értve senki se. —
Mondák viszhang ödönge a' terembe láb

Tenyerjei után — gyógytérvetét midőn
Eszmelte sebbel fel — 's le lábboga. —
Farasztalt, irtollt kapva — észagya
Állong — szorong — töprőng — töröng — butong.
Ő bár irnedvel tsurtel — portzgöbrejét
Öntud nélkül ürőngetvén, 's árk' irrongyból
Szabtsált darabtsán szétt fötsőngeté,
Sükeretlen iparja. — Óraüd' mulong,
Mig Gyógyészképek — noha szigorúk
Ötlöngtek fője üdvtelen éjárnyiba. —
Gondolg utólra néhány szóvakot —
Őket hamarral el — 's öszszrántzgalá. —
Od'adta a' Főzházba fel — 's le forgoló
Nöstén Inasnak, mondván: tzombolj gyorsmennel
Gyógybótba — a' Szerátshoz — frissibe. —
Lábal lihengve — Gyógyász szóvit nem
Eszmélve a' bőszöngő Lán; de míg
Futong, az irmány tőle el potyong.
Vesztményét észrevette bár a' Lán,
Rajt' nem busonga; Jól tudom — igy ő
Gyótsbótba küldtek — meg halt Aszszonyom,
'S most szemfedelt kell vinnem. Ístenem! be kár
Be szép-be kedves — 's ép beszédü vólt. —
Tudom mely'k bótba van *Hitelje*, nem sokat
Tisztel meg ezzel a' Magyar Világ.
Könnyezve választott edgy szemfedelt
A' jó Leánka. Tsak ugyan mire
Meg vitte, már nem éle Aszszonya. —
Magyar nyelv — áh! kerekded akjú Kedvesem —
Sok a' Gyógyász körülted — féltelek! *)

A.

M é l t á n!

*) Ez a' mi istenteremtette együgyü magyar nyelvünk még eddig meglehetősen megmaradt ugyan az ő Adámi ártatlansága álla-

Gróf Survilliers (Bonaparte Jósef.)

Tudjuk az Újságokból, hogy Gróf Survillier név alatt, az egykori Spanyol Király, közönséges posta kotsin Londonba érkezett. Ő most 65-dik esztendejében jár. Elsőben a' Nápolyi, azután a' Spanyol koronát viselvén, 15 esztendő olta éjszaki Amerikában élt, közel Philadelphiához, 's mindenben az ottani földbirtokosok élet-módjához és szokásaihoz alkalmaztatta magát. Gróf Survilliers leginkább szeretetre méltó Napoleon testvérei közűl leereszkedő nyájas magaviseletének tekintetéből. A' mai természetvizsgálók sorában pedig őtet az elsők közzé számlálják. Férjfi gyermeke nints, hanem két leánya. Ezek közűl egyiket Lúcian

potjában, a' hónnan kitetszők benne a' természeti kifejlödésnek bájoló vonásai: de már ma majd minden olvasni tudó egyes ember istenség szikrájának vélvén magát; nem tsuda, ha több illyen egyesült szikrák az ádámi ártatlanságban, 's itt magánosságban álló magyar nyelvünknek az egyik oldala tsontját kivenni, 's abból neki, hogy maga ne legyen — mivel az, az Irás szerént, nem jó, *Párt* szerezni, 's egy nyelvből kettőt teremteni törekszenek, melly vele ellenkezésben legyen, 's mégis egyből származottnak mondassék. — Tarthatunk ugyan tőle, hogy ez az új oldalborda még majd meg is éteti almával az ő szülő párját 's akkor mind ketten elvesztik eredeti tiszta ártatlanságokat. — Mert elegen fognak találkozni, kiknek kebelekben lappangván a' politikos *divide vinces*, iszonyú örömöt érzendenek azon, ha tsúszó mászó álortzában (formában), emezzel amazt az alma megkóstolására bírhatják, hogy együtt bünhödjenek a' természet ellen. Akkor kész leszsz Kain Ábel testvérét penna hartzban elejteni; kész Esau eladni első szülöttsége jussát Jákóbnak egy tál lentséért! — Féltem is a' Filiszteusokat, kik a' história szerént Magyarok voltak, hogy ha a' meghasonlás elhatalmazik, 's az indifferentismus, ez a' choleránál veszedelmesebb 's egész nemzeteket elölő nyavalya elharapódzik közöttök; Sámson előáll, 's egy szamár állal vagy egy gúnár szárnyal ezreneként veri le őket.

testvérének a' másikat pedig Lajos (Bonaparte) testvérének fija vette feleségül, 's ezek lesznek birtokaiban örökösei. — Azt beszéllette Gróf Survilliers, hogy midőn az Amerikai szabad Státusok Praesidensénél Jackson Generálnál bútsúzó udvarláson megjelent, ez a' többek közt ezt mondotta: „Én az Úr familiája felől mindenkor igen sokat tartottam, 's az Úr testvér öttsét a' Tsászárt vettem magamnak a' hadak viselésében követendő példáúl.“ „Valóban, igen nagy megtiszteltetése Napoleon tetteinek“ felele a' testvére.

Èlet 's Szivárvány.

Úgy vélem még senki sem hasonlította öszve az életet egy szivárvánnyal, mellyet ketsegtető színekkel eső után a' felhők aljára fest a' nap. Tsak kevés ideig gyönyörködteti a' szivárvány a' közönségnek szemeit, 's lassanként azután eltűnik.

Èlet 's Rét.

Az élet hasonló az ollyan réthez, melly tsirákkal, bimbókkal 's virágokkal ékeskedik. De hány tsira nem kél ki, sok bimbó nem juthat virágzásra 's mennyi virág tipratik a' vándor lábai által a' porba! Dél felé eljönnek a' leánykák, leszakasztják a' díszlő virágokat is, koszorúkat fonnak belőlök, 's ebben a' legszebbek is tsak hamar elhervadnak. — Az itt amott megmaradt egy két szál elébb utóbb hasonló sorsra jut, lehajol, epedve hal el, 's ha éltető langy tseppekkel senki sem lotsolgatja — idő előtt.

Az élet húsz első éve be hoszszú, 's be rövid az utolsó húsz. Annál rövidebbek az esztendők, minél

hoszszabb azon mérték, melly szerint veszszük. A' munkás ember élete igen is rövid, a' lomháé pedig igen is hoszszú. Az elsőnek évei az élet határit is túl haladják, az utolsóéi pedig el nem érik.

Az 1835-ben megjelendő üstökös tsillag.

Ez a' kerengő nagy tsillagzat, mellynek útját 's futásának bizonyos idő alatt elvégzendő körét és megjelenésének idejét *Halley* számolta ki, legtökéletesebben; 1835-ben feltűnvén, 27,997 nap alatt végzi el egyszeri körének elfutását. Ez a' tsillagzat ez előtt 1456, 1531, 1607, 1692 és 1759-dik esztendőkben jelent meg teljes fényjében, 's ugyan ezen tsudálatos fényben fog 1835-ben is egész Európa láttára feltűnni. Akkor Nov. 7-kén lészen legközelebb a' naphoz, és legditsőbb fényjében az 1811-diki üstökös tsillagot feljűl haladandja.

Quiproquo.

Nem régiben kiszökött egy őrült Párisban a' tébolyodottak épületéből. Bemegy egy boltba, a' hol ollyan okosan beszéllgetett a' jelenvoltakkal, hogy azt, a' ki utánna küldetett, 's ott rátalált őrültnek tartották, 's megkötöztetve egy fiakkeren a' bolondok házába küldötték, a' hova ő akarta az őrűltet viszsza vínni. — A' megtsalatkozás tsak más nap vétetett észre.

Rejtett szó.

Egy laki plánták magrejtője vagyok; ki találhatsz.
Öt jegyem azt tészen forditva is; és tsak az elsőm,
'S hátúlsóm nélkűl vóltam Magyarok Fejedelme.
Négy elsőm Helység, hím állat a' három utólsóm.

Megfejtés: a' LXV Szám. Somos, Somos N. Károly mellett; som; mos.

SOKFÉLE.

LXVII szám. Béts. December 21-dikén. 1832

Az élet szeretete.

A' vénség, mely az élet használhatását kissebíti, nagyítja szeretetünket a' lét eránt. Azon veszélyek, melyeket ifjú korunkban megvetni megtanultunk, új ijedést-vernek belénk, ha megvénűltünk. Gondjaink éltünk éveivel nevekednek; a' félelem lesz utólsó uralkodó indúlatja a' lélekneк; és eltünk fogyatékja hasztalan gondokkal foglalatoskodik, végünket viszszatartóztathatni; vagy aggódik földi pályánk további folytatásáról.—Különös ellenkezés természetünkben, melynek a' bölts, úgy, mint az őrült, alá van vettetve! Ha ezen részről tekintve kellene az életet, — úgy a' mint azt már láttam, 's tapasztalásom után előttem fekszik — megitélnem; — borzasztó lenne annak tekintete. A' tapasztalás mondja nekem, hogy éltem leélt ideje, nem szült nekem valóságos boldogságot; és érzetem bizonyossá tesz a' felől, hogy erősebb hatásúak vóltak eddigi érzetim, mint azok, melyeket még várhatok. — De hijában hitegetnek a' tapasztalás, és az érzés; a' remény hatalmasb mindkettőnél, 's ez a' jövendőt, képzelt szépséggel ékesíti; a' szerentse, a' meszszeségből int nekem, hogy kövessem, hasonlóan egy vesztő játékoshoz, a' reménynek minden elhibázott ütése nagyítja kívánságomat — a' játékot folytatni. — Honnan ez a' felettébbi szeretet, és ragaszkodás az élethez, mely bennünk éltünk éveivel nő? Honnan jön az, hogy annyit küszködünk éltünk megtartásáért, még azon időpontban is, midőn az a' megtartásra alig érdemes? A' Természet e' az, mely az életvágyat bennünk nagyobbítja, midőn azomban a' vele való élést kissebbíti, és

midőn minket minden gyönyörűség eránt érzéketlenné tesz, a' képzelődést az elmúlt képivel gyötri? Az élet egy a' vétkek súlya alatt nyögő vénnek türhetetlenné válna, nem félné ő a' halált többé, mint ifjúságának telyes erejében; az elhervadt természetnek számtalan nyomorgattatási, vallásosság nélkül, őtet könnyen eltsábítanák talajdon kezével véget vetni nyomorúságinak; hanem szerentsére, elhagyja őtet a' halálnak megvetése akkor, mikor e' neki tsak ártalmas vólna, és az élet egy varázs erőt, és érdemet nyere azon arányban, melyben neki a' valóság meg nem felel.

Ragaszkodásunk a' körünkbeli tárgyakhoz közönségesen nevekszik azokkal való esmeretségeinkel. „Én, úgymond egy Bőltselkedő, még egy ajtómellyéknek, melyet régóta esmerek, kiszakítását sem akarnám látni. Azon tárgyak, melyekhez szoktunk, varász erővel hatnak az indúlatra, 's észrevehetetlenül kellemetesekké válnak, 's azt mivelik, hogy tekintetek kedves, 's eltávozások keserves legyen. Innen vagyon, az öregek, birtokaikhoz való ragaszkodások, fösvénységek, ők szeretik a' világot, és mindent, a' mit e' szül, szeretik az életet, 's annak javait, nem mintha ez nekik gyönyörűséget szerezne, hanem mivel ezeket régólta esmerik."

Midőn a' hatalmas *Chinvang* a' Khinai kormányra fellépett, parantsot adott, hogy mind azok, kik az előbbi kormány alatt igazságtalanúl fogságban tartattak, szabadon botsátassanak. Azoknak számok közt, kik ezen kegyelem által szabadítójoknak szabadúlásokért hálájokat tenni megjelentek, vólt egy tisztességes öreg, ki a' Tsászár lábaihoz esvén, így szóllott hozzá: „Nagy Attya Khinának! nézz egy nyótzvanöt évű öreg nyomorúltra, ki huszonkét esztendős korában tömlötzbe záratott. Bézárva, noha ártatlan, és a' nélkül,

hogy vádlóm ellen kihallgattattam vólna, félszázadnál többet töltöttem el magánosságban, és setétségben, úgy hogy már szerentsétlenségemmel egész öszvebarátkoztam. Még is megvakítva ezen Napfénytől, mellyet Te nekem viszsza adtál, öszvejártam az útakat, hogy bár egyre barátim közül akadhassak, kinek még emlékében élek, hogy baráti karjai közt enyhűlést, 's ápolást találjak; de az én barátim, familiám, 's atyámfiai mind kihaltak, és én mindentől elhagyatva, 's elfeledve vagyok. Engedd meg tehát óh *Chinvang!* szomorú éltem hátralévő napjait előbbi fogságomban tölthetni; tömlötzöm falai kellemetesbek nékem, mint a' legfényesb paloták. Földi létem rövid ideje még van határozva, és én vigasztalatlan lennék, ha hogy éltem utólsó napjait ott nem végezhetném, hol ifjúságomat töltöttem; azon fogságban tudniillik, melyből Néked engemet megszabadítani tetszett."

Ezen öreg nagy szeretete tömlötze eránt igen sokban hasonlít szeretünkhöz, mellyel az élet eránt viseltetünk. Mi hozzá vagyunk szokva ezen fogsághoz, és tsak fogságunk hoszszabb ideje nagyítja ketretzünkhöz való ragaszkodásinkat. A' fák, melyeket ültettünk, a' házak, melyeket épitettünk, maradékok, kiket szültünk, szorosan letsatolnak minket a' földhöz, és megkeserítik elválásinkat. Az élet úgy tsatolja magát az ifjúhoz, mint valamelly új esmerős, új barát, 's ezen új társalkodó néha oktató, és gyönyörködtető, az ő társasága kedves; mégis mindezért barátjától kevésre betsűltetik. A' véneknek, kiknek már arczokon rántzokat hagytak az esztendők, kiket már éveik meggörbített, olyan az élet, mint egy régi barát, annak tréfái ifjabb korokban megesmerkedések kezdetén őket mulatták, és már nintsenek neki semmi új találmányai, melyek őket meglepnék, és mégis szeretik ők azt;

meg van az már fosztva reájok nézve minden gyönyörűségtől, és mégis szeretik ők azt; ezen magát emésztő kintsből mindég nevekedő takarékossággal költenek, és érzik mindég a' reszketve várt elválasztó szempillantat' szorongattatásinak nyilait.

Jeles mondások.

A' ki valamely Országba indúl, minekelőtte annak nyelvével megesmérkedett volna: Oskolába megy — nem tapasztalni.

Általjában igen jó, minden nagy dolognak kezdetéhez Argussal, száz szemmel; végéhez Briareussal, száz kézzel látni. — Elébb vigyázz azután siess.

A' magas poltzon álló emberek körűl azt lehet tapasztalni, hogy irígykednek azokra, a' kik melléjek léptek; azért, hogy a' köztök eső köz, megváltozott. Hasonló ez a' szemnek megtsalattatásához, mely szerént, az ember, mikor mások felfelé jönek: azt gondolja, hogy ő megyen lefelé.

Az Isten, tsudát soha sem tesz az Istent tagadónak meggyőzésére: mert az ő rendes munkái is meggyőzhetik azt.

A' ki élesen és figyelmetesen néz, megláthatja a' szerentsét: mert bár vak légyen is az; de nem láthatatlan.

Seneca azt mondja, hogy a' harag hasonló azon romhoz, mely öszveomlik azon, a' mire esett.

A' halál a' jó hír előtt kaput nyit: az irígység után pedig bézárja azt.

A' hír hasonló a' folyóvízhez, mely a' könnyű, és felpuffadt testeket fent hordja: a' sujjos, és tömötteket ellenben fenekére botsátja.

Politikai Újságlevelek Lajstroma.

Mellyeket a' Bétsi Ts. K. Udvari Fő Posta Hivatalnál 1833-dik esztendőre megrendelhetni.

Az Újságleveleknek itt kitett egész esztendöi árokba a' postabér is be vagyon már számolva, úgy hogy azokat az Olvasók, postán, minden további fizetés nélkül vehetik. A' *—gal jegyzettekért tsak egész esztendöre, a' többiekre pedig félesztendöre is elfogadtatik az előfizetés. — A' Hírlapok eredeti neveik szerént vagynak kitéve.

Neveik.	Egész esztendöre az előfizetés bélyeggel együtt. Pengö pénzb· For.	kr.
Külföldi politikos Ujságlevelek.		
Angliából.		
* Bells Weckly Messenger	100	—
The British Press	216	—
John Bull	70	—
The Courier	216	—
Morning Herald	216	—
Morning post	216	—
Standard	216	—
Evening Mail	136	—
The Morning Chronicle	216	—
The Star	216	—
The Sun	216	—
The Times	216	—
Frantzia Országból.		
Moniteur	80	—
Gazette de France	70	—
Quotidienne	72	—
Courrier de l'Europe	74	—
Galignanis Messenger	90	—

Neveik.	Egész esztendőre az előfizetés bélyeggel együtt. Pengő penzben	
	For.	kr.
Olasz Országból.		
Gazetta ticinese	14	—
——— piemontese	38	—
——— di Genova	26	—
——— di Firenze	28	—
Diario di Roma	34	—
Giornale del Regno delle due Sicilie	50	—
Német Országból.		
Allgemeine Zeitung	34	56
Allgemeiner Schweitzer Correspondent	12	—
Augsburger Postzeitung	22	—
Berliner Zeitung von Haude . . .	30	—
Berliner Zeitung von Voss	30	—
Carlsruher Zeitung	22	—
Frankfurter-Oberpostamts-Zeitung .	28	—
Gothaer Zeitung	22	24
Hamburger Börsenhalle	48	—
——— unp. Correspondent auf Druckp.	32	—
detto auf Schreibpapier	36	—
Hanövrische Zeitung	28	—
Hanövriche Landesblätter	13	—
Journal de Francfort	36	—
Leipziger Zeitung	27	—
Manheimer Zeitung	28	26
Münchner politische Zeitung . . .	20	—
Preussische Staatszeitung	30	—
Regensburger Zeitung	22	—
Stuttgarter Zeitung	24	—
Würzburger Zeitung	22	—

Neveik.	Egész esztendőre az előfizetés bélyeggel együtt. Pengőpénzben	
	For.	kr.
Orosz Országból.		
* Journal de St. Petersbourg . . .	46	—
Journal d'Odessa	40	—
* Petersburger deutsche Zeitung . .	46	—
* Nordische Biene	38	—
* Russischer Invalid	28	—
Török Országból.		
* Moniteur Ottoman	25	—
Belföldi politikos Hírlapok.		
Agramer Zeitung	12	—
Beobachter (österreichischer) . . .	22	—
Bothe aus Tyrol	12	—
Brünner Zeitung	20	—
Böhmische Prager Zeitung	10	—
Ephemerides posoniens. polit. statisticae	14	24
Erdelyi Hiradó és Társalkodó . . .	15	36
Foglio di Verona	15	36
Gazetta di Milano	24	—
——— Veneta	24	—
——— Lwowska	24	—
——— di Zara	12	36
Grätzer Zeitung	16	—
Hazai's külföldi Tudositások	14	—
Jelenkor mit der Beylage Társalkodó	11	48
Társalkodó magában	7	24
Klagenfurter Zeitung	11	—
Laibacher Zeitung	14	—
Illirisches Blatt	5	36

Neveik.	Egész esztendőre az elöfizetés bélyeggel együtt. Pengöpénzben	
	For	kr.
Lemberger Zeitung	18	—
Linzer Zeitung	12	—
—— Bürgerblatt	5	12
Magyar Kurir Toldalékkal (Sokféle) .	10	24
Sokféle magában postán	6	24
——— félesztendöre	3	12
Messagiere tirolese	12	—
Ofner Zeitung	14	—
Osservatore triestino	22	—
Osservatore nuovo veneto	18	—
Prager deutsche Zeitung	22	—
Pressburger Zeitung sammt der Beylage „Aehrenlese zur Belehrung und Unterhaltung“	16	48
Ristretto dei foglietti universali . .	5	36
Salzburger Zeitung	14	—
Siebenbürger Bothe	13	24
Telegraph in griechischer Sprache .	24	—
Troppauer Zeitung	12	—
Wanderer	15	12
Wiener Zeitung	20	—

Az alólírt Ts. K. Udv. Fö Posta Hivatal Expeditziója minden Újságlevelek árrát leszállitotta, a' mennyire tsak lehetett. — E' mellett azonban jelenti, hogy a' feljebb kitett Újságlevelek expeditziojáért az az, beboritékolásáért, nyomtatott vagy irott Adressek alatt, minden Újságért esztendönként 24, és félesztendönként 12 krajtzárral pengö pénzben, többet kelletik küldeni a' Fö Posta Hivatalhoz, az Újságok Expeditziojának, a' Boritékok nyomtattatására és elküldözésére forditott költségeiért 's fáradozásaiért a' Fö Méltóságu Udv. Kamara meghatározása szerént.

Költ Bétsben Dec. 18-kán 1832.

A' Ts. K. Udvari Fö Posta Hivatal
Újságok Expeditziója.

SOKFÉLE.

LXVIII szám. Béts. December 24-dikén. 1832

Tudományos; Gazdasági, Módi 's a' t. Folyóirások,

mellyeket a' Bétsi Ts. K. Udvari Fő Posta Hivatal Ujságok Expeditiójánál a' kitett áron 1833-dik esztendőre postán megrendelhetni. A' *—gal jegyzettekre az előfizetés tsak egész esztendőre fogadtatik el, fél esztendőre nem.

Neveik.	Az árrok egesz esztendőre. Pengő pénzben	
1. *Külföldiek.*	For.	kr.
Ángliából.		
* Quarterly Review	56	—
* Edinburg Review	56	—
* British Review	56	—
* Philosophical Magazine	—	—
* Blackwoods Magazine	56	—
* Foreign Review	56	—
Frantzia Országból.		
Ami de la Religion	30	—
* Journal de Savans	26	—
* Invariable	16	—
Revue de Paris	56	—
* Annales de voyages	24	—
* Journal de voyages de Louvon . .	24	—
* Journal de la Societé horticulture .	16	36
* Bibliotheque universelle de sciences	40	—
* Bulletin universel de sciences . .	144	—
* Journal general d. l. literature de Fr.	40	—
* Journal des Dames et de Modes de Paris	29	—

Neveik.	Az árrok egész esztendöre. Pengö pénzben	
	For.	kr.
Le Follet, Courrier de Salons, journal des Modes; avec 104 planches . .	21	48
La Mode	38	—
Petit Courrier des Dames	30	—
The London and Paris Observer . .	46	—
* Revue Britanique	44	—
Német Országból.		
Abendzeitung	16	—
* Allgemeine Homöopathische Zeitung	10	—
* Allgemeine Medizinische Zeitung .	14	—
Amsterdamer Kursblatt	20	—
* Annalen literar. der gesammten Heilkunde	18	—
* Anzeiger oder Unterhaltungsblatt für den Handwerkstand	16	—
* Antologia di Torino	20	—
Annalen klinische pr. Band	7	30
* Bayrische Annalen	9	36
Berlin	12	—
Berliner Gesundheits-Zeitung . . .	7	36
*——— Kinderwochenblatt mit 52 lithograph. Bildern	7	48
——— Kursbericht	34	48
*——— Medizinische Zeitung . . .	8	48
——— Modenspiegel	14	24
——— politisches Wochenblatt . .	12	—
* Bürger und Bauern Zeitung . . .	4	12
* Ergänzungsblätter der Hallischen Literaturzeitung	9	—

Neveik.	Az árrok egész esztendőre. Pengő pénzben	
	For.	kr.
* Ergänzungsblätter der Jenaer Literaturzeitung	9	—
* Flora (botanische)	8	—
Frankfurter Kursblatt	20	—
Frankfurter Jagd- und Forst-Zeitung	15	—
* Garten-Zeitung	3	—
* Göttinger gelehrte Anzeigen . .	12	—
* Hallische Literaturzeitung . . .	16	—
* Hamburger politisches Journal . .	16	—
Handlungszeitung (Berliner) . . .	12	—
— — — — — (Nürnberger) . .	14	—
* — — — — (St. Petersburger) .	18	—
* Heidelberger Jahrbücher der Literatur	20	—
* Historisch politische Zeitschrift .	11	—
* Historisches Wochenblatt mit 52 historischen Bildern	12	—
* Jenaer Literaturzeitung	16	—
Journal für Baukunst pr. Band . . .	16	—
* Journal für Land- und Seereisen	18	—
Journal des Dames et des Modes de Francfort	20	—
* Juridische Zeitung f. d. Preussischen Staaten	9	56 —
* Karlsruher Unterhaltungsblatt mit Kupferbeylagen	8	—
Kathol. Kirchen-Zeitung aus Bayern	10	—
* Landwirthschaftliche Zeitung . .	5	32
* Kalholik, der, religiöse Zeitschrift	14	—
* Leipziger Literatur-Zeitung . .	16	—

Neveik.	Az árrok egész esztendőre. Pengő penzben	
	For.	kr.
Leipziger Modenzeitung mit 52 Kupfern	12	—
——— Dieselbe mit der Beylage: Blätter aus der Gegenwart .	18	—
——— Blätter aus der Gegenwart allein	10	—
* ——— musikalische Zeitung . .	12	—
* Linnaea, botanische Zeitung . .	9	36
* Literatur für katholische Religionslehrer	10	—
Magazin für d. Literatur des Auslandes	7	6
* Magazin der Neuesten Erfindungen und Verbesserungen etc. etc. mit Abbildungen	8	36
* Magazin für katholische Religionslehrer von Köberle	8	—
* Merkers Beyträge zur practischen Polizey	10	—
* Militär-Wochenblatt	6	12
* Militär-Zeitung, allgemeine . .	14	—
* Möglinische Annalen d. Ackerbaues	14	—
Mode-Zeitung, Aachner, für deutsche Frauen mit 104 Modekupfern .	20	12
* National-Zeitung der Deutschen, und allgemeiner Anzeiger . . .	8	—
* Neue Pariser Modenblätter mit 52 Modekupfern	12	—
* Obstbaumfreund	3	—
* Politechnisches Journal v. Dingler	18	—
* Preussische Gesetzsammlung . .	6	—

Neveik.	Az árrok egész esztendőre. Pengö pénzben For.	kr.
* Religions- und Kirchenfreund von Benkert	12	—
Sion, die Stimme der Kirche in unserer Zeit	8	40
Summarium des Neuesten im Gebiethe der Rechtswissenschaft pr. Band .	5	36
Schnellpost für Moden mit Kupfern .	14	24
Universalblatt für die gesammte Land- und Hauswirthschaft pr. Band . .	4	30
Universal-Zeitschrift	16	—
* Zeitung für Pferdeliebhaber . . .	10	—
2. *Belföldiek.*		
Alterthümer: das römische Kriegswesen mit 62 Kupfern (completer Jahrgang 1832)	7	30
Alterthümer: der römische Priesterstand	7	30
* Annali universali di Medicina . .	14	24
* Annali di Statistica	12	—
* Annali d'Agricoltura	8	24
Archiv für die Geschichte etc. etc. .	12	48
* Biblioteca italiana	16	—
Bohemia oder Prager Unterhaltungsblatt	6	—
Censore universale dei teatri	14	36
Corriere delle Dame	16	—
Corso dei Cambi e Valute	10	36
L'Eco	20	—
detto mit 52 Modekupfern	24	—
* Errinnerungen	6	—
* Felsö Magyar Országi Minerva .	9	—

Neveik.	Az árrok egész esztendőre. Pengő pénzben	
	For.	kr.
Feyerstunden	7	—
Forbiens Reise nach Griechenland, Syrien, Palästina und Egypten (in Monathheften deutsch und französisch), mit 78 mahlerischen Ansichten, nach den vorzüglichsten franz. Meistern .	23	—
Forst- und Jagd-Journal	4	40
Geschichte Böhmens, in vier Zeiträumen, in Monathheften, deutsch und böhmisch, mit 72 lithogr. bildlichen Darstellungen	22	—
Gesundheitszeitung	8	—
* Giornale analitico di Medicina . .	10	—
* ——— di farmacia chimica . . .	8	—
* ——— di Giurisprudenza pratica .	14	—
Gazetta Ecletica	5	24
Handlungs-Zeitung von u. für Ungarn	11	—
detto detto mit Spiegel . . .	16	—
detto Spiegel allein auf Druckpap.	11	—
* Jahrbücher der Literatur	14	24
* Indicatore Lombardo	14	24
Jugenfreund	6	—
* Medicinisch chirurgische Zeitung .	16	—
* Mezei Gazda	10	—
Mnemosine	12	—
* Militär-Zeitschrift	12	—
* Mittheilungen zur Beförderung des Ackerbaues	9	—
La Moda	12	—

Neveik.	Az árrok egész esztendőre. Pengő pénzben	
	For.	kr.
* Monathschrift d. Museums in Böhmen	10	—
* Musikalischer Anzeiger	5	—
* Oekonomische Neuigkeiten . . .	16	—
Oesterreichische Zeitschrift für den Landwirth	13	—
Ordenswerk, mit 192 illum. Figuren	15	—
——— Ritter- und Damen-Orden allein, mit 96 illum. Figur.	7	30
——— Geistlich männlich u. weibliche Orden allein, mit 96 illum. Figuren	7	30
(compl. Jahrgang 1832) .	15	—
* Orvosi Tár	8	14
Portate di Venezia	10	36
Prezzo corrente di Venezia	9	48
detto detto generale di Milano .	6	—
Portate di Trieste	14	—
Prezzo Corrente	14	—
* Ricoglitore	8	36
Salzburger Amts- und Intelligenzblatt	8	—
Sammler, der, ein Únterhaltungsblatt	12	48
Stato mensile	16	39
Streifzüge in dem Gebiethe der Länder- und Völkerkunde mit 92 Kupf.	3	36
(compl. Jahrg. 1832)	3	36
Termometro mercantile	9	—
Theaterzeitung und Originalblatt für Freunde der Kunst, Literatur, Musik, Mode und geselliges Leben von Bäuerle mit 64 illuminirten Modekupfern	23	36

Neveik.	Az árrok egész esztendőre. Pengőpénzben	
	For.	kr.
* Theologische Zeitschrift	6	—
* Tudományos Gyütemény	9	36
Vendita settimanale	11	36
Wecerny Wyrazeny, böhm. Abendblatt	5	—
Wiener Curszettel	8	48
Wiener Modenzeitung, nunmehr Zeitschrift für Kunst, Literatur, Theater und Moden mit 52 illuminirten Modekupfern	26	24
Wochenblatt von Bregenz	3	—
Zeitschrift für österreichische Rechtsgelehrsamkeit	12	—

A' Folyoírásoknak itt kitett árrokon kivűl a' Ts. K. Fő Udv. Posta Hivatal Expeditiója a' felsősegi rendelés szerént azoknak expeditiój áért egész esztendőre 24, félesztendőre 12 krajtzárt kíván.

A' hidegvérű Irlandus.

Rettenetes fergeteg dúla kinnt, 's az Irlandus nyúgottan fekvék ágyában 's aludt. — A' ház már ingani kezde, az inas berohant 's Urát költögeté.

Irlandus (félébredve) no 's mi baj?

Inas Rettenetes fergeteg — a' ház már roskadoz — frissen ki az ágyból!

Irlandus. Mi gondom nekem rá? — mond meg a' házi Úrnak: én tsak bérben lakom itt.

Megfejtés: a' LXVI Szám. Kabak. Aba, Kaba, bak.

SOKFÉLE.

LXIX szám. Béts. December 28-dikán. 1832

Levél-töredék.

Ismét a' tavaly annyira megúnt német lakosú magyar fővárosban vagyok; mellyben szinte alig ösmerék az akkori Posonyra. Ezt akkor hólt városhoz hasonlíám, most naponként jobban gyűl bele a' lélek, az electricai tűz, melly életet kezd el árasztani az egész ábrázatján. Vajha velőkig behathatna! Vajha ezentúl, mint talán már Pestre, úgy Posonyba is ne a' német nyelv kedvéért szoknának menni magyar ifjaink! Tavaly tsak németűl vóltak itt fel írva az úttzák nevei, most magyarúl is; — de tsak a' német nevet szokás még olvasni. Nem is jó vólna a' magyar nevezetek után indúlni el, mert némellyek hibásan vagynak forlítva, — az úttzát pedig rendesen *utzának* hivják a' posonyi magyarok. Akkor a' kereskedés magyar országi szabású lassú lábakon tengett: most vigabban 's többször nyiladoznak a' bóltajtók; sőt jó reggellel is viszonozta fülem hallattára a' könyváros egy uraság egénye köszönését, 's el is értette (ezüst sújtásos ruhájáról!) hogy az az Országgyűlés Rendeinek 's Karainak név és lakás-lajstromát kéri: de már azt, hogy az a' jövő hétre lesz ki nyomtatva, általam tolmátsolatá. Akkor a' Játékszin hónap számra zárva állott, 's tsak külseje látása mulattatá a' szép sétálóhelyen anlalgók szemeit: most naponként adnak benne többnyire víg darabokat, a' mint tőlök telik, a' hamarjába innen onnan öszve kajtatott német szinjádzók, a' jobb zlésű közönségnek kevés meg elégedésére. Játékszin gazgató Hoch Úr kerít ugyan le Bétsből egy két darab adására egy egy ügyes tagot: de ezen kis túróért

(mint a' magyar köz mondás tartja) sok tesztát meg kell enni. Ezek fogják tehát mint a' múlt, úgy reménlhetni, ezen Országgyűlés alatt is honni nyelvünk tüzes pártfogóit, hősseit, naponkénti fontos fáradságok után estvénként németül mulattatni! Miért ne? úgy e'? hiszen egyszer igen szép vízi tűzjátékot látánk Bétsben: Igen is, de el is keveredett a' szép Tó vize! —Akkor a' kávéházakban csak nehány tanúlók tekintgettek olykor be: most tömve vannak minden rangúakkal, 's a' helyett hogy máskor német beszédnél egyebet nem lehetett hallani, most szinte mindenütt magyar szavak pattognak; sőt némelly laptás-asztal mellett annyira ment a' markór, hogy tud 47-ig *madjarúl* számlálni; sőt még többet mondok, annyira mert vetemedni egy kávés hogy két magyar újságot el kezdett egy hét óta járatni: a' mi hallatlan dolog vólt eddig a' posonyi kavéházakban. — Tsuda e' hát, ha én alig ösmerék a' tavalyi Posonyra? 's a' t. — —g.

Az ángol pennys (fél pénzes) írások: német Levélből.

Azon újabb tünemények közt, mellyek a' Britt' nép életébe 's mivelődésébe mélyen bévágnak, és valódi jó foganatot ígérnek, 's ennélfogva Német országban (nem külömben Magyar hazánkban is követésre méltók, szükség megemlítenem kiváltképpen azon számos héti irásokat, mellyek, árkusát egy pennyvel számolva, igen nagy számban adatnak ki, 's terjesztetnek el a' nép között. Az effélék hirdetését legelőször a' hasznos ismeretek terjesztésekre egyesült Társaság, 's főképpen a' nemes lelkű Brougham pendítette meg. — Ez kezdett egy időszak-irást: „*A' félpénzes lapok*" (penny-Magazine) mellyből hetenkint gyakran igen

szép fárametszésekkel egy ívnyi jelen-meg, és minden tudományból, művészetből sok hasznos 's különösen tapasztalásbeli tzikkelyeket, ót, 's újat foglal magába. — A' költség 5o,ooo példány árából telt ki; most 18o,ooo példány nyomtattatik 's kél el! — „A' Saturdy Magazine" mostanában indúlt meg 's a' keresztyén ismeretek' terjesztésire egyesült társaság kiküldöttségének fel ügyelése alatt áll. — Charactere különbözik a' Penny-Magazinetól, melly a' politikát 's hittárgyait ki rekeszti. Ezen lapok (t. i. a' Saturdy Magazine) tsak olly theologiai tárgyakba ereszkednek, mellyek a' vitatás országán kivűl vannak. (Példáúl, a' lélek halhatatlansága, erkőltsi tökélletességek.) Valóban a' High Church of England egyesület képviselője (repraesentánsa) ez. — 5o,ooo vevővel kezdte, 's a' 15 számnál már 8o,ooo van. Úgy látszik, ezen lapok kiváltképpen a' számos nem régiben közre botsátott gyalázatos 's vallástalan irományok által gerjesztett benyomásoknak elháritásokra kezdődtek. — Más két illyen félpénzes lapok: a' „The Doctor," melly minden szerdán jelen meg, 's orvosi tzikkelyeket foglal magába, és a' The Guide to knowsledge, W. Pinock-tól ki adva. Ez igen derék újság. Ez is mint az elsőbb, számos fárametszett rajzolatokat foglal magába, 's igen ajánlható a' Németeknek (a' Magyaroknak is) mint populáris eszköz a' földleirási, tsillag vizsgálási, mechanicai, 's technologiai ismeretek terjesztésére. Nálunk Németeknél tsak idegen anyagból készűlnek ezek (nálunk Magyaroknál úgy sem igen). Minden némű tanitások bennek igen derekak. — Többnyire mind a' *Babagge* gondolatai szerént vannak irva, a' ki megmutatta, mi módon győzedelmeskedik a' számoló Mathesis 's Mechanica sikerére nézve az erőmívek készitésében és használásában. The penny Story-Teller

egy belletriai, és a' Figaro egy Londoni gúnyirás; mind a' kettő félpénzes. — Ezen nagyszámban elterjesztett óltsó Újságokon kivűl, több hasonló óltsó hirdetéseket várunk. Egy speculáns könyváros éppen most hirdeti a' következő pennys munkákat: „Fél pénzes Schakespeare; f. p. Grammatica, Szótár, közönséges Geographia, f. p. régi história, f. p. Angliahistoriája 's a' t. Az óltsó könyvadhatás taktikája, német országban született. De ha ezen újintézeteik könyvárosinknak Angliában lábra kapnak, mint erről nem kétségeskedhetni, akkor a' németek nem fogják Classicusaik oltsó kiadásaikat sem Angliában sem Északamérikában árúlhatni, mert az Angoly oltsó árt le nyomni 's kivált a' fárametszéseket el érni tsak nem lehetetlen.

Képzelem mint őtlik eszekbe velem rokon érzésű földieimnek is az, a' mit ezennel megemliteni szándékozom. Ha valahol a' világon, valóban nálunk igen nagy szükség lenne illy Társaság öszveállására, melly a' köz hasznú jobb munkák oltsó áron lehető közrebotsájtásokat eszközlené. — Mert ezen újabb nemzeti felébredésünk szakasza olta, kivált a' Pesten megjelent könyvek, azt lehet mondani méreg drágák. — Mert ha szinte meg engedném is, hogy az Angol, Frantzia pompás nyomtatású könyveknél oltsóbbak; de iránylag még is drágábbak, ha felveszszük, hogy itt az élésmód 's minden szerek drágábbak, a' pénz több mint nálunk, nyomtatásaik pedig hasonlíthatatlanúl szebbek a' miéinknél, mind a' mellett is, hogy a' törekedést, 's ennek szép sikerét a' pesti nyomtatványoktól meg tagadni nem lehet. Könyviróink 's nyomtatóink magok is érzeni látszanak azt, azért mentegetik magokat azzal, hogy más országokhoz 's más nyelven irt könyvekhez képpest a' miénkben, 's a' magyar nyelvűnkön

megjelenő könyveknek igen kevés olvasójik 's még kevesebb vevőik vannak. Úgy de igazságos e' az, hogy a' kissebb vevő rész annyira terheltessék a' nagy árral? És ugyan ez a' drágaság nem szüli e' természetesen azt, hogy kevesebb legyen a' Vevő? Akarom hinni, hogy könyvárosinkat nem szédíti meg a' nemzeti felébredésből húzható minél nagyobb haszon ingere, 's tsak jövedelmeket számolgatván, készakarva nem tsigázzák fel új könyveink árrát. — Illy szándék mellett könnyen pórúl járhatnak 's nemzetünk is sok kárát vallhatja; mert a' leg jobb akarat mellett is az fog majd inkább meg történni, a' mire már is több példát tudnék fel hozni, hogy a' leg búzgóbb Hazafiak is fel-hagynak a' magyar könyvek vételével, 's inkább a' kölföldiekhez fognak tartani, hol ugyan annyi pénzért minden tekintetben többet fognak kaphatni. Nem régiben is a' történt, hogy egy jó igyekezetű fiatal ember meghallván, hogy milly közérdekü könyv jelent meg hazánkban, meg akarta azt venni, de annyira drágálta, hogy szándékáról le tett. Nem mindég az igen pénzesek az olvasás kedvellők 's könyvvevők. — A' nemes igyekezetű, de tsekély tehetségűeknek könnyitni kellene a' módot, hogy használhatnának hazánknak. Távol legyen tőlem minden sértő szándék; de úgy hiszem, ezt illő volt most itt meg émlítni, — hogy a' kiknek módjokban van, segitsenek e' bajon, mellynél alig van sürgetőbb — mert értelmi ki fejlődésünket gátolja, — pedig reménylem semmi józan gondolkozású hazafi nem fogja kétségbe hozni, hogy az észből, értelmességből minél több van, annál jobb; — mivel utóljára is ez mutatja meg az útat, mellyen járnunk kötelességünk, ha egyik lelkes Irónk szava szerént alatsony állásunkban vesztegleni nem akarunk. —h.

Er'sébet Királyné az ő fő Tisztjeinek azt 'szokta mondani: hogy az ő rendelései, hasonlók az öltözethez: először mikor az ember ráveszi, szorít; azután kitágúl. V. I.

Bün e a' pipázás?

Igy fejtette ezen kérdést meg nagy Péter Tzár idejében, egy orosz Theologus: Pálinkával szédíteni le az embernek magát nem bűn; de pipázással vétek: mert, meg vagyon írva: hogy, nem az fertézteti meg az embert, a' mi a' száján bé megyen; hanem a' mi ki jő abból. — Voltaire.

A' tsík-nyelő.

Némelly emberek igen bő torkúak, és olly jó nyelők, mint a' jó tömőlúd. Vagynak, kik az italt meszsziröl tsorgatva öntik torkokba, 's száj letsukás nélkül folyvást kortyolják azt; vagynak kik a' piluláknál nagyobb darabokat is le tsúsztatnak, egy kis meghömbölgetés után rágás nélkül. — Az egyszeri *—ni Kántor által, kupájából borban le nyelt egér is nagyobb tehetett annál a' szőlőszemnél, mellytöl Anacrreon — szegény! — megfúlt.

Pár esztendeje, hogy egy olly' tág nyeldeklős falusi ember, lenyelt egy kis eleven tsíkot dévajságból, komája' katzajjára, ki is nevetés közben igy inté tsintalan tsiknyelő Komáját: „Vigyázzon Komám Uram! meg ne tudja valami tsíkász ember, hogy tsíkot nyelt el Kend, mert — a' millyen szük most télen a' tsík — mindjárt meg lékeli érte a' Kend hátát!“ —

Mordaunt egy Angol Leventa (Ritter) ifjú, szép és vitéz, szép tehetségekkel felvólt ruházva, 's Királya' szeretetét bírta. Elébe rakta neki az élet minden kintset, és egy végetlen szerentsét ígért neki. Ő egész kedvel a' mulatságra megjelen, de tsak hamar unalmas lesz neki a' mulatság, utállatos az élet, 's midőn az élet minden javait megkóstolta, azt tapasztalta, hogy minden viszonzás után azok keserűbbek. „Ha az élet, már az Ifjúságban, felkiált magában, illyen unalmas, és undorító, milyen lesz az, ha a' vénség.bé-köszönt, ha e' most nem kedves, 's nem boldog, bizonyára akkor átkozott lészen.“ Ezen gondolat megmérgesítette, 's keseritette neki minden gondolatit, miglen végre viaskodásának önmeggyilkolása által véget vetne. Ha ezen roszúl oktatott Leventa megtanúlta vólna, hogy a' lét, minél tovább élűnk, annál kellemetesebb; a' vénségnek minden borzadás nélkűl szemébe nézett vólna, 's az élet fenséges tzélját elösmérve, az erény útján a' szelidség, 's nagylelkű tettek által tulajdon létét, 's azon társaságot, melynek most alatsonítója, nemesítette, 's diszesítette vólna.

Jeles mondások.

A' ki nem lát jól; ne bántsd! — hadd menjen lassan.

Lordom! be kitsiny házat épittetett magának: igy szólla Ersébet Királyné, az Angoly Nagy petsét őrzőhöz, Bacon Miklóshoz, midőn őtet útjában Gorhamburgban meglátogatta vólna. Aszszonyom felele a' Lord: Az én házam nem kitsiny: hanem Te tettél engemet igen nagyjá hozzá. —

Solon a' népet, a' tengerhez; a' Szónokokat, és Tanátsosokat, a' szelekhez hasonlitotta. Tsendes, és

nyugodalmas az u. m. mind addig, mig a' szelek fel nem zavarják.

Vége válaztja meg.

Héj be könnyű-beszélni,
Véd kezek közt nem félni
Vitézkedni.
Óriási erővel
Mindent földre verővel
Ditsekedni.
Elébb próbálj Barátom
Igy osztán majd meglátom
Mire mehetsz;
Ha győztél megölellek,
Mert érdemesnek lellek
'S büszke lehetsz.

Balog Imre
Ts. K. Főhertzeg Gondviselője
Ts. Torna Várm. Táblabírája.

Figyelmeztetés.

A' Sokfélét külön is lehet hordatni postán az árra félesztendőre 3 f. 24 kr. pengő pénzben. Az I és II Kötet, LXIX félivnyi, és foglalatjának Lajstroma. Ezeket is elejitől fogva meg lehet postán vitetni. Az árrok együtt 4 f. pengő pénzben. Minthogy a' két első Kötet Lajstromát az innepek alatt ki nem nyomtathathattuk; azokat a' jövő Két posta napon, ű. m. Jan. 1-sö és 4-dik napjain vagyunk kéntelenek minden eddig volt tisztelt Olvasóinknak széllyel küldeni, mellyre ezennel kivánjunk figyelmeztetni.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

SOKFÉLE.

LXX szám. Béts. December 31-dikén. 1832

Az első esztendei Folyamatnak, melly Május első napján 1832-ben kezdődött és LXIX ivből áll,

Foglalatja.

	Lap.
Ad vocem: a' nevelés viszontagságai — —	350
Áfrikai birodalmak — — — — —	177
Áfrikai útazás — — — — — —	156
Allgemeine Zeitung (Pinkay) — — —	511
Általános tekintetek A'siára (Sz—sz.) — —	445
Agezilaus — — — — — —	214
Az álom, sonett, (V. I.) — — — —	160
Antomarchi — — — — — —	356
Antifonia (—n —j.) — — — —	503
Aphorismák 326, 340, 364, 376, 380, 390, 414, 429, 456, 464, 468, 492, 512.	
Apróságok 198, 275, 288, 300, 520, 522, 528	
Amynt Kleiszt után (Vitéz J.) — — —	191
Aprill 1-ső napja — — — — —	36
Ártézi kútak — — — — —	17
Aszszonyárúlás Angliában — — —	42
Azsiai eredetű gyümöltsök Európában — —	34
Azsiai birodalmak — — — — —	169
Austrália — — — — — —	185
Amérikai kávéház Londonban — — —	490
Bagoly és több madarak — — — —	319
Barátomhoz, sonett, (M.) — — —	335
Békesség — — — — — —	480
Berlin Statistikája (Pinkay) — — —	471
A' Berlini tudós Akadémia V. Praesidensének instructiója 1732-ben — — — —	165
A' beteg deák a' hazához — — — —	257
A' boldogságról (Kovats Jósef) — — —	330
Bonóniai Kutyák — — — — —	79
A' Bor (Pinkay) — — — — —	117
Boszorkányok visgálatja — — — —	151
Burkus ország nagyobbodása 142 évek alatt —	20
Bonaparte és Kleber Égyiptomban — —	492

	Lap.
Canada — — — — — —	277
Character vonások — — — — —	268
Chassé (Pinkay) — — — — —	505
Cheops Égyiptomi legnagyobb pyramis —	39
Csokonai Vitéz Mihály kereszt levele — —	353
Cuvier báró (Pinkay) — — — —	121
Cave Caesar — — — — —	494
A' derék tanitó (Pinkay) — — — —	486
Desfontaines Apát (Pinkay) — — —	78
Diplomaticai nevezetességek (Pinkay) — —	118
Doctor Badhám Scotus orvos 's musikus —	21
Dohány (Pinkay) — — — — —	100
A' Duna, sonett (Vitéz Ignátz) — — —	152
Don Quixott — — — — —	494
Egerek — — — — — —	471
Egy szó a' miveltség ügyében — — —	377
Egy félénk vitéz sirverse — — — —	184
Egyszerűség, Élet bőltsesség — —	113, 186
Egyiptomi emlék (Jankovits Miklos) — —	1
Egésség fenntartása, orvosság vizibetegség ellen	31
Égett sebre orvosság — — — —	38
Egy Magyarhoz — — — — —	72
Éjjel — — — — — —	487
Ekatharinenburgi smaragd — — —	54
Egy két szó a' könyv nyomtatás feltalálásáról —	463
Élet assecuráló Intézet — — — —	22
Elmefuttatások 1. Test és lélek 2. méreg a' természetben 3. Orvos, venenum, Chémia —	421
Élet 's szivárvány — — — — —	538
Élet 's rét — — — — — —	538
Élet szeretete — — — — —	507
Éh nyál — — — — — —	518
Az el maradott Bál — — — —	15
Electricitás és mágnesi erő — — —	221
Az őt Elementomról — — — —	196
Élni halni a' hazáért — — — —	8
Az elaltatók — — — — — —	123
Egy külföldi útazó Bétsről — — —	517
Élő nyelvek sokasága — — — —	317

Lap.
Elakadás — — — — — — 15
Eldoradó — — — — — — 423
Első Fridrik Vilhelm Burkus király — — 293
Az elkomorúlt anyaló okoskodása (—ch.) — 469
Emlékezet (Kunch L.) — — — — 432
Enyelgő kérdés — — — — — 64
Egyűgyű böltselkedés, anekdota — — 23
Esküvés — — — — — — 424
Egy Spanyol levél töredéke — — — 460
Észrevétel az idő járására nézve — — 31
Európai Státusok — — — — — 161

A' falusi oskolák ritkasága Frantzia Országban 16
Fátum — — — — — — 289
A' fejérszin ditsérete (Nagy János) — — 205
A' fekete Cholera; anekdota — — — 40
A' fejér szinre — — — — — 127
Felirások (S.) — — — — — 397
Felelet a' „sikeretlen fáradozásra" — — 264
A' férjfiui szüzesség Bürger után (V. I.) — 199
Festék; új találmány — — — — 182
A' felvilágosodott — — — — — 428
Figyelmeztetés — — — — — 401
A' figefa és mondolafa — — — — 399
Folytatás I. XXXIV sz. 279 lev. (Nemki Demit) 286
A' Fökötő — — — — — — 276
Földsarki tartományok — — — — 193
A' Formalitás — — — — — 101
Fridrik — — — — — — 262
Fösvény — — — — — — 526
A' fulánk szúr, a' szarv döf — — — 439
Furtsa hiradások (Pinkay) — — — 95

„Gesehen, aber nicht verstanden" — — 80
Gözladik vasból — — — — — 303
Grey — — — — — — — 148
A' gyémántok (Pinkay) — — — — 103
A' gyermekszülő aszszony ágy — — — 125
A' gyöngyök (Pinkay) — — — — 117

Hány a' Grátzia? — — — — — 472
Hátulról való megmutatás — — — — 511

Lap.
Hajdan és ma (Juhász Pál — — — 303
Hány estendős vagyok? — — — — 391
Halál — — — — — — — 296
Hasonlatosság — — — — — 464
A' haldokló anya (Botsor István) — — 464
A' halász — — — — — — 125
Hamis és igaz bets — — — — — 144
Hazai jóltévő Intézetek — — — 25, 252
Hazai hasznos Intézetek (K. F.) — — 65, 180
Herschel Vilhelm P. Littrov után — — 225
Hirtelenkedés az ítéletben — — — 261
Hidegen nem fogadják — — — — 23
Hirtelen nagy öröm halált okozhat — — 23
A' hiú fenyőfa — — — — — 79
Hortenzia (Pinkay) — — — — 71
Hóltnyelven való nevelés folytatás (—ch.) — 499
Hogy telik a' sok fél fillérből gazdag ajándék? 531
A' hidegvérű Irlandus — — — — 552

Ídőszesz — — — — — — 163
Igasság féltése — — — — — 520
Iktatni, Igtatni — — — — — 473
Imre János Professor emléke — — — 57
Ínlő Rák — — — — — — 479
Írtolli futékony firkák (A.) — — — 532

Jegyzés az olasz hires képiró 's faragókról — 55
Jegyzés a' XXXII-dik sz. 264-k. lapjára — 278
Jeles mondások — — — — — 541
Jeles példája az öszinteségnek — — — 256
Jénai tanúlok egy század előtt (Pinkay) — 488
Jénai tanúló Göthénél — — — — 408
Jó a' meg határozott árr — — — — 27
Jobb valaha mint soha sem (Juhász P.) — 308

Kard 's irótoll (Pinkay) — — — — 425
Kamtsatkában szántanak — — — — 54
Kérdés magyar országon — — — — 472
Kenderike és Babuk — — — — 518
Kéjj és ditsősség — — — — — 428
A' kezdő botanikus — — — — 336
Kérdés a' magyar nyelv helyes irása felől — 309

Lap.

A' kertész és fijai — — — — — 277
Kérdés a' számvetők számára — — — 276
Kérdések (Pinkay) — — — — — 504
A' kékszín ditsérete — — — — 102
Kettős szépség (H. M.) — — — — 88
Kivánság — — — — — — 144
Khinai Conversatio Lexicon — — — 519
Köszöntő versek (Cs. V. M.) — — — 446
A' közepe; anekdota — — — — 8
Kövé vált erdő — — — — — 30
A' komondor és Juhász gazdáné — — 384
A' konyhadiákság (H. M.) — — — — 115
A' kóldús (Pinkay) — — — — 94
A' komet újságlevel a' verselökhöz — — 37
Kurta felelet — — — — — 39

Lajos Fülöp (Pinkay) — — — — 493
Laland túdós az orvosához — — — 95
Las Casas — — — — — 309, 313
Leghatalmasabb Aszszonyok a' földön — — 38
Lelkiösméret (nemki Demit) — — — 345
London városát illető Statistikai kivonat — 7
Loudon 's Gellért (H. M. Pn. P.) — — 66

A' matska és a' sajt; Robbertié — — — 455
A' magyar nyelv állapotja Mátyás Király idejében
(Szilágyi János) — — — — — 434
Ma így holnap amúgy (Pinkay — — — 409
Maskarák — — — — — — 390
A' magyar honn (Varga István) — — — 279
Márton árnyéka a' sírok felett (Munkátsi Dániel) 249
Mahomed Zászlója (Pinkay) — — — 126
Magamentése K. I. barátjához M. J—nek — 112
Mahmud parantsa — — — — — 39
Malborough hertzeg — — — — 30
Meg jegyzésre méltó tulajdonságai a' négereknek 467
A' méz méze — — — — — — 440
Menecrates — — — — — — 398
A' megivott Ámor, görögből — — — 389
Meddig élhetnek némelly állatok eledel nélkül 596
Megfejteni való kérdés — — — — 360
Megfejtése a' fel tett kérdésnek — — — 368

Lap.
Meg tiszteltetés — — — — — 321
Melegség, hidegség — — — — 229
Magyarvándori Allegoria (N. N.) — — 179
A' mese fejtő társaság — — — — 88
Mennyi időt veszít a' ki tobákol — — — 46
Miért nem házasodtak meg Kant és Hippe?
Mit vár a' nép Angliában a' Reformbilltől — 16
Mi a' nevetséges? — folytatás — — 194, 209
Miért ne vigadnánk (Tar Gáspár) — — 207
Mit vétett a' Sokféle? — — — — 173
Mi a' fő — jó? (N. I.) — — — — 335
Mihály lúdjai Angliában (A. M.) — — 89
Mit ír édes Barátom? — — — — 365
Millyen a' föld formája? — — — — 391
Miért neveztetnek a' sasok villám hordóknak (Pinkay) — — — — — — 430
Módik (H. M.) — — — — — 89
A' meg nem hallgatott Genius — — — 529
N. T. Márton I. P. Úr hamvaihoz (Ángyan M.) 494

Napoleon mint Examinátor — — — 513
Napoleon és Marschall Ney (U.) — — — 502
Napkeleti Character vonás — — — 410
Nagybrittaniai társaság birtokai kelet Indiában 170
Nadály cúra — — — — — — 14
Nagyravágyás (N. I.) — — — — 527
Nyúl história — — — — — 319
Nyakravaló kötés mestersége — — — 39
Nem utólsó állat a' nyúl — — — — 150
A' nemes farkas — — — — — 361
Némely próba jegyzések a' tudományos tapasztalások szótárából — — — — 351
A' nem tanúlt természeti Poéta — — — 318
Névnapi üdvözlet F. T. T. Fogarasy Mihály Úrnak (Szántó Josef) — — — — 329
Nevelés viszontagságai — — — — 337
Nevosz orvos — — — — — 264
A' nemes szívű felebarát — — — — 212
A' nevetségesről — — — — 84, 90
Nemzeti nyelvünk pártolása — — — 9
Nem jó a' kis gyermeket ideje előtt oskolába adni 47
A' nevetésről, nevetségesről — — 58, 67, 75

Lap.
Nefelejts (Haas Mihály) — — — — 73
Német országi természet vís'gálók s' orvosok magyar tagjai — — — — — 433
Némely régi bőltsek véleménnyei a' felső valóságról — — — — — — 382

Olvasóimhoz — — — — — 55
Omne trinum perfectum — — — — 32
Orvosi tanátstartás — — — — 362, 507
Oroszlán — — — — — — 525
O'világi óriások — — — — — 28
Oskolai pilulák — — — — — 223
Oskolai gépely — — — — — 152
Oskola mester — — — — — 72
Ökörszem és a' sas — — — — 192
Örökös játékszin — — — — — 46
Öröm 's szomorúság — — — — 323
Öszve adás — — — — — — 479

Páris, 's száz egytől irott könyv, (Pinkay) — 489
Piperkőtz — — — — — — 494
Paganini — — — — — — 487
Papiros sárkány — — — — — 383
Pálmafa jobbúlása — — — — — 164
Pármai sajt — — — — — 71
Péter Tzár útazó könyvéből egy jegyzés — 247
Périér Casimir — — — — — 82
Persa példa beszéd — — — — 16
Pesti kérdés — — — — — 24
Péter és Ró'sa — — — — — 37
Politizáló Abdera — — — — — 305
Pofontsapás — — — — — — 269
Politikai újság levelek lajstroma — — — 417
Philosophia — — — — — 259, 273
A'piros szin ditsérete (cs) — — — — 112
Pipa — — — — — — — 477
Psychologíai kérdések (Pinkay) — — — 510

Qui proquo — — — — — — 536

Ragadósé a' Cholera — — — — 29
Rege (Pinkay) — — — — — 503

Lap.
Recipe (Horváth Pál) — — — — 531
Rennic a' pókokról — — — — 34
Remete (M—y) — — — — — 452
Rendes Compliment — — — — 328
Rebegő — — — — — — 183
Ritter Sickingen itélete a' magyarok felől — 128
A' Rósa és Liliom — — — — — 358
Ruha tisztesség, pénz emberség — — 441

Sándor orosz Tsászár — — — — 260
A' Sárga szin ditsérete (Sörös István) — — 166
Sas és béka — — — — — — 428
Schastri játék — — — — — 79
Scott Valter — — — — — 47
Schwartzenberg hadaihoz Liptsénél 1813ban — 33
Seume (Pinkay) — — — — — 437
A' Sirásó's barátjai — — — — — 56
Siami törvény a' tanúkra nézve — — — 53
Sirásó 's földmivelő — — — — 182
Sicilia és Neptun — — — — — 399
Sikeretlen fáradozás — — — — 224
Sok paradoxumok lettek már axiomákká — 219
Sors (Posoni Gergely) — — — — 294
Statistikai jegyzetek: Burkus ország 34,201 Dánia 217. Frantzia ország 369. Helvétzia 457. Magyar ország, Erdély 41. Nagy Brittannia 281. Orosz birodalom 265. Spanyol ország 393. Svéczia — — — — — — 449
Statistikai különös jegyzetek — 137, 145, 153, 361
Svétziai részegség — — — — — 389
Szajkó — — — — — — 328
Szaguldó követség — — — — — 392
Szerelmes fogadás — — — — — 455
Szenvedelmek — — — — — 366
Szőrnyű kávévágy — — — — — 224
Szerentse 's böltsesség Schiller után — — 183
Szerentsés jósló — — — — — 143
Szerelem vár ostroma (H. M.) — — — 97
Synchronistikoni parallelák — — — 412
Sebész — — — — — — 507
Suvarov hadi parantsa — — — — 526
Survilliers Grof — — — — — 534

Lap.
Talentom, ész — — — — — 444
Tallér óra — — — — — — 263
Tanátsadás a' vándorlásra indúlóknak — — 512
Tanitás az embereknek — — — — 519
Tántzoló Quakkerek — — — — 20
Tapasztalási adatok némely sebességekről (M.A.J.) 342
Tapasztalt útazó — — — — — 382
Tarka szin ditsérete (Bánovits Antal) — — 214
Téglavető — — — — — — 144
Telegraphi közlés gyorsasága — — — 151
Természeti historia — — — — 129
Thézeus és Ariadne — — — — 126
Tiszanymphája — — — — — 484
Tobák vagy burnot váratlan haszna — — 248
Tobákolás portugalliában — — — — 21
Többféle (Pinkay) — — — — — 385
Töredék az 1831ki nevetségeshez (Kui's L.) — 412
Töredék Franklin életéből — — — 473
Török musika — — — — — 165
Tsalódott ifju (Kotsis Ferentz — — — 360
Tsillagok 's be folyások az emberekre — — 516
A'tz hang természeti eredete — — — 354
Tűz, viz, vagy, oktalan vád és megvetés — 454
A' tűz, viz és a' betsület — — — — 365
Tudományos, gazdasági 's a' t. folyó irások lajstroma — — — — — — 543

Vas Vármegye tisztújitó gyülése alkalmára Tsörgén Maj 22. 1832 — — — — 81
Valter Scott (Pinkay) — — — — 465
Ván, Vén, vagy az üstökös Eloquentia — 400
Van e' szükségünk a' jógra juss helyett (Lepsényi F.) — — — — — — 245
Vatsora — — — — — — 471
Veszedelmes tsinosodás — — — — 363
Vezuv temetményi — — — — — 30
A' vig élet Anakreon szerént (Zeykfalvi id. Zeyk János) — — — — — — 175
Viola — — — — — — 456
A' virágok óriása — — — — — 22
A' viszhang — — — — — — 332

	Lap.
Vitézi 's más érdemrendek — — —	105
Vithbread serháza Londonban (H) — —	121
Újjak tsatája — — — — —	33
Újság levelek szaporodása — — —	11
Ungarische paprika — — — —	151
Üstökös tsillagok — — — — —	12
Üstökös tsillag 1835ben — — — —	536
Zöldszin ditsérete (F. L.) — — — —	118